Ex Conventu Moracensem
Ord. Crem. S. Augustini

1034

Digitized by Google

FR. TOLETI

S. R. E. CARDINALIS

Summæ,

De Sacerdotum Institutione libri VII.

De peccatis mortalibus liber Vnus.

Et Casuum in Bulla Cœnę Domini reseruatorum dilucida explicatio.

Quibus omnis Christiani officij ratio explicatur.

Opus cùm omnibus, tùm ECCLESIASTICIS, & in primis PASTORIBVS perneceſſarium, nunc poſtremò plus bis mille erroribus, quibus prior ſcatebat editio, ex Authoris authographo expurgatum.

ANTVERPIÆ.

Ex Officina IOANNIS BELLERI, apud Viduam ad inſigne Aquilæ aureæ.

An. 1600.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

REVER.mo. IN CHRISTO PATRI, D. DN. IACOBO BLAZÆO, NAmurtium Episcopo, & Audomaropoleos Electo. S.

CVM sæpenumerò pauculis hisce annis, quibus Typographiam hîc Duaci, Vrbe multis nominibus nobili, exercere & exornare instituì, aliquam saltim mei erga R.mam. T. Dominat.em animi testandi opportunitatem offerri exoptarim; tum nihil hactenus formulis elegantioribus excusum ex officina nostra, piorum licet libellorum feraci, prodiisse animaduerti, quod sui inscriptione aut illustrem Amplitud.in. V.z dignitatem, aut addictissimi Eidem

Digitized by Google

in me animi significationem satis exequare posset. Verum simulatq; hi libri, quibus R.mus & Illustriss.us haud ita pridem S. Rom. Eccl.æ ex Societatis IESV Sacerdote, Cardinalis, Franciscus Toletus, omnem Christiani officij rationem succincta vbertate complexus esse, & explicasse meritò censeatur, in manus meas peruenissent; & multorum, summa etiam dignitate & doctrinæ iudicijq; acrimonia præstantium virorum cohortationibus ad eosdem prælo nitidiore & industria accuratiore edendos excitarer; committendum non putaui, vt vel diutiùs, quod tot iam annis facere animo destináram, differrem: vel ijdem libri patrono, qui gratiæ nonnihil nouo huic tanti Viri; ceu posthumo, fœtui adferre posset, destituti, in lucem manusq; Belgarum exirent. Neque certè abs re facturus videbar, si Cardinalem Episcopo, si conscriptos de Sacerdotum

Digitized by Google

tum Instructione libros, Sacerdotum, sua in Diœcesi, capiti & principi, dicarem, inscriberem. quo futurum esset, vt inspecto in ipso operis frontispicio, eius, qui ceu familiam in ordine Ecclesiastico, siue Sacerdotio duceret, nomine, reliqui inferioris notæ Sacerdotes & Pastores, ad tàm vtilis libelli lectionem auidiùs raperentur, & vberrimos solidioris doctrinæ fructus ex eodem perciperent. Quantumuis enim complura tàm celebris Auctoris exstent passim ingenij & litterarij laboris monimenta, quibus partim humana Philosophia, partim sacrosancta Theologia cùm methodo incomparabili, tùm industria admirabili explicantur; nihil tamen præ hisce libris aut utilius aut magis necessarium ab eodem elaboratum fuisse, facilè mecum cordatus quisq; asseueret. Quapropter R.^mam. V. Domin.^em. obnixissimè rogo atq; obsecro, vt ea animi æquitate,

Digitized by Google

qua alia eius generis ab aliis ſoles, hunc prælorum noſtrorum partum, a me accipere dignetur. Quo ſanè beneficio ad maiora tentanda hominem, de re literaria & Chriſtiana pietate benè mereri cupientem, non vulgariter animârit. Vale Belgicorum Antiſtitum decus. Duaci, Nonis Feb. A°. 1600.

R.mæ. V.æ. Dominationi
addictiſſimus cliens.

BALTAZAR
BELLERVS.

Digitized by Google

APPROBATIONES.

EGo infrà scriptus Doctor Theologus, nec non Christianissimi Regis prædicator, perlegi hanc Summam casuum conscientiæ, seu Institutionem Sacerdotis Reverendissimi Patris ac illustrissimi Domini Francisci Toleti Cordubensis, olim Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, in quâ multa præclara, scituq; dignissima, omnibusq; conscientiarum ministris valdè necessaria inueni, quamplurimaq; alia multa ac varia eruditione plena, quæ omnibus Theologis magno vsui esse possunt, proindeq; dignam iudico, quæ pro communi vtilitate in lucem detur. Lugduni, 10. Decembris, 1598.

FR. SVAREZ A S. MARIA.

ILLVSTRISSIMI D. Francisci Toleti S.R.E. Cardinalis viri de vtraque Philosophia optimè meriti liber, cui Institutionem Sacerdotis, nomen dedit, tam salutari & orthodoxa doctrina refertus est, tantamque inter id genus libros laudem obtinet, vt sempiterna memoria dignum, summaque cum vtilitate typis excudi & tutò ab omnibus legi posse censuerim. Lugduni apud S. Augustinum, Calendis Ianuarij. Anno 1599.

Ego F. I. Comes, D. Theologus

Digitized by Google

DE Instructione Sacerdotis opus, ab Illustrissimo Cardinali Toleto collectum, tanta ac tam pia eruditione refertum comperi, vt meo iudicio dignum sit ab omnibus approbari & in lucem emitti, teste signo meo manuali. Datum Lugduni, in monasterio Athanatensi, die 3. Januarij. Anni. 1599.

F. Antonius Regnier, D. Theologus Parisiensis.

HAnc Summam de Instructione Sacerdotum, per S. R. E. Cardinalem Franciscum Toletum compositam, vtiliter denuo excudi posse censui, Duaci, 12. Decemb. Anno. 1599.

Bartholomæus Petrus S. T. Doct. & Profess.

Digitized by Google

INDEX.

CAPITVM, QVÆ HOC CODICE CONTINENTVR.

LIBER PRIMVS.

Vid sit Sacerdos, & quare sic dicatur. cap. 1. pag. 1.

In quibus differat Sacerdos Euangelicus ab alijs. cap. 2. pag. 3

De gemina Sacerdotis potestate, & de duplici clave. cap. 3. pag. 6

De Sacerdotis officio, & impedimentis officiorũ. c. 4. p. 8

Quid excommunicatio, quæ eius sint species. c. 5. p. 9

De causis excommuniactionis maioris. c. 6. p. 11

De alijs duabus causis maioris excõmunicationis. c. 7. p. 15

De iniusta & iusta excommunicatione. c 8. p. 17

De effectibus excommunicationis maioris valid. c. 9 p. 18

De eo qui potest absoluere a maiori. c. 10. pag. 22

De minori, & ipsius effectibus, ac differentiis a maiori. cap. 11. pag. 25.

De suspensione, quid sit, & eius speciebus. c. 12. p. 27

De causis suspensionis. cap. 13. pag. 28

De effectibus suspensionis. cap. 14 p. 30

Quibus casibus incurratur suspensio. cap. 15. pag. 31

De eo qui potest absoluere a suspensione. c. 16. p. 34

De degradatione, & depositione. cap. 17. pag. 35

De inter.

Digitized by Google

De interdicto, quid sit, & quæ ipsius species. c.18. p.39
De causis interdicti. c.19. p.42
De effectibus interdicti. c.20. p.44
De modis quibus in iure ponitur interdictum. c.21. p.46
De eo, qui potest absoluere ab interdicto. c.22. p.48
De cessatione à Diuinis. c.23. p.48
De irregularitate. c.24. p.50
De irregularitatibus ex defectu prouenientibus. c.25. p.51
De irregularitatibus ratione sacramenti. c.26. p.55
De homicidio, & mutilatione. c.27. p.57
De irregularitatibus ratione delicti. c.28. p.61
De homicidio illicito. c.29. p.63
De irregularitatibus in ipsa ordinatione, & post. c.30. p.67
De irregularitate, & forma. c.31. p.68
De iurisdictione. c.32. p.69
De peccato mortali. c.33. p.71
Quãdo licet à malis ministris accipere Sacr. c.34. p.73
De qualitate ordinatorum. c.35. p.74

LIBER. II.

De dispositione necessaria ante celebrationẽ. c.1. p.78
De dispositionibus in ipsa celebratione. c.2. p.82
De dispositionibus post consecrationem. c.3. p.86
Quid sit Missa. c.4. pag.89
De Missæ partibus. c.5. p.92
De volore huius Missæ ratione sacrificij. c.6. p.94
De his quibus sacrificium prodest. c.7. p.96
De resolutione trium dubiorum. c.8. p.98
De remediis erga ea quæ in Missa accidunt. c.9. p.100
Quid diuinum officium dicatur. c.10. p.104
Quotuplex sit istud officium. c.11. p.106

De obli-

Digitized by Google

De obligatis ad diuinum officium persoluendum. c. 12. pag. 108.
De circunstantiis circa diuinum officium obseruandis. cap. 13. pag. 110.
De causis excusantibus ab officio persoluendo. c. 14. p. 113
Quid sit Sacramentum. c. 15. p. 117
De his, quæ in Sacramento necessaria sunt. c. 16. p. 119
De numero & sufficientia sacramentorum. c. 17. p. 122
De materia remota & propinqua Baptismi. c. 18. p. 124
De forma Baptismi. c. 19. p. 126
De ministrante Baptismum. c. 20. p. 130
De suscipiente Baptismum. c. 21. p. 132
De effectibus, & speciebus Baptismi. c. 22. p. 135
De solennitatibus Baptismi. c. 23. p. 136
De Confirmatione. c. 24. p. 138
De Eucharistiæ materia. c. 25. p. 141
De forma corporis & sanguinis. c. 26. p. 143
De efficacia verborum formæ. c. 27. p. 144
De ministro & suscipiente. c. 28. p. 145
De modis suscipiendi sacramentum, & eius effectus. c. 29 pag. 148.
De variis nominibus huius Sacramenti. c. 30. p. 149

LIBER. III.

Quid sit peccatum. cap. 1. p. 151
De peccatorum differentiis in communi. c. 2. p. 153
De partibus essentialibus peccatorũ, & effectibus. c. 3. p. 156
Quid sit contritio: quid attritio. c. 4. p. 158
De quibusdam dubiis circa contritionem. c. 5. p. 161
Quid sit Confessio. c. 6. p. 163
Qualis debet esse Confessio. c. 7. p. 166

Quibus

Digitized by Google

Quibus casibus confessio non integra est valida. c.8.p.168
De aliis confessionis qualitatibus. c.9. p.171
Quibus in casibus confessio sit denuò facienda. c.10 p.173
De satisfactione. c.11. p.176
De absolutione. c.12. p.180
De Confessore. c.13. p.182
De his à quib⁹ proprius cõfessor potest absoluere. c.14.p.187
De scientia Confessoris. c.15. p.189
De sigillo obseruando à Confessore. c.16. p.190
De examine faciendo à Confessore. c.17. p.194
De his, quæ in confessione petenda sunt. c.18. p.197
De his quæ post confessionem petenda sunt. c.19. p.199
De pœnitente. c.20. p.200
De effectu huius Sacramenti. c.21. p.201

LIBER. IIII.

Quid sit fides, quæ eius sit materia. cap.1. pag.202
De modo, & necessitate fidei. c.2. p.204
Quid sit hæresis, quare sic dicatur. c.3. p.207
Quibus modis peccetur peccato hæresis. c.4. p.209
De excõmunicationibus aliorũ circa hæreticos. c.5.p.212
De apostasia, & infidelitate. c.6. p.213
De spe, & peccatis contra spem. c.7. p.216
Quid sit Charitas, & quam necessaria sit. c.8. p.219
De peccatis contra Charitatem. c.9. p.221
De amplitudine Charit. quæ est erga proximũ. c.10.p.224
De modis quibus proximus odio haberi potest, & de schismate. cap.11. pag.228
De primo decalogi præcepto. c.12. p.239
De blasphemia & impietate. c.13. p.231
De superstitione. c.14. p.235

De diui-

Digitized by Google

De diuinatione. c. 15. p. 239
De vana obseruantia, & maleficio. c. 16. p. 242
Quid votum, quæ eius materia, quanta sit eius obligatio. c. 17. 246.
De votorum differentiis, & ipsorum relaxatione. c 18. pag. 252.
De tentatione Dei. c 19. pag. 256
De secundo præcepto, quid iuramentum, quot eius species. cap. 20. pag. 259.
An liceat iurare, & quomodo. c. 21. p. 261
De obligatione iuramenti. c. 22. p. 266
De iuramenti dispensatione. c. 23. p. 269
De tertio præcepto Decalogi. c. 24. p. 270
De peccato non sanctificantis festa. c. 25. p. 274

LIBER. V.

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes. c. 1. p. 276
De obligatione viri & vxoris. c. 2. p. 280
De Episcopo. c. 3. p. 282
De Episcopo post consecrationem. c. 4. p. 285
De curato. c. 5. p. 292
De quinto præcepto, & peccato se occidendi. c. 6. p. 295
De homicidio sine intentione. c. 7 p. 305
De circunstantiis homicidij. c. 8. pag. 308
De intellectu præcepti, Non occidendi. c. 9. p. 313
De sexto præcepto, De simplici fornicatione. c. 10. p. 315
De adulterio & stupro. c. 11. p. 317.
De incestu, raptu, & sacrilegio. c. 12. p. 320
De peccato contra naturam. c. 13. p. 322
De his quæ in isto præcepto simul prohibentur. c. 14. p. 326

De septi-

Digitized by Google

De septimo præcepto, quid sit furtum. c.15.p.328
De speciebus furti, & quod peccatum sit furtũ. c.16.p.330
Quid restitutio, quis restituere teneatur, ratione rei male accepta. cap.17.pag.332
Quis restituere teneatur ratione rei bene accepta. c.18. pag.336.
De tertia radice, quæ dicitur iniusta actio. c.19.p.336
De restitutione iniustæ acceptionis, & detentionis. c.20. pag.341.
De quarta radice restitutionis. c.21. p.343
Quid sit restituendum. c.22. p.346
Cui est restitutio facienda. cap.23. p.350
Quantum, quomodo sit restituendum. c.24.pag.352
Quo ordine, quóue loco sit restituendum. c.25. p.356
Quæ causæ excusent iniquum. cap.26.p.358
De aliis duabus causis non restituendi. cap.27. p.361
De vsura, quid sit. cap.28.p.365
Quotuplex vsura sit, & de mentali. cap.29.p.367
De vsura exteriori explicita. cap.30.p.369
De vsura exteriori palliata, seu implicita. c.31 p.372
De causis propter quas lucrum in mutuo potest exigi. cap.32. p.374.
De lucro cessante. c.33.p.376
De aliis causis exigendi in mutuo lucrum. c.34. p.378
Quantum debeat vsurarius restituere, & ex quibus bonis cap.35. pag.380.
Qui obligentur restituere ratione vsuræ. Et quid cum vsurario agendum. c.36. p.383
De accipiente ad vsuram. c.37. p.386
De monte Pietatis. c.38. p.387,

De aliis

Digitized by Google

De aliis montibus qui vsu sunt in quibusdam locis. c. 39. pag. 389.
De societate officiorum. cap. 40. p. 392
De aliis tribus speciebus. c. 41. p. 396
De censibus, quid census. c. 42. p. 397
Quotuplex census. c. 43. p 399
De emptione, & venditione censuum. c. 44. p. 401
De necessariis ad iustitiam contractus huius, secundum se. cap. 45. p. 402.
De iustitia emptionis censuum, vt modo fit. c. 46. p. 404
De necessariis ad huiusmodi contractum. c. 47. p. 406
De quibusdam circunstantiis in censibus appositis. ca. 48. pag. 408.
De censu temporali. c. 49. pag. 410
Quid sit cambium, quot eius species. c. 50. p. 411
De iustitia cambij ad minutum. c. 51. p. 413
De iustitia cambij sicci. c. 52. p. 416
De quibusdam notabilibus præaliis cambiorum speciebus. cap. 53. pag. 418.
De cambio per literas. c. 54. pa. 420
De cambio reali. c. 55. p. 422
De octauo præcepto, Non falsum testimonium dices. cap. 56. pag. 423.
De iudicis iniustitia. pag 423.
De accusatore. c. 57. pag. 426
De reo. c. 58. pag. 430
De teste. c. 59. pag. 432
De Aduocato. cap. 60. pag. 435
De Notario. cap. 61. pag 437
De Procuratore. cap. 62. pag. 440

Quid

Digitized by Google

Quid detractio, quotq; ipsius modi sint. cap.63. pag.442
Quale peccatum sit detractio. c.64. p.444
De resolutione aliquorum dubiorum. c.65. p.446
De dubio secundo. c.66. p.448
De audiente detractorem. c.67. p.451
De restitutione famæ. c.68. p.453
De modis restituendi famam. c.69. p.454
De tribus dubiis circa restitutionem famæ. c.70. p.455
De nono præcepto, Non concupisces uxorem proximi tui. cap.71. pag.457.
Quid gabella, & quotuplex. c.72. p.458
De iustitia exigentis vectigalia. c.73. p.459
De iustitia exigentis guidagia. c.74. p.461
De iustitia soluentis gabellas. c.75. p.463
Quid beneficium, & quotuplex. c.76. p.464
Quis potest conferre beneficia. c.77. p.465
Quomodo aliquis debeat dare beneficia alteri. c.78.p.466
De accipiente beneficia. c.79. p.468
An liceat plura habere beneficia simul. c.80. p.469
Quando liceat plura habere beneficia. c.81. p.470
Quid pensio, quotuplex, in quibus à beneficio differat. cap.82. pag.473.
Quomodo quis licite pensionem habeat. c.83 p.476
De Symonia, quid sit. c.84. p.478
Quale peccatum sit symonia. c.85. p.480
De speciebus symoniæ. c 86. p.481
De tribus regulis ad cognoscendum symoniam. c.87.p 482
De symonia in primo & secundo genere rerum spiritualium. cap.88. pag.483
De symonia in tertio genere rerũ spiritualium. c.89.p.486

De symo-

Digitized by Google

De ſymonia in ſacerdotiorũ venditione & emptione. c. 90. pag. 488.
De ſymonia in permutatione, & locatione. c. 91. p. 491
De ſymonia in penſionibus. c. 92. p. 493
De pœna ſymoniaci. c. 93. p. 494

LIBER. VI.

De præceptis Eccleſiæ.

De ieiunio, Quid ſit ieiunium, & quotuplex ſit. cap. 1. pag. 497.
Quis finis ieiunij, & qualis modus ſit. c. 2. p. 499
Quid ſit ieiunium, & qualis obligatio. c. 3. p. 503
Qui excuſantur ab obligatione ieiunij Eccleſiaſtici. c. 4. pag. 505.
De obligatione ieiunij reſpectu aliorum. c. 5. p. 508
De ſecundo præcepto, audiendi ſacrum. c. 6. p. 509
Quæ miſſa, quo loco, & quanta ſit audienda. c. 7. p. 510
A quo, & quando, & qua obligatione miſſa ſit audienda. cap. 8. pag. 512.
Qua cauſa excuſet ab audiendo ſacro. c. 9. p. 513
Quomodo audiendum ſacrum, & qua utilitas ex auditione. cap. 10. pag. 515
De tertio præcepto Eccleſia. c. 11. p. 518
De quarto præcepto, quid ſit Euchariſtia. c. 12. p. 521
Quare inſtituta eſt Euchariſtia. c. 13. p. 522
De fructibus ſumptionis Euchariſtiæ. c. 14. p. 523
Qualis debeat eſſe ſuſcepturus Euchariſtiam. c. 15. p. 525
De aliis conditionibus ſuſcipientis Euchariſtiam. cap. 16. pag. 527.

Digitized by Google

De administrante Eucharistiam. cap. 17. pag. 530
De obligatione Communionis. c. 18. p. 532
De frequentia communicandorum. c. 19. p. 533
De decimis. c. 20. p. 534
De indulgentiis quid sit indulgentia. c. 21. p. 536
Expositio singularum partium definitionis indulgentiæ. cap. 22. pag. 539.
De modo concedendi indulgentias in communi. cap. 23 pag. 541.
De modis particularibus indulgentiarum. c. 24. p. 545
Quis possit indulgentias concedere. c. 25. p. 546
Indulgentia prodest mortuis in Purgatorio. c. 26. p. 546
Quòd indulgentia prosit vivis. c. 27. p. 549
De causa indulgentiæ seu ipsius valore. c. 28. p. 550

LIBER VII.

De Matrimonio.

Quid sit matrimonium. cap. 1. p. 553
De causis matrimonij. c. 2. p. 555
De impedimento erroris & conditionis. c. 3. p. 556
De impedimentis voti & cognationis. c. 4. p. 557
De cognatione naturali seu consanguinitate. c. 5. p. 558
De impedimento criminis. c. 6. p. 560
De impedimento disparitatis cultus. c. 7. p. 562
De vi & ordine. c. 8. p. 563
De impedimento ligaminis. c. 9. p. 564
De impedimento iustitiæ publicæ honestatis. c. 10 p. 566
De impedimento affinitatis, c. 11. p. 567

De impe-

Digitized by Google

De impedimento impotentiæ. c. 12. p. 568
De impedimento conditionis, & raptus. c. 13. p. 570
De impedimentis interdicti, voti, sponsalium, & catechismi. c. 14. p. 571
De impedimentis criminis. c. 15. p. 573
De sponsalibus, quæ dicantur sponsalia, & quibus modis contrahantur. c. 16. p. 574
De differentiis sponsalium, & matrimonij. c. 17. p. 576
De peccatis quæ in ipso matrimonio committi possunt. cap. 18. pag. 579.
De aliis tribus peccatis in matrimonio accidentibus. c. 19. pag. 581.
De peccatis in usu matrimonij. c. 20. p. 582
De aliis peccatis in usu matrimonij euenientibus. cap. 21. pag. 586.

Tract. De sept. Peccatis mort.

Quid sit peccatum mortale. cap. 1. pag. 588
Quotuplex mortale, & quomodo differat a veniali. c. 2. pag. 590.
Quid sit superbia. c. 3. p. 592
Quot species superbiæ, & quale peccatum. c. 4. p. 593
De remediis contra superbiam. c. 5. p. 595
De vanagloria, & quid sit. c. 6. p. 596
Quale peccatum sit vanagloria. c. 7. p. 597
Quid & quale peccatum sit iactantia. c. 8. p. 598
De hypocrisi, quid & quale sit peccatum. c. 9. p. 599
De contentione, quid, & quale sit peccatum. c. 10. p. 600
De discordia & pertinacia. c. 11. p. 601
De curiositate, quid & quale peccatum sit. c. 12. p. 602

Digitized by Google

De inuentione nouitatum. cap. 13. pag. 605
Quid inobedientia, & quibus est obediendum. c. 14. p. 606
In quibus est obediendum. c. 15. p. 607
De obedientia religiosorum respectu Prælatorum. cap. 16 pag. 609.
De obedientia respectu legum. c. 17. p. 610
Quando lex vim obligandi habeat. c. 18. p. 612
Quanta sit legis obligatio. c. 19. p. 614
De diuersitate Doctorum erga legum obseruantiam. cap. 20. pag. 616.
De obedientia Clericorum ad Episcopum, & filiorum ad Patres. c. 21. p. 619
De præsumptione. c. 22. p. 620
De ambitione. c. 23. p. 621
De auaritia, quid sit. c. 24. p. 622
Quale peccatum sit auaritia, & prodigalitas. cap. 25. pag. 623.
De filiabus Auaritiæ. c. 26. p. 624
De eleemosina quid sit. c 27. p. 625
Qui possint facere eleemosinam, & quomodo religiosi. cap. 28. pag. 626.
Quando maritata possint facere eleemosinam. cap. 29. pag. 627.
Quomodo filij familias & famuli possint eleemosinam facere. c. 30. p. 628
Quibus est facienda eleemosina. c. 31. p. 629
Ex quo facienda est eleemosina. c. 32. p. 630
Quæ do sit obligatio faciendi eleemosinam. c. 33. p. 631
De obligatione faciendi eleemosinam. c. 34. p. 632
De discordia Doctorum circa Præceptum Eleemosinæ. cap. 35.

Digitized by Google

cap. 35. pag. 634.
De quodam dubio circa eleemosinam. c. 36. p. 636
De aliis duobus modis erga idem. c. 37. p. 638
De duobus dubiis circa praeceptum eleemosinæ. c. 38. p. 639
Quo ordine sit eleemosina facienda. c. 39. p. 640
Quanta debeat esse eleemosina. c. 40. p. 643
De vtilitate eleemosinæ. c. 41. p. 644
De solicitudine, seu inquietudine mentis, & quid sit. cap. 42. pag. 645.
Quomodo solicitudo sit peccatum. c. 43. p. 646
De proditione. c. 44. p. 647
De quibusdam dubiis circa proditionem. c. 45. p. 648
De fraude. c. 46. p. 651
De fraude in emptione ratione iniusti pretij. cap. 47. pag. 652.
De regulis fraudis, ratione iniusti pretij. c. 48. p. 654
De fraude ratione rei venditæ. c. 49. p. 655
De fraude, ratione modi vendendi. c. 50. p. 658
De quibusdam dubiis. c. 51. p. 661
De emptione cum pacto retrouendendi. c. 52. p. 662
De negotiatione. c. 53. p. 663
De mendacio. c. 54. p. 665
De luxuria filiabus. c. 55. p. 666
De ira, quid & quotuplex sit. c. 56. p. 669
Quando ira sit peccatum. c. 57. p. 671
De filiabus iræ. c. 58. p. 672
De gula, quid sit, & quæ eius species. c. 59. p. 673
Quale peccatum sit gula. c. 60. p. 674.
De ebrietate, quale sit peccatum. c. 61. p. 675
De filiabus gulæ. c. 62. p. 677

Digitized by Google

CAPITVM.

De inuidia, & quid sit.	*c. 63. p. 678*
Quale peccatum sit tristitia ex timore.	*c. 64. p. 679*
De æmulatione.	*c. 65. p. 680*
De odio, inuidia, & tristitia bona.	*c. 66. p. 681*
De filiabus inuidiæ.	*c. 67. p. 682*
De accidia, quid sit.	*c. 68. p. 682*
Quale peccatum sit acidia.	*c. 69. p. 684*
De filiabus acediæ.	*c. 70. p. 685*

FINIS.

INSTRVC-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS LIBER PRIMVS.

Quid sit Sacerdos, quare sic dicatur.

CAPVT PRIMVM.

OPVS, Diuino fauore, instituimus, ad Sacerdotem, erga ea quæ sui sunt muneris instituendum. Non quidem dico, quæ dici de hoc poterant disputando, aut varias omnium opiniones discutiendo, sed quæ præcipua sunt ordinate, dilucide, breuiterque proponendo. Congruum igitur est, vt ab definitione exordiamur, ac quid sit Sacerdos describamus. Est autem Sacerdos, Vir, Dei veri cultui, autoritate Diuina, determinatis personis concessa, firmiter deputatus. In qua descriptione, sex sunt partes.

Prima est; *Vir*: non enim fœminæ Sacerdotes esse possunt, sed tantùm masculi, ad denotandam officij huius perfectionem & dignitatem. Similiter etiam ob eandem causam nec pueri, quia ad officium hoc, maturo opus est iudicio. Debet igitur Sacerdos annum vigesimum quartum superare, quamuis Pontificia dispensatione, possit minoris ætatis Sacerdos fieri.

Secunda pars est; *cultui Dei deputatus*. Maximè autem Dei cultus in Sacrificio consistit, & oblatione, & quotidianis laudibus ac precibus pro populo fundendis. Talis est Diuinus cultus: qui est etiam actus religionis, & latriæ soli Deo debitæ. Cultus, & reuerentia quędam est tam interior, quàm exterior, Deo exhi-

 bita ob

Digitized by Google

bita ob ipsius excellentiam. Hic maximè consistit in sacrificio, quo recognoscit eius dominum super omnia: in laudibus quotidianis, quibus eius recognoscitur bonitas: in sacrorum administratione, in qua recognoscitur esse Saluator & Redemptor. Tali cultui fuit conueniens aliquos peculiariter dedicare, tum vt iudicaretur quàm perfectus debeat esse, tum vt etiam perfectè exhiberetur. Vnde fit quòd nulla creatura Sacerdotes habeat sibi ministros. Habent quidem Reges & Principes, œconomos, cubiculatios, villicos, iudices, & alios huiusmodi: solus Deus Sacerdotes habet. Vnde sibi Sacerdotes facere, ac sacrificium, precesque ab eis petere, est se Deum facere.

Tertia pars est, *Veri Dei*, ad excludendos Sacerdotes Ethnicorum, qui sunt quidem cultui Dei deputati, sed non veri Dei, imò falsi, quem ignorantes homines idolatrantes, vt Deum recipiunt. Dæmon enim illo inordinato diuinationis appetitu Sacerdotes sibi vsurpat, ac templa & sacrificia, quę solius sunt veri Dei. Tales igitur nomine tantùm, non re, sunt Sacerdotes, nec sunt templa, nec sacrificia vera.

Quarta particula est. *Diuina autoritate*, quia nullus propria sua autoritate ac placito se Sacerdotem creat. Rursus, nec authoritate Reipublicæ creatur; non enim habent Respublicæ autoritatem creandi vnum Sacerdotem, sicut habent creandi Regem, Ducem, aut Principem: sed opus est diuina autoritate.

Quinta pars est, *determinatis personis concessa*; non enim ista autoritas residet in communitate aliqua, cui Dominus eam concesserit, sed personis tantùm in particulari, scilicet Episcopis. Primò quidem fuit in Christo Domino, à quo in Apostolos deriuata est, ab Apostolis verò in Episcopos, in quibus modò de iure diuino residet ista potestas creandi Sacerdotes.

Sexta pars est, *firmiter, seu immobiliter*: non enim Sacerdos est ad tempus, sicut duces, milites, cubicularij, & alij huiusmodi, sed in perpetuum, ita vt retrocedere per nullam possit autoritatem. Talis igitur est Sacerdos: non quidem omnis, sed Euangelicus. Fuerunt enim in statu omni, Sacerdotes veri Dei; nam in lege naturæ, non defuit Sacerdotium & sacrificium, seu oblatio. Fuit enim Melchisedech Sacerdos Dei Altissimi. Similiter in lege scripta Sacerdotes fuerunt: nam Aaron Sacerdos fuit, & eius filius Eleazar & reliqui ex illius Tribu Leuitica. His tamen non conueniunt

Digitized by Google

ueniunt omnes simul conditiones positæ in descriptione, vt paulò inferiùs dicemus; sed solis Sacerdotibus noui testamenti, qui euangelici dicuntur. In qua quidem descriptione, sunt omnes quatuor causæ. Est enim materialis, puta, Vir, & formalis, puta, rmiter deputatus; talis enim deputatio, quæ vt dicemus per impressionem characteris fit, est velut forma, autoritas determinatæ personæ concessa, est efficiens; Dei veri cultus, finis Sacerdotij est. Vnde incipiant Sacerdotes considerare, an tanto fini eorum vita & actio respondeat. Nomen autem Sacerdotis, non alienum á re ipsa est. Vt enim autor est Isidorus lib. 7. etimol. 12. Sacerdos quasi sacra dans, seu sacrificans dictus est, vt nomen ab officio, & fine sumatur.

Dictus est etiam Clericus, vt idem autor dicit, à κλῆρος græcè, quod latinè sors dicitur. Et hoc propter duo. Primò quia Mathias qui primus ab Apostolis Sacerdos est creatus, sorte electus est vt habetur Actuum 1. 2. quia in sortem Domini vocatus est.

Dicitur etiam Presbiter, id est senior, ob iudicij maturitatem, quæ necessaria ad id muneris est, & ob aliorum reuerentiam, quæ eis debetur. Sacerdos enim Domini, magno ab omnibus honore afficiendus est, atque in magno fuit tempore nascentis Ecclesiæ habitus, Vtinam modò haberetur. Sunt igitur nomina ista tria, non naturæ, sed officij sicut Angelus ob scientiam: Sacerdos, & Clericus: Presbiter verò, potius est dignitatis, & reuerentiæ nomen.

In quibus differat Sacerdos Euangelicus ab alijs.

CAPVT II.

SAcerdotes habuit Dominus in omni statu, & tempore, tam naturæ, quàm legis & gratiæ. Tamen Sacerdotes gratiæ & Euangelij, perfectiores multò aliis omnibus sunt, quorum perfectio, ex his, in quib⁹ ab illis differt, nota fiet. Differunt ergo.

Primò, ex parte causæ efficientis. Sacerdotes enim in lege naturæ creabantur potestate reipublicæ ciuilis: vt enim respublica habebat potestatem creandi hos iudices, illos duces, illos alterius muneris, sic etiam habuit potestatem Sacerdotes creandi. Aduenientè autem lege, Dominus abstulit hanc potestatem cuidam

Digitized by Google

populo, quem suum elegit, scilicet Iudæorum, & ipse sibi elegit, præcipiendo, vt inter duodecim tribus, ex vna scilicet Leuitica, Sacerdotes assumerent; & sic in hac Tribu residebat ista potestas, quæ iam diuina erat. Hi Sacerdotes adhuc non assumebantur ex quauis familia huius Tribus, sed tantum ex familia Aaron. Ex reliquis verò familijs sumebantur tantum Leuitæ, & reliqui templi ministri. Acquirebant autem filij Sacerdotum (eo ipso quòd filij Sacerdotum erant) ius ad Sacerdotium; quamuis per olei aspersionem, non vnctionem. Vnctio enim erat summi Sacerdotis. Potestas ergo, seu autoritas creãdi Sacerdotes fuit per generationem deriuata ab Aaron, quem creauit Sacerdotem Moyses, autoritate diuina. At autoritas creandi Euangelicos Sacerdotes, diuina est, non vtcunque, sed deriuata à Christo Domino in Apostolos, & per hos in Episcopos, qui non per generationem, sed per diuinam consecrationem, ex quauis familia Christianorum possunt in Sacerdotem eligere.

Differunt secundò, ex parte ipsius institutionis; non enim in naturæ statu, aut legis, per institutionem, Sacerdos sanctificabatur: nec recipiebat gratiam ex vi ipsius institutis. At verò Euangelicus Sacerdos gratiam recipit per ipsam institutionem, quæ vnum est ex septem Sacramentis, gratiam ex opere operato conferentibus; non solum gratiam recipit, sed signum quoddam spirituale, quo insignitur interius, quod character dicitur: quod quidem est & signum, & potestas mirabilis, vt dicemus pòst. Quo quidem charactere carebant illi Sacerdotes.

Differunt tertio, in potestate conficiendi corpus & sanguinem Christi, possunt enim Euangelici Sacerdotes, vinum in Christi sanguinem, panem in corpus conuertere. Quam potestatem nec Angeli habent, nec vllus Sacerdos alius habuit, in quo vincit nostrum Sacerdotium illud Aaronis, & Melchisedeca supra modum.

Differunt quartò, in sacrificio quod offertur. Illi panem & vinum, aut alia Deo offerebant, at noster Sacerdos, Christum dominum Dei filium Patri offert, quo nihil potest esse acceptius, nihil dignius. Quod Sacrificium prophetauit Dauid Psalm. 49. *Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi Saluare Dei.*

Differunt quintò, in potestate mirabili absoluendi à peccatis; nullus

Digitized by Google

nullus alius Sacerdos ad hanc ascendit dignitatem, vt vel vnum veniale peccatum posset dimittere: imò Iudæi hoc, vt Deo soli conueniens, Christo opponebant, Mar. 2. quòd peccata dimitteret, & vera dicebant; Christus enim homo erat, & Deus quia Deus erat, peccata dimittebat. Vnde ante eius aduentum, nulli est concessa tanta potestas, donec Deus homo fieret, ac per hoc natura humana, ita sublimis remaneret vt potestas hæc communicaretur, quam nullus antè sortitus est. Quod cognoscentes Sacerdotum Principes Iudæ pœnitenti & peccatum confitenti non dimiserunt, sed dixerunt *Tu videris*, Matth. 27. quasi se potestate dimittendi peccata carere ostendentes.

Differunt etiam sextò, ratione status; Illi quidem propè coniugati erant, vxoresque ducebant, etiam post Sacerdotium; at Euangelicus Sacerdos in statu continentiæ est, qui longè perfectior est, quàm coniugatorum status. Si qui autem olim coniugati fuerunt in primitiua Ecclesia. id non fuit post Sacerdotium. Similiter etiam nondum Ecclesia, in sua tota perfectione erat, vt modò. Hoc autem non absque causa rationabilissima:

Primò quidem, ad denotandam Sacerdotij huius excellentiam: Vt enim superat longe omnia officia & munera ciuilia, ita debuit ad statum hominum perfectissimum reduci, qualis est continentium.

Secundò, ad exprimendam puritatem, & munditiam Sacrificij, in hoc Sacerdotio oblati. Vt enim est Angelorum ac beatorum cibus, ita per manus puras & angelicas tractari debuit,

Tertiò, ad ostentionem obseruantiæ erga hoc munus. Debet enim totus homo vacare officio isti, neque alicuius implicari negotijs, quia magna sunt quæ tractat.

Quartò ad similitudinē subeundā cū capite. Fuit enim primus Sacerdos Christus Dominus, qui continens fuit. Debuerunt ergo tali Sacerdotio fungentes, ipsum imitari Multæ etiam aliæ sunt causæ, quas libens prætermitto.

Digitized by Google

De gemina Sacerdotis potestate: & de duplici clave.

CAPVT III.

DVplex in Sacerdotio est potestas; & potestas ordinis; & potestas iurisdictionis.

Potestas ordinis est potestas conficiendi Christi corpus, & conferendi etiam Sacramentum aliis.

Potestas verò iurisdictionis. est potestas excommunicandi, absoluendi ab excommunicatione, dispensandi, conferendi indulgentias, leges Ecclesiasticas condendi, &c. Quæ quidem potestas duplex, respicit duplex Christi corpus. Est enim corpus Domini verum: est etiam misticum, quod est fidelium congregatio. Prior potestas ordinatur ad verum Christi corpus, nam est transubstantiandi panem in Christi verum corpus: posterior potestas est, ad corpus misticum, scilicet in ordinatione, regimen, & vtilitatem fidelium.

Est autem differentia inter vtramque potestatem. Ordinis enim potestas, in omni est Sacerdote, nec ab eo auferri potest. Tamen iurisdictionis potestas, est tantùm in primo Sacerdote, in aliis autem, prout à summo delegati.

Vnde fit, vt potestas iurisdictionis, sit duplex, & ordinaria, & delegata.

Ordinaria est in eo, cui ex suo officio incumbit, vt excommunicatio est ordinaria Episcopi, indulgentia & dispensatio Papæ.

Delegata est, cui non ex officio, sed ex commissione superioris competit, vt si Pontifex concedat Episcopo potestatem dispensandi in voto, vel alia quæ sunt illius propria. Plena enim iurisdictionis potestas, est summi Pontificis ordinaria, quamuis etiam Episcopis, Parrochis, & aliis multis insit aliqua potestas ordinaria iurisdictionis, vt pòst dicemus. Simplex enim Sacerdos, ordinis potestatem habet ordinariam, iurisdictionis verò delegatam. Ex hoc sequitur vnum, quòd cùm ad absoluendum à peccatis sit opus aliqua iurisdictione, dici solet potestas absoluēdi, potestas

Digitized by Google

potestas iurisdictionis : sed reuera non est, sed potestas ordinis ; ad cuius exercitium est necessaria iurisdictio aliqua, sicut ad calefaciendum, necessaria est approximatio ignis ad passum. Hæc autem potestas ordinis, est qualitas quædam impressa animæ, per quam homo potest conficere Christi corpus, & à peccatis absoluere, quæ dicitur character, qui impressus fuit in ipsa sacramentali Sacerdotis institutione. Quæ quidem potestas spiritualis dicitur, non solùm quia in anima est spirituali : sed etiam quia ad finem spiritualem, scilicet salutem animarum : atque quia efficit effectum spiritualem, causando gratiam, par remissionem peccatorum. Ob idque Euangelicum Sacerdotium spirituale dicitur simpliciter, quoad effectum scilicet, & quoad finem. Antiquum verò solùm erat quoad finē, quia ordinabatur in bonum spirituale, tamen illud non efficiebat sicut nostrum. Hæc est igitur duplex potestas Sacerdotalis : Nec putes, vt aliqui putant, has duas potestates esse duas claues quas Dominus Petro, & successoribus dedit. Potestas enim conficiendi corpus Christi, non dicitur clauis.

Sed vna clauis est illa potestas absoluendi à peccatis, quæ dicitur clauis iurisdictionis, quia ad ipsius exercitium, necessaria est iurisdictio.

Altera clauis est potestas interrogandi, & examinandi ipsum de peccatis eius. Ita Magister 4. sen. dis. 13. Habet enim hanc potestatem confessarius in pœnitentem, sicut habet iudex in reum, ita vt possit obligare respondentem ad manifestandum. Talis dicitur clauis scientiæ. Possumus ergo has claues potestati iudicis ciuilis conferre. Hic enim habet potestatem examinandi reum, & etiam ferendi sententiam. Sic Sacerdos in confessione examinandi habet potestatem per clauem scientiæ : iudicandi verò per clauem iurisdictionis secundùm potestatem absoluendi, quæ dicitur potestas ordinis, quia cum charactere datur, & potestas iurisdictionis, quia non exercetur sine iurisdictione.

Dicuntur autem claues per metaphoram. Vt enim aperitur per claues ianua, vt possit domus ingressus patere, sic per has potestates remouentur impedimenta, quæ homini prohibebant ingressum regni cœlorum, scilicet peccata ipsa quibus homo ligatus est.

Digitized by Google

De Sacerdotis officio, & impedimentis officiorum.

CAPVT IIII.

SAcerdotis officium triplex est.

Primum, diuinum officium celebrare. Hoc autem consistit in duobus, vnum est horas Canonicas persoluere, septies in die Dominum laudando. Alterum est, Deo sacrificare hostiam viuam & placentem, quod fit Missam celebrando, quod totum ad contemplationem pertinet.

Secundum est, Sacramenta administrare, proximo Eucharistiam conferendo, confessiones audiendo, cæteraque prout ad ipsum pertinent exercendo.

Tertium est, populum instruere, quod fit, per conciones, exhortationes, lectiones, admonitiones, & alia huiusmodi. Quamuis autem ista sint Sacerdotis officia, non tamen ita sunt intelligenda, vt quilibet Sacerdos ad omnia teneatur. Non enim sic est, sed primum officium commune est omnibus: reliqua verò, quæ ad praxim accedunt, non nisi ijs, quibus ex officio incumbit. quæ omnia suis in locis declarabuntur.

Ex his sequuntur duo.

Alterum est, Sacerdotium esse statum perfectissimum, in se complectens vitam actiuam, & simul contemplatiuam. Obid montibus comparatur. Vt enim montes suscipiunt pluuias, & vallibus inferioribus communicat, suscipiunt primos solis radios, & per reflexionem ima loca illuminant: sic Sacerdos, primò per contemplationem ad Deum conuersus, illuminatur diuino lumine scientiæ, ac gratiæ copiam suscipit, & pòst populo communicat, concione, admonitione, exhortatione, Sacramentorum administratione.

Alterum est, quòd perfectissima debeat esse vita Sacerdotis, quę alijs futura est exemplo. Quanta puritas eius, qui cum Deo debet conuersari? quanta scientia qui alios debet instituere? quanta prudentia, qui alios debet gubernare? Vtinam omnes Sacerdotes suo statui responderent, absq; dubio sæcularium vitæ omnino laudabiles

Digitized by Google

laudabiles essent: peccata nostra fecerunt, vt tam perfectus Sacerdotij status, impedimentis non careat, quibus ab officio suo Sacerdos prohibeatur. Quæ impedimenta sunt, puta excommunicatio, suspensio, interdictum, irregularitas, depositio, degradatio, peccatum mortale, iurisdictionis defectus. Horum aliqua prohibent omninò vsum, aliqua tantum bonum vsum. De quorum singulis tractare oportet, antequam ad explicanda ipsa officia Sacerdotis in principium veniamus. Sunt & ista necessaria ad intelligentiam multorum dicendorum. Primùm igitur ab ipsa excommunicatione exordium sumamus.

Quid excommunicatio, quæ eius sint species.

CAPVT V.

EXcommunicatio est, Ecclesiastica censura, qua homo à fidelium communione separatur.

Tria sunt fidelium communia bona, quibus per Ecclesiæ Pontificem priuari potest.

Primùm est, ista exterior conuersatio, quæ in mutuo colloquio, & conuictu consistit.

Secundum est, Sacramentorum participatio; omnes enim fideles communem habent vsum & fructum Sacramentorum.

Tertium est, orationes & suffragia Ecclesiæ, nam Ecclesia pro omnibus fidelibus communes fundit preces, & sacrificia celebrat.

Cùm fidelis aliquis inobediens est Ecclesiæ, in eius correctionem, solet ipsa hanc pœnam infligere, putà excommunicationem ad tempus aliquod donec corrigatur, aliquo horum, aut omnibus simul priuare bonis, vt confusus resipiscat. Et talis pœna excommunicatio dicitur, quasi à comuni bono separatio. Et attende priorem definitionis partem, non enim est potestatis sæcularis excommunicare, sed Ecclesiæ, aut qui Ecclesia communicat & committit. Notandum autem, vt dixi, tria esse cõmunia bona, quibus priuari homo potest. Sunt enim alia communia bona fidelium, sed talibus priuari non potest per excommunicationem.

Digitized by Google

Est enim fides, charitas, gratia, virtutes, quæ omnia potest homo, etiam manens excommunicatus, habere. Similiter sunt participationes bonorum operum, quæ iusti inter se participant: vnde illud Dauid, *Particeps ego sum omnium timentium te:* &, si excommunicatus sit in gratia, probabile est, his non priuari. Priuatio ergo illorum est quæ diximus. Hinc sequitur, quòd excommunicatio non est malum culpæ aliquod, sed solùm pœna inflicta pro culpa. Vndè, maius malum est, vnum veniale peccatum, quam ipsa excõmunicatio, si sola per se cõsideretur, quamuis quoad suos effectus sit maius malũ, quia maioribus priuat bonis, vt dicemus. Non tamen malũ hoc infligitur, nisi propter bonum.

Excommunicatio hęc in duas diuiditur species, in maiorem & minorem.

Maior excommunicatio est, quæ illis tribus bonis priuat.

Minor verò, quæ vno tantum, scilicet participatione Sacramentorum. Non enim potest aliquis ad susceptionem Sacramentorum accedere, nisi sit excommunicatione minori carens. Vnde maior excommunicatio ita se habet ad minorem, quòd eam includit, & adhuc pluribus priuat bonis; propter quod dicitur simpliciter excommunicatio, & solet verbo Græco exprimi, scilicet *Anathema*. Homo enim excommunicatione maiori irretitus, dicitur Anathema, quasi seorsum positus & separatus à communione fidelium, quantum separari per potestatem Ecclesiasticam potest. Est enim Anathema, quod etiam pro ipsa excommunicatione maiori sumitur, velut sententia capitis Ecclesiastica.

RVRSVS excommunicatio vtraque duplex est, à iure, & ab homine.

Excommunicatio à iure, est quæ incurritur per sententiam, per ipsum ius, Canonem scilicet, statutum, vel constitutionem aliquam prolatam. Vt cùm dicit ius. *Percussor Clerici sit excommunicatus*, si quis percutiat, statim excommunicationem à iure incurrit. Hæc autem non incurritur, nisi ius loquatur per verbum præteriti, scilicet, sit excommunicatus, aut per futurum, addendo, *ipso facto*, scilicet, *ipso facto excommunicetur*, aut, *excommunicabitur*.

Cùm enim non sic loquitur, sed dicit: *excommunicetur*, vel, *sub pœna excommunitationis*, aut, *excommunicabitur*, tunc non incurrit, donec iudex sententiam ferat excommunicationis.

Quę dici-

Digitized by Google

Que dicitur ab homine, quamuis enim excommunicatio est per iudicis sententiam, excommunicatio ab homine dicitur.

Tunc verò dicitur excommunicatio à iure comminatoria, quoniam non statim incurritur: cùm verò ipso facto incurritur, est latæ sententiæ.

Sicut etiam in excommunicatione ab homine reperitur comminatoria, cùm iudex dicit: se aliquid præcidere sub pœna excommunicationis, nec addit, latæ sententiæ, vel ipso facto, tunc comminatoria est. Cùm verò de facto aliquem excommunicat, est ab homine latæ sententiæ. Duplex ergo est excommunicatio, à iure scilicet comminatoria, & latæ sententiæ: duplex pariter excommunicatio ab homine à iure.

De causis excommunicationis Maioris.

CAPVT VI.

QVatuor in excommunicatione causę censendæ sunt, sicut in rebus accidit naturalibus.

Prima est efficiens, scilicet qui excommunicat. Non autem quilibet potest excommunicare, sed aliqua sunt necessaria.

Primò quidem non potest fœmina, cap. noua. de pœnit. & remissio. aut laicus excommunicare, Can. bene quidem 96. d. nisi priuilegio Apostolico, cap. ad hoc, adiuncta gloss. d. 32. Fœmina potest ex Papæ commissione, Anto. 3. p. tt. 25. cap. 75. Panor. cap. decernimus. de iudi.

Secundò, nec simplex Sacerdos nisi ex delegatione, sed est necessaria iurisdictio exterior, propter quod nec Parrochus, aut Rector potest excommunicare, quia non habet iurisdictionem in exteriori foro. Gloss. cap. Transmissam. de elect. sed tantùm in interiori.

Potest ergo excommunicare habens potestatem ecclesiasticam iurisdictionis in foro exteriori non impeditam. Iurisdictio autem debet esse aut propria, vt c. transmissa, aut saltem delegata. Glos. c. excommunicantis de offi. leg. aut ex consuetudine, vt habetur c. cum contingat. de for. compe. & peccat mortaliter excommunicans sine autoritate, quia vsurpat iudicium. Sanctus Thom. 2. 2. q. 60. cap 6.

Qui autem

Digitized by Google

Qui autem suspensi vel excommunicati sunt, si publici sint, non possunt excommunicare, si verò occulti, possunt. Ita tenent Inno cap. si verè. de sent. excom. & Pan. cap. ab excommunicata, de rescrip. & Nauar. cap. 27. n. 7. contra Duas gloss. 24. q. 1. cap. in summa audiuimus. & contra Ang. in verbo excommunicatio 3. §. 2.

Possunt ergo excommunicare Papa, Concilium generale, Episcopus, Concilium prouinciale, Abbates, Archipresbiteri, Archidiaconi, Generales ordinum, priores, Guardiani, & denique habentes iurisdictionem exteriorem, tamen cum discrimine.

Primò Papa, Conciliumque generale potest per sententiam excommunicare, & similiter concedendo, aut condendo leges obligantes sub excommunicatione: Episcopi, Consilium prouinciale, per sententiam, sed non per leges, sed per statuta quædam particularia. Reliqui inferiores, per sententias, & per aliquas ordinationes.

Secundò, Papa, Concilium possunt excommunicare quemcunque, cuiuscunque dioceſis, at reliqui non nisi suæ dioceſis.

Tertiò, Papa, Concilium generale, possunt excommunicare, ita vt non possint suspendi à sua iurisdictione, at reliqui suspendi possunt. Quia autem suspensi vel excommunicati sunt, si publici sunt non possunt excommunicare, vt dictum est suprà. Hæc est igitur causa excommunicationis efficiens.

Materialis verò duplex est, remota, & propinqua. Remota, est subiectum ipsum quod excommunicatur, propinqua est causa in subiecto, propter quam excommunicatur.

Remota ergo causa, scilicet, quæ potest excommunicari, est rationalis creatura, determinata, baptizata, viua, inferior, subdita.

Dicitur primò *creatura rationalis*: nec enim aues, locustæ, aut reliqua alia excommunicari possunt. Dicitur *determinata*, quia tota ciuitas, aut collegium simul excommunicari non possunt per sententiam, nisi in particulari singuli distinguantur, quamuis per ius possit excommunicatio ferri. sed tunc non incurritur nisi sigillatim, dum singuli ius transgrediuntur, cap. Romana. de sent. excom. in 6. nisi determinentur nexij esse in communi. *Baptizata*, quia neque Turcæ, nec infideles alij excommunicari possunt. Similiter neque Angelus, cùm Ecclesiæ membra non sint. *Inferior*, quia

Digitized by Google

quia nullus seipsum potest excommunicare, quamuis condat vniuersalem ordinationem, vt, si Episcopus excommunicet omnes furantes, si ipse furetur non incurrit. G. S. Tho. 4. d. 13. q. 2. art. 2. nisi denunciauerit illam excommunicationem, vt latam à superiori. Similiter nullus potest superiorem excommunicare, vnde Papa à nullo excommunicari potest, cap. cuncta per mundum. 9. q. 3. nisi in casu hæresis, Can. si Papa, dist. 40. à tota Ecclesia, ipsius vicem gerente Concilio. *Subdita*, id est, eius subiecta iurisdictioni nec enim monachi possunt ab ordinario Episcopo excommunicari, qui priuilegio Apostolico exempti sunt ab eius iurisdictione. *Viua*, quoniam mortuus propter nullum peccatum in vita commissum potest excommunicari, licet excommunicatio facta in vita duret post mortem. Potest quidem excommunicatio à iure contracta in vita, declarari post mortem, vt in defunctis hæreticis. Hi igitur sunt qui excommunicari possunt.

Supereſt materialis propinqua, propter quid excõmunicari possit.

Nullus autem excommunicari potest, nisi propter mortale peccatum. 11. q. 3. Can. nemo. Can. nullus. & iudex alia de causa excommunicans, peccat mortaliter, & excommunicatio est nulla. Vnde fit, vt qui certus est, se non peccasse mortaliter, certus sit etiam non incurrisse excommunicationem, quamuis cùm scandalum aliorum sequitur; teneatur coram ipsis seruare excommunicationem, sed verè non est.

Hinc multorum casuum solutio patet.

Primò cùm fertur excommunicatio in eos qui furantur aliquid: puta vuas ex vineis, vel aliquid simile, cum furtum est minimæ quantitatis, quòd non ligantur excommunicatione: secùs si multa surripuerint, ita vt totum simul sit maxima quantitas, vt ipsa in vno efficeret mortale, tunc quilibet tenetur sub mortali, & excommunicatione restituere. Soto lib. 4. sent. d. 22. q. 1. art. 2.

Secundò cùm fertur excommunicatio in eum, qui aliquid surripuit, nisi restituat, cùm qui surripuit, iuste surripuit ab altero, quia nolebat soluere debitum, non ligatur excommunicatione.

Tertiò, cũ fieret excõmunicatio in debitorẽ nisi soluat, & ipse nõ potest, nõ ligatur, debet tamẽ soluere vt potest, saltẽ in parte, & si non, cùm

Digitized by Google

non, cùm primum potest, aliter ligatur. Multi sunt casus huiusmodi, qui ex hoc soluuntur, quòd excommunicatio non potest ferri nisi ob mortale.

Ex hoc sequitur, quòd cùm ius præcipit aliquid sub anathemate, tunc obligat ad mortale, nisi fiat, licet alias non esset mortale, nisi præciperetur. Similiter cùm præcipit idem ordinarius, nisi vbi esset abusus, vt esse solet abusus, vt pro re minima soleat excommunicatio ferri.

Rursus, non propter quodcunque peccatum, excommunicatio ferri potest, nisi sit cum contumacia, quia non vult homo parere Ecclesiæ, seu iudici.

Vnde fit, vt propter nullum peccatum præteritum, quantumcunque enorme, si homo paratus est obedire, potest excommunicari, & qui id facit, peccat mortaliter, ex quo excommunicatio est nulla, quia deest admonitio, vt dicemus: 1 1. q. 3. Can nullus, & Soto 4. de 22. q. 1. art 2. Can. Caiet id docet & Ang. verb. excom. 1. 11. 22.

Pro futuro verò potest, quia dum præcipitur, ne faciat sub excommunicatione, si ille faciat, iam est inobediens, & cõtumax.

Rursus tertiò, nec etiam participantes quocunque modo peccato excommunicationis, ligantur per eam, sed illi qui sunt causa principalis illius actus. Verbi gratia, fertur excommunicatio in eum qui surripuit aliquid, nisi restituat, tunc non excommunicatur dans consilium, fauorem, vel aliquo modo iuuans, nisi exprimatur in sententia; & adiutores non incurrunt, nisi sequatur effectus particularis.

Rursus etiam non ligatur, nisi actio ipsa in quam fertur excommunicatio, sit consumata. Vnde qui tentauit surripere, & non consumauit, non ligatur per sententiam iutis, si prohiberetur furtum sub excommunicatione. Hoc denique seruandum est, quòd debet esse actio perfecta, & agens principale, in omnibus his excommunicationibus, siue à iure, siue ab homine, nisi fiat horum mentio expressa, à iure, vel ab homine.

De alijs

Digitized by Google

De alijs duabus cauſis maioris excommunicationis.

CAPVT VII.

COnuenienter de formali & finali cauſa agendum eſt. Et quidem in iure non eſt forma vlla neceſſaria determinata excommunicationis: ſufficiunt verba exprimentia ipſam ſeparationem, vt, excommunico, vel, ſepato te, vel anathematiſo. In iure ponitur, ipſo facto excommunicetur, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, de quo diximus ſuperius, & oſtendimus quando incurrantur, & quando ſint comminatoriæ. Quamuisautem iſta ſit forma, ſunt tamen aliquæ circunſtantiæ quæ ad formam pertinere videntur; quaſi diſpoſitiones vel conditiones.

Primò eſt neceſſaria trina monitio, cap. ſacro. ex. de ſent. excommuni. & cap. conſtitutionem, de ſent. excom. in 6. vel vna pro tribus cum interuallis, antequam excommunicetur homo, vt, ſi velit reſipiſcat Qui autem excommunicat abſque trina admonitione, niſi aliqua maximi momenti vrgeat neceſſitas, cap. conſtitutionem, de excom. in 6. mortaliter peccat, licet excommunicatio teneat, ſi tamen abſque vlla monitione, tunc etiam excommunicatio nulla eſt. Hoc intellige in excommunicatione ab homine. Nam à iure, non eſt neceſſaria alia admonitio, quam ipſius iuris propalatio, & manifeſta prohibitio. Vnde fit, vt qui excommunicant participantes cum excommunicato, cap. ſtatuimus, de ſent. excom. in 6. nulla eis facta admonitione, peccent mortaliter; & excommunicatio nulla ſit. Debet enim eſſe excommunicatio admonita, ſcripta, intenta, & cognita.

Eſt etiam ſecundò neceſſaria intentio iudicis quamuis etiam proferatur excommunicatio exterior, ſi iudex non intendebat excommunicare, ſed ſolùm terrere. Panor. cap. ex parte de offic. ord, Silu. in verbo excom. 2. caſu 14. & Ang. verb. excommunicatio 3. §. 16. excommunicatio iure nulla eſt.

Eſt etiam tertiò neceſſaria intentio partis, ibidem Silu. ver. excom. 2. caſu 12. & Ange ver. excom. 3. §. 16. vt qui petit à iudice

Digitized by Google

iudice excommunicati eos, qui ipsi non restituunt cùm possint, si, qui petit, non intendit nisi terrere, quamuis iudex intendat excommunicare, nulla est excommunicatio iure, sed solùm in exteriori foro, Ange. verb. excom. 3. §. 16.

Est quartò necessaria scientia & notitia excommunicantis, nam ignorata non ligat. In cuius gratiam nota, quòd duplex est ignorantia, altera crassa & vincibilis, altera inuincibilis. Crassa est, cùm quis ignorat quod tenebatur, & poterat scire. Inuincibilis, cùm ignorat quod neque poterat scire, vel non tenebatur scire. Nunc loquimur de inuincibili, nam crassa non excusat. Ignorantia inuincibilis, dicitur probabilis à Iuristis.

Duplex est ergo ignorantia inuincibilis, facti, & iuris

Ignorantia iuris est, cùm nescit quis aliquid esse prohibitum, scilicet excommunicatum esse percussorem clerici.

Facti est, cùm, scito iure, ignorat clericum esse quem percussit.

Rursus ignorantiam iuris est duplex, aut iuris communis, quod omnibus est propositum: aut particularis, scilicet statutorum, ordinationum particularium ab ordinarijs positorum.

Ignorantiam facti inuincibilem, semper ab excommunicatione excusare omnes, docet cap. si verò, de sent. excom

Ignorantia etiam similem iuris particularis excusare omnes conueniunt: Cap. vt animarum, de constitutio. in 6. Conueniunt etiam, quòd quando quid prohibetur sub excommunicatione & aliàs non erat peccatum, ignorantia excusat, vt c. non magnopere, & super specula, ne clerici, vel mona. Prohibetur enim Sacerdotibus audire per duos menses ius ciuile vel medicinam. Hac distinctione vtitur Adria. Etiam idem docet de ignorantia sententiæ iudicis latæ, in eos, qui aliquid commiserunt. De ignorantia tamen iuris communis discordia est. Quidam non excusare dicunt, Sot. 4. d. 6. q. 3. Adri. q. 3. de clauibus. Glo. cap. à nobis, 2. de sent. excom. Ioan. And. de consti. & vt animarum. Barto. l cunctos populos, C. de sum. Trin. Quidam cum distinctione loquuntur. Probabilius nobis videtur, vt excusset. Vnde fit, vt quando quid prohibetur sub excommunicatione, & aliàs peccatum erat, vt qui inuincibiliter ignorant casus in cæna Domini, quamuis peccant quia opera peccata sunt, tamen ab excommunicationè liberi sunt. Ita Nauarra cap. de his quæ sunt

extra

Digitized by Google

extra excommunicationem, & Soto 4. d. 22. q. 1. art. 2. Panor. c. à nobis. de sent. excom. & Anto. 3. p. q. 25. c. 33. verb. excom. 2. § 3. Innoc. cap. si verò. de sent. excom. Ang. 20.

Rursus 4. etiam est necessarium, vt fiat excommunicatio in scriptis, & contineat causam excommunicantis, quia non est inobedientia contra Ecclesiam, quæ requiritur ad excommunicationem, & iudex qui verbo excommunicat nisi sit Episcopus vel monachus, (Ang. excommunic. 2 § 1.) per mensem est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, & participatione diuinorum officiorum. Et qui intra ipsum mensem exerceret officium ordinis, fieret irregularis, cap. cùm medicinalis, de sent. excommunicat. lib. 6. Idem etiam de eo (cap sacro. de sent. excommunic. apud Greg.) qui absque admonitione trina excommunicat, per mensem est suspensus ab ingressu Ecclesiæ solum, quamuis excommunicatio absque scripto teneat. Hæc sunt igitur circa formam. Finis manifestus est, est enim in correptionem eius qui excommunicatur, vt resipiscat, & à malo homo conuertatur. Non enim Ecclesia vult mortem peccatoris spiritualem, sicut neque Deus.

De iniusta & iusta excommunicatione.

CAPVT VIII.

EX his quæ dicta sunt in capite præcedenti, facile est quosiam excommunicationis modos, seu qualitates cognoscere, scilicet si est excommunicatio iusta, iniusta, valida, nulla.

Iusta est, quæ omnibus vestitur circumstantijs & causis, quæ necessariæ sunt, vt prædictum est. Iniusta fit ex defectu alicuius, quod si essentiale est, facit, vt non sit excommunicatio, si verò non, excommunicatio valet, sed iniusta dicitur. Vt autem hoc planum fiat, aduerte, quod tripliciter excommunicatio potest dici iniusta.

Vno, ex parte ipsius excommunicationis.

Altero, ex parte excommunicantis.

Tertio, ex parte ipsius excommunicati. Et adhuc, omnibus istis modis dupliciter, aut ex defectu alicuius essentialiter requisiti, & tunc excommunicatio est nulla, aut alicuius requisiti, sed non

Digitized by Google

essentialiter, & tunc est iniusta & valida. Glos. cap. statuimus. de sent. excom. in 6. ponit casus in quibus est nulla.

Ex parte ergo excommunicationis, accidit primò, cùm deficit trina monitio, si est ab homine, & tunc est iniusta, sed valida. Si verò desit prorsus admonitio, est iniusta & nulla.

Secundo, si non sit propter mortale, sed de re bona, vel de re mala, sed minima, & tunc dicitur nulla, & errorem continere intolerabilem, cap. venerabilibus, de sent. excommun. in 6. 5. fin.

Tertiò, si non fiat in scriptis, est iniusta, sed valida. Quæ autem his modis nulla est, & in foro exteriori nulla est, nec debet obseruari, nisi esset scandalū eorum qui nullitatē non cognoscunt.

Ex parte etiam excommunicantis, iniusta accidit.

Primò, si mala intentione, & odio excommunicet: tunc etiam iniusta, sed valida, si cætera adsint.

Secundò, si erat publicè suspensus, aut excommunicatus, can. Audiuimus 24. q. 1. est nulla. Si verò non publicè, est iniusta, sed valida, per ea quæ diximus, cap. 8. contra duas Glos.

Tertiò, si excommunicauit eos, qui ipsius iurisdictionis non sunt, c. nullus, de Parochis: vel aliquo priuilegio sunt exempti. cap. quando., de priuilegijs, tunc nulla. Et his etiam modis est in foro exteriori nulla, & nec est vitanda, nisi vt diximus ob scandalum, non tamen inducit irregularitatem. Ex parte verò excommunicati.

Primò, cùm in tempore à iure requisito appellauit. cap. per tuas, de sent. excom. & cap. ad præsentiam, de appella. & adhuc excommunicatur, tunc est nulla.

Secundò, cùm verè non peccauit mortaliter, tamen conuincitur per testes, contumaciæ & peccati, tunc probabilius est, nullam esse in foro interiori, tamen validam in exteriori, & obseruandam donec veritas nota fiat. Et hæc inducit irregularitatem.

De effectibus excommunicationis maioris valida.

CAPVT IX.

MVlta sunt mala, quæ excommunicatio maior secum fert, vt meritò timenda ab omnibus censeatur.

Priuat ergo primò hominem à communibus suffragijs & orationibus

Digitized by Google

orationibus Ecclesiæ. Vnde non licet pro ipso publicas orationes fundere, vt celebrare Missam: licebit tamen oratione priuata pro eo orare, imò in canone Missæ poterit quis recordari ipsius, & Deo commendare, non tamen per aliquam Ecclesiæ orationem in Missa probatam.

Secundò priuat hominem actiua & passiua sacramentorum communione, ita vt suscipiens quodcunque sacramentum, peccet mortaliter, &, si est sacramentum confessionis, est irritum & iterandum. Si autem est ordinis, manet irregularis, cap. 1. de eo qui furti. ordin. suscipit, quamuis suscipiat characterem. Qui verò confert Sacramenta, peccat etiam mortaliter, & fit irregularis: & si est confessionis, non tenet, si nominatim excommunicatus, &, si percussor publicus clerici. Non solùm autem de collatione Sacramenti, sed si exercet actum proprium ordinis, quando, & quomodo secularis non potest exercere, contrahit irregularitatem: secus, non. Verbi gratia, si baptizat solenniter, est irregularis, si verò non cum solennitate, non est irregularis: licet peccet, quia non potest conferri talis baptismus à seculari. Similiter, si dicit epistolam cum manipulo, est irregularis, secùs, non: quia à seculari dici potest. Similiter, si exerceat actus ordinum minorum cum solennitate, quomodo à seculari non possunt exerceri: aliter, non est irregularis, quamuis peccet. Vnde non est irregularis cantando in choro, quia secularis potest id facere, peccat tamen mortaliter. Peccat etiam mortaliter audiendo Sacrum, Diuina officia, & si adest officijs publicis Ecclesiæ, non tamen inde irregularitas contrahitur. Concionem potest audire, & per templum transire, dum non sistat ad audiendum officia: & si ordinem habet, recitare tenetur, sed solus, aliter peccat. Innoc. cap. nuper.. de sentent. excommun. dicit, quòd possumus orare in templo, in quo adest excommunicatus, si à nobis est separatus, vt non videatur nobiscum orare.

Priuatur etiam tertiò, a communione fidelium, quantùm ad ea quæ hoc communi carmine explicantur, *Os, orare, vale, communio, mensa negatur*, quæ quidem sic debent intelligi. Per (os) prohibetur à colloquutione, amplexu. cap. fin. de sent. excomm. missione vel receptione donorum. Per (orare) prohibetur conuentus cum illo in sacro audiendo, in cantando cum illo in choro, & adesse officiis diuinis, recitare

Digitized by Google

cum eo, communes fundere preces. Non est vitandus nominatim excommunicatus, nisi denunciatus sit. Dubitandum autem est de notorio excommunicato, licet non nominato, nec clerici percussore, an vitandus sit Nauar. sum. cap. 27. num 55. ita putat, & de pœnitent. d. 6. cap. laboret. § 16. & citat bullam Concil. Basil. sess. 21. quæ ita habet, sed Anton. 3. p. 26 cap. 3. negat, & aliter legit bullam: non enim excipit nisi duos illos dictos, & ita facta fuit in Concilio Constantiensi. Ita tenet communis opinio. Vnde dictam bullam non esse legendam vt legit Nauar. sed Antonin. Per (communio) contractus huiusmodi intelliguntur. Per (vale) salutationes vel ore, vel signo, vel humilitate aliqua. (Mensa) prohibetur, ne similiter in vna mensa, aut vno lecto cum illo sumas. In vna tamen domo potest cum excommunicato habitari. Innoc. cap. nuper. de sentent. excommunic. & Anton. 3. p. titul. 24. cap. 2. Imò, in vno cubiculo, dum reliqua obseruentur. In his ominbus, non est æqua prohibitio, nam per orare, prohibetur sub peccato mortali, tam ex parte excommunicati, quàm eorum qui cum ipso communicant, reliqua verò, solùm sub veniali. Tab. verbo excommunic. 8 §. 9. Thom. in 4. distinct. 18. quæst. 3. Host. in summ. de sentent. excommunicationis, §. final. Nauar. cap. 27. §. 88. Silu. excommunicat. 5. §. 3. nisi adsit contemptus excommunicationis, & nisi adsit præceptum seu prohibitio præcipientis: nisi adsit & participatio in crimine excommunicationis: puta, cùm consultat, vel iuuat, vel aliquid facit circa excommunicati crimen. In his enim participare, esset mortale, secus, veniale est, quamuis semper sit grauius peccatum ex parte excommunicati. Circa hanc tamen prohibitionem excommunicationis, nota.

Primò, quòd longè alia ratio est. ex parte excommunicatorum, quàm ex parte communicãtium cum ipsis. Dupliciter enim potest quis esse excommunicatus, aut nominatim, aut non nominatim, sed vniuersaliter & in communi: quamuis ex his tenetur obseruare prædicta, & peccat non separando se, vt diximus, nisi sit occultus, & non potest absque graui scandalo (ita dicit Fumus verb. excomm. § 9.) & nota sui se separare, aliter tenetur. At verò communicantes non tenentur fugere, & separare se à quolibet excommunicato: sed tantùm à duobus, à nominatim excommunicato, spiritualiter denuntiato, siue publicato, & à manifesto

Digitized by Google

nifesto clerici percussore. Nauar. c. de excom. min. Hoc enim priuilegium fuit indultum à Concilio Constantien. fidelibus. Omnes ergo securè possumus tractare in omnibus cum excommunicato, dum non sit ex illis duobus: exceptis his quæ ad Ecclesiam pertinent: qualia sunt Sacramenta. Non enim eis possunt Sacramenta ministrare nec celebrare pro ipsis. Possumus tamen ab eis recipere Sacramenta, licet ipsi mortaliter peccent conferendo, vt probabilius puto. Sot. 4. d. 22. q. ar. 4. putat, quòd tunc excommunicati non peccent, nobis tractando, & dando Sacramenta. Sed oppositum tenet Nauarr. & ego ita credo. Peccat namque, quia priuilegium in nullo fauet excommunicatis, sed participantibus, vnde absolutio illorum valida est, sed peccant mortaliter, & contrahunt irregularitatem.

Nota secundò, quòd adhuc istis est limitatio: non enim in vniuersum prohibitio fit, sed excipiuntur casus contenti hoc carmine, *Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse*. Per *Vtile* intellige, cùm admonetur ne maneat in peccato, vt quærat absolutionem, quicquid denique dicit spiritualem salutem attinens, neuter tunc peccat. Per *legem*, intellige eam, quæ est inter maritum & vxorem, neuter peccat. Per *humile*, conuersationem seruorum, filiorum, famularum, quos anteà excommunicatus habuit, secùs, non licet. Per *rem ignoratam*, intellige ignorantiam; qui enim ignorat excommunicatum esse, non peccat, siue sit excommunicatus, siue qui cum eo tractat. Per *necesse*, intellige, cùm aliqua grauis necessitas incurrat, videlicet consilij, vel refugij, vel alterius, tunc licet conuersari. Similiter, cum mortis periculo, non tenetur aliquis excommunicatum vitare, nisi esset in fide, vel Ecclesiæ contemtum. Nauar. cap. 27. numer. 36. tamen si quis, vt alij intelligerent se non esse excommunicatum, cùm tamen esset, cogeret sub pœna mortis Sacerdotem coram se celebrare, posset Sacerdos. Ita Soto d. 22. q. 1. art. 4. Vide igitur, qualiter iste tertius excommunicationis maioris effectus intelligi debeat.

Quartus effectus est, quod priuat electione, tam actiua, quém passiua, vt non possit eligi in dignitatem ecclesiasticam, nec secularem: nec eligere, nec possit beneficium conferre, nec recipere, nec habiti beneficij reditus recipere, donec absoluatur, secùs, mortaliter peccat, & collatio vel receptio nulla est: neque ingredi religionem, nisi priùs absoluatur. Tenet tamen, si fiat.

Digitized by Google

Quintus est, quòd omni actu iuridico priuat, nec enim potest vllam exercere iurisdictionem, nec alios excommunicare, nec in alios sententiam ferre, aliter peccat mortaliter, & actus nulli sunt; nisi secreti, & tolerati sint C. ad probandum: de sent. & re iudi. Hæc potest alios accusare in iudicio, nec testis esse.

Sextus est, quòd durat post mortem, vt mortuus in excommunicatione sit priuatus ecclesiastica sepultura, cap. sacris, de sepult. & est exhumandus à loco sacro. Priuatur etiam à mortuorum officio, & aliorum comitatu, ac si viuus esset, nisi priùs absoluatur.

De eo qui potest absoluere à Maiori.

CAPVT X.

DVo sunt necessaria in omni eo qui debet absoluere ab excommunicatione, Ordo, & Libertas. Ordo quidem, vt sit saltem primę tonsuræ. Non enim laicus potest absoluere, sicut nec excommunicare, nisi ex priuilegio Papali. Libertas autem, vt non habeat impedimentum publicè excommunicationis, sicut nec poterat excommunicare talis, ita nec absoluere. Similiter nec publicè suspensus. Quamuis autem ista duo sint semper necessaria, non tamen sufficiunt. Ob id distinctione opus est.

Est enim duplex excommunicatio, à iure, & ab homine.

Rursus à iure duplex. Quædam reseruata certæ personæ, quædam non reseruata.

Ab homine etiam duplex, quædam nominatim incussa alicui, quædam generaliter tantum.

Adhuc ista generalis, quædam reseruata, qualis est in bulla cenæ, quædam non. Iuxta hæc oportet respondere. Ante omnia in mortis articulo, potest quilibet Sacerdos, etiam simplex, ab omni excommunicatione cuiuscunque vis absoluere: sumendo tamen cautionem ab excommunicato, se impleturum post, si vixerit, ad quæ tenetur: quæ cautio sit, vel per fide iussores, vel per iuramenta, vel per satisfactionem ipsam. Quod si nihil horum absoluì potest, absoluat. Quòd si ille vixerit, tunc tenetur remouere cautam excommunicationis, & comparere coram eo, qui

Digitized by Google

qui absoluere ex officio poterat. Aliter statim ligatur eadem excommunicatione, cap. eos. de sent. excommun. in 6. Eodem modo ligatur ille, qui absoluitur à Papa cum remissione ad ordinarium, qui si per se, vel procuratores secundum Caiet. verb. excom. c. 69, non comparet, incurrit excommunicationem.

Extra casum mortis, Dico primò ab excommunicatione à iure non reseruata (cap. nuper. de sent. excom.) absoluere potest ordinarius, tam Episcopus, quàm Parochus; Innoc. Hostien. in dicto cap. nuper, qui dicunt, quòd etiam à Sacerdote simplici potenti absoluere à mortali, potest absolui à dicta excommunicatione. Idem Siluest. verbo excommunicatio. num 2. Nauar. cap. 27. numer. 39.

Secundò, à reseruata à iure, potest absoluere illa persona cui reseruatur. Ita dicunt omnes, vel superior eius, vel delegatus, seu vicarius eius. Sunt enim quædam Episcopo, quædam Papæ reseruata. At quę superiori reseruantur, non potest inferior absoluere.

Tertiò, si sunt ab homine generaliter positæ, nec reseruatæ, potest absoluere, is qui potest absoluere à iure nõ reseruata: Ioan. Imnola super capitul. graue, de præben. & ibidem Ioan. And. & Cardina. Verbi gratia, excõmunicat Episcopus lusores alearũ, vel adulteros, aliquis lusit, vel adulterauit, incurrit excõmunicationẽ, ab ista potest absolui à Parocho. Idem dicit de ordinarijs in religiosorum conuentibus, & similiter de alijs huiusmodi, dummodò sit satisfacta pars, quando pro parte imponitur excommunicatio. Quòd si reseruata est, vt in bulla cœnę, tunc non potest, sed est sicut reseruata à iure. Similiter si Episcopus sic excommunicaret sibi reseruando.

Quartò, si est ab homine nominatim posita; Tunc ille idem qui imposuit, vel eius successor, aut delegatus absoluet, vel superior, capit. pastoralis, de offi. delegat. 5 præterea, cognita causa per appellationem, vel Papa satisfacta parte.

Non semper tamen potest qui excommunicauit absoluere, sed aliqui casus excipiuntur.

Primò cùm inferior excommunicauit, & sententia excommunicantis confirmata est à superiori, scilicet à Papa, tunc absolutio est superioris. Gloss. cap. ex frequentibus, de institut. quæ communiter recipitur.

Digitized by Google

Secundò, Cùm delegatus alicuius superioris excommunicauit, & excommunicatus mansit per annum, tunc absolutio petenda est à superiori, siue à Papa, siue ab Episcopo, vel eo cuius est delegatus. cap querenti. de offic. deleg. quod quidam de delegato Papæ, sed Panor. ibi cum communi, de alio quouis delegato intelligunt,

Idem tertio, cùm Episcopus excommunicat incendiarios, nam est ius, vt excommunicentur ab Ecclesia. Cùm igitur Episcopus excommunicat, non possunt nisi à Papa absolui, c. tua de sent. excommu.

Quartò, cùm aliquis excommunicat vt executor alterius, non vt habens iurisdictionem, qui non cognita causa excommunicat, tunc absolutio est illius, cuius est executor, c. fi. 5 fin. de offi. de le. Hi igitur sunt qui ab excommunic. nexu possunt absoluere. Ex quibus sequitur magnum discrimen esse inter excommunicationem à iure, & ab homine.

Differunt enim primò, quia ab excommunicatione potest absoluere ordinarius, nisi ipso iure sit reseruata: ab homine verò si nominata est, ille qui incurrit excommunicationem.

Secundo ab homine, indiget admonitione aliqua, à iure nulla.

Tertio, ab homine cessat cum mortis iudicij, vel ablatione ab offi. Gl. c. à nobis, de sent. excom. & Anton. 3. p. tit. 24. cap. 74. textus l. fi. ff. de pœnis, vt qui excommunicat lusores omnes alearum, si moritur, iam non ligat excommunicatio, sed qui excommunicati prius erant, ligati manent, donec absoluantur. Vnde bulla cœnæ, (ita Nau. c. 29. nu. 54. & Soto d. 22. q. 2. ar. 3.) quæ ab homine est, non ligat sede vacante.

De forma absolutionis non est certa regula præscripta, sed potest dici, Restituo te in communionem fidelium, vel ab soluo te ab excommun. quam incurristi, vel simile. Et nota, quod sicut possunt plures excommunicationes vni incuti, 5. q. 4. can. Engeltrudam, ita potest ab vna, non ab altera absolui. Potest etiam absolui à iudice, vel per commissionem à Sacerdote, & scilicet in confessione, vel extra S. Tho. 4. d. 18. Anton 3. p. tit. 24. c. 77. & potest inuitus aliquis absolui. Tab. verb. absolu. 2, § fin. S. Tho. 4. distinct 18. q. 7. art 5. Silu. verb. absoluti. 3. § 4. dub. 6. Sicut etiam potuit inuitus excommunicari. Potest etiam absolui absque iuramento. Potest absolui etiam cum iuramento. Cùm delictum

Digitized by Google

delictum est nimis graue, tunc iurare debet, se debere cauere in posterum à peccato, & obedientissimum Ecclesiæ. Hic vnum superest, scire et, scire, quæ excommunicationes Episcopo, quæ Papæ reseruentur Seu qu a hoc prolixum est, & absque arte, reseruo in materiam de peccatis. Illic enim dum singula peccata discussero, quæ sub excommunicatione prohibita sunt, & qualis sit excommunicatio ostendam.

De minori, & ipsius effectibus, ac differentijs a maiori.

CAPVT XI.

MInor excommunicatio duo facit.

Primò, priuat passiua Sacrorum communione, cap. statuimus, & cap constitutionem, de sentent. excommunication. in 6. ita vt, qui aliquod sacramentum accipit, peccat mortaliter Non tamen fit irregularis, capit. si celebrat, de cleric. excommunic. Qui verò confert, nec irregularitatem contrahit, nec peccat, nisi sit tale sacramentum, vt eius collatio includat communionem passiuam, vt qui confert Eucharistiam celebrando, & ordinat celebrando, tunc peccat mortaliter, non quia confert, sed quia recipit. Et de his loquitur cap. si celebrat: quamuis securius sit, quòd in alijs etiam propter indecentiam venialiter peccat. Et ita videtur illud caput dicere. Cui consentiunt Maior. 4. d. 18. q. 2. & Adri. 4. m. de claubus. q. 3. Tamen Nauar. tenet, non peccare, num. 24.

Secundo, Minor excommunicatio priuat passiua beneficij collatione. Priuat enim electione passiua, si celebrat. Vnde est inhabilis ad quodcunque Ecclesiasticum beneficium, vt ibi dicit Inno. & Armil. verb. excom. §. 1. Non potest recipere, nec receptio tenet, de cleri. excommu. & mortaliter peccat. Cæteris non priuat. Vnde fit, vt in multis differat à maiori.

Primò, in illis casibus, quibus maior sola priuat, vt diximus in cap. precedenti.

Secundò, quia maior excommunicatio transit quodammodo in alios, dum omnis qui cum excommunicato loquitur, c nuper,

Digitized by Google

de sen. excom. si sit ex illis duabus speciebus prædictis, incurrit minorem. Et hic est modus qui communis est, incurrendi minorem istam. At minor nullo modo transit in alios, gloss. cap excellentissimus 11. q. 3. Aliquando etiam maior efficit maiorem.

Primò, cùm participat quis cum excommunicato nominato, in eodem crimine excommunicationis, Soto arg. 4. de omni excommunicato hoc intelligit, non tamen de illis duobus, vt qui excommunicatus est propter adulterium, si quis illum iuuat, vel in simili adulterio ipsi cooperatur, postea eandem excommunicationem incurrit, cap. nuper, de sen. excommun.

Secundò, Siquis clericus recipit ad officia diuina excommunicatum à Papa, tunc incurrit, cap. significauit, de sen excommuni. eandem maiorem, nec ab aliquo, quam à Papa absolui potest.

Tertiò, si communicat cum debitè excommunicato: cap. constitutionem, & statuimus, de sent. excom. in 6. Et intel. lige, vt ibi habetur, vt debitè excommunicentur participantes, & esse priùs admonendos trina admonitione cum suis interuallis. Extra hos casus, minor incurritur.

Differunt tertiò, minor potest absolui à quolibet Sacerdote simplici, qui potest absoluere à mortali. cap. nuper. de sent. excom. & à quouis laico Sacerdote, etiam non approbato, si pœnitens solum habet veniale. Nauar. c. 27. nu. 39. maior non, nisi à iudice, vel ordinario vt dictum est superiùs, cap. Dei.

Differunt quartò, quia maior non nisi per mortale incurritur, minor etiam propter veniale, vt qui conuersatur in quatuor supradictis casibus cum maiori excommunicato, in illis venialiter quidem peccat, & minorem incurrit.

Differunt quintò, Maior incurritur hominis, vel iuris sententia: at minor per ius, scilicet sola excommunicati participatione, quamuis etiam illis modis incurri possit, rarissimè tamen; nec est propriè excommunicatio. Ob id non est opus referre casus.

De suspen-

Digitized by Google

De suspensione, Quid sit, & eius speciebus.

CAPVT XII.

SVspensio est Ecclesiastica censura, qua aliquis ab vsu Ecclesiastici officij seu beneficij prohibetur. Declarantur partes definitionis.

Prima, *Ecclesiastica censura*. i. pœna illata ab Ecclesia. Vnde peccatum mortale, quamuis prohibeat ne indigne possit quis ad sacramentum accedere, non est suspensio: contra Summistas, & multos Canonistas: cùm non sit censura.

Secunda, *Qua prohibetur aliquis ab vsu officij seu beneficij*. Dupliciter enim potest aliquis ab his prohiberi: vno modo ab ipsomet officio & beneficio, & tunc funditus priuatur, & talis non est suspensio, sed depositio, seu degraduatio, vt posteà dicetur. Altero modo, ab executione sola eorum, talis est suspensio. Per officium autem duo intelligimus, & ordinem, & iurisdictionem. Cùm enim quis ab vsu ordinis sui prohibetur, aut ab vsu iurisdictionis suæ, suspensus dicitur. Per beneficium intelligimus dignitatem Ecclesiasticam, vt beneficium, canonicatum, & similia. His annectuntur ea quæ ad ipsum pertinent.

Tertiò (*Ecclesiastici*) quia cùm aliquis prohibetur seu priuatur vsu aliorum quæ Ecclesiastica non sunt, non dicitur suspensio, prout ad præsens spectat. Vnde fit, quòd ista censura sit solum contra personas Ecclesiasticas, quæ talia habēt officia & beneficia.

Huius suspensionis tres sunt species.

Prima est, ab officio, & à beneficio simul priuatio.

Secunda est, ab officio tantum, aut eius parte. Quæ quidem multiplex solet esse, nam aliquando est ab ordine solo, & toto, aliquando à parte, vt ab vsu ordinis Sacerdotalis: vel ab vsu diaconatus, vel subdiaconatus, vel ab aliquo ad ipsum pertinenti, vt ab actu prædicationis, aliquando a iurisdictione sola, & hæc vel tota, vel parte: aliquando est ab officio in toto.

Tertia species est à beneficio in totum, vel ab aliquo ad ipsum pertinente, vt ab ingressu Ecclesiæ.

Circa quas species id aduertendum est.

Primò quòd qui in maiori ordine suspenditur, non consequenter in minori suspensus est, vt qui à Sacerdotio suspensus est, non o-

Digitized by Google

non ob id à diaconatu, & inferioribus suspenditur: è contrà tamen fit, qui in minori est suspensus, & in maiori suspenditur. Ang. suspensio. 3. §. 3. & Silu. ver. suspensio. §. 5.

Secundò notandum est, quòd qui ab ordine suspensus est, non ob id à iurisdictione suspenditur, nec è contrà, quia ista non sunt colligata inter se, cap. aqua, de censura Eccles. vel alta. Nec qui à iurisdictione, & ordine suspenditur, suspenditur à beneficio, nisi quantum ad ea quæ in beneficio pertinent ad ordinem. Vnde priuatur illis reditibus, qui dantur propter vsum ordinis, nec è contrà, suspensus à beneficio, suspensus est in ordine, aut iurisdictione.

DIVIDITVR secundò suspensio, in suspensionem à iure, & ab homine, sicut diuidebatur excommunicatio.

Diuiditur etiã tertiò quoad tẽpus. Nam quædam est ab officio & beneficio in totũ, vel in partem, quoad certũ tẽpus, aut in partem in perpetuum: sed nunquam fit suspensio à toto, vel beneficio, vel ordine, vel iurisdictione in perpetuum, quia iam talis non suspensio, sed depositio potius esset.

De causis suspensionis.

CAPVT XIII.

QVatuor esse causas suspensionis, sicut in excommunicatione certum est.

Prima est efficiens, scilicet, qui potest suspendere: & hæc est, omnis ille qui potest excommunicare. Siluest. verb. suspensio, §. 2 & Ang. suspen. 2 §. de quo suprà dictum est.

Materialis remota est, is qui suspendi potest, & talis ex præcedenti definitione nota est. Non enim est omnis qui excommunicari potest, sed ex hoc solum persona Ecclesiastica. Est autem hoc priuilegium, vt nullus Episcopus incurrat suspensionem à iure, nisi specialiter ipsius mentio fiat, quod in excommunicatione non fit, c. quia periculosum, de sen. excom. in 6. non valere de excommunicatione dicit Glo. Nam. hæc censura respicit clericos.

Materialis autem propinqua, est peccatum. Non enim absque peccato quis suspendi potest. Hoc autem frequentius est mortales

Digitized by Google

tale: Aret. cap. cùm non ab homine, de iudiciis, Cait. verb. suspensio. 2. Nauar. cap. 27. num. 159. tener, quòd potest tamen pro veniali, aliqua leuis suspensio imponi. Non est autem sicut in excommunicatione, in qua non imponebatur excommunicatio, nisi propter mortale cum contumacia & inobedientia: at in suspensione non sic. Aliquando quidem ponitur suspensio ob contumaciam, aliquando verò ob peccatum solum, in pœnam illius. Vnde fit vt non semper opus sit admonitione in suspensione, sed solum, quando propter contumaciam est. Iann. cap. 1. de exceſſibus Prælat. Panorm. cum comm. cap. reprehensibilis, de appella. tunc non est necessaria admonitio, vt in excommunicatione: tamen vtroque modo in scriptis est ponenda suspensio, cap. cùm medicinalis de sent. excom. in 6. Intelligo hæc de ea quæ ab homine est: Multa sunt peccata in particulari, propter quæ in iure suspensiones sunt impositæ, de quibus dicemus paulò inferius.

Forma autem suspensionis non est determinata iure, sed multis modis potest esse, quibus exprimatur ille actus suspensionis in particulari, vt, *Suspendo te à beneficio, vel ab ordine, vel ab hoc, aut illo.* In iure dicitur, *sit suspensus.* Vbi aduertendum est, quòd aliquando est suspensio ipso facto, cum verbum dicitur, suspendimus, vel sit suspensus. Aliquando est comminatio, vt cùm dicitur, suspendatur, vel suspendendus est, ex cuius inconsideratione (inter quos est Sil. verbo suspen. §. 6. not. 2.) multi Summistæ docent clericum sponte offerentem duellum, vel oblatum recipientem, esse suspensum; quod probant ex cap. 1. de cler. pugn. in duel. Quæ tamen suspensio nulla est profectò, quia in cap. non dicitur esse suspensus, sed esse deponendus, siue victor, siue victus extiterit; nisi Episcopus eius cum illo misericorditer duxerit dispensandum, dum non sit factum homicidium, vel membrorum diminutio. Nunc autem post Concilium Tridentinum, non solum clerici, sed laici excommunicationem incurrunt ipso facto, vt haber sess. 25. cap. 19. de quo tamen inferiùs dicemus.

Finis suspensionis notus est: non enim suspensio imponitur, nisi aut in correctionem personæ, cùm contumacia intercedit, & est ab homine: aut in bonum Ecclesiæ, cùm à iure est, aut cùm ab homine vt pœna quædam infligitur. Hæ igitur sunt in generali, & aliquæ etiam in particulari, suspensionis causæ.

De

De effectibus suspensionis.

CAPVT. XIIII.

ALiqui sunt effectus suspensionis.

Omnium primus est: Suspensus exercens id, in quo quidem est suspensus, peccat mortaliter; Non tamen suspensus in aliquo peccat, si faciat ea in quibus non est suspensus. Peccat ergo qui suspensus ab ordine aliquo, actum illius exercet. Peccat qui suspensus ab officio, seu iurisdictione excommunicat, vel alium exercet talis officij actum, & qui suspensus ab ingressu Ecclesiæ, ingreditur, aut adest diuinis officiis, & qui suspensus à prædicatione, prædicat. Tamen prædicans non fit irregularis. Armil. ver. suspensio. §. 15. Nauar. cap. 27. num. 162. similiter de alijs.

Secundus effectus est, suspensus ab ordine aliquo, si exercet actum illius, quomodo secularis non potest, non solùm peccat, sed etiam fit irregularis, cap. cùm æterni. de sen. & re iudicata, in 6. Secùs, neque peccat, nec irregularitatem contrahit. Verbi gratia, si baptizat solenniter vt Sacerdos, irregularis fit, & mortaliter peccat, si suspensus est à Sacerdotio: non tamen si baptizat particulariter, vt laicus. Hosti. cap. 1. de sent. excommun. qui communiter recipitur. Idem dicas de quolibet alio ordine. Hinc fit, quòd qui suspensus est à prædicandi actu, si prædicat, mortaliter peccat, non tamen irregularitatem contrahit. Ita Nauar. cap. 27. num. 161 quia non est actus vlli ordini appropriatus. Similiter suspensus ab ingressu Ecclesiæ, vel à participatione passiua Sacramentorum, vel alijs quæ non sunt ordinis, peccant quidem mortaliter, sed non contrahunt irregularitatem: cap. si celebrat, de cleri. excomm.

Tertius est, denuntiatus suspensus priuatur communione aliorum in eo, in quo est suspensus, extrauag. ad euitanda, ex Concil. Constantien. ita vt mortaliter peccet qui in tali actu cum eo cõmunicat, id est, mortaliter peccat qui recipit Sacramenta à suspẽso denuntiatio nominatim, & cognito, à collatione Sacramentorũ. Peccat etiam mortaliter qui audit sacrum à suspenso ab ordine, & qui

Digitized by Google

& qui iuduxit etiam ipsum ad talem actum. Quòd si actus suspensionis non pertinet ad diuina, id est, ordinem aliquem, non est mortale, sed veniale, ex parte participantis.

Quartus effectus, suspensus ab officio non potest eligere, nec eligi in beneficium aliquod. cap. cùm dilectus, de consuetud. adiuncta Gloss. Nec potest excommunicare, nec conferre beneficiũ, cap. qui diuersitatem, de concess. præben. Suspensus tamen à beneficio, potest eligere, c. cùm in cunctis. §. fin de elect, & eligi, quia hoc est officij, tamen non potest recipere reditus beneficij, nisi ad modicam pensionem, si est ita pauper vt non habeat vnde viuere possit. Ita dicunt Panor. & Felin. cap. Apostolicæ, de exceptionibus.

Quibus casibus incurratur suspensio.

CAPVT XV.

MVlti sunt in iure casus, quibus suspensio incurritur ipso facto. Solùm tamẽ eos qui magis in vsu sunt proponemus. Primus, Clericus notorius fornicarius, aut cõcubinarius, c. nullus, d. 32. c. sciscitantibus. 15. q. 8. &. cap. sunt quidem. d. 31. suspenditur ab officio, & beneficio, adeo vt si celebret, vel actum sui ordinis exerceat, fit irregularis, cum quo solus Papa dispensat.

In huius declarationem nota primò, quòd probabilius est, quòd propter hęc duo crimina solum suspenditur, quia capita non explicant alia. Ita habet Siluest. verb clericus, 2. §. 5. & summa *Rosella*. Allegat Siluest. pro se Panor. quamuis aliqui velint *idem esse* de quouis alio peccato graui.

Nota secundò, quod per notorium fornicarium, & concubinarium. (Voco fornicarium, qui non habet certam fœminam, sed vagatur hinc inde. Voco concubinarium, qui addictus est cuidam deputatæ, vt vxori coniunx.) Per notorium, inquam, non intelligas eum qui de tali crimine, per testes conuinci potest, sed eum qui coram iudice fassus est crimen tale, vel à iudice de tali crimine damnatus est: vel qui ita publicè adhæret concubinæ, vt coniugatus vxori, nutriens filios, & conueniens absq; occultatione: vel qui à maiori parte vici, vel Parrochiæ, vel Congregationis cum qua tractat, pro tali cognitus est, iste dicitur notorius.

Nota

Digitized by Google

Nota tertiò, quòd licet ita est suspensus, vt si pœniteat, & se separet, & confiteatur, & post hæc celebret, peccat mortaliter: tamen non fit irregularis. Si tamen absque pœnitentia audeat, vltra peccatum mortale, contrahit irregularitatem à solo Papa dispensabilem. Si tamen post pœnitentiam, & dispensationem à suspensione (quam Episcopus potest dare) celebret, nec peccat, nec irregularis est. Ita tria dicit Nauar. ca. 25. nu. 76. per extrauag. cùm ex sacrorum Pij II. cuius meminit Nauar. c. 26. nu. 155. & Siluest verb irregularitas § 12. Ita suspensio prædicta non tenet ante sententiam. Nam 15. q. 3. can. Sicut antiquis, videntur derogari canones antiqui, & statutum, vt non sit suspensus ante Episcopi sententiam. Et ita Soto 4. d. 1. q. 5. ar. 6. dicit non esse in consuetudine, illos suspendi ipso facto. Iam Concil. Trident. sess. 25. cap. 14. de refor. declarauit hoc; statuens, illos esse suspendendos, non tamen suspensos ipso facto.

Suspenditur per annum a collatione ordinum, Episcopus ordinans non suum, sine licentia proprij Episcopi illius. Et tunc intra illum annum possunt ordinandi illius Episcopi, sine eius licentia ire ad alienum vicinum, postquam ipsorum suspensio fuerit manifesta. Hæc suspensio habetur cap. eos, de temporibus ordinat. in 6. & qui sic ordinantur, suspensi sunt ab ordine.

Si autem aliquis Episcopus Italus ordinet Transmontanum, sine licentia Papæ, vel sine licentia sui Episcopi, continente causam cur sic ad alium remittat, mulctandus est pœna: sed ordinatus manet suspensus, absque spe dispensationis quæ debet à Papa specialiter haberi: cap. sæpe, de temp. ord. in 6. Multæ aliæ sunt suspensiones, sed quæ sequuntur sufficient.

Suspenduntur 3. qui absque licentia vel legitima ætate aut extra tempus, ordinantur. Est autem talis suspensio, vt si posteà actum ordinis illius exerceat, sit irregularis. Quo intelligendum est, si ex malitia faciat, secus si ignoranter, & simplicitate aliqua fecit, putans sic se posse ordinari. Affectata ignorantia non excusat, vt d. c. eos, de temp. ordi. in 6. &, vt notatur c. 7. sup. de excomm.

Suspenditur qui suscipit ordinem cum pacto facto cum Episcopo, vel cum præsentante ad ordines, quod non inquietabit eos circa prouisionem. (Tenetur enim Episcopus, & præsentans, alere eos quos ordinant, vel ordinare faciunt sine patrimonio vel beneficio.)

Digitized by Google

Tunc iste sic ordinatus, suspensus est ab ordine suscepto; Episcopus verò per triennium, ab ordinum executione Habetur hoc capenult. de Symon. Natar. cap. 27. num. 158. Idem dicit de his qui ordinantur cum patrimonio ficto puta facto cum obligatione respondendi quantum per quem datum fuit patrimonium, sed non credo hoc, quia canon non loquitur de his, & pœnæ sunt limitandæ.

In Clementina quoniam, de vita & honestate Clericorum quatuor genera personarum suspenduntur, 1. habentes beneficium aliquod sine Sacerdotio. 2. clerici non Sacerdotes, etiam non habentes beneficium, & publicè deferunt tonsuram clericalem. 3. Sacerdotes cum beneficio aliquo. 4. Sacerdotes sine beneficio & religione. Omnes hi suspenduntur. Causa autem est, si ferant vestes virgatas, seu partitas, id est, diuersi coloris, suspensio hæc est, primi per sex menses, à perceptione fructuum. 2. per sex menses fiunt inhabiles ad recipiendum beneficium. 3. per annum à perceptione fructuum 4. per annum inhabiles ad beneficium. Quando verò est aliqua causa rationabilis ferendi tales vestes, non est suspensio. Glossa ibi dicit licere per mortis timorem, puta cum per terram hæreticorum fit transitus, & vult Sacerdos occultari. Cardinal. ibi q. 3. dicit etiam licere ob solennitatem festi, vt in Vniuersitate, cùm faciunt doctoratus, constitut. & cap. non solùm de regulari. in 6.

Suspenduntur mendicantes ab admittendo aliquem ad professionē, si faciunt illum ante annum profiteri, aut ad illā admittant, & ibi sub excommunicatione præcipitur eis, ne id faciant. Suspenduntur iudices, non tamen Episcopi vel Religiosi, qui excommunicant aliquem absque scripto, vel expressione causæ: vel vt dent copiam sententiæ requisiti, & nolunt dare. Est autem suspensio ab ingressu Ecclesiæ, & officio diuino per mensem, adeò vt, si intra ipsum celebrent, vel actum ordinis exerceant, contrahunt irregularitatem, quam solus Papa dispensat, vt habetur cap. ad medicinales. libr 6. de sentent excommunic. Suspenduntur autem tantum ab ingressu Ecclesiæ per mensem, qui absque debita admonitione excommunicant. cap. sacro. de sent. excommun. in decretalibus. 69.

Suspenduntur etiam Iudices non Episcopi, qui in iudicio contra iustitiam, & conscientiam suam odio, vel amore, vel præmio

Digitized by Google

aliquem damnant; ut, si debes mihi centum, & conuenio te coram iudice ecclesiastico, tunc præmio corruptis iudicē, vt quamuis videat iustitiam meam, tamen contra me iudicet; & iudex est suspensus ab officio per annum, adeo vt, si intra illū se ingerat diuinis officiis, incidat in irregularitatem, à qua non nisi à Papa dispensari potest. Hæc suspensio, habetur cap. 1. de sent. & re iudi. in 6. cū fin. de offi. iudi. delega.

Suspenditur per annum ab officio iudex conseruator, qui se immiscet in his, quæ non sunt sui officij. Is enim solum debet partem tueri ab iniurijs, & violentijs, & his manifestis, si defendere vult ab immanifestis, aut aliquid per hoc facere, pœnam prædictam incurrit.

Suspenduntur ab officijs & beneficijs, capitula, conuentus, collegia, & singulæ personæ earundem, quæ mortuo Prælato, bona ipsius diuisa, vel tempore vacationis obuenientia (quæ erant in vtilitatem Ecclesiarum expendenda, vel in futurum seruanda) occupant, surripiunt, & inter se diuidunt. Suspenduntur tales donec restituant. Habetur hæc suspensio in cap. quia sæpè, de elect. in 6.

Suspenduntur etiam Episcopi, superiores etiam & inferiores Prælati, qui vacantibus dignitatibus Ecclesiarum, ad se aliquo modo pertinentium, usurpant sibi bona, vel dimissa à mortuis, vel obuenientia tempore vacante, & non seruant futuro successori, vel in vtilitatem præcedentium expendunt. Hoc autem est, nisi habeant speciale priuilegium oppositum faciendi, vel iam per consuetudinem id vendicauerunt. Suspenduntur autem sic Episcopi quidem & superiores ab ingressu Ecclesiæ, inferiores Prælati ab officio & beneficio, donec restituant. Habetur suspensio cap. præsenti, de offic. ordina. in 6.

De eo qui potest absoluere à suspensione.

CAPVT XVI.

SVspensio vel ab homine, vel à iure, siue communi, siue particulari posita esse potest. Si ab homine sit ab eodē, vel successore vel superiore ferri debet: si a iure sit, vel certum determinat tempus vel non: Si sic, tunc tollitur de tempore completo. Ante

Digitized by Google

Anteid tempus non potest tolli, nisi à conditione canonis. Similiter si ponitur donec aliquid fiat, isto facto et non statim aufertur suspensio, quamuis sit ab homine. Si tamen non habet certum tempus, & reseruata sit, potest ab ea soluere is, cui reseruatur, vel vicem eius habens. Si verò non sit reseruata, etiam si ab homine sit, probabile est posse inferiores ab soluere Episcopum, vel eius vicem gerentem, siue talis sit suspensa propter contumaciam, siue propter pœnam. Forma autem absolutionis non est determinata. Communiter solet esse, *Absoluo te à vinculo suspensionis quam incurristi, propter hoc restituo te pristinæ executioni quam antè habebas.*

Ex his omnibus aliquæ sequuntur differentiæ, inter excommunicationem, & suspensionem.

Primò excommunicatio nunquam tollitur, nisi per absolutionem: at suspensio non semper indiget: nam, vt diximus, quæ ad tempus ponitur, vel aliquo implendo tempore transacto, vel facto impleto, absque vlla absolutione aufertur.

Secundò. Excommunicatus non potest recipere vllum Sacramentum, quin prius absoluatur ab excommunicatione: at suspensus potest, suspensione manente.

Tertiò, in suspensionibus generalibus positis à iure non includuntur Episcopi, nisi exprimantur; in excommunicatione verò sic, licet non exprimantur.

Quartò, suspensio in pœnitentiam peccati potest imponi: excommunicatio verò non, nisi sit inobedientia & contumacia.

De degraduatione, & depositione.

CAPVT. XVII.

DEgraduatio vnum est ex impedimentis à suo officio Sacerdotem retrahentibus. Sic autem describi potest: Degraduatio est, susceptí ordinis, quantum ab Ecclesia auferri potest, ablatio.

In qua definitione tres sunt partes.

Digitized by Google

Prima est, (*ablatio ordinis*) nam à clerico possunt auferri, ordo, officium iurisdictionis & beneficium. Similiter horum vsus, non tamē omnis talis ablatio degraduatio est, sed ablatio in communi horum singulorum, depositio est; vt, deponitur à beneficio, à quo aufertur beneficium: deponitur ab officio ille, à quo aufertur iurisdictio: deponitur ab ordine, à quo ordo aufertur. Ablatio vsus horum, suspensio est; at ablatio ordinis dicitur propriè degradatio, vt degradatio sit quædā ab ordine depositio. Quamuis aliqui soleant ablationem vsus, perpetuam ordinis dicere depositionem: sed potius suspensio dici debeat. Nam depositio est propria cùm aufertur ordo, & talis degraduatio est.

Altera particula est (*susceptī*:) quia duplex est ablatio: altera futuri, cum prohibetur ne ordo detur, & hoc potius irregularitas dicitur quædam. Altera est, cùm datus ordo aufertur, & hic est degraduatio.

Tertia particula est (*quantum auferri potest ab Ecclesia,*) nam Ecclesia non potest auferre characterē ordinis semel impositum, qui indelibilis est; potest tamen auferre totum vsum illius legitimum, & priuilegium clericale, vt in exteriori foro pro laico reputetur, ac si non esset clericus.

Dixi (*legitimum*) quia non potest etiam omnem vsum auferre, nam Sacerdos degradatus potest consecrare, (Sot. tom. tert. pag. 9. 33. articulo octauo) & Episcopus degradatus ordinare. Ricard. 4. distinct. 29. & Sylvest. verb. degradatio §. 9. tamen grauissimè peccarent id facientes: & suscipientes, cognoscentes id, peccarent grauiter, si suscipiant Sacramenta, & quamuis ordinem recipiunt, tamen suspensi manent. Hæc igitur est degradatio, ex quo sequitur; quòd si degradatio est ordinis ablatio, vt priuilegium clericale auferatur à degradato; sequitur inquam, quòd degradatus priuabitur omni officio, & beneficio Ecclesiastico. Nam hæc in ordine fundantur. Degradatio ergo omnibus his priuat, sed consequēter, quia ordine priuat Ecclesiastico, cui alia innituntur. Ex his solent aliqui dicere, cùm aliquis priuatur ordinis vsu, in perpetuum dicitur depositus, si tamen manet cum clericali priuilegio; si tamen hoc aufertur, degradatio est, & benè dicunt. Nam auferre priuilegium, est ordinem auferre vt potest, à quo tamen ordo non auferatur, non propriè depositus, verùm ab vsu ordinis depositus, aut suspensus dici debet.

Vnde,

Digitized by Google

Vnde, ex his sequitur, quòd degradatus non tenetur recitare horas canonicas (vt ego puto, licet alij omnes Summistæ dicant, quòd sic) quia ista recitatio non est de iure diuino, sed à Papa. Cùmque talis degradatus sit extra forum Papæ, non videtur teneri ampliùs. Pro contraria opinione, isti tolum fundantur in cap. dolentes, de celebrat. missæ, vbi Papa præcipit omnibus ordinatis recitare; sed hoc cap. non loquitur nisi de his qui vsum clericalem tenent, quamuis securius sit recitare. Ita Armil. verb. degradatio, quòd tenetur recitare, & Siluester ibidem, § 10. & non debent dicere, Dominus vobiscum, vel alias solennitates.

Huius degraduationis duæ sunt species. Altera verbalis, altera actualis.

Verbalis est, cùm tantum verbo fit, cuius hæc est forma, vt habetur cap. degradatio, de pœnis in 6. *Autoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, & spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali.* Quæ verba ab Episcopo (cuius est solum degradare) proferuntur.

Actualis est, cùm hoc idem quod verbo exprimitur, reipsa exercetur: nam degradandus, vestitur vestibus & ornamentis, quibus fuit ordinatus, & tunc paulatim incipit denudari ab vltimis vestibus cum oportunis verbis, vt cum degradatur Sacerdos, & auferrur planeta, dicitur, *Auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali priuamus.* Similiter in alijs: Et vltimo raditur caput, vt nullum coronæ maneat vestigium: Hæc omnia habentur in prædicto capite, degradatio. Est autem aliqua differentia, inter has duas degradationes, vltra hanc prædictam.

Prima est, quòd degradatus actualiter, in totum relinquitur foro sæculari exteriori, ita vt ipsum percutiens non incurrat excommunicationem, contra clerici percussorem latam. At degradatus verbaliter tantùm, quamuis relinquatur foro exteriori, vt à iudice sæculari iudicari possit, tamen non adeò, vt percussor eius, euadat excommunicationis sententiam, vt communis opinio tenet. Ista differentia est Gloss. cap. degradatio, & Siluest. ibidem §. 8. notat in tabul. d. & habetur 15. q. 7. can fælix. Quòd si est incorrigibilis, adhuc perdit priuilegium hoc.

Secunda est, Verbalis non fit nisi ab Episcopo cum aliorum consuetu. Vt enim habet Gloss. cap. degradatio. Concilium

Digitized by Google

Tridentinum, sess. 13 cap. 4 statuit, vt Episcopus per se, vel per vicarium in spiritualibus generalem, possit degradare clericum & Sacerdotem verbaliter, in casibus, in quibus secundum ius degradatur, & per se possit etiam actualiter. Quòd si numerus Episcoporum requisitus desideretur, absque illis procedere licet, modò totidem sint Abbates, vsum mytræ & baculi ex priuilegio Papæ habentes. Quod si non sunt in diocesi aut commodè non possunt conuenire, sint loco eorum personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ, ætate graues, & iuris scientia commendabiles. Ad degradationem Episcopi debent cum Metropolitano conuenire duodecim Episcopi, quorum maior pars conueniat in sententia. Ad degradandum Sacerdotem debent cum ordinario conuenire alij sex Episcopi. Ad diaconum, vel subdiaconum, alij tres. Ad clericum autem inferiorem ordinarium, sufficit proprius Episcopus (eodem cap. degradatio) cum conuentu Capituli, vel aliquorum tenentium locum Capituli, nisi esset consuetudo quod solus Episcopus faceret, vt dicit Siluester, verbo degradatio, §. primo. Cum tamen propter hæresin Sacerdos est degradandus, sufficit Episcopus cum Abbatibus, & iuris doctis, capit. quoniam, de heretic. in 6. at in actuali, non est opus isto conuentu, quia iam præcessit verbalis, sed sufficit Episcopus ordinarius, absque aliis Episcopis, Tabien. & Armil. verb. degradatio quia actualis est exequutio quædam verbalis.

Tertia est Tradendus curiæ sæculari actualiter, & non tamen verbaliter degradatus, (traditur autem per declarationem) cum præsente Iudice sęculari, declarat Episcopus illum esse illius curiæ. At verbaliter tantum degradatus, non traditur. Solet autem tradi tribus causis; aut propter hæresis pertinaciam, cap. ad abolendam, de hæretic. Aut quia falsarius fuit literarum Apostolicarum, cap. ad falsariorum, de crimin. falsi, aut propter calumniam, quam quis parauit suo Episcopo: aut quia contumeliam intulit, aut inobediens fuit, vt habetur 11. quæst. 1. cap. si quis Sacerdotum. Hoc intelligunt Doctores, cum incorrigibilis manet, nec pœnitere vult, vt habet Siluester verb. degradat. Hæ sunt potissimæ causæ, propter quas canones iubent degradatum tradi curiæ sæculari: quamuis etiam propter parricidium, vel quid simile (quamuis non propter simplex homicidium) licet Papa semel tradidit curiæ sęculari Sacerdotē, qui Sacristam Papę occidit, vt sur-

Digitized by Google

vt furriperet ea, quæ Sacristæ erant. Vide Silvest. verbo degradatio.

Degradatum solus Papa potest in suum statum restituere, 2. quæst. 6. canon. ideo. Glosl. tamen ibi dicit hoc intelligi de actualiter degradato, nam verbaliter potest Episcopus, Panor. Archidiac. cap. at si clerici de iudi. Idem dicit Panormit. Diffusè hoc tractat & Specula. qui dicit, quòd in actuali potest Episcopus, quando iure restitutio est requisita, puta, quando pòst apparet falsitas testium; quando verò degradatio debet fieri, pertinet ad Papam, & ita tenet Panormit. & ita credo, quamuis Silu. verb. degradatio, §. 10. absolutè dicat esse Papæ degradatum restituere. Vide de his Panor. cap. allegato, § de adulteriis. Hæc de degradatione sufficiant, quia non est nunis in vsu.

De interdicto, quid sit, & quæ ipsius species.

CAPVT XVIII.

INterdictum, est Ecclesiastica censura, Sacramentorum vsum, diuina officia, & sepulturam Ecclesiasticam (secundum seipsam) prohibens

Tres sunt partes in descriptione.

Ista prima est communis cum aliis censuris, id est, excommunicatione, & suspensione, scilicet, (*censura Ecclesiastica*) Est enim interdictum, pœna fori, non sæcularis, sed Ecclesiastici.

Altera pars est, in qua tria exprimuntur, in quorum priuatione interdictum consistit. Interdictum enim priuat vsu Sacramentorum. Non enim stante interdicto, Sacramenta, saltem aliquà, ministrari possunt. Priuat etiam diuinis officiis, quæ in Ecclesiis exercentur: priuat Ecclesiastica sepultura, quæ omnia paulò pòst declarabuntur.

Digitized by Google

Tertia pars est, *secundum seipsum*. In hac enim parte differt interdictum à suspensione, & excommunicatione. In cuius gratiam nota, quòd ista quę diximus, scilicet Sacramenta, diuina officia, & sepultura, possunt tripliciter cõsiderari. Vno secundum seipsa, vt sunt quædam bona Ecclesię: aut secundò, vt pertinent ad fidelium communionem, & participationem communem: nam omnes fideles in his communicant: aut tertiò, vt sunt actus alicuius ordinis vel officij, vel ad eos reducuntur. Cùm igitur tripliciter considerari possint, fit vt tripliciter possint ab Ecclesia inhiberi.

Vno modo secundum se, quia Ecclesia subtollit ista bona ab homine, vel a loco aliquo in quo exercentur.

Altero modo, vt sunt fidelium communiones, quia Ecclesia aliquem eiciens à conuentu fidelium, aufert consequenter ista.

Aut tertiò, tandem vsum actus officij, quia Ecclesia impediens officium alicui, impedit quo minùs possit exercere vsum Sacramentorum, & diuina officia. Hoc tertio modo pertinent ad suspensionem, secundo, ad excommunicationem: Primo verò ad interdictum. Ob id ponitur illa particula, *secundum seipsa*. Vnde fit vnum quòd cùm in excommunicatione ista priuentur titulo communionis, plura etiam priuentur, quia plura sunt sub communione, scilicet suffragia Ecclesiæ, conuentus fidelium, & alia. Cùm autem in suspensione priuantur; titulo actus officij, vel ordinis non priuantur, nisi vt actiones sunt, non vt receptiones. quia sic non sunt officij. Vnde suspensus ab ordine & officio, licet non possit exercere, & ministrare Sacramenta, potest tamen recipere. At quia interdicto ista similiter prohibentur, tam actio, quam passio horum est prohibita, vt declarabitur infrà. Hæc igitur est natura interdicti, & eius propria definitio. Huius species multiæ sunt.

Primo diuiditur in tres. Est interdictum locale, & personale, & mixtum ex vtraque horum, cap. Alma mater. de sentent. excommunicat. in 6.

Locale est, cùm locus ipse interdicitur, ne in eo exerceantur vsus Sacramentorum, nec diuina officia, nec in eo detur sepultura sicut ante fiebat.

Personale est, cùm non locus, sed persona ipsa interdicitur, ne illi ista concedantur.

Mixtum est, quod est ex vtroque compositum, vt cùm persona interdici-

Digitized by Google

interdicitur, & locus vbi illa fuerit, quocunque perrexerit. Secum enim fert interdictū loci, & hoc vocant ob id Canonistę interdictū deambulatorium. Est autem notandum vnum, circa has tres species, cùm interdicitur locus, non intelligitur interdici persona. Verbi gratia, si ista Ecclesia, vel ciuitas est interdicta, non debent in ea Sacramenta exerceri, nec diuina officia publicè, nec patet vlli in ea sepultura, tamen personæ non interdicuntur. Possunt enim ad aliam Ecclesiam, vel ciuitatem commeare, & ibi omnibus his frui, dum non sit is, cuius causa interdictum est positum. Talis enim non potest, vt habetur cap. si scientia. de sent. excommun. in 6. Etiam clerici Ecclesiæ interdictæ possunt in alia non interdicta celebrare, dummodo etiam non sit is cuius causa interdicta est Ecclesia.

Rursus, cum interdicitur persona tantùm, non intelligitur interdictus locus, vt, si homines Tiburtini interdicantur, Ecclesiæ non interdicuntur, sed possunt ibi exerceri publicè, peregrinique clerici, & sæculares possunt vti, frui, non tamen naturales & ciues interdicti.

Rursus secundò subdiuiditur vnumquodque eorum. Nam locale, quoddam est generale, quoddam spirituale. Locale generale est, cum interdicitur tota prouincia, vel totum regnum, vel tota ciuitas, vel totum castellum. Particulare, cum alicuius ciuitatis vna vel plures Ecclesiæ, non omnes. Intelligo per Ecclesiam etiam loca priuata, in quibus celebrari potest, vt interdictum generale sit, cùm totus locus interdicitur, in quo celebrari potest: & per ciuitates intelliguntur etiam suburbia, sicut per Ecclesiam etiam capellæ continuatæ, & cæmeteria cum ipsa, cap. si ciuitas. de sentent. excommunic. in 6. Cùm Episcopus ponit generale loci interdictum, potest quis celebrare in loco particulari, in quo celebrandi est facultas, non data ab Episcopo, sed à superiori, ita Nauarr. numero 170.

Rursus personale in generale & particulare diuiditur. Generale cum omnes habitatores ciuitatis alicuius, vel regni, vel castelli interdicuntur. Particulare, cùm aliquis, aut vna tantum persona interdicitur. Vbi nota, quòd aliquādo interdicitur clerus solus, aliquando populus: & per clerum etiam religiosi, & religiosę intelliguntur. Cùm autē interdictus est clerus, cap. si sententia, de sent. excommunic. in 6. tunc non est interdictus populus, sed possunt

Digitized by Google

alienos conuocare clericos, qui in Ecclesiis celebrent publicè, & ministrent alia diuina. Similiter cùm interdictus est populus solùm, non est interdictus clerus, sed possunt celebrare diuina, ad quæ non potest admitti populus.

Rursus tertiò interdictum duplex est, & à iure, & ab homine, sicut in ipsa excommunicatione & suspensione fit.

De causis interdicti.

CAPVT XIX.

SIcut in excòmunicatione & suspensione quatuor causę erant, ita etiam & in interdicto sunt.

Causa efficiens, silicet quæ interdicere potest. Et is est, qui etiam potest excommunicare: nam interdicere est actus habendi iurisdictionem aliquam exteriorem.

Materialis causa est remota, omnis is qui potest excommunicari: talis enim & interdici potest: est enim minor pœna excommunicatione interdictum. Non solùm autem qui potest excommunicari, potest etiam interdici, sed etiam multa quæ excommunicari non possunt, interdici valent: quamuis sunt locus, (cap. alma mater. de sentent. excommunic. in 6.) in quo diuina ministrantur officia: vniuersitas, & multitudo personarum, simul. cap. si sententia, de sentent. excommunic. in 6. Hæc enim, vt superius diximus, excommunicari non possunt, interdici tamen valent.

Materialis propinqua, peccatum est, & non quodcunque, sed grauissimum quoddam, aut aliqua inobedientia & contumacia contra Ecclesiam: præsertim, cum generale interdictum imponendum est ab homine. Vnde abusus est, propter dubia, vel leuia statim interdicere communitatem. Quamuis possit interdici persona particularis, non potest vllo modo interdici vniuersitas, propter debitum, per extrauagantem Bonifacij octaui, quæ incipit prouidè. Sine licentia Papæ potest persona determinata, imo Ecclesia, sed non Parochia Nauar. numer. 169. Est autem notandum, quod non est opus, vt generale interdictum imponatur,

Digitized by Google

natur, quod omnes peccent quos tale interdictum comprehendit: sat est aliquis illorum, præsertim si iudex est ciuitatis, vel Rex, vel Princeps 17. quæst 4. can. minor. vbi Aug. propter delictum Bonifacij, totam eius domum & familiam interdixit, & cap. si sententia de sentent. excommun. in 6. vel etiam aliquis alius, & tunc interdictum omnes amplectitur, etiam innocentes sine culpa. Hoc enim fit propter duo.

Alterum est, quia interdictum est signum mœstitiæ, & tristitiæ Ecclesiæ, quam ostendit in alicuius peccato, & inobedientia, vultque sanctissima, vt omnes filij sui, etiam qui sine culpa sunt, eundem participent mœrorem.

Alterum est, quia sic excitantur magis omnes contra eum, qui dat interdictum causam, cum videant se, sine culpa, ob eum pati, vnde conuocantur in Ecclesiæ defensionem, vt ex hoc, magis inobedientia confundatur, & ad obedientiam facilius conuertatur. Forma non est certa, sicut neque in aliis censuris: solet tamen dici, cum ab homine est: *Interdicimus tantum, vel talem locum, aut ciuitatem, aut populum, aut clerum, vel personam.* Debet autem in scriptis fieri, cap. cum medicinalis, de sentent. excommunic. in 6. cum expressione causæ rationabilis, & cum admonitione tertia illius, cuius causæ imponitur, cap reprehensibilis, de appellationibus, in decretalibus, si ab homine est. Cum enim à iure sit, incurritur ipso facto. Cum autem ciuitas aliqua interdicitur, non est opus singulis Ecclesiis intimare interdictum, sat est Ecclesiæ matrici, (capitulo 1. de postulat. Prælatorum:) quam cæ sequuntur.

Causa finalis eadem est, cum aliis censuris: vltra enim ea quæ diximus euo, scilicet tristitiæ Ecclesiæ ostentionem super malum alicuius, & inclinationem omnium in tui defensionem, est finis correctio hominis perditi, & lucrum animæ ipsius. Ad hoc enim castigat Ecclesia sancta.

De esse

De effectibus interdicti.

CAPVT XX.

INterdicti effectus multi sunt, & quidem plures erant in iure antiquo, nisi postea Bonifacius Octauus in cap. Alma mater. de sentent. excom. limitasset.

Primus quidem effectus interdicti, localis est, vt in loco interdicto nec Missæ, nec diuina officia publicè celebrentur, nec campanæ sonentur pro officio (nam possunt pro Aue Maria) nec organa. Primò quidem nihil horũ fiebat, sed solum priuatim semel in hebdomada, vnum celebrabatur Sacrum, ad renouandum Sacramentum: tamen post Bonifacium, licet diuina officia, & sacra celebrare secreto, ianuis clausis, & voce submissa. Non tamen prohibetur in tali loco baptizare, etiam secundum ius antiquum, etiam adultos similiter facere, & quæ sunt annexa, scilicet exorcismum, & olei consecrationem: similiter Sacramentum confirmationis. Nec per diuina officia intelligas prædicationem; nam licet prædicare publicè tempore interdicti, velut habetur cap. respondeo. de sentent. excommunicat. quod celebrare ianuis clausis intelligitur in genere; nam cùm speciale est, seruatur ius antiquum, vt non possint in spirituali loco interdicto, singulis diebus celebrari sacra & officia, nisi semel in hebdomada vnum sacrum, cap. permittimus, de sent. excommunic.

Secundus effectus est, nullius potest admitti his officiis, nisi qui priuilegium habet, vt sit clericus primæ tonsuræ saltem, aut habeat facultatem à bulla Papæ; Tales enim interesse possunt.

Tamen nota primò, quòd clericus primæ tonsuræ non debet esse coniugatus, talis enim amittit omnia priuilegia clericalia, vt habetur c. Ioannes, de cleri. coniuga. nec retinet nisi duo vt conceditur cap. vnico, eodem titulo. in 6. puta, vt eorum percussores incidant in excommunicationem latam contra percussores clericorum, quòd non conueniatur coram iudice seculari, & hæc habent si confutas deferant.

Nota

Digitized by Google

Nota secundò etiam, quòd preuilegium non valet illi qui dedit causam interdicti, vt habetur c. vltimo, de verb. signif. in 6.

Nota tertiò, habentes preuilegium possunt cum familia interesse, vt habetur cap. licet vobis de priuileg. in 6. nisi inter illos sit, qui causam dedit interdicti vel in fraudem sit admissus inter familiam; Et per familiam intellige famulos, seruos, & eos qui in domo eius manentes ipsum comitantur cum egreditur. Vnde famulus Sacerdotis potest inseruire ei ad sacrum, licet non habeat aliud preuilegium.

Nota quartò quòd isti priuilegiati tenentur audire sacrum diebus festis; Ita Soto, lib. 4. sent. d. 13. q. 2. art. 1. & d. 22. q. 3. art. 1. non quòd priuilegium obliget illos, sed quia præceptum obligat, omnes poterant licitè audire.

Tertius effectus, Sacerdos violans locum interdicitur, publicè exercendo quod non licet, mortaliter peccat. Et si est actus ordinis maioris, quomodo a seculari non potest exerceri, est etiam irregularis, secus de ordinibus minoribus, in quibus non contrahit irregularitatem, licet actus eorum exerceat modo quo non potest secularis. Ita habet Siluest, ver. interdictum 5. §. 6. & Sot. d. 22. q. 3. art. 1. Contrarium tenet Panor. final. cap. de excessibus Prælatorum; qui etiam in minoribus affirmat irregularitatem. Nota tamen, quòd secularis qui violat interdictum audiendo sacrum in loco interdicto scienter, dum non ex contemptu faciat, non peccat mortaliter, sed tantùm venialiter. Ita habet Soto d. 22. q. 3. art. 1. & Caiet. verb interdictum. 6. §. 7. Nauar. cap. 27. nu. 187. dicit non peccare absolute.

Quartus effectus est, quòd non licet Eucharistiam ministrare, nisi tempore mortis, cap. quod in te, de pœnit. & remiss. Extremam autem vnctionem, nec tempore mortis; Sacramentum pœnitentiæ omni tempore, licet in tali loco, quod in iure antiquo non licebat. Est tamen vnum priuilegium concessum a Bonif. ca. illo. Alma mater. quod in die natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis beatæ Virg. Mariæ, publicè, & pulsatis campanis, à vespere vsque ad diei completorium, diuina celebrentur officia, vt omnes interesse possint, etiam ipsi qui dederunt causam interdicti, dum sint longè ab altari, non tamen licet his communicare, nisi priuilegium habeant. Hoc idem fuit

à Matti-

Digitized by Google

à Martino 5. & Eugenio 4. concessum, pro festo corporis Christi & octaua, & pro festo Conceptionis, & octaua, in Ecclesiis in quibus dicitur illud officium, quod incipit, *Egredimini*, non in aliis. Aliqui religiosi specialia habent priuilegia pro suis sanctis, vt Franciscani pro S. Francisco. Hæc sunt de locali interdicto.

Interdictum autem personale ferè eosdem habet effectus.

Primò, Interdictus priuatur actu ingressu Ordinis, & Extremæ vnctionis: Eucharistiam autem tempore mortis recipere potest. Quando autem delicti causa non interdicti, priuatur confessione, nisi paratus sit obedire. Similiter qui pro tali delicto auxilium, vel consilium dederit, nisi prius satisfaciat, vel faciat quod in se est, cap. Alma mater: Matrimonium non prohibetur etiam interdicto personali.

Secundò, quod si exerceat aliquod deputatum ordini maiori, modo quo secularis non potest, fit irregularis.

Tertiò, Priuatur sepultura Ecclesiastica, & diuinis officiis. Quòd si sciens immisceat se diuinis officiis, audiendo sacrum, vel diuina officia, sine licentia, peccat mortaliter. Et in hoc differt ab eo qui violat interdictum locum, qui venialiter peccat quocunque modo violet, quia magis respicit pœna hæc clericos, quàm seculares.

De modis quibus in iure ponitur interdictum.

CAPVT XXI.

MVlti sunt casus in iure quibus ipso facto incurritur interdictum. Aliquos attingam, aliis relictis, qui ex Summistis poterunt colligi

Primus est, quando dominus regni, vel ciuitatis, vel castelli, impedit ne legatus, aut Nuncius Papæ suum exerceat officium, tunc generaliter regnum, vel ciuitas, vel castellum interdicitur localiter, & tamdiu durat quamdiu dominus est in illa contumacia, vt habetur in extrauag. super gentes, de offic. deleg. de communis.

Secundus est, quando ciuitas aliqua, vniuersitas, aut locus, aut col-

Digitized by Google

aut collegium, per se vel per alium exigit à personis Ecclesiasticis quidagia, vel pedagia pro rebus suis, quas habet, non negociandi causa, & ad solutionem horum compellit, tale castrum, ciuitas, vel collegium, ipso facto interdicitur. cap. quanquam de censib. lib. 6. contraria consuetudine non obstante.

Tertius, quando ciuitas vel locus alius dat fauorem, consilium aut auxilium, iniectoribus, captoribus, aut percussoribus Cardinalium, aut manutentoribus præfectorum, vel cum possit tales punire, intra mensem non punit, ipso facto interdicitur per Romam: cap. fœlicis, de pœnis, in 6.

Quartus est, cum ciuitas in qua moritur Papa, non seruat dispositionem positam, in cap. vbi periculum, de elect. in 6. puta, quòd Cardinales non mediatè post decem dies claudantur ad electionem, cum aliis multis conditionibus, ipso facto interdicitur. Nota circa hos casus, quod licet ipso facto locus sit interdictus, tamen nullus tenetur seruare, nec fit irregularis non seruando, nisi post denunciationem à iudice, vt habetur in bulla Coenij Conitant. nisi sit personaliter interdictus: tunc enim tenetur qua parte ipse interdictus est, de locali non, Caiet. verb. interdictum. Siluest. verb. interdictum. 2. § 1. Armil. § 21.

Quintus casus similis est, quando ciuitas vel alius locus, aliquem Episcopum detinet inuitum, Clem. si quis suadente, de pœnis. in 6. num. Similiter, ciuitas quæ committit aliquid in Episcopum proprium, vt capite percutiatur, aut banniatur. Et nota, quod in his eisdem casibus (præter primum) idem obseruandum quoties est interdictū generale, personale a iure. Dixi præter primū, quia quoties interdictū generale ponitur propter peccatū domini vel superioris, populus non interdicitur personaliter, nisi exprimatur. Cùm tamen populus interdicitur propter suum peccatum, interdicitur illic dominus, cap. si sententia, de sen. excommunic.

Locale spirituale etiam multis casibus imponitur.

Primò, quando Ecclesia polluitur per iniuriosum, homicidium, aut sanguinis effusionem, aut seminis humani effusionem, & tunc non debet in tali loco diuina officia celebrari, donec reconcilietur, de consecra. d. 1. cap. Ecclesiis dummodo sit pollutio notoria, aliàs non est opus, si secreta est. In Ecclesia polluta celebrare peccatum est, nulla tamen incurritur irregularitas.

Secundò,

Digitized by Google

Secundò, quando aliqui religiosi, vel clerici inducunt aliquem ad vouendum vel promittendum, vt in suis Ecclesiis eligant sepulturas relictis illis locis, ad quæ de iure obueniebant, tunc nisi restituant intra decem dies, omnia quæ ex illis sepulturis commoda habuerunt, etiam non petita, & ipsa corpora si petantur, sunt eorum Ecclesiæ suppositæ interdicto donec restituant. cap. animarum periculis, lib. 6. de sepulturis. Alij sunt casus, sed isti sufficiant.

De eo qui potest absoluere ab interdicto.

CAPVT XXII.

INterdictum si ab homine est, potest ab eo qui imposuit, vel à superiori tolli. Imò potest etiam per aliquod tempus suspendi, vt per diem, vel hebdomadā celebrandi aliquod festum causa, vel aliquem sepeliendi: & tunc solùm in his in quibus tollitur, oportet non seruare interdictum, in aliis debent. Si verò à iure est reseruatum, potest ille cui reseruatum est tantùm. Quòd si non est reseruatum, cessante causa propter quam positum est, potest ordinarius tollere, at causā non cessante, nullus potest nisi Papa. Notandum est, quòd quando in iure simul cum interdicto est imposita excommunicatio reseruata Papæ, tunc interdictum non reseruatur, nisi simul exprimatur: quia cùm duæ sint pœnæ, & vna tantùm reseruetur, altera visa est non reseruari. Et ita tenet Ioan. And. super c. cupien. de elect. lib. 7. § cæterum, verbo suspensos. Quòd si in iure vsque ad certum tempus ponitur interdictum, ante illud tempus ab ordinario tolli non potest.

De cessatione à diuinis.

CAPVT XXIII.

CEssatio à diuinis, est omissio quædam diuinorum officiorum, & sacrorum executionis. Non enim licet, sicut in interdicto, ianuis clausis celebrare diuina officia, sed est sicut interdictum antiquum, quantum ad hoc. Prohibetur etiam sepultura

Digitized by Google

pultura Ecclesiastica in cessatione. Diuiditur similiter in generalem & specialem, sicut ipsum interdictum. Ab eo tamen in multis differt.

Primò, Cessatio non est censura, sed tantùm quedam omissio, & ablatio diuinorum officiorum, vnde fit, vt qui violat cessationem, non fiat irregularis, siue sit generalis siue specialis, qui tamen violat interdictum (vt dictum est suprà) irregularitatem contrahit. Innoc. ex de offi. ordi. ca. irreparabili, nu. 4.

Secundò, Nunquam à iure incurritur ipso facto, sed tantùm permittitur imponi, cap. irreparabili. de offi. ordina.. ca. si Canonici, & c. quamuis, eodem tit. in 6. At interdictum ipso facto incurritur.

Tertiò, illic qui habet priuilegium audiendi tempore interdicti, non propterea habet tempore cessationis, neque è contrà: nam in cessatione celebratur sacrum, vt in interdicto antiquo, vel interdicto speciali, id est, semel in hebdomada: puto enim (quantum ad hoc) cessationem esse interdictum quoddam speciale.

Quartò, Cessatio ex officio non pertinet nisi ad Episcopum, nec Capitulum potest cessare nisi ex priuilegio aliquo vel consuetudine, vel sede vacante: & tunc debent omnes Canonici conuenire ad cessandum, sicut ad electionem, & debent multum considerare, an sit cessandum, & alia etiam sunt obseruanda, quæ in dicto cap. quamuis dicuntur, & ibi doctores notant.

Quintò, pars cessans (nisi conueniant partes) debet intra mensem Romam proficisci, vt, ibi prouideatur. Quòd nisi statim finito mense iter arripiat, cessatio nulla est. Quod si partes conueniant, cessatio auferri potest ab Episcopo.

Sextò, cessatio debet poni ob aliquod graue crimen, præsertim contra Ecclesiam, & cum contumacia, vt si à iudice seculari detineatur in carcere aliquis Canonicus, aut Sacerdos, aut impediantur redditus Ecclesiæ, aut fiant statuta contra libertatem Ecclesiæ, vel quid simile.

Septimò, qui cessauit absque causa legitima, debet condemnari ad reddendum interesse totum, quod canonici perdiderunt propter cessationem, & similiter quod Ecclesia in qua cessatum est perdiderat: si iustè cessauit, tunc opposita pars contra quam cessatū est, debet ad idem condemnari, vt habetur c. si canonici,

Digitized by Google

de officio ordinarij, in 6. Hæc sufficiant de cessatione; nam parum est in vsu.

De irregularitate.

CAPVT XXIIII.

ALia censura occurrit, Sacerdotibus cognitu valdè necessaria, cuius notitiam ad methodum reducere, opus est quàm difficillimum. Vt igitur à definitione incipiamus, videtur sic posse describi: Irregularitas est, canonicum sacrorum ordinum impedimentum, hominem ad ipsos suscipiendos, vel exercendos ineptum faciens. In qua descriptione, quatuor sunt notandæ particulæ.

Prima est, *impedimentum*, in quo verbo denotatur subiecti capacitas, circa id cuius habet impedimentum. Non enim dicimus impedimentum nisi eum qui poterat alias facere id, cuius impedimentum habet. Vnde fit, quòd mulier, quamuis homicida sit, vel bigama, vel habeat aliquem alium defectum propter quem ad sacros ordines accedere non potest, non sit dicenda irregularis; quia non capax ordinis est; quia iure diuino, solus sexus virilis est factus capax ordinum: ob id, virilis sexus tolus impedimentum habere potest, adhuc nec is omnis nisi baptizatus; quia sine baptismo non habet propinquam capacitatem, nec mutus, nec sine manibus.

Secunda est, *canonicum*, idest, proueniens ex sacris canonibus, vt intelligas.

Primo, quòd nulla irregularitas est de iure diuino, sed solùm de iure humano, & potest Papa auferre, sicut impositit. Nec esse eriam à natura, nam quamuis propter multos naturales defectus homo sit irregularis, tamen illi defectus non ex natura contraxerunt irregularitatem, sed ex canone.

Secundo, intelligas irregularitatem non esse ab homine, sed solùm imponi a iure.

Tertio, intelligas non esse affirmandam aliam irregularitatem pro delicto aliquo, nisi quæ expressa est in iure, vt habetur cap. is qui, de sent. excommun. in 6. propter hæc igitur tria, ponitur verbum illud, *canonicum*.

Tertia

Digitized by Google

Tertia est, *sacrorum ordinum*, vt intelligas irregularitatem non esse impedimentum quodcunque, sed id quod hominem impedit, ne sacros ordines suscipiat, vel susceptos exerceat.

Hactenus tamen non videtur plene ab excõmunicatione & suspensione iuris differre; nam hæc etiã sunt impedimenta canonica ordinũ sacrorũ. Obid additur quarta particula, *Hominem ineptum facians*, In qua denotatur, quod irregularitas est impedimentum per modum formæ existens in homine: excommunicatio verò & suspensio potius sunt impedimenta per modum actionis, qua quidem Ecclesia arcet hominem ab ordine, sibi etiam ab aliis, ob id non dicuntur irregularitates. Hæc est igitur irregularitas. Dicitur autẽ irregularitas, quasi sine regula, vel extra regulam, quia homo per eã efficitur extra aliam regulam qua exigitur, & cui cõformari debet is, qui ordines suscepturus, vel susceptos executurus est: sicut apud Grammaticos verba, & omnia irregularia dicuntur, quæ regulæ positæ non conformantur, sed extra eam sunt.

Species irregularitatis multæ sunt: ad tria tamen capita, vt ad genera, reduci possunt, quædam nascuntur ex defectu, quædam ratione sacramenti ordinis, quædam ratione alicuius delicti. Singula horum capita varias includunt. De quibus singulis oportet tractare.

De irregularitatibus ex defectu prouenientibus.

CAPVT. XXV.

MVltæ sunt irregularitates, quæ ex defectu prouenium, quamuis non omnes propriè irregularitates dicendæ sint, iuxta difinitionẽ datam. Sub hoc tamen carmine nostro possunt facilè cõprehendi; *Liberte, ratio, sexus, mens, corpus, & ætas.*

Prima, *libertas* est. Seruus enim irregularis est, vt ordinari non possit. Quod si ordinem susciperit, tenet ordo, tamen peccat mortaliter qui suscipit, & qui scienter confert, si tamen priùs manumittatur, potest ordinem suscipere, capit nullus, distinctione 54. & extrà de seruis non ordinand. Vide Antonin. 3.

Digitized by Google

par. titul. 28. cap. 6. §. 6. attende tamen, quòd si seruus, sciente domino, ordines suscipit (licèt minores sint) statim efficitur liber, dist. 54. c. si domino sciente, & non contradicente. Si autem dominus nesciuit, vel contradixit, tamen sciunt Episcopus, vel præsentator, efficitur liber, sed Episcopus, vel præsentator debent duplum domino reddere. Si vterque sciuit præsentator & Episcopus, vnus alterum, alter alterum reddet, vt fiat duplex pretium, di. 54. c. si seruus absente domino. Si neuter fuerit soluendo, poterit dominus petere sibi restitui. ca. ex antiquis, eadem dist. Quòd si dominus nesciuit, & Episcopus, & etiam præsentator, si suscepit ordines minores, manet seruus, si tamen suscepit maiores, potest se redimere reddendo pretium iustum, vel alterum seruum, vel suum peculium, si habet, & sacerdos est, aliter debet seruire in his quæ dicent ordines tales. Anto. loco citato. Et si est contumax debet deponi.

Secunda irregularitas est, *ratio:* Vsus rationis necessarius est ad ordines suscipiendos: Ita tamen est intelligendum hoc, per ante annos descriptionis si ordines minores suscipiantur, teneat ordo. Contra Dur. 4. d. 25. q. 2. Tamen si sine aliqua necessitate id fiat, sit malè factum, & peccatum, tamen nec est de necessitate præcepti, nec de necessitate sacramenti. At ordines maiores suscipere, est contra præceptum Ecclesiæ, & peccaret mortaliter Episcopus, ordinans puerum ante vsum rationis: tamen ordo teneret, & imprimeretur verè character, quia non est tale impedimentum de iure diuino, In tali casu dubitant aliqui, vt Bona. 4. d. 25. ar. 2. q. 2. Ricar. di. 25. art 4. q. 2. an ille puer veniens ad vsum rationis, teneatur voto castitatis, vt non posset ducere vxorem. Respondet Palud. di. 25. qu. 3. & Soto. dict. 25. qu. 1. art. 2. quòd non, quia votum castitatis debet esse ex proprio consensu, vnde si ille non consentiret, posset ducere; tamen esset deponendus.

Tertia irregularitas est, *Sexus;* Quamuis enim, vt in principio diximus, non sit propriè irregularitas, quia non est capacitas in subiecto, nec Papa potest in ea dispensare, quia est excluſa iure diuino, vt habet Bona. 4. d. 25. ar. 2 q. 1. contra aliquos, & consentit Duran. Soto. locis citatis, & Archidia. c. si quis suadente diabolo. 17. q. 4. tamen quia numeratur à multis, placuit eam inserere. Fœmina ergo ordines suscipere non potest. Similiter

herma-

Digitized by Google

hermaphroditus, quæ est magis inclinans in sexum fœminæ, si enim magis inclinat in sexum hominis, pro viro reputandus est, vt habetur, l. quæritur, ff. de statu homi. tamen adhuc propter monstruositatem, irregularis est, & indiget Papali dispensatione, vt dicit S. Antoninus 3. p. tit. 28. ca. 6. §. 3.

Quarta irregularitas est, *Mens*; Defectus enim mentis ordinem impedit, vnde amentes, furiosi, lunatici perpetui, vel cum interuallo, non sunt ordinandi, si tamen conferretur, ordo teneret, tamen esset graue peccatum ipsius conferentis, Ant. 3. pa. tit. 28. c. 5. Ad hunc defectum reducitur, *Neophitus*, qui nouus est in fide, à quacunque secta infidelitatis conuertatur, hic nisi multo post tempore ordinari non potest. d. 48. c. 2.

Quinta irregularitas est, corporis defectus, quæ multipliciter incurritur. Aut enim ex parte generationis, aut ex parte membrorum corporis, aut ex parte corporis sanitatis, aut ex parte debitæ pulchritudinis.

Ex parte quidem generationis primò sunt irregulares illegitimè nati, siue ex adulterio, siue ex simplici fornicatione sint: siue ex sacrilego aliquo concubitu, siue occulto, siue simplici sint. Hi autem (nisi ignorantia excuset) sunt irregulares, nec absque grauissimo peccato ordines suscipere possunt citra dispensationem, quam ad minores ordines dat Episcopus, & ab beneficium simplex. Ad maiores, & ad beneficium curatum, vel dignitatem *solus Papa*, & difficilius, si est ad Episcopatum. Hæc habes in Anton. 3. pa titu. 28. cap. 4. §. 2. in Concil. Trid. sess. 22. cap. 2. Episcopus debet esse legitimus. Per ingressum religionis in professione aufertur irregularitas ista, postquam possunt ordines suscipere, vt habetur in c. vt filij, de filijs præsbit: tamen non possunt eligi in prælatos, vel alias dignitates.

Rursus ex parte generationis sunt irregulares filij, & nepotes patrum hæreticorum, qui in sua hæresi pertinaciter obierunt. Matrum autem hæreticarum, solum filij, cap. statutum 2. de hæret. in 6. Sed ista irregularitas non videtur ponenda, quia cap. loquitur de habilitate ad officium seculare, & ad beneficium Ecclesiasticum, vt habetur in titu. Nauar. cap 27. num. 205. ponit hanc irregularitatem, sed non benè fundat.

Ex parte etiam membrorum corporis, contrahitur irregularitas, quando deest aliquod membrum, quod potest esse aut

Digitized by Google

necessarium ad vsum ordinis, vt si desit manus vel digiti, quibus hostia frangi debet, & tunc iure diuino est exclusus. Ita dicit Soto 4. dist. 25. quæ 1. artic. 3. con. 2. sed non puto de iure diuino esse, sed de iure humano & de facto. Non aliquando Papa dispensauit, vt quidam manibus alterius consecraret, & celebraret. Siue ex propria culpa, siue sine ea desit membrum, Si verò non est necessarium; aut potest esse occultum, aut manifestum, & vtroque modo, si ex propria culpa deest, irregularis est, vt qui sibi amputauit digitum aliquem, vel se castrauit, ca. si abscideris di. 55. etiam zelo bonitatis, vel dedit operam ei illicitè, vt alius amputaret. Si verò non sua culpa, sed vel causa sanitatis amputauit, vel amputari fecit; tunc si occultum est, non est irregularis. Vnde Eunuchi sine culpa, aut qui in persequutione castrantur, aut ab infidelibus, aut ob imbecillitatem, aut nascuntur, aut ante vsum rationis, non sunt irregulares, capitulo ex parte de corp. vitio. Nec est verum quod dici solet, vt tales partes deferantur in matsupio. Si verò manifestum est, si notabilem inferat deformitatem, qualis est amputatio nasi, vel extractio oculi etiam sine culpa facta, irregularis est, can. si Euang. dist. 55. Si verò non inducit talem deformitatem, tunc non est irregularis. Intellige tamen, quod cùm pars membri deest, non est irregularis. Vnde quamuis pars digiti pollicis desit, si non est notabilis defectus, sed adhuc potest hostiam frangere, si fuerit absque culpa, non inducit irregularitatem, secus si cum culpa est, vt cap. qui partem. distinct. 55.

Ex parte etiam sanitatis, inducitur irregularitas, quando morbus impedit vsum ordinis. Vnde patiens morbum caducum, irregularis est, can. in literis, 7 qu. 2. Similiter qui non patitur vinum in stomacho. Similiter energumenus. Similiter tremulus manibus, cùm imminet periculum subuersionis sanguinis.

Ex parte pulchritudinis debitæ, irregularis etiam est claudus cum baculo. Similiter habens oculum leuum absque visu, licèt sit clarus; quia sic non potest legere canonē, absque notabili indecentia: & qui habet notabilem maculam in oculo, cap. tul cùm de tua, de corpore vitiatis: quæ magnam inducat deformitatem, irregularis est. Similiter notabiliter gibbosus, vel habens membrum superfluum, quod schandalo esse posset videntibus. Similiter leprosus. Omnes hæ irregularitates ex parte corporis se tenēt.

Sexta

Digitized by Google

Sexta irregularitas est, *Aetas*. Ante enim certam ætatem, nullus, citra graue peccatum, potest ordines susci pere. Prima tonsura cum quatuor minoribus debet susci pi impleto septimo: Accolitus fit, impleto duodecimo. Concil. Trid. sess. 23. cap. 12. Statuit, vt nullus deinceps ad subdiaconatum promoueatur ante vigesimum secundum annum: ad diaconatum, ante 23. ad Presbiteratum ante 25. subdiaconus impleto decimo octauo, diaconus impleto vigesimo, Sacerdos vigesimo quarto, vt habetur, 77. & 78. dist. Episcopus impleto trigesimo, vt habetur capit. cum in cunctis de elect, in quibus ætatibus solus Papa dispensat. Quod si ante prædictam ætatem scienter quis susci piat ordines, ordinatus quidem manet, tamen mortaliter peccat, nisi impediatur propter vsus rationis defectum, vt in pueris. Reliqui tamen peccant, & sunt suspensi ab executione, donec attingant ætatem prædictam. Si tamen presbiteratum susci pit, & celebrat, fit irregularis, vt habetur in extrauag. cum ex sacramento Pij secundi, vt notat Siluest. verb. irregularitas § 10. Hæ sunt irregularitates ex defectu: & Nauar. cap. 25 num. 243.

De irregularitatibus ratione Sacramenti.

CAPVT XXVI.

RAtione Sacramenti etiam irregularitas contingit. Sunt enim tres in hac parte, bigamia, homicidium, mutilatio actiua membri. Bigamus enim est irregularis, quia sacramentum Euchatistiæ, est sacramentum vnionis Christi cum Ecclesia, quæ coniunctio vna est. Vnus enim est sponsus, vna sponsa. Ob id Sacerdos futurus non debet esse bigamus, & plurium vxorum, non enim representaretur vnitas Christi cum Ecclesia, Aduerte tamen, quod bigamia triplex est. Glos. communiter recepta, cap. 2. de biga. non ordinan. Vera, interpretata, similitudinaria; Et omnis inducit irregularitatem.

Bigamia vera est, cùm aliquis habuit duas vxores veras, & cum vtraque intercessit copula: aliter, non est bigamia, & hoc siue habuerit vtramque ante baptismum, siue post, siue vnam ante,

Digitized by Google

alteram post. c. acutiùs, &c. deinde 26. dist. Si tamen bis duxerit vxorem, & cum secunda non habuit copulam, sed mortua est ante copulam, non censetur bigamus.

Bigamia interpretatiua est, quando non intercessit verè duplex matrimonium, sed virtualiter, siue ex intentione, quæ quidem multiplex est.

Primò, cùm quis duxit duas vxores contra ius, non enim fuit verum matrimonium: siue vnam duxit secundum ius, alteram non: puta quia viuente priore duxit, vel ea mortua, in gradu prohibito, & si interuenit cum vtraque copula, vt dixi.

Similiter secundò, cùm quis duxit vxorem viduam, vel corruptam ab altero, etiam per fornicationem, quasi quis viduam, dist. 50. & cum ea etiam habuit copulam (hoc enim in omni bigamia est necessarium) non tamen duxit vxorem eam qua cum prius ipsemet habuerat copulam. Similiter qui tantum duxit vxorem alterius non cognitam carnaliter, non est bigamus, c. debitum. de big. non ordi.

Tertiò, qui duxit aliquam virginem, & fuit cum aliquo adulterata, & postea accessit illi, quamuis cum ignorantia fecerit, censetur bigamus, Glos. communiter recepta, capitulo si cui, dist. 34.

Bigamia similitudinaria est, cùm aliquis facto voto solenni castitatis, intentauit ducere vxorem, quamuis virginem, & copulam habuit, tunc irregularis est, ca. quotquot, 27. qu. 1. In omnibus his, Papa solus dispensat & in minoribus, Nauar. c. 27. n. 197. & in prima bigamia rarissimè solet facere: in similitudinaria, si illa fuit virgo, potest Episcopus dispensare. Panormit. cap. 1. qui cleri. vel vouen. Nota tamen, quod concessum est Episcopis, per Conci. Trident. dispensare irregularitatibus omnibus & suspensionibus, ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad fotum contentiosum, sess. 24. ca. 6. liceat.

De homi-

Digitized by Google

De homicidio & mutilatione.

CAPVT XXVII.

ALtera irregularitas ratione Sacramenti, est homicidium. Circa quod aduerte.

Primò, quòd duplex est homicidium, vnum quod fit illicitè & cum peccato, & hoc solet dici homicidium voluntarium, Caiet. verb irregularitas: alterum quod fit absque peccato vllo. Vtrunque inducit irregularitatem, sed prius inducit eam, quæ est tertij generis, scilicet ratione delicti, & multo peior est.

Posterius verò inducit irregularitatem huius generis, id est, ratione Sacramenti, puta quia illud Sacramentum continet Christum, qui fuit autor pacis, & nullum læsit, voluit Ecclesia, vt ministri sint & pacifici, & nullius occisores, & tales facit irregulares, quamuis iuste id fecerint. Solent Canonistæ vocare istam irregularitatem ex defectu lenitatis, nimirum quia Christus fuit mitis & lenis, à qua lenitate videtur discedere qui occisor est. De hac ergo irregularitate tractabimus modò: posteà de priori.

Aduerte secundò quòd quamuis diuersi actus sint homicidium & mutilatio seu membri abscisio: tamen quantum ad irregularitatem inducendam, pro eodem reputantur. Clem. 2. de homicidio: solentque vno nomine simul nominari, scilicet deformatio, id est, ablatio formæ & animæ. Nam qui membrum alicuius abscindit, verè aufert animam ab eo, sicut qui occidit, a toto corpore, aufert: Vnde quod de homicidio dicitur, idem de mutilatione intelligendum est, quantum ad irregularitatem.

Aduerte tertio, quòd est discordia inter aliquos Theologos & Canonistas, an digitus sit dicendus membrum; Si enim est membrum, tunc qui digitum abscindit, mutilator est, & efficitur irregularis, si verò non est, tunc fit oppositum: & quamuis apud Philosophos diligentiùs possem hoc speculari, tamen in præsenti materia, videtur mihi cum Canonistis, quod non sit, quia oportet in hac materia loqui secundum canones. Caiet. 2. 2. qu. 65. art. 1. tenet digitum esse membrum. & Soto lib. 5.

Digitized by Google

de iust. qu. 2. art. contrarium tenet. Barthol. leg. 2. ff. de pub. iud & Nauar. cap. 27. numer. 206. Siquis autem auferat vnum digitum, præter pollicem, & indicem, non esset irregularis. Qui tamen pollicem, vel indicem auferret, quia illi sunt ad fractionem necessarij, pro membro reputatur, & irregularitas inducitur: manus verò, pes, auris, nasus, & alia, pro membris reputantur.

Aduerte quartò, quòd non omnis qui licitè occidit, aut mutilat, irregularis est. Et quia est hoc difficile comprehendere, quis sit, quis non, placuit hæc omnia duobus versiculis comprehendere, vt ordinatius res procedat, & fixius memoriæ inhæreat. Sunt autem versus hi:

Lotus, Cordatus, Tutus, sine crimine, viuum,
Non cusu, mutilans, non sanans, proxima causa,

Oportet horum singulas partes explicare. *Lotus*, Baptizatus, Si quis enim ante baptismum iustè occidit aliquem, vel mutilauit, vt in bello iusto, vel tanquam iudex, vel tanquam minister, vel alio modo, & postea fiat Christianus, & baptizatur, non est irregularis, de hac specie irregularitatis: Debet enim contrahi à baptizato, can. si quis viduam, dist. 50.

Cordatus, id est, habens vsum rationis. Si quis enim puer, ante vsum rationis, habens gladium, occidit aliquem, vel truncauit, non est irregularis. Similiter si fuit adultus, vel amens, vel dormiens, aut eorius, cum non interuenit culpa, Clem. furiosus, de homicid. Nam quando culpa est, est irregularis tertij generis, vt dicetur posteà.

Tutus, id est, quando non est in suæ vitæ defensionem: nam quando aliquis non potest se aliter ab hoste defendere, nisi occidendo ipsum, tunc si occidat vel mutilet non est irregularis. intellige, cùm inuaditur: nam cùm inuadit, iam est peccatum. Similiter non efficitur irregularis, si det alteri sua arma, vt eum defendat, quia ipse non potest, & defensor occidit, vel mutilat, tunc tamen defensor ipse efficitur irregularis, licèt non peccet. Nam solum vitatur illa irregularitas, cum est in sui defensionem non in alterius, licèt sit pater, vel Resp. Si tamen posset se fuga liberare ab inuadente, ille talis, tunc, non fugiendo, non peccaret, quia non tenetur fugere, tamen efficitur

Digitized by Google

efficitur irregularis, quia solùm liberatur ab irregularitate. qui aliter non potest se liberare, vt habetur Clem. 5. de homicid. Caiet. 22. quæst. 40. arti. 1. Nauar. cap. 27. num. 217.

Sine crimine. Hoc ponitur, quia cùm homicidium, vel mutilatio est cum peccato, inducitur irregularitas, non huius generis, sed alterius, ratione delicti, vt dicemus in eius.

Virum. Hoc vocabulum comprehendit homines siue Iudæos, siue Paganos Christianos, siue alios qualescumque: hos enim occidere, vel mutilare, etiam iustè, & sine peccato, irregularitatem inducit. Rusus non debent esse mortui, vnde cadauer truncare abscindendo membra, siue comburere, non inducunt irregularitatem, vt fit in anathomia.

Non casu. Si quis enim occidit, vel mutilauit casu aliquo, in quo non est peccatum, non fit irregularis, vt, si quis equitans cadit, & cadens occidit aliquem qui subtus erat, non est irregularis. Si quis etiam venans, venatione licita ei, & facta omni diligentia dum iaculatur, occidit fortè aliquem, non est irregularis. Idem dicendum in alijs casibus, in quibus ista citra peccatum accidunt, capitulo lator, de homicid. extrà, habetur de ludente cum clerico. & capitulo dilectus, ibidem, de eo qui equo occidit puerum & cap. ex literis, 1. & 2. ibidem.

Mutilans. Sub hoc vero includimus & occisores: Nam, vt diximus, quantum ad irregularitatem, pro eodem reputantur.

Et nota circa verbum hoc: Primò, quòd debet esse realis mutilatio; etenim si quis habuit voluntatem, & potuit operam, vt mutilaret, vel occideret, tamen actus non est secutus, non est irregularis, etiam in irregularitate illa quæ est ex delicto, Nauar. cap. 27. nu. 210,

Secundò, debet esse formalis, vt sit vera mutilatio: nam inhabilitatio membri, quia membrum per abscissionem nerui, vel alia causa, efficitur impotens ad suum officium, tunc non inducitur irregularitas etiam ex delicto, sed debet esse vera truncatio. Nauar. cap. 27. num. 207. Non enim est textus in contrarium, & Panorm. cap. 1. qui cleric. vel vouen. Vide Armil. § 63. Nam sanguinis effusio, quæ fit quocunque vulnere, non inducit eam irregularitatem, quæ ex delicto est. Gloss. communiter recepta, cap. si aliquis, de homicid.

Non

Digitized by Google

Non sanans Hoc est vt excludantur Medici, qui gratia sanitatis, membra licitè abscindunt, neque ob id irregulares fiunt. Extra hos prædictos casus, omnes mutilantes, vel occidentes licitè, sunt irregulares. Vnde, miles qui in prælio iusto licitè occidit, vel mutilat, irregularis est: & minister Iustitiæ, qui homines suspendit, irregularis est. Qui propter defensionem rei suæ, licitè etiam occidit, vel mutilat, irregularis est. Alij etiam omnes quicunque sint. Hæc enim communia sunt laicis & clericis. Proxima causa non solum ipsi mutilatores, vel occisores irregulares sunt, sed qui causa proxima sunt huius actus. Multi laborant in cognoscendo quæ sit causa proxima, quod non patentes percipere, casibus singularibus, in quibus inducitur, & in quibus non inducitur irregularitas, obtuunt & confundunt materiam. Est tamen nostra notanda declaratio, iuxta quam innumeros & varios poterimus diiudicare casus. Illa dicitur proxima causa mutilationis, vel occisionis, quæ ex lege, ex officio, vel ex intentione, vel ex actu de se ordinato ad talem mutilationem, vel occasionem concurrit ad ipsa. Proxima causa ex officio est iudex qui fert sententiam, notarius, aduocatus, accusator, siue fiscalis, qui scribit testimonia, qui notificat sententiam. Ex intentione, qui dat funem ea intentione vt suspendatur, qui ministrat scandala, vel dat gladium hoc fine, vel committat authoritatiuè, vt ministri iustitiæ, satellites, scribæ, & alij huiusmodi. Ex actu per se ordinato est testis, & denunciator, qui denuntiat crimen, & non protestatur se non facere id ob mortem vel mutilationem, sed tantùm ob mala impedimenta. Si enim facit talem protestationem, quamuis sit sacerdos, non fit irregularis. cap. prælatis, de homicidio in 6. vnde qui contra latronem clamitat, quem videt domi vt comprehendatur, si non faciat intentione mortis, sed vt res suas restituat ei, & protestetur se ob talem finem facere, licèt occidatur, vel mutiletur, non fit irregularis. Denique ille actus inducit irregularitatem hanc, qui aliquo modo ordinatur in mutilationem, vel occisionem, siue ordinet ex se, siue ex intentione, siue ex officio facientis. Per hanc regulam facile est iudicare innumeros casus. Verbi gratia; Aliquis ex officio vendit funes, ab eo emitur aliquis, quo suspēditur latro, non est irregularis; quia ille actus venditionis ex se non ordinatur in illud, sed est indifferens, ad quodcunque aliud munus, nec ille tali intentione vendit: si tamen esset

Digitized by Google

esset alius, qui non vendit, sed rogatus vt funem vel scalam ministret, dat, non peccat, tamen irregularis est. Rursus, quis ex officio facit arma, & vendit, aliquis ensem emit, quo occidit, vel mutilauit aliquem, ille non est irregularis: tamen si ab amico peteret gratia puguandi, & hic mutuaret, irregularis esset. Rursus, qui militibus tempore belli dat arma, ea intentione vt pugnent, si illi occidunt, irregularis est, Armil. verb. irregularitas §. 59. qui tamen vendit, sicut aliis solet vendere, vel commodat non tali intentione, non est irregularis. Rursus, qui ob debitum aliquem facit comprehendi in carcere, vbi postea, crimine alio comperto, occiditur; non fit irregularis ob eandem causam. Per hos casus multi alij iudicari poterunt; tamen notandum est, quòd non solùm qui est causa mortis vel mutilationis efficitur irregularis: verum etiam qui est causa accelerationis, vt qui dicit reo, vt ascendat scalam, vel apponat collum loco in quo abscindi debet, vel quid simile, Anto. 3. p. tit 28. cap. 2 §. 5. His igitur modis ista irregularitas contrahitur. Hinc sequitur, quod Sacerdotes, & monachi, qui in bello milites confortant ad pugnandum tempore belli, non sint irregulares, quia iste actus ex se non ordinat ad occisionem, nisi ad victoriam, nec ea intentione fit. Similiter Episcopi, & personę Ecclesiasticæ constituentes iudices seculares in suis terris, non sunt irregulares; quia iste actus in se non est ordinatus ad occisionem, quamuis ipsi iudices occidant, aut mutilent, sed in conseruationem, & ordinationem suorum.

De irregularitatibus ratione delicti.

CAPVT XXVIII.

MVltæ sunt irregularitates, quæ propter aliquod peccatum & delictum incurri solent. Hæ autem conuenienter in tria genera diuidi possunt. Quædam sunt quæ incurri solent ante ordinationem; quædam quæ in ipsa ordinis susceptione; quædam quæ post.

Primum igitur de his quę antè incurri solent, tractemus. Dicuntur autem incurri antè, non quia à Sacerdotibus non incurrantur,

Digitized by Google

rantur, sed quòd etiam à laicis incurri possunt ante ordinis susceptionem. Hæ autem præcipuè sunt sex.

Prima est, quæ contrahitur ex apostasia à fide. Cùm enim aliquis vel ad Iudaismum, vel Paganismum, post baptismum est conuersus, licèt iterum reuertatur ad religionem Christianam, manet irregularis, si laicus erat, vt ordines non possit suscipere, c. presbiteros, dist. 50. si ordinatus erat, quoad vsum est irregularis, 11. quæst. 3. ca. Iulianus. Idem de hæretico, Sil. verb. irregularitas. §. 7.

Altera est, si quis scienter bis baptizatus est, vel bis aliquem baptizauit, fit irregularis, de consecra, d. 4. can. eos quos, & can. qui bis. Aliqui Summistæ volunt eandem irregularitatem incurrere eos, qui iterant Sacramentum imprimens characterem, vt Ordinem, & Confirmationem. Sed communis opinio tenet oppositum, Sco. 4. distinct. 7. q. vlt. & ita est; Nam solum exprimitur in canone baptismus. Non sunt autem pœnæ extendendæ.

Tertia est, cùm aliquis religiosus deserit religionem, causa audiendi ius ciuile, aut medicinam: iste nisi intra duos menses reuersus fuerit, est irregularis, à Papa dispensabilis, cap. super specula; ne cleric. vel monac. Extenditur etiam ad omnes curam animarum habentes, & ad omnes Sacerdotes, & ab omnes clericos personatus habentes, etiam si sint sine cura.

Quarta est, si quis vtitur ordine quem non habet, & vtitur ferò, etiam eo modo quo laicus, vel non sic ordinatus, vti non potest, irregularis est, cap. 1. de cleri. non ordin. minist. Quod in solis maioribus ordinibus intelligunt communiter doctores. Si autem est ordinatus dispensat Papa cum eo ad vsum illius ordinis: ad vlteriorem verò ordinem, vel si non est ordinatus, ad ordines suscipiendos solus Papa, vt habet Panor. prædicto cap.

Quinta est, ex gratia aliquo peccato notorio. Dicimus enim graue, quia non quodcunque inducit irregularitatem, nisi notabile sit, vt adulterium, continuus concubinatus, stuprum & superiora peccata, furtum. & quod etiam dicimus notorium, (quia alias nullam inducit irregularitatem, nec in laico, nec in clerico commisso homicidio) de quo statim dicemus. Notorium autem est, quod ex sententia iudicis constat, vel ex propria confessione in iudicio, vel est ita publicum, vt alia publica esse solent, aut maiori

Digitized by Google

maiori parte parochiæ, in qua est, patet, vt superiùs declarauimus. In hac irregularitate, Si adulterium est, vel inferius peccatum, Episcopus dispensat; In maioribus verò Papa. His annumera histriones publicos, & qui similia officia infamia habent, Siluest. verb. irregularitas §. 2.

Sexta est, quæ contrahitur ex homicidio, vel mutilatione illicita. Nam quæ ex homicidio licito contrahitur, ad speciem pertinet secundam, quæ ratione sacramenti est. Possunt ergo istæ sex species, his duobus versiculis facilius retineri.

Duplex baptismus, fidei defertor, & ordo,
Infamis, mutilans, profitens, cui iura placebunt.

De homicidio tamen specialiter trademus.

De homicidio illicito.

CAPVT XXIX.

MVlta congregant Summistæ circa hanc irregularitatem; quæ nascitur ex illicito homicidio. Sed quia sine ordine & methodo sunt, vix possunt comprehendi: placuit ad duo carmina reducere, & ad regulam vnam, quæ methodum contineant. Carmina igitur sunt sequentia,

Si post baptismum, quisque viuum male truncat,
Vel per se est causa, illius spernit regula sacra.

In his continentur conditiones, quæ sunt necessariæ, vt homicidium inducat irregularitatem hanc quæ ex delicto nascitur. Oportet singulas partes explicare.

Post baptismum: Debet enim esse homicidium vel mutilatio post babtismum commissum. Vnde si infidelis antequam baptizaretur occidit, vel mutilauit, etiam iniuste aliquem, non est irregularis cum baptizatus est. *Viuum*: Debet esse mutilatio, aut occisio hominis viuentis. Vnde fit, vt qui dat potionem mulieri, vt non concipiat, cap. si aliquis, de homicid. vel vt conceptū abortat, si fuit antequā animatus esset cap. sic ex tuarum ibidē, nō fit irregularis, licèt sit graue peccatū mortale. Tempus autē animationis in viris, est post quadragesimū diē: in fœminis, post octuagesimū.

Quod si

Quòd si resest dubia de animatione, contrahitur irregularitas. Hoc enim generaliter obseruandum est, quòd cùm dubia est res, potiùs homo se existimet irregularem, quàm è contra. cap. ad audientiam, de homicid. Rursus si quis animo occidendi quæsiuit aliquem, inueniens eum mortuum, ira motus, caput occidit, quamuis grauiter peccat, non tamen irregularis est, Archidia. cap. si quis, 15. q. 1. quia viuum non inuenit. *Malè*, id est, cum peccato, ad excludendum homicidium, quod sine peccato fit. Tale enim non inducit huius speciei irregularitatem.

Obserua primò quòd ex isto verbo excluduntur pueri sine vsu rationis, quamuis occidant; Non enim sunt irregulares, quia non malè, id est, cum peccato occidunt. Excluduntur etiam amentes, ebrij, furiosi, dormientes, qui casu aliquo occidunt, in quo non est peccatum. Cùm autem in tali homicidio, aliqua interuenerit culpa, licèt venialis, dummodò non sit leuissima, tunc inducitur etiam irregularitas Et regula obseruanda ad dignoscendum hoc, quando aliquis aduertens, vel debens aduertere periculum occisionis, vel mutilationis, ex his actibus non prouidit vt potuit. Verbi gratia, aliquis scit, cùm sit ebrius, nimis furere, & armis contra alios agere, si iste, antequam sit ebrius, non curet omnia arma à se proiicere, vel in locum abditum & clausum se abscondere, fit in culpa mali quod sequitur, & contrahit irregularitatem ex mutilatione vel homicidio. Quòd si expertus est se non corripi simili furore, quamuis nihil prouideat, si posteà mutilat, nihil inde contrahit. Idem dico de amente cum interuallo. Similiter si dormiens in lecto nimis arcto cum infante admodum coniuncto dormiat, in quo periculum imminet suffocationis, si suffocet postea contrahit irregularitatem, quia tenebatur tam probabile periculum aduertere. Non tamen semper interuenit culpa mortalis, nisi cùm est notabilis inaduertentia & omissio.

Rursus secundo, excluduntur homicidia vel mutilationes omninò casualia, in quibus non est peccatum, nec irregularitas.

Aduerte tamen, quod, vt dicatur homicidium casuale, debent esse ista, Caiet. 22. q. 6. 4. art 8

Primò, quòd non sit intentum. Quod enim ex intentione est, casuale non est.

Secundò, quod non sequatur ex opere aliquo illicito, ex quo probabile erat ipsum posse sequi, Soto lib. 5. q. 1. Nauar. c. 27. num

cum armis proiectitiis, siue bombardis, & balistis, aliquem occidat, licèt non intendat, est irregularis, & peccat, quia id ei us est illicitum clerico. Si tamen secularis faciat, nec peccat, nec est irregularis; quia non est talis venatio illa illicita, seu prohibita. Similiter qui vulnerat aliquem, & pòst ex vulnere moritur, vel qui ligno percutit, licèt non intenderet mortem, irregularis est si mors sequatur. Dixi tamen crèdè ex illo probabiliter sequatur homicidium: aliter, non incurritur, vt, si clericus equitet ad modum secularis, si proiectus ab equo cadat supra aliquem, & ipsum occidat, non est irregularis; licèt homicidium sequatur ex opere illicito, quia in eo nullum ferè erat homicidij periculum, nec ob id prohibetur clerico, sicut prohibetur venatio.

Tertiò, etiam est necessarium, vt qui magis expedit sit licitum, fiat licitè, & cum debita circumstantia. Vnde si secularis in venatione licita occidat aliquem, quia non adhibuit diligentiam debitam, tunc irregularis est. Si ista secuntur tunc homicidium, vel mutilatio est omnino casualis, nec peccatum, nec irregularitatem inducit.

Rursus tertiò, dicitur (*malè,*) debet esse contra iustitiam. Nam quàdo aliquis est causa mortis, sed contra charitatẽ, non inducitur irregularitas. Vnde medicus qui non vult curare aliquem, & ob id mortuus est, non est irregularis, licèt peccet grauissimè, quia *contra* charitatem peccat, secùs, si ex aliqua obligatione tenetur medere. Tunc enim contra iustitiam esset, Anton. 3. p. tit. 28. cap. 2. Similiter, quum casu necessitatis non dat necessaria alicui cum possit, & moritur, eadem causa non est irregularis, secùs, si ex iustitia teneretur. Similiter, si quis posset prohibere, ne aliquis occideretur, vel inuadendo, vel aliter eo hostem à propósito, & non fecit, non est irregularis, nisi ex officio ad id teneretur. Debet ergo esse peccatum contra iustitiam. Hæc omnia sub illo verbo (*malè*) comprehenduntur.

Truncat. Intellige non solùm mutilationem, sed etiam occisionem, quia quantum ad hoc, æqua est vtriusque ratio. Intelige etiam de reali occisione: aliter enim per quencunque actum etiam exteriorem, nisi sequatur de facto ipsa mutilatio, vel mors, non incurritur irregularitas, nec etiam per vulnera sola, vel membri inhabilitationem.

Vel per se est causa. Non solùm qui occidit, vel mutilat,

Digitized by Google

irregularitatem contrahit iſtam, ſed etiam qui occiſionis, vel mutilationis eſt cauſa per ſe. Ille autem dicitur cauſa per ſe, qui ex intentione operatur, circa homicidium, vel mutilationem, ca. 1. de homicid. vt qui præcipit, qui iuuat, qui ſuadet. Similiter, qui facit actum ex ordinatione in homicidium, vt qui teſtificatur, & qui accuſat falso aliquem de aliquo, vnde ſequitur homicidium, vel mutilatio ipſius. Similiter qui falſo accuſantem defendit ſcienter, qui vulnerauit aliquem, taliter vt non potens ſe defendere ab aliis ſuperuenientibus occideretur, vel mutilauit, licet non habuiſſet intentionem niſi tantum vulnerandi.

Idemque dicendum (quamuis ex ſuperueniente infirmitate moriatur, ſi ex vulnere infirmitas ſuperuenit) cap. ad audient. cap. presbiterum. de homic. Et, ſi ex ignorantia Medici, vel ex malo regimine moriatur, etiam eſt irregularis, Silueſt. verb homicidium 3. quæſt. 1. Nauar. cap. 27 num. 223. Sed contrarium huius tenet cum Caiet. 2 2. quæſt 64 art. 8. Similiter qui cùm tenetur impedire, omiſit id cuius omiſſione mors ſequitur, vt qui habens domi leonem, non tenet in loco ſecuro, vnde ſecuta eſt occiſio alicuius. Similiter Medicus, qui ex iuſtitia, & pacto tenetur curare, ſi omiſit, & infirmus eſt mortuus, irregularis eſt, & alij etiam huiuſmodi. Hoc enim generaliter obſeruandum eſt, vt qui cauſat, vel ex actu ordinato per ſe vel ex intentione, vel ex omiſſione eius ad quod ex iuſtitia tenebatur, homicidium, vel mutilationem, eſt irregularis.

Rurſus attende quòd per cauſam optimè intelligere potes non ſolum efficientem, qui occidit, vel ſuadet, vel omittit: ſed etiam materialem, qui dat arma tali intentione: & finalem, & qui promittit, qui facit vt occidatur quis, vel mutiletur. Hæc ſunt, quæ de iſta irregularitate dici breuiter poſſunt; per quæ multi caſus in particulari poterunt facilè iudicari. Non enim omnia in particulari deſcribi poſſunt.

De irregu-

Digitized by Google

De irregularitatibus in ipsa ordinatione, & post.

CAPVT XXX.

TRipliciter incurri solet irregularitas, in ipsa ordinatione.

Primò si existens excommunicatus, maiori excommunicatione, suscipiat ordines maiores: propter peccatum enim illud, irregularitas contrahitur, cap. 1 de eo qui furt. ordi. suscept. & cap. cùm illorum de sentent. excommunic. in 6.

Secundo, si suscipit ordines ab Episcopo qui renunciauit loco, & dignitati (secus si tantum loco renunciauit) talis efficitur irregularis, cap. de ordinato ab Episcopo. Potest quidem à tali Episcopo recipere minores, de licentia proprij Episcopi: Maiores autem, nec cum licentia.

Tertiò, si ordines suscepit ab Episcopo nominatim excommunicato, iuxta Concilium Constantiense, vel publico clerici percussore. 1. q. 1. can. gratia: & can. statuimus, & 1. q. 7. can. Deibertum. Idem etiam est si ordinetur ab Episcopo hæretico, vel schismatico. Siluest. ver. irregularitas, §. 9 limitat de hæretico & schismatico nominato, iuxta Concil. Constantiense.

Quartò, si duas ordinationes suscepit in vno die, aut minores, & subdiaconatum, aut duas maiores: in Primo casu solum in maioribus potest vti, in secundo, in nullis, cap. 2. de eo qui furtiv. ordin. suscept. Potest Episcopus dispensare, nisi prænonitus fuerit ne eos susciperet, sub excommunicatione, tunc Papa debet absoluere.

Post susceptos ordines tres incurri solent irregularitates.

Primò, si excommunicatus maiori celebrauit, vel solenniter exercuit maiores ordines.

Secundò, Si suspensus ab ordine etiam exercuerit ordinem maiorem.

Tertiò, Si interdictus presbiter, etiam solenniter maiorem ordinem exercuit, vel etiam in loco interdicto. Illud tamen notandum est, quòd qui irregularis est, si celebrat, vel exerceat vllum ordinis, nõ ob id aliã contrahit irregularitatẽ, sed grauiter peccat.

Digitized by Google

Hæ sunt irregularitates, quæ præcipuè sunt considerandæ. Si aliquæ supersunt, rarè sunt, & non sic occurrunt: qualis illa est quæ contrahitur ex eo quòd aliquis differt baptismum vsque ad tempus infirmitatis, distinct. 57. can. siquis, quia talis præsumitur quod non voluntarie, sed necessitate ut Christianus, nisi postea fides eius probabilis fuerit, vel necessitas exegerit. Similiter irregularis est Episcopus, Sacerdos, Diaconus, qui prætextu iniustæ excommunicationis recurrit ad Imperatorem. 23. q. vlt. Can. siquis, & solus Papa dispensat. Similiter est irregularis curialis, id est obligatus alicui officio seculari, vt sit miles, vel aduocatus, vel iudex, vel aliquid aliud pro tali tempore, quo in officio ministrare tenetur. Similiter est irregularis obligatus ad ratiocinia præsertim publica, id est, qui tenetur reddere rationem de recitibus ciuitatum, vel alicuius communitatis, quousque reddet, imò qui etiam tenetur ad particularia ratiocinia, vt tutores, curatores, cum accusati sunt de dolo & fraude. Durante enim lite non possunt ordinari, distinct. 81. cantantis: finita possunt, &c.

De irregularitate, & forma.

CAPVT XXXI.

ILlud in vniuersum à Confessoribus obseruandum est, quod ad absolutionem à peccato, non est necessaria absolutio ab irregularitate. Potest enim pœnitens manere irregularis, & absolutus à peccatis. Non enim in hoc est eadem ratio, ac erat de excommunicatione. Ob id non est opus eos esse solicitos nimis, quis possit irregularitatem tollere, nisi vt consulant pœnitentibus, ad quos confugere debent. Obseruandum etiam est, & aduertendum, cùm in literis Apostolicis & Iubileis conceditur facultas absoluendi à peccatis & censuris, nomine censuræ, non est irregularitas intelligenda, nisi nomine suo exprimatur: sed hæ intelliguntur pœnæ, quæ impediunt, quo minùs à peccatis possint absolui; qualis est excommunicatio, vel suspensio à sacrorum susceptione. Irregularitas autem non est huiusmodi, ed potest quis optimè absolui absque alio priuilegio, ac si non esset irregularis.

Circa

Digitized by Google

Circa eum verò qui potest ab irregularitate liberare, notandum est tres esse modos generales, quibus aufertur irregularitas.

Primus, per baptismum. Cum enim aliquis baptizatur, aufertur omnis irregularitas, præter duas, nempè bigamiam, & eam quæ est ex defectu. Non auferitur autem illegitimitas, & defectus partium necessariarum, neque quæ inducunt deformitatem. Has enim non aufert baptisma, de quibus suprà diximus.

Secundus est, per religionis ingressum, Soto d. 25 q. 1. ar. 3. Siue enim ex consuetudine, siue ex iure communi, siue ex priuilegio, mos est vt per ingressum religionis, omnis auferatur irregularitas, præter bigamiam, & præter homicidium voluntarium. Aufertur autem quantum ad ordinis susceptionem, non quantum ad prælaturam, vt diximus suprà.

Tertius modus est, per dispensationem Papalem. Potest enim Papa irregularitatem omnem auferre, cùm sint canonica impedimenta: non autem de iure diuino. Potest etiam Episcopus, sed non nisi in casibus, quos specialiter tetigimus. Consilium Tridentinum sess. 24. cap. 6. statuit vt Episcopus possit absoluere omnem irregularitatem ex delicto occulto prouenientem, præter homicidium voluntarium, & præterea deducta ad forum contentiosum; & per sess. 14. cap. 7. de form. potest concedi dispensatio in irregularitate ex homicidio casuali, vel in sui defensione. Quod intellige, quando intercedit peccatum, alias enim nulla irregularitas incurritur. In aliis recurritur ad Papam, qui etiam potens est suam potestatem aliis, vt voluerit, delegare. Forma absoluendi est, *Dispenso tecum super irregularitate, vel irregularitatibus, quam, vel quas contraxisti, propter hoc, & hoc.* Et cùm res est dubia, dicit: *Si contrarius.* Et ita sufficiat de hac irregularitatis materia.

De iurisdictione.

CAPVT XXXII.

ALiud impedimentum quod solet Sacerdotem à suo retrahere officio, est defectus iurisdictionis. Est enim necessaria potestas iurisdictionis, ad Sacramentorum administrationem.

Digitized by Google

Tamen notare oportet, quòd dupliciter potest impediri administratio Sacramentorum: primo modo, quo ad rectum vsum, altero modo, quo ad vsum.

Tunc impeditur quoad rectum vsum, cùm, si Sacramentum administretur, tenet & sequitur effectus Sacramenti in recipiendo; tamen peccat qui exhibet.

Tunc verò impeditur quoad vsum, cum irrita est ipsa Sacramenti administratio, quia verè non sequitur effectus Sacramenti.

Iuxta hoc dico primò, in Sacramento pœnitentiæ est necessaria iurisdictio quo ad vsum, id est, siquis non habens iurisdictionem, id est, non existens Episcopus, Parochus, vel habens curam animarum, intentet absoluere, absolutio nulla est; quia non est iurisdictio. Vnde Sacerdos simplex non potest absoluere à peccato, exceptis tamen in tribus casibus.

Primò, in tempore mortis, aut periculo mortis.

Secundò, cùm peccata sunt venialia, aut mortalia, sed iterùm confessa & absoluta.

Tertiò, cùm in eum transfertur autoritas, vel per licentiam Episcopi, aut Parrochi, vel per diploma, vel priuilegium Papæ, in quo conceditur facultas eligendi confessorem.

Dico secundò, in aliorum sacrorum administratione, est necessaria iurisdictio quoad rectum vsum, non tamen quoad vsum. Explico. Nullus potest conferre Eucharistiam, vel Extremam vnctionem, vel Ordines, vel Baptismum solenniter, nisi habens iurisdictionem in eum, cui confert, vel ex commissione habentis. Si tamen conferat, peccat, & tamen Sacramentum tenet. In Eucharistia verò, & Extrema vnctione, tempore necessitatis non peccaret conferendo: in Matrimonio autem non est necessaria; quia non ibi vt conferens concurrit Sacerdos. Modò habetur in Concilio Tridentino, sess. 24. cap. 10. *Qui aliter quàm præsente Parrocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parrochi, seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus, ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus etiam.*

Dico tertiò, Ad baptismum conferendum non solenniter, eo modo quo laicus potest conferre, non est necessaria iurisdictio, nec quoad vsum, nec quoad rectum vsum, sed iam cùm sic conferatur, necessitas imminet. Et hæc satis de hoc impedimento.

De

Digitized by Google

De peccato mortali.

CAPVT XXXIII.

MOrtale peccatum est impedimentum, non quidem vsum ordinum, nec Sacramentorum administrationem impediens (vt falsò hæretici fingunt) sed solùm rectum vsum. Sacramenta enim collata ab his qui in peccato sunt mortali, suum consequuntur in suscipiente effectum: tamen qui sic ministrant, malè, & cum peccato ministrant.

In cuius gratiam notandum est, peccatores hos ministros posse esse in triplici differentia: Aut enim sunt præcisi ab Ecclesia, aut tolerati: & hi, vel præcisi, vel priuati, seu occulti.

Præcisi dicuntur, qui sunt ab Ecclesia separati per peccatum, vel per censuram ab officio excluſi. vt Apostatæ hæretici, chismatici, degradati, depositi, suspensi, excommunicati, interdicti, irregulares.

Tolerati sunt, qui in aliis sunt peccatis, propter quæ ab Ecclesia non arcentur ab officio. Præcisi autem sunt, cùm eorum peccata alijs sunt nota, Cùm verò secreta, dicuntur occulti. Illi primi generis peccant mortaliter Sacramenta administrantes & celebrantes: tamen tenent Sacramenta præter confessionem, vt suprà declaratum est: hoc notato, quod irregularitas solum arcet ab vsu ordinis, non iurisdictionis, cum non sit ex peccato, nec de his modo est præcipuè sermo, nam de singulis dictum est. Tolerati præcisi. Illi vero secundi generis si ad ministrarent Sacramenta, tenent quidem: tamen mortaliter ipsi peccant in cuiusque administratione, præter baptismum, cùm confertur sine solennitate (in quo casu etiam præcisus potest absque peccato baptizare. Nec excusantur in aliis Sacramentis, cùm imminet necessitas administrandi: & ipsi ministri non possunt prius confiteri de suo peccato: nam tunc tenentur saltem confiteri, vt possunt. Et idem peccatum committunt diaconus, & subdiaconus, qui solenniter & modo quo secularibus nō licet, suos exercent ordines in mortali peccato.

Digitized by Google

Idémque dicendum de inferioribus ordinibus, si eadem solemnitate celebrent, si ministri, publici peccatores sint, idémque dicendum de prædicante, cum publicus sit peccator. Hi enim graue generant scandalum. Illi vero tertij generis etiam mortaliter peccant, licet non ita grauiter, præter duos, scilicet qui in minoribus sunt ordinati, nam hi quia non ita propinqui Sacramento altaris à mortali excusantur, nisi adsit contemptus. Similiter, præter predicantem, quia non est actus ex se ordini deputatus: Non enim mortaliter peccat, si reuerenter accedat, & contemptus non adsit. Eodem modo excusarétur à mortali, quamuis præcisi essent tanta notificatio, vt graué fieret scandalum, sed alij non excusantur, quia sunt proximi Sacramento purissimo. Quòd si tibi arduum videtur, quod conferens in mortali Sacramenta, mortaliter peccat, audi rationes huius, & cessabit admiratio.

Tria conueniunt maxime in ministro sacrorum, quæ ipsum obligant, vt absque conscientia peccati mortalis Sacramenta ministret.

Primus, ipsa spiritualis est consecratio, per quam potestas ei data est; nam per Sacramentum gratiæ constitutus est, & ordinatus minister Domini, vnde tenetur se in officio suo talem se exhibere, qualis per ordinationem effectus est.

Secundus est, ipsa gratia ad hoc peculiariter collata; nam Sacramentum ordinis imprimit eam gratiam, qua homo valet quæ ordinis sunt exercere. Non enim constituit Dominus aliquem in officio vel dignitate aliqua, quin ei conferat (quantum est ex se) quæ necessaria sunt ad exercenda ea, quæ talis sunt muneris. Vnde peccat qui absque tali dignitate accedit ad ea exercenda quę sunt ordinis, & ex genere suo peccatum est mortale, & accedente grauitate materiæ (vt fit in casibus prædictis) est mortale.

Tertius est, quia in talibus actibus se exhibet ministrum religionis Christianæ, & cultus spiritualis & diuini, oportet ergo esse in charitate, seu absque conscientia peccati mortalis, qui se ministrum tanti cultus exhibet.

Quando

Quando licet à malis ministris accipere Sacramenta.

CAPVT XXXIIII.

TAnta est humana nequitia, vt sæpè contingat, quòd ministri conscientias proprias negligentes, Sacramenta administrare non formidant, vnde oportet fidelem esse præparatum, & scire à quibus, & quomodo possit talia recipere Sacramenta. Et vt iuxta distinctiones in capite præcedenti positas procedamus, dico ante omnia quòd huiusmodi ministri possunt se dupliciter habere, vno modo quadripsi sunt expositi Sacramenta administrantes vel celebrantes, vt qui sedet in loco suo audiens confessiones, vel qui in Ecclesia est adhibeas Sacramenta, vel non sunt sic expositi, sed sunt parati, vt si aliquis ab ipsis peteret, ipsi statim conferrent. Rursus iti, aut sunt quibus ex officio incumbit Sacramenta administrare, vt Parrochus, Curatus, Episcopus, vel similes: aut sunt quibus non ex officio incumbit, sed ex facultate aliqua, vel alia de causa. Iuxta hoc dico.

Primò, à non toleratis ab Ecclesia, siue parati, siue non parati, siue expositi sint, siue ex officio incumbit eis, siue non, non licet vllum Sacramentum recipere, etiam in necessitatis tempore, præter baptismum. 24. q. 1. c. si quem forte. Explico: Si esset aliquis Parrochus Hæreticus, aut schismaticus, aut nominatim excommunicatus, non licet eum, quamuis celebrantem audire, etiam in die dominico, & quamuis nullum aliud esset sacrum: nec cum ipso confiteri, etiam mortis tempore, nec aliut recipere Sacramentum, quamuis ipse esset expositus, & vellet ministrare. Baptismum verò licet, quia est Sacramentum necessitatis, & hic potest etiam à quouis ministrari, his talis conferendo non peccat. Quòd si adesset laicus, melius esset ab hoc sumere. Aliqui viri docti tenent, in articulo mortis posse confessionem suscipi ab his, & potest absque scrupulo id sustineri. Sed communis Theologorum sententia est in contrarium. Vnde verisimilius putarem, vt ab hæretico, & schismatico, & apostata, non liceret: ab aliis verò præcisis liceret.

Digitized by Google

Dico secundò, à malis ministris, secundi & tertij generis, si sint expositi, siue ex officio incumbat, siue non, dum non sequatur aliquod grave scandalum, possumus sacra recipere: nam Ecclesia ipsos tolerat, & ipsi talia administrantes sacra, sibi solis nocent. 15. quæst. 8 Can. scisitantibus dicit Nicolaus Papa, quòd isti sunt sicut fax accensa, quæ alios illuminat, & se consumit: & vnde alijs commodum exhibent, sibi dispendium præbent mortis.

Dico tertio, ab his, quibus ex officio incumbit siue sint parati, siue non, licet petere, & accipere Sacramenta, siue ex necessitate, siue non, quia ille ex officio tenetur quãdocunque petiero ministrare, nec ego ius meum amitto ex illius malitia.

Dico quarto, ab eo cui non incumbit ex officio, quando non est tempus necessitatis, non licet petere (à non exposito) Sacramentum, quia tunc est verè inducere ad peccandum: non enim habeo ius exigendi ab eo. Imminente quidem necessitate, id fieri potest, quia tunc quilibet Sacerdos ex officio tenetur administrare, & non sufficit alia necessitas: nam quando est necessitas præcepti Ecclesiæ, putà, confiteri, & sumere Eucharistiam Paschatis tempore, tunc si non esset is cui ex officio incumbit, non licet petere à non parato, nec exposito, quamuis sit priuilegium, vt à quouis possit pœnitens accipere Sacramenta.

Dico quintò, cum à toleratis ab Ecclesia, oportet annumerare excommunicatos, qui nominati non sunt & publici, nec percussores clericorum. Est enim hoc post bullam Concilij Constantiensis, vt suprà diximus, quamuis isti peccant administrantes, vt probabilius est. Idem de suspensis & interdictis, quia istæ censuræ sunt, & par earum habetur ratio in bulla illius Concilij.

De qualitate ordinatorum.

CAPVT XXXV.

QVia non satis est impedimenta non habere ad actus exercendos, sed simul subiectum debet in se esse dispositum, vt conuenienter possit operari. Sacerdos non solùm præfatis impedimentis carere debet, sed etiam aliquam in se habere dispositionem,

Digitized by Google

fitionem, vt quæ officij sui sunt dignè valeat ministrare. Quæ autem ordinatus maximè habere debet, hæc quinque esse videntur, Charitas, Religio, Sanctitas, Scientia, Prudentia.

Charitas quidem necessaria est ratione sui officij, Sacerdos enim est medius inter Deum & populũ. Ad hoc enim est electus à cæteris, vt pro cæteris Deo vacet, pro ipsisque intercedat. Vnde necessaria est virtus, quę vtrumque recipiat extremum, Deum scilicet, & populum: talis est Charitas, quæ respicit Deum & proximum. Debet ergo Sacerdos maximè vnitus esse Deo per amorem, quia ad statum talem est accersitus, debet esse maximè Deo familiaris, vt quæ pro populo petit, consequatur. Si enim inimicus est, quomodo exaudietur pro alio? Debet etiam suum amorem extẽdere erga alios, pro ipsis orando, erga ipsos, suos actus ministrando, non propter lucrum, sed propter amorem. Cùm autem Sacerdos sit ex suo officio Deo magis proximus, eius charitas debet excedere eam charitatem, quæ secularium est. Summè igitur dolendum est, cùm Sacerdos minùs diligẽs, quàm secularis inuenitur, & cum qui è populo est ante Sacerdotem Deo victrior habetur.

Religio etiam est necessaria. Est autem Religio quædam moralis virtus in voluntate existens, qua homo reddit Deo debitum honorem ipsi, quatenus est primum omnium principium, sicut Iustitia virtus est reddens cuique quod suum est. Vnde cultus diuinus exhibitus per sacrificia, per adorationem, per orationem, & per alios actus, à religione proficiscitur. Cùm igitur Sacerdos sit diuino cultui deputatus, maximè debet religione pollere. Religio autem, non solùm in his actibus, & ceremonijs exterioribus consistit, sed etiam in actibus interioribus voluntatis, quibus homo se Deo dat, ad suum cultum & honorem. Vnde maximè cauendum est Sacerdoti, vt cùm actus similes exteriores Deo exhibet, interior adsit, qui præcipuus est, & ratione cuius, exteriores Deo placet. Debet etiam suos actus exteriores ita componere, vt in eis interior appareat, vnde cùm maxima reuerentia & humilitate altare accedere debet: similiter ad exequenda alia quæ diuini sunt cultus.

Debet his accedere Sanctitas. Sanctum aliquid dupliciter dicitur, quasi sanguine tinctum, vt dicit Isidorus, eo quòd olim mundabantur homines à maculis seu peccatis, sanguine hostiæ, & sic

Digitized by Google

& sic vasa templi dicuntur sancta id est munda. Secundò, Sanctum idem est, quod constans, firmum, & stabilitum, à verbo sancio. Vtraque sanctitas necessaria est Sacerdoti. Est quidem necessaria immunditia non solum corporis, sed animæ. Mundatur anima sicut corpus metaphoricè. Immundum enim dicitur aliquid, cum miscetur rebus se inferioribus. Vnde aurum immundum dicitur, cùm est mixtum metallis inferioribus: immundatur, cùm ab his purgatur. Animus tunc afficitur rebus, cùm affectum ponit in eis, cumque eas habet propter se, & non propter Deum, tunc immundus est. Purgatur autem, cum a rebus ab his in Deum transfertur. Debet igitur Sacerdos a terrenis affectibus suum in Deum transportare: vt nihil velit quod non sit propter ipsum. Purgare se autem maxime debet a vitijs carnalibus, non solùm opere, sed etiam cogitatione. Hæc enim immunditia Deo odibilis est multum. Rursus secundò debet esse sanctus, id est, constans, vt cum se Deo semel consecrauerit, in ea permaneat consecratione, & gratiam quam semel accepit, in perpetuum cum fœnore conseruet. Talem hanc sanctitatem Deus petebat in veteri Testamento à suis Sacerdotibus, Leuitici 21. *Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius: Incensum eius Dominum, & panes Dei sui offerunt, & eius sancti erunt.* Et nota, quantò maior futura sit Sacerdotis Euangelici sanctitas, ex causa data. *Ob id*, inquit, *sancti erunt, quia Deo offerunt incensum & panes:* quid dicendum est de eo qui corpus & sanguinem Christi ipsum Deum offert? Profectò supra modum nostra sanctitas tanta debuerit esse maior.

Prædicta ista voluntatem perficiunt: sed non debet sua etiam perfectione carere intellectus: & ideo est etiam necessaria scientia, non æqualis in omnibus; nam in minoribus constitutis, sufficit scire legere, & commode pronunciare. Diacono, & subdiacono, sufficit intelligere quæ Latinè legit, licèt mysteria non ita calleat. Sacerdoti verò maior est necessaria scientia. Vtra prædicta enim, aliquam scripturæ cognitionem habere debet, quanta sufficit, vt intelligat mysteria quæ tractat. Indignum est enim, vt altissima tractet mysteria, & eorum ignarus existat. Nullum enim inde poterit gustum percipere. Quod si curam animarum habeat, adhuc maior est necessaria scientia: debet enim omnes fidei articulos, & totam doctrinam christianam ita callere, vt aliis possit tradere, aliosque in eis instruere. Debet habere cognitionem eorum pecca-

Digitized by Google

peccatorum, quæ frequenter in confessionibus accidunt. Debet scire casus, à quibus potest absoluere, a & quibus, non: similiter censuras, quę ad ipsum pertinent. Difficultates vero arduas, siue fidei, siue casuum occurrentium, non tenetur scire, sed poterit cùm occurrerint à sapientioribus petere. Episcopus est, qui istam plenam cognitionem habere debet. Ipsi enim dictum est. 1. Petri 3. cap. *parati reddere rationem omni poscenti nos, de ea quæ in nobis est fide.* Vnde perfectam vtriusque testamenti debet habere cognitionem, & perfectam mysteriorum fidei intelligentiam, vt sciat etiam alij veritatem exponere, & aliorum contra veritatem, fallacias expellere, hæreseque expugnare. Verè enim est doctor in Ecclesiæ cathedra sedens, cui ex officio sacras exponere populo scripturas competit.

Nec adhuc totum est completum; nam debet accedere istis prudentia, quæ omnia moderet atque gubernet. Nam prudentia est, quæ media ordinat & adaptat in finem, sine qua nihil bene fit & conuenienter. Est autem maximè his qui iurisdictionem in interiori, siue exteriori foro habent, vt dum ad ipsos aliorum bona, vel male facta deferuntur, ipsi remedia proportionata adhibeant, ne fructus subditorum auferantur, aut impediantur.

Denique debet esse Sacerdos exemplar perfectionis, sanctitatis, & bonitatis omnibus hominibus, vt tanquam lux posita super candelabrum luceat omnibus, & vt Pagani, & infideles omnes opera Christianorum videntes, maximè nostram fidem commendent. Deus faxit, vt tales sint, quales esse debent, interim memoriæ causa quæ diximus quinque, ad duo hęc carmina reducamus:

Sacra parans Domino, sit prudens, sanctus, & ipsi
Charus, coniuncta religione, sciens.

Atque hæ sint tales de isto libro nostræ instructionis primo, in quo de impedimentis, & dispositionibus ad officium Sacerdotum pertinentibus egimus. Superest, vt de ipsis officiis in particulari disseramus.

Libri Primi finis.

INSTRVC-

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM LIBER SECVNDVS.

De tribus Sacerdotis officiis in particulari.

De dispositione necessaria ante celebrationem.

CAPVT I.

Actenus de impedimentis officiorum Sacerdotum egimus, nunc de ipsis officiis primùm agere oportet. Cùm autem hæc tria maximè sint, vt supernus diximus, celebrare diuina officia, Sacramenta administrare, populũ instruere, de primo tractemus. Cumque istud in duo diuidatur, & in persoluendis horis canonicis, & in sacris celebrandis, ab hoc initium sumamus. Et antequam de ipso sacrificio dicamus agendũ est de dispositionibus, & circumstantijs quibusdam, quæ circa ipsum sunt, quæ in tres partes diuiduntur: quædam obseruandæ sunt ante accessum ad celebrandum, quædam in ipsa celebratione, quædam post. Quæ obseruari debent antè, hoccarmine breuiter describimus.

Ieiuna, Recita, expecta, tua carmina pande.

In quo quatuor verba continentur, primum est *(Ieiuna)* cap. Liquido de consecratione, d. & can. factam. d. 1. de consecra. Debet

Digitized by Google

bet celebraturus accedere ieiunus, ita vt nihil cibi, nihil potus illo die sumpserit. Quæ dies computatur a media nocte superiori. Qui autem accesserit non ieiunus, quamuis id infirmitatis causa fuerit, peccat mortaliter: vnde maius ieiunium est necessarium, quàm ad obseruationem præcepti, ieiunij Ecclesiæ S. Th. 3. p. q. 80. art. 8. Hoc enim potus, non soluit, nec medicina. Illud vero soluit. Ob id dicitur ieiunium naturale. Nec huic obstat, quod cum abluitur os, aliqui humores cum saliua deglutiantur per modũ saliuæ, dum non sit notabilis quantitas, vt videatur haustus. Nec obstat etiam, quòd particulæ relictæ intra dentes cibi præcedentis degintrantur aliquando, quia idem est per modum saliuæ, non cibi. De hoc ieiunio non est præceptum diuinum, sed Ecclesiæ tantum, obligans tamen ad peccatum mortale. Quo ieiunium impositum est, tum propter reuerentiam sacramenti, tum propter significationem, vt significetur primum à nobis quærendum esse vnionem cum Christo in charitate & gratia.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus licet sumere Eucharistiam, seu dicere sacrum non ieiunum.

Primo, cum quis omnino immemor susceptæ cibi, vel potus, accessit altare, & post consecrationem recordatur, tunc nõ debet desistere, sed continuare: quod si ante consecrationem recordatur, desistat, nisi adsit scandalum circunstantium: tunc enim prosequi debet, nec est peccatum. Angel. verb. Euchar. 2. § 6. & Siluest. verb. Eucharist. 2 § 7.

Secundo, si sumpsit sanguinem, & inuenit non fuisse sanguinẽ, quia vinum non apposuit, sed aquam, vel acetum, tum quamuis non sit ieiunus, debet iterum (ne Sacramentum maneat imperfectum) apponere vinum & aquam, & iterum consecrare, incipiendo ab illis verbis (*Simili modo postquam cœnauit*) vsque ad illa (*mysterium fidei & memores*) & sumere. Idem si inuenit hostiam fuisse panem corruptum, debet apponere aliam, & incipere ab illis verbis (*qui pridie quàm paterentur*) vsque ad consecrationem inclusiuè, & sumere, & hoc vtrumque absque noua ablutione.

Tertiò, si postquam sumpsit ablutionem, inuenit particulas Sacramentum corporalibus, tunc debet sumere, nisi iam notabile tempus transierit, quod est post orationes, vel quando iam desitit ab ablutione, tunc debet in loco sacro conseruare, vsque in alium diem, vel ab alio sacerdote sumatur.

Quartò,

Digitized by Google

Quarto, si post ablutionem adhuc particula sacramenti maneat in calice, vel in ore, melius est tunc superinfundere vinum, & sumere. His casibus potest non iciunus celebrare.

Alterum verbum est *(Recita)* Ante celebrationem debet persoluere horas matutinas, quòd si scienter accedat, quamuis communiter dicatur esse peccatum mortale, tamen non est, vt tenet Sil. verb Missa, 1. §. 6. Soto 4. d. 13. quæst. 2. art. 2. Et quamuis hæc sententia non sit omnino tuta, quia communis est in contrarium, tamen ad hoc seruiet, vt quando sit aliqua causa rationabilis, licet non sit nimis notabilis, possit celebrari absque scrupulo non persolutis matutinis. De prima autem non sic est, imò licet prius celebrare missam, nullumque ibi peccatum est, nisi esset consuetudo in aliquibus locis, & tunc id intelligitur de prima recitata in choro, non de particulari, & de missa communi.

Tertium verbum est *(Expectia)* quod ad tempus referri debet: non enim quolibet tempore, etiam iciunio celebrare licet, sed ab Aurora, vsque ad meridiem. Ioan. And. c. 1. de celebratione missæ, Nauarra verò negat c. 25. num. 55. dicit, si sine scandalo fiat post meridiem, licet. Tamen mihi videtur contra Nauarram esse dicendum, quia vsus Ecclesiæ (cui locum habet legis) ita obseruat, ante auroram celebrare, extra festum nativitatis. Et hoc quoad primum sacrum graue esset peccatum, capite in nocte, de consecr. d. 1. Nisi peculiare aliquod existeret priuilegium, vel aliqua necessitas vrgens communicandi infirmum instaret, sed cum licentia Episcopi, aut superiorum, Anto. 3. p. tit 13. c. 6. §. 4. & sine licentia cùm abest superior. Nauar. c. 25. num 85. Post meridiem verò celebrare, dummodo esset iciunus, non ita graue esset peccatum, quia non extat peculiaris prohibitio. tamen propter consuetudinem non licet, sine aliqua causa rationabili, cum qua liceret post meridiem aliquo pertio tempore celebrare. Vnde grauiter peccant Sacerdotes, qui tempore Paschatis Resurrectionis statim post mediam noctem celebrant, & populum communicant, vt citius possint vesci carnibus.

Quartum verbum est, *Tua crimina fande*. Ante celebrationem debet esse confessus, cap. de homine, de celeb. missæ, & Concil. Trident. sess. 13. c. 7. & can 11. Si habet conscientiam peccati mortalis.

Nec sufficit contritio, nisi in duobus casibus.

Primus

Primus est, cùm non recordatur nisi in missa, tunc si recordatur post consecrationem, doleat, & continuet missam: si antè, tunc si posset commodè recedere, & priùs confiteri, debet facere. Quòd si scandalum est aliquod, doleat, & continuet missam, cum proposito semper post missam confitendi: secùs tamen potest continuare cùm est paulò post initium, nec potest confiteri: Idem dicendum est de eo, cui subit in mentem excommunicatio, vel impedimentum aliquod, tunc potest continuare, nec incurrit irregularitatem: quamuis si est paulò post principium, nec vllum sequitur scandalum, debet recedere, secus non: Sil. Ange. verb. Eucharistia, 2. §. 6. &. 7.

Alter est, cùm aliquis recordatur ante missam peccati mortalis alicuius, & tamen est tempus celebrandi, & tenetur celebrare, quia est dies dominicus, & in castello non est alius Sacerdos qui celebret, nec cui possit confiteri; tunc debet conteri, & cum proposito confitendi accedere. Alias non sufficit cõtritio, vide Conc. Triden. cap. 7. sess. 13. Hoc etiam dici posset illis, qui non sunt Sacerdotes, & accedunt sacro, & iam in altari existentes recordantur alicuius peccati mortalis, neque sine scandalo possunt recedere, debent communicare, cum propositio confitendi post communionem. Vnde fit quod Sacerdos qui ministrat Sacramentum, cùm non potest absoluere, quia non habet iurisdictionem talem, si tunc ab ipso pœnitente absolutio illic petatur, vt fieri solet, melius faceret: imò debet facere, aut illum à communione arcere, si potest sine scandalo, aut secretò dicere, vt sine scrupulo communicet, cum proposito confitendi post communionem suo proprio confessario, ipse tamen non debet absoluere. Vnum tamen hic est attendendum, quòd non sufficit aliquando confessio ad celebrandum. Cùm enim peccatum paruo tempore antecessit, non debet celebrare, sed expectare diem alium. Vnde qui se accusant quòd nocte proxima peccatum carnis commiserunt, quamuis cum dolore accedant, & absoluantur; sunt tamen à celebratione arcendi, nisi aliqua grauis necessitas occurrerit. Et meritò id fit; Si enim qui pollutiones nocturnas patiuntur, etiam sine peccato, vel cum peccato (Vide Per. de Pollu. di. 9. q. 3.) arcentur à communione, nisi obligatio intercedat, vel notabilis deuotio: (licet non esset peccatum mortale istis celebrare) quanto magis repellendi sunt illi qui mortaliter peccarunt, ac maximè,

Digitized by Google

qui sæpè idem peccatum inculcant, per reincidentiam. Hæc igitur sunt quæ potissimè obseruanda sunt ante ipsam celebrationem.

De dispositionibus in ipsa celebratione.

CAPVT II.

ALia etiam sunt, quæ in ipsa celebratione maximè sunt attendenda, quæ memoriæ causa alio secundo carmine continentur, quod tale est,

Apta, locus, vestis, tibi sint, altare, minister.

Imprimis debet esse locus aptus; Non enim licet celebrare in loco per Episcopum non consecrato. Vnde in agro, vel in alio loco absque licentia Episcopi, vel priuilegio celebrare extra tempus necessitatis non licet, de consecratione, dist. 1. can. missarum solennia, & cap. hic ergo. Concil. Trid. sess. 22. in decret. de obseruan. præcipit ne omninò extra Ecclesiam, aut extra oratoria ab ordinarijs designata & visitata celebretur. Vnde ius antiquum est derogatum, Can. concedimus, d. 1. Cùm tamen necessitas occurrerit, nec est facultas adeundi Episcopum, posset celebrari in loco non cõsecrato. Esset necessitas si occurreret præceptum audiendi missam, dum fit iter, de consecra. dist. 1. can. concedimus, vel communicandi aliquem in mortis articulo, vel quid simile. Tamen debent adesse cætera dicenda: altare scilicet, & alia quæ dicemus. Iam verò raro loca consecrantur: sufficit proinde benedictio.

Similiter debet esse locus aptus, in quo non est periculum subuersionis sanguinis, vt in mari, vel flumine, vbi non licet celebrare. Anton. 3. par. titu. 13. capitulo 6. §. 4.

Similiter esse debet etiam locus aptus non interdictus, aliàs incurritur irregularitas cũ peccato, vt in loco particulari interdicto celebrare, vel in generali interdicto celebrare solenniter, est peccatum cum irregularitate. Sin verò, interdictum, vt suprà diximus.

Similiter locus pollutus effusione seminis, vel sanguinis, est cuitan-

Digitized by Google

euitandus: nã tunc esset peccatũ celebrare, licèt non incurreretur irregularitas, Nauar. c. 25. num. 83. pollutio, si enim occulta est, non impedit, nec opus est reconciliatione Ecclesiæ, ca. is qui, de sen. excomm. in 6. vbi dicitur, quamuis sit peccatum in Ecclesia polluta, vel coram excommunicato scienter celebrare, tamen non incurritur irregularitas nec etiam celebrare in Ecclesia, quamuis alia causa polluta, induceret irregularitatem, vt dicunt Sot. & Pollu. 4. d. 13. qu. 2. De licentia Episcopi posset celebrare in Ecclesia polluta, cum reconciliatione, vt habet S. Thom. 3. p. qu. 83. ad 2. propterea excusari videntur multi in Germania, debet tamen esse nota.

Aliud verbum est, *Vestis apta*. Anto. 3. pa. titul. 13. 16. §. 6. Non potest enim absque mortali Sacerdos celebrare, absque vestibus sacerdotalib⁹. Circa quas debet obseruari qualitas, & quãtitas.

Qualitas quidem, vt sint benedictæ ab Episcopo vel Abbate, vel ab habente similem potestatem, quales sunt aliqui Priores religiosorum.

Altera qualitas, vt sint mundæ vestes: celebrare enim cum immundis notabiliter vestibus, esset mortale, & magna irreuerẽtia fieret sacramento mundissimo.

Tertia est, vt sint integræ, & non dilaceratæ notabiliter. In quo profecto magna apud multos reperitur incuria. Hæc autem munditia necessaria est in his etiam quę in altari sunt, velut in corporalibus, & in purificatorio, quæ aliquando (graui negligentia multorum) adeò solent esse immunda, vt à mensa communi cum nausea expellerentur.

Numerus etiam obseruandus est: sunt enim sex, in quo notatur perfectio. Est enim senarius numerus perfectus, in sex enim diebus fecit Dominus cuncta. Sexta ætate redemit mundum, sex etiam voluit in suo Ministro vestes, scilicet Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Casula, quæ non sunt absque magna, & consideranda significatione

Primò Amictus, si significatio à Christo Domino quem Sacerdos repræsentat, sumatur, significat velamen, quod Iudæi ante oculos Domino posuerunt, cum alapis percutiebant. Vt autem ad mores refertur, significat fidem, quæ est primum fundamentum Religionis Christianæ, quæ non in euidentia rerum credẽdarum, sed in captiuitate inuoluta, voluntaria consistit.

Digitized by Google

Ob id optimè per velamen oculorum repræsentatur. Solet amictus quoddam additum habere ornatum, quo significat spem bonorum æternorum, qua fulciri debemus in omnibus præsentis vitæ calamitatibus, ob id Galea salutis dicitur. Amictus iste à capite in humeros, & dorsum descendit, per quod opera bona significantur, quæ cum fide coniuncta esse debent: In humeris enim & dorso, fortitudo laboris consistit. Ab isto duæ cordæ descendunt in pectus per modum crucis, quæ intentionem operum in Deo ponendam ostendunt.

Alba vestis est illa, lõga talaris, & ampla, quæ significat vestem illam albam, qua Herodes Regem gloriæ Christum induit in signum amentiæ: ob idque est longa, vt gressu hominis impedito, hic, illicque caderet omnibusque in derisum esset. Circa mores significat vtilem iustitiam, quæ debet esse in omni opere Sacerdotis, vt quicquid faciat, & operetur, conforme sit rationi, & voluntati diuinæ; Et eius largitas significat amplitudinem operum Sacerdotis, que multa & magna, & conuenientissimè facta esse debẽt. Debet esse linea, seu byssina, non ex animalium pellibus, vel setis, nam pellibus indutus fuit Adam post peccatum, & factus fuit vt iumẽtum: sed ex herbis esse debet, ad significandum morum viriditatẽ, & vigorem, & albedo innocentiam, & vitam immaculatam denotat.

Tertia vestis est, Cingulum per renes, quo tota alba comprimitur. Significat primum ligamen, quo Iudæi in horto Christum comprehendentes ligarunt. Circa mores significat castitatem, quæ cum omni opere Sacerdotis coniuncta esse debet. Hæc enim nimis Deo placet. Et nota, quòd cingulum habet quandoque duplex cinctorium dependens: in quo notatur, quòd Castitas maximè in Ieiunio, & Oratione conseruatur & acquiritur.

Quarta est, Manipulus: qui significat secundum ligamen Christi, quo in columna ligatus est, estque in læuo brachio, vt denotet amorem intimum cordis, quo Christus passionem pertulit, quia cor ad læuam vergit partem, & sacerdos profitetur, se simili correspõsurum amore ipsi Christo. Circa mores significat præsentiam, quę in hac vita (significatur per læuam partem) debet haberi, cui præsentiæ postea respondet manipulus retributionis, iuxta illud, *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua, Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.*

Soluis

Digitized by Google

Solus Pontifex post casulam sumit manipulum, vt denotet, & figuret Christum, cuius opera non fuerunt ante charitatem & gratiam: quia ex summa gratia operatus est, nec sibi, sed nobis meruit. Nos per pœnitentiam ad charitatem venimus, ob id, alij Sacerdotes, manipulum ante casulam induunt.

Quinta est, Stola, quæ vltimum ligamen Christi significat, quo ad crucifigendum ductus est. In Sacerdote significat iugum legis dominicæ, quod debet ipse ferre. Ob id super collum est, & etiam super vtrunque humerum, vt notet obedientiam, & patientiam, quibus iugum portari debet. Descendunt etiam inferiùs partes duæ, ad significandam prudentiam, & temperantiam: & extremitates sunt prope terram, ad significandam perseuerantiam. Et nota, quòd Diaconus habet stolam, sed tantum in læuo humero, per quam notatur vita actiua, quia ille tantùm est ad administrandum. Sacerdos habet in vtroque, vt complectatur vitam vtramque, actiuam, & contemplatiuam.

Vltima vestis est, Casula, siue Planeta, quæ tunicam inconsutilem Christi significat. Casula etiam significat vestem purpuream, qua indutus est Christus in domo Pilati, & ita intelligit Gabriel super canon. Circa mores significat Charitatem, quæ præcipua omnium est vestis, & coniungitur cum amictu, vt denotet fidem coniunctam esse debere charitati. Hæc vestis, partem anteriorem habet angustam, & partem posteriorem latam, per quod denotat, quòd charitas est circa Deum, & proximum, verùm circa Deum vnum tantùm, ob id angusta est pars anterior, non enim pluralitas est deorum. Latitudo posterioris, notat amplitudinem Christianæ charitatis, quæ se extendit ad amicos, & inimicos: & est longior, quia se extendit etiam ad mortuos. Hæ duæ partes significant etiam duos status, quibus homines saluabantur, & ante gratiam, & post, sed prior erat angustus, quia non ita diuina gratia, nec diuina remedia abundabant, sicut modò in posteriori statu post Christū abundant. Hęc sunt vestimenta Sacerdotis, intrà quæ, calceamenta non computantur, quæ tamen sunt necessaria, quia non solent benedici.

Sequitur post locum, & vestes, aliud, scilicet, *altare*. Multa sunt quæ requiruntur, vt altare sit paratum, quę quidem ista sunt. Ara, mappa corporalia, vas, liber, candela. Imprimis ara debet necessariò esse, sine qua consecrare, esset graue mortale peccatum.

Digitized by Google

Debet esse lapidea, can. altaria, de consecra. dist. non ex alia materia: debet esse integra, non notabiliter rupta cap. 1. & 3. de cõsecrat. Eccles. Debet esse cõsecrata, alias nullo modo celebrari debet, nec posset Episcopus dispensare, nisi solus Pontifex. Debet esse capax, vt corpus & maiorem partẽ calicis capiat. Significat ara, crucẽ, in qua immolatus est Christus. Est autẽ lapidea, ad denotandum, Christum esse partem spiritualem. Rursus mappæ debent esse ad minus duplices, vel vna duplicata, corporalia benedicta, & linea, nullo modo sericea, quia Dominus in syndone linea involutus est. Vas, scilicet calix, & patena debent esse aurea, vel argentea, ex stanno, non ex alia materia, quamuis olim lignea solebant esse. cap. vlt. de celebratione missæ. Deponitur ab officio, & beneficio, qui in vase ligneo consecrat. Et adhuc debent esse consecrata. Calix significat sepulchrum. Patena lapidem suprapositum. Liber est necessarius, saltem in quo contineatur canon, & sine libro celebrare, peccatum mortale est. Sunt necessariæ cãdelæ accensæ, sine quibus, vel saltem vna, mortale peccatum esset celebrare. Significat autem lumẽ accensum diuinitatem immortalem, & semper existentem: & deponitur Sacerdos ab officio, & beneficio, qui sine lumine celebrat, cap. fina. de celeb. missæ. Nec est necessarium lumen ex cera, quamuis securius est, ipso vti. Hæc omnia sunt de iure positiuo, in quibus potest Papa dispensare. *Minister* necessarius est, de consecra. di. 1. ca. hoc autem, vbi duo ministri ponuntur, sed sufficit vnus iam ex consuetudine, & debet esse vir, non fœmina, vt habetur, de cohabi. cleric. & mulie. c. 1.

De dispositionibus post consecrationem.

CAPVT III.

IAm quæ post celebrationem obseruari debent, isto tertio carmine continentur,

Sacrificia vna luce semel, nisi causa requirat.

Tria con-

Digitized by Google

ria continentur in hoc carmine. Primum est, *Sacrifica*: non enim sat est Sacerdoti semel in vita celebrare, cùm sæpè possit. Et quamuis aliqui dicant, quòd non peccat simplex Sacerdos non celebrando per totam vitam, tamen plures sunt doctores, & graues, qui tenent quòd ter, aut quater in anno celebrare debet, saltem festis solennibus, quibus solent fideles communicare, & oppositum facere, est peccatum mortale. S. Tho. 3. par quæst. 82. art 10. Dur. Palu. 4. d. 13. qu. 2. Vide quæ diximus superiùs & ca. dolentes de celeb. missæ. Suspendetur qui non celebrat quater in anno, (licet suspensio non seruetur) quia ipsa potestas spiritualis, quam recipit, ipsum obligat, ne otiosus maneat. Quòd si curatus est, tenetur celebrare omnibus diebus, quibus populus tenetur audire sacrum, nisi loco suo alium substituat. Nullus tenetur quotidiè celebrare, etiam si obligatus sit ratione capellæ: non enim tenet obligatio. cap. significatum, de præbendis, sed debet celebrare salua & cum omni debita reuerentia & honestare. Vide Sil. verb. missa. 1. § 7.

Alterum est, *vna luce semel*. Nullus potest absque peculiari priuilegio celebrare, nisi semel in die, ca. consuluisti, & cap. te referente, de celeb. missæ, & oppositum facere, non esset deuotio, sed graue peccatum mortale contra præceptum Ecclesiæ. Similiter nec communicare quis potest, nisi semel tantum in die: hæc enim vnitas sacramenti, significat vnicam Christi mortem, per quam semel mortuus & semel pro nobis passus est.

Tertium verbum est, *Nisi causa requirat*: Sunt enim aliqui casus, in quibus celebrari pluries in die potest.

Primus est, festum natiuitatis dominicæ, in quo licet tria celebrare sacra, non tamen per hoc obligatio est celebrandi tria, vel audiendi: nam sufficit vnum tamē ex deuotione conceditur posse celebrare tria. Et hoc non absque magno mysterio, nam per tria sacra, significantur tres Christi natiuitates, scilicet Æterna, qua nascitur Deus ex Patre: Spiritualis, qua nascitur in cordibus nostris per gratiam; Corporalis, qua nascitur homo ex matre. Prima autem omnium, quæ media nocte celebratur, significat corporalem generationē, quia natus est media nocte, & in tenebras huius mundi venit enim incognitus. Ob id cantatur Euangelium, *Exijt edictum*, in quo talis natiuitas describitur. Secunda significat spiritualē, qua in nobis per gratiam nascitur, & sic incipit introitu,

Digitized by Google

Lux fulgebit hodie super nos, iuxta illud 2. Petri 1o. *Christus oriatur sicut lucifer in cordibus nostris.* Et Euangelium de pastoribus, in quibus per gratiam natus est. Tertia, significat generationem æternam, quæ dicitur manè, ad significandum illum diem æternitatis, de quo dicitur, *in splendoribus sanctorum ante luciferum genui te*, & Euangelium hoc indicat, *In principio erat verbum.* Introitus autem est, *Puer natus est nobis*, quia nomine illius pueri, intendit Ecclesia diuinitatem ostendere. Alij mutant hunc ordinem, & per primum sacrum æternam generationem, per tertium temporalem intelligunt, sed melius dicitur modo prædicto. Significant etiam ista tria sacra, tres status, quibus homines saluati sunt, scilicet status naturæ per mediam noctem significatur, quia debilis erat tunc Dei cognitio in hominibus: legis status, quæ per auroram significatur, quia maior facta est in hominibus Dei cognitio. Gratiæ status, qui per diem, in quo diuina gratia, & cognitio maximè abundant. Nota tamen quòd ista tria sacra, sunt à ieiuno celebranda. Vnde in primo & secundo sacro, non debet sumi ablutio, qui autem incautè sumpserit, non potest illo die aliud sacrum celebrare. Et hoc modo intelliguntur alij omnes casus, in quibus licet pluries celebrare, scilicet, quãdo in primo ablutio non fuerit sumpta, quamuis extra istam diem non licet celebrare ter, sed solum bis.

Secundus casus huius est, cùm quis habet duas parrochias, (Iam Concil. Trid. prohibuit, ne vllus duas habeat parrochias) propter ipsarum tenuissimum redditum, nec potest ambabus vno sacro satisfacere, nec socium habet, tunc posset modo prædicto bis celebrare.

Tertius est, si postquam celebrauit, superuenit Episcopus, qui vult audire sacrum, nec est alius qui celebret & extra diem festum: tunc si non sumpsit ablutionem, potest iterum celebrare.

Quartus, cùm superuenerint multi peregrini, & est dies præcepti. Similiter cùm alius non adest.

Quintus cum infirmus debet communicari, & non est sacrum. Aliæ possunt esse causæ, sed istæ communiores. Nota tamen, quòd non omnibus diebus licet celebrare. Die Veneris sancti, non licet consecrare, nec die Sabbati sancti, nisi tardè, quia tale sacrum non est talis diei, sed noctis Resurrectionis, in qua solebat celebrari, & mos retinetur iste in aliquibus Ecclesijs, licet communiter

Digitized by Google

munitet humana fragilitate oblitus sit, quia vix ieiunium poterat per totum diem sustineri. Hæ igitur sunt dispositiones post celebrationem.

Quid sit Missa.

CAPVT IIII.

INter ea quæ de sancto Missæ sacrificio dicenda occurrunt, id primum est, quid sit Missa. Videtur autem sic aliquo modo posse describi Oblatio corporis, & sanguinis Domini, sub alienis speciebus facta, sacrificij ab ipso semel exhibiti expressiua. In hac descriptione quatuor sunt verba attentè consideranda.

Primùm est, *oblatio*. Est autem oblatio, actus quidam exterior latriæ, quo Deo offerimus creaturam aliquam suam, in signum recognitionis, quòd ipse est principium totius esse, & Dominus omnium, & a quo totum bonum procedit. & hoc dicitur sacrificare, quod quidem ob dictam causam, nulli conuenit alteri, nisi soli Deo vero. Ipse enim est verum omnium principium, nulla fuit tam barbara natio mundi, nec est, quæ circa Deum saltem falsum, & dæmonis astutia fictum, non vteretur hoc sacrificio, & cultus genere. Gentiles enim, & omnes idololatræ suis dijs falsis offerebant, & sacrificabant. Iudæi Deo vero nostro etiam sacrificia exhibebant. Religio nostra sancta, & vera etiam Deo sacrificium maximè acceptabile offert, & tale est missa.

Alterum verbum est, *Corporis, & sanguinis Domini*. In quo dignitas sacrificij huius conspicitur. Non enim tauri, vituli, aut alia huiusmodi offeruntur, sed corpus, & sanguis pretiosissimus Christi, cuius valor infinitus est. Conspicitur etiam in hoc Dei Patris complacentia, maximè enim in hoc sacrificio delectatur, vtpote in corpore, & sanguine filij sui, de quo sacrificio dicebat psal. 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei.*

In maiorem declarationem, nota quòd Iudæis erat triplex genus sacrificij.

Primum erat, quod Deo offerebant ob ipsius reuerentiam,

Digitized by Google

recognoscentes ipsum generalem omnium Dominum, & hoc dicebatur holocaustum, in quo totum animal, quod Deo offerebatur, igne consumebatur, & nulla reseruabatur particula, vt ostenderent omnium prorsus rerum Deum esse Dominum & Creatorem.

Alterum sacrificium erat, quod Domino offerebant in reconciliationem, pro aliquo commisso peccato, quod dicebatur hostia, seu victima placabilis: & huius aliqua pars seruabatur Sacerdoti, totum reliquum igne consumebatur, in quo denotabatur, quòd Deus est causa nostræ salutis, sed medijs ministris eius. Quando tamen erat peccatum Sacerdotis, vel totius populi, tunc expiatio fiebat per holocaustum, vt denotaretur, aut ministri iniquitas, aut pecati grauitas.

Tertium erat, quãdo Deo offerebatur in gratiarũ actionem, pro beneficio accepto, vel propter cuiusuis obtinẽdi beneficij impetrationem, & dicebatur hostia pacifica: & huius fiebant tres partes. Altera Deo offerebatur per ignem, alteta Sacerdoti dabatur, altera ipsis offerentibus remanebat. In quo notatur, quòd Deus dat salutem per suos ministros, & nobis etiam cooperantibus. Hęc tria sacrificiorum genera erant in Iudaismo à Deo instituta: omnia tamen erant figura oblationis huius, in qua corpus dominicum offertur. Ipsum enim est verum holocaustum, quod maximè in Dei patris gloriam Christus obtulit totum, Et vera victima placabilis, quæ totum reconciliauit genus humanum. Vera etiam hostia pacifica, nam per ipsam maximè, gratiæ Deo sunt actæ, habitæ, & relatæ, & per eũ maxima nobis beneficia obtinuit Christus. Cùm igitur in missa id fiat, quod Dominus in morte sua fecit, ob id rectè dicitur missa, oblatio corporis, & sanguinis Domini, in quo nostra oblatio differt ab ea, quæ in lege scripta fiebat, quæ quamuis esset figura huius nostræ oblationis, non tamen ipsa vera erat corporis dominici oblatio.

Tertium verbum est, *Expressiua sacrificij. à Christo Domino facti.* In quo verbo, missa differt a sacrificio illo Christi. Nam Christus etsi obtulit suum corpus & sanguinem, illa tamen oblatio, non dicitur Missa, saltem eo modo quo in presenti loquimur: nam illa oblatio sic fuit oblatio, vt non fuisset significatiua, seu expressiua oblationis. At nostra oblatio, est oblatio: sed significatiua, & expressiua Christi oblationis. Vnde qui missam celebrat, non tolum offert Christi corpus, & sanguinem, sed repræsentat Christi

Digitized by Google

Christi oblationem. Vnde repræsentando offert, & offerendo repræsentat, ad modum tragœdiæ alicuius, in qua repræsentatur aliquod Regis factum, & ille idem Rex, cuius factum repræsentatur in tragœdia illa verè introducitur. Vt enim apriùs intelligas, scito, cùm Christus sacrificauit, considerantur in eo sacrificio, duo. Primum quod oblatum est, & hoc est corpus & sanguis. Secundum, modus, & hic fuit verè moriendo? In missa est illud idē quod oblatum est, scilicet corpus & sanguis, sed modus est in repræsentatione & significatione. Nam per hoc, quod corpus separatur à sanguine, & sanguis à corpore separatim consecratur, mors Christi significatur, ob id est veritas, & est repræsentatio: Ob id positum est illud verbum tertium, *Expressua*.

Quartum verbum est, *Semel*. In quo notatur efficacia huius sacrificij. Nam solùm à Christo oblatum est, & vnicum sacrificium est: habuit tamen infinitam sufficientiam & valorem ex se. Vnde fit, vt pluries Deo offerri possit illud in missis, & valor eius extenuari non potest. Et est exemplum; Si aliquis habuerit vnā gemmam tanti valoris, vt quæcunque, omnes homines alicuius ciuitatis, quibus opus haberent, illa possent emi, & esset aliquis, qui aliqua necessaria talibus ciuibus haberet, tunc, si dominus gemmæ istius daret eam pro quocunque necessario ciuium, tunc quidem vna esset datio: tamen quoties quisque ciuis, ab eo peteret aliquid, tunc esset noua quædam repetitio dationis, & solutio, quia gemma illa omnium est pretium. Sic quodāmodo intellige, fuit Christi corpus, sacrificium summè acceptum Patri, & infiniti pretij, vt illo sit contentus Pater, pro omni debito nostro, & pro omni alio sacrificio exhibendo, dummodo nos illud repetamus, quod fit celebrando, & illo vtamur per bona opera. Tale igitur sacrificium, missa est.

Vocabulum autem hoc, *missa*, omissis multis alijs quæ de hoc dici solent, est hebraicum. Hebræi enim, oblationem vocāt, id est, missa: hamets, mutato in duplex sigma, vnde in illo Psalmo, vbi dicitur, *Elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum*, hæbraicè habet miza: & Hieron vertit, *oblatio manuum mearum*. Hoc igitur sacrificium dicitur missa, scilicet, oblatio quędam.

De Missa

Digitized by Google

De Missa partibus.

CAPVT V.

SAcrificium istud, in tres diuiditur partes principales. Quarum prima est, quæ antecedit ipsam oblationem: secunda est ipsa oblatio. Tertia est, post oblationem. Et quamuis non intendimus omnia minutissimè prosequi, quæ profecto mysterijs sunt referta, nonnulla tamen summatim, & generaliter attingemus. Prima pars est vsque ad offertorium excluſiuè. Secunda ab offertorio, vsque ad, post communionem. Tertia est, à post communionem, vsque in finem.

Prima pars constat introitu, & instructione populi. Introitus est vsque ad orationes. Instructio est per epistolam, & Euangelium.

Introitus, significat ingressum Domini in hunc mundum. Ob id Sacerdos, præmissa confessione, quæ non censetur pars missæ, sed præparatio quædam, osculatur altare, in quo denotat vnionem verbi cum carne, & Christi cum Ecclesia, iuxta illud, *Osculetur me osculo oris sui.* In introitu exprimuntur ea quę gesta sunt ante hunc Christi aduentum. Præcesserunt enim desideria, vaticinia, laudes, clamores Prophetarum, & Patriarcharum: ob id in introitu sunt ista, initium ipsum, quod bis repetitur, ad denotandam vehementiam desiderij Sanctorum patrum, statim versus sequitur, denotans ipsorum vaticina, & statim, *Gloria Patri*, notans ipsorum laudes: statim *Kirie eleison*, notans clamores ipsorum, & voces petentes diuinam misericordiam. Ob id toties repetuntur. Singulæ enim diuinæ personæ Trinitatis ter acclamātur, qui numerus notat, in singulis personis inesse singulas: est enim in Patre Filius, & Spiritus Sanctus. Similiter sunt in se inuicem. Statim cantatur, *Gloria*, denotans ipsius aduentum: nam in Domini natiuitate illud cantarunt Angeli. Totum hoc Introitus dicitur.

Sequitur instructio populi: & quia primò fuit instructio facta per Prophetas, & similiter per Apostolos, cùm Christus misit illos binos prædicare: ob id, præmittur epistola, quæ aliquando est ex Pro-

Digitized by Google

ex Propheta, & aliquando ex Apostolo. Et sequitur Graduale, quod ad gradus altaris decantari solebat, significans opera ipsa, quæ debent respondere prædicationi. Populus enim debet exequi, quæ in prædicatione percipit. Ante institutiones tamen præmittitur collecta, seu oratio, dicta collecta, quia animus populi debet esse collectus in diuina consideratione. Præmittitur oratio, quia quę facięda à nobis sunt, oportet à Deo peti: & ad hoc etiam diuino indigemus auxilio, ob id præmittitur, *Dominus vobiscum*. Hæc oratio semper est ad Deum dirigenda, quamuis liceat aliquę Sanctum interceſſorem ponere, vel beatam Virginem: atque ob id, missa solet à sancto denominari, maximè quia in introitu, & institutione est aliqua similitudo vitæ illius, non tamen, quòd sacrificium fiat alicui, præterquam Deo.

Post hanc institutionem, sequitur Euangelium, quod fit in dextro altaris latere, ob excellentiam maioris doctrinæ. Et relinquitur latus primum, ad denotandum, quòd à Iudeis doctrina veritatis debuit auferri, & tradi Gentilibus, qui sunt ad lęuam Sacerdotis; In quo notatur, quòd nisi esset ob culpam Iudæorum, ipsi erant dextra pars, quibus præcipuè lex erat tradenda, atque doctrina.

Finito Euangelio, dicitur *Credo*, notans fidem, quæ secuta est predicationem. Atque hęc est prima Missę pars, quæ dicitur Missa cathecumenorum, qui cathecumeni in Ecclesia primitiua hactenus permittebantur prę sentes esse sacro: statim enim canebat voce alta diaconus, dicens; *Ite Missa est*, id est, recedite foràs, nam incipit oblatio, & sacrificium, cui vos non potestis adesse, donec sacro baptismatis fonte lauati, in Christo renascamini

Statim sequitur secunda pars Missæ, ab offertorio, in quo præparantur, & offeruntur ea quæ consecranda sunt, & omnia ista, fiunt voce submissa, ad denotandum illud Christi exilium, Ioan. 2. cùm Christus non palàm loquebatur iam, cùm Iudæi illum cõprehendere destinarant: statim post hoc silentium, sequitur præfatio: significans illum ingressum magnificum in Hierusalem, cùm pueri cantantes Dominũ receperunt, quo finito sequitur canon vsque ad communionem: in quo fit consecratio ipsa, & sumptio: In quibus duobus sacrificium consistit.

His absolutis, est tertia pars Missę, scilicet, post communionem, & orationem, quę gratiarum actio est, & fit in latere sinistro altaris, ad

Digitized by Google

ris, ad significandum, quòd Iudæi in fine mundi conuertentur ad Dominum. Hæ sunt partes missæ. Multa quidem prætermitto in particulari quę digna sunt magna meditatione: tamen, quia esset valdè prolixum omnia prosequi, & solùm aliquam in his instructionem paramus, ad alia tendentes, reseruo in alium locum. Vnũ tamen hic notandum est, quod corpus, & sanguis domini sub speciebus panis, & vini contenta, sunt quidem sacramentum, sunt etiam sacrificium. Sacramentum quidem sunt, quatenus sub illis speciebus vtuntur: vsus autem in sumptione consistit. At verò sacrificium sunt, offerre Deo Patri. Et hæc oblatio posita est in duobus, & in consecratione ipsa: & in sumptione à Sacerdote. Vnde cùm in pyxide conseruatur hostia consecrata, sacramentum est, nõ sacrificium. Cùm verò in missa conficeratur & sumitur, non tantùm sacramentum est, sed etiam sacrificium. Multa quę dici poterant de forma, & materia ipsius, reseruabimus in locum, cùm ibi de singulis in particulari tractabimus. Hæc quæ diximus, non sunt omnia de iure diuino, præter ipsam consecrationem, & sumptionem; reliqua sunt de iure humano. Et adhuc non omnia fuerunt à principio nascentis Ecclesiæ, sed successu temporis fuerunt multa appolita, donec ad hanc integritatem reducta est missa, cuius aliquam notabilem partem negligenter prætermittens, grauiter peccatet mortaliter.

De valore huius Missæ, ratione sacrificij.

CAPVT VI.

DIfficilis est hæc materia, nec doctores in ea sunt conformes: dicam ea, quæ mihi propabiliora visa sunt.

Valor huius sacrificij duplici ex parte sumi potest: vna ex ipso actu offerentis: alia ex ipsamet re oblata, ita vt sint duo valores distincti. Actus quidem ipsius offerentis augetur secundum quòd magis est deuotus, vel minus, aut ex maiori, vel minori charitate procedit. Valor tamen ex parte ipsius rei oblatæ, semper est vnus & idem:

Digitized by Google

& idem: qui quidem finitus quidam gradus est. Nam quamuis res oblata sit infinita, quia tamen offerens est finitus, & oblatio finita, ad certum finitum valoris modum, determinatus est: quemadmodum in ipso Sacramento, vt sacrmentum est, gradus finitus valoris continetur, quando confertur alijs, quamuis in se res infinita sit, quia sacramentaliter continetur, & datur prior valor dum ex opere operantis. Qui quidem valores, in sacramentis continentur. Vnus est etiam in adultis, qui actibus suis dispositi, sacramenta suscipiunt. Illis datur effectus valoris, non tolum ratione sacramenti, sed ratione suorum actuum: at verò in paruulis, solum est valor ex opere operato sacramenti. Vt igitur in isto sanctissimo sacramento continetur certus gradus valoris ex opere operato, vt sacramentum est, vltra actum sacrificantis, & vltra actum eius, pro quo sacrificatur. Valor autem iste est trium bonorum: valet enim ad bona temporalia, valet ad bona spiritualia, gratiam scilicet, & inspirationes, ac dispositiones; valet etiam ad satisfactionem pro pœnis debitis pro peccatis, ita vt sacrificium oblatum, conferat bona corporalia, gratiam & remissionem pœnarum, omnia sub certo gradu ex parte operati.

Modus autem quo ista bona conferuntur, non vnus, sed triplex est. Conferuntur enim ista per modum meriti, per modum satisfactionis, per modum impetrationis, seu suffragij.

In primis per modum meriti de condigno confert gratiæ augmentum, & per modum meriti de congruo, confert corporalia bona. Dicitur autem conferre per modum meriti, quia offerens sacrificium hoc, ratione ipsius rei oblatæ, meretur gratiæ augmentum, sicut ratione ipsius oblationis seu actus.

Confert etiam satisfactorie pro pœna debita peccatis, ita vt sacrificium hoc inducat remissionem pœnæ.

Confert etiam per modum impetrationis, seu suffragij, quatenus offerens tale Sacrificium, à diuina clementia obtinet ea, quæ petit, licet non de iustitia. Et hoc modo maximè prodest mortuis, quantùm ad solam remissionem pœnę, quandoquidem mereri non possunt. Viuis autem duobus primis modis confert, & etiam tertio, quantùm ad solam remissionem pœnę. Sed duo priores solum viuis competunt, nisi mortui dum vixerunt, ad missas sibi celebrandas, pecunias erogarint. Tunc enim per modum satisfactionis, & iustitię conferunt.

Hoc

Digitized by Google

Hoc enim est discrimen intra illos modos, quòd duo priores, in quadam iustitia fundantur. Vltimus verò, in diuina tantùm misericordia, quamuis hæc nunquam desit. Assimilatur autem proportionaliter celebrans Christo domino se per mortem offerenti, Christus enim dominus se Patri hostiam pro peccato offerens, à Patre meruit de condigno gratiam, licèt non sibi, sed nobis meruit remissionem pœnarum nostrarum & impetrauit quod petiit: sic offerens in Missa meretur gratiæ augmentum, quia debet esse in gratia offerens, meretur etiam remissionem pœnæ, & impetrat, sed non infinitè vt Christus, sed finitè, vt dictum est.

De his quibus sacrificium prodest.

CAPVT. VII.

OStenso valore huius sacrificij, superest examinare quibus prosit, & qui consequantur hunc valorem. Et vt generaliter dicam, prodest offerentibus, & his pro quibus offertur, quamuis non vniformiter.

In cuius gratiam scito multos esse offerentes, & multos pro quibus offertur.

Offerentes enim sunt in triplici differentia, quidam immediati, & proximi, & huiusmodi sunt soli Sacerdotes celebrantes, quidam mediati & remoti, & huiusmodi est totus populus Christianus. Omnes enim vnum corpus faciunt mysticum, & mediatè celebrant per Sacerdotem, qui nomine totius populi Christiani celebrat: quidam medio modo se habent, qui aliquo actu conueniunt erga celebrationem: & hi sunt magis vel minùs propinqui, vel circonstantes qui intersunt sacro, & offerunt cum Sacerdote. Post hos, propinquior est chorus, & qui interuenit: post hos diaconus, postque hos, qui Saderdotem alit & sustentat, propinquissimus est, qui peculiarem dat Ecclesiam, vt missa celebretur. Omnes isti sunt offerentes, & omnes hi, si in gratia sunt, merentur vnusquisque in suo gradu, secundum quod magis vel minus propinquus est. Dico, si in gratia sit, nam in peccato existentes, nihil sibi merentur, nisi forsan de congruo. Non autem his om-

Digitized by Google

his omnibus idem est meritum: nam qui in gratia sunt tantùm, nec aliquem actum circa illam celebrationem exercent, sed solùm habitualiter celebrant, consequuntur de condigno remissionem aliquam pœnæ debitæ pro peccatis, & his prodest ad satisfactionem quodcunque sacrum celebratum. In gratiæ augmentum non confert, nam gratia non confertur sine actu nostro dispositiuo. Cùm igitur illi non operentur, non merentur gratiæ augmetum. Qui verò actu aliquo concurrunt, non solùm remissionem pœnę, seu gratiæ augmentum de condigno consequuntur, quamuis magis, vel minus, prout propinquiores sunt, vt diximus, & hoc vltra illam gratiam, quam quisque suo actu proprio meretur, quod ad offerendum concurrit. Vbi aduertendum est, quantùm perdant qui missas non audiunt, & qui in peccato sunt mortali: hi enim, maxima pœnarum remissione se priuant. Aliqui volunt, quòd etiam offerentibus remotis, aliquis gradus gratiæ augmenti detur ex opere operato, & id probabile est. Aduerte tamen hic, quòd quantumcunque numerus offerentium multiplicetur, non ob id quisque minus meretur in suo gradu, quia tale sacrificium habet se ad singulos, ac si à singulis per se in suo gradu offerretur, sicut plures suscipientes sacrum, non perdunt quicquam de valore, quia singuli integre suscipiunt. Hoc igitur est ex parte offerentium.

Illi verò, pro quibus sacrificium offertur, in duplici se habent differentia: quidam, quibus ex intentione vniuersalis Ecclesiæ valor applicatur, vt totus populus Christianus, & adhuc propinquius Reges, Imperatores, Pontifices, & capita Christianæ Reipublicæ. Pro his enim omnibus, ex intentione Ecclesiæ offert Sacerdos quisque. Quidam autem sunt, pro quibus offert Sacerdos, ex propria intentione sua, quam applicat vni, vel multis: & hoc, vel ex propria voluntate, vel quia illi aliquo actu ad id cõcurrunt, vel erogantes Ecclesiam, vt pro ipsis celebretur, vel erogantes, aut petentes, aut iubentes. Aliqui volunt quòd his omnibus, si in gratia sint, conferatur augmentum gratiæ de condigno. Et hoc probabile est, sed magis nobis placet, quod non, quia gratia nunquam datur, nisi operanti actualiter, vel virtualiter circa tale opus, sed pro quibus ex intentione Ecclesiæ applicatur; prodest ad meritum de congruo bonorum temporalium & meritum de condigno remissionis pœnarum, si in gratia sint, & impetrant etiam diuinas motiones, & auxilia, quibus gratiam confert.

Digitized by Google

Sicut etiam offerentibus remotis. Illis verò qui aliquo actu concurrunt, etiam ad gratiæ augmentum si in gratia sint. Ex quo collige, quanta sit copia gratiæ in hoc mirabili sacrificio: vt cum conferat multa ex opere operato offerentibus in gradu, adhuc superfit magna copia, vt conferatur his, pro quibus offertur, præsertim hoc etiam, si omnibus in gratia existentibus gratia conferatur, vt dicit illa citata opinio, quam tenet doctissimus Soto lib. 4. sen. d. 13. q. 2. art. 1. & aliqua ex parte videtur conformis esse S. Thom. 3. p. q. 79. art. 7. ad 2. probabilis tamen est quod diximus.

De resolutione trium dubiorum.

CAPVT VIII.

EX his quæ diximus, facile erit tria dubia in hac materia præcipua resoluere.

Primum est, si missa almi Sacerdotis, & existentis in mortali peccato aliquid valoris habeat. Ad quod dubium cum distinctione respondere oportet. Vt enim diximus, in Missa duo sunt, & sacrificium ipsum, & orationes, seu preces, quæ in ipsa missa fundantur. Prætermitto autem valorem ex deuotione ipsius offerentis.

Si sacrificium consideretur, quamuis Sacerdoti ipsi nihil conducat, si in conscientia peccati mortalis sit, sed potius mors sit maior: tamen quia valor est in ipso sacrificio ex opere operato, prodest aliis offerentibus, & aliis pro quibus offertur, nec hi suo fructu, vt diximus, defraudantur: nec ille valor est maior in bono Sacerdote, quàm in malo, sicut colliatum Sacramentum.

Si verò conficerentur orationes, & preces, tunc possunt dupliciter considerari. Aut sunt ipsius Sacerdotis, vt persona est quædam particularis, aut vt est representans Ecclesiam, in cuius nomine celebrat & orat. Si priori modo considerantur, absque dubio nihil valent, nec ipsi nec aliis, cùm sit in mortali, vnde ex hac parte

Digitized by Google

hac parte magis valet Missa boni, qui ex parte precum, à Deo magis exauditur.

At verò cùm est offerens nomine Ecclesiæ, valent etiam æqualiter cum bono.

Omnibus igitur perpensis, plus valet Missa boni Sacerdotis, non solùm quia illi prodest, malis autem Missa, illi non prodest, sed etiam vt respectu aliorum, ex parte precum & orationum, quia valent non solum vt Ecclesiæ nomine procedunt, sed etiam vt sunt ab homine Deo amico & grato.

ALTERVM dubium est. An defunctis quibus Missa non prodest, nisi ad remissionem pœnæ, & hoc per medium impetrationis, plus prodest Missa, de *Requiem*, quàm alia Missa quæcunque. Ad quod iuxta prædicta facilè respondetur: ex parte enim sacrificij, æque prodest vna ac altera, tamen ex parte precum, plùs prodest de *Requiem*, quia in ea orationes & preces ad ipsarum animarum liberationem directè fundantur, tam ex intentione Ecclesiæ, quàm ex intentione propria Sacerdotis.

TERTIVM dubium est: an cum quis offert pro pluribus, singulis prosit ac si pro vno tantum offeretur. Ad quod aliqui dicunt, inter quos & Cajet. quodlibet primo, quæst. 18. & super 3. par. quæst 79. art. 5. quod ita prodest singulis simul, ac si pro vno solo offeratur. Sed oppositum est cum communi sententia tenendum, puta quòd nec ad pœnæ satisfactionem nec ad gratiæ augmentum quod datur ex opere operato, ita prosit singulis simul, ac si vni applicaretur, Soto q. lib. 21. multò minùs dum pluribus applicatur. Ratio est, quia gradus gratiæ satisfactionis in hoc sacrificio contentus, finitus est, sicut in Christo, vt sacramentum est. Vnde fit, vt in pluribus diuiso, minus obueniat singulis. Sic, si ego ieiunarem pro quatuor, minùs prodest ad satisfactionem singulis, quàm vni prodesset, si pro vno tantum ieiunassem. Loquor autem de valore ex opere. Hinc fit quòd Sacerdos recipiens eleemosinas plurium, & vno sacro eis satisfaciens, cum tamen singuli darent pro vno sacro, peccat mortaliter, quia defraudat illos tua satisfactione, & fructu ex opere operato. Nauar. cap. 25. num. 92. vbi tenet contra Soto, qui libr 9. de iust. qu. 3. artic. 1. tenet, quòd pauper potest saltem duas eleemosinas recipere pro vna Missa ad sustentationē: sed contrariū dicit Nauar.

Digitized by Google

Non enim perdit ius ille ob istius paupertatem, nec Missa ordinata est ad sustentationem. Vide Tabit. verbo vestio. §. 32 cùm ad hoc sustentationem acceperit ab eis. Nota tamen, quod cùm pro aliquo celebratur in particulari, vel aliquibus, non excluditur pars valoris, quæ ex intentione Ecclesiæ applicatur aliis: vt diximus, nec excluditur etiam pars quædam quæ Sacerdoti obuenit: ita vt merito diuidi possit valor in tres partes: in gradum communem, qui ea intentione Ecclesiæ applicatur, & gratiæ, si ipsi sint dispositi: & gradum proprium Sacerdotis: & medium, qui ex intentione Sacerdotis potest sibi, vel aliis applicare.

De remediis erga ea quæ in Missa accidunt.

CAPVT. IX.

MVlta accidere possunt in Missa pericula, quibus prompta debet celebrans habere remedia: quamuis autem multa ista sunt, ad aliqua tamen principalia reduci possunt, per quæ de aliis (si quando accidant) poterit iudicari.

Primum periculum est, cùm in altari Sacerdos impeditur, quo minus possit sacrificium absoluere, vel quia moritur, vel quia fit demens, vel quia morbo aliquo prosequutionem impediente, corripitur. Et tunc cum distinctione oportet respondere: vel enim illud accidit ante consecrationem, vel pòst. Si antè, non debet alius Sacerdos perficere. At verò, si est post consecrationem, tunc Sacerdos alius potest substitui, qui absoluat, continuando à parte relicta ab alio. Hoc enim habetur 7. quæst. 1. canon nihil, ex Concilio Toletano, in quo casu potest Sacerdos, etiam non ieiunus, tale sacrum perficere: Sylvest. verbo Eucharistia 2. § 12. tenet quòd debet esse ieiunus. Optimum tenet Soto 24. distinct. 13. quæst. 2. artic. 6. cùm non adest alterius copia. Minus enim est hoc præceptum de ieiunio, quàm de sacro perficiendo. Attende tamen quod in Concilio nō ponitur obligatio Sacerdoti vt faciat, sed tantùm facultas conceditur. Vnde fit, si esset Sacerdos concubinarius

Digitized by Google

Binarius ibi, vel alius in peccato mortali existens, nisi esset aliquod scandalum graue quod sequeretur ex omissione sacri imperfecti, non debet celebrare. In quo casu alius non existens, in conscientia peccati mortalis teneretur celebrare. Quòd si illud sacramentum maneret imperfectum, tunc Sacramentum debet reponi in sacrario, & similiter sanguis, donec altera die, ab alio Sacerdote sumatur. Quòd si interim species vini corumpantur, tunc corruptæ debet effundi in piscina.

Alterum periculum est, cùm aliquis in sacro recordatur alicuius commissi peccati, cuius non habuit pœnitentiam, nec illud est cõfessus, vel recordatur se non esse ieiunum, tunc adhuc eadem distinctione oportet procedere Si enim post consecrationem, debet pœnitere, & prosequi, quamuis sit graue peccatum; etiam cum excommunicatione, vel irregularitate. Nec inde contrahit censuram vel peccatum, si oblitus fuit inculpabiliter: Si verò est ante consecrationem, tunc si tantùm est peccatum, potest pœnitere, & celebrare: tamen si est excommunicatus, vel irregularis, & non ieiunus, debet recedere; nisi sequatur scandalum circumstantium.

Tertium est, quando aliquid incidit in sanguinẽ, impediens sumptionem, quod tripliciter potest esse.

Aut est venenum, quod appositum fuit ignorante Sacerdote, & post consecrationem est admonitus, tunc non debet sumere, sed nouum vinum apponere & consecrare. Illud autem conseruandum est in sacrario, donec species corrumpatur, & corrupta in piscinam proiicienda est.

Secundò potest etiam esse, quòd aliquid aliud venenosum incidat, & similiter est tunc faciendum.

Tertiò potest esse quòd aliquid aliud incidat non venenosum, & tunc si est animal horrorem incutiens, vt vespa, vel quid simile, est extrahendum, & lotio sumenda post sanguinem, animal autem comburatur, & cineres in loco sacro seruentur. Quòd si non est animal horribile, vt pulex, vel musca parua, deglutiatur cum sanguine: si tamen hæc omnia accidunt ante consecrationem, poterit effundere tale vinum, & nouum apponere.

Quartum est, cùm Sacerdos in altari recordatur se non appossuisse aquam vino: tunc si est ante sanguinis consecrationem,

Digitized by Google

debet apponere: si verò post, nullo modo, nec enim est de essentia Sacramenti. Quòd si vinum non esset appositum, tunc necessariò esset apponendum, quamuis post verba consecrationis, quæ iterum sunt repetenda; & hoc etiam fiet etiam si sit post sumptionem hostiæ, quamuis aliqui velint, quòd debet etiam noua poni hostia consecranda, sed non est necessarium. Vide cano. 32. Conc. Constant. vbi dicitur esse traditio à Iacobo fratre Domini, quòd vino apponeretur aqua.

Quintum est, quando accidit aliquod miraculum, quòd corpus appareat post consecrationem in specie carnis, aut sanguinis in propria specie, tunc certissimum est, non debere sumi, sed conseruari in sacrario, tamen non obligatur Sacerdos ad nouam consecrationem, vt habetur S. Thom. 3. par. quæst 82. art. 4. quia miraculum liberat ab obligatione perficiendi Sacramentum. Nam, vt ibi dicit Caietanus, potest si vult nouum consecrare.

Sextũ est, cũ aliqua sanguinis gutta cadit, tũc multipliciter potest accidere hoc, de quo vide de consecrat. distinct. 2. can. si per negligentiam. Vbi præcipitur, quòd si cadat, idque per negligentiam in tabulam, lambat, & radat tabulam: si in terram, comburat terram, & cineres seruentur in loco sacro, & pœniteat diebus quadraginta: si verò cadit super altare, forbeat, & pœniteat tribus diebus. si supra primum linteum, & perueniat ad secundum, quatuor diebus: si vsque ad tertium, nouem diebus: si vsque ad quartum, viginti, & tunc linteum lauetur ter, & lotio recondatur iuxta altare, vel sumatur à ministro. Modò solet abscindi illa pars lintei, & comburi, & cineres seruari. Ista pœnitentia imposita erat ieiunij, & abstinentiæ a celebrando, sed non est modò in vsu, licèt grauiter peccet, cui id ex negligentia accidit, vt in eadem dist. dicitur de vomitu. Cùm enim vomitus accidit per ebrietatem, vel voracitatem. si clericus est laicus, pœniteat quadraginta diebus; si monachus septuaginta. si Episcopus, nonaginta; modò autem non est in vsu pœnitentia, sed est graue peccatum sic accedere. Qui ex infirmitate, olim pœnitebat septem diebus; modò autem non, sed est peccatum quando timebatur probabiliter vomitus & celebrauit. Cum autem accidunt ista tria, tunc quærende sunt particulæ, si quæ possunt inueniri, & conseruandæ in sacrario.

Rursus septimò, contingit aliquando vt hostia cadat manu in calicem

Digitized by Google

calicem, ante fractionem, vt nulla possit fieri fractio propter humiditatem hostiæ, tunc continuandum est sacrum, nihilque repetendum, quia illa non sunt de essentia sacrificij: quòd si commodè posset fieri, tunc saltem in residua parte hostiæ debent fieri signa, & fractiones.

Octauum, aliquando circa verba accidit, vt proferens penitus obliuiscatur antalia protulerit. Quòd si est aliquod verbum ex aliis, præter verba consecrationis, postquam iam alia verba successerunt, non est curandum repetere; tamen de verbis consecrationis difficultas est, & non quodcunque dubium sufficit, vt repetantur: nam multa proferuntur certo ex vsu, quorum non meminimus an fuerint prolata, si supra id resi ctamur. Vnde scrupulosi debent multum quiescere in hoc. Licèt enim non recordentur, non ob id statim repetenda sunt. Cum tamen alicui videtur certum multùm se non dixisse, & valdè probabiliter dubitat, potest repetere, nec est vllum periculum, licèt accidat quòd semel protulerit.

Nonum tamen accidere potest aliquid impediens ne absoluatur sacrum, vt si celebrante Sacerdote, aduenial aliquis ipsum volens occidere, vel inimici, seu hostes in prælio, vel domus corruat: & tunc si est ante consecrationem, potest discedere: si vero post, licèt ei statim consumere. Quòd si non (vt credo) poterit Sacramentum cum corporalibus extrahere. Quod si non (vt aliqui dicunt) subeat mortem: sed ego non credo, quia nulla ratio, nec textus id probat, seu licet ei discedere. Nam si permaneat, occiditur, & adhuc sacrificium manebit imperfectum. Melius ergo est quod maneat sic, & saluetur homo. Attende tamen, quòd si aliquis in contemptum fidei, vellet eum occidere si à sacro non desisteret, tunc tenetur propter fidem continuare, & mori, non solum post consecrationem, sed etiam antè. Hi sunt casus, qui frequentiores sunt in hac parte.

Digitized by Google

Quid diuinum officium dicatur.

CAPVT X.

SAcerdotis officium primum, non solùm sacrificare, sed etiam officium diuinum persoluere, esse diximus. Tractatum est de sacrificio, nunc de diuino officio tractare oportet. Atque illud primò se offert explicandum, quid sit diuinum officium. Videtur autem posse sic describi. Laus Dei voce expressa, per Ecclesiæ institutionem determinata.

In qua descriptione, sunt quatuor partes considerandæ.

Prima est, *Laus*. Est autem laus, manifestatio quædam excellentiæ alicuius. Cùm enim alicuius virtutes propalamus, ipsum laudamus. Est autem officium istud, laus quædam & manifestatio excellentiarum alterius.

Altera pars est, *Dei*. Non enim diuinum officium est, laus Regis, vel Imperatoris, sed omnipotentis Dei. Cùm enim ipsius excellentiam exprimimus, ipsum laudamus. Aduerte tamen, quòd quamuis officium sit Beatissimæ Virginis, & aliorum Sanctorum, & mortuorum: tamen præcipuè est Dei. Nam ipsum in suis Sanctis laudamus, iuxta illud, *Laudate Dominum in sanctis eius*. Quid est aliud, Beatissimæ Virginis virtutes & gratias exprimere, quàm Dei virtutem & misericordiam, à qua omne bonum est, extollere? Quid etenim est animarum purgatorij pœnas referre, quàm Dei iustitiam cum clementia magnificare? Dicitur ergo optimè diuinum officium, Laus Dei. Nam in omni bono præcipuè laudatur, & laudandus est ab omnibus Deus.

Tertia pars est, *Cum voce expressa*. Est enim duplex laus: altera quidem interna, altera externa. Interna est, quæ fit corde: & nihil aliud est, quàm recognitio quædam mentis, excellentiæ, & virtutis alterius, cum affectu quodam ex inclinatione in ipsum. Vnde Deum laudamus interius, quando ipsius excellentias mente recogitamus, & affectu similiter in ipsum, propter hoc feruntur externa. Externa autem est, quæ fit ore, & voce ipsa manifestante internam. Bona quidem interna est, & melior quàm sola externa: verùm si externa coniungatur cum in-

Digitized by Google

cum interna, efficitur melior quàm altera per se. Diuinum igitur officium est, non solum laus interna, sed & externa, quæ fit voce, atque prolatione. Vnde, qui diuinum officium persoluunt, non adimplent præceptum recitandi, nisi ore proferant, quantumuis mente laudent, quoniam necessaria est prolatio vocalis. Vnde attendere debent qui mussitando recitant, vt sic proferant, vt vox sit plenè articulata. Attendere etiam opus est, vt non desit interna; qui etenim solùm voce laudat, & vult non attendere mente, aduertendo se non attendere, non implet præceptum. Potestque illi dici, *Populus hic, labiis me honorat, cor autem eius longè est à me.* Isaiæ capit. 29. Dices, cùm Deus sit scrutator cordium, & qui nō indiget voce, vt intelligat, & penetret occulta cordium, quorsum petit hanc vocalem laudem? Dico illud optimis rationibus esse factum.

Prima, vt noster affectus magis excitetur. Animus etenim laudantis magis excitatur ad deuotionem voce, quę est velut quidam stimulus ipsius, excitans & prouocans affectum.

Secunda, vt aliorum affectu etiam prouocētur. Multùm enim animi accenduntur, cùm aliorum clamores & voces ad Deum percipimus: propter quod institutum est, vt essent cantus in Ecclesia, & etiam diuersorum musicorum genera.

Tertia vt pluribus modis laudetur Deus, cùm pluribus modis simus ei debitores.

Quarta, vt ab ipsius inimicis distingui ab omnibus cognoscemur. Nostram enim fidem mundo propalamus, dum Deum nostrum voce exteriori laudamus.

Tandem quintò propter facilitatem: nam sola mente orare, seu laudare continue per aliquod tempus, difficile est, quia necessaria est actualis attentio: ore verò non est ita difficile. Nam sufficit tunc virtualis attentio, cùm deest actualis per inaduertentiam aliquam. Est igitur officium, laus Dei externa interiorum expressiua.

Quarta pars est, *Secundum Ecclesiæ institutionem determinata.* Non enim semper cùm Deum voce laudamus, diuinum officium celebramus: sed cùm illa voce laudamus quæ est ab Ecclesia ad hunc finem determinata, scilicet, per psalmos, antiphonas, & reliqua quæ continentur in officio. Et attende, quod dicitur, *determinata.* Nam Ecclesia non instituit laudare Dominum ore. Est enim

hoc

hoc secundum ius naturæ, & ita omnes gentes suos falsos Deos, etiam clamoribus laudant, & Iudæi hoc etiam faciebant, & in primitiua Ecclesia ab Apostolis id fuit traditum: sed Ecclesia determinauit hunc modum laudis prædictum. Videigitur quid diuinum officium sit. Dices, quare dicitur Officium? Nihil enim videtur respondendum: officium est actus proprius cuique personæ. Illud enim in quo vnusquisque, vt in proprio, & distincto ab alijs exercitio versatur, dicitur officium eius. Nihil est ita proprium Christiano, quam Deum verum laudare, nihilque magis durabile: in cœlo enim sacrificium cessabit, diuina tamen laus cessare nequaquam debet *Beati enim qui habitant in domo tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Cuius oppositum facient damnati in tormentis æternum. Cùm igitur hoc sit proprium, ac perpetuum Christiano, laus dicitur officium: & quia Dei est laus, dicitur officium diuinum. Dicitur etiam hora canonica, à tempore in quo fit ista laus: quia enim canones determinant certa tempora, & horas, quibus determinate laudes Deo sunt dandæ, ob id ipsa laus, hora canonica dicta est.

Quotuplex sit istud officium.

CAPVT XI.

SEptem horæ canonicæ constitutæ sunt. Matutina, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera & Completorium. Est enim numerus septenarius perfectus. Septem enim sunt ætates hominis, quibus omnibus Deus est laudandus: Infantia, Puericia, Adolescentia, Iuuentus, Virilitas, Senectus, Decrepitas. Septem mũdi ætates: septem dona Spiritus sancti: septies cadit iustus: septies Dauid laudabat in die Dominum: septies etiam à nobis petit sic laudari. Diuiduntur in duas partes, horæ canonicæ. In diurnas & nocturnas. Nocte enim & die laudare laudibus Dominum debemus, cùm ab eo continuè bona accipiamus. Horæ nocturnæ sunt, Matutina. Matutina enim quæ aurora est, sumitur pro tota nocte per Synecdochem. Diuidebatur olim nox in quatuor quartas.

Singulæ

Digitized by Google

Singulæ tribus horis constabant, incipiebantque ad Aue Maria noctis, scilicet post solis occasum. In Italia est vigesima quarta. Et dicebantur istæ quartæ Vigiliæ noctis. Prima vigilia durabat per tres primas horas, quibus finitis incipiebatur Matutinum, quod est diuisum in tria, & primum dicebatur in secunda vigilia. Quo finito, ille ibat cubitum, & alij surgebant. Tertia vigilia, scilicet media nocte, & dicebant secundum nocturnum. Alij verò surgebant pro tertio, in quarta vigilia. Quibus finitis, pulsatis campanis, dicebatur, *Te Deum laudamus*, & tunc omnes adorant, similiter cum laudibus. Nec mireris, quòd singula nocturna durabāt tres horas. quia dicebatur nocturnum diei, Diuæ & beatæ Virginis, & mortuorum. Diebus solennibus adesse solebat populus secundo & tertio nocturno cum laudibus. Modo iam non est in vsu, sed vnico tractu dicitur ab omnibus ministris, quamuis varij sint modi. Aliqui in secunda, aliqui in tertia vigilia dicunt. Horæ verò diurnæ statim dicebantur. Erat enim dies in alias quatuor quartas diuisus, & in principio primæ quartæ dicebatur Prima: in principio secundæ Tertia: in principio tertiæ, Sexta. Quando erat iam medidies intra Sextam & Primam, dicebatur sacrum solenne. Post prandium Nona, post Nonam Vespera, & Completorium, cùm iam ferè erat nox. Et sic totus dies in diuinis laudibus agebatur. Significant autem istæ septem horæ Christi passionem. Matutina significat, cum in horto fuit à Iudæis comprehensus & ligatus. Prima, cùm in domo Caiphæ, fuit alapis cæsus, & sputis fœdatus. Tertia, cùm fuit lata mortis sententia. Sexta, cùm cruci affixus. Nona, cum mortuus, & eius latus lancea apertum est. Vespera, cùm depositus de cruce. Completorium, cum positus in sepulchro. Quæ omnio antiqui his versibus, vt fixius memoriæ inhæreat, delcripserunt.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,
Prima replet sputis, dat causam tertia mortis.
Sexta crucinectit latus ictus: Nona bipertit.
Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

Digitized by Google

De obligatis ad diuinum officium persoluendum.

CAPVT XII.

QVatuor sunt genera personarum, quæ tenentur officium persoluere: clerici, beneficiati, monachi, moniales. De singulis per se oportet tractare.

In primis, Non quiuis clericus tenetur recitare diuinum officium, nisi sit subdiaconus, vel diaconus, vel Sacerdos. Qui verò in minoribus est constitutus, nihil tenetur officij persoluere, & in hoc omnes conueniunt.

Secundò, Beneficiati, quamuis non sint in vllo maiori ordine constituti ratione beneficij, tenentur eodem modo persoluere. Per beneficium autem intelligo, quemcunque redditum Ecclesiasticum, qui habetur sub titulo clericali, nimirum, qui non potest nisi clericis dari, Vnde non solum obligantur, qui curata habent beneficia, aut simplicia, sed etiam qui habent præstimonalia, & patrimonalia, quia hæc sunt tituli clericalis. Qui tamen habent pensiones, aut alios redditus Ecclesiasticos, qui etiam sæcularibus cõceduntur, nõ tenentur hoc vinculo. Aduertendum tamẽ est, quòd aliter obligantur simplices clerici ad recitandum, aliter beneficiati, siue sint in maiori ordine constituti, siue non. Simplices enim clerici omittentes absque legitima causa officium, saltem vno die, vel aliquam horam, vel totum, peccant mortaliter: ad nullam tamen obligantur restitutionem faciendam. Qui verò beneficiati sunt, & mortaliter peccant, & ad restitutionem aliquam redditus percepti tenentur, Concil. Lateran. sub Leone sess. 9. §. Statuimus. Nauar. c. 25. numer. 122. Tab. verb. beneficium 11. Quæ recordatio consistit in aliquibus dictis.

Primum sit, iuxta decreti Concilij Lateranensis, nullus ante sex menses primos benificij habiti, tenetur ad restitutionem, quãuis non recitet. Explico: confert alicui aliquod beneficium, quodcunque sit, sub titulo clericali, non recitat per sex menses primos, mortaliter quidem, & multipliciter in singularum horarum omissione

Digitized by Google

sione peccat, ad nullam tamen obligatur restitutionem.

Secundum dictum sit, transactis sex mensibus seu, recitauerit, seu non, in posterum obligatur ad restitutiouem, nisi recitet; non quidem omnium fructuum correspondentium pro diebus vel tempore omissionis, sed pro aliqua parte. Explico: aliquis habet redditus trecentorum sexaginta aureorum, singulis diebus aureus respondet, prætermittit vnum diem officij, iste non tenetur ad restitutionem vnius aurei: vel si prætermittit vnam horam, non tenetur ad restitutionem septimæ partis aurei, hoc ellet, si totus redditus daretur pro officio; sed non sic est: datur enim etiam pro alijs ministerijs Ecclesiarum, & pro sacrificijs; vnde vna pars obuenit pro officio, hæc restituenda est, non est autem taxata: credo tamen, non esse minorem tertia parte.

Tertium dictum est, ex eodem concilio, quòd ista restitutio est facienda vni duorum, aut fabricis Ecclesiarum; quarum beneficia possident, aut pauperibus. Vnde fit, quòd possit aliquando accidere, vt ille qui tenetur restituere sit aliquis pauper, vt merito possit ei Ecclesia conferre, tunc iudicio confessoris, posset iste sibi reseruare, dummodo tamen iste occasionem non sumat iocandi. Vna tamen hic est notanda exceptio, quòd quando restitutio est distributionum, quas canonici vel beneficiati ex ministerio, vel choro habent, tũc non debet fieri, nisi ipsis canonicis, vel beneficiatis, qui si illis deessent, erant intra tales distribuendæ. Quando autem res habet certum dominum, non debet reddi pauperibus. Idèque dicendum est de redditu canonicatus vltra distributiones, qui sumitur ex communi massa, quæ solet intra canonicos diuidi: Denique quando redditus sunt ex aliquo communi sumptu, qui solet in plures diuidi magis, vel minùs, prout illa massa maior vel minor est, tunc restitutio ipsis etiam beneficiatis vel canonicis facienda est.

Quartum dictum est: Non quotiescunque aliquis mortaliter peccat, circa officium soluendum obligatur ad restitutionem. Verbi gratia, si recitet absque aduertentia, ita vt nolit aduertere, mortaliter peccat, non tamen tenetur restituere. In choro etiam potest ita confabulari cum alijs, & immodestus esse, vt peccet, non tamen tenetur restituere, dummodo tamen non prætermittat officium. Vbi notare oportet circa eos qui tardè ingrediuntur chorum, & tamen accipiunt distributiones, quòd si isti aliqua rationabili

Digitized by Google

tionabili causa id faciunt, id que rarò, non tenētur; quòd si absque vlla causa id faciunt, vel frequenter faciunt, non excusantur, dummodo tamen sit omissio alicuius partis notabilis officij. Aliquando beneficiati non tenentur recitare. De hoc tamen inferiùs dicemus, quando tractabimus de causis liberantibus ab obligatione officij soluendi.

Tertium genus eorum qui recitare tenentur, sunt monachi. Monachus, licet non sit in maiori constitutus ordine, obligatur officio, & quamuis non sit de hoc vllus canon, communis tamen opinio tenet, ipsum obligari propter consuetudinem. Per monachum autem intelligere oportet professum, & eum qui est in choro deputatus. Conuersi enim Monachorum, siue laici, vt vocant, qui sunt ad ministeria corporis & puteri, licèt professi sint, non tenentur. Aliqui excipiunt Iofuatas. & Eremitas qui sunt sicut cōuersi professi. Dicunt enim non teneri. Ita tenet Fumus ver. hora. §. si tamen. Tabiena tenet oppositum §. 8. probabilius tamen est primum cùm ad chorum non obligentur.

Quartum genus est Monialium. Hæ enim tenentur ad officium ex consuetudine, sicut etiam monachi, non tamen ex iure vllo, aut ex voto. Ob id securū omnino est, ipsas liberare ab obligatione, cùm ex consuetudine teneantur.

De circunstantijs circa diuinum officium obseruandis.

CAPVT XIII.

SEx sunt circunstantiæ obseruandæ in diuino officio persoluendo.

Putà, Numerus debet esse septenarius. Singulis enim diebus sūt septem horæ persoluendæ, & vnam absque causa prætermittere, est mortale; dūmodo non sit ex aliqua obliuione. Quod si aliquo die prætermisit totum officium, vel partem, peccauit quidem, sed non tenetur die sequenti repetere. Inn. cap. 1. de celebra. Missæ, gil. verb. hora §. 17. debent autem istæ septem semel in die persolui, non bis, vel ter. Vnde qui in choro canendo totum, aut partem

Digitized by Google

tem soluit, non tenetur illud particulariter repetere. Quòd si in choro prætermisit, tunc tenetur. Rursus, qui secundum antiquum Romanum breuiarium recitant officium, obligantur ex consuetudine sub mortali recitare officium Beatæ Mariæ Virginis. A qua obligatione liberantur qui recitant nouum officium: solum enim obligantur ad officium mortuorum in die ipsorum mortuorum, & sextis feriis quadragesimæ, quibus obligantur etiam dicere septem psalmos, cum non dicitur officium mortuorum. Per breuem & literas Pij quinti, publicatas Romæ, die decimaquinta mensis Iulij, omnes obligamur ad officium antiquum correctum sub Pio V. & non tenentur ad officium Beatæ virginis, & septem psalmos, & alia, nisi in choro, vbi fuit antea antiqua cõsuetudo, vt post declaratum fuit. Nota etiam, eas non obligari per dictum breuem quibus ante ducentos annos concessum erat a sede Apostolica dicere aliud officium; vt sunt dominicani, Cartusiani, Benedictini, Carmelitani, & siqui sunt alij. Nota etiam quod non potest mutari ordo in dicto officio positus in calendario, & regulis. Ordo harum horarum, non est in præcepto, cum priuatim extra chorum recitentur: ordinem tamen absque vlla necessitate peruertere, veniale est peccatum. Cum verò acciderit, vt in choro dicantur horæ posteriores, ipse vero non persoluerit priores, benè facient si adfuerit choro, & postea priuatim dixerit priores. Similiter erit cum ab aliqua persona alicuius momenti inuitatur ad simul persoluendas horas aliquas posteriores, potest quidem licitè persoluere, & potest dicere priores prætermissas. Similiter ob aliam rationabilem causam occurrentem, vel propter obliuionem.

Qualitas est obseruanda etiam. Pro cuius intelligentia, scito esse multiplex officium. Vltra enim Romanum antiquum & nouum, sunt in singulis ferè ciuitatibus, seu Episcopatibus propria officia, & rursus, singulæ religiones habent suos modos recitandi proprios. Adhuc etiam officium aliquando est de feria, aliquando de aliquo sancto. Dubitare ergo posset aliquis de obligatione horum, an Monachi teneantur ad sua officia sub mortali: & an Clerici vnius Episcopatus possint recitare Romanum vetus aut nouum absque vlla facultate. Ex profectò, quando nullus adest contemptus, credidem cum Caietano, omnes posse recitare Romanum vetus, cuiuscumque sint Episcopatus: nouum

Digitized by Google

nouum tamen non possent sine priuilegio, absque culpa mortali, quantum credo. Puto etiam hoc extendi vsque ad monachos, & in hoc qualitas non obligatur. Cùm verò de feria, vel de sancto officium est, crediderim cum Caietano, non posse mutari qualitatem absque mortali, si ex aduertentia fiat: & maximè, cùm sunt festa solemnia; in non solemnibus, non ita videtur mortale, si ex inaduertentia, esset tamen graue veniale. Vnum tamen notandum est, cùm ex inaduertentia officium mutatum est, vt qui celebraturus erat de Sancto, celebrat de feria, vel è contra, tunc non est opus omnia repetere, sed solùm quod fuit particulare festo, vel feriæ, vt Hymnus, Antiphonæ, oratio, trina lectio, si fuit Matutinum, vel oratio in alijs horis. Hoc autem est in officio nouo. Nam in veteri, totum est proprium, & totum debet repeti. Quando verò aliquis psalmus, vel aliud prætermissum est obliuione, vel alia causa, sufficit repetere tantum illud; securius autem est, vt quisque clericus suo Episcopatui, & monachus suæ regulæ se accommodet.

Circa tempus dico, quantum ad horas publicas, seruandum esse tempus proprium horarum, seu potius standum esse consuetudini obseruatæ in Ecclesijs circa hoc: & similiter priuilegijs circa Matutinum concessis. Tamen circa eas quæ particularitèr, & priuatè dicuntur, dico tempus obligans sub mortale, esse ab occasu diei præcedentis, vsque in mediam noctem sequentis: ita vt qui hoc toto tempore horas soluerit, non peccat mortaliter, dummodo solum Matutinum dicat post occasum diei antecedẽtis, & non horas alias, nisi post mediam noctem, quamuis etiam matutinum possit dicere per totum diem. Verbi gratia, horæ diei Veneris possunt recitari ab occasu diei Iouis vsque in mediam noctem Veneris. Qui toto hoc tempore non soluit, peccat mortaliter, qui verò persoluit, licèt omnes dicat nocte Veneris, non peccat mortaliter, sed venialiter grauiter si sine causa id faciat.

Hoc tamen obseruandum est, quòd, quamuis Matutinum dicere possit statim, post occasum Iouis, non tamen dicere potest horas, nisi post mediam noctem, incipiente iam die Veneris. Vt verò rectè dicatur, & absque peccato, sunt obseruanda tempora, nempe vt Matutinum dicatur post occasum, vsque ad principium Solis diei Veneris. Possunt autem separari Laudes. Prima ante Solis ortum dici potest. Tertia aliquando post ortum Solis, prope prandium.

Digitized by Google

prandium. Sexta post prandium. Nona, Vesperæ etiam, & Completorium post prandium dici possunt, quamuis Completorium aliquando prope noctem.

Aliqua tamen causa rationabili, vel occupatione legitima, potest iste ordo peruerti, & simul possunt recitari, antè, vel post prandium, sed melius est ante prandium ipso mane recitare vsque ad Nonam, & post prandium Vesperæ cum Completorio. Laudabilius etenim est anteponere, quàm postponere. Illud namque magis indicat prouidentiam, hoc verò negligentiam. Tempore quadragesimali, qui priuatim diceret Vesperas post prandium, nequaquam peccaret mortaliter, quemadmodum sentit Siluester verbo, hora § 10. Quod si sine vlla causa fieret, peccatum veniale esset. Omnia autem ista per priuilegium cessant ab obligatione.

Circa locum, dico; Horæ publicæ in Ecclesia dici debent, priuatæ non habent locum determinatum. Possunt in Ecclesia, vel domi, vel in agro, vel in via dici. Laudabilius tamen est, vt vnusquisque domi habeat locum aliquem secretum, vel oratorium, in quo dicat officium, vt cum attentione, & reuerentia maiori dicere possit.

Circa modum, obseruare oportet vt dicat attentè, reuerenter, deuote. Attendere quidem debet, vt aduertat quæ dicat. Multiplex tamen est aduertentia. Prima circa verba, vt singula proferat debitè. Altera vt intelligat sensum verborum. Tertia, vt attenda finem orandi, scilicet, consideret se Deo præsentem, & cum ipso verba facere.

Prima attentio seu aduertentia est necessaria. Vnde qui, aut verba non profert, aut ex nimia acceleratione malè profert, aut qui cum alio recitans non expectat finem versuum, sed anticipat acceleranter, non implet præceptum. Neque similiter qui cum similibus recitant, neque reprehendunt. capit, Dolentes, de celebratione Missarum.

Secunda aduertentia non est necessaria. nam multi non intelligunt in particulari, quæ verba intendunt.

Tertia non est necessaria, sed magnæ vtilitatis, & quam possunt etiam ignari sensus verborum habere. Est autem attentio illa necessaria, actualis, aut virtualis. Actualis dicitur quando actu aduertit: Virtualis, cùm incœpit animo dicendi officium,

Digitized by Google

& attendendi, & posteà non mutat animum quamuis non attendat. Ille mutat animum qui aduertit se non attendere, & vult adhuc ad alia diuerti. Qui verò sic se non habet, censendus est aduertere. Hinc fit, quod non possit quis dicere officium, & vacare alijs negotijs, quibus attentio aufertur, vt scribere, seu alia legere, & simul recitare, vel etiam attendere officijs, quibus distrahi potest. Poterit tamen simul audire missam, & horas persoluere, quia ista ad vnum ordinantur finem, dummodò attendat, & intendat. Ita Caieta. in summ. verbo, festorum violatio. Et Nauarr. cap 21. notab. 9. etsi Silue. teneat oppositum. Dicit tamen ipsemet & Tab. & alij. ferè omnes, non cadere sub præcepto, vt quis audiat distinctè verba missæ: verbo, missa, 2. §. 6. Hic igitur est vnus modus, quo fit attentio.

Debet etiam esse reuerentia, vt quantum fieri possit, nudo capite dicatur, & poplite flexo. Æquum enim est, vt coram Deo seruetur reuerentia, quamuis non sit obligatio huius: peccaret tamen qui talia ex contemptu prætermitteret. Debemus etiam cum humilitate recitare; quod fiet si consideremus quem laudamus. Deum enim infinitum laudamus, & cum Angelis & omnibus Sanctis. Quis autem est, qui tantum obiectum, & consortium laudis sentiens, suamque tepiditatem & miseriam cognoscens non se humiliet?

Rursus debet esse deuotio, vt animus noster inflammetur amore Dei quem laudamus, & ardeat desiderio videndi, quem fide cernentes præconijs extollimus. Hæc igitur sunt obseruanda in officio persoluendo. Maximè autem curandum est, vt cùm accedimus ad officium, nos præparemus consideratione eius ad quem laudandum accedimus, & petitione ab ipso, vt dignè laudemus. Cùm autem recedimus, gratias agamus, & veniam pro negligentijs commissis petamus. Est autem vna oratio Leonis Papæ notanda. Concessit enim ille Papa, vt qui post officium ipsam dixerit, remissionem admissarum negligentiarum in officio recitando, consequatur. Oratio ista est,

Sacrosanctæ, & individuæ Trinitati, crucifixi Iesu Christi domini nostri humanitati, & beatissimæ, ac gloriosissimæ Virginis Mariæ fœcunditati, & omnium electorum virtutibus sit sempiterna laus, honor, virtus, & gloria, ab omni creatura, nobisque remissio peccatorum.

Digitized by Google

torum, per infinita sæcula sæculorum, Amen. Beata viscera Mariæ Virginis, quæ portauerunt æterni patris filium. Beata vbera, quæ lactauerunt Christum Dominum. Pater noster, Aue Maria. Refert hoc Nauarra c. quando, de conſ. d. 1. notabi.

De cauſis excuſantibus ab officio perſoluendo.

CAPVT XIIII.

ALiquæ ſunt cauſæ, quæ excuſant ab officio perſoluendo. Prima eſt infirmitas, non quæcunque, ſed cùm talis eſt, vt recitare inferat aliquod notabile damnum. Innoc. c. 1. de celeb. Miſſæ, vnde cùm infirmitas leuis eſt, & commodè abſque damno recitari poteſt, non excuſat. Panorm. ibidem. Quò fit, vt quartana non excuſetur, ſaltem illo tempore, quo homo non vexatur febri. Cùm autem homo per infirmitatem excuſatur ab officio, non tenetur aliud recitare, nec mente orare, nec alios recitantes audire. Poteſt aliquando eſſe vt talis ſit infirmitas, vt nocumentum inferat recitare, non autem celebrare ſacrum, & tunc poteſt celebrari abſque officij recitatione. Similiter cœcus excuſatur à recitando, & is cuius primis nocet viſui recitare, & iſte poteſt dicere ſacrum. Iſti autem qui excuſantur à recitando, non tenentur alios audire recitantes, Palud. 4. d. 15. q. 5. ar. 2. nec alias orationes dicere. Sed cùm ab officio excuſantur, ab aliis etiam excuſantur. Vide Sylu ver. hor. §. 5.

Altera cauſa eſt, occupatio alterius negotij, putà, cùm quis circa prædicationem publicam, (Vide Sylu. verb. hora. §. 18.) aut lectionem aliquam, ita eſt impeditus, vt non poſſit ſatisfacere, ſi officio vacet. Similiter qui habet curam infirmi alicuius, & non poteſt vacare officio abſque graui damno infirmi, iſti non tenentur pro tunc officium dicere, quamuis maxima cura adhibēda eſt, vt ſi poteſt dicere, dicat. Officium enim, cùm ſit maximè proprium clerico, non eſt prætermittendum, niſi graui vrgente neceſſitate, vt aliud fieri non poſſit. Similiter qui ad impediendum populi concertationem, vel aliquos pugnantes, vbi eſt periculum mortis currit, & tempus recitandi præteriit, iſte poteſt pro tunc omittere officium.

Digitized by Google

Tertia causa est, cùm deest breuiarium. Nam si aliquis perdidit breuiarium, & est in loco vbi non potest aliud habere, non tenetur. Quòd si est in loco vbi sunt breuiaria, sed non habet vnde emat, quia pauper est, non tenetur: tenetur tamen aliquid aliud recitare, vt tenet Fumus, ver. hora §. maximè si beneficiatus est. Sed ego non credo, quia non tenetur nisi ad officium, cum ab hoc liberetur, nec est amplius obligatio, nisi Papa id faciat. Quòd si sua culpa perdidit à principio, peccauit tunc, sed posteà non peccat in non persoluendo, nisi ipse proiecisset breuiarium, vt se impossibilitaret ad recitandum; tunc peccat quoties non recitauerit, nisi postea pœnituerit.

Quarta causa est, dispensatio Papalis. Potest enim non recitare si Papa dispensat. Sed nota, quòd Papa non dispensat absolutè, sed commutat in aliquas orationes alias, & aliqui dicunt, quòd non potest dispensare sine commutatione. Armil. ver. hora. §. 11. præsertim quando obligatur ad persoluendum officium ratione beneficij.

Quinta causa est, ex tenuitate beneficij: quando enim beneficium est tenuissimum, vt puta non excedens quantitatem octo ducatorum, tunc non tenetur ad tantum onus, quantum est officium, secus si esset pinguius, quamuis adhuc ad sustentamentum non sufficeret, sed aliqua saltem bona pars sustentationis, ita tenet Soto lib. 10. de iustitia, quæst. 5. art. 3. contra Sil. ver. hora §. 3. & contra Nauarra. c. 25. summæ num. 102. Mihi tamen probabilior est sententia posterior, quod tenetur recitare: nullus enim canon excusat eum.

Sexta causa est, quando habet beneficium, tamen non recipit vllos fructus, nec per se, nec per alium, nec per ipsum stat quò minus recipiat. Vbi nota tres conditiones esse necessarias, vt qui habet titulum beneficij excusetur.

Prima est, quòd nullos recipiat fructus, vnde qui recipit saltem distributiones, quamuis non recipiat redditus, tenetur recitare, vnde qui omnes redditus pro pensione reddunt, non excusantur, si beneficij administratio ipsis competat.

Secunda est, quòd nec per se, nec per alium, recipiat, vnde qui per alios recipit, tenetur: ex quo fit vt multi iuuenes teneantur recitare, quorum partes redditus percipiunt.

Tertia est, quòd per ipsos non stet, quò minùs recipiant, vnde qui non

qui non recipiunt vllos fructus sua culpa, quia non seruiunt, vel quia non accipiunt possessionem, non excusantur ab officio soluendo. Quando verò hę tres conditiones concurrunt, non tenetur, putà, quando non recipit vllos fructus, nec per ipsum stat, quominus recipit, talis non tenetur. Ex his sequitur, quòd qui solum habet titulum, & ex concessione Papali, omnes redditus alteri dantur, simul cum tota beneficij administratione, iste talis non tenetur.

Quid sit Sacramentum.

CAPVT. XV.

DE primo Sacerdotis officio hactenus diximus in libro isto, nunc de secundo, putà sacramentorum administratione, disserendum est. Non autem est, vt diximus in libro primo, officium omnibus Sacerdotibus commune, sed ijs quorum est aliqua iurisdictio, saltem in foro interiori: quoniam verò alterius à Sacerdote non est ista ministrare, meritò inter officia Sacerdotis hoc etiam computatur. Ab eius igitur descriptione incipiendum est, putà, quid sit Sacramentum. Quamuis autem variæ dentur à Doctoribus descriptiones, nobis sic videtur posse facilius & compendiosius describi. Sacramentum est signum sensibile spiritualis animæ sanctificationis, ad cultum veri Dei à Christo Domino institutum. In qua descriptione sunt quinque partes maximè considerandæ.

Prima est, signum. Vocamus signum, aliquid quod vltra cognitionem sui ducit nos in alterius cognitionem: hoc est, dum se facit cognoscere, simile etiam aliud reducit in mentem; Sacramentum est huiusmodi: est enim quædam res, quæ vltra sui cognitionem, aliud etiam cognoscere facit. Sunt autem tria genera signorum; primum dicitur rememoratiuum: secundum, demonstratiuum: tertium, prognosticum.

Rememoratiuum est, quod facit nos sua præsentia recordari alterius, vt, cùm aliquis vult non obliuisci alterius, digitum filo ligat, filum, signum est rememoratiuum eius, quod sibi proposuit obseruandum.

Digitized by Google

Demonstratiuum, est signum quòd aliquam occultam rem præsentem demonstrat, vt ramus ante tabernam, signum est vini, quod ibi venditur.

Prognosticum, quod futura prænunciat, vt Iris est signum prognosticum futuræ pluuiæ. Sacramentum, non tantum est signum vno modo, sed his tribus: est enim rememoratiuum, demonstratiuum, & prognosticum, vt declarabitur. Altera pars est, *Sensibile*. Cum enim res quædam sint sensibiles, nempe, quæ aliquo sensu exteriori percipiuntur: quædam spirituales, quæ non percipiuntur sensibus, fieri etiam potest, vt sit signum & sensibile, idest, res quædam sensibus subiecta, indicans tamen aliquid occultum.

Tertia pars est, *spiritualis sanctificationis animæ*. In hac declaratur cuius signum sit istud sacramentum, & dicitur esse signum spiritualis sanctificationis animæ, seu potius rei animam sanctificantis. Anima autem sanctificatur per gratiæ, virtutum, & donorum infusionem, seu per gratiam, quam reliqua comitantur. Est igitur sacramentum, res quædam sensibilis, quæ indicat animam hominis interiùs per gratiam sanctificari. Cùm enim aliquis baptizat, illa verba, *Ego te baptizo*, & illa, *lauans aqua*, actus quidem est sensibilis, qui indicat animam hominis interiùs per gratiam sanctificari. Ob id sacramenta dicuntur signa gratiæ, seu signa rei sacræ. Per rem sacram, gratia intelligitur. Dicitur etiam visibilis forma, inuisibilis gratiæ. Aduerte tamen, quòd sacramenta non tantùm sint signa gratiæ nos formaliter sanctificantis, sed etiam passionis Domini effectiuè nos sanctificantis, sed similiter futuræ beatitudinis finaliter sanctificantis. Vnde Sacramentum est signum passionis rememoratiuum, gratiæ demonstrantiuum & gloriæ prognosticum. Quod in illa antiphona sanctissimi Sacramenti exponitur, cui per excellentiam ista appropriantur, quæ tamen omni sacramento conueniunt.

O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.

Quarta pars est, *ad cultum veri Dei institutum*. Circa huius declarationem aduerte, quod Christus dominus non solum fuit noster Redemptor à peccato, & reparator; sed & doctor, & mater instruens & docens viam, qua regnum cœleste consequamur.

Hinc

Digitized by Google

Hinc est, quòd non solùm, vt redemptor debuit nobis remedia relinquere, quibus à peccato mundaremur; sed vt doctor, & mater debuit nos instruere, & relinquere modum, & ceremonias sui cultus, quibus Deum veneraremur, & adoraremus. Hæc vtraque complexus est simul in Sacramentis: nam sacramenta non solùm sunt medicinæ quædam, & remedia contra peccatum, sed etiam sunt cultus, & ceremoniæ quædam, quibus Christiani & fideles Deum venerantur. Qui ergo Sacramentum suscipit, hæc duo simul exercet. Ob id in descriptione posita est illa pars, *institutum ad cultum veri Dei.*

Quinta pars est, *à Christo domino*: Sciendum est enim, quòd particulæ omnes præcedentes huius descriptionis, conueniunt sacramentis legis veteris. Circuncisio enim erat signum sensibile. Erant enim signa gratiæ, & in cultum Dei instituta; sed in hac vltima particula, discrimen est sacramentis legis Euangelicæ. In illa, erant à Deo instituta; Est enim Deus et am saluator, & instructor veritatis: At nostra sunt à Deo per Christum dominum. Christus enim omnia nostra sacramenta instituit. Ex his, tota definitio sacramenti manet exposita. Aliud etiam est discrimen notandum inter sacramenta nostra, & veteris legis; quòd nostra efficiunt gratiam quam signant: sunt enim instrumenta effectiua gratiæ, & illa antiqua non efficiebant gratiam, sed illis dabatur gratia ex fide venturi Messiæ. Dicitur sacramentum, quasi quoddam sacrum secretum. Est enim magnum secretum, quòd res sensibilis quædam, animam interius purificet. Quamuis autem apud antiquos Latinos non sumatur in ista significatione, nihil refert: non enim habuerunt rem, sicut nos. Emergentibus autem rebus nouas licet imponere voces.

De his, quæ in Sacramento necessaria sunt.

CAPVT XVI.

QVinque in sacramento conueniunt, Materia, forma Sacramenti, intentio ministri conferentis, intentio suscipientis, effectus ipsius Sacramenti. Quatuor priora sunt de necessitate Sacramenti, ita vt, vel vno deficiente, Sacramentum non sit: vltimum autem non semper est

Digitized by Google

de necessitate: nam potest verum Sacramentum consistere, quamuis non sequitur effectus ipsius, vt paulò post declarabitur. Oportet autem singula hæc declarare in communi, nam pòst in particulari declaranda sunt.

In sacramento reperiuntur res, & verba. Verbi gratia, in Baptismo est aqua, & verba, *Ego te baptizo*. In pœnitentia, res sunt, peccata, verba, *Ego te absoluo*, sic in aliis. Res, dicitur materia Sacramenti, verba ipsa dicuntur forma. Sunt autem ista adeo necessaria, vt, si adhibeatur res sine verbo, vel verbum sine re, nullum sit Sacramentum.

Adhuc etiam debet esse minister, qui in omnibus Sacramentis est necessarius, licèt non in omnibus opus sit distingui à suscipiente. Nam in Eucharistia, Sacerdos se communicat, & in Matrimonio, coniuges inter se contrahunt, ante contrahebant, sed post Conc. Trid. minimè, quia requiritur Parochus minister, sess. 24. vel alius ex eius licentia, in aliis semper est distinctus: nullus enim se baptizare, confirmare, absolucre, ordinare, aut vngere potest. Est autem in ministro sacramenta conferente, necessaria intentio ista, quæ intentio dicitur esse conferendi ipsum Sacramentum, & faciendi quod facit Ecclesia, aut minister Ecclesiæ.

Vnde, qui absque illa intentione faceret, nullum conferret Sacramentum, qui verò cum hac intentione faceret, quamuis crederet quæ facit non habere efficaciam, & nihil esse, tamen Sacramentum confert. Vnde, tali intentione baptismus ab infidelibus collatus, valeret. Nec opus est, quòd ista intentio sit actualis. Sat enim est, quòd sit virtualis, id est, quòd, dum accedit ad Sacramentum conferendum, accedat eo animo, faciendi quod facit Ecclesia, licèt actu non cogitet quando facit, in domino, nec opus est, vt cum accedit, dicat actualiter, intendo facere quod facit Ecclesia, sed, quòd talis intentionis virtute moueatur, scilicet quòd accedit vt minister Ecclesiæ, ad conferendum quod est sui muneris.

Vltra etiam hoc, est necessaria intentio suscipientis, cùm adultus est. Nam in paruulis Ecclesia supplet intentionem illorum: in adultis autem opus est intentione, adeo vt si quis vi, aut nolens baptizaretur, non esset baptizatus, aut dormiens, aut amens, dummodò non præcessisset intentio, vt esset saltem virtualis, cum confertur: ista enim sufficeret. Idem etiam de aliis Sacramentis

censen-

Digitized by Google

censendum est. Hæc igitur quatuor sunt ad integritatem Sacramenti pertinentia, quorum singulis deficientibus, nullum est sacramentum, & reiterari deberet.

Effectus sacramenti duplex est, vnus communis, & generalis omnibus sacramentis. Alter est specialis quibusdam tantum, non omnibus.

Effectus generalis est. gratia. Omnia enim sacramenta conferunt gratiam debitè accedentibus & suscipientibus, & hoc, ex opere operato, idest, ex vi, ipsius sacramenti: Vlterius deuotioni cuiusque, vltra gradum gratiæ respondentem, datur quidam gradus gratiæ propter ipsum sacramentum. Attende tamen, quòd duplex est gratia, prima & secunda.

Prima est, quæ datur homini, qui fuit in peccato, vel non erat Dei amicus.

Gratia secunda est, quæ datur iam existenti in gratia. Nam gratia habita augetur per additionem noui gradus gratiæ Sacramenta ergo dant gratiam habenti & sic conferunt gratiam secundam. Dant etiam non habenti, vt, pueris ante vsum rationis, & his qui sunt in peccato quidem, sed cum attritione accedunt, put à contritionem, hi gratiam primam recipiunt, & hoc est, quod alij dicunt communiter, sacramenta ex attrito faciunt contritum, idest, aliquando homo debet de peccato dolere, qui per se non sufficeret delere peccatum, & tamen accedente sacramento, deletur. Cum gratia intelligas charitatem, & alias virtutes, quæ ex ipsa sequuntur.

Effectus particularis est character. Est autem character, potestas quædam spiritualis, quæ indelebiliter imprimitur in animæ potentia rationali, scilicet intellectu.

Triplex potestas spiritualis datur in Sacramentis.

Vna est, ad conferenda & ministranda spiritualia, & hæc potestas in sacramento ordinis datur.

Altera est ad recipienda spiritualia & Sacramenta, & hęc datur in baptismo: est enim baptismus sacrorum ianua; non baptizato enim nullum prodest sacramentum, nisi post baptismum.

Tertia est, ad fortiter agendum contra Christi inimicos, scilicet mundum, carnem, & dæmonem, vincendasque tentationes eorum, & hæc datur in Confirmatione, per quam homo recipit signum militiæ Christi, & se pro ipso fortiter pugnare, obligat.

Vnde,

Digitized by Google

Vnde, cum triplex sit potestas, est triplex sacrũ characterẽ imprimens, ordo, baptismus, confirmatio. Est autem ista qualitas, quæ dicitur character, a Deo indelebiliter impressa, vt nec per mortem auferatur. Vnde, si quis mortuus resuscitatus fuisset, non esset iterùm baptizandus, nec confirmandus, nec ordinandus, si viuus ista receperat: ob id, ista sacramenta non possunt iterari. Hæc igitur quinque de sacramentis considerãda sunt.

De numero, & sufficientia Sacramentorum.

CAPVT XVII.

SEptem esse Sacramenta Ecclesiæ fides docet, ideòque hæreticis esset id negare: hæc autem sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo sacer, Matrimonium. Quorum sufficientia sumi potest ex perfectione vitæ corporalis, ad cuius similitudinem procedit vita spiritualis. In vita autem corporali perficitur homo dupliciter, primò in se, vt est quædam particularis persona, secundò in ordine ad alios, vt est pars reipublicæ. Est enim homo ciuile animal.

In se primo omnium perficitur per generationem qua recipit esse.

Secundò, per augmentationem, qua ad debitum terminum quantitatis peruenit.

Tertiò, per nutritionem, qua in robore, & esse suo conseruatur.

Quartò, si in morbum incidit, sanatur per medicinam.

Quintò, post sanitatem acquisitam, reliquias infirmitatis per dietam expellit, & bonum reginem in ordine ad alios perficitur per dignitatem qua alijs præficitur, & alios gubernat, & per contractum matrimonium quo respublica in sua multitudine conseruatur. Ad hanc similitudinem vita spiritualis procedit.

Primò homo nascitur in vita spirituali, qua antè erat priuatus, & hoc fit per baptismum, quo homo nascitur denuò in spiritu.

Secundò, indiget robore gratiæ susceptæ, & hoc fit per confirmationem.

Tertiò, indiget cibo spirituali, quo anima nutritur in gratia & spiritu, & hoc per Eucharistiam, quæ viaticum dicitur.

Quartò,

Digitized by Google

Quartò, indiget medecina sanante, si quando in peccatum incidat, & hoc fit per pœnitentiam.

Quintò, indiget expellere reliquias aliquas ex peccatis remanentes: non enim homo dolet, sicut debet, ex negligentia sua, & ad hoc indiget extrema vnctione, quæ datur tempore mortis, quia tunc anima omninò debet esse purgata, quippe quæ diuino conspectui est præsentanda. His sacramentis homo perficitur per ordinem, quo homo potestatem habet alijs sacramenta ministrandi. Similiter per matrimonium, quo multitudo hominum conseruatur: ex quorum congregatione Ecclesia consistit. Vnde fit, vt sacramentorum numerus, sufficiens sit, & completus. Et his sacramentis aliqua dicuntur necessaria ad salutem, sine quibus non potest contingere alicui salus. Aliqua non necessaria, quamuis omnia sint in præcepto. Baptismus, & pœnitentia sunt necessaria. Baptismus quidem omnibus, pœnitentia his qui mortaliter peccant. Sunt autem sic necessaria, vt nullus secundum legem ordinariam Dei, modò potest ingredi cœlum quando baptizatur, & si post baptismum peccat mortaliter, quin pœniteat, & confiteatur. Attende tamen quòd non sunt ita necessaria in re, sat est in voto, & proposito, cùm re haberi non possunt. Vnde qui dolet de peccato sufficienter, & cum proposito confitendi, vel voluntate si posset, consequitur gratiam, & si moritur, saluatur. Idem de Baptismo. Vnde cathœcumeni, qui Baptismum in voto habent, si casu moriantur, si dolorem de peccatis habuerunt, salui sunt. Alia Sacramenta, putà, Eucharistia, Confirmatio, Extrema vnctio, sunt quidem in præcepto certis temporibus, & cùm haberi possunt, ita vt obligent tunc ad susceptionem, sed non sic, vt sine illis non contingat salus. Ordo, & matrimonium, sunt necessaria in Ecclesia, in communi considerata, & sic obligant ad susceptionem, tamen ista necessitas, non se extendit ad personas particulares, nisi ratio necessitatis vrgeat, vt si tanta esset hominum paucitas, vt aliqui obligarentur ad matrimonium, & aliqui ad ordinem, quod modo non euenit. Super est vt in particulari de singulis tractemus.

De ma-

De materia remota, & propinqua baptismi.

CAPVT XVIII.

PRimum omnium sacramentorum, secundum ordinem susceptionis, est baptismus, quem Magister sent. in li. 3. dist. 3. sic definit; baptismus est ablutio corporis exteriùs facta, sub præscripta forma verborum In baptismo, sicut in quouis sacramẽto, quinque sunt cõsideranda, materia, forma, minister, suscipiẽs, effectus.

Materia duplex est, alia remota, altera propinqua. materia remota est aqua: propinqua est ablutio, quæ fit mediante aqua. Tractemus prius de materia remota. Hæc debet esse aqua elementaris, ideòque in alio liquore non licet baptizare, nec valet baptismus. Vnde in vino, ceruisia, & lacte non potest esse baptismus. Similiter nec in liquoribus herbarum, florum, aut arborum, quæ non sunt aquæ elementares. Similiter nec in sudore, sputo, vrina, quæ sunt excrementa, non aqua. Attende tamen, quòd quamuis aqua sit alterata, dummodo non sit eius substantia mutata, potest esse materia Sacramenti. Vnde in niue, nõ potest esse baptismus, quia iam est habens aliam formam substantialem ab aqua: at verò, quãdo manet aqua, est materia, vnde nihil refert, an sit calida vel frigida, pluuialis, vel fluuialis, salsa, qualis est mare, vel dulcis, pura vel mixta, dummodò non sit mixtio tanta, vt aqua non sit, Vnde potest esse baptismus in lixiuio, brodio carniùm, vel piscium, quando non est notabilis mixtio, vt aqua non sit. Potest esse etiam in aquâ expressa à luto, si qua exprimatur, licèt sit cum terra, similiter in aqua sulphurea, hæc omnia materia esse possunt, licet non sit adhibenda, nisi in extremo necessitatis tempore. Aqua thurifera tempore necessitatis non est opus, sit benedicta, alias, sic, & aliter faciens peccat mortaliter, qui in non benedicta baptizat. Imò debet esse chrisma nouum illius anni, nisi necessitas sit, vt habetur c. siquis alio, de consec. d. 4. Dices, quare Christus instituit aquam materiam huius sacramenti?

Dico id esse factum propter duo, & propter significationem & propter vsum.

Propter significationem quidem, quia optimè exprimit aqua tres

Digitized by Google

tres effectus baptismi.

Aqua enim ratione suæ humiditatis, ita lauat, quòd non relinquat aliquid immunditiæ, reliqui humores non sic. Vinum enim relinquit odorem, oleum maculam, lac colorem, aqua nihil. In quo significatur baptismi effectus. Totam enim maculam, siue culpam, & totam pœnam aufert.

Secundò, aqua ratione frigiditatis temperat calores & æstus, baptismus temperat carnis concupiscentiam: efficatior enim est concupiscentia non baptizati, quam baptizati.

Tertio, aqua ratione claritatis recipit radios lucis: per baptismum homo fit aptus ad recipendum alia Sacramenta & gratiam Dei. Fuit & aqua propter vsum, quia, cùm hoc sacramentum sit omninò necessitatis, debuit habere materiam communi omnium, qualis est aqua, quæ vbique reperitur. Est igitur materia remota, aqua.

Materia propinqua est, ablutio. Est enim opus, quòd abluat corpus. Nota tamen, quòd per ablutionem, intelligimus vel immersionem, siue trinam, siue aspersionem, siue effusionem: quocumque modo horum fiat, tenet baptismus. Tamen quisque debet baptizare iuxta ritum suæ Ecclesiæ, nisi aliud petat necessitas, vel honestas. Necessitas quidem, vt in loco, vbi est trina vel vna immersio, cùm est periculum nocumenti infantis, potest aspergi, vel pauca aqua suffundi. Honestas, vt, si adultus est, non debet immergi, sufficit effusio. Attende tamen, quòd debet esse caput, nisi vrgeat necessitas. Cum enim puer in ventre matris periclitatur, & emisit manum, vel pedem, potest baptizari in illa parte, & hoc est probabilius, licèt aliqui dicant, illum non posse baptizari. S. Thom. tenet quòd potest, tamen si viuit, est denuo sub conditione baptizandus, licèt probabile sit, quòd non oporteat rebaptizari, vt alij sentiunt, quos citat Siluest. verb. bap. 4 §. 1. Nota etiam, quòd debet esse ablutio, id est, actus ex se ordinatus ad ablutionem. Vnde qui puerum morientem, proiecit in puteum profundum, vt baptizetur, quamuis suffocaretur, quia non potest ab aqua extrahi, ille non baptizat, sed occidit, peccatque mortaliter, & est irregularis, vt dicit Silue. loco citato, §. 10. contra aliquos. Non enim est ille actus abluendi. Potest autem in isto casu, vestem extendere, vt aquam ebibat, & postea expressione baptizare, vel puerum in cistella positum, chorda, vsque ad aquam dimittere

Digitized by Google

dimittere & extrahere. Quòd si hæc non possunt fieri, iudicandum est de hoc, ac si omninò deesset aqua. Nota rursus, quòd aqua debet tangere corpus, vel partem. Vnde in ventre non potest puer baptizari aqua superiniecta matri. Nec similiter potest aliquis intra corium inclusus baptizari. Sufficeret, vt dicit Soto, quòd aqua caderet supra capillos capitis, licèt non ita penetraret, vt cutem ipsam attingeret. Hæc igitur est vtraque materia baptismi.

De forma Baptismi.

CAPVT XIX.

BAptismi forma sunt verba, quæ simul cum ablutione conferuntur. Hæc autem triplex est.

Vna secundum Latinam Ecclesiam.

Altera secundum Græcam.

Tertia qua vti opus est in baptismo dubio, cùm putà, aliquid est dubium, an baptizandus, aliàs esset baptizatus. Non autem intelligendum quòd triplex sit formæ substantia: vna enim est, sed varius exprimendi modus.

Græcorum forma est, *Baptizetur seruus Christi, talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Latinorū verò forma est, *Ego te baptiso, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.* Et baptizādi sub dubio, est: *Si es baptizatus, non te rebaptizo, sed si non es baptizatus, ego te baptizo.* Quāuis, credo sufficeret ista vltima, siṇō es baptizat⁹, &c. Est autē in omni forma obseruandum, vt simul sit cū ipsa materia. Nec enim priùs verba, quàm materia adhibeatur, sunt proferēda, nec etiam pòst. Vnde, qui post aquæ effusionē verba subiūgeret, vel antè proferret, nō baptizaret, quāuis nō sit necessaria Mathematica, vel Physica simultas, vt in eodē instātis materia & forma incipiant, sat est moralis simultas. Vnde licèt post vnam vocem emissam, aqua infundatur, vel antè, non esset inconueniens. Est autem circa has formas aduertendum, quòd non debet vllo modo variari, sed integrè seruari, aliàs ex negligentia variare, vel consultò, peccatum est graue. Non tamen ob id omnis variatio impedit formam, quo minus

Digitized by Google

minùs verum faciat baptismum. Aliquando enim impedit, aliquando non: pro quo hoc est generaliter aduertendum, quòd quoties mutatur sensus verborum positorum, tunc nō est forma, & consequenter nec baptismus, vt si quis alia quadam sententia vel ordine vellet baptizare, non est baptismus. In particulari aduertendum est, esse sex mutationum species. Est enim subtractio verborum, additio, variatio, transpositio, corruptio, interruptio, quas singulas explicare oportet. Explicabimus autem in latina forma, quæ in vsu nostro est, continetur autem his versibus:

Nil forma demas, nil ponas, nil variabis,
Transmutare cave, corrumpere verba maiori.

In primis, non quælibet subtractio verborum in illa forma aufert baptismum, quamuis vnum auferre verbum absque causa, sit peccatum graue, in primis illa duo verba *Ego, Amen.*: non sunt de necessitate, quamuis præterm ittere peccatum esset, maximè illud, *Ego* nam, *Amen*: non in omnibus Ecclesiis, est vsus: vbi autem vsus est illud proferendi, non est prætermittendum. Si prætermittatur, non aufertur forma. Pronomen, *Te*, necessarium est ita, vt qui tantùm diceret, *baptizo*, non baptizaret. Reliqua verba necessaria sunt, adeò quòd auferre nomen vnius personæ, non esset baptismus. Similiter auferre præpositionem, *In*. Aliqui volunt quòd illud, *&*, sit necessarium, sed non puto ita esse: nam latinè non aufertur sensus, quamuis subticeatur illa copula. Additio etiam aliquando aufert, aliquando non aufert formam, quando additur aliquid repugnans fidei, quæ exprimitur in illis verbis, non valet. Vt si Arrianus diceret, *Baptizo te in nomine Patris maioris, & Filij minoris, & Spiritus sancti*, non baptizaret. Quod si nihil est contrarium fidei Trinitatis quod apponitur, forma valet, vt si diceret: *Ego indignus minister, te baptizo, in nomine Patris omnipotentis, & Filij vnigeniti, & Spiritus sancti ab vtraque procedentis*, vera est forma. Illa tamen sunt nullo modo verbis sacramentorum miscenda, sed purè recitanda sunt. Verborum varietas multiplex est, non tamen omnis impedit. In primis, quantùm ad idioma, non impeditur forma, si Hispano, vel Germano, vel Italico, vel alio quouis idiomate dicatur, dum idem retineatur sensus. Imò melius facerent isti, qui in necessitate baptizant, si nativo

Digitized by Google

natiuo sermone proferant. Cùm enim ignari sint linguæ Latinæ ridiculas voces emittunt. In baptismo tamen solenni omnes Latini, Latino sermone vti debent. Alia est variatio inter sermonem Latinum: in primis si loco illius, *Ego*, dicat, *nos*, ratione dignitatis, sicut Episcopi solent loqui, baptismus est, Similiter si, *Te*, mutet in, *vos*, vel in *vestram dominationem*, vel in nomen ipsius baptizandi, valet forma. Similiter si verbum eadem causa mutet in plurale, *baptizamus*, aut mutet in passiuo, *baptizeris à me*, etiam valet, aut si loco illius verbi, *baptizo*, dicat *abluo*, vel *lauo*, vel *immergo*, vel *aqua tergo*, vel quid simile. At si dicat in nominibus Patris, &c. non valet baptismus. Nam nomen ibi fidem, veritatem, potestatem, maiestatem, inuocationem significat, quæ vnum sunt in tribus personis. Nec etiã valet si loco, *nomine*, dicat, *fide*, vel, *virtute*, quia plus significat *nomen*: posset quidem dicere, *In nomine Patris, in nomine filij, & in nomine Spiritus sancti*: Similiter non valeret, si diceret, *In nomine Trinitatis*, & non exprimeret personas: vel, si dicat, *In nomine Christi*, nam si Apostoli vsi sunt hac forma, id fuit ex peculiari reuelatione Spiritus sancti, ad imprimendum nomen Christi in cordibus fidelium incipientium, modo non licet absque tali reuelatione, nec esset baptismus, & hoc puto probabilius. Similiter non valet si mutentur nomina personarum, & dicatur: *In nomine genitoris geniti & procedentis ab vtroque*. Et hæc est communis sententia, licet solus Caiet. dicat valere. In re tamen ita grauiori securior est sententia communis. Tamen dici posset: *In nomine Patris, Christi & Spiritus sancti*. Hæc de variatione.

Circa transpositionem, notandum est, quòd quoties sensus idem manet, non auferit transpositio verborum formam. Vnde si quis dicat, *In nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti, ego te baptizo, Amen*: vel si dicat, *In nomine Patris ego te baptizo, & Filii & Spiritus sancti*, vel si dicat, etiam personatum mutato. *Ego te baptizo in nomine Filii, & Patris, & Spiritus sancti*, dum non intendat errorem inducere contra fidem, baptismus est. Tanta tamen posset esse in aliquibus formis transpositio, vt sensus auferretur, tunc non valet.

Circa corruptionem, quæ in pronunciatione consistit, si tanta sit, vt penitus verborum significatio eadem non appareat secundum communem intelligendi modum, non est tunc forma, at si non

Digitized by Google

at si non sit tanta, siue ex ignorantia, siue ex malitia faciat, dummodo seruetur debita intentio, non ob id forma perit. Vnde approbatur illa forma dicta à quodam ignorante, *Ego te baptizo in nomine Patris, Filia, & Spiritus sancta.* Ita approbauit, Zacarias Papa, capit. retulerunt, de consecrat. distinct. 4. & Extravag. 84. Hinc fit, vt cùm in forma non sit integra pronunciatio, non ob id sit repetenda, vt si loco M. profertur N. vel subticeatur litera, dicendo, *Ego te absoluo*, vel *assoluo te*, vel quid simile, pro, *Ego te absoluo.*

Circa interruptionem etiam notandum est, quòd cùm est tanta mora interposita, vt iam sit notabilis, est repetenda ex integro forma; at siquis ipuendi gratia non continuauit formam, non est opus repetere. Hæc omnia quæ dicimus, de forma baptismi, etiam dē aliis sacramentorum formis sunt intelligenda, & etiam de Græcorum formis. Valeret enim si diceret, *Ego te baptizo seruum Christi*, vel etiam *Christus baptizat hunc seruū suum*: nam Græci ita intelligunt cùm dicunt, *baptizatur seruus Christi*, scilicet, à Christo: Similiter in aliis quæ diximus. Maximè enim seruandus est sensus. Vnum tamen hic notandum est, quòd si quis Latinus baptizaret in forma Græca, verè baptizaret, & hoc est probabilius, licèt alij id negent, tamen peccaret, non seruans morem, & præceptum suæ Ecclesiæ. Est etiam obseruandum, quòd in forma Latina plura exprimuntur, quàm in forma Græca. Nam in forma Latina, exprimitur causa principalis baptismi. S. Trinitas, & similiter cadē inuocatur. Exprimitur susceptes baptismum, & minister, & actus ipse baptismi. At Græci ministrum subticent forsan ad tollendum eorum errorem, qui putabant ministrum, esse causam principalem, quos reprehēdit Paulus. Dicebant enim: Ego sum Paulus: ego sum Apollo. Præterea Latini vtitur indicatiuo, ad exprimendam præsentialitatem effectus; Græci, deprecatiuo, ad significandum quod à Deo est communicanda gratia. Rursus Latinus vtitur secunda persona, quia aures spirituales considerat in baptizato: at Græcus tertia persona vtens illorum baptizatorum nomine, quia non semper corporaliter adsunt, Græci tamen si intentionem debitam habeant, verè in sua baptizant forma.

De mini-

Digitized by Google

De ministrante Baptismum.

CAPVT XX.

VLtra materiam & formam sacramenti necessarius est minister conferens. Hic autem non potest esse vnus respectu sui ipsius, minister, quia tunc veritas formæ non consisteret. Non enim verum esset dicere, *Ego te baptizo*. Est autem duplex minister, vnus necessitatis, alter ex officio. Minister ex officio tantùm est Sacerdos, & non omnis, sed curatus, seu parochus, ideoque peccaret, qui extra necessitatem baptizaret, nisi parrochus esset: & si laicus esset, fieret irregularis, vt habetur, cap. primo, de clerico non ordinato ministrante: hæc tamen irregularitas est intelligenda, si solenniter baptizet. Vnde, non benè Siluester verbo baptismus, 3. §. 2. vniuersaliter est loquutus. Minister necessitatis adhùc duplex est, vnus secundum legem ordinariam Dei. Alter est, secundum supernaturalem Dei ordinationē. Hic posterior est Angelus, aut anima extra corpus, qui ex diuina voluntate possunt baptizare, non tamen secundum communem Dei legem. Vnde, nisi constet esse bonum Angelum, vel animam sanctam, non est baptismus censendus, secus si bonus sit. Tunc enim voluntate diuina fecisse credendum est. Minister verò secundum communem Dei legem, est homo cuiusque sexus, siue vir, siue fœmina, siue hermaphroditus cuiusque ætatis, siue puer, habens tamen vsum rationis, siue iuuenis, siue senex cuiuscque status, siue laicus, siue Ecclesiasticus, cuiuscunque conditionis, siue seruus, siue liber, cuiuscunque vitę, siue Iudęus, siue Paganus, siue alius quiuis infidelis, cuiuscunque moris, siue peccator, siue non, siue præcisus ab Ecclesia, siue non: omnes isti possunt baptizare. Tamen in omnibus est necessaria intentio debita, faciendi id quod facit Ecclesia, vti diximus. Vnde, licet infidelis non crederet, se quicquam boni facere, & cum irrisione faceret, si tan en ad petitionem baptizandi baptizaret, intendens facere id quod facit Ecclesia

Digitized by Google

clesia Christiana, vel vt ille petit, verè baptizaret. Quamuis autem isti omnes possint in necessitate baptizare, & non peccent, licèt in peccato sint, sicut peccat, qui solemniter in peccato existens Sacramentum ministrat; tamen vnusquisque inferior debet cedere in præsentia superioris, vt cùm adest vir, non debet baptizare fœmina: cùm Ecclesiasticus, non debet laicus, & sic consequenter, licèt non esset mortale oppositum facere; imò aliquo casu, potius à laico, quàm à Parrocho, etiam baptismus esset suscipiendus, puta, si Parrochus nollet baptizare, nisi accepta pecunia in precium, quod Symonia est: tunc si paruulus est baptizandus, baptizetur potius ab ipso ferente illum ad baptismum. Quòd si adultus est, petat ab alio etiam infideli, & si nullus adest, & periculum mortis instat, tunc potius debet mori cum baptismo in voto, in hoc enim saluatur. Et hæc est communis sententia. Licebit tamen aquam puram emere ad baptizandum, quia non est emptio rei sacræ. Hoc autem est obseruandum in ministro, vt vnus sit, plures enim baptizare non possunt. Vnde si essent, vnus, mutus, qui non posset verba proferre, alter manibus carens, qui non posset aquam infundere, si vterque conueniret, & vnus vnum alter aliud præstaret, non esset baptismus, & hæc est communi, sententia: licet oppositum aliqui velint, sed non est opinio conueniens: nam verba notant exercitium actus, ab ipso ministrante, etiam in forma Græca: nec etiam est baptismus, cum multi baptizant, & singuli dicant, nos te baptizamus, ita quod illud pronomen faciat sensum copulatum, seu completum, quasi alios in baptismi consortio significent, tunc non esset baptismus, vt communior opinio tenet, licet aliqui teneant oppositum. At si multi baptizentur, singuli dicentes, *ego te baptizo*, vel, *nos te baptizamus*, per illud plurale intendentes singulare, tunc esset baptismus. Si enim vnus præcederet, iste baptizaret, illi non, sed essent rebaptizatores: si verò omnes simul, tunc omnes, & singuli baptizarent, sicut multi confectant hostiam. Quod posset accidere, si forsan duo aliqui de prębenda contendentes, baptizare conarentur. Hæc sunt circa ministrum notanda.

Sed vnum esse dubium hic poterat, an baptismus collatus à malo ministro, sit ita efficax, sicut collatus à bono. Et dico, quòd quantum ad effectum per se ipsius baptismi, qui datur ex

Digitized by Google

opere operato, æqualis est valoris vterque baptismus, tamen ex parte illius, qui dans sua deuotione & petitione impetrat à Deo, maioris efficaciæ est baptismus collatus à bono. Amicus enim Dei & seruus impetrat ea, quæ inimicus & peccator, impetrare non potest pro aliis. Aliud dubium de eo qui putat se baptizare Petrum, & baptizat Ioannem, dico quòd error personæ, vel sexus, non impedit baptismum, dummodò minister haptizare intendat, nisi exprimeretur in intentione, quòd non vult baptizare, si est alius, quam putat. Sed hoc nullus facit.

De suscipiente Baptismum.

CAPVT XXI.

POst Euangelij promulgationem per Apostolos factam, præceptum diuinum generale est, omnes ad baptismum suscipiendum obligans, sine quo in re, vel in voto suscepto, nullus de lege ordinaria saluatur, iuxta illud Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Sub hac autem generalitate, Primò comprehendimus existentes in originali peccato, siue etiam existentes in actuali, etiam sanctificatos in vtero matris, siquidem modò essent: tales enim tenerentur modò sub præcepto recipere, vt habeant characterem, & vt Christo Domino in passione, quod per baptismum fit, conformentur, quamuis hi, si ante baptismum decederent, salui essent ratione gratiæ sanctificantis.

Secundò, comprehendimus etiam paruulos, & adultos: paruulis enim baptismus conferri potest, & collatus cõsequitur suum effectum, vt definitur in cap. maiores, de baptismo. Si enim his conferri non posset, eheu illa ætas absque remedio, quod vanum est dicere. Hoc circa paruulos est aduertendum, quòd secundum communem sententiam, & probabiliorem, si filij sint infidelium, qui sui iuris sunt, & non serui, non debent inuitis parentibus baptizari, quia iure naturæ, sunt ipsorum parentum. quod si baptizarentur inuitis parentibus, teneret baptismus, tamen non sunt ab illorum cura subtrahendi, donec illucescat vsus rationis

Quia

Digitized by Google

Quin etiam ipsis inuitis possent baptizari, si vellent filij. Etiam adhuc circa paruulos aduertendum, quòd cùm expositi inueniuntur, vt in nemore, & est rationabilis causa dubitandi, an baptizati fuerint, putà, quia sine scripto inueniuntur, & nimis recentes sunt, sub dubio sunt baptizandi. Idem etiam consendum est, de eo etiam adulto, qui natus est inter exteras nationes, & nescitur an baptizatus fuerit. Aduerte etiam circa paruulos quòd cum eis computantur adulti, qui nunquam vsum rationis habuerunt, sed in natiua sunt amentia. hi enim vt pueri baptizari possunt; etiam repugnantes, secus, si habuerunt vsum rationis, siue iudicium, vel patiuntur lucida interualla. Non enim baptizandi sunt in amentia, etiam vrgente necessitate, nisi in tempore vsus rationis habuerunt voluntatem baptismi: tunc enim ratione huius intentionis virtualis, possunt baptizari, & eodem modo dormientes.

Tertiò, vt ad alios redeamus, notandum est, quòd triplex est necessaria dispositio in adultis ad baptismum, intentio suscipiendi baptismum, fides, dolor de peccatis commissis. Hæc autem non eodem modo sunt necessaria. Intentio namque ita est necessaria, vt si desit actualis, vel virtualis, non sit baptismus. Vnde fit, vt qui renuens, & interius baptizatus, non sit vere baptizatus, si tamen interius consensit, quamuis metu, & vi, tunc baptizatus est, & recepit characterem, sed non gratiam: cogendusque est vt maneat in fide Christiana, vt habetur cap. maiores, de baptismo. Fides quidem est necessaria, sed tamen ad recipiendam baptismi gratiam, non ad characterem. Vnde si accederet aliquis, cum intentione suscipiendi baptismum, tamen non credens vni articulo, vel pluribus articulis fidei, recipit characterem, non tamen gratiã, donec deponat errorem, & disponatur. Dolor etiam hoc modo necessarius est ad gratiam, non ad characterem. Vnde, si aliquis cum voluntate actuali peccandi accederet, cum debita tamen intentione, reciperet characterem, sed non gratiam, donec confiteretur de tali peccato, & fictione, in qua recipit baptismum. sicut etiam ille qui cum errore accedit: Isti enim dicuntur accedere fictè, & ponere obicem: at ablato, baptismus consequitur suum effectum, & dat gratiam, & remissionem omnium peccatorum antecedentium baptismum, quoad culpam, & totam pœnam. Verum est, quod si ministro constaret horum fictio,

Digitized by Google

nullo modo ad baptismum eos admittere deberet, tamen considerare oportet, quòd qui fictè accedunt, & posteà confessione remouent fictionem, non dicuntur peccata ante baptismum commissa confiteri. Non enim est confessio facienda vlla de illis peccatis, nec vlla imponenda est pœnitentia, sed cum sola attritione, accedente baptismo delentur, quamuis si erant peccata obnoxia restitutioni, non liberentur à restitutione.

Quartò notandum est, quòd posset accidere, vt aliquod monstrum nasceretur viuum, duplicatis partibus humanis, vt cum duplici capite, & pectore: & tunc obseruandum est, an probabile videatur esse duos, tunc vnus illorum absolutè, alter sub conditione baptizandus est. Quòd si vnum hominem esse appareat, semel est baptizandus. Quia verò non omnino certum est, illos esse duos, ob id, non simul baptizandi, sed modo prædicto. In aliis verò necessitatibus, vt cùm est multitudo nimia baptizandi, vt fuit in primitiua Ecclesia, & modò est India, possent simul plures baptizari aspersione, & tunc forma est, *Ego vos baptizo*: sed non debent tot simul esse, vt periculum sit, ne omnes abluantur, & attingantur aqua.

Quintò etiam circa adultos est notandum, quòd non statim ad baptismum sint admittendi, cùm ipsum petunt, si ex infidelitate veniunt, sed sunt per aliquot menses inter cathecumenos detinendi, vt in fide instruantur, & vt eorum constantia probetur, & propter reuerentiam Sacramenti. Hoc autem ob duas causas impleri potest.

Prima est, cùm iam qui petit est in fide instructus & probatus.

Altera est, cùm necessitas vrgeat infirmitatis, vel obsidionis, vel naufragij, vel alicuius similis. Tunc enim vtcunque fide exposita, cum ille assentiat, est baptizandus: illi verò qui detinentur expectantes baptismum, si interim obeant absque baptismo cum contritione, & voto baptismi, saluantur.

De effectu

Digitized by Google

De effectibus, & speciebus Baptismi.

CAPVT. XXII.

MVlti sunt Baptismi effectus. Inter alios, hi sunt præcipui.

Primus est gratia, qua remittitur peccatum originale, etiam actuale in adultis.

Secundus est, totius pœnæ pro peccatis debitæ remissio, adeóque si debitè accedat baptismo, consequitur totius pœnæ indulgentiam, vt si statim moreretur, quamquam plenus esset peccatis, volaret ad cœlum.

Tertius, character, quo habet potestatem recipiendi alia Sacramenta, quæ sine baptismo præcedenti, conferri non possunt.

Quartus ablatio irregularitatis; aufert enim baptismus, omnes irregularitates ante baptismum contractas, præter bigamiã, vt alias diximus: non tamen aufert obligationem, circa aliam personam. Vnde qui debebat alteri, non absoluitur propter baptismum à debito, qui erat reus mortis pro aliquo crimine, non liberatur à morte per baptismum, licet soleant Iudices similibus parcere, si pars est satisfacta. Ista omnia quæ hactenus diximus, de aquæ baptismo intelliguntur. Sunt enim alij duo baptismi, baptismus sanguinis, qui est martyrium, de quo Lucæ 12. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur.* Et est baptismus flaminis, qui est contritio de peccatis.

Differunt autem isti tres baptismi dupliciter.

Primò, ex parte suscipientis: nam flamminis est adultorum: illi enim soli possunt conteri de proprio peccato, alij duo etiam sunt communes paruulis. Vnde si paruuli occidantur ab aliquo in odium Christianorum, quia filij Christianorum sunt, licèt aqua non sint baptizati, saluantur. Et rursus, cum mulier prægnans subiit martyrium, & infans in vtero saluatur, & fit martyr, vt tenet Syluest. verbo. baptism. 1. §. 2. cum Palude.

Secundo, differunt ex parte effectus. Baptismus enim aquæ, imprimit characterem, quem nullus alius baptismus imprimit,

Digitized by Google

quamuis martyrij det aureolam, quæ gloria quædam accidentalis est. Præterea baptismus aquæ, & sanguinis, peccatum cum tota pœna remittunt: at flaminis, non, nisi iuxta quantitatem doloris & contritionis pœnam remittit, culpam autem aufert, cum sufficiens est dolor, vt contritio: de qua posteà dicemus, in materia de pœnitentia.

De solennitatibus Baptismi.

CAPVT. XXIII.

QVæ hactenus diximus, sunt ea, quę ad necessitatem baptismi pertinent: vbi enim baptismus est, ibi necessariò forma, materia, minister, suscipiens, & effectus, saltem ad characterem suscipiendum sunt. At verò, quædam solennitates sunt in baptismo, quæ quamuis ad ipsius essentiam non pertinent, attamen obseruandæ sunt, adeò quòd, si aliquis est baptizatus propter necessitatem absque illis, si baptizatus vixerit, sunt tales solennitates adhibendæ, quamuis baptismus non sit repetendus. Quòd si necessitas baptismi non vrgeat, nullus baptizare debet absque illis. Sunt enim ab Ecclesia instituta propter reuerentiam Sacramenti, ne ita aridus & nudus ad tantum Sacramentum fieret accessus. Similiter ad excitandam fidelium deuotionē. Maximè enim istæ solennitates animos ad deuotionem accēdunt in Deum. Similiter propter eruditionem, quia maximè istis signis sensibilibus, homines etiam ignorantes eruditur, & eorum significationes facilius percipiuntur. Similiter etiam propter vtilitatem, quia istæ solennitates, non carent magna virtute & efficacia erga animos, veluti dicemus.

Istæ solennitates diuiduntur in duas partes, quædam antecedunt baptismum, quædam ipsum sequuntur.

Quæ antecedunt sunt tres, cathechismus, exorcismus, vnctio olei sancti.

Per cathechismum instruitur baptizandus circa fidem, quam profiteri debet: hoc enim significat vocabulum. Est enim

Digitized by Google

Est enim cathechismus, instructio credendorum. Nec obstat, quòd baptizandus sit paruulus; nam sufficit, quòd per susceptores suos recipiat instructionem.

Altera dispositio est exorcismus, quę est abiuratio, & increpatio quædam maligni spiritus: arcetur enim & expellitur potestas dæmonis, impediens salutem spiritualem baptizandi, in quo sunt tres ceremoniæ.

Est exsufflatio, quia expulsio dæmonis significatur, cum manus impositione, & signo crucis, ad precludendam viam dæmoni, ne ingrediatur.

Secunda, salis in ore immissio, ad denotandam sapientiam, qua opera Christiana debent esse condita.

Tertia, est saliua, digito, auribus, & naribus apposita, ad denotandam aperti meam sensuum spiritualium. Exorcisare est exorcistæ, sicut cathechizare, est lectoris; quamuis modò totum faciat Sacerdos qui baptizat.

Tertia est, vnctio olei sancti, quæ ad exorcismum potest referri, quo oleo fit crux in scapulis, & pectore, ad significandam subiectionem diuinæ legi, & quòd subiectio debet esse ex amore. Fit oleo, ad denotandum, quòd debet pugnare pro fide suscepta, pugiles enim oleo inungebantur. Multæ aliæ particularitates in his interueniunt, quas prætermitto, quia facile est cuilibet videre in ipso libro, vbi ceremoniæ istæ exercendę traduntur.

Post baptismum sunt tres ceremoniæ.

Prima est, signatio sinciputis chrismate: quod significat duo, & ius ad gloriam futuram, & præparationem cuiusque Christiani ad reddendum rationem de ea quæ in ipso est fide. Est etiam vestis candida, quę significat statum innocentiæ baptizati, & candela accensa in manu, significans lucentem fidem per operæ, iuxta illud, *Sic luceat lux vestra coram, &c.*

Præterhas, alia est solennitas. Debent enim esse susceprores, sine patrini, qui leuent baptizandum de sacro fonte, qui etiam sunt in cathechismo: hi tamen ex Conc. Trident. de reformat. sess. 24. cap. 2. non debent esse nisi vnus, siue vir, siue mulier, vel ad summum vnus, & vna, in quo etiam cap. statuit. Quòd si alij vltra designatos babtizatum retigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Et attende, quod hi duo non possunt esse, nisi sit alter masculus, & altera femina: hi autem non debent esse mo-

Digitized by Google

nachi, nec religiosi, nec non baptizati, nec pater nec mater baptizandi, quamuis ad catechismum sufficerent tantum catechizati. Isti tenentur baptizatum circa fidem, & mores instruere, quamuis non sit tanta obligatio modò, cùm parentes iam Christiani sunt. Hæc erant cùm non ita solebant esse. Esset autem modò, si non essent tales parentes, vel esset aliquis defectus vel negligentia in eis.

Vnum tamen hic est aduertendum, quòd inter istos susceptores, & baptizantem, & baptizatum, contrahitur affinitas quædam impediens matrimonium, est triplex in hoc affinitas.

Prima est paternitas inter susceptores, & baptizatum, & inter hunc, & baptizantem.

Secunda est compaternitas, inter patrem & matrem baptizati, & inter baptizantem, etiam non inter & patre, licèt non cum susceptoribus, & hoc non etiam seruatur post Concilium Tridentinum. Est tertia fraternitas inter filios, & filias susceptoris & baptizatum, sed hæc fraternitas nunc ablata est per Concilium Tridentinum, eadem sess. & cap. supradicto. Ista affinitas est tanta, vt impediat matrimonium contrahendũ, & dirimat contractum, quando est in baptismo. Quod si est in solo cathechismo, in quo non sequitur baptismus, quia, verbi gratia, fuit impeditus, vel antè factum, tunc contrahitur etiam affinitas, sed non vt dirimat contractum matrimonium, sed vt sit aliquod peccatum contrahere. Cùm autem susceptor est non baptizatus, non contrahitur ista affinitas, licèt contrahatur, quando baptizatur. De his tamen impedimentis, latiùs dicendum est in materia de matrimonio. Atque ista de baptismo sufficiunt.

De Confirmatione.

CAPVT. XXIIII.

COnfirmatio, secundum est Sacramentum post baptismum, adeò quòd alia Sacramenta, maximè Sacramentum ordinis, non liceat isto non præcedēte suscipere. Quāuis si cōferatur ordo, teneatur non est enim licut baptismus, qui nisi præcedat, prohibet

Digitized by Google

prohibet ordinem, & alia Sacramenta, vt collata non teneant. Ea omnia quæ in baptismo indagauimus in Sacramento hoc oportet etiam indagare.

Primum est, materia: hæc autem est chrisma, non quodcunque sed consecratum ab Episcopo consecrato, & non tantum clerico: adeò quòd nisi talis sit consecratio, non censeatur materia Sacramenti. Chrisma autem est, vnguentum ex oleo oliuarum, & balsamo confectum. Est autem opus, vt sit nouæ illius anni, id est, consecratum eodem anno, alias sine necessitate confirmare chrismate præcedentis anni, peccatum est contra præceptum canonicum, cap. si quis de alio, de consecrat. distinct. 4. Quamuis teneret confirmatio. Chrisma enim præcedentis anni, comburi debet, cùm nouum consecratur. Solet esse grauis controuersia, an balsamum sit necessarium, ita vt qui solo oleo confirmaret, verè confirmaret. Omnes conueniunt esse necessarium, necessitate præcepti, adeò quòd peccaret mortaliter, qui omitteret. An tamen sit necessarium necessitate Sacramenti, communis opinio tenet quòd sic. Caiet. 3. parte in materia de confirmatione, tenet oppositum, & Soto eum cum alijs sequitur. Id enim videtur huic fauere, cap. pastoralis, de Sacramentis non iterandis, vbi quidam confirmauit solo oleo, absque balsamo, & consultus Papa Innocentius tertius dixit, quòd nihil iterandum erat, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat omissum. Si igitur non erat iterandum, ergo fuit ille verè confirmatus. Et quamuis opinio ista propabilis sit, tamen securior tenenda est oppolita: nam Concilium Florentinum, cùm dixisset, materiam esse necessariam ad Sacramenta, pro confirmatione, ponit chrisma ex oleo, & balsamo confectum, & ad cap. pastoralis, dici potest, quòd tunc non fuit Sacramentum, tamen cùm appositum fuit balsamum, perfectum fuit, quod antè imperfectum erat. Vnctio autem absque dubio est necessaria, necessitate Sacramenti, licèt Apostoli, ex diuina dispensatione, sola manuum impositione confirmabant. Huius Sacramenti forma est ista: *Consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.* Quæ forma patitur illas mutationes, & eo modo sicut diximus in forma baptismi. Minister est Episcopus, adeò quòd alius non posset conferre, quamuis ex Papali dispensa-

Digitized by Google

dispensatione, etiam Sacerdos possit, sed non alius. Debet autem Episcopus eos tantùm, qui suæ dioceſis sunt, cõfirmare, non alios, quamuis si confirmet, factum teneat. Vnde nec Archiepiscopus debet suorum suffraganeorum subditos (quamuis eos visitet) confirmare 16. quæst. 1. capite interdicimus. Suscipiens istud Sacramentum est masculus, vel fœmina, cuiusque ætatis, quamuis ex consuetudine sit non minoris ætatis septem annorum, saltem habeat vsum rationis. Debet tamen necessariò esse baptizatus, aliàs non tenet confirmatio. Debet etiam esse ieiunus, & quando præcesserit peccatum mortale, confessus. Sed ista sunt secundùm decentiam, non tamen sunt de necessitate. Cùm enim peccauerit, sufficit contritio, cum proposito confitendi, licèt non confiteatur tunc. Effectus sunt tres.

Primus est, character quo insignitur, tanquam miles Christi, vt aduersus inimici tentationes, sit constans pro Christo, ob id insignitur, seu vngitur in fronte, vt denotetur quòd non debet erubescere Christi crucem, & militiam, sed coram toto mundo, si opus erit, confiteri. Solet autem linteo ligari caput, donec exsiccetur chrisma. Impingitur etiam ei alapa, tum vt recordetur susceptì Sacramenti, quod iterari non potest: tum vt statim induatur Christi vestibus, quæ sunt alapæ, & iniuriæ: tum etiam vt eius fortitudo probetur. Nã miles Christi statim constituitur. Æquum ergo est, vt experimẽtũ aliquod fiat, an pro Christo sustineat pati.

Secundus est gratia, quæ ad hanc fortitudinem datur.

Tertius est affinitas, quæ oritur inter ipsum, & patrinum: qui vnus vel duo esse possunt, sicut in baptismo. Non licet vt sit ille idem qui fuit in baptismo, nisi ex necessitate aliqua. Debet autem patrinus esse confirmatus, alias non esset affinitas. Possunt autem omnes esse patrini, non tamen vir vxoris, nec contra, nec fratres, vel sorores inter se. Confirmatio omni tempore, etiam interdicto conferri potest, & in omni loco honesto, licet non sit Ecclesia: quamuis conuenientius in Ecclesia detur. Hoc autem Sacramentum, non est necessarium, necessitate salutis: potest enim homo saluari absque confirmatione. Tamen ipsam ex contemptu relinquere, peccatum est. Esset autem contemptus, cùm tempore confirmationis à peccato occurrente, & commoditate oblata suscipiendi, non susciperetur, maxime si probabilitas adsit, non futuræ commoditatis.

De

De Eucharistia materia.

CAPVT XXV.

EA quæ in alijs Sacramentis inquirenda proposuimus, in hoc etiam Sanctissimo sacramento prosequi debemus.

Primò autem notare oportet, quamuis in eo duplex materia, & duplex forma appareat, vnicum tamen censeri debet sacramentum, tum ob vnitatem contenti sub illis speciebus, qui vniens est Christus; tum ab vnitate effectus. Vna enim gratia communicatur: tum ab vnitate finis: Vnionem enim Ecclesiæ per vnitatem significat. Est igitur materia huius sacramenti, panis & vinum,

Vt igitur à pane incipiamus, primò debet esse panis ex frumento confectus: hinc fit, quod nullus panis ex leguminibus, potest esse materia huius sacramenti. Legumina vocantur, quæ non producuntur cum spica, vt fabæ castaneæ, cicera, amygdala & reliqua. Rursus nec ex quolibet grano spica producto potest esse materia, nisi sit frumentum, aut species frumenti: vnde ex hordeo, spelta, lolio, milio, auena, & similibus, non est materia: potest tamen ex adore esse quod est frumentum habens grandia grana, & alba. Similiter ex siligine, quæ est frumentum selectum ex farro. Ex amido verò esse non potest. Debet igitur esse panis ex frumento.

Secundò, debet esse coctus. Vnde, massa cruda non potest esse materia.

Tertiò, debet ex aqua elementari esse confectus. Vnde, si massa vino, aut lacte, aut alio liquore conficiatur, non est materia.

Quartò, debet esse purus, seu immixtus, id est, ex frumento solo, & aqua sola, absque mixtione alicuius liquoris, & alterius humidi. Absque mixtione etiam alterius speciei a frumento. Hoc autem intelligendum est de notabili mixtione. Nihil enim obstat, quod cum frumento aliquot grana alterius speciei, & cum aqua aliquid alterius liquoris fuerit commixtum.

Quintò, debet esse azimus panis, ideſt absque fermento, in Ecclesia Latina. In Græca verò cum fermento, adeò quod peccaret mortaliter

Digitized by Google

mortaliter Latinus, consecrans in fermentato, & Græcus consecrans in azimo, quia quisque consuetudinem suæ Ecclesiæ tenetur obseruare, tamen consecratio valida esset.

Sextò, debet esse non corruptus. Si enim panis corruptus sit, & speciem suam mutauerit, nullo modo materia esse potest, Hæc igitur est vna materiæ pars.

Altera est, vinum, ex quo debet confici sanguis Christi, sicut ex pane, corpus. Vinum autem debet esse ex vitis natura. Nullum aliud, scilicet ex pomis, moris, vel radicibus, vel ex alijs quibuscunque potest esse materia.

Rursus, neque potest esse agresta, neque acetum, quia ista non sunt vinum. Potest tamen mustum esse materia, quamuis recenter esset ex aliquo racemo expressum. Hoc etenim vinum est.

Rursus, siue vinum sit album, siue rubrum, potest esse materia. Aliæ species potus esse materia non possunt, vt ceruisia, lac, & alia similia. Cum vino est quantitas parua aquæ adhibenda, quæ simul est materia, siue conuersa sit in vinum, siue non. Peccaret mortaliter, qui scienter non apponeret aquam, & tamen consecratio valida est cum solo vino. Vtraque ista materia cùm consecratur, debet esse præsens Sacerdoti. Vnde non posset Sacerdos existens in classe, consecrare vinum, quod est domi, vel in foro, quia forma sunt verba demonstratiua: neque potest demonstrari commodè, nisi quod est præsens, licet non sit opus, quòd sit materia coniuncta, sat est quòd sit in aliquo distantia, quæ moraliter præsentia dicitur.

Rursus hæc vtraque materia, nequaquam habet certam quantitatem, nisi ratione præsentiæ: potest enim consecrare Sacerdos multos cophinos panis, & vini dolium, si præsentia ista haberet, sicut etiam minimam vtriusque quantitatem Sed absque ratione, & fine conuenienti, immodicam quantitatem consecrare, graue esset sacrilegium.

Debet rursus materia vtraque esse certa, seu determinata. Fit autem certa ex intentione consecrantis: Consecrat enim quod intendit. Vnde, si extra calicem manent guttæ vini, sicut etiam in altari micæ panis, quamuis præsentia sint, non consecrantur, quia intentio Sacerdotis non tendit ad illa. Quod si aliquis haberet viginti hostias, & intenderet decem consecrare, non determi-

Digitized by Google

determinando illas inter alias, nulla esset consecrata, quia non est materia determinata. Notare tamen oportet, quòd quando aliquis consecrat hostias, putans se consecrare tot, & tamen sunt plures, vel pauciores, verè totas consecrat, quia intentio est consecrandi, quod ibi præsens est, & ad consecrandum posuit.

De forma corporis, & sanguinis.

CAPVT XXVI.

FOrma consecrandi panis est ista: *Hoc est enim corpus meum.* Illa dictio *Enim*, non est necessaria necessitate Sacramenti: peccaret tamen qui scienter omitteret. Vt autem diximus in materia de babtismo, non debet forma mutari, quamuis non omnis mutatio auferat Sacramentum. Vnde sacramentum esset, licet aliquis diceret, *Istud est corpus meum*, vel alio simili modo, in quo sensus non mutatur. Forma sanguinis hæc est; *Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, misterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Omnia ista verba sunt de præcepto. quamuis non etiam omnia de necessitate Sacramenti, Ista verò sunt de necessitate Sacramenti. *Hic est calix sanguinis mei*, imò non solùm isto modo prolata, sed etiam alio, puta, *Hic est sanguis meus, vel hoc poculum*, aut *vas sanguinis mei.* Græci autē hac vtūtur forma: *Hic est sanguis meus noui testamēti, qui pro vobis & pro multis effūdetur in remissionē peccatorū.* At, quia Latina forma nobis est seruāda, oportet sensum explicemus. Dicitur, *Hic est calix sāguinis mei:* In quibus verbis est sensus per figurā, id est, in hoc calice, sanguis meus est, vel etiam potest esse sensus, vt calix pro potu ipso sumatur, scilicet, hic est potus sanguinis mei, Dictum est autem, *hic est calix sanguinis*, & non, *hic est sanguis*, quòd sanguis continetur in speciebus vini. Et hoc vt potetur, & sumatur, statim sequitur, *Noui, & æterni testamenti.* Aduerte, quòd Deus duplex pactum iniuit cum homine.

Alterum fuit, in quo disposuit aduentum suum in carne, & hoc pepigit cum Patribus antiquis, quod firmatum est sanguine, & occisione animalium, figurantium mortem Christi, ob id, tale pactum

pactum dictum est testamentum, quia fuit dispositio cuiusdam hereditatis, morte firmata testatoris, non quidem in re, sed in figura.

Alterum pactum Deus iniuit de vita, & fœlicitate æterna dãda. Et hoc pactum morte, & sanguine Christi confirmatum est, diciturque testamentum nouum, vt distinguatur à priori, dictumque æternum, vt denotetur, quòd non aliud superueniet testamẽtum, & quòd res per ipsum notata, hæreditas sit æterna. Est igitur sensus, hic est sanguis, in quo, dispositio hæreditatis æternæ, hominibus confirmata, & stabilita est. Sequitur aliud verbum, *Mysterium fidei*. Sanguis iste, sic presens est, vt sentibus dignosci nec omne comprehendi possit, opus est fide, qua tenetur. Est igitur fidei misterium, id est, secretum fide tenendum. Statim sequitur efficacia, seu effectus huius sanguinis, *Qui pro vobis effundetur, & pro multis*. Pro omnibus quidem fuit sufficiens pretium: non tamen, quia omnes ipso vti volunt, non omnibus prodest, ob id *pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, quo ad efficaciã, qui tamen pro omnibus effusus est, quo ad sufficientiam.

De efficacia verborum formæ.

CAPVT XXVII.

SAcramentum hoc non in vsu, seu materiæ applicatione, circa suscipientem, vt alia Sacramenta, consistit, sed in efficacia verborum erga ipsam materiam, seu in ipsa consecratione ipsius materiæ. Sunt enim illa verba, *Hoc est enim corpus meum*, ita efficacia, vt sint instrumenta transubstantiandi substantiam panis in Christi verum corpus, ita vt post prolationem, in illa hostia, non sit panis vlla substantia, sed sola accidentia ipsius, scilicet, quantitas cum colore, & sapore, odore, & primis qualitatibus, quæ dicuntur species panis, sub quibus, est verum corpus Christi præsens. Non quòd accidentia sint in eo sustentata: non enim hoc ita est, quia accidentia illa miraculosè per se sustentantur, sed quòd sub illis latet corpus Christi, illic etiam miro modo continetur. Idem etiam dicendum de verbis consecrationis vini, in quo non manet

manet substantia, sed accidentia, sub quibus est sanguis verus Christi. At verò tam corpus, quàm sanguis continentur in his speciebus, non quidem modo passibili, nam quamuis istæ species calefiant, aut frigescant, vel scindantur, non ob id Christus ista talia patitur. Rursus continetur Christus, non per modum dimensionis: non enim extensus est, vt pars in parte sit, sed in qualibet specierum parte est totus, ob id tantum sumit, qui partem hostiæ, quantum qui totam recipit, nec desinit esse in cœlo, licèt præsens sit in hostia: nec licèt sit in vna, ob id relinquit aliam, sed simul omnibus adest. Quæ omnia fide tenenda sunt, quia superant humanum captum, sed credere magnum est meritum fidelium. Notandum tamen est, quòd sub speciebus panis non solùm corpus Christi, sed eius sanguis, anima & diuinitas, imò tota trinitas, sed vnum quidem, putà corpus, virtute verborum & consecrationis, alia verò ratione concomitantiæ: quia corpus cum anima, & sanguine modò est. Similiter sub vini speciebus continetur sanguis, corpus, anima, diuinitas. Omnia denique Christi, sed solus sanguis virtute consecrationis, reliqua ratione concomitantiæ. Vnde, si solam consecrationem consideremus, corpus in vno, sanguis in altero continetur, in quo mors Christi repræsentatur, in qua sanguis, à corpore effusus est. Vnde fit, quòd si in illo triduo, in quo Christus est mortuus, aliquis consecraret, vel consecrare intenderet, tunc sub speciebus panis, corpus absque anima contineretur, & sanguis absque corpore, vtrumque tamen diuinitati coniunctum, non enim à diuinitate diuisum est, quod assumptum est.

De ministro, & suscipiente.

CAPVT XXVIII.

IN isto sacramento duo considerari possunt. Vnum est ipsa consecratio: alterum est vsus & collatio ipsius sacramenti. Vnde duo sunt ministri, alter est consecrationis, alter collationis. Minister consecrationis Sacerdos solus est, adeò quòd nullus non habens characterem sacerdotalem, potest consecrare corpus, & sanguinem. De hoc satis diximus in principio huius 2. libri. Minister

Digitized by Google

nister collationis est etiam sacerdos, non quicunque, sed cui ex officio incumbit, vel ex commissione, vel aliquo priuilegio; adeò quòd nulli licet absque licentia Eucharistiam sumere, etiam extra tempus præcepti à quouis sacerdote, nisi in necessitate, vel quando pro certo habetur, quòd curatus concederet facultatem sumēdi; olim cum laici solebant sub vtraque specie communicare, Sacerdos solus ministrabat corpus, Diaconus verò sanguinem, quia hic non tangit Sacramentum, sed tantùm calicem; iam verò iste modus non conceditur: propterea Diaconus non potest ministrare, corpus etenim non valet conferre. At vero quando necessitas esset, vt si quis infirmatur, & Sacerdos non adest, vel non potest, licet Diacono soli etiam corpus ministrare. Suscipientes autem hoc sacramentum, duo etiam sunt. Vnus est suscipiens simul & consecrans; talis est Sacerdos cum celebrat, vel Domino sacrificat, & iste sacramentum sub vtraq; specie necessario debet suscipere, vt completum sit sacrificium: de quo multa super his diximus, propter quod ab eis modo supersedemus. Alter est suscipiens qui non consecrat, sed tantùm recipit sacramentum, & iste potest esse Sacerdos, & laicus. Cùm Sacerdos nimirum non celebrando communicat, talis suscipiens non debet suscipere sacramentum sub vtraque specie, sed tātùm sub specie panis: nec ob id sacramētum integrum non recipit, nam totus Christus in qualibet specie continetur, nec maior est effectus sacramenti sumpti sub vtraque specie, quàm sub vna. Sacerdos enim necessario sub vtraque recipit, quia integrū debet esse sacrificiū, in quo mors Christi continetur, quę sub illa vtraq; specie repræsentatur. Fuit quidē olim vsus talis, sub vtraque specie communicandi; sed iam ad Ecclesia iustissima causa abolitus est, cùm non sit de iure diuino, nisi tantùm communicare corpus & sanguinem Domini, sed non sub vtraque specie. Nam in vna, vt dixi, totum continetur.

Fuit igitur prima causa, ob periculum irreuerentiæ huius sacramenti, quia facilè & frequenter accidere poterat sanguinis subuersio.

Secunda quia multi non possunt sumere speciem vini, absque prouocatione ad vomitum. Huiusmodi enim multæ fœminæ, multi etiam iuuenes sunt.

Tertia, ad repellendam hæresim Nestorianorum, qui negabant totum Christum in quamlibet specie contineri, sed corpus tantum

Digitized by Google

tantum in ſpecie panis, ſanguinem totum in ſpecie vini, quod quidem falſum eſt, vti diximus. Debet ergo ſuſcipiens, & non conſecrans, ſacramentum hoc ſub ſpecie panis totum recipere.

Sunt tamen quædam in ſuſcipiente obſeruandæ conditiones.

Prima eſt, debet eſſe adultus, nam infantibus quidem poſſet dari ſacramentum hoc, ſed tantum ex Eccleſiæ præcepto, non debet dari niſi adultis, & iam maturioris vſus rationis. Non enim ſtatim poſt ſeptẽ annos, hoc ſacramentum ſuſcipere debent pueri.

Secundò, non ſat eſt adultos eſſe, ſed rationis vſum habere opórtet actu. Vnde amentes nõ poſſunt recipere, nec frenetici, niſi aliquando vſum rationis habent, & tunc hoc ſuſcipere voluerunt.

Tertia eſt, quòd debent eſſe ieiuni, nam mortale peccatum eſt, recipere ſacramentum hoc poſt cibum, vel potum aliquem, niſi tempore alicuius infirmitatis periculoſæ. Tunc enim poteſt poſt prandium etiam communicari, vel quando eſſet præceptum communicandi, & infirmus non poſſet abſque graui nocumento omittere potionem, tunc poſſet ſumere, & poſt communicare, cùm potio non poteſt poſtponi.

Quarta, debet eſſe confeſſus de commiſſis mortalibus poſt proximam confeſſionem. Nec enim debet accedere cum conſcientia peccati mortalis: nec ſufficit ſola contritio, cum propoſito confitendi, niſi in aliqua neceſſitate vrgente, vt mortis, aut temporis implendi præcepti. & quando caſu aliquo nullus adeſt confeſſarius, tunc ſufficeret contritio cum voto confeſſionis faciendę, habita occaſione. De hoc diximus ſuprà.

Quinta. Debent accedere abſque peccati venialis actu, vt non ſit actualiter in aliquo veniali, quamuis iſta diſpoſitio non impediat effectum ſacramenti habitualem, ſcilicet, habitum gratiæ, tamen impedit actualẽ, ſcilicet, charitatis feruorem. Vnde qui intẽderet actu, poſt cõmunionẽ facere aliquid, quod eſt culpa venialis, gratiam ſacramenti non perdit, feruorem tamen charitatis non recipit. Si tamen accederet cum actu peccati mortalis, non ſolùm nihil recipit, ſed mortaliter peccat, & grauiſſimè in tali ſuſceptione, propterea dicitur ſacramentum hoc, *mors eſſe malis, vita bonis.* Hinc fit, quòd qui ſunt in aliquo notorio peccato, quorum pœnitentia non conſtat, non ſolum non debent accedere ad communionem, ſed accedentes repelli debent, quales ſunt hi qui in ſtatu peccati ſunt, vt meretrices publicæ, vſurarij, hiſtrio-

Digitized by Google

histriones, concubinarij notorij, & miles, quibus est communio neganda, nisi pœnitentant. At pœnitentia existente, communioni sunt admittendi, non solum hi, sed etiam qui publicè iustitia castigandi sunt. 14. q. 2. c. fi. Syl. ver. Euch. 3. q. 5. §. vt suspendendi, vel decollandi, vel alio quouis modo occidendi, quamuis fuerint hæretici, & postea resipuerint, licèt in aliquib. locis, non sit in vsu, sed profectò melius est, vt communionem recipiant, aliquo spatio temporis ante mortem. Nec etiam est neganda communio energumenis, seu arreptitijs, quamuis actu vexentur, nisi constiterit ob aliquod graue peccatum, sic à Domino puniri. Secùs enim communione admittendi sunt, cùm possint esse in gratia, & maiori, quàm multi alij, qui non sic vexantur à malo spiritu.

De modis suscipiendi Sacramentum, & eius effectus.

CAPVT XXIX.

SAcramentum hoc multiplex est suscipiendi modus.

Primus est tantum in figura, quomodo patres illi antiqui qui sumebant per sacrificia illa, quibus ministerium hoc repræsentabatur, & maximè per illud manna, quod de cœlo pluebat.

Alter modus est verè, & non in figura tantùm, sed spiritualiter tantùm, quo modo qui fide tenent sub illis speciebus, verum Christi corpus esse, & simul ipsum recipiendi ardent desiderio, quamuis re ipsa non sumatur. Et hic modus est multùm vtilis.

Tertius modus est sacramentaliter tantùm, quando recipitur Christus in sacramento, tamen ob indebitam dispositionem recipientis, effectus sacramenti non consequitur.

Quartus est, sacramentaliter, & spiritualiter simul, cùm sumitur species & effectus sacramenti recipitur. Multi enim, & mirabiles sunt sacramenti huius effectus, è quibus, quatuor solùm recensebo.

Primus est, gratia cum donis, & virtutibus, qua quidem gratia remittitur peccatum mortale, si accedens fortè, adhuc per confessio-

Digitized by Google

confessionem, non fuerit consequutus eam defectu suo, vt, si non sufficiente contritione, seu attritione ad eam accesserat, post confessionem verò melius disponitur. Adhuc tamen non sufficienter ad gratiam, nisi virtute sacramenti, tunc hoc sacramentum primam gratiam confert. Similiter, si necessitate vrgente, non potuit confiteri, sed communionem recipit, cùm tamen attritus tantùm esset. Etiam alijs in casibus potest gratiam conferre, qua mortale dimittatur. Quòd si accedens in gratia sit, recipit augmētum cum gratia. Etiam partem pœnæ remittit, quamuis non totam, nisi iuxta dispositionem accedentis.

Secundus est, spiritualis refectio, quæ consistit in quodam charitatis feruore, & maiori circa benè operandum conatu, & deliberatione, simul etiam in interna animæ delectione.

Tertius, præseruatio à peccato. Hoc enim sacramentum multum iuuat animam, ne succumbat tentationibus, & peccatorum periculis.

Quartus, quia multùm carnis concupiscentiam ac fomitem extinguit. Ob quæ multùm esse debet Christiano, huius sacramenti assidua susceptio. Vbi enim est continua indigentia, ibi continuum desideratur auxilium; Vincienim, & consumi opus est, nisi frequenti opere subueniatur, id quod, non cessante inimici impulsione, concutitur. Aduertendum tamen vnum hic est, cùm Christi corpus in sacramento recipitur, tamdiu eius præsentiam intra nos durare, quamdiu species illæ calore naturali non consumuntur. Consumptis enim (quod fortè dimidia quarta hæc fit) præsentia non est; Effectus tamen ex ipsius præsentia procedentes, multùm permanent, nisi nostra negligentia impediat, aut culpa expellat & destruat.

De variis nominibus huius Sacramenti.

CAPVT XXX.

SAcramentum hoc, propter suam excellentiam, varia sortitur nomina. Est enim hoc dignissimum omnium sacramentorum, quia verè in eo Christus continetur. Dicitur autem Eucharistia, quasi bona gratia, quia Christum continet, qui fuit

Digitized by Google

autor nobis gratiæ, Vel quasi gratiarum actio, quia est sacramentum propter quod indesinenter Christo gratias agere, & habere teneamur, Dicitur sacrificium, seu hostia, quia Christum continet, qui per mortem se Patri pro peccato hostiam obtulit. Dicitur Viaticum, quia cibus est spiritualis quo confortatur animus, donec perueniat ad montem Dei Oreb, id est, cœlestem patriam. Dicitur etiam communio, & Græcè Synaxis, quia sacramentum est, in quo Christiani vniuntur. Vt enim magna est vnio corporum, vno cibo corporali vesci: non minor, sed longè maior est spirituum vnio, vno, ac tanto vesci cibo spirituali. Dicitur etiam Sanctissimum sacramentum, per excellentiam, quam habet ad reliqua sacramenta omnia. Multa quidem dici possunt de eo, tamen pro introductione præsenti sufficiant ista, simul cum his, quæ in principio huius libri diximus, & etiam in sequenti libro tertio dicemus,

Secundi libri finis.

INSTRV-

Digitized by Google

INSTRVCTIONIS SACERDOTVM, De Pœnitentia.

LIBER TERTIVS.

Quid sit peccatum.

CAPVT I.

SAcramentum hoc Pœnitentiæ, plurimas continet difficultates Sacerdoti cognitu necessarias: ob id librum integrum, in eis dandis collocauimus. Sunt autem suo ordine quinque tractanda, materia, forma, minister, pœnitens, & huius sacramenti effectus. Et quidem materia duplex est, altera remota, altera propinqua. Vt enim in baptismo erat materia remota, scilicet aqua, & propinqua, scilicet ablutio, ita in isto, est materia remota, & hæc est peccatum. Est etiam materia propinqua, ver. gra. cõtritio, confessio, satisfactio, seu peccatum contritum, confessum, & satisfactioni expositum.

A remota ergo materia, doctrinæ ordine, incipiamus. Ac primum omnium tractandum se offert, Quid sit peccatum? Omissis autem aliorum descriptionibus, sic videtur nobis clarè, & breuiter posse describi: Peccatum, est recessus à regula diuina voluntarius. In qua descriptione, quatuor continentur partes.

Prima est, *recessus*, id est, quædam deuiatio, & separatio, ab aliquo stabili principio. Peccatum enim est, non aliqua subsistantia, aut corpus, aut entitas positiua, sed quædam separatio, quidam defectus. Altera pars est, *a regula*, ne intelligeremus, hanc separa-

Digitized by Google

tionem esse à loco aliquo, vel alio quouis, ob id additur separatio à regula. Vocamus regulam, principium quoddam, cui agens suum effectum, vel operationem conformare intendit. Recessus ergo, & defectus à regula proposita peccatum dicitur. Vnde, Monstrum, peccatum naturæ dicitur, quia non conformatur regulæ naturæ, secundùm quam effectus talis, taliter debet esse formatus. Similiter error in imagine, vel aliquo artificio, dicitur peccatum artis, quia regulæ artis non conformatur effectus. Non de his peccatis fit mentio in præsenti, ob id additur tertia pars, *Diuina*. Per regulam autem diuinam, intelligo, tam præceptum supernaturale, vt præceptum de fide habenda, de suscipiendis sacramentis, de adoratione, & alijs huiusmodi, quàm naturale, vt præcepta Decalogi: & humanum, vt præcepta Prælatorum, & superiorum. Omnia enim diuina dici possunt, quatenus à Deo sunt, siue mediatè siue immediatè. Natura enim à Deo est, potestas humana, & Ecclesiastica per Deum est. Ista præcepta diriguntur & regulant operationes humanas in finem. Recessus ergo à tali regula, peccatum est; non tamen quicunque recessus: ob id additur quarta particula, *voluntarius*. Vt aliquid dicatur voluntarium, duo sunt necessaria.

Alterum est, vt à voluntate procedat, siue quoniam, in ipsa voluntate est velle, & nolle, siue quia à voluntate imperatur. Omnis enim operatio, etiam exterior, quæ nobis volentibus fiat, voluntaria dicitur. Vnde vesci, voluntarium est, cùm volentes vescimur: similiter ambulare, occidere actualiter, & similia. Vt ergo sit peccatum, debet esse recessus voluntatis, siue à voluntate procedens. Vnde, regula generalis sit; Quicquid in nobis fit, quod nec in voluntate est, nec a nostra voluntate est, peccatum non est. Vnde quantumcumque occurrant imaginationes, turpes, & contra fidem cogitationes, motus etiam carnis, vsque ad effusionem seminis procedentes, nisi voluntas accedat, aut consentiat, peccatum non est.

Alterum est necessarium, vt aliquid dicatur voluntarium, putà, quòd sit ex deliberatione procedens liberum, id est, quod in nostra sit potestate, vt sit, vel non sit, vt quamuis sit actus voluntatis, si tamen necessarius est, ita vt non sit in nostra potestate, non velle, tunc non dicitur voluntarius. Ex quo fit, quòd cùm ex aliqua vehementi passione accidit, vt in voluntate insurgat volitio vindi-

ctæ aut

Digitized by Google

ctæ, aut alicuius mali, si talis est, vt non sit pro tunc, in nostra potestate, non velle, non sit peccatum, donec iam induat rationem voluntatis, & in manu nostra sit prorsus expellere talem volitionem. Dico autem prorsus, quia aliquando aliqua ex parte, & in manu nostra, licèt non totaliter. Et tunc grauius, vel leuius peccatum est, quo magis, vel minùs est voluntarius actus, vel recessus. Vide igitur, quid peccatum sit: est enim recessus voluntarius à diuino præcepto, cui conformare tenemur vitam, & operationes nostras.

De peccatorum differentiis in communi.

CAPVT II.

ALiquot peccatorum diuisiones, si non omnes, saltem quæ ad nostrum faciunt institutum, prosequi oportet.

Et primò, peccatum diuiditur in mortale ex genere suo, & veniale ex genere suo. Pro quo notandum est, quòd bifariam contingit à regula diuina recedere; vno modo agendo contra ipsam regulam: altero, non agendo secundum regulam, sed præter eam. Ab vna enim via recedere possumus, aut contrariam sequendo viam, aut diuersam. Ille agit contra præceptum, qui oppositum præcepti facit; ille verò præter, qui aliquid facit, quod licèt non sit contra præceptum, non tamen tendit in finem præcepti, qui Deus est, ver. gra. qui occidit, agit contra præceptum, *Non occides*: qui verbum otiosum, aut mendatium iocosum dicit, contra nullum præceptum facit, tamen facit aliquid, quod in Deum non est ordinatum, id totum quod contra præceptum est, dicitur mortale ex genere suo: quia ex se inductiuè est mortis spiritualis, quæ est oblatio gratiæ, si esset. Id verò quod est extra præceptum, veniale ex genere suo dicitur: peccatum quidem est, quia est recessus à regula, sed ex se, gratiæ ablatiuum non est. Deus enim gloriosus, non obligauit omnes actiones nostras sub præcepto, sed quasdam alias multas reliquit, sed nos debemus eas secundum nostrum finem exequi, quod non facientes, peccamus venialiter. Notandum tamen est, quòd non omne mortale ex genere, verè est mortale, id est, auferre gratiam sufficiens est. sicut etiam, non

Digitized by Google

omne veniale ex genere, verè est, veniale, nam gratiam aufferre sufficit aliquando. Explico primum; Mortale ex genere, duplici ex causa non est verè mortale, sed fit veniale per accidens.

Prima est, ex leuitate materiæ: vnde furari ex genere mortale est, tamen furari quid minimi valoris, non est mortale, nisi sit maior quantitas materiæ.

Altera causa est ex actus imperfectione, quando non est perfectè deliberatus, & voluntarius, licèt aliquid sit voluntarij, vt in subito motu volenti viadictam, vel aliquod malum contra præceptum, cùm non adest plena libertatis potestas, si tamen aliqua sit, quia intercedit mora aliqua breuis. Vnde aliqua negligentia, licèt non notabilis: tunc non est veniale. Si tamen plena esset potestas, esset mortale. Explico secundò; Multis enim casibus, quod ex genere suo est veniale, potest per accidens fieri mortale.

Primò, si vltimus finis in veniali constituitur, quod fit, cùm quis in actum venialē exequitur, quod paratus est, etiam si mortalis esset exequi, tunc mortale est, licet sit verbum otiosum vel vanum.

Secundò, cùm ordinatur in peccatum mortale ratione finis, fit tunc mortale, vt qui mendatium dicit leue propter adulterium, mortaliter peccat.

Tertiò, quando sequitur aliquod peccatum mortale, de quo constat, licèt non ordinetur in ipsum, vt, si quis sciens scandalum graue sequi si mendacium leue dicat, & dicit, mortaliter peccat.

Quartò, si est conscientia erronea: Qui enim putat se peccare mortaliter in verbo otioso, si id proferat, mortaliter peccat. Iam enim iste animum habet peccandi mortaliter, licet ille actus non erat verè peccatū mortale. Non solùm hoc fit in actu veniali, sed etiam in actu bono. Siquis enim putaret se peccare mortaliter, audiendo sacrū in die festo, mortaliter peccat, si audiat: etiam mortaliter peccat si non audiat, nam tenetur deponere conscientiam erroneam, & scire non esse peccatum, sed præceptum. His igitur causis, veniale ex genere, fit mortale per accidens.

ITERVM diuiditur peccatum in commmui, in peccatum omissionis, & commissionis.

Præcepta enim hominibus imposita, quædā sunt affirmatiua, ipsum ad operandū obligantia, vt præceptum de diligendo Deum, & proximū, de ieiunando, sacroque audiendo, & alia huiusmodi.

Quædam

Digitized by Google

Quædam sunt ab aliquo actu retrahentia, & prohibentia, vt, *non occides, non mœchaberis*, & alia multa. Cùm peccatum est contra negatiuum præceptum, commissio est. Cùm verò contra affirmatiuum, aliquando omissio, aliquando commissio est. Omissio est, cùm nō operamur quod præceptum iniunxit, vt, non diligendo Deum cùm tenemur. Commissio, cùm actum contrarium habemus, vt si quis Deum odiò habeat. Vt plurimùm tamen, affirmatiuorum præceptorum sunt omissiones. In venialibus etiam aliquando est cōmissio, aliquando omissio. Cōmissio, cùm actus reperitur inordinatus extra diuinum præceptū, vt mentiri iocosè, otiosum verbum dicere. Omissio, cum operationis conuenientis defectus est, vt, aliquibus diuinis inspirationibus non respondere, nec operari aliquid bonum, cùm possit quis operari, licet non obligetur ex præcepto. Attendere autē hîc oportet, quòd aliquādo in peccato omissionis, est aliquis actus voluntatis, qui fertur in ipsam omissionē, vt qui non audiuit sacrum die festo. Aliquando est actus voluntatis, qui fertur in id, vnde sequitur omissio, vt qui voluit tota die dormire, vnde sequitur, vt sacrum non audiat. Aliquando nullus reperitur actus talis, vt qui oblato tēpore cōfessionis, ad quam tenetur, prorsus non vellet confiteri, nec nollet, sed tamen reliquerat. Sæpe tamen omissio cum aliquo actu est; si tamen sit, siue non sit, nisi aliunde ignorantia, vel alia causa excusat, peccatum est.

TERTIÒ, diuiditur peccatum, in peccatum cordis, & peccatum oris, & peccatum operis. Non est ista distinctio variorum peccatorum, quasi vnum peccatū sit cordis, aliud oris, sed vnum peccatum est, varios habens augmenti gradus.

Primò enim, peccatum committitur, cùm est voluntatis deliberatæ consensus, vt qui vult Christianū occidere, cōmittit peccatum, sed agrauatur, cū ad opus peruenit. Similiter, qui verbo maledicit, prius in voluntate peccat, pòst in verbo peccatum auget. Aliquando sunt peccata diuersa. Ista tria, cum diuersorū peccatorum materiæ sumuntur, vt maledicentia, quæ in verbo consistit, superbia interius consepta in corde, & homicidium in opere, sunt quidē tria peccata diuersa, sed cùm eadem est materia, tunc vnum peccatum est, sed plures augmenti gradus. Hæ distinctiones peccatorum sufficiant, quamuis enim aliæ sint multæ, tamen ad propositum præsens non attinent, ob id relinquuntur.

De

De partibus essentialibus peccatorum & effectibus.

CAPVT III.

SIcut in re artificiali, duas partes consideramus, & materiam, & formam: ver. gr. in domo, lapides, & ligna locum obtinent materiæ, at dispositio, & constructio eorundem locum tenent formæ: ita in peccato etiam suo modo duo insunt, vnum est velut materia, alterum est velut forma. Materia est actus & operatio ipsa quæ reperitur commissionis. Sed effectus ipsius operationis, reperitur in peccato omissionis: ver. gra. occisio hominis, est materia in peccato commissionis: non audire sacrum est materia in peccato omissionis circa præceptum Ecclesiæ, recessus verò à regula diuina, siue contrà faciendo, siue extrà, est forma. Propterea enim occisio peccatum est, quia contra diuinum præceptum est. Similiter, non audire sacrum, ob id peccatum est, quia contra præceptum est. Forma ergo peccati non est quid positiuũ, sed solùm carentia rectitudinis, & conformitatis ad regulam.

In ista deordinatione, seu carentia rectitudinis, præcipuè cùm peccatum est mortale, duo considerantur, & auersio à Deo, & conuersio ad creaturam; Qui enim peccat, regulam Dei spernit, ob id à Deo auertit se, & allectus aliquo apparenti bono peccat, ob id conuerti dicitur ad bonum creatum. Vnde in omni peccato mortali, homo propter creaturam relinquit Deum, & dicitur auerti à bono incommutabili, scilicet Deo, & conuerti ad bonum commutabile, scilicet creaturam, ob idque peccatum est grauissimum, Deo illata iniuria ab homine. Quamuis autem in venali aliquo modo ista sint, sed imperfectè valdè, non enim Deum integrè relinquit, ob id non destituitur gratia, nec incurrit homo pœnam propter veniale, quam incurrit ob mortale.

Cuius effectus duo sunt præcipui, macula, & reatus. Macula est priuatio gratiæ, quæ pulchritudo est animæ, & ornamentum. Reatus est obligatio ad pœnam æternam, quæ peccato debetur. Est autem duplex iuxta duas peccati partes. Ratione enim auersionis

Digitized by Google

sionis huiusmodi debetur pœna damni, quæ est, non videre Deum in æternum. Qui enim auertit se à Deo, iustè Dei visione priuatur. Ratione verò conuersionis ad creaturam, debetur pœna sensus, Iustè enim à creatura torquetur, qui propter ipsam autorem Deum relinquit. Vtraque autem pœna æterna est, quia peccatum est perfectæ auersionis, & cõuersionis. In veniali etiã ista duplex est pœna, at non perfecta, sed tẽporalis. Ad tẽpus enim non videt Deum in purgatorio, & ibidem torquetur. Sed in veniali non est macula propriè, quia non expellit gratiam: sed feruorem charitatis, & deuotionem, aliqua ex parte, extinguit, & infrigidat. Post actum igitur peccati stabilis manet reatus, & macula, nisi pœnitentia deleantur. Hæc sunt igitur peccati partes, & effectus. Oportet autem hic notare, quòd peccata omnia, siue mortalia, siue venialia, materia sunt sacramenti huius pœnitentiæ, sed non eodem modo. Mortalia etenim sunt necessitatis materia, id est, non possunt alio modo deleri, nisi per Pœnitentiæ Sacramentum, saltem in voto susceptum, cùm non potest in re suscipi. At venialia sunt quidem materia confessionis. Vnde quis cum solo veniali potest recipere sacramentum pœnitentiæ, tamẽ non sunt necessaria materia, quoniam homo non tenetur confiteri, si tantùm veniale habeat, quamuis sit tempus Quadragesimæ, sed debet sumere Sacramentum Eucharistiæ, nisi sequatur scandalum aliquod. Tunc enim deberet accedere ad confessionem, saltem vt diceret, se non habere conscientiam peccati mortalis vilius. Aliqui tenent esse necessariam materiam in tempore præcepti, sed probabilius est oppositum. Nam præceptum confessionis tantùm est de mortalibus. Quandò verò esset dubium de veniali, an esset mortale, tunc necessaria esset materia. Quamuis hoc ita sit, tamen maximè accedere quis debet confessioni cum solo etiam veniali, saltem propter gratiam quæ in ipso Sacramento datur, & per actum humilitatis qui exercetur. Veniale autem potest præter pœnitentiam, aliis viis remitti, scilicet oratione dominica, aqua benedicta, pectoris tunsione, benedictione Episcopali, feruenti charitatis actu. Hæc igitur sunt materia huius Sacramenti.

Quid sit

Quid sit contritio, quid attritio.
CAPVT IIII.

SIcut in baptismo duplex erat materia, remota, scilicet aqua ipsa: & propinqua, scilicet ablutio, quæ aqua fit: ita in hoc Sacramento, materia remota peccatum est, propinqua verò est contritio, confessio, satisfactio. Itaque peccatum contritum, cōfessum, satisfactum est materia propinqua confessionis. Primum igitur de contritione agamus. Videtur autem posse sic describi: Contritio est præteriti peccati, vt est Dei offensa, voluntaria supra omnia detestatio, cum proposito, futura supra omnia vitandi, & commissa confitendi. In qua descriptione sex sunt partes.

Prima est, *Præteriti peccati detestatio.* Peccatum detestari ad actum voluntatis pertinet, quæ ex peccati commissi consideratione in hunc actum prorumpit, nollens peccasse, talisque actus est detestatio peccati, elicitus à virtute pœnitentiæ.

Secunda pars est, *vt est Dei offensa*; non sufficit nolle peccasse, quia peccatum malum aliquid secum fert, sed hac ratione, quia offensa Dei est.

Tertia pars, *supra omnia.* Vt homo habeat contritionem, debet detestari peccatum, sic vt potius velit quodcunque malum subisse, quàm peccasse, nihilque magis debet abhorrere, quàm Deum offendisse, & hoc est detestari peccatum supra omnia, seu supra omne detestabile; vt alij dicunt. Nec opus est in particulari facere istas collationes: malem hoc vel illud subisse, quàm peccasse. Sunt enim periculosæ, & aliquando posset dæmon hominē his illaqueare. si tamen homo eas facit, bonæ sunt: non tamen debet quisquis se his periculis exponere. Sufficit enim in generali ita detestari, vt nihil magis detestetur, quàm Dei offensam, velitque non offendisse, potius autem subisse quodcumque malum.

Quarta pars est, *voluntaria*, id est spontanea. Non enim contritio debet esse actus necessitatis, sed spontaneus, & liber, qui in nostra sit potestate, posito tamen auxilio diuino.

Quinta pars est, *cum proposito vitandi futura supra omnia*, id est, proponere debet in posterum se non offensurum Deum, potius passurum quodcumque malum, etiam mortem. Quamuis etiam hoc in

Digitized by Google

hoc in generali sufficit. Non debet autem quis suo innitens robori, hoc proponere, sed semper sperans in diuino fauore, quo possumus proponere talem emendationem vitæ, & hoc propositum debet esse expressum. Et hoc est probabilius, quamuis aliqui dicant, sufficere primum actum, sed quod diximus, securius est. Et ita habet Concilium Florentinum.

Hactenus erat contritionis descriptio, quæ erat ante legem gratiæ, quia tunc propositum confitendi non erat necessarius, sed modò est necessaria.

Sexta particula, *propositum confitendi*, quamuis sufficeret hoc propositum virtuale. Hæc igitur est natura contritionis. Vnde sequitur, quòd contritio non est dolor, & vt tristitia, sed actus, cuius comes est dolor & tristitia. Essentialiter enim contritio est actus, quo homo nollet peccare, quatenus peccatum est Dei offensa, at intellectu considerans non posse non esse factum, peccatum apprehendit vt malum, quod vitare non potest. Et hinc sequitur tristitia in voluntate, quæ mouet etiam sensum, sitque tristitia in sensu, vnde prorumpit in lachrymas, & gemitus. Ex apprehẽsione enim mali quod vitari non potest, tristitia sequitur. Ita tamen quamuis sequantur ex contritione, & bona sint, non contritio, sed contritionis effectus sunt. Dicitur autem per metaphoram, contritio. Est enim propriè actus, quo corpus aliquod durum in minutas diuiditur partes, fitque nullius resistẽtiæ, quod antea multùm resistebat: sic hominis cor, quod per peccatum obduratum erat, resistensque motioni ad bonum, emollescit per pœnitentiam, fitque diuinæ obediens voluntati. Potest etiam cõtritio dici ab effectu, quia causa est doloris, tristitiæ, actuumque pœnalium, qui naturam sensitiuam consumunt, & conterunt. Aduertendum tamen est; quoties aliqua pars ex prædictis deest, tunc non contritio, sed quædam alia imperfecta species fit, quæ attritio dicitur, quasi imperfecta contritio: quæ maximè modis his contingere potest.

Primò, ex parte obiecti, quando detestatur peccatum, cum reliquis conditionibus, sed non vt offensa, verum aut quia est quoddam malum animam fœdans, & deturpans, facietque seruam diaboli: aut quia ei debetur pœna æterna, aut quia ex eo sequutum est malum aliquod temporale, quacumque ratione harum detestatur peccatum, attritio est.

Secundò,

Digitized by Google

Secundò, contingit ex parte modi, cùm quis detestatur peccatum, vt Dei quædam offensa est, sed non detestatur supra omne detestabile. Non enim verè mallet quodcumque malum subiisse quàm peccasse. Talis enim detestatio, attritio est.

Tertio modo, potest contingere, quando quis detestatur peccatum supra omnia vt Dei est offensa, non tamen habet propositum firmum vitandi omne futurum, & talis detestatio attritio est.

Quarto modo potest contingere; cùm quis desiderat habere contritionem de peccato, & detestari supra omnia, quamuis verè non habeat ipsam contritionem. His quatuor modis contingit attritio.

Est autem grandis differentia inter omnes has attritiones, & contritiones.

Contritio enim per se, absque sacramento suscepto in re, sed tantùm in voto, est causa remissionis peccati mortalis, & gratiæ conseruationis: & si statim moriatur homo, causa est salutis æternæ. At verò attritio, nulla per se est sufficiens causa remissionis peccati mortalis, quamuis sit cum voto sacramenti, imò qui in peccato existens, cum sola recederet attritione, absque sacramento damnaretur.

Est etiam alia differentia.

Attritio sufficit vt quis accedat sacramento pœnitentiæ, & impleat præceptum ipsius, & consequatur etiam effectum eiusdem. Contritio autem, seu habenti iam per cõtritionem gratiam, sacramentum hoc dat gratiam maiorem: & qui sic accedit, verè implet præceptum confitendi, si tẽpus est præcepti. At verò non omnis attritio sufficit ad consequendum effectũ huius Sacramenti, imò, si sic accederet peccaret, quamuis aliqua attritio sufficiens sit, quòd per illas quatuor discurrendo explico.

Prima quidem attritio si talis sit, vt cognoscat pœnitens, se non detestari peccatum, vt est Dei offensa, sed tantùm vt est alicuius mali causa, & pœnæ inferni, quamuis bonus actus iste sit, tamen non sufficit ad sacramentum, imò qui sic accederet, peccaret denuò, & non impleret præceptum, sed esset repetendum sacramentum. Aliquando quoque talis attritio, etiam secundùm se mala esset, quando quis peccatum detestaretur propter malum, vt vltimum finem: cùm autem talis est, quòd non detestaretur, nisi esset

Digitized by Google

esset propter malum, tamen actus malus est: vt, absolutè detestari peccatum propter malum illatum, bonus actus est, sed, vt diximus, insufficiens.

Secunda attritio alia indiget distinctione. Aut enim pœnitens cognoscit se non detestari peccatum, supra omne detestabile, nimirum quia positiuè aliud plus detestatur, aut putat se aliud plus detestaturum, si occurreret, tunc talis est insufficiens sicut prior, aut non cognoscit id aliud, & quamuis non detestatur supra omne detestabile, tunc talis attritio, puta contritio dicitur, & sufficit, vt præceptum quis impleat, & gratiam ex ipso consequatur.

Tertia attritio non est sufficiens, imò peccaret qui sic accederet, nec implet præceptum.

Quarta sufficeret ad gratiam in Sacramento recipiendam, si pœnitenti non constaret, se non esse verè contritum: cum verò constat, insufficiens est, quia cùm sibi constat, non esse verè contritum, debet priùs verè conteri. Vnde confessores maximè debēt considerare, qualiter pœnitentes admittant ad confessionem. Non enim sunt admittendi, nisi qui peccata detestantur, vt offensa Dei sunt, & propositum habent non peccandi in posterum, etsi non sunt examinandi, an super omne malum detestentur, sed ne aliquid magis detestentur. Vnde ante confessionem mihi videtur de tali dispositione fore interrogandos. Hinc etiam sequitur, contritionem, quæ pars est materiæ huius Sacramenti, aut esse veram contritionem, aut existimatam, vt dixi.

De quibusdam dubijs circa contritionem.

CAPVT V.

ALiquot dubia circa contritionem possunt alicui occurrere. Primum est, quorum peccatorum sit habenda contritio. Ad quod respondeo, non esse necessariam venialium: Hæc enim diximus absque contritione remitti posse, sed mortalium commissorum est necessaria, adeò quòd sine contritione extra sacramentum non possunt remitti. Non autem est necessaria omnium peccatorum, sed eorum tantùm, quæ contritione alia remissa

Digitized by Google

missa non sunt. Quorum enim homo putat se habuisse contritionem, & confessionem, non est necessaria contritio noua. Quod si quis de talibus de nouo conteratur, benè facit. Tamen aliquot sunt peccata, quorum melius est non repetere memoriam, postquam semel contrita sunt, qualia sunt, quæ secum delectationem afferunt aliquam. Potest enim eorum memoria plus obesse, quam prodesse, nisi esset homo perfectus, & multæ mortificationis.

Alterum dubium est, an singulorum mortalium commissorum sit necessaria particularis contritio. Ad quod aliqui, quamuis aliter dicunt, probabilius tamen cum aliis respondeo, non esse necessarias contritiones singulorum peccatorum, sed satis est, esse vnam generalem omnium: siue fiat cùm homo incipit singula peccata sua cogitare, siue cùm in medio est cogitationis, siue in fine. Si enim singulorum contritiones in particulari essent necessariæ, non posset homo confessi gratiam, & pœnitere quocunque momento, sed opus esset longo tempore. Sufficit ergo generalis detestatio peccatorum supra omnia. Per hoc tamen non tollitur eorum peccatorum in particulari discussio, quæ necessaria est ad confessionem. Et quamuis non esset confessio, sicut non erat ante legem gratiæ, esset tamen necessaria ista discussio, licèt non tam minuta, sed saltem, quantùm ad species peccatorum, ad vitæ emendationem, quamuis ad gratiæ consequutionem saltem sufficeret prædicta generalis contritio, quæ post cadit in particulari supra quodlibet, cùm confessio fit, vel cum homo in particulari se examinare tenetur.

Tertium dubium occurrit, an homo statim post peccatum teneatur de ipso confiteri: & quamuis aliqui dicunt quòd tenetur quoties practicè subit in memoriam, id est, cum recordatur eius, tanquam alicuius quod operandum proponitur, probabilius dico cum aliis, quod non teneatur statim, etiam si recordetur sæpius commissi peccati. Solum enim tenetur, tunc non in ipso complacere, tamen non tenetur pœnitere, sed potest mentem aliò diuertere. Est enim generaliter verum, vt quoties quis non tenetur confiteri, aut aliquid extra statutum præcepti facere, non teneatur conteri, cùm tamen est tempus periculi, tunc confiteri tenetur, vt in infirmitate acuta, vel, cùm est periculum naufragij, aut belli, aut similis, non existente copia confessoris, conteri tenetur. Similiter, in casu quo administrare debet sacrum vel recipere, tunc conteri

Digitized by Google

conteri tenetur, maximè in administratione. Aliter non statim tenetur, nisi solùm à peccato desistere. Puto etiam cùm aliqua grandis tentatio paratur, cui existenti in peccato, probabile est succumbere, tunc teneretur saltem de admisso confiteri peccatum.

Quartum dubium est, quantus dolor esse debeat de peccato commisso, vt remittatur, seu vt vera sit contritio. Ad quod respondeo, solùm esse necessariam peccati detestationem, supra detestabile omne, vt diximus, quæ si sit, peccatum delet, quamuis non sit tam intensa, quàm potest esse detestatio alicuius mali temporalis. Non enim est determinata intentio actus necessaria, imò contritio vera vel remissa, potest delere quodcumque peccatum, quamuis grauissimum, nec homo tenetur magis conteri de peccato vnò quàm de alio, dummodò conteratur: quamuis sit vtile magis conteri, & de peccato grauiori plus dolere. Hoc enim valet ad pœnæ maioris remissionem, & maioris etiam gratiæ consequutionem. Nam contritio non aufert totam pœnam debitam peccato. Ob id sunt indulgentiæ, quæ in remissionem pœnæ tẽporalis debitæ in purgatorio adhibentur. Posset tamen tanta esse contritio, vt etiam totam auferat pœnam, imò ipsa attritio putata contritio, prout maior vel minor fuerit, ita cum Sacramento maiorem gratiæ infusionem, atque pœnæ remissionem consequitur. Ratio autem, quare quælibet contritio quodlibet peccatum aufert, est, quia cùm contritio est, gratia ipsa est. Minimus autem gratiæ gradus sufficit omnia peccata à recipiente expellere, ipsumque Deiamicum facere, iusque ad gloriã æternam habere.

Quid sit Confessio.

CAPVT VI.

DE prima parte materiæ huius Sacramenti propinqua, nẽpe de contritione diximus, nunc de secunda parte, putà, confessione, agendum est. Videtur autem sic describi posse. Confessio, est actus hominis exterior, propriorum peccatorum cum sui accusatione, in foro spirituali, & secreto, manifestatio. In qua descriptione, sunt quinque partes.

Digitized by Google

Prima est, *Actus hominis exterior:* ad denotandum, quòd, cùm homo nullum exteriorem actu, vel verbo,, vel nutu facit, vel alio modo, sed immobilis manet, non confitetur, & sic absolutio non est illi danda, quia deficit materia sensibilis, in Sacramento necessaria.

Secunda pars est. *Manifestatio peccatorum.* Non enim quilibet actus exterior confessio est, sed ille, quo homo peccata manifestat. Aduertendum tamē, quòd multis modis potest contingere, actum exteriorem peccatorum esse manifestatiuum.

Primò, per verbum ipsius pœnitentis, aut confitentis, & ad talem actum tenetur qui potest. Debet enim verbo proprio exprimere peccata.

Secundò, signo, cùm non potest verbo. Tenetur enim signo, vel nutu confiteri, vt in mutis contingit. Tenetur enim tali modo confiteri, & vera est confessio.

Tertiò potest esse per interpretem, cùm ignarus est linguæ confessor. Et talis est vera confessio, præsente pœnitente, & signo annuente, vt poterit, se velle significare quæ dicit interpres. Quamuis autem ista vera sit confessio, tamen nullus obligatur ad sic confitendum. Non enim tenetur reuelare alteri suam confessionem.

Quartò, potest esse scripto, vt scribat, & confessor legat, annuente pœnitente, quod in muto, aut alio impedito posset contingere. Et est vera confessio: quamuis ad hanc, nec teneatur pœnitens, quia ex se est publica. Nam quod scripto mandatur, ex se permanens est. Per nuncium verò, aut per literas absente pœnitente, confessio non est. Non est enim verè ibi actus pœnitentis pertus: potest enim intermedio tempore animum mutare, potest esse fraus, potest abusio. Denique, non est pœnitentiæ propinqua materia, quæ actus est pœnitentis. Debet igitur esse actus præsens ipsius pœnitentis, animum, vt tunc se habet, manifestans.

Tertia pars est, *Propriorum,* vt intelligant pœnitentes, in confessione peccata propria manifestanda esse, non autem aliorum. In quo abutes est multorum. Vt enim aliquod detegant peccatum, simul multa impertinentia narrant peccata, vir vxoris, vxores virorum, domini seruorum, & serui dominorum, alij denique aliorum. Non sic debet esse cōfessio, sed propriorū peccatorū manifestatiua sit, & aliena relinquat, cùm absq; illis confiteri potest.

Quarta

Digitized by Google

Quarta pars est, *Cum sui accusatione*. Non enim simplex per modum historiæ debet esse peccatorum manifestatio, sed cum accusatione sui, id est, vt homo culpam suam in illis peccatis recognoscat. Vnde mirabilis est abusus peccata confiteri, se excusando, imputando culpam dæmoni, vel sorti alicui, vel locis, vel Deo: necessitatem peccati accusantes, quod impium est cùm sit certissimum, nullum esse peccatum, quod propria hominis voluntate non sit perpetratum. Debet igitur homo humiliter culpam suam cognoscere & sibi imputare, ac dicere cum Propheta Dauid simpliciter, *Peccaui*, cùm à Nathan argueretur. Reprehendendus est etiam abusus eorum, qui, vt vnum proferant peccatum, impertinentem historiam & prolixam enarrant, vel inutila multiplicant verba, quæ omnia, si finis consideretur, in excusationem peccati tendunt, cùm tamen peccata nuda, & aperta sint proferēda, alias nō est, cum vera accusatione confessio, sed cum Rhetorica excusatione. Quando verò ad peccati manifestationem perfectā, opus esset historiam narrare, bonum est, & fieri debet, sed solùm quæ necessaria sunt ad talem finem debent exprimi. Quòd si oppositum fiat horum, ob id confessio suum non perdit valorem.

Quinta pars est, *in foro spirituali, & secreto* Dico spiritualem, ad excludendas confessiones, quæ fiunt coram iudicibus siue sæcularibus, siue Ecclesiasticis: non enim tales sunt materiæ huius Sacramenti. Dico *secreto*, ad excludendam confessionem spiritualē, quæ fit publicè, vt in Missa fit: non enim illa est pars Sacramenti. Vnde Sacerdos maximè aduertat, cùm aliqui communicare volunt, & vt moris est, confessionem generalem præmittunt, ne det absolutionem dicendo, *Ego te absoluo*, esset enim sacrilegium, quia talis confessio, non est pars huius Sacramenti, dicat tamen verba deprecatoria, id est, *Misereatur tui, indulgentiam, &c.* Confessio enim quæ Sacramenti est pars, est manifestatio quæ fit ex se secretò, & in occulto, confessori. Est igitur confessio, actus hominis exterior, propriorum peccatorum, cum sui accusatione, in spirituali & secreto foro manifestatio.

Digitized by Google

Qualis debet esse confessio.

CAPVT VII.

MVltas conditiones bonæ confessionis Doctores assignant. Sexdecim enim multiplicant, quas profectò recensere inutile est. Maior enim illarum pars necessaria non est, ob id non sunt hominum mentes obruendæ. Attingam necessarias. Nam alia, partim in definitione antecedenti dixi, partim etiam suo ordine dicemus. Conditiones seu qualitates confessionis necessariæ, sine quibus, aut omnibus, aut vna earum, confessio non est, sunt quatuor, integra, diligens, fidelis, & obediens.

Debet primùm esse integra quantum ad aliqua.

Primò vt peccata ita exprimantur, vt confessor intelligere possit grauitatem. Oppositum enim, potius est celare & occultare peccata.

Secundò, vt numerum exprimat peccatorum, quantum fieri possit: non enim sat est dicere multoties hoc commisi, nisi dicat, quoties. Quòd si præcisè non recordetur, dicat plus, minúsve numerum, vt recordatur. Quòd si peccatum est nimis frequens, dicat saltem tempus, vt, quod per annum habet in consuetudine blasphemare, vel falsò iurare, vel se polluere. Et si etiam est in statu peccandi, sufficit exprimere tempus, vel dicere, si meretrix est, se per duos, aut per tres annos fuisse expositam cuicunque accedenti. Aduertendum autem hic est, quòd, cùm confitetur quis peccatum, non est opus exprimere omnes actus, qui illud comitantur, vt qui confitetur actum venereum, non est opus confiteri amplexus, & tactus similes, qui actum mortaliter comitantur: &, qui occidit, non est opus confiteri, quod gladium præparauit, vel inquisiuerit inimicum: sat est præcipuum actum confiteri, nisi aliquis actus insolitus fuit annexus. Huic annectendum puto cum Marsi. 4. q. 12. Gabr. d. 17. & Maio. quòd tenetur dicere tempus continuationis vnius peccati, vt qui per mensem integrum fuit cum voluntate occidendi, tenetur tempus dicere. Nam virtualiter est numerus, & multitudo peccatorum.

Tertiò

Digitized by Google

Tertiò, qui dubius est de aliquo an sit mortale, debet confiteri, alias confessio non est integra.

Tandem quarto, confessio non est integra, vt non solùm pœnitens exprimat peccata, sed etiam peccatorum circunstantias. Circunstantiæ dicuntur, quæ non pertinent ad actus peccati substantiã, sed ipsam comitãtur, qualia sunt cõtenta in hoc versiculo;

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, quoties, cur, quomodo, quando.

Præcipuæ circunstantiæ sunt finis propter quem peccatur, tempus, locus, in quibus peccatur, & persona peccans, vel cum qua peccatur. Non tamen necesse est semper confiteri has circunstantias, nisi in quibusdam casibus notandis.

Primus est, quando circunstãtia facit actum peccatum mortale, quod alias erat veniale: v. g. qui dicit mendacium iocosum, vt alter occidatur, vel ob fornicationem, tenetur confiteri hunc finem, nam propter eum fit peccatum mortale, quod, sine illo, veniale tantùm erat. Rursus, qui furatur aliquid paruæ quantitatis, vt socium faciat blasphemare, est etiam obligatus eadem ratione confiteri circunstantiam. Similiter, qui fecit aliquid, quod ex se non est mortale, putabat tamen cùm fecit, esse peccatum mortale, tenetur illam circunstantiam confiteri, quæ ad personam pertinet.

Secundus casus est, cum circunstantia mutat speciem peccati: ita vt ex vnius speciei, mortale faciat alterius speciei, tunc tenetur confiteri v. g. qui furatur in Ecclesia, tenetur dicere locum, nam extra Ecclesiam est simplex furtum, in ecclesia est sacrilegium. Similiter qui fornicatur in Ecclesia, vel sanguinem fundit. His tribus casibus locus est manifestandus. Similiter qui fornicatur cum coniugata, tenetur dicere circunstantiam personæ, quia est adulterium, &, si cum religiosa, quia sacrilegium, &, si cum matre, vel sorore, vel propinqua, quia incestus. Similiter, quæ fornicatur, tenetur dicere, si ipsa quæ fornicatur est coniugata, eadem ratione.

Tertius casus est, quando ex circunstantia multiplicatur peccatum, quia etiam circunstantia nimirum est contra præceptum aliquod, vt qui furatur, vt adulteretur, tenetur hnem exprimere, quia duo sunt peccata, furtum, & adulterium: actus enim interiores sunt manifestandi.

Digitized by Google

Similiter, qui fornicatur, si religiosus est, ex voto tenetur manifestare, quia vltra fornicationem, agit contra votum. Obseruandum autem maximè in omnibus, hoc idem quod modò dicebam, actibus interioribus. Vnde qui consentit interius fornicationi, tenetur dicere, licèt actus non sequatur circonstantias, an fuerit cõiugata, an cum virgine. Vnde, isti qui peccatum mollitiei patiuntur, propriis se polluentes manibus, tenentur exprimere personam, quia in mente concipiebant, si aliquam tenebant mente mutantem speciem, & tenetur etiam exprimere in vno actu successiuè, si plures intendebat, & confessor debet ista exigere.

Quartus est. Circunstantia, quæ secum fert excommunicationem, est exprimenda, vt qui percussit clericum, debet personam manifestare dicendo, se percussisse clericum: vel, si in tempore prohibito sub excommunicatione aliquid fecit.

Quintus casus est, cùm Circunstantia est necessaria restitutioni, vel satisfactioni, annexa tertiæ personæ. Vnde, qui furatus est centum, tenetur exprimere, & si mille similiter, vt confessor intelligat, & prouideat de restitutionis modo. Extra hos casus non sunt circunstantiæ necessariò exprimendæ, quamuis peccatum aggrauant. Vnde, non est opus qui fornicatus est die dominico, aut festo, qui periurat in Ecclesia, tempus, & locum confiteri, vel alias circonstantias, vltra dictas. Hæc igitur est prima conditio confessionis, vt sit integra.

Quibus casibus confessio non integra est valida.

CAPVT VIII.

QVamuis debeat esse confessio, vniuersaliter loquendo, integra: aliqui tamen sunt casus quibus confessio non integra est valida.

Primus est, cùm quis, post sufficentem diligentiam factam, non recordatur alicuius, vel aliquorum peccatorum, & ob id non confitetur, illa talis cõfessio vanda est, licèt vere non sit integra. Dico tamen post diligentiam sufficientem: quia, qui non prius conatur peccata in memoriam reuocare, si obliuiscitur aliquorum, non est valida

Digitized by Google

valida confessio, vt dicemus inferius. Si tamen diligentia est prę-missa, valida est confessio, & consequitur remissionem peccato-rum, etiam quorum oblitus est. Quòd si memoriæ postea oc-currant, debet confiteri vel eidem, vel alteri Sacerdoti, vt libere-tur, habenti tamen facultatem audiendi confessiones. Nec tene-tur, si post pascha in mentem occurrant, statim confiteri, sed po-test in alium annum reseruare, sicut peccata post communionem commissa, vt tenet Siluester, verbo confessio 1. §. 3.

Alius casus est, cùm mors imminet. Si enim infirmus non ha-bet tempus confitendi omnia peccata, sed aliqua tantùm, poterit absolui. Idem intelligēdum est, de eo qui omnia peccata proferre non potest, vt mutus, qui nutu solùm potest aliqua exprimere, non omnia: talis absoluendus est. Est autem hic notandum circa mortis articulum, quòd vt penitus talis absoluatur, sufficit mo-tus vel signū aliquod, quo peccatum aliquo modo manifestetur, vel se velle peccatorum absolutionem: non solùm hoc, sed etiam si ante aduentum confessoris petiit confessionem: illo autem ad-ueniente, iam perdidit sensum: tunc, si adstantes confirmant il-lum petisse confessionem, potest asolui. Ita tenet S. Ant. in summa de peccat. & Sacerdotale Romanum. Imo hoc expresè docent canones 26. quæst. 6. cap. 15. qui infirmitate, & can. ægrotantes. de consecra. d. 4. quicquid velit Sotus, qui id negat 4. d. 18. q. 2. art. 5.

Tertius casus est, quando pœnitens habet casus aliquot reser-uatos superiori. Et quamuis in hoc multæ sententiæ sunt Docto-rum, dicam, quid probabilius tenendum. Casus à quibus confes-sarius inferior non potest absoluere, sunt in duplici differentia. Quidam reseruati sunt ratione excommunicationis: quidam ra-tione ipsorum peccatorum propter aliquam ipsorum grauitatem. Omnes conueniunt in hoc, quod cum pœnitens habet aliquod peccatum reseruatum cum excommunicatione: non potest ab vllo peccato absolui ab inferiore, nisi prius per superiorem ab ex-communicatione liberetur. Cùm verò nulla excommunicatione est reseruatum, tunc esse dico probabilius, quòd vel pœnitēs adeat primò inferiorem, vel superiorem. Si primò inferiorem, debet omnia peccata confiteri, etiam reseruata, & tunc ille inferior, ab-soluere ab his debet, à quibus potest, & remittere ad superiorem, vt absoluatur à solis reseruatis. Ita tenet Siluester, verbo confes-

Digitized by Google

sionis. 1. §. 20. & Soto, loco allegato, & alij. Et hoc non est dimidiate confessionem, quia facta est integra, sed potius absolutionem. Hoc dico fieri posse, tamen consilium est, prius intentare aliquam viam, putà, vt vel prius pœnitens petat talem facultatem à superiore, vt à quouis inferiore absoluatur, vel quòd ipse inferior petat talem facultatem, quam profectò superior debet dare, nisi id aliquando non expedire iudicauerit. Quod si pœnitens primò adeat superiorem, quamuis melius esset, vt omnia audiret superior, tamen si non vacat, potest tantùm reseruata audire, & absoluere ab his, & remittere ad inferiorem, vt à reliquis absoluatur. Et talis videtur iam non integra, quamuis inferiori debet confiteri etiam reseruata. Hoc tenet Soto loco allegato, Dur. 4. distinct. 17. quæst. 15. & Caietan. verbo absolutio. Hic autem aduertendum est, quòd cùm Episcopus, vel superior absoluit, à sibi reseruatis, datur gratia, qua omnia alia consequenter remittuntur, sed non ob id eximitur obligatio confitendi, vel superiori reseruata, vel inferiori, omnia, sicut, cum sola contritione datur gratia, qua peccata remittuntur, sed non ob id obligatio confessionis aufertur.

Quartus casus est, quando ex peccato aliquo, vel circunstantia manifestata in confessione, sequeretur vel pœnitenti, vel confessori, vel tertiæ personæ damnum graue, vel in vita, vel in fama, vel in pecunia, vel aliquod damnum speciale. Tunc enim alius est quærendus confessor, vel petenda facultas à superiori, confitendi alteri: vel confiteri potest occulte, non manifestando quis sit. Quando verò nihil ex his fieri potest, confiteri debet alia peccata, tali peccato, vel tali circunstantia dissimulata, donec commode possit confiteri. Ita tenet Nauar. cap. 7. & Caietanus verbo, confessionis, & Soto loco allegato, & communis sententia, quamuis aliqui velint, quòd tunc est relinquenda confessio, sed probabilius reputamus quod dictum est. Exemplis declaramus. Siquis occidit fratrem confessoris, & timet, si illi confiteatur, tale homicidium, quòd statim coniiciet illud esse fratris sui, & probabiliter cognoscet, illum facturum vindictam, non tenetur tale confiteri, sed dissimulare, cùm non possit alteri confiteri, & instat necessitas confitendi. Rursus, committit quis peccatum carnale, probabiliter cognoscit, quòd ex illius confessione, confessor peccabit mortaliter, maximè si est fœmina quæ confitetur, quia nimirum

Digitized by Google

nimirum confessarius illam solicitabit, debet dissimulare tale peccatum. Ita tenet etiam Silvest. verbo confess. 1. §. 19. Rursus, si cognoscit confessarium revelaturum peccatum aliquod, est etiam tacendum. Quando verò ex hoc non sequitur nisi sola infamia occulta tertiæ personæ, non autem mors, aut publica infamia, vel aliud graue malum, vt si quis fornicaretur cum matre, si diceret talem circunstantiam, tunc mater diffamata erit apud confessarium, crederem esse necessariò confitendam cum Soto, & Bona. 4. distinct. 21. & Gabriel. distinct. 17. quæst. 1. conf. 5. & Silvest. verb. confess. 1. §. 20. quamuis Nauar cap 7. oppositum tenet. Nobis tamen id non videtur, nam non est vera ratio infamiæ in confessione sola, alias idem se diffamaret. Cum tamen non pertinet tertia persona ad peccati pœnitentis manifestationem, nullo modo est, in confessione exprimenda nominatim. Istis modis, potest dici confessio non integra. Simpliciter tamen non dicitur dimidiata, sed integra, scilicet voluntate pœnitentis, quia est paratus integram facere, nisi impedimentum occurreret.

Quintus casus est, cum sunt peccata venialia aliis confessa, nam quia ista non sunt de necessitate confessionis, potest aliquis aliquot peccata confiteri, aliis prætermissis.

De aliis confessionis qualitatibus.

CAPVT IX.

CONfessio etiam debet esse diligens, id est, qui confiteri vult, debet prius diligentiam aliquam facere, vt peccata omnia in memoriam reducat. Qui enim, nulla præmissa diligentia confessioni accederet, non est a confessore admittendus: &, si peccata aliqua ex obliuione relinqueret, quæ tamen postea subirent in memoriam propter negligentiam, esset confessio denuò ex integro facienda. Non debet esse ista diligentia æqualis in omnibus, sed pro ratione vitæ, & temporis, ex quo homo non confessus est, & pro ratione etiam memoriæ cuiusque. Vnde,

Digitized by Google

Vnde, qui pluribus negociis, in quibus frequens est periculum peccandi, inuolutus est, maiorem diligentiam adhibere tenetur: quàm qui non tot negotiis inuoluitur. Similitet, qui plus temporis à confessione vacauit, quàm qui minus. Similiter, qui non tam fœlici memoria pollet, quàm qui facili. Rursus ista diligentia debet esse moralis, pro recto iudicio cuiusque, vt mediocre aliquod adhibeatur studium, quantum humano & communi modo sufficiat ad peccatorum recordationem, vt ipsemet secundũ rectum iudicium, quod in se est, cognoscat fecisse.

Debet item confessio esse fidelis, id est, vera.

Primò, vt qui pœnitet, nihil neget ex his quæ commisit, & aliquid non imponat sibi scienter ex his quæ non commisit. Mentiri enim in confessione, graue peccatum est, quamuis non semper sit mortale, nisi cùm peccatum negatum, vel falsò affirmatum, est mortale. Quando verò est veniale, mendacium non est mortale, quamuis id velit Caietan. 2. 2. in materia de mendacio. Sed oppositum est tenendum cum communi sententia. Non enim veniale, est materia necessaria confessionis.

Debet etiam esse vera, vt, quod dubitat fecisse, cum tali dubio confiteatur, & non affirmando omninò, sicut nec, quod certò scit fecisse, cum dubio est confitendum. Debet esse vera etiam, vt circunstantias minuentes peccatum, saltem quantum ad speciem dicat pœnitens. Vnde, si quis vescatur carnibus, diebus quadragesimæ, propter aliquam causam excusantem à mortali, non debet absolutè in confessione dicere, sed comedisse carnes tempore prohibito, nisi causam exprimat. Similiter, de aliis circonstantiis, aliquo modo minuentibus peccatum, licèt non mutantibus speciem, non tenetur exprimere, quamuis melius semper est, quantùm exprimi potest, manifestare, cùm non sit excusandi causa, sed purgandi se desiderio.

Quarta conditio confessionis est, *vt sit obedire parata*, id est, vt pœnitens habeat animum, & propositum exequendi quod confessor iudicauerit necessarium erga ipsius conscientiam, scilicet, paratus restituere tertiæ personæ, si confessor iudicauerit: paratus etiam fugere occasiones peccatorum, & remedia acceptare, quæ etiam confessor iudicauerit. Rursus, acceptare pœnitentiam, quam confessarius iniunxerit. Et in hoc non est audiendus Caiet. verb. absol. qui tenet, quòd potest pœnitens non acceptare

Digitized by Google

ceptare pœnitentiam à confessario, & dicere, se velle eam in purgatorio à Deo accipere: sed oppositum est tenendum, cum Paud. 4. d. 17. q. 2. art. 1. & Nauar. cap 16. num. 20. & cum communi sententia. Tenetur enim acceptare. Nam confessor est index, vt habetur Concil. Trident. sess. 14. Iudex autem pœnitentem & reum potest obligare ad impositam satisfactionem. Propter hæc igitur, confessio dicitur etiam obedire parata, nec est opus quod pœnitens cum isto proposito obediendi actuali veniat: satis est, quod non habet contrarium propositum, tunc enim ineptus est omnino confessioni & absolutioni recipiendæ. Hæ sunt conditiones necessariæ confessioni, vt valida sit.

Quibus in casibus confessio sit dennò facienda.

CAPVT X.

ALiquando homo talem facit confessionẽ, vt præcepto cõfessionis semel in anno faciendæ, non satisfaciat, nisi iterùm peccata confessa manifestet. imò vt confessio illa facta nulla sit. Hi autem casus multi sunt. Sumuntur autem ex parte pœnitentis, ex parte confessoris, & ex parte contritionis, vel confessionis, vel satisfactionis. Ex parte pœnitentis, vnus est casus, quando excommunicatus est, siue maiori, siue minori, si confessioni accedat, & absolutionem recipiat, non ablata priùs excommunicatione, confessio nulla est. Non enim capax est subiectum tale huius Sacramenti: vt tenet Siluest. verbo confessio. §. 6. & Soto 4. distinct. 18. quæst. 3. & Fumus, verbo. absolutio §. 5. quamuis contrarium tenet Nauarr. cap. 9. num. 2. Aduerte autem, quòd si pœnitens excommunicationem ignorabat, vel non recordabatur, nouum non committit peccatum accedendo, alias si recordabatur, nouum peccatum cõmisit. Vtroque tamen modo, confessio est iteranda, cùm cognouerit, fuisse excommunicatum.

Secundus casus est ex parte confessoris, in quo sunt tres casus, in quibus confessio iteranda est.

Primus, quando confessor non habet facultatẽ vel ordinariam, vel delegatam confitendi. Tunc enim deficit iurisdictio, & in hac parte,

Digitized by Google

parte, perinde est ei confiteri, ac laico. Iteranda enim est confessio, nec sufficit ratihabitio, id est, ante iurisdictionem confiteri cum proposito impetrandi post confessionem facultatem: hoc, inquam, non sufficit: ratihabitio enim, non habet virtutem faciendi Sacramentum, quod non fuit Sacramentum: secus si esset facultas probabilis, & tunc esset verè confessio: verbi gratia, cùm Episcopus scit aliquem audire confessiones, & prohibet, visus est probabiliter dare facultatem.

Alter casus ex parte confessoris est, cùm est excommunicatus vel nominatus, vel publicus percussor clerici. In hoc enim casu vterque vitandus est excõmunicatus, vt qui confitetur vni eorum extra necessitatem extremam, tenetur iterare confessionem, cùm primùm scit ipsum fuisse excommunicatum. Si enim ignorabat excommunicatum, non peccauit accedendo, quamuis confessio sit nulla. Si autem sciebat, peccauit accedendo. Alios excommunicatos, vt superius diximus, non tenemur vitare, sed possumus illis confiteri, quamuis ipsi peccent, audiendo confessionẽ. Vnde, si Curati non sunt, quibus ex officio incumbit audire cõfessiones, vel non sunt expositi audiendis confessionibus, nullus debet extra necessitatem, excommunicatum ad confessionem audiendam inuitare, vt alibi declarauimus.

Tertius casus est, ex parte etiam confessoris, cùm ita est ignarus, vt nesciat inter peccatum veniale, & mortale discernere, nec conscientiam pœnitentis iudicare. Vnde, si quis confessus fuit alicui peccata sua, & postea per colloquia, vel per confessiones, cognoscat ignorantiam illius confessoris, nimirùm, quia quod apertè est peccatum mortale, ille putabat non fuisse peccatum, vel è contra, tunc confessio esset iteranda. Et aduerte istam ignorantiam, considerandam esse, respectu pœnitentis in peccato mortali. Potest enim esse confessor aptus, & doctus respectu vnius, non tamen respectu alterius: quia hic habet casus multum difficiles, qui talis confessoris capacitatem multum excedunt. Vnde, mercatores qui sibi quærunt confessarios, qui suas negociationes non intelligunt, ne restitutioni obligentur, tenentur iterùm confiteri, debent enim querere confessores intelligentes. Similiter, iteranda esset confessio, si fuit tam ignarus confessarius, vt debitam absolutionis formam ignoraverit, quod superioribus diebus de quodam audiuimus, qui absoluendo dicebat Pater noster: qui tali

fuerant

Digitized by Google

fuerant confessi, cùm id nescierint, tenentur iterùm peccata confiteri. His modis ex parte confessoris est iteranda confessio.

TERTIVS principalis casus est, ex parte contritionis, qui triplex esse potest.

Primus, cùm quis accedit sine vllo dolore, & peccati detestatione: confessio enim sic facta, iteranda est. Nec enim confessio, sed historia est.

Secundus est, cùm quis accedit cum propositio non cauendi à peccato, si talis enim esset, accusat se de isto peccato, qui non habet propositum vitandi peccatum aliquod, tenetur iterùm confiteri, & absolutio nullo modo ei danda est cum tali dispositione, nec data aufert obligationem confitendi..

Tertius casus est, cùm habet conscientiam se non accedere contritum. Peccat enim, sic accipiendo absolutionem, nec valida est confessio. Cùm tamen aliquis existimat se sufficienter dispositum, quamuis non verè sit, imò quamuis sit taliter dispositus quod non consequatur gratiam ex absolutione, imò si peccabit accedendo, si tamen ipse putet illam attritionem sufficientem esse, confessio non est iteranda, vt tenet Soto loco allegato. Sed cùm illi constiterit malè accessisse, quia dolebat de peccato, & habebat propositum, sed imperfectè, & insufficienter, tunc sufficiet hoc confiteri, sed non est opus, peccata iterùm exprimere.

Quartus casus est, ex parte confessionis; Cùm enim non est integra, extra illos casus superius expressos, iteranda est, siue proueniat, quia scienter occultauerit aliquod peccatum mortale, siue quia ignorabat esse mortale, tamen ignorantia excusabili, reiterare non tenetur, sed solum illud peccatum confiteri. Siue etiam oblitus fuerit, tamen obliuio processit ex eo quòd non præmisit vllam diligentiam. Tunc enim tota esset iteranda, & negligentia accusanda.

Quintus casus ex parte satisfactionis, cum quis accedit cum animo non satisfaciendi id quod confessor expedire iudicauerit, quātum ad illa, in quibus pœnitens obedire tenetur, vt diximus in capite antecedenti, tunc enim facta confessio nulla est, licet nihil cōfessor præcepit faciendum, quia pœnitēs habebat peccatum illud, scilicet voluntatem non obediendi, quòd non manifestauit: qua si manifestasset, absoluendus non erat: & cōfessio valida non erat,

stante

stante illo proposito, quamuis absolutio ei impenderetur, quam dare, peccatum esset graue danti, & recipienti. Nota tamen, quòd si quis acceptat pœnitentiam a confessore, si posteà oblitus est: Caietan. ver. confessio. iter. Armil. ver. conf num. 1. non tenetur iterare confessionem, vt putat non bene Silu. verb. confess. 1. imò, licèt nolit voluntariè implere, vel in peccato impleat, quamuis illud sit peccatum, vt tenet Nauarr. cap. 9. non tenetur iterare confessionem, Petr. de Palud. distinct. 17. quæst. 5. in fine idem concludit, dicendo, non teneri de necessitate salutis. Vnum tamen hic est aduertendum, cùm iteranda est confessio, si alteri fiat confessori, ex integro sunt omnia peccata iterum exprimenda: si verò eidem fiat, non est opus in particulari repetere, sed in communi tantùm exprimendo aliud si supereſt, dummodò tamen confessor aut peccatum recordetur, aut saltem pœnitentiæ, à se impositæ, aut saltem status, & vitæ hominis in communi. Cùm autè nihil horum sciuerit, oportet iterùm omnia repetere, ac si, nouo confiteretur Sacerdoti. Hi sunt casus, in quibus est confessio iteranda.

De satisfactione.

CAPVT XI.

TErtia pars materiæ huius Sacramenti, est satisfactio. Circa quam, aliqua consideranda occurrunt.

Primum est, quid ipsa sit. Est autem satisfactio, vt in præsenti, sumitur, offensæ præteritæ, quoad pœnam recompensatio. In cuius declaratione aduertendum est, cum culpa remittitur in Sacramento Pœnitentiæ, non semper deleri totam pœnam. Sunt enim in mortali peccato duo, scilicet macula, & reatus pœnæ æternæ. Per sacramentum generaliter abstergitur macula: per gratiæ infusionem, etiam auferitur pœna, sed non semper tota, sed manet pœna temporalis in hoc mundo, aut in purgatorio soluenda. Et hoc determinatur in Concilio Trident. sess. 4. sub Iulio. 3. cap. 8. quæst 14. Hinc fit, vt post confessionem, & absolutionem quibus culpa quoad maculam remittitur, sequitur satisfactio.

Secundò,

Digitized by Google

Secundò aduertendum est, tres esse satisfactiones, per quas potest fieri hæc recompensatio, vt omnes communiter tenent, ieiunia, orationes, eleemosinas. Per ieiunium, non solum oportet intelligere ciborum abstinentiam, sed etiam omnia opera pœnalia corporis, & disciplinas, corporis castigationes, peregrinationes, & alia huiusmodi. Per orationes etiam non solum meditationes, aut preces vocales, sed etiam opera spiritualia intelligimus, & missarum celebrationes, prædicationes, lectiones, & alia huiusmodi. Per eleemosinas etiam intelligimus non tantum pecuniarum largitiones, sed alia opera misericordiæ corporalia, vt visitare infirmos, incarceratos, consolari pupillos, & alia huiusmodi His omnibus, fit satisfactio Deo pro peccatis, pœna debita.

Tertiò aduertendum est, esse duplicem satisfactionem, alteram quæ fit per opera imposita à confessore pro satisfactione. Alteram quæ sit per ea opera, quæ voluntariè quisq; assumit sibi. Est autem duplex discrimen inter vtramque satisfactionem.

Primum est, cæteris paribus, maioris efficaciæ est illa, quæ à confessore imponitur, quam quæ voluntariè assumitur. v. g. ieiunas semel pro imposita pœnitentia, maior pœna cæteris paribus remittitur tibi, quàm si semel voluntariè ieiunas, quia illa est ex satisfactione, quæ pars est sacramenti, & ratione sacramenti magis applicatur virtus Christi in hoc ieiunio imposito. Dixi cæteris paribus, quia tanto feruore & deuotione posses illud facere voluntarium, & tam tepidè impositum, vt plus esset quod ex deuotione maiori das, quam quod ratione sacramenti.

Alterum discrimen est, satisfactio voluntaria, cùm in peccato mortali fit, nihil prodest ad pœnam. Tunc, nec etiam quando homo consequitur gratiam. V. g. est in peccato mortali aliquis, vult satisfacere pro pœnis, ad quas ex aliis peccatis remissis, tenetur: verè per talia opera, nec tunc, nec pòst satisfacit. At verò per ea quæ imposita sunt à confessario, tunc cum fiunt, non satisfacit. At verò, cùm homo consequitur gratiam, illa præcedens satisfactio consequitur suum effectum, vt dicit benè Cate. verb. satisfactio, quia erat pars sacramenti. Sacramentum autem alias diximus, quandóque post tempus aliquod consequitur effectum: vt fit in accedente fictè. Scotus putat quòd satisfacit etiam tunc, licèt sit in peccato, sed oppositum est probabilius, cum communi sententia. Solum enim satisfacit: tunc quoad confessionem, ita

Digitized by Google

quòd non peccat denuò non implendo pœnitentiam, nec tenetur confessionem iterare, sed non quoad Deum. Qui ergo pœnitentiam impositam implet in mortali, non tenetur illam reiterare, quia satisfacit cõfessario, sed Deo nõ satisfacit, nisi gratia accedẽte.

Quartò aduertendum est, quòd pœnitenti debet, & tenetur confessarius imponere pro peccatis pœnitentiam satisfactoriam, nisi in casu quo pœnitens non posset acceptare, & adimplere, quale est tempus mortis vrgentis, vel cùm pœnitẽs non habet actuale iudicium in articulo mortis, sed absoluitur ex præcedenti confessione, vt suprà diximus. Cum verò moriens tempus habet, & possibilitatem acceptandi, imponi debet, vt, si forte vixerit, impleatur. Tenetur etiam pœnitens acceptare pœnitentiam, si iusta est à confessore imposita, aliter non est absoluendus, vt diximus capite præcedenti. In imponenda autem pœnitentia, confessarius debet considerare grauitatem peccatorum, considerando (vt habetur in Concilio, loco allegato) qualitatem quidem, vt pœnitentiæ quantum fieri potest, peccatis contrariæ sint, carnis peccatum, carnis macerationẽ castigetur: Auarita, eleemosinis: periuria, & blasphemiæ, diuinis laudibus, & maximè sacrorum frequẽtatione, pro omnibus peccatis. Personam quidem pœnitentis, vt consideretur quantùm persona possit exequi, & quæ. Nec enim pauperibus, eleemosinas, nec famulis peregrinationes, nec etiam quæ statui, aut viribus, aut dispositioni pœnitentis repugnet, imponere debet. Quamuis autem, quantum fieri potest, satisfactio iusta, & æqualis imponi debeat, tamen multis de causis confessor potest diminuere pœnitentiam.

Primò, quando pœnitens accedit nimis contritus. Contritio enim grandis multum de pœna debita aufert.

Secundò, quando est tempus indulgentiæ, vel Iubilei alicuius, quod etiam remittit magnam partem pœnæ, & aliquibus totam. Adhuc tamen imponenda est aliqua pœnitentia propter consuetudinem.

Tertiò, quando pœnitens est ita imperfectus, vt timor sit, ipsum non acceptaturum pœnitentiam, vel si acciperit, non impleturũ.

Quartò, quando pœnitens impedimentum habet, vel quia senex, vel quia debilis, vel quia alijs modis non ita potest facile tantam implere pœnitentiam.

Quintò, quando alia via iuuantur pœnitentia, & satisfactio, scilicet

Digitized by Google

scilicet, imponendo illi omnia, quæ facturus est bona, & quæ passurus est patienter mala, loco pœnitentiæ. Est enim sciendum, quòd opera aliàs debita Deo, si imponantur à confessario, vel si à pœnitente, Deo in satisfactionē offerantur, valent vltra obligationē cui etiā satisfaciunt. Vnde optimo consilio, in forma absoluendi adiungitur illud, *Quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionē peccatorū, & in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ.* Imò quilibet benè faciet, si actus vitæ suæ bonos, Deo offerat, in satisfactionē præcedētium peccatorum. Tanta enim est Dei benignitas, vt opus vnum multis de causis debitum, etiam acceptet in remissionem peccatorū. Vnde posset confessor pro pœnitētia imponere opera aliàs debita, vt quod teneantur tres dies quadragesimæ, quos tamen tenebatur ieiunare aliàs pœnitens: non tamen id semper est faciendū. Quando autē confessarius absolutè imponit pœnitentiam, intelligitur de opere alias indebito, vt cum dicit, ieiuna duos dies, non debent esse nisi dies in quibus non est præceptum ieiunandi, aut implendi: vt si dicat pœnitenti, ieiuna tali hebdomada duos dies, si ex necessitate aliqua pœnitens non potuit, debet in alia implere, vt tenet Caiet. ver. satisfactio. Idem etiam de tēpore in aliis pœnitentiis dicendum est. Aduertendū est verò, quòd vnus confessarius, non debet mutare pœnitentiā impositam ab altero, sine causa. Si verò videt pœnitentiam non impleuisse, & timet etiam non impleturum, vel videt pœnitentinō esse aptā, vel alia de iusta causa, potest eam cōmutare in aliā, prout expedire melius iudicauerit, vel illam etiam minuere, nec opus est ad hoc, vt pœnitens repetat pro quibus talē accipit pœnitentiam.

Aduertendū sextò, quòd potest vnus satisfacere pro altero: v. g. in ieiunio sunt duo, vnū est meritū ieiunātis. Si enim est in gratia, meretur per ieiunium. alterū est satisfactio. Nam vltra meritū, cōsequitur qui ieiunat, remissionē pœnæ pro peccatis debitæ. Potest vnus pro altero ieiunare, vel alia bona opera facere, sed quòd est meritū, sibi, non alteri dare potest, quod verò satisfactionis, alteri potest dari. Vnde vnus pro alio satisfacit, dūmodò tamē vterque sit in gratia. Potest ergo cōfessarius imponere pœnitentiā pœnitēti, per se, vel per alīū implendā, licèt nō debet facere absq; rationabili causa. Quòd si cōfessor non id facit, nō habet pœnitens facultatē, vt quod à se implendū est impositū, per alterū impleat, nisi necessitas sit, vt propter infirmitatem, vel impossibilitatē aliquā:

Digitized by Google

semper tamen est maioris efficaciæ, pœnitentia facta ab eodem, quia prodest ad meritum, & ad satisfactionem, facta verò ab alio, ad solam satisfactionem. Hoc tamen vnum aduertendum est, quòd pœnitentia impositа à confessore, quamuis vt diximus, magis prosit, quàm voluntariè assumpta, non tamen semper adhuc delet totam pœnam, sed partem aliquam, nisi tam grandis sit, vt totam auferat, sed humana fragilitas, non patitur tales pœnitentias. Ob id, meritò indulgentijs, & omnibus bonis operibus vitæ iuuamur, & adhuc in purgatorio soluenda post obitum ferimus.

De Absolutione.

CAPVT XII.

HActenus de materia tam remota, quàm propinqua Sacramenti huius loquuti sumus, sequitur vt de eius forma non nihil dicamus. Est autem forma, *Ego te absoluo à peccatis tuis.* Nec omnia verba necessaria sunt huius formæ ad necessitatem sacramenti. Quamuis enim solùm confessor dicat, *Te absoluo*, sufficeret: tamen graue peccatum esset, aliquod ex illis verbis scienter prætermittere. Solent autem aliqua verba ex consuetudine & decentia præmitti, vt, *Misereatur tui omnipotens, I. eius &c.* & alia etiam postponi, vt, *Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita*, quæ absque causa, ab vllo non sunt prætermittenda.

Notandum tamen est.

Primò, circa istam formam, non esse addenda alia verba, præter ista prædicta, quæ sunt in communi omnium vsu. Vnde ridendi sunt illi qui dicunt, *Ego te absoluo ab omnibus peccatis confessis, contritis, & oblitis.* Sunt enim superflua duo verba, primum, & tertium: secundum autem malè ponitur, nam absolutio est peccatorum non solùm contritorum, sed etiam attritorum. Et multò magis ridendi sunt, qui cum quadam autoritate Pontificali dicunt, *Absoluo te ab omnibus peccatis, confessis, & non confessis, cõtritis, & non contritis, oblitis, & non oblitis, & restituo te sanctæ Romanæ Ecclesiæ.* Nã omnia huiusmodi verba ad libitũ confecta, remouen-

Digitized by Google

remouenda sunt à forma Sacramenti, quamuis addita, ipsam non mutent.

Notandum secundò, quòd, cùm excommunicatione aliqua tenetur pœnitens, à qua absoluendus est à confessore, priùs absolutio fiat ab excommunicatione siue maiori, siue minori, quàm à peccatis absolutio impendatur: imò melius esset ante ipsam cõfessionem peccatorum absolui ab excommunicatione, licèt non sit necessarium.

Tertiò aduertendum est, quòd absolutio non debet impendi cum conditione, aut ratihabitione.

In cuius gratiam nota, quòd triplex conditio potest apponi absolutioni.

Vna est de præterito, vt, *Si fecisti hoc, ego te absoluo.*

Altera est de præsenti, vt, *si ista est, ego te absoluo.*

Tertia de futuro, vt, *Ego te absoluo si hoc feceris.* Cùm verò dependens est à tertia persona, scilicet, *Ego te absoluo cum ratihabitione si Episcopus postea consenserit*, sic dicitur absolutio cum ratihabitione. Nulla ergo conditio est apponenda, nisi ratione dubij alicuius, vt, cùm dubitat an dederit absolutionem, potest dicere ratione dubij, *Si non es absolutus, ego te absoluo*; Tamen aliæ conditiones apponendæ non sunt: differenter tamen, nam si duæ priores apponantur, valet absolutio, stante conditione posita, sed malè facit confessor, tamen si tertia ponatur, nihil valet: nam effectus deberet expectare implenonem conditionis, quod esse non potest. Non enim Sacerdos potest differre effectum præteritæ absolutionis. Vnde confessor non debet talem apponere conditionem, intendendo sic conditionaliter absoluere Cùm tamen conditio aliqua est ponenda, non debet esse in forma ipsa, sed debet pœnitenti iniungi, quam si recipiat, absolutè est absoluendus, imò, cùm Episcopus dat facultatem absoluendi aliquem, alicui confessori, ea conditione, vt eum mittat postea ad ipsum, tunc confessor debet apponere conditionem in forma, se obligare pœnitentem, vt adeat superiorem. Quòd si receperit, absolutè est absoluendus. Et si postea fortè pœnitens non impleuerit, non tenetur repetere confessionem illam, sed solùm confiteri illud peccatum, quòd non impleuit, quod promisit.

Quartò, aduerte non esse dandam absolutionem, nisi post impositam, & acceptam pœnitentiam. Cùm tamen probabiliter

Digitized by Google

scit confessor pœnitentem accepturum, non est inconueniens præcedere absolutionem. Semper tamen melius est, quòd pœnitentiæ impositio præcedat, nisi confessoris obliuio aliquando id prætermittat. Aduertendum verò, quòd semel est adhibenda absolutio in vna peccatorum confessione, quòd si multæ sint, licèt sit eorundem peccatorum, multiplex potest esse absolutio. Nam eadem peccata sæpè possunt pœnitentes confiteri, & in variis confessionibus alias etiam, & alias absolutiones recipere, & sæpè generaliter multi cõfiteri solent. Non tamen esse debet tam assidua repetitio eorundem, vt sit iam res ridicula, præsertim cùm simus tam imperfecti, vt noua nunquam deficiant, quæ possimus confiteri. Quòd si quis intentet bis absoluere in eadem confessione, grauiter peccaret, nullam tamẽ inde contraheret irregularitatem, quia talis non est expressa in iure.

De confessore.

CAPVT XIII.

CIrca Confessarium sunt consideranda.

Quædam, quæ ad rationem confessarij pertinent, adeòq; absque eis, absolutio data nulla esset.

Quædam sunt, quæ ad rectitudinem sui officij pertinent, quãuis, ipsis prætermissis, absolutio non impediatur. De prioribus oportet nunc tractare, quæ sunt quatuor. Ordinis potestas non impedita, Iurisdictio, proprietas scientiæ, facultas.

In primis est necessarius ordo, non quicumque, sed Sacerdotalis, vt sit Sacerdos. Vnde laico, aut alio habenti ordinem, absque Sacerdotio, nulla fit confessio sacramentalis. Solent aliqui in mortis articulo, Sacerdote deficiente, laico confiteri, sed in primis, ad talem confessionem nullus tenetur: potest tamen, si putat aliquã aliam consolationem ex tali manifestatione peccatorum facere, maximè in satisfactionem & meritum, quæ ex actu illo, quo sua crimina alteri humiliter ostendit, proueniat: cùm tamen nullum tale sperat, vel timet ipsum reuelaturum, non debet confiteri, & quantum puto, melius esset si non faceret, sed illo tempore ad Deum per contritionem se conuertere. Quòd si fiat, nullo modo laicus debet absolutionis verba proferre, vel impendere, & si impendat, peccat, & nihil facit, quamuis non contrahat irregularitatem

Digitized by Google

tatem: posset tamen verba deprecatoria dicere. Est igitur necessaria ad confessorem potestas ordinis.

Debet autem esse non impedita. Nam suspensus ab ordine nominatim, non potest absoluere, quamuis sit Sacerdos. Similiter nec depositus, nec degradatus, nisi in mortis art. vt diximus li. 1. cap. 34.

Necessaria est secundò iurisdictio aliqua, saltē in foro exteriori. In cuius gratiam aduerte, esse triplicem iurisdictionem, ordinariā, delegatam, iure concessam. Ille habet iurisdictionem ordinariam, cui ex officio incumbit animarum cura, vt Parrochus, Episcopus, & alij huiusmodi. Ille verò delegatam habet, qui ex commissione eorum, quibus ex officio incumbit, habet: Et hæc dupliciter haberi potest.

Vno modo expressè, cùm ordinarius manifestè concedit alteri, vt possit confessiones audire.

Altero, tacitè, vt cùm Episcopus, vel curatus videns aliquem confiteri, tacet, & non prohibet, tacitè iurisdictionem dat. Ille verò habet iurisdictionem iure concessam, qui habet cōfitendi facultatem ex eo quòd pœnitens habet licentiam à iure, vel à priuilegio aliquo, vel alia causa ipsum in confessorem eligendi. ver. g. Prælati possunt sibi confessores eligere, vt dicemus postea. Similiter, qui habet Apostolicum diploma. Tales confessores dicuntur habere iurisdictionem iure concessam. Hæ iurisdictiones sunt, quibus, saltē vna earum, debet non carere. Si enim nullam earum habet, non potest absoluere nisi in mortis articulo. Imò tunc Sacerdos dici posset habere iurisdictionē iure concessam, aliquo modo. extra casum tamen istū, aliqua prædictarū iurisdictionū est necessaria. Similiter ad cōfitendū. Debet autē iurisdictio nō esse impedita per nominatā excōmunicationē, aut clerici publica percussione, aut aliquo impedimento, de quib. supra, li. 1 satis diximus.

Vltra has duas conditiones, tertia est necessaria, scilicet proprietas, vt confessor sit proprius pœnitenti. Ad quod sunt duæ conditiones necessariæ.

Altera est, vt habeat iurisdictionē in ordine ad pœnitentem. i. non sat est habere iurisdictionē, sed ea debet esse in ordine ad pœnitentē vt sit ei subiectus. Qui enim habet iurisdictionē Romæ, nō potest audire eos qui sunt Mediolani, quia talis iurisdictio nō extēditur ad eos, & hoc est necessariū in iurisd. delegata, & iure cōcessa.

Digitized by Google

Altera est, quòd talis iurisdictio, sit ordinaria in ratione officij. Talis confessor dicitur proprius, cæteri verò confessarij habentes iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, non dicuntur proprij confessores, nisi largè sumpto vocabulo, vt dicunt Latini cõfessores, propriè tamen non dicuntur, seu proprij esse. Hoc autem non est sic intelligendum, quasi sit necessarium confiteri proprio Sacerdoti simpliciter: potest enim quis confiteri alteri habenti iurisdictionem alijs duobus modis, sed dicitur necessarium, sic quod cum non est alius habens iurisdictionem delegatam, vel iure concessam, tenentur pœnitens ad proprium currere confessorem. Sunt autem proprij quatuor, Parochus in sua patochia, Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopus in diœcesi etiam Episcoporum qui ei subsunt, solo tamen tempore visitationis, vt habetur cap. vlt. de confe. lib 6. Rursus Papa in toto mundo, & superiores religiosorum in suis conuentibus. Hi dicuntur Sacerdotes proprij, qui ex officio iurisdictionem habent. Quia verò diximus, omnes teneri proprio Sacerdoti confiteri, nisi confiteatur ei qui ex commissione habet iurisdictionem, vel iure concessam, notare oportet, omnes Prælatos habere facultatem à iure eligendi sibi confessorem: ob id non est opus solicitos esse in quærendis proprijs confessoribus Prælatorum. Ista concessio habetur à Gregorio nono, cap, pro dilatione de pœnit. & remiss. Per prælatos autem oportet intelligere eos, qui iurisdictionem habent etiam exteriorem, vt Episcopi, Abbates, & superiores religiosorum, priores, Guardiani, prouinciales, & cæteri, hi possunt eligere sibi confessorem. At ante omnes ipse Papa: Cardinales verò, qui Episcopi non sunt, quia non sunt prælati, nisi Legati sint, non habent hanc potestatem à iure. Vnde, Papam, vel summum pœnitentiarium habent pro cõfessore proprio, sicut & familia commensalis Papæ, tamen ex consuetudine, iam omnes solent à Pontifice habere similem licentiam, imò eorum familiæ commensales substant ipsis, & possunt confiteri cum his, quos Cardinales signauerint. vel quibus commiserint. Aliqui affirmant, etiam Sacerdotes inter se posse mutuò confiteri, ex quadam consuetudine tacita Episcopi seu proprij Sacerdotis licentia, sed iam hæc opinio locum non habet, nam in Concilio Tridentino, sess. 23. 24. cap. 15. determinatur oppositum, ne vllus habeat autoritatem audiendi confessionem, etiam Sacerdotum, nisi fuerit per Episcopum approbatus,

Digitized by Google

batus, & idoneus iudicatus, non obstante quacunque consuetudine, aut priuilegio. Et hoc quamuis sit regularis, nisi aliquod habeat beneficium parochiale. Debent ergo Sacerdotes suo curato confiteri, aut alteri habenti facultatem. Similiter Curatus Episcopo, vel habenti facultatem.

Sunt autem aliqui casus, in quibus potest aliquis non confiteri proprio Sacerdoti.

Primus est, quando est de licentia proprij Sacerdotis, vt alteri confiteatur: Hoc autem aliter est intelligendum modò post Concil. Trident. quam antè intelligebatur. Antè enim de licentia Curati, poterat quis confiteri cuilibet Sacerdoti idoneo, & non habenti alias iurisdictionem: poterat enim curatus alijs suam delegare authoritatem & iurisdictionem, modò tamen non licet, quia nullus sine licentia Episcopi, potest audire confessiones, nisi parrochiale habeat beneficium. Habet ergo modò facultatè hanc curatus, vt conferat suis subditis facultatem confitendi aliis, qui tamen per Episcopum licentiam habeant, & approbati sint, vt in aliqua saltem parrochia confessionem audire possint. Similiter vt alijs parrochijs confiteantur. Episcopus autē absolutè potest dare licentiam subdito vt cuiuis, etiam aliàs non habēti iurisdictionem, confiteri possit.

Secundus casus est, cùm quis habet bullas, aut diplomata Apostolica, quamuis hactenus derogata sint præterita, quantum ad hoc; tamen si qua in posterum datur iuxta præcedentium tenorem, tunc per ea homo habet facultatem confitendi cuilibet Sacerdoti apto ad confessiones audiendas, etiam nulla habita licentia ipsius proprij.

Tertius casus est, cùm homines sunt vagabundi, nullum habentes fixum domicilij, tales enim non vlli tenentur proprio sacerdoti cōfiteri, sed illi in cuius iurisdictione sunt quando confiteri debent. Et simile est de peregrinis & viatoribus, qui tenentur confiteri illi proprio Sacerdoti, in cuius iurisdictione sunt, tempore suscipiendi Sacramenta. Nauar. de pœn. d. 6. c. placuit, nu. 80. putat vagabundos posse confessores eligere, etiam alias non habentes iurisdictiones, quod non credo, & talis confessarius potest absoluere illos pœnitentes, etiam à casibus reseruatis ab illorum Episcopis proprijs, nisi etiam reseruati sint, per Episcopum loci illius, in quo tunc morantur. Ita tenet Caiet. ver. absol. c. 3. &

Digitized by Google

dicit Eugenium Papam ita sentisse, quamuis tales viatores, absque licentia proprij Sacerdotis viam fecerint, aliqui dicunt Episcopum loci in quo morantur, debere à reseruatis absoluere, si pœnitens commisit illa in loco vbi reseruati erãt. Sed probabilius est, quod dicit Caiet. Item dicendum de scholasticis, qui studij causa, propria delinquunt domicilia. Isti enim non sui domicilij Sacerdoti proprio tenentur confiteri, sed curato in cuius parrochia sunt.

Quartus casus est, cùm quis cõfitetur illi, qui constituti sunt cõfessarij, in Religionibus, quamuis absque Episcopi approbatione, Religiosis, sæculares confiteri nequeunt, tamen post approbationem, possent omnes illius dioecesis confiteri. & tunc, nullus tenetur proprio confiteri, nec ab eo licentiam capere. Idem etiam dicendum de pœnitentiarijs Romæ constitutis.

Quintus casus est, ex culpa proprij Sacerdotis. Cum enim ignarus est, vel sollicitator ad malum, vel reuelator cõfessionum, vel aliquod malum ab eo timetur, tunc pœnitens debet petere licentiam ab eo alteri confitendi, vel à superiore, qua non obtenta, potest cuiuis idoneo, iuxta Silue. ver. confess. §. 6. Adr. q. 3. de confess dub. 3. Palud. Ricar. Nauar. de pœn. d. 6. c. placuit, n. 144. quamuis S. Thomas in Add. q. 5. art. 4. ad. 5. & Soto, d. 18. q. 4. art. 2. teneant contrarium dicentes, esse tunc reputandum, ac si non esset copia Sacerdotis. In contrarium est ille Canon placuit, ex Vrba. 2. vbi dicitur, quod est habendus consensus proprij Sacerdotis, nisi sit ignarus. Et sub ignorantia, etiam intelligenda sunt alia similia impedimenta. Ob id securior est sententia prior; hoc vno addito post Conc. Trid. vt confiteatur non cuiuis, sed habenti facultatem aliquam confitendi. Aduertendum tamen est, non esse causam sufficientem eligendi alium confessorem, propter verecundiam, vel timorem, quòd scilicet proprius non habebit bonam opinionem de illo, nisi sit in tantum, vt hoc probabile sit periculum dimidiandi confessionem, vt benè dicit Nauarrus.

Sextus casus est, iam sæpè dictus, mortis articulus, pel periculum mortis. Tunc enim cuilibet Sacerdoti potest cõfiteri, vt alias diximus. Vnum est hîc notandum, quòd qui habet iurisdictionem in aliquos, potest in quacunque dioecesi illos audire, & absoluere, potest enim suos subditos Episcopus, vel curatus confiteri, etiam in aliena dioecesi, vt si fortè ipsum comitãtur, vel ipsis iter facientibus occurrit, vt omnes tenent communiter.

De

Digitized by Google

De his, à quibus proprius confessor potest absoluere.

CAPVT XIIII.

PRoprius confessor potest absoluere ab omnibus peccatis, quantumuis grauibus, nisi ad superiorem fuerint reseruata. Vnde Episcopus potest absoluere ab omnibus peccatis, exceptis reseruatis Papæ. Quòd autem dico de curato, intelligere oportet, de alijs ab Episcopo constitutis, vel expositis in conuentibus Religiosorum, nisi aliquod habeant particulare priuilegium. Est enim obseruandum, cùm Episcopus constituit aliquē confessorem, non ob id dat facultatem absoluendi à reseruatis, nisi id explicet. Similiter, cùm quis habet priuilegium eligendi confessorem solùm, ab ijs potest absolui, quæ exprimit priuilegium, & bulla.

Circa casus Papæ reseruatos, id primò est considerandum, nullum casum, nullúmque peccatum esse Papæ reseruatum, nisi ratione alicuius censuræ reseruatæ.

Vnde sequitur primò, cùm Papa priuilegium dat absoluendi à casibus Papalibus, intelligitur dare facultatem absoluendi à censuris impedientibus talem absolutionem peccatorum: nam ratione harum tantùm sunt Papales casus.

Sequitur secundò ablata censura per Papam, ipsa peccata propter quæ erant censuræ, possunt absolui à quolibet confessore, vel curato, nisi forte ista talia sint reseruata Episcopo. Nauar. in summa, c. 27. n. 254. vult in tali causa, posse etiam à reseruatis ab Episcopo absolui à quolibet confessore, quia cùm Papa relaxat cēsuram ex consuetudine aufertur reseruatio inferioris. Et hoc probabile est, & fieri potest.

Circa casus reseruatos Episcopo, scito non solùm ratione censuræ aliqua reseruari, sed etiam ratione ipsorum peccatorum, nulla extincta censura.

Sunt autem isti casus reseruati Episcopo in triplici differentia, quidam de iure, quidam de consuetudine communi, quidam de particulari consuetudine in proprijs episcopatibus. De his regula certa dari non potest, quia quisque Episcopus reseruat ea, quę suo episcopatui conuenire videntur.

Ea quæ

Digitized by Google

Ea quæ iure reseruantur, tria videntur esse præcipua, quamuis alij plura ponant, sed sunt incerta, nec authores concordant.

Primum, propriè inter peccata reseruata computatur, cùm peccatum non sit, tamen inter reseruata est, quia ad Episcopum pertinet, puta votorum dispensatio, commissis Papalibus, à quibus Papa solus dispensat, iuramentorum relaxatio, itregularitatũ non Papalium absolutio, & excommunicationum maiorum reseruatarum Episcopo, etiam absolutio. Hæc ad Episcopum pertinent

Secundum, est peccatum incendiatiorum. Qui enim domos, vicos, agros dolosè incendunt, excommunicandi sunt, vt dicit Caiet. ver. incendium, & si excommunicantur, ad Papam absolutio pertinet. Ante istam tamen excommunicationem, vt dicit Sil. ver. casus, ad Episcopum pertinet absolutio, vt habetur extra 23. q. 8. c. pessimam.

Tertium est, peccatum graue, & scandalosum, propter quod olim pœnitentia publica iniungebatur, vt cõcubinatus notorius, peccata blasphemiæ, & alia, hæc ad Episcopum pertinent, vt loco allegato dicit Sylu. quamuis alij negent, cum iam pœnitentia publica non sit in vsu, pòtest confessor pro prouidentia sua vti vtraque opinione, prout visum fuerit magis expedire aliquando, quãuis sint iam tot priuilegia confessorum, vt pauca, aut nulla sint Episcopo reseruata, ea autem quæ ex cõmuni consuetudine in omnibus episcopatibus reseruantur, ista sunt, homicidium, aut mutilatio actualis, crimen falsariorum, vt qui in iudicio falsò iurauit contra aliquem, vel tacendo verum, vel dicendo falsum; qui etiã scripturas falsas faciunt, non intendimus dicere de literatum Apostolicarum falsarijs: tales enim excommunicationem habent annexam. Rursus sacrilegia, aut rapinæ rerum ecclesiasticarum, homicidia, vel vulneratores in loco sacro. Rursus diuinationes, & incantationes, inuocationésque dæmonum. Hæc quatuor reseruata sunt ex consuetudine communi Episcopis. Aduertendum tamen est Romanos pœnitentiarios, omnes ex quocunque loco ad se venientes, posse ab omnibus his absoluere, & ab omnibus excõmunicationibus reseruatis etiam Episcopis. Possunt enim quæcunque Episcopi possunt, imò plus: possunt enim ab aliquibus excommunicationibus, ac votis absoluere, à quibus non possunt Episcopi.

De

De scientia Confessoris.

CAPVT XV.

VLtra illas conditiones tres prædictas, quarta necessaria est confessori, nempe scientia. Hæc autem quanta futura sit, ratio ipsa naturalis dictat. Cùm enim cõfessor iudex sit fori interioris, necessarium est, vt eorum quæ sub suo foro accidunt, peritiam habeat.

Ex quo fit, vt teneatur scire, primò, quæ mortalia sint peccata, quæ venialia, saltem ex suo genere.

Secundò, circunstantias peccatorum necessarias.

Tertiò, casus, & excommunicationes, à quibus non potest absoluere, peccata etiam, quæ excommunicationem habent annexam, non enim peccatum nisi excommunicatione ablata, absolui potest.

Quartò, quæ peccata sunt annexa restitutioni, aut famæ, aut pecuniæ, aut damni illati.

Quinto, qui contractus liciti, qui illiciti, vsuratij, simoniaci, aut iniusti sint.

Sextò, quæ impedimenta sint absolutioni dandæ, quibus casibus confessiones precedentes sint repetendæ. Quamuis autem non sit opus hæc omnia exactè & sigillatim scire, debet tamen saltem confessor scire dubitare, & dignoscere casus dubios, & difficultatem habentes, vt possit consulere peritos secretò, non reuelata cõfessione, vt postea dicetur.

Aduertendum tamen est, circa hanc prædictam scientiam, primò quòd est regulanda iuxta qualitatem subditorum, & pœnitentium, quos, vt plurimùm talis confessor habet confitentes. Vnde fit, vt qui in villis, & pagis confitentur, non teneantur, tam exactè scire omnia, sicut qui in ciuitatibus. Rursus non ita tenentur confessores simplicium ciuium, sicut mercatorum, negociatorum, Iudicum. Debet igitur scientia maior esse pro pœnitentium qualitate.

Aduertendum secundò, esse aliquos casus, in quibus scientia confesso-

Digitized by Google

confessoris suppleri potest, aut ferè tota, aut magna ex parte.

Primò, quando pœnitens est satis peritus & fidelis, qui optimè conscientiam suam confessori exponet, & facienda dicet: sed iste casus, non nisi in tali confessione excusat confessorem ignarum.

Secundò, quando pœnitentes ordinarij, nullos habent casus difficiles.

Tertiò, est articulus mortis, cùm alterius confessoris docti copia deest. Et idem dicendum de his, qui in terris Gentilium & infidelium degunt, in quibus propter confessorum inopiam, tota scientia non est necessaria, sed tantum debet esse mediocris.

Quartò, quando in illo loco sunt multi docti, quos confessor consulere possit. Sed isti casus duo vltimi, præter mortis articulū, non excusant, vt diximus, ab aliqua mediocri sufficientia scientiæ. Cùm verò ignarus est omnino confessor, habita ratione ad pœnitentes, vt suprà diximus, peccatum graue committit, si hoc officium exerceat extra mortis articulum, & confessio nulla est. Cùm verò non habet sufficentem scientiam, iuxta qualitatē pœnitentium, graue est periculum, vt multis erroribus, & grauibus sacrilegiis expositus sit.

Huic scientiæ debet accedere Prudentia, vt tam in remediis circa peccata futura adhibendis, quàm in medicinam præsentium applicanda, in modo etiam tractādi pœnitentes, modò enim suauiter, modò seuerè sunt arguendi, modo instruendi de aliquibus, modò ad alia incitandi.

Debet etiam sanctitas adnecti his: non quòd necessaria sit simpliciter, sed de bene esse, qui enim extra gratiam confessiones audit, peccat mortaliter, vt alibi declarauimus, si ei de malo statu constat. Vnde sequitur, difficile esse officium hoc confessoris, & arduum: sed si bene fiat, Deo nimis acceptum.

De sigillo obseruando à Confessore.

CAPVT XVI.

DIximus de his quæ necessaria sunt confessario, ita vt aliter absolutio ab eo impensa, nulla sit. Nunc de alijs quæ confessori etiam necessaria sunt, quamuis non tāta necessitate, vt im-

Digitized by Google

vt impensa absolutio impediatur. Hæc autem duo sunt, sigillum secreti, & examen.

Circa sigillum id primum tractandum occurrit, quid ipsum sit. Dico sigillum esse obligationem occultandi ea, quæ in confessione cognita sunt Dicitur enim metaphoricè ista obligatio, sigillu. Vt enim sigillum prohibet ea quæ sub ipso sunt manifestari, ita obligatio quam habet Sacerdos celandi ea quę in confessione audiuit, sigillum dicitur.

Aduertendum secundò, ea quæ cælari debent, esse peccata tam mortalia, quàm venialia, peccatorum etiam circunstantias, sed differenter. Mortalia enim, nec in genere, nec in particulari sunt manifestanda: non enim dici potest, Ille confessus est mihi mortalia. Venialia autem in specie non possunt manifestari, in genere autem, reuelare non est contra sigillum: nam qui confitetur, manifestè ostendit se habere saltem venialia, aliter non esset confessio. Item defectus qui ad famam pœnitentis pertinent, sub sigillo sunt, vt, si quis diceret, se in confessione illegitimum, vel ignobilibus parentibus natum, & similia. Omnia hęc sub sigillo cadunt: reliqua tamen, quæ ad peccatum non faciunt, vel ad infamiã pœnitentis, non cadunt sub sigillo, quamuis semper confessarius debet cauere, ne quod in confessione tantùm audiuit, dicat manifestando personam, cum circumstantes intelligunt illum ex confessione habuisse. Non est autem contra sigillum peccata manifestare absolutè, sed ita vt pœnitens manifestetur. Vnde, qui de peccatis in confessione auditis consulunt doctos, non agunt contra sigillum, nisi ita peccata manifestent, vt possit alius facile in cognitionem pœnitentis venire. Vnde, si quis audiens aliquem in confessione surgat à loco, vt cõsulat doctum, qui videbat vtrumque, pœnitentem, & confessorem, & statim reuertitur ad absoluendum coram illo, iste reuelauit confessionem. Similiter ille reuelat, qui manifestat alteri pœnitentem habuisse aliquem casum reseruatum. Tunc enim indicat illum habuisse mortale, qui tamen diceret se absoluisse pœnitentem, non reuelat confessionem, quia non reuelat peccatum veniale in specie vel in genere mortale, sed solùm indicat pœnitentem fuisse confessum: hoc autem non cadit sub sigillo.

Aduertendum tertiò, obligationem sigilli esse tantam, vt nulla prorsus causa, neque etiam propter saluãdam vitam propriam, nec pro-

nec propter salutem totius Reipublicæ, possit confessor peccatum pœnitentis reuelare, imò neque in alia confessione: adeoque, si Sacerdos non posset aliquod suum peccatum confiteri, nisi manifestando peccatum alterius, quod in confessione cognouit, ita vt confessor ille veniat in cognitionem personæ determinatæ, tunc debet silere tale peccatum, donec possit confiteri alicui qui ignoret personam, vt tenet communis opinio.

Vnus est solus casus, in quo confessor potest alteri manifestare peccatum confessionis, & tunc illi tantum poterit manifestare, scilicet, cui pœnitens dederit facultatem. Qui autem aliquo casu reuelat, grauissimè peccat mortaliter, atque pœnam exteriorem incurrit, impositam in capitul. omnis vtriusque sexus, de pœnitentia & remissione Quod si aliquando acciderit confessorem ab iniquo iudice compelli vt reuelet, & sub iuramento potest confessor dicere, se nescire tale peccatum: quamuis etenim sciat, non tamen scit vt reuelet. Veruntamen aliquando posset accidere vt confessor, non tantùm ex cõfessione sciret pœnitentis peccatum, sed etiam extra confessionem, quia forsan publicum est, vel saltẽ ipsi notum, & quamuis nunquam possit confessor dicere pœnitentem confessum fuisse tale peccatum, potest tamen dicere hominem illum tale commisisse, & in iudicio illum accusare, ac si non sciuisset in confessione: dummodò nihil dicat ex his quæ in cõfessione audiuit; dummodò etiam non sequatur scandalũ apud multos, qui cognouerunt fuisse illo tempore pœnitentis confessorem. Similiter iudex qui cognosceret confitentis crimen, si extra confessionem illud etiam cognosceret non reuelaret, si puniret ob tale crimen, pœnitentem: secùs autem, si extra confessionem nesciret. Tunc enim non posset. Vnde Prælati, qui subditorũ peccata tantùm in confessione cognoscunt, pœnas publicas non debent imponere, ac si extra confessionem scirent, vt priuare dignitate, vel in exilium mittere, vel alia simili castigatione punire, aut pœna. Posset tamen Prælatus ex his quæ in confessione cognouit, secretò disponere de subdito, habita ratione peccatorum, vt si cognoscit malè vti dignitate vel officio, posteà cùm tempus est maturitatis officiorum, illum non constituere in simili, sed hoc fieri debet maxima cautione, & causa, & hoc omnes fatentur. Similiter posset aliquis, ob peccata quæ ex confessione alicuius cognouit, non illi dare suffragium in aliqua electione, dummodò etiam

Digitized by Google

etiam per hoc non inducatur aliis aliqua reuelatio peccati. Est autem tanta ista sigilli obligatio, vt confessor non possit pœnitentem ipsum extra confessionem alloqui de peccatis, quæ in confessione audiuit. Vnde si acciderit Sacerdotem absoluisse aliquem male, quia verè non potuit, nempe quia vel casus erat reseruatus, vel tenebatur restitutioni, & confessor non obligauit, vel quid simile, non potest pœnitenti id extra confessionem dicere: sed dicunt omnes vt adeat ipsum, & dicat, precor te vt iterum mecum confitearis, quia ego deceptus fui in confessione tua, & tunc tenetur pœnitens obedire. In confessione autem tunc dicere potest impedimenta. Quòd si scandalum sequatur, non debet confessor adire ipsum pœnitentem, &, si casus restitutionis est, tenetur confessor restituere. Et hoc idem est, si pœnitens nolit repetere confessionem, sicut autem non potest confessor, quod in confessione cognouit, extra eam pœnitenti dicere, ita nec quod extra illius confessionem cognouit, si pœnitens non dicat ei, tenetur dicere, sed cautè interrogare, & stare responsis eius. Aliquando nec debet interrogare, si enim pœnitens inde cognoscit, confessorem non aliter scisse, quàm ex confessione alterius consortis in crimine, quamuis semper debeat præmonere, vt videat, si aliquid aliud commisit.

Aduertendum est quartò, multas esse personas, quæ hoc sigillo tenentur. Quicunque enim mediatè, vel immediatè, licitè, vel illicitè aliquid non aliter, quàm ex confessione cognouit, sigillo tenetur. Dixi, immediatè, vt comprehendam ipsum confessorem, & interpretem, cùm per talem fit confessio. Dixi, mediatè, vt comprehendam ipsum, cui ex licentia pœnitentis reuelatur confessio. Dixi, licitè, quia non solũ tenentur sigillo, qui via licita audierunt, aut cognouerunt peccatũ confessionis mediatè, vel immediatè, vt prefati, sed etiam qui via illicita, siue ex parte sua, siue ex parte reuelantis. Vnde, sigillo tenẽtur omnes illi qui cognouerunt peccatum, quod aliquis malus confessor reuelauit. Tenentur etiam illi, quibus iterum reuelauerunt. Similiter, qui dum aliquis confessus est, curiosè voluit audire peccatum pœnitentis, vel casu aliquo, nolens audiuit. Tales enim, etiam sigillo tenentur. Rursus qui se finxit Sacerdotem, aut confessorem, vt pœnitentem posset sollicitare, vel aliquo malo fine Notandum etiam est quòd non solùm ex sacramentali confessione facta Sacerdoti oritur obligatio ista

Digitized by Google

secreti, sed etiam ex facta laico ad modum sacramentalis. Rursus etiam oritur ex confessione sacramentali infirma, & non obtinente absolutionem, quamuis enim peccata quis esset confessus, & propter impedimentum aliquod, non obtinuerit absolutionem, adhuc tamen sigillo obligatur, quamuis ille pœnitens sit hæreticus, & habet animum nocendi multis, imò toti Reipublicæ, non potest confessor talis, personas tertias prænonere, reuelando peccatum alterius, quamuis in confuso posset, vt prouideat sibi, dummodò non posset pœnitens ex illo agnosci. Circa hoc tamen, vnũ est aduertendum: quamuis omnes istæ præfatæ personæ sigillo teneantur, vt absque mortali peccato non possint reuelare peccatum: tamen sigillo sacramenti confessionis propriè tenentur solùm hi, qui ex sacramentali confessione formata, vel informi, peccatum cognouerunt. Alij autem, qui ex confessione non sacramentali, qualis est ea, quæ facta est laico, licitè audiente, vel illicitè, quia finxit se Sacerdotem, tenetur quidem cælare, verùm non propriè, ratione sigilli sacramentalis, veluti tenet Soto, dist. 18. quæst. 4. articul. 5. quamuis etiam possit, cum aliis multis, probabiliter dici, in hoc etiam esse sigillum sacramentale, quemadmodum sacramenti facta fuit cõfessio. Illud tamen, secundum omnium sententiam, non cadit sub sigillo, quod aliqui dicunt aliis extra confessionẽ petentes ab eis, vt teneant sub sigillo confessionis. Quamuis etenim in his seruandum sit secretum, non tamen id quod sigillo debetur, hoc enim in nullo casu, sine licentia pœnitentis, potest manifestari alteri.

De examine faciendo à Confessore.

CAPVT XVII.

QVia non omnes pœnitentes periti sunt, nec sciunt omnia, quæ ad perfectam & integram confessionem pertinent, ob id, confessarij debent ipsos examinare, & supplere quod deficit.

Sunt ergo tria à confessore exequenda, quædam ante confessionem, quædam in ipsa confessione, quædam verò pòst.

Ante

Digitized by Google

Ante confessionem debet statim post generalem confessionem, pœnitens petere aliqua, quæ ipsam absolutionem vel confessionem possunt impedire, aut difficilem facere. Statim enim ista sunt petenda, ne post confessionem peccatorum, aut in toto, aut ex maiori parte factam, cogatur pœnitens absque absolutione recedere. Hæc autem sunt ista.

Primum est, an sciat se habere aliquam excommunicationem, aut cum aliquo excommunicato fuisse loquutum, inde enim contrahitur excommunicatio. Quòd si est excommunicatus, videat confessor, an possit ab ea absoluere. Si enim potest, statim absoluat: si verò non, mittat ad eum qui potest, vel ipse obtineat absoluendi facultatem, si potest obtinere, à superiore. Similiter petat, an habeat aliquod peccatum, quod ipse putet esse superiori reseruatum; Si enim habet, mittendus est ad superiorem, vel ab eo facultas obtineatur absolutionis, quamuis, vrgente necessitate, posset absoluere & mittere pro reseruato illo ad superiorem, cùm tale peccatum non habet censuram, vt suprà diximus.

Secundum est, petat an habeat debitum aliquod, sitque in mora solutioni, siue sit pecunia restituenda, siue fama reparanda, siue votum implendum, sin tale existit debitum, considerare debet cõfessor, an possit pœnitens implere Quòd si nõ possit, sufficit propositum implendi: si verò potest, videndum est an vrgeat necessitas cõfessionis, & illud facile, & breui impleri possit. Tunc enim deberet prius facere vt impleat, maximè cùm restitutio est pecuniæ, aut votum dandi aliquas eleemosinas. Quòd si pœnitens est fidelis, & homo cui fides probabiliter est adhibenda, sufficit propositum quam primùm vacauerit, implendi, dummodò in alia vna; aut duabus confessionibus, simile pœnitens proposuerit, & non impleuerit: tunc enim non est absoluendus. Debet enim cõfessor id interrogare, an puta, in aliis confessionibus, dixerit illud debitum, & promiserit se facturum, & non fecit.

Tertium est, petat de statu. an solutus, an coniugatus, an Ecclesiasticus. Si solutus examinet, an promisit alicui se ducturum esse vxorẽ, vt videat, an ex hac parte aliquod habeat impedimentum: si coniugatus est, an communem agat vitã cum vxore. Quod si non, examinet an causa sit legitima, aliàs non est absoluendus, nisi sattẽ proponat cõmunem cum vxore vitam acturum. Si Ecclesiasticus est, an plura habeat beneficia. Quòd si habeat, si curata sunt,

cogendus est multitudinē relinquere, non enim potest nisi vnum retinere, vt habet ex hoc Concilium Tridentinum. Et similiter, tenetur residere, aliter non est absoluendus. Si verò simplicia sunt, petendum an ex dispensatione Papæ ea habeat, aliter enim nullus plura habere potest. Quòd si ita habeat, adhuc videndum est, an sint redditus immoderati pro qualitate suæ personæ, & conditione. Si enim immoderati sunt, non est absoluendus donec dimittat superflua. Est autem habenda ratio personæ. Nobilis enim, aut docta persona, sancta, aut de Ecclesia benè merita, plures potest redditus retinere, quàm non talis. Similiter, qui bene eos expendit, vel in seruitio Ecclesiarum, vel in vtilitate pauperum. Absoluendi tamen non sunt ignorantes, & nullius vtilitatis viri, qui viginti, aut triginta beneficia in suam perniciem deuorant, donec illa euomant.

Quartum est, quamdiu est, ex quo non est confessus, & si plus anno fuit, accuset se peccati transgressionis præcepti, quo in singulis annis confiteri, & communicare tenebatur: petat etiam, si fecerit sibi impositam pœnitentiam, quam si negligenter prætermisit implere, accuset se idem pœnitens, talis peccati, videatque confessor, an expediat illam commutare, vel relaxare. Rursus petat, si aliquod peccatum in aliqua confessione scienter occultauerit. Tunc enim omnes sequentes confessiones sunt repetendæ, & peccata etiam quæ commissa sunt in singulis, in quibus celauit, & peccata contra præceptum confessionis, quod verè non impleuit.

Quintum est, si fecit diligentiam & examen antè, circa peccata sua: quòd si non fecit, dimittendus est, vel saltem per aliquam horam faciat, plus, minúsve, iuxta rationem status & temporis ex quo confessus non est.

Sextum est, si doleat de peccato, vellétque non offendisse Deum, proponatque, cum diuina gratia, deinceps non peccaturū, aliter namque non est absoluendus.

Septimum, an sciat fidem, & diuina mandata, quamuis non ordinata, saltem vt interrogatus de singulis articulis & mandatis sciat respondere esse mandatum, vel articulum, quæ sunt, non autem esse quæ non sunt. Similiter sciat Sacramentum confessionis, cui accedit, quid sibi velit, & quare fiat. Omnes enim sub mortali ista tenentur scire. In quo deplorandus est abusus, & ignorantia plurimorum, qui summam insciitiam habent, non sciētes quid sit Chri-

Digitized by Google

sit Christus, nec quid Deus, nec quæ sint mandata obseruanda, cùm tamen mille astutias, & res inutiles obscuriores calleant. Tales non sunt absoluendi, quin ponatur eis grandis obligatio illa in futurum sciendi, & pro tunc, de principalibus saltem, vno verbo instruantur: aliter, eos audire in sua ignorantia perseuerãtes, ego non auderem, nec vllus audere debet. Hæc sunt præcipua, quæ ante ipsam peccatorum confessionem, habita ratione personarum, interroganda sunt.

De his, quæ in confessione petenda sunt.

CAPVT XVIII.

VIx potest excusari abusus & negligentia multorum, qui cõfessioni accedentes, nullum peccatum manifestãt, sed statim confessori dicunt, vt interroget eorum peccata, cùm tamen postea, non mediocris appareat peccatorum copia. Circa hos confessor sic se debet gerere, vt nullo modo interroget, quin ipsi priùs ea quæ memoria tenet exprimant. Si enim nullam fecerunt diligentiam, audiendi non sunt: si autem fecerunt, fieri non potest, quin memoria teneant aliqua, de quibus se accusare possint. Confessor autem, quia multi ignorant multa quæ ad cõfessionem pertinent, debet in tali peccatorum accusatione aliqua interrogare, quando pœnitens omiserit.

Primum enim est circunstantia, speciem peccati mutans, vt si pœnitens dicat se quendam percussisse, interrogetur, an clericus, an laicus: nam in clerici percussione, est excommunicatio maior: an in loco sacro, nec ne, illud enim sacrilegium est. Rursus an animo occidendi, quamuis enim non occiderit, si animo occidendi percussit, peccatum est homicidij interiùs. Similiter si dicit se fornicatum esse, exprimatur persona, an consanguinea, an virgo, an coniugata, an religiosa, & an in loco sacro: omnes enim hæ circunstantiæ, mutant speciem peccati.

Secundum est, numerus, Interroget enim confessor circa singula peccata mortalia de numero, de quo suprà diximus.

Tertium est, actus interior. Sæpè enim actus exteriores, aut venialia, aut leuia peccata sunt, & si actus interior consideretur,

Digitized by Google

graue est peccatum, cum maximè ex erronea conscientia procedit, vt si accusat se, quòd rem leuis momẽti surripuerit, petat, an tunc pœnitens existimauerit illud esse mortale. Si enim ita putabat, & fecit, mortaliter peccauit. Similiter petat, quo animo rem fecerit, de qua se accusat, cùm res per se non appareat peccatum mortale.

Quartum est, petat occasiones peccatorum. In multis enim peccatis, maximè in carnalibus, examinandum est, an maneat occasio peccati, an, verbi gratia, habeat domi concubinam: an sit in societate eius, vnde ad peccandum prouocatur. Tales enim & similes, probabiles occasiones peccandi, sunt omninò extirpandæ.

Quintum est, tempus peccati. Si enim sunt peccata nimia consuetudine inueterata, & præsertim carnalia, debet confessor tempus illius peccati petere, & frequentiam considerare, & an tempore aliquo ante confessionem abstinuerit. In his enim vtile consilium est, cùm necessitas non vrget, vel periculum non amplius confitendi, differre absolutionem integra audita confessione, donec experiatur emendationẽ aliquã. Vniuersaliter debet cõfessor vti vno generalissimo, & vtilissimo remedio, pro his omnibus, scilicet frequenti confessione & communione, non quòd imponat pœnitenti nec obliget ipsum, sed aperiat delicti grauitatem, & periculum, & difficultatem liberandi se ab illo; similiterque dicat pœnitenti ipsi, hoc est vnum ferè remedium, vt vel in singulis hebdomadis, vel intra singulos quindecim dies, vel mentes singulos, confessorem accedat. Ego non te obligo, sed solum doceo quòd tu aliàs facere teneris. &sic, confessoris conscientia manebit tuta: difficile enim est profectò, rectè se gerere erga similia peccata.

Sextum est, poterit confessor breuitati etiam studens cùm pœnitens peccatum aliquod exprimit, quod contra aliquod præceptum est, si velit ad aliud contra distinctum præceptum transire, priùs ipsum examinate in his, in quibus contra tale præceptum, vel in tali genere peccati, videt probabiliter deliquisse posse, ne ad idem cogatur post confessionem pœnitentis redire. Hæc sunt, quæ maximè in confessione videntur obseruanda.

De his

Digitized by Google

De his quæ post confessionem petenda sunt.

CAPVT XIX.

POstquam pœnitens ea quæ discussit, manifestauit, poterit confessarius aliqua petere, si forsan vel memoria exciderunt, vel ignorantia aliqua omisit.

Primum est, an aliquo malo fine fecerit: quæ enim in se bona sunt, si malo fiant fine, peccata sunt, & mortalia, iuxta finis rationem. Qui enim conciones adit, gratia solicitandi fœminas, quamuis non solicitet postea, quia forsan non erant, peccatum est mortale. Similiter in aliis.

Secundum est, an aliqua mala voluerit committere, quæ omisit, quia non potuit exequi. Non enim tales voluntates excusantur à peccato, licet opus exteriùs non sequatur.

Tertium est, an induxerit alios secum ad peccandum. Est enim nouum peccatum, alios ad peccatum inducere, poteritque confessor, iuxta qualitatem pœnitentis, aliquibus peccatis particularibus interrogationes applicare.

Quartum est, vt discurrat per præcepta, quæ à pœnitente prætermissa videntur. Nec debet iterum, quæ pœnitens dixit, interrogare. In his tamen omnibus interrogationibus, tam quæ antè, & in confessione, quàm quæ post ipsam fiunt, debet maximè cõfessor vti prudentia. Primum, vt personas consideret, cùm enim videntur intelligentes, non est opus, vt ab eis petat, an fidei articulos sciant, vel alia quæ non videntur ei competere: nec pueros interroget ea, in quæ probabiliter videt pœnitentes non potuisse incurrere. Caueat etiam minias circunstantias peccatorum petere, maximè, cùm carnalia sunt, & fœminas audit: prouocare enim possunt ad malum: vel in eo instruere pœnitentes, sicut etiam negotiatores, non sunt interrogandi multas contractuum iniquas species, ne potius malè agere discant, sed attendat confessor ea de quibus probabilitas aliqua est, pœnitentes commisisse. Post integrum examen, & impositam pœnitentiam, absolutio præstetur.

Digitized by Google

De Pœnitente.

CAPVT XX.

NVllus ante rationis vsum accedere potest ad Sacramentum pœnitentiæ. Post vsum verò rationis, quando iam peccare contingit, omnes tenentur semel in anno confiteri, vt habetur extra cap. omnis vtriusque sexus, de pœnitent. & remiss. Nec est tempus in anno statutum, dummodò semel in anno fiat confessio, quamuis propter communionem quæ debet esse in Paschate, ad quam nullus cum conscientia mortalis potest accedere, nisi confessione præmissa, solet tunc obligare confessionis præceptum, si tamen aliquis confessus esset illo anno, ante quadragesimam, nec vllum haberet mortale, non tenetur de rigore confiteri, sed solùm propter scandalum, & indecentiam Sanctissimi Sacramenti percipiendi. Sed est necessarium baptismum suscepisse, sine quo nullum habet valorem vllum aliud sacramentum. Rursus confessio non debet esse peccatorũ ante baptismum commissorum: hæc enim per baptismum omninò delentur, sed peccata post baptismum sola, ad confessionem pertinent.

Erga pœnitentem autem aliqua notanda sunt.

Primum est, quòd ipse non tenetur sigillo confessionis, sed potest sua peccata confessa aliis manifestare: similiter etiam pœnitentiam impositam, dummodo non se infamet absque causa. Similiter etiam infamet confessorem apud alios, dum arduam aliquam pœnitentiam dicit, & tacet causam pœnitentiæ. Tali enim casu non licebit manifestare, sed hoc non est propter sigillum, sed alia causa, quia nullum se, vel alium sine causa infamare potest.

Secundum est, quòd nec ipse pœnitens tenetur confessionem suam secretam facere, imò potest peccata voce sua manifestare coram multis cõfessoribus, cùm non sequitur scandalum audientium, nec aliqua vera infamia. Et hoc erit, cùm coram hominibus sanctis id facit, imò in necessitate vrgente, possunt multi simul vni confiteri, vt vnus audiat alterum, & cùm periculũ inest mortis, vel belli, vel submersionis, vel alicuius similis, potestque confessos

Digitized by Google

confessor illos simul absoluere, vt tenet Silvest. verb. confess. 1. §. 22. Tamen extra necessitatem, graue esset peccatum Sacerdotis plures simul audientis. Vnde sacrilegus est abusus quorundã, qui simul multos pueros audiunt, & vnus alterius cognoscit peccata.

Notandum est tertiò, cùm aliquid est sub opinione, sunt enim qui dicunt esse licitum contractum, sunt etiam qui dicunt esse illicitum, si causa accidit confessorem esse opinionis eorum, qui tenent esse illicitum, & pœnitens esse licitum, potest pœnitens obligare confessorem, vt ipsum absoluat in sua opinione, & ita debet facere confessor, dummodò tamen vtraque opinio sit probabilis, alias non. Et hoc sæpè accidit in multis contractibus, de quibus contrarię probabiles existunt opiniones, quarum vtramque in cõscientia potest sequi confessor, quamuis ipse vnam illarum probet.

De effectu huius Sacramenti.

CAPVT XXI.

EFfectus huius Sacramenti remissio est pœnæ, & collatio gratiæ, per quam homo fit Deo amicus. Quòd si homo in gratia erat, augmentum confert gratiæ: pœnam autem totam non remittit, nisi vehemens accedat contritio, aut peccata pauca sint, sed æternam pœnam debitam mortali, in temporalem commutat, & huius etiam partem remittit, cùm peccata remissa confessioni subduntur iterum. Hæc sunt igitur, quæ ad materiam remotam in generali, & propinquam formam, etiam huius Sacramenti, confessorem, pœnitentem, & effectum pertinent. Reliquum est, vt de materia remota in speciali tractemus.

Finis libri tertij. Laus Deo.

INSTRV-

Digitized by Google

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS,

LIBER QVARTVS.

Quid sit Fides, quæ eius sit materia.

CAPVT I.

ACTENVS in libro præcedenti de Sacramento pœnitentiæ disseruimus, materiam tamen ipsius remotam in communi tantùm explicauimus. At quia non sufficit Sacerdoti ea sola cognitio, opus est in hoc libro præsenti, quem à præcedenti, ne vnius vltra modum, prolixiùs continuatio conficeretur, distinximus, de eadem materia in particulari tractare. Cùm autē peccata sint transgressiones diuinorum mandatorum, congruum visum est de ipsis mandatis, tam decalogi, quàm Ecclesiæ, ordine suo agere, simul explicando particularia peccata, quæ ipsis opponuntur. Quia verò fundamentum horum mandatorum, virtutes Theologicæ sunt, Fides, Spes, Charitas, de his primùm dicendum est. Inter has igitur, quæ ob id, Theologicæ dicuntur, quia Deum habent pro obiecto, primò occurrit Fides, quippe quæ ad intellectum spectat, cuius operatio prior est, quàm voluntatis, in qua Spes, & Charitas collocantur.

Vt igitur à fidei definitione exordium sumamus, sic posse definiri videtur. Fides est assensus eorum, quæ per Spiritum sanctum Ecclesiæ reuelata sunt, quatenus à Spiritu sancto sunt. In qua definitione quatuor partes continentur.

Prima est, *assensus*. Est autem assensus operatio quædam intellectus,

Digitized by Google

lectus, qua acquiescimus, & credimus rebus propositis, & apprehensis intellectu, siue veræ sint, siue falsæ. Fides igitur, quidam est assensus, licèt sit rerum verarum.

Secunda pars est, *eorum quæ per Spiritum sanctum reuelata sunt.* Non enim quarumcunque veritatū fides est, sed earum, quę Spiritus sancti reuelatione manifestatę sunt. Vnde veritates, quæ in scientiis traduntur, vel propria experientia habentur, non creduntur fide, sed ipsę, quas non experientia, non rationalis dictat, sed lumen naturale Spiritus sancti.

Tertia pars est, *Ecclesiæ.* Aliqua enim Spiritus sanctus reuelat, quæ tamē non credimus fide. Sunt enim reuelationes duæ. Quædam quæ fiunt singularibus personis, vt sunt multa, quæ sanctis Deus reuelat, vt Sanctæ Brigidæ multa reuelata sunt, & similia Deus aliis multis indicat: nos talia nō credimus fide, sed opinione humana. Quędā alia sunt, q; Deus toti manifestat Ecclesię, qualia quæ per scripturas sanctas habētur, & per Apostolicas traditiones, Concilia, & Pontificū determinationes. Taliū assensus, fides est.

Quarta pars est, *quatenus à Spiritu sancto sunt.* Ea quæ reuelata sunt, multipliciter credi possunt, aut enim ratione aliqua probabili, aut quia cōfirmata sunt miraculis, aut propter dicentium veritatē, aut aliqua alia causa. Inter omnes autem hos assensus, ille solus fides est, quo credimus reuelata esse vera, quia Deus dicit; vt, credo Deum esse trinum & vnum, credo esse Saluatorem &c, non quia ratio ista conuincat, aut quia cæteri ita dicunt, sed quia ita dicit Deus per Ecclesiam suam. Hoc autē etiā credimus, at absque vllo medio, sed lumine Spiritus sancti supernaturali inclinante nostrā voluntatem, vt velimus credere, & eleuare intellectum, vt credamus. Ex his igitur partibus, nota est Fidei definitio, quam ob claritatem sic definiuimus. Ex hac definitione sequitur, materiam Fidei esse omnia ea, quæ in scripturis canonicis cōtinentur, & quæ per traditiones Apostolicas vniuersales conseruantur, & quæ in Conciliis generalibus, vel particularibus, sede tamen Apostolica confirmatis, determinantur, & quæ à Romano Pontifice, vt tale definiuntur. Est enim vniuersale Ecclesiæ caput. Similiter quod vnanimi consensu, omnes sancti doctores dicunt, & omnia etiam, quæ ex aliquo horū per argumentū infallibile deducuntur. Hæc sex, fide creduntur: sunt enim per Spiritū sanctū reuelata Ecclesię, quāuis variis reuelationum modis, & omnia talia recipit Ecclesia.

De modo,

Digitized by Google

De modo, & necessitate fidei.

CAPVT II.

HÆc fides quæ definita est, omni homini necessaria est, non solùm ad finem, id est, beatitudinem, sed etiam ad media ipsa, id est, opera meritoria ipsius finis exercenda, nullum enim opus existēs sine fide, meritoriū est vitæ æternæ ad Heb. 11. *Sine fide, impossibile est placere Deo*: Neque rursus vllus absque fide, vitam æternam consequitur, Marci vltimo: *Qui non crediderit condemnabitur.* Vnde fit, vt extra Ecclesiam nostram Catholicā, nullus saluatur infidelis, in quacumque secta, sed omnes discedentes sine fide, in sempiternum damnantur. Non quidem omnes propter peccatum infidelitatis, sed propter alia sua peccata, in quibus sunt. Non enim omnes peccant in non recipiēdo fidem Christi. Multi enim ignorant inuincibiliter Christi fidem, & hi excusantur à peccato quod committere poterant, in non recipiendo fidem Christi, tamen propter aliā damnantur. Illi verò ad quos notitia nostræ fidei peruenit sufficienter promulgata, nouum cōmittunt peccatum, non credentes: nullus tamen absolutè saluatur, nisi fidelis. Quamuis tamem fides dicatur necessaria ad meritum, & finem, non ob id intelligi debet, quòd sola sufficit, sed opus est opera cum charitate adiungere, quibus deficientibus, etiā fidelis & credens damnatur. Non enim omne quod necessarium dicitur ad aliquid, ob id sufficiens est. Aliquàndo enim sanguinis emissio necessaria est ad sanctitatem, sed non sufficiens, nisi alia simul adhibeantur remedia. Aduertendum tamen est, non solùm fidem interiorem esse necessariam, sed etiam ipsius exteriorē confessionem, & manifestationem. Quamuis non eodem modo. Interior enim omni tempore necessaria est. Si enim quis, absque ea recedit, damnatur, siue sit fides in actu, siue habitu, vna horum sufficit: at exterior confessio, non semper est necessaria, sed aliquando: nam affirmatiua præcepta, non pro omni obligant tempore,

Hæc au-

Digitized by Google

Hæc autem confessio est necessaria, maximè in duobus casibus, vt habet sanctus Thomas 2.2. q. 3. art. 3. & omnes communiter docent.

Prior est, cùm honor Dei auferetur. Hoc autem accidit, cùm aliquis interrogatus, aut probatus ab aliquo infideli, circa suam fidem, aut verbo, aut opere aliquo, negat, aut tacet: taciturnitate autem consentire videtur. In hoc enim casu, apertè est manifestanda fides, etiam cum detrimento vitæ tẽporalis. Dictum enim est, *Qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Angelis Dei.* Vnde, iter facientes per terras hæreticorum, aut infidelium, cogentibus aliquid facere in fidei detrimentum, vt circuncidi, idololatrare, vel carnibus vesci in diebus prohibitis, nullo modo est acquiescendum, & mortaliter peccant qui acquiescunt, etiam si ob id temporalem fugiant mortem. Tunc enim est aperienda fides.

Posterior casus est, cùm impeditur vtilitas proximi, cùm enim aliquis videt ex sua taciturnitate alios fideles trahi in errorẽ, quia putant fidem Christi non esse veram, ille talis tenetur (etiam cum vitæ periculo) veram manifestare fidem. Quando etiam aliquos videt errore teneri, qui fidem amplecterentur, si illis fieret manifestatio, tunc tenetur confiteri fidem: cùm verò nec de fide examinatur, nec aliqua speratur vtilitas proximi, temerarium est exponere se istis periculis confessionis fidei inter infideles. Solùm enim est eos turbare. Extra hos casus non est obligatio. Vnde, licet fugere persequutionem tyrannorum, iuxta illud Mathæi decimo, *Cùm persequuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*: & ita fecerunt multi sancti, sed hæc fuga licet, dummodò non auferatur honor Dei, aut vtilitas proximi, nimirum quia iudicat fidem non esse veram, aut propter id multi à fide auertuntur, tunc enim non liceret. Quamuis autem non semper sit necessaria fidei exterior confessio, tamen semper est necessarium non manifestare aliquam sectam. Non enim idem est, non ostendere se esse Christianum, & ostendere se esse fidelem. Illud enim non semper est illicitum. sed tantùm in duobus casibus positis: hoc autem semper illicitum. Vnde qui transiẽs per infidelium terras vestiret se vestibus, quibus soli infideles vtuntur, vt ab aliis distinguatur, peccaret mortaliter, secundum communem sententiam, vt qui in terris Turcarum, ligaret caput tobalia alba, ne à Turcis occideretur, vel com-

Digitized by Google

vel comprehenderetur. Similiter, qui Romæ, vel in aliis similibus locis, Iudęorum pileo vteretur, vt occultari posset. Qui etiam aliis similibus vterentur consuetudine, & vsu communi, vel lege solis Infidelibus deputatis. Si verò vestes essent communes infidelibus & fidelibus, tunc quidē liceret vti, cùm necessitas postularet, secùs non. Durum tamen semper mihi visum est, tale esse peccatum mortale, tamen communis sententia ita tenet, quæ in mortalibus, validum est argumentum. Hoc igitur modo fidei necessitas intelligenda est. Sed aduertendum est, non quocunque modo esse fidē necessariam. Est enim fides duobus modis, & implicita, & explicita. Fides implicita est, qua creduntur fidei veritates, nō distinctæ in se ipsis, sed in aliquo communi principio. Qui enim credit hoc modo, Credo quęcumque tenet Ecclesia, implicitè credit veritatē articulorum, & aliorum ad fidem spectantium. Explicita verò est, cùm iam in particulari creduntur ipsæ veritates fidei in se, & non in communi. Nullus tenetur ad explicitam fidem, omnium quæ credēda sunt habendam. Sic enim oporteret distinctè cognoscere omnes scripturas, Sanctas traditiones, concilia, & alia quæ diximus. Sicut autem nullus tenetur hanc fidem ita explicitā tenere, ita nullus satisfacit præcepto fidei per solam implicitam illam fidē, tenendo quicquid tenet Ecclesia: sed opus est media fide, partim implicita, partim explicita. Implicita quidem, eorum quæ tenet Ecclesia, præter fidei articulos, ad humanitatē & diuinitatē pertinentes, quas omnes explicitè credere debent, quamuis non omnes teneantur difficultates, & sublimitates eorum penetrare. Omnes ergo, etiam rustici, tenentur scire Deum vnum in essentia, trinum in personis, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, creatorem, saluatorem, & glorificatorem, Christi incarnationem, natiuitatem, mortem, resurrectionem, ascensionem, aduentum iudicij, & est mortale peccatum ista ignorare, secundum communem sententiā, nec ignorantia excusantur. Non enim Christianè viuere possunt, absque illorum cognitione. Vnde aduertant maximè Curati suam negligentiam, & confessores examinent pœnitentes. Hæc enim fides modò omnibus est necessaria, quamuis Episcopis, & sapientioribus, explicatior fides requiratur, vt pote, fidei defensoribus, & declaratoribus.

Quid

Digitized by Google

Quid sit hæresis, quare sic dicatur.

CAPVT III.

OPortet modò de peccatis contra fidem tractare. Fidei autem opponuntur tria, putà hæresis, apostasia, infidelitas, de quibus singulis est dicendum: ac primò de hæresi.

De qua primò tractandum occurrit, quid hæresis sit. Videtur autem sic posse describi: Hæresis est error pertinax hominis Christiani, fidei Catholicæ ex parte contrarius. In qua descriptione quinque sunt quæ ad hæresim pertinent.

Primum est, error: Est autem error existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero, errat enim, qui falsum putat verũ esse, & quod est verum, putat esse falsum. Hæresis igitur est, quidam error, & quædam existimatio, aut verum pro falso, aut falsum pro vero. Ex quo generaliter tenendum est, vbi non est error intellectus, non est hæresis, quamuis factum ipsum sit contra factum fidei. Verbi gratia, Conculcat quis hostiam consecratam, (quod absit:) vescitur carnibus tempore prohibito, spernit imagines: omnia ista sunt mortalia peccata, sed nondum hæresis, videndum est, qui facit hæc, existimet sibi licere ea, quia putat Christum abesse à Sacramento, nec esse tempus prohibitum, nunc enim est error & hæresis. Quod si non sic existimat, sed potiùs credit omnia, tamen aliquo metu, vel ira correptus, illa facit, non est hæreticus, quamuis præsumatur exterius talis, sed interiùs non, quia non errat.

Secundum est, *fidei contrarius*: non enim quilibet error, est hæresis, Errare tamen in his, quæ fidei sunt, hæresis est. Verbi gratia, tenere, & existimare falsum aliquid, quod recipit Ecclesia, vel existimare verum, quod est contrarium ei quod tenet Ecclesia, vt de fide, hoc iam ad hæresim spectat.

Adhuc tamen error iste non est hæresis, sed opus est tertio, scilicet, *ex parte*. Dupliciter enim potest quis errare in fide, aut negando totam fidem Christi, & hoc non est hæresis, sed apostasia, vel infidelitas, vt pòst dicemus, aut negando aliquam, vel aliquas veritates

Digitized by Google

veritates fidei Christianæ, & hæc est hæresis. Non enim hæretici totam negant religionem Christianam, sed vnum, aut alterum articulum Ecclesiæ. Ob id dicitur hæresis contraria fidei, non quidem in toto, sed ex parte.

Adhuc opus est quarto, nempe, *hominis Christiani*, id est, baptizati, qui enim nunquam baptizati fuerunt, quantumuis errent, non dicuntur hæretici, hæresis enim est hominis Christiani.

Adhuc tamen ista quatuor non sufficiunt, sed necessarium est maximè quintum, nempe, *pertinacia*, & vt hoc vno verbo explicem, quæ dicatur pertinacia, scito esse pertinacem, qui sciens esse illud quod affirmat contra Ecclesiam, adhuc vult illud sustinere. Errare igitur cum pertinacia, non est nimis adhærere suis dictis, sed cognoscendo esse contra Ecclesiam, id recipere, putà falsum pro vero, aut verum pro falso. Talis pertinacia est necessaria in hæresi, ita vt quamuis quis teneat contra ipsos articulos, aut contra scripturam, si ignorabat esse contra Ecclesiam, vel scripturam, non est hæreticus. Ex his omnibus, definitio hæresis nota est.

In summa ergo, duo aduertenda sunt præcipuè in hæresi, & quòd sit error contra fidem, & quòd sit cum pertinacia, scilicet, asserentis quod sit certus, esse contra Ecclesiam. Est autem tam necessaria ista pertinacia, vt sine illa, error nunquam sit hæresis, sed aliquando sit peccatum mortale, aliquando actus meritorius, aliquando neutrum. Verbi gratia. Si quis erret in his quæ tenebatur scire, tamen sine pertinacia, quia nescit esse contra Ecclesiã, paratúsque credere, quod tenet Ecclesia, licèt non sit hæreticus, mortaliter peccat, quia errat in his, quæ scire tenebatur de necessitate. Vnde, multi rustici habentes errores contra articulos fidei, excusantur ab hæresi, quia ignorant articulos, & sunt parati obedire Ecclesiæ: sed à peccato mortali non excusantur, quia tenentur scire articulos, & hoc aduertant confessores. Rursus, si rusticus circa articulos, credat suo Episcopo proponenti aliquod dogma hæreticum, meretur in credendo, licèt sit error, quia tenetur credere, donec ei constet esse contra Ecclesiam. Rursus aliqui putant aliqua, quæ verè sunt contra ipsas scripturas, sed ipsi ignorant, nec scire tenentur, nec peccant, nec merentur. In his omnibus, defectu pertinaciæ, non est hæresis. Maximè tamen notandum est, latiorem inueniri pertinaciam in homine docto, quàm in rustico, & indocto. Rursus, solus forsan est pertinax, quando tenet aliquid, quod

Digitized by Google

quod scit esse contra Ecclesiam, quia hæc est ratio illi credendi, vt credat quod credit Ecclesia. Quòd si teneat aliquid, quod scit esse contra traditiones Apostolicas, vel contra determinationem Papæ, non est pertinax adhuc, quia iste non tenetur scire istas esse regulas fidei, nisi sciat, illa etiam esse contra ecclesiam, vel traditiones, vel quamlibet canonicam scripturam, vel communem Sanctorum sententiam, vel determinationes Pontificum, vel concilia, statim enim est pertinax. Et aliquis posset esse rusticus indoctus qui pertinax esset, si sciret aliquid contra scripturam veterem, & teneret contrà. pro maiori, vel minori captu. Potest esse latior pertinacia aliquando. Generaliter autem id verum est, quoties contra Ecclesiam aliquid esse dignoscitur, & tenetur, pertinacia est. Ex his omnibus, quid hæresis sit, perspici potest. αἵρεσις autem græcè, idem est, quod Latine, electio, quasi fides ex propria voluntate hominis habita. Et aduerte, quia homo ex se errat, & ex proprio defectu suo: ob id error ille ex electione dicitur, & hæresis. Quia verò veritati non credit supernaturali, nisi adiutus a Deo, qui homines eligit ad finem, iuxta illud: *Non me elegistis, sed ego elegi vos:* propterea credere, & tenere fidem quamuis voluntarium sit, non tamen dicitur hæresis.

Quibus modis peccetur peccato hæresis.

CAPVT IIII.

ADuertendum est, tripliciter posse aliquem peccare, peccato hæresis.

Primò, tantum interiùs cùm in corde habet aliquem errorem, cum pertinacia, erga materiam fidei, tamen actu aliquo exteriori, non manifestauit talem interiorem errorem.

Altero modo, tantùm exteriùs, cùm aliquis in corde retinens veritatem fidei, exteriùs facit, vel metu, vel ira, vel aliquo alio motiuo, aliquem actum contra fidem, vt vesci carne diebus prohibitis, illudere imaginibus, conculcare sacramentum, vel verbo aliquid affirmare contra fidem, vel nutu aliquid concedere alteri contra fidem.

Digitized by Google

Tertio modo, interiùs & exteriùs aliquid facit contra fidem, siue coram aliis, siue solus, & nullo præsente. Omnia ista sunt grauissima peccata mortalia, sed cum magna differentia. Primũ, & tertium faciunt hominem verè hæreticum, quia per talia peccata, amittitur fides interior. Secundum, non facit hominem simpliciter hæreticum, quia verè ibi non est error, qui necessarius est in hæresi. Ob idque non propriè est peccatum contra fidem, sed contra fidei confessionem, nec ob tale peccatum, fides interior amittitur. Quamuis in foro exteriori, qui de exterioribus maximè considerat, ille homo sic peccans, præsumatur hæreticus, & interiùs etiam errare.

Altera etiam existit differentia. Primum peccatum hæresis interius tantùm, nulli subiacet excommunicationi. Non etenim Ecclesia, quantum ad exterius forum, intromittit se in iudicando actus solos interiores: ob id, ab habente authoritatẽ audiendi confessiones, absolui potest, quoniam non habet vllam reseruationẽ. Tertium autem peccatum, quod non solum interiùs, sed etiam exteriùs committitur contra fidem, quamuis sit occultissimum, ita vt nulli hoc sit cognitum, sed soli committenti, excommunicationem habet annexam latæ sententiæ, & est prima excommunicatio in bulla cœnæ domini fulminata. Vnde, ipsius absolutio ad Papam spectat, vel ad inquisitores, qui habent a Papa facultatem absoluendi. Cùm autem tale peccatum occultum est, debent inquisitores, in solo conscientiæ foro, audire, & absoluere. Modò autem post Concilium Tridentinum, iam Episcopis est talis facultas in foro interiori concessa, ipsis quidem, non autem ipsorum vicariis, quod profectò sanctissimè est institutum, & multos abusus auferendi causa erit. Hoc habetur determinatum, in prædicto Concilio, sess. 24. cap. 6. At secundum peccatum, quod tantum exterius committitur, quamuis in foro exteriori reputetur pro excommunicato, quia reputatur pro hæretico etiam interiùs, tamẽ verè in foro exteriori nullam habet excommunicationem, sicut nec primum: potestque à confessore quolibet absolui. Ita tenet Syl. v. Apost §. 4. & Nauar. c. 11. nu. 24. Et ratio aperta est, quia excõmunicatio fulminata est cõtra hæreticos, at ille non est hæreticus, cùm fidẽ retineat verã, nec contra eam peccauit, sed solùm contra confessionem. Nec sunt pœnę iuris ampliandę. Vnde non est audiendus Caiet. 2. 2. quæst. 94. artic. 1. qui tenet illud peccatum

Digitized by Google

catum subiacere excommunicationi. Vide igitur quanta sit differentia inter ista peccata. Aduerte autem circa illam cœnę excommunicationem, quòd non solùm hæreticus est excommunicatus, sed etiam fautores, receptores, defensores hæreticorũ, ipsorumq; libros legentes, quamuis isti tales, hæretici non sint. Sunt autem ista intelligenda, vt benè dicit Caiet. verb. excommunicat. de defensoribus, & receptoribus, & fautoribus hæreticorum, vt hæretici sint, id est, de mentibus ipsis, ipsa ratione quia sunt hæretici. Vnde, si quis aliquem reciperet hæreticum, & domi retineret, quia infirmus erat, non excommunicatur in cœna Domini, nisi alia feratur ab inquisitoribus excommunicatio generalior. Vnum circa hoc est adnotandum dubium in fide, reduci ad hæresim. Est autem dubius in fide, qui nec credit articulis, & rebus fidei, nec discedit, sed est suspensus omninò, & hoc, quia non reputat talia esse certissima, iste talis dubius est. Sunt autem duo necessaria, vt dubium hoc faciat hominem hæreticum. Vnum est, vt sit cum pertinacia, sicut in ipsa hæresi, scilicet, qui dubitat, sciat illud esse de fide, & dicit ab Ecclesia. Alterum est, vt sit voluntarium dubium, quod sua sponte habet. Hoc dixerim propter scrupulosos, qui patiuntur innumera dubia contra res fidei, sed non voluntariè, at ex dæmonum suggestione, quæ verè dubia non sunt, sed apprehensiones eorum, quæ sunt contra fidem. Hæc autem tam longè distant ab hæresi, vt si patienter propter Deum ferantur, materia sint magni, & continui meriti. Sunt enim caminus ardens, in quo Deus aliquando suos fideles probari permittit. Dubia autem voluntaria, contra fidem sunt, & hæreses reputantur, fundantur enim in quodam iudicio hæretico virtuali, putà, res fidei non sunt omninò certæ & infallibiles, quod quidem iudicium, error, & hæresis aperta est.

Digitized by Google

De excommunicationibus aliorum circa hæreticos.

CAPVT V.

QVatuor genera personarum innodantur, aut peccato, aut excommunicatione circa negocium hæresis, quamuis tales personæ non sint hæreticæ.

Primi sunt testes. Qui enim sciunt, aliquem esse hæreticum pertinacem, siue secretum, siue publicum, sub mortali peccato tenentur reuelare, & denunciare Inquisitoribus. Imò non denuncians incurrit excommunicationem sæpè ab Inquisitioribus impositam. Dixi tamen, *pertinacem*. Cùm enim constat, aut probabile est, non esse pertinaciam, sed talem hominem errare ex ignorantia, non est statim denunciandus, sed est semel admonendus: quam admonitionem, si spernit, iam visus est pertinax, & denunciandus, de qua denunciatione differit doctè Alphons. de Castro 6. lib. de hæreticorum punitione, cap. 25. Idem credo dicendum, de eo, qui facit actum contra fidem, tamen probabile est metu, vel alia passione fecisse, mentem tamen retinere sanam. Talis enim, non est denunciandus, statim absque admonitione, in qua ipsius mens constet.

Secundæ personæ sunt Inquisitores, vel substituti ab ipsis, aut ab Episcopo, vel ad exequutionem inquisitionis. Tales enim, cùm contra conscientiam vel iustitiam, imponunt labem hæresis alicui, quam non habet: vel omittunt procedere contra aliquem, contra quem verè est procedendum. Et hoc, vel odio, vel amore, vel alicuius spe lucri, ipso facto sunt excommunicati, tali excommunicatione, vt eius absolutio ad solum spectet Papam, quod quidem habetur in Clementina multorum, de hæreticis.

Tertiæ personæ sunt iudices, Domini, potestates, Balliui, & alij huiusmodi rectores locorum, prouinciarum, vel similium. Hi enim incurrunt excommunicationem latę sententiæ, ob vnam harum causarum.

Prima

Digitized by Google

Prima est, cùm requisiti ab inquisitoribus, vel Episcopo, circa inuestigationem, vel custodiã sufficientem hæretici alicuius, non obediunt illi.

Secundò, cùm requisiti ab eisdem inquisitoribus, non tradunt ad carcerem ab eisdem deputatum.

Tertiò, cùm hæreticos, ipsis, tanquam brachio sæculari relictos, non statim debita puniunt pœna, non obstantibus ipsorum hæreticorum appellationibus.

Quartò, cùm captos hæreticos absque inquisitorum, vel Episcoporum licentia, è carcere liberant.

Quintò, cùm se immiscent ad cognoscendum de causis hæreticorum.

Sextò, cùm directè, vel indirectè impediunt processum, vel sententiam, contra hæreticos.

Septimò, cùm se opponunt inquisitori, vel Episcopo, in causa hæreticorum, ipsos impedientes. Hæc excommunicatio habetur, cap. inquisitio. de hæreticis in 6. & est episcopalis; dummodò tales potestates, non hoc faciant, in hæreticorum defensionem formaliter, id est, vt hæretici sunt. Tunc enim tenentur fautores hæreticorum excommunicati in cœna domini.

Quartum genus personarum, sunt hi, qui consilium, vel auxilium dant huiusmodi Potestatibus, & Dominis ad tales actus, & est similis excommunicatio, & in eodem cap. continetur, & eodem est modo intelligenda, dummodò non id faciant gratia hæresis, alias sunt in cœna Domini excommunicati. Notandum tamen est, quòd Episcopi non incurrunt excommunicationem scientes, sicuti inquisitores, & subsituti ab ipsis, sed manent suspensi per tres annos, vt in eodem capite habetur.

De apostasia, & infidelitate.

CAPVT VI.

ALterum peccatum contra fidem, est Apostasia, quæ sic describi posse videtur. Est error hominis baptizati, fidei Christianę ex toto contrarius. In qua quidem descriptione, quatuor sunt partes.

Digitized by Google

Prima est, *error*, id est, existimatio veri pro falso, aut falsi pro vero. Vbi enim non est talis error intellectu, sicut non est hæresis, vt suprà diximus, ita nec apostasia.

Secunda est, *hominis baptizati*. Nullus enim non baptizatus, quamuis erret, dicitur apostata, sic nec hæreticus.

Tertia est, *fidei contrarius*; Hoc enim quicumque error est apostasia, sed ille qui est contrarius fidei Christianæ, putà, cùm quis existimat eā esse falsam, aut pro vera recipit sectā contrariā fidei.

Quarta pars est, *ex toto*; In hac enim parte differt apostasia ab hæresi. Hæresis est error contrarius fidei, non quidem toti fidei Christianæ, sed vni, aut aliquibus articulis fidei. At apostasia, est error toti fidei contrarius, vt, cùm quis negat Christum, & conuertitur ad sectam aliquam infidelium, vel manet absque vlla fide, & secta, talis dicitur apostata. Vnde apparet esse grauius crimen & peccatum, quàm sit hæresis. Ex his igitur apparet, quid sit apostasia; & apostata. Dicitur autem apostasia, quasi retrocessio: & apostata, quasi retrocedens, seu deserens. Vnde, meritò, qui fidem quam habebat, & pèr baptismum professus erat, abiicit, dicitur apostata. Solent etiam Doctores, eum qui obedientiam Ecclesiæ deserit, appellare apostatam, qui idem est cum schismatico, & qui clericatum similiter deserit quem professus est. Similiter, qui deserit religionem, sed tales apostasiæ non sunt, cōtra fidem, ob id, ad locum præsentem non spectant, dicemus inferius, in primo vel in secundo mandato decalogi.

Apostasia, sicut & hæresis, tripliciter committitur.

Vno modo tantùm in corde, & interiùs, cum quis deserit mente fidem Christianam, nullum tamen actum exteriorem emittit contra fidem, nec verbo, nec nutu.

Secundò, tantum exteriùs, cùm quis mente retinens Christianam fidē, metu, vel alia passione aliqua, facit aliquid contra Christianā religionem, vt circumcidi, adorare idola approbare verbo, vel scripto, vel nutu, sectam infidelium, vel aliquid simile.

Tertio modo, interiùs & exteriùs, cùm non solùm actu exteriori, sectam profitetur contra fidem, sed nec interiùs eam retinuit, abiecitque fidem. Hæc tria peccata sunt grauissima mortalia, tamen cum differentia. Primum enim, tantum interius, nulli subsiat censuræ, nec excommunicationi, & potest absolui à proprio confessore. Tertium interius & exterius, non cuiquā subiacet excom-

Digitized by Google

excommunicationi alteri quàm cœnæ domini. Est enim apostata, sub hæretico inclusus, quantùm ad pœnas omnes iuris, vt tenet communis opinio. Vnde, nomine hæretici, includitur apostata, quamuis non è contrà, cuius absolutio est, sicut de hæretico, vt superiùs diximus. At secundum tantùm exterius nulli subsitat excõmunicationi, in foro interiori, licèt subsistet in foro exteriori, quia reputatur pro apostata etiam interiori. Nec in hoc est audiẽdus Caietanus vt suprà etiam diximus de hæretico.

Reducitur etiam ad Apostasiam, dubium voluntarium contra fidem Christianam, sicut dubium de vno, vel pluribus articulis fidei, reducitur ad hæresim. Iuxta enim ea quæ diximus de hæresi, oportet procedere in his quæ diximus de apostasia modo proportionali.

Post apostasiam tertium peccatum contra fidem est infidelitas, quæ sic describi potest: Est error hominis non baptizati, fidei catholicæ, siue ex toto, siue ex parte cõtrarius. Infidelitas enim, non concludit hæresim, & apostasiam. In hoc differens ab eis, quòd infidelitas est error hominis, qui nunquam baptismum suscepit: talis enim, siue erret in tota nostra fide, quia abiicit Christum, vel tenet contra Christum, siue erret in parte, quia aliquos recipit articulos, aliquos non, dicitur infidelis, & ipsius error dicitur infidelitas. Notandum tamen, quòd omnis talis error non est peccatum, nisi in duobus casibus.

Vnus est, cùm talis infidelis, sufficientem habet notitiam fidei Christianæ: qui enim eam haberet, & adhuc in suo persisteret errore, mortaliter peccaret. Vnde isti nostri Iudei & infideles, qui prope nos sunt, qui de nostra religione notitiam habent magnam, non excusantur à peccato in suo errore. Qui verò nullam penitus notitiam habent, etsi aliquid teneant contra fidem, vt Deum non esse tres personas, Deũ non incarnatum, non peccant.

Alter casus est, cum ratione naturali tenere possunt, id quod nostræ fidei est. Vnde dicti homines infideles, qui plures tenent deos, peccant, nam licèt nihil audierint de fide nostra, tamen ratio naturalis id probat, licèt non sit graue peccatum sicut eius, qui per fidem haberet, vnum Deum esse. Rursus, qui solem, lunam, & creaturas putant Deos, non excusantur, quia quisque naturali iudicio comperire potest non esse.

Digitized by Google

Vnde idololatræ, non habent à peccato excusationem, sicut non excusantur etiam à transgressione præceptorum decalogi, quãuis nesciant esse à Deo, quia etiam naturalia sunt. Sufficit hoc de infidelitat., quia tale peccatum ad confessionem non spectat.

De spe, & peccatis contra spem.

CAPVT VII.

POst fidem, & peccata ibi apposita, sequitur vt de Spe, & peccatis ipsi appositis agam.

Primum autem, quid sit Spes, examinandum est. Spes igitur, vt ad præsens pertinet, est, Inclinatio ad futuram beatitudinem, Dei auxilio consequendam. In declarationem aduerte, in Spe communiter loquendo duo considerari.

Vnum est, actus ipse, quo quis dicitur sperare, & hic non est alius, quàm voluntatis, vel appetitus quædam inclinatio, seu propensio in aliud. Est enim operari, operatio voluntatis, vel appetitus. Alterum est obiectum ipsum, id est, ad quod operamus, hoc autem est bonum: operamur enim bona, non tamen quæcumque, sed eum triplici conditione.

Prima est, vt bonum quod operamus, non sit præsens, sed fututum: quæ enim habemus non operamur,

Rursus secunda, vt sit arduum ad consequendum. Bona enim futura, sed absque arduitate, & difficultate non speramus, sed desideramus. Sunt enim tres actus voluntatis, seu appetitus, quibus bonum feruntur, amor, desiderium, spes, sed cum differentia. Amor fertur in bonum secundùm se, siue præsens sit, siue absens. Desiderium, in bonũ futurum, & absens, sed absque difficultate. At spes, in bonum absens difficile. Cum amore igitur conuenit in eo, quod in bonum fertur, sed differt in eo, quod in absens, & nondum habitum fertur. Cum desiderio autem in eo conuenit quod in bonum nondum habitum fertur, sed differt, quia circa difficile versatur.

Tertia conditio, vt sit bonum possibile obtineri: quæ enim nullo

Digitized by Google

nullo modo posse consequi scimus, non speramus. Est igitur spes, qua voluntas, vel appetitus fertur in bonũ aliquod difficile, quod tamen obtineri potest. Applicemus igitur spei Christianæ, quæ est voluntatis inclinatio, & propensio in quoddam bonum nondum habitum, putà, beatitudinem, quæ est Dei fruitio, quæ quidem cùm sit finis noster vltimus, & supernaturalis, bonum est difficile, & arduum ad consequendum, est tamen obtinendum, cum Dei auxilio, & fauore. Sperare igitur tale bonum, Dei fauore, & auxilio, est quod facit spes nostra. Hinc sequitur, spem hanc nostram esse in voluntate, nam inclinari in bonum tale, non est intellectus, sed voluntatis. Ob id spes est virtus in voluntate existens. Rursus sequitur, spem supponere fidem, quæ est in intellectu. Si enim non credimus esse beatitudinem, & diuino auxilio consequẽdam, non vtique speramus. Rursus etiam sequitur, spem esse virtutem Theologicam; nam versatur circa Deum, quę est nostra beatitudo. Virtus autẽ quæ est circa Deum, Theologica dicitur. Ex his patet, quid spes sit. Nunc autem de peccatis contra ipsam, tractemus, quæ duo sunt, Desperatio, & Præsumptio.

Dicamus primò de desperatione.

Desperatio est quidam voluntatis recessus à beatitudine futura. Vt enim spes inclinat, ita desperatio auertit voluntatem à tali bono, quæ quidem desperatio, aliquando est cum hæresi, & amissione fidei, aliquando autem est cum fide, potest enim perdi spes, manente fide. Vt autem hoc cognoscatur, examinandus est actus intellectus, vnde procedit illa desperatio: Si enim est error contra fidem, amittitur etiam fides, & est duplex peccatum. Si vero non, manet fides, & est vnum peccatum desperationis. Verbi gratia, si quis desperat, quia non putat esse talem beatitudinem, est tunc etiam hæreticus, & perdit fidem. Similiter si desperat, quia putat Deum non solere parcere peccata, aut quia putat non posse parcere ipsius peccata, tunc etiam errat contra fidem. At verò si non est talis error contra fidem, non perditur fides, vt, si desperat, quia putat Deum ipsi nõ parciturum, aut se nunquam bene actum: non enim est hæreticum, & contra fidem, putare, & dicere, Deus non parcet mihi: ego non faciam bona opera. Vtroque modo, desperatio est peccatum mortale, tamen multò grauius, cùm fides perditur simul cum spe, quia iam est nouum peccatũ hæresis,

præter desperationem. Desperatio autem ipsa sola, minus est peccatum, quàm hæresis, licèt sit periculosior; Cuius rationem dat S. Thomas 2. 2. q. 21. nam fides versatur erga Deum secundum se, quia credit esse veracem. Vnde hæresis opposita, lædit Deum secundum se ipsum; spes verò versatur erga Deum, non secundum se, sed prout à nobis est per beatitudinem habendus. Vnde desperatio lædit Deum in ordine ad nos considerandum, quod minus graue est, quàm lædere Deum secundum se. At periculosius est, quia homo desperans, in plura crimina prorumpit, quàm hæreticus, quia nullo fertur freno.

Præsumptio autem peccatum est, non tamen sicut desperatio: hæc enim desperatio auertit à beatitudine, & à bono sperato hominem, vt dictum est: at præsumptio, inclinat in beatitudinem, sed non eo modo, quo sperandæ est. Sperari enim debet beatitudo, non per nostras vires naturales nouas, sed Dei auxilio consequenda. Vnde duplex est præsumptio.

Vna, qua quis vult beatitudinem, tanquam debitam suis naturalibus meritis, absque Dei gratia, & suis viribus consequendam, vt, qui sperat beatitudinem quia doctus est, vel quia nobilis, vel quia potens, vel ob aliam naturalem dotem habendam,

Altera est præsumptio, qua, quis vult beatitudinem, sola diuina misericordia consequendam, absque suo vllo bono opere, & cooperatione, cum tamen non sit, nisi diuina misericordia & auxilio, nobis cooperantibus obtinenda. Vtraque præsumptio est peccatum mortale, grauius tamen est ista posterior. Cuius rationem dat S. Tho. loco allegato, nam ista præsumptio, facit Deum iniustum, qui absque vllo bono opere nostro, vult nos saluare, & non habere rationem mali operis. At prior præsumptio, facit hominem maiorem quam sit, minus autem malum est, se maiorem, quàm sit facere, quam Deum, minorem quam sit facere. Vtraque autem præsumtio, aliquando est cum hæresi, si error intellectus accedat. Vnde, qui vellet beatitudinem per solam Dei misericordiam, absque suo bono opere simul, & existimaret intellectu, beatitudinem sic esse habendam, esset non solùm præsumptuosus, sed hæreticus, quales sunt modò Lutherani. Rursus, qui proprijs meritis, absque Dei gratia, vellet beatitudinem, & sic iudicaret esse habendam, esset hæreticus, quales fuerunt Pelagiani. Istis tamen priores sunt Lutherani, ob causam dictam. Cùm verò non

est talis

Digitized by Google

est talis error contra fidem in intellectu, sed iudicium, quo videtur sibi Deus sic cum ipso facturus, solum est præsumptuosus, non hæreticus, peccatū tamē est mortale. Et hæc sunt contra spē peccata.

Quid sit Charitas, & quàm necessaria sit.

CAPVT. VIII.

POst Fidē, & spē, de Charitate est agendū, Sic autē definiri posse videtur, Charitas, est amicitia hominis ad Deū supernaturalis.

In qua difinitione, tres sunt partes.

Prima est, *Amicitia*. Est autem aduertendum, ad amicitiam quatuor esse necessaria.

Primū est, vt sit amor Dei; vbi enī nullus amor, nulla est amicitia.

Secundò, vt sit amor beneuolentiæ. Est amor beneuolentiæ, quo bonum volumus alicui. Velle enim sibi vel alteri bonum aliquod, est amare se, vel alterum, amore beneuolentiæ, ipsum verò bonum, quod est volitum, dicitur amatum, amore concupiscentiæ. Vt igitur sit amicitia, debet esse amor beneuolentiæ, quo alicui bonum quis velit,

Tertiò, vt sit amor mutuus, quo sic amat aliquem, vt redametur. Aliàs enim amor non tenent rationem amicitiæ, cùm solus est, nec redamantem habet.

Quartò, vt sit aliqua conuersatio inter se mutuò amantes. Vbi enim nullum colloquium mutuum, nec conuersatio vlla, nec aliquid vtrique commune, non est amicitia. Ista quatuor in Charitate sunt, ob id Charitas amicitia dicitur.

Secunda pars est, *Hominis ad Deum*. Non enim quælibet amicitia, Charitas est, sed quæ est hominis ad Deum ipsum. Intercedunt enim ista quatuor prædicta.

Primò, quidem, Deum homo amat.

Secundo, amat amore beneuolentiæ; Vult enim Deo bonum. Dices, quod bonū homo Deo vult? Dico duplex esse tale bonum: Quod in ipso est, putà cum volumus esse ipsum sicut est, bonum sicut est, potentem sicut est, & alia. Alterum est externum, putà, cum volumus suam voluntatem in omnibus rebus impleri, omnes ad ipsum conuerti, & suum nomen semper exaltari. Ista talia ipsi vult, qui cum Charitate diligit.

Tertius

Digitized by Google

Tertius est mutuus amor, non enim homo Deum diligit, quasi ob hoc à Deo diligatur. Imò Deus est, qui prior dilexit mundum, & cuius amor, est nostri amoris causa. Est autem discrimen notandum inter amorem Dei, & nostrum versus ipsum. Nos enim ei volumus bonum, sed non damus ei tale bonum, quod ei volumus. Nec enim iustum, vel bonum, vel quid tale ipsum facimus: nec similiter absque ipso bona externa ei dari possunt: At ipse, suo amore dat bonum, quod amando vult, dumque amat, bonos nos, & amabiles facit. Sicut, si aliquis oculus esset, qui, quò se conuertit, colores dat corporibus, quibus videri possint: talis enim, visibilia corpora facit, vt videt. Sic est amor diuinus.

Quartò, est mutua conuersatio, in eo quidem, quòd ipse est finis nostri, nos autem ad ipsum. In eo etiam, quòd ipse suam naturam nobis manifestauit, & suam voluntatem, nos verò, quæ vult, implemus. Ob quam conuersationem dixit Ioannes 15. *Non dicam vos iam seruos, sed amicos, quia quæcumque audiui à Patre meo nota feci vobis.* Recte igitur, dicitur charitas, amicitia hominis ad Deum. Est enim amor amicitiæ.

TERTIA pars est, *supernaturalis*, Deus enim dupliciter ad homines comparatur.

Vno modo, sicut, finis naturalis, ad quem est factus, sicut etiam aliæ res omnes sunt propter Deum factæ, & ex hac parte, homo debet amorem naturalem Deo, cui cuncta suo modo debent.

Altero modo comparatur, vt finis supernaturalis habendus ab homine, per visionem, & fruitionem. Sic igitur Deum amare, charitatis est, ob id, dicitur amicitia supernaturalis. Similiter etiã, quia talis amor est tam eleuatus, vt nullus eum possit habere, absque auxilio Dei supernaturali. Est igitur Charitas, amicitia hominis, seu creaturæ rationalis (vt etiam comprehendatur angelus) ad Deum. Charitas enim necessaria est maximè ad quo.

Primum ad finem, nullus enim intrare potest in regnum cœleste sine Charitate, quæ vestis est nuptialis. Vnde prima Ioã. 3. dicitur, *Qui non diligit, manet in morte.* Est autem necessaria, vt opera nostra bona efficiantur meritoria vitæ æternæ. Sine charitate enim, nullũ est opus ita bonum, quod dignum sit vita æterna. Vnde 1. Corinth. 13. dicitur, *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodest.* Charitas enim est, quę bona opera, facit meritoria vitę æternę. Non tamen ob id,

Digitized by Google

ob id, qui in peccato mortali est, deserere debet omnia bona opera moralia, licèt per ea non mereatur vitam æternam. Prosunt enim ad multa.

Primum quidem, vt homo minus peccet, minúsque Deo displiceat, & propterea minus puniatur.

Secundo, vt consequatur à Deo bona temporalia. Sanitatem, honorem, diuitias, filios, & alia, quamuis hæc non mereatur, sed solum est quædam congruentia diuina, qua Deus, secundum suam bonitatem non despicit vllum bonum opus.

Tertiò, vt citò etiam ad Dominum conuertatur, & à peccato liberetur.

Quartò, vt homo sit assuetus bonis operibus, vt cùm post ad Charitatem pernenit, non tantam in bono agendo difficultatem patiatur.

Quintò, vt in gloria posteà existens, si per pœnitentiam conuertatur, gaudeat in æternum de tali bono opere. Vtilia igitur sunt talia opera, vtiliora tamen per Charitatem.

De peccatis contra Charitatem.

CAPVT. IX.

QVatuor sunt præcipuè peccata, quæ Charitati per se formaliter opponuntur.

Primum est, contra ipsius substantiam, & hoc est, odium Dei, omnium peccatorum grauissimum. In cuius declarationem aduerte; Deum dupliciter considerari posse.

Vno modo, secundum se, vt est quoddam bonum infinitum, & sic à nullo potest odio haberi, quia nullę sūt in eo malę species.

Altero modo, ratione alicuius effectus, putà vt castigat & punit: vt aliquando pœnam infligit, & sic potest odio haberi, & habetur aliquando. Pueri enim odio habent magistrum ea ratione, qua ab ipso plagis afficiuntur, licèt secundum se ipsum odio non haberent. Cùm igitur quis in tantum malū prorumpit, vt Deum considerans sibi aliquid mali pœnæ infligere, ipsi malum vult,

talis

Digitized by Google

talis odio habet Deum, & odium hoc peccatum est mortale grauissimum omnium, vtpote contrarium summæ omnium virtuti, quæ charitas est.

Alterum peccatum est oppositum charitati, cùm quis amat quidem Deum, sed non eo modo, quo amandus est. In cuius gratiam aduerte, Deum amandum esse propter seipsum, quia bonus est, & amore dignus, non propter aliquod creatum, nec propter beatitudinem, nec propter aliud bonum quod ab ipso speramus. Est enim Charitas, amicitia honesta, qua amicus amatur propter se. Cùm enim propter aliud amatur, non est vera amicitia. Vnde Arist. 16. Ethicorum, senes, & iuuenes docet non habere veras amicitias. Senes enim amant ob suam vtilitatem, iuuenes ob suam delectationem, quibus cessantibus, cessat amicitia. At vera amicitia, est propter se. Tali enim amicitia est Deus amandus. Cùm igitur Deus amatur propter aliud præcipuè, talis amor, peccatum est mortale, contra Charitatis modum. Dixi autem, præcipuè, quia Deus potest amari etiam ptopter retributiones, sed minùs principaliter. Cùm sic amatur ob eas, vt quamuis non essent illę retributiones, adhuc tamen Deus amaretur, talis amor bonus est. Sic enim dicit Dauid: *Inclinauit cor meum, ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem.* At verò, cùm quis sic amat, vt finem in alio ponat, putà, tota causa amandi est bonum speratum, nec amaret Deum, si illud non esset, peccatum est. Non igitur in Deum affectio ponenda est sic, bonum aliud à Deo respiciendo.

Tertium peccatum circa quantitatem, cùm non amamus quātum debemus. Debemus autem amare Deum supra omnia, vt nihil plus existimemus quàm Deum, nec etiam nos ipsos. Cùm igitur aliquis sic amat aliquid, vt plus velit ipsum quàm Deum, & vellet priuari potiùs Deo, quàm tali re temporali, talis affectus est peccatum mortale; Deus enim est omnibus rebus ante ponendus.

Aduertendum tamen est, dupliciter esse quantitatem in dilectione & amore.

Vna dicitur intentionis, quæ consistit in feruore & vehementia quadam ipsius actus.

Altera est appreciationis, quæ consistit in eo, quòd amatum pluribus vel paucioribus præfertur in ipso amore, & hoc dicitur plus amari quantum ad appreciationem; Has duas quantitates inæquales

Digitized by Google

inæquales aliquando experiuntur in patribus erga filios. Solent enim maiori intentione amare natos minimos, quia feruentius, & vehementiori conatu ipsos diligunt, quam natu maiores, & primogenitos, sed multò magis appreciant ipsos maiores & primogenitos, cuius signum est, quòd si priuandi essent vno filiorum, potiùs vellent minori, quàm primogenito priuari. Deus à nobis supra omnia amandus est, quantum ad appreciationem, & intentionem, sed non eodem modo. Nam quantum ad appreciationē, obligamur amare ipsum plus omnibus, sub mortali peccato. Ipse enim omnibus, præferendus est, nec opus est facere ipsas appreciationes in particulari, scilicet, pl' velle mori, pati hoc, vel aliud, quàm Deum offendere. Sunt enim periculosæ, & potius virorum perfectorum, sed cùm facienda est, Deus est præferendus omnibus, nihilque ipsi præferendum. Quantum ad intentionem verò, non tenemur sub præcepto, ipsum plus diligere, imò aliquando feruētius amamus res sensibiles, & creaturas. Santissimū tamē est, Deū etiā summa intētione diligere, cū omni sit amore dignissim'.

Quartum peccatum contra Charitatem, est ratione temporis, cùm non diligimus Deum, quando diligendus est. Est autem aduertendum inter præcepta affirmatiua, & negatiua quantum ad temporis obligationem hoc esse discrimen, quòd negatiua omni tempore obligant. Omni enim tempore tenemur non occidere, non furari, non mœchari. Affirmatiua verò, non obligant omni tempore, sed quando oportet, vt suis in locis dicemus. Præceptum igitur diligendi Deum, cùm affirmatiuum est, non omni tēpore obligat. Tunc enim oporteret perpetuo actu, absque intermissione diligire, quod in ista vita impleri non potest; Non igitur obligat, nisi tertis temporibus.

Primum est, in quo omnes obligantur, siue sint in gratia, siue extra gratiam, cùm primum ad annos discretionis peruenerint, vt iam possint de actibus suis deliberare, ipsosque ordinare, tunc tenetur actu se, & omnia sua dirigere, in finem vltimum, qui est Deus, à Christianis in Deum, vt in finem spiritualem, ab aliis in Deum saltem vt finem naturalem. Quæ ordinatio non fit, nisi per actum Charitatis, quo Deum omnibus anteponunt: & oppositum facere committendo, aut omittendo, est peccatum mortale contra istud præceptum diligendi, qu amuis hoc probabile sit, & non omnibus receptum, securius est ita facere.

Secundum

Secundum tempus est, in quo obligatur solùm, quando mortalis peccati conscientia est, putà quando tenetur habere contritionem de peccato suo, quod maximè fit, cùm est mortis periculum, & cum sunt administraturi sacrum aliquod, vel aliquid facturi, quod non debet fieri absque gratia, vt cantare Euangelium, epistolam in altari, publicè concionari. In his casibus, deficiente copia Confessorum, opus est ad contritionem confugere, quæ non habetur sine Dei dilectione. In hoc tempore omnes conueniunt.

Tertium ponit Soto lib. 2. de iustitia & iure q. 3. artic. 10. quando aliquis recipit aliquod notabile beneficium à Deo, vel liberatur ab aliquo grauissimo malo, vel quando incepturus est aliquod opus arduum, quod multum indiget gratia, tunc tenetur si in conscientia peccati est, conteri & conuerti ad Deum per dilectionem, hoc profectò videtur probabile, & saluberrimum est consilium, frequentes actus dilectionis in Deum ipsum facere. Ista sunt contra charitatem peccata. Vt tamen intelligas quomodo sunt omnia hæc contra Charitatem, aduerte dupliciter contingere Deum diligere.

Vno modo, quantum ad actum maioris, putà, cùm ipsum amamus.

Altero modo, quantùm ad executionem operum, id est, cùm quæ ipse vult facimus. Mandata enim Dei seruare & implere, est ipsum diligere. Si primo modo sumatur dilectio & Charitas, sic, quatuor prædicta peccata sunt contra Charitatem: si autem contra obseruationem præceptorum, quæ dicitur Charitas, & dilectio, quantum ad exequutionem & effectum, tunc omnia peccata sunt contra Charitatem posteriori modo.

De amplitudine Charitatis quæ est erga proximum.

CAPVT. X.

ISta Charitas, non solùm erga Deum est, sed etiam propter ipsum erga proximum. Omnis autem ille dicitur proximus noster, qui nobiscum potest esse particeps eiusdem finis, & beatitudinis, qualis est omnis homo in hac vita degens, siue fidelis, siue infi-

Digitized by Google

siue infidelis sit, siue iustus, siue peccator, siue amicus, siue inimicus, omnes enim hi, diuina gratia, ordinati sunt ad æternam beatitudinem, nisi culpa sua amiserint. Omnes igitur hi, diligendi sunt ex Charitate. Sunt autem diligendi, quantum ad quatuor.

Primum & præcipuum est, quantum ad finem vltimum. Debemus enim velle omnibus beatitudinem æternam, ad hunc sensum, vt nullum excludamus ab hac voluntate, nulli velimus beatitudinis priuationem: talis enim voluntas, est peccatum mortale contra istud præceptum. Hoc igitur est diligere proximum sicut se non quidem quantum se, quia plus tenemur nos diligere, sed modo eodē, vt eundem finem quem nos volumus, alios velimus, nullum vnquam excludentes, à voluntate ista.

Secundum est, quantum ad bonum spirituale gratiæ, & fidei, vt omnibus velimus, & curemus, salutem ipsorum spiritualem. Quod quidem, per dicta tria hæc intelligitur.

Primò, si quis proximus est, in necessitate extrema constitutus, vel probabiliter vergit in extremam necessitatem fidei, aut gratiæ spiritualē, quilibet tenetur ei succurrere, etiam cum dispendio vitæ propriæ temporalis, si sibi probabile est profuturum. Verbi gratia, est aliquis in mortis articulo, quem probabiliter scio non habere contritionem, nec esse confessum, si tamen Sacerdos adest, solus ego illic adsum, cognosco illum probabiliter confessurum, & saltem illum atterendum, teneor illum confiteri etiam cum periculo vitę meæ temporalis, putà, si forte inimici insequuntur, quia tempus est belli, vel si forte ille laborat peste, vnde contraham si accessero, vel si aliud ineſt periculum. Rursus, est aliquis inter hæreticos, vel infideles, qui in suo errore est, quia non habet docentem veritatem, si alicui sit probabile profuturum, si necessitas sit extrema, quia est summa docentium inopia, tenetur etiam cum vitæ periculo docere. Rursus, si scio mea correctione profuturum alicui, vt à peccato diuturno liberetur, nec sunt alij qui faciant, aut nolint facere, teneor corrigere, non obstante periculo vitæ. Per hos, facile est de alijs casibus iudicare. Secundo, extra extremam necessitatem, si quis sine detrimento vitæ, honoris, aut rei, aut cum paruo detrimento, potest alium iuuare, tenetur sub mortali: si verò absque notabili prædictorum detrimento, non potest, non tenetur. Verbi gratia, est homo dives in ciuitate, qui scit aliquem pauperem, ob inopiam velle exponere filias, si ipse

Digitized by Google

potest absque detrimento notabili subuenire, tenetur sub mortali, licet alij diuites sint in ciuitate eadem, qui possint id facere. Si tamen non potest sine graui detrimento familiæ suę, non tenetur, nisi sit extrema necessitas, vt si illi constaret, nullum alium velle succurrere, & iam illum patrem omnino propensum ad exponendas filias, tunc enim tenetur etiã cũ notabili detrimẽto succurrere.

Tertiò, quibus ex officio incumbit, saluti speciali aliorum prouidere, quales curati, & Episcopi, & pastores sunt: tenentur cum periculo vitæ etiam extra extremam necessitatem succurrere, & non solùm hoc, sed etiam inquirere eos, qui in suo grege similibus necessitatibus laborant. Alij enim, quibus ex officio non incumbit, non tenentur inquirere, sed oblatis necessitatibus succurrere. Vnde Curatus tempore pestis, non potest fugere, & relinquere oues absq; sacramentis, licèt se sciat peste inficiendum. Et Episcopus tempore etiam hæresis, non potest fugere, & relinquere oues decipi, sed ponere animam pro ouibus. Ita igitur intelligendum est illud secundum, quod diximus erga modum, quo diligendus est proximus. Tertium est, quantum ad vitam temporalem, vt non solùm velimus vitam, sed etiam curemus: quod ita explicandum est. Primò, si quis est in extrema necessitate vitæ temporalis constitutus, & alius potest cum dispendio rei temporalis, etiam graui, succurrere, tenetur sub mortali succurrere. V. g. si quis inter infideles esset occidendus, quia non reddit centum aureos, si quis adsit, qui eos possit dare, tenetur dare, vel gratis, vel mutuo, vt ipsum liberet à morte temporali. Secundo, extra necessitatem extremam, si quis potest sine notabili detrimento succurrere ipsorum necessitatibus, tenetur, & in hoc casu, est præceptum de eleemosina. Cum notabili verò detrimento, non tenetur, puta, non debet statum suum mutare, nec conuenientem familiam amittere. Tertiò, vitam alterius temporalem, non tenetur saluare cum dispendio propriæ vitæ, si tamen velit, potest, & est actus bonus, & meritorius. V. g. Sunt duo in mari, vnus est absq; tabula, vnde necesse est submergi, alter habet, potest hic dare alteri, sed non tenetur. Idem in extrema cibi necessitate duorum, vno habenti cibum, potest hic alteri dare. Rursus, periculo imminenti vni duorum, potest vnus subire, vt alter saluetur. Aduertendum tamẽ est in hoc casu, quòd cum talis persona est multum vtilitatis erga rẽpublicã, vel erga familiam, alter verò nõ est:

Digitized by Google

non licet ille, ita vtilem vitam commutare pro homine inutili, nisi forte talis inutilis, versetur in periculo æternæ damnationis. Liceret enim in tali casu, vitam commutare propriam pro illius vita, ne in æternum periret, si tamen esset probabilitas emendationis & resipiscentiæ talis hominis.

Quartum est, quantum ad officia communia, quæ aliis hominibus exhibentur, dicitur hoc maximè propter inimicos, quibus non sunt subtrahēda beneficia communia. Voco autem cōmunia, ea, quæ multis exhibentur propter causam aliquā in eis contentā, putà, quia pauperes, quia homines, quia consanguinei, &c. Cum igitur inimicus in eadem ratione conuenit, non sunt ei subtrahenda communia beneficia. Vnde, si quis fundens orationes generales ad Deum, pro omnibus, inimicū autem subtraheret, peccaret. Rursus si quis in eadē domo manētem alloquitur, si inimicus in eadē domo manet, tenetur alloqui; similiter, si in eodē collegio. Rursus, si quis eleemosinas largitur alicui cōmunitati, non potest absq; peccato subtrahere eam inimico. Similiter non salutare, si ante salutabat, aut resalutantē resalutare. Ista, & similia cōmunia beneficia, non sunt subtrahenda, liceret tamen in vno casu subtrahere, dummodò scandalum non esset, putà, si ex tali subtractione, speretur probabiliter inimici correctio, & resipiscētia spiritualis. Particularia autem beneficia, qualia sunt, quę amicis solent exhiberi, vt familiares, colloquutiones, non tenetur homo inimicis exhibere, quāuis antè exhibuisset, dummodo tamen non sequatur scādalum. Rursus tenetur homo officia illa etiam inimicis exhibere, quæ sunt secundum quandā iustitiam. Pater enim filiis debet sua officia exhibere, & filij reuerentiam patribus, quamuis intercedat inimicitia. Similiter serui dominis, & domini seruis: maiores inferioribus, & econtrà. Aliquando tamen licet ex parte superiorū, partum, dominorum, negare sua officia ad tempus inferioribus, in pœnam peccati eorum, potestque pater filium inobedientem, vel qui commisit aliquid in ipsum, domo expellere ad tēpus in pœnam, dummodò malum spirituale non sequatur, vel alia grauia mala, aut scandalum. Rursus, omnes tenentur inimicis iniuriam remittere, quantum ad odium, & voluntatem mali, sed non teneatur remittere debitam satisfactionem, imò aliquando melius est non remittere. Vnde vidua pauper filios habens, quos sustentare non valet non tenetur viro homicidæ remittere,

Digitized by Google

nisi iustum alimentum subministret, cum possit. Similiter cum homicida litigans, qui homo est iniquus, non tenetur desistere à causa, imò ipsam sequi donec suspendatur, tamen deposito debet odio ipsius personæ, solum ob iustitiæ zelum. In componendis igitur pacibus, & litibus, odij depositio curanda est, sed non est petenda satisfactionis remissio, nisi iusta sit.

De modis quibus proximus odio haberi potest: & de schismate.

CAPVT XI.

QVamuis vnusquisque teneatur proximum diligere, nulli malum volendo vt dictum est: sunt tamen aliqui casus, in quibus licet malum velle, seu odio habere aliquem.

Quorum primus est, ratione peccatorum ipsorum. Licet enim odio habere aliquos, ratione iniquitatis, iuxta illud psalmi. *Iniquos odio habui.*

Secundus est: Licet etiam velle, & desiderare malum temporale alicui, solum ob spiritualem emendationem ipsius, vt si quis esset superbus, & incorrigibilis, liceret desiderare illi infirmitatē, vel pecuniarum amissione, vel aliud malum temporale, per quod probabiliter sperari possit ipsius correctio.

Tertius est, ob bonum spirituale contritionis, & aliorum. Licet enim hæreticis alios peruertentibus, & incorrigibilibus desiderare mortem temporalem a Domino, vt de medio tollantur, ne alios perdant secum.

Quartus est, ob iustitiam: licet enim peruersis hominibus cōprehensis à iudice desiderare iuspentionem ob actum iustitiæ, & vt à iudice comprehendantur, & castigentur, vt compleatur iustitia. In omnibus his casibus, semper obseruandum est, ne desiderium hoc mali sit ob ipsam personam. Tunc enim malum esset contra proximi dilectionem: bonum est, si tantùm sit propter prædictos fines. Contra hanc charitatem proximi, vnum est peccatum, putà scandalū, de quo inferius discutiemus: nunc tantùm de schisma-

Digitized by Google

de schismate dicendum est. Est autem schisma contra charitatem, qua parte, est vnio fidelium inter se, in ordine ad vnum caput. Est enim amoris, & charitatis vnire voluntates alias diuersas. Schisma igitur, vt ad præsens spectat, est rebellis & spontanea separatio ab vnitate Ecclesiæ. Cum enim quis non vult obedire Ecclesiæ, aut Pontifici, spontanea rebellione, dicitur schismaticus, & tale peccatum schisma est, quasi scinuens, & diuidens homines, à communione charitatis

Schisma, vt hæresis, aliquando interiùs committitur, absque opere exteriori, aut verbo, & tunc peccatum mortale est, sed nulli censuræ subditum.

Aliquando interiùs, simul & exteriùs est, & aduerte, quòd aliquando est cum hæresi, aliquando sine illa Cùm enim est error in intellectu contra fidem, est hæresis, & schisma, vt qui se separat ab obedientia Papæ, quia non credit eius potestatem, talis schismaticus reputatur pro hæretico, & eisdem subiitat pœnis. Aliquando tamen est schisma, cùm non est talis error in intellectu, vt, qui credens quidem potestatem Papæ, tamen passione aliqua motus, ab illius obedientia se subtrahit, iste est purè schismaticus, nam schisma est contra vnitatem charitatis, non contra fidem, & tale schisma subiitat excommunicationi Papali, non quidem in cœna Domini, nisi sit cum hæresi, sed à iure, qui habetur cap. licet, de electionibus, & cap. nulli, distinct. 19.

De primo decalogi præcepto.

CAPVT XII.

ANtequàm ad singula Decalogi præcepta explicanda descēdamus, aliqua sunt notanda.

Primò ista decem præcepta, in duas esse diuisa partes: quædam versantur circa diuinum honorem immediate, qualia sunt tria priora, quæ dicuntur primæ tabulæ, quædam secundæ, & sunt omnia alia præcepta. Fuerunt enim in duabus tabulis Moysis, digito Dei descripta: licet alij plura ponant in prima tabula: sed quod diximus, videtur probabilius.

Digitized by Google

Secundò, est notandum, omnia quæ sunt contra aliquod mãdatorum horum, esse peccata mortalia, nisi vna trium causarum excuset. Tunc enim erunt tantum venialia. Prima est, leuitas materiæ. Cùm enim parua est materia, non est mortale, qui imponit falsum alicui leue, contra præceptum facit, sed ob leuitatem maximam, non est mortale, non tamen leuitas materiæ semper excusat, nam falsum iuramentum, etiam in leui materia est mortale. Dicemus enim de hoc in singulis. Secunda est, defectus deliberationis: tunc enim actus dicitur deliberatus, cum in nostra est potestate, vt possimus facere. Ista deliberatio plena, est necessaria in mortali peccato. Cùm autem est semiplena, nec integra, fit veniale. Vt, qui alterius vxorem concupiscit, sed motu repentino, & non ex pleno voluntatis consensu. Similiter, qui occidere vult, sed non actu deliberato perfectè. Tertia causa, defectus pleni vsus rationis, qualis est in semidormientibus, quibus pollutiones accidũt, sed non est perfectus vsus rationis. Similiter in aliquibus infirmitatibus in quibus homo aliquando percutit alios, sed quia non est integer vsus rationis, nõ est mortale. His igitur tribus causis, opus, aut actus contra præceptum, solet fieri venialis, cum tamen ex genere mortalis sit.

Tertiò est notandum, ista præcepta non obligare homines ad finem præceptorum, qui est Charitas, sed solùm ad actum inclusum in præcepto. v. g. non occidere obligat hominem, vt non occidat, non tamen ne occidat ex charitate. Similiter in alijs omnibus, sicut ieiunium, non obligat ad finem, qui est maceratio carnis, & eleuatio mentis, sed tantum ad ipsum actum. Vnde impletur præceptum extra charitatem, licet non sit meritoria talis impletio, nisi sit cum charitate, quæ dicitur finis, & modus præceptorum. Et hoc est, quod alij dicunt, impleri præceptũ posse quoad substantiam sine charitate, non tamen quoad modum:

In primo igitur præcepto, quod est, vnum colendum Deum, præcipitur latria, seu adoratio Dei. Pro cuius explicatione, aduerte, in adoratione esse tres actus.

Vnus est intellectus, quo cognoscimus excellentiam, & superioritatem alicuius qui adorandus est.

Secundus est voluntatis, quo nos ei subijcimus, & substernimus.

Tertius exterior, quo talem subiectionem significamus, vt genuflexio, capitis nudatio, & similia.

Primus

Digitized by Google

Primus non est adoratio. Dæmones enim cognoscunt Deum esse supra omnia, non tamen adorant. Est tamen talis actus in adoratione necessarius, quia voluntas non se subdit, nisi excellentiam cognoscat eius cui se subdit. Secundus est ipsa adoratio, qui est actus religionis. Tertius est actus adorationis. In tantum enim iste tertius ad adorationem pertinet, in quantum ab interiori procedit, alias est illusio, & irrisio. Vt igitur Deus adoretur, isti actus necessarij sunt. Primus est, intellectus, quo debemus Deum cognoscere vt summum Dominum, ac totius esse principium. Secundus voluntatis, quo illi, vt tali, nos debemus subiicere. Tertius est, quo istam prostrationem exprimimus, quod maxime fit, per Missæ sacrificium. Totus enim populus Christianus, Missam offert per Sacerdotem, & per sacrificium, quod soli Deo debetur, suam exprimit internam adorationem. Similiter per alias humiliationes exteriores. Sic igitur Deus est adorandus, vt est actus primus fidei, nec ad hoc pertinet præceptum, sed supponitur actus secundus, est vera adoratio, & hæc precipitur, similiter & exterior hunc exprimens, quæ duo ad religionē pertinent. Hoc præcepto, non solum adoratio, sed inuocatio, honos, laus Dei, & alia, quæ ad religionem spectant, continentur.

De blasphemia & impietate.

CAPVT XIII.

NVnc de peccatis, quæ contra istud præceptum sunt, agere oportet. Cumque in hoc præcepto, Religio Christiana contineatur, peccata contra religionē sub illo continentur præcepto, quorum vnum est Blasphemia. Est blasphemia contra Dei laudem, contra S. Thom. 2. 2. q. 13. qui putat contra confessionem fidei esse. Hoc autem notum fiet, si primum quid laus sit, intelligatur. Laus est manifestatio alicuius excellentiæ, cum affectu voluntatis. Cùm enim excellētias, & perfectiones alicuius notificamus, & dicimus, tunc laudamus ipsum, & notificatur cordis affectio, quæ nos prouocat ad talem notificationem. Est igitur laudare Deum, excellentias, & perfectiones eius manifestare, cùm voluntatis affectu.

Digitized by Google

Est autem duplex laus, & interior quæ fit solo corde, quæ à nobis, & ab Angelis fit Deo: Et exterior, cùm voce profertur. Vtraque multipliciter fit.

Primo per modum enunciationis, cùm propositionibus laudamus, dicentes, *Deus magnus, & sanctus, & Dominus.*

Secundò, per modum deprecantis, cùm orationes fundimus.

Tertiò, per modum imperatiui, cum dicimus, *Benedictus sit Deus. Gloria in excelsis Deo.*

Quartò, per modum admirantis, vt, *Quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!* His modis contingit laus. Cùm huic igitur opponatur blasphemia, hæc erit quædam maledicentia cõtra Deum, ex malo voluntatis affectu. Ille autem dicit malum Deo, qui aufert bonum quod habet, negando, vel imponit malum quod non habet, affirmando. Vt, qui dicit, Deus non est bonus, non iustus est Deus. Fit autem dupliciter sicut & laus, corde interiùs, & oratione etiã exterius, quæ est cõsummata blasphemia, & vtroque modo tripliciter fit.

Per modum enunciationis, vt in dictis exemplis.

Per modum detestantis, vt qui dicit, sit Deus maledictus, pereat Deus, & per modum irridentis, vt illi dicebant, *Vachqui destruis templum Dei.*

Est autem maximè hîc aduertendum, dupliciter contingere per blasphemiam Deo maledicere. Vno modo formaliter, cùm expresè & apertè mala damus Deo, vt in omnibus exemplis propositis. Altero modo virtualiter, cùm occultè damus Deo malũ. licèt non id omninò exprimant verba, vt, qui dicit, ad despectum, blasphemat, quia facit Deum impotentem. Dicit enim se aliquid facturum, velit, nolit Deus. Similiter, qui dicit, ad corpus Dei, & *al sangue de Dio*, vel iniuriosè nominat aliquas partes, tunc si per modum spernentis dicat, est blasphemia, quia ponit in Deo ista, tanquam contemptibilia, & vituperatione digna, quod non est. Si tamen dicat tantum per modum iuramenti, non est blasphemia. Vtroque autem modo, siue formaliter, siue virtualiter, blasphemia est. Ex his ergo facilè habetur, quid sit blasphemia.

Circa peccatum autem blasphemiæ, notandum est, non semper esse mortale, quamuis sit ex genere suo, aliquando tamen fit cum aduertentia, & deliberatione, vt cùm homo cognoscit, & aduertit esse blasphemiam, tamen eam profert. Aliquando fit sine aduerten-

Digitized by Google

aduertentia, vt, cùm homo ira aliqua, vel alia motus passione, non aduertens verba quæ proferebat, protulit blasphemiam. Primo modo est peccatum mortale, posteriori verò non semper, nisi cùm homo est assuetus blasphemare, nec vult emendationem. Talis enim peccaret mortaliter tunc quia est in culpa præcedenti, quia non abstulit occasionem peccati. Qui verò non habet talem assuetudinem, vel, si habet, tam emendare se curat, & desiderat, non peccat mortaliter, sed venialiter.

Blasphemia autem aliquando est cum hæresi, aliquando sine hæresi. Quãdo quis assentit intellectu, his quę corde, vel ore dicit, est hereticus, & blasphemus: vt, si dicens Deum improuidum, ita assentit cum intentu, hereticus simul est, & tunc incidit in censuras hæreticorum, de quibus diximus iam. Si verò non ita credit, nec assentit, vt dicit, non enim idem est credere, & dicere, etiam corde, tunc est tantùm blasphemia. Quamuis autem blasphemia sit sine hæresi, est tamen horrendum peccatum, adeò vt Dominus dixerit, esse irremissibile, non quòd non remittatur, sed quia vix, aut nimis est indignum, vt remittatur: & blasphemis est seuera pœnitentia imposita, c. statuimus, de maleficis, quæ tripliciter fit.

Prima vt septem diebus dominicis, maneat in foribus templi, dum solennia celebrantur, & septima dominica, vt absque pallio & calceamentis, & cum corrigia in collo.

Secunda vt septem diebus Veneris ieiunet in pane, & aqua, & non intret in Ecclesiam.

Tertia vt alat tres pauperes singulis illis diebus, &, si non potest, saltem duos: aut si non duos, vnum: & si non vnum, saltẽ in aliam pœnitentiam commutetur: & vlteriùs, si dies est, soluat quadraginta solidos, si non hoc potest, triginta, si non hæc, viginti: si non, quinque. Vbi vides rigorem iuris ostendere grauitatem peccati. Hoc etiam est officium damnatorum, sicut beatorum, laudare semper Deum. Non autem existimes blasphemiã solùm esse contra Deum: extenditur etiam ad Sanctos. Vt enim laudare sanctos, est virtus, ita peccatum est & blasphemia, illis malum dicere. Vnde eodem modo est mortale, & sub censura canonum contentum. Præcipuè autem grauissimum est, inter omnia quæ contra sanctos sunt, contra beatam Virginem blasphemare. Contingit etiam contra alias creaturas blasphemare,

Digitized by Google

eis maledicendo, vel imprecando. Et hîc est aduertentia adhibenda. Creaturæ enim hæ rationabiles sunt, aut irrationabiles, si rationabiles, dupliciter possunt maledici.

Vno interius desiderando malum quod imprecamur, vel exteriùs, volendo illas iniuria afficere, & tunc cùm malum est graue, est mortale: vt, qui dicit, suspendaris, moriaris, cùm interiùs ista desideramus proximo euenire: cùm non, sed solùm in exteriori est blasphemia, & veniale. Si verò irrationabiles sunt, non semper est mortale, vt maledicere pani, vino, libris, vinis, & aliis.

Quadrupliciter possumus his maledicere.

Vno modo, considerando vt creaturæ sunt Dei, & hac intentione maledicendo, & sic est mortale, & blasphemia, siue rationabiles, siue irrationabiles sint.

Altero modo, ratione creaturæ rationalis cuius sunt: vt maledicere vineis, quia illius sunt vel huius, & tunc si interius malè desideramus propter dominum talis rei, mortale est, sicut diximus de ipsa creatura rationabili.

Tertiò possunt considerari (secundum se, & tunc maledicere his, vt dixit Caiet. verb. Maledictio) est actus otiosus, atque veniale.

Quartò, possunt considerari, ratione mali illati ab ipsis, & sic possunt maledici, & est actus licitus. Non enim est hoc tam maledicere creaturæ, quàm malo, sic Iob dici, & Dauid montibus maledicebat. Idem esset dicendum de bestiis. Ex his habes, quid de blasphemia sentiendum est. Aliud est peccatum cõtra hoc præceptum, quod impietatis dicitur, & oppositum honori, quem debemus sanctis, & Deo, sicut blasphemia est opposita laudi. Pietas enim est, qua Deum, & sanctos reueremur. Cum igitur ipsos inhonoramus, dicitur peccatum impietatis. Vnde, imagines conculcare, reliquias Sanctorum spernere, opera in Deum iniuriosa facere, ad hoc spectant peccatum, cui si error accedat intellectus, est etiam hæresis: secus non, vt suprà.

Digitized by Google

De superstitione.

CAPVT XIIII.

ALiud est tertium peccatum superstitionis. Est autem superstitio, vna seu falsa religio. Religio enim, virtus est, debitum cultum Deo exhibens: contra quam est superstitio indebitum cultum exhibens.

Huius duplex est genus, iuxta duos modos, quibus indebitè cultus exhiberi potest.

Vnus est, cum Deo vero cultum exhibemus, non eo modo, quo exhibendus est. Alter cum cultus exhibetur Deo falso, cui exhibendus non est. Prior superstitio duas habet species. Altera est, cum Deo exhibetur cultus falsus, vt qui Deo modò vellet offerre sacrificia veteris legis, nunc enim sunt falsa, quia tunc significabant futuram mortem Christi, quod iam non est. Similiter, qui alicuius sectæ infidelium ceremonias, veliet exhibere Deo: talis Deo exhibet cultum, sed nõ eo modo, quo debet, & dicitur cultus perniciosus, & est mortale peccatum. Ad hoc peccatum reducitur illud, quo quis falsas reliquias supponit pro veris, decipiens alios, & qui falso dicit imagines has, vel illas fecisse miracula, vt eleemosinas suscipiat à populo. Altera species est, cùm Deo exhibetur cultus superfluus: qui dicitur ille, qui non ordinatur ad Spiritum, & qui additur vltra consuetudines Ecclesiarum. Vnde, qui multiplicat Alleluya, cum dicendum est vnum, additque super ea, quę in ceremoniali sunt, cultum exhibet superfluum: talis tamen superstitio non est mortale, sed veniale tantum, nisi ex contemtu fiat, Superstitio autem ea, quæ cultum quidem exhibet, sed non cui exhibendus est, quinque sub se includit species, Idololatriam, Magiam, Diuinationem, Vanam obseruantiam, & Maleficium. De singulis agere oportet.

Est igitur Idololatria, diuini cultus erga falsum Deum exhibitio. Colere enim pro Deo, cũ qui non est Deus, aut ipsum laudando, aut inuocando, aut sacrificãdo, aut ei aliquo modo se prosternendo, idololatrare est. Est autem idololatria per se opposita religioni, tamen ex adiuncto, & concomitantia, opponitur fidei. Sicut enim vera adoratio non est, nisi fides præcedat in intellectu, qua illius

Digitized by Google

qua illius excellentiam recognoscamus cui nos subiicimus: ita etiam adoratio falsa, quæ est idolatria non est, nisi error in intellectu præcedat, quo dignum honore iudicamus Deum falsum, cui idololatra se prosternit. Vnde fit, vt idololatria sit peccatum subiectum excommunicationi in cœna Domini, vt hæresis. Cùm vero non est error in intellectu, si verè iudicat homo illud quod adorat non esse tali honore dignum, sed timore, vel alia passione motus, adorat, & colit, tunc non est propriè idololatria, sed dicitur exterior idololatria. & quamuis sit in foro exteriori subiecta excommunicationi, quia præsumitur etiam interior, & cum errore, tamen in foro interiori, non habet annexam excommunicationem, vt superius diximus de hæresi. Vtroque tamen modo, est peccatum mortale.

Altera species est Magia. Videtur autem sic posse describi. Est potestas inordinata faciendi quod supra naturam est. Dupliciter fieri potest, vno modo diuino auxilio supernaturali adiutis & hoc ad potestatem miraculorum spectat. Altero verò, auxilio dæmonis: & hoc ad Magiam spectat. Et aduerte, quòd Magia per finem distinguitur ab aliis superstitionis speciebus dicendis: nam Magia est, qua homo facit mirabiles effectus, & supra suam naturalem potestatē, hoc solo animo, vt potens videatur, & magna, & mirabilia faciens. Aduertendum vlterius, quòd licet homo videatur ista magna facere, aliqua potestate in se existēte, verè non facit, sed dæmon est, qui ista ad iuum imperium facit: nec Magia habet aliquam potestatem super dæmones, vt cogat eos ista facere, sed fingunt ipsi se cogi imperio eius, vt magis decipiant: quāuis aliquando potestate alterius dæmonis superioris, cogantur, vt homini alicui pareant. Dæmones autem nullam per se habent efficaciam faciendi effectus hos, qui in magia videntur, sed tripliciter tantum dæmon operatur.

Vno modo, iam effectus per naturam, aut artem, factos aliunde transumendo: habet enim potestatem super omnia ista inferiora, quantum ad motum localem. Vnde, si facit hic serpentem, vel aliud apparere: alijs ex locis petat, est enim ei mirabilis agilitas, vt ictu oculi innumera miliaria peragat.

Altero modo ista facit de nouo faciendo, non per se, sed occultè applicando causas naturales, & accelerando actiones earum. Est etenim peritissimus. cognoscit enim omnes naturas omnium

lapidum

lapidum, herbarum, animalium, & rerum vniuersi, & proprietates earum, & vbi inueniantur. Vnde sæpè facit arborem nasci breuissimo tempore, applicando semen, & omnes causas alias, sæpè fructus, sæpè animalia. Sæpè sanat etiam dæmon, occulta medicamenta adhibendo, vel intra corpus se inuisendo, & humores expellendo.

Tertio modo, operatur ista, sensus deludendo, & hoc dupliciter.

Vno modo, proponendo sensibus vera obiecta, non qualia apparent, sed ex aere condensato: vnde sic aliquando facit apparere serpentes, dracones, animalia etiam multa quæ non sunt vera, sed ex aere condensato contecta, & per ipsum dæmonem mota.

Altero modo, ipsosmet sensus impediendo, ne videantur exteriora, & imaginationem hominum mouendo, vt appareat illis, res illas, illic esse, quæ verè non sunt, sicut fit, cùm homo somniat. His modis dæmon multa operatur ad vocem & petitionem Magorum.

Aduertendum tertiò, quòd est pactum dæmonis cum Mago. Rarissimè autem hoc fit absque peccato, & sola tacita inuocatione dæmonis. Explico. Pactum, est promissio facta hominis dæmoni, & dæmonis homini: promittit enim homo animam dæmoni, & negationem diuinorum præceptorum, & Sacramentorum: promittit dæmon se omnia illa facturum, & quò magis promittit homo, eò etiam dæmon. Hoc autem pactum dupliciter fit. Aliquando cum ipsomet dæmone, qui visibiliter apparet, & fœdus init: aliquando fit medio aliquo homine, vt cùm quis per aliquem Magum, tale facit pactum. Pactum autem cum dæmone, dupliciter solet fieri. Vno modo solemniter, vt cùm dæmon apparet visibiliter, in solio suo sedens, cum caterua aliorum dæmonum, coram quibus fit tale pactum. Altero modo, priuatim, vt, cum fit pactum absque solemnitate. Sola enim tacita inuocatione fit, cùm homo vtitur illis mediis, quibus Magi solent vti, ad faciendos effectus tales, sed tamen nouum intercedit pactum.

Est autem generaliter obseruandum, tacitam dæmonis inuocationem esse, cùm homo intentat aliquid facere per ea, quæ nec ex se, nec ex virtute supernaturali tales possùt producere effectus. Vnde,

Digitized by Google

Vnde his modis maximè, ista inuocatio contingit.

Primò, cum verba dicuntur, in quibus voces aliquæ non significatiuæ sunt.

Secundò, cum characteres, & figuræ aliæ à signo crucis, vt figuræ ouales, quadrangulæ, vel similes.

Tertiò, cùm miscetur aliquod falsum: vt, quòd Christus habuit febres, vel alia, vel apocrypha, vt fictæ aliæ historiæ.

Quartò, cùm apponuntur conditiones inutiles ad tales effectus: vt, cum feruntur verba scripta sacra, in carta tali, vel tali herba, tali, vel tali die, & hora decerptæ, & alia huiusmodi.

Quintò, cùm effectus excedunt virtutem illius medij, vt quando promittit, alios recessuros in gratia, non posse lædi ab inimicis, & alia huiusmodi. His modis est inuocatio tacita dæmodis: & magia aliquando (licèt rarò) vt cum tali inuocatione, absque pacto.

Aduertendum quartò circa huiusmodi peccati grauitatem. Magia sæpè est hæresi coniuncta, aliquando autem sine hæresi est. Tunc est coniuncta hæresi. cùm error contra Deum est in intellectu, accidente pertinacia. Vnde Magus examinandus est, quid credat, an credat dæmones dignos esse aliquo honore, posse aliquid facere absque diuina permissione, in alia vitæ se bonum ab eis recepturum, semper vera dicere, & alia huiusmodi. Cum enim aliquod horum esse creditur cum partinacia, id est, cognoscendo esse contra Ecclesiam, est hæresis, & tunc est Magus excommunicatus. Cùm verò non est error talis in intellectu, est absque hæresi, sed est horrendum peccatum mortale, cùm intercedit dæmonis pactum: non autem excommunicationi latæ expositum est, licèt Magus sit excommunicandus, vt habetur 26. q. 5. At qui ipsos magos consulit, & qui petit opera eorum, excommunicatus est, vt habetur ibi. c. si quis etiam. Ista excommunicatio, nulli reseruatur. Cùm verò est magia cum sola tacita inuocatione, est etiam mortale. Cùm tamen est ignorantia, quia homo nescit ibi inuocari dæmonem, veniale est, donec ab aliquo aduertatur, vel per se cognoscat, tunc enim esset mortale.

Digitized by Google

De Diuinatione.
CAPVT XV.

TErtia species est diuinatio: Est autem hæc, enunciatio inordinata eorum quæ per naturam cognosci non possunt. i. scire ea quæ homo naturaliter cognoscere non potest. Tamen per diuinam reuelationem, non est diuinatio. Ea tamen scire modo inordinato, & dæmonis inuocatione, ad diuinationem spectat. Maximè autem hæc hominis naturam excedunt. Primum ea quæ à Diuina voluntate sola pẽdent, qualia sunt mysteria gratiæ quo hic saluetur, ille condẽnetur, & alia huiusmodi. Secundò, quæ pendent ex libertate hominis, & nondum futura sunt. Tertiò, quæ sunt futura contingentia, & ita possunt non euenire, vt euenire. Quartò, quæ sunt occulta, vel absentia, vt homo per se cognoscere nequeat. Velle aliquid horum scire modo inordinato, pertinet ad diuinationem.

Aduertendum tamen, quòd nec dæmon scit certò ista, sed primò, coniectura quadam, ex longa experientia quam habet, vt ex subtilitate ingenij sui, qua conditiones singulorum & inclinationes cognoscit, & plùs minusve coniicit quid sint facturi. Secundò, ex reuelatione Angeli boni. Permittit enim Deus ipsi dæmoni aliqua manifestari. Tertiò, aliquando res, quas prænunciat, erant naturaliter euenturæ, vel certæ futuræ, non tamen videntur euenire nisi cõtingenter, & sic videtur etiam enunciare contingentia. Nam sæpe dæmon, secretum morbum alicuius intuetur, & cognoscit naturale tempus mortis, quo alteri prænuncians, videtur contingens dicere. Sæpe etiam nunciat ruinas domorum, quia occultas causas ruinæ operantes videt. Sæpe etiam annunciat quæ ipse facturus est. Quartò, ex naturalibus autem multa scit, propter magnam scientiam naturalẽ suam, & Astrologiam, quo pluuias, pestes, eclipses, & alia potest prædicere. Hoc modo diuinatores suos decipit. Est autem duplex genus diuinationis. Alterum est, in quo inuocatur aperte dæmon, vt dicat occulta, quę inuocatio solet esse multiplex, iuxta modos multos quibus solet dæmon respondere. Aliquando per fictas & apparentes figuras, & dicitur Præstigium. Aliquando per somnia, & est diuinatio somniorum, cum homo à dæmone responsum expectat per somnia.

Aliquando

Digitized by Google

Aliquando per mortuorum suscitationem, & dicitur, Necromantia, etsi dæmon nullam animam reuocare possit ad mundum hunc, tamen fingit esse mortuum, assumendo corpus ac si anima esset. Licet aliqui dicant, diuina permissione dæmonem id facere, sicut fecit de Samuele. Alij dicunt Deum id fecisse, non dæmonem, nec Pithonissa id poterat. Aliquando id fit per viuos, & arreptitios homines, qui dicuntur Pythones. Aliquando fit per statuas, & corpora terrestria, & dicitur Geomantia. Aliquando per figuras apparentes in aquis, & dicitur Idromantia. Aliquando per figuras aëreas, & dicitur, Aeromantia. Aliquando per ignes, & dicitur Pyromantia. Aliquando per interiora animalium, & dicitur Aruspicium. Hæ omnes species sunt grauissima peccata mortalia. In quibus expresè inuocatur dæmon, & colitur, & est maximè peccatum hoc hæresi coniunctum, si error sit in intellectu. Qui consulit hos ariolos, & diuinos, excommunicatus est, vt diximus suprà de Magis. Alterum genus est, in quo non inuocatur expresè dæmon, sed tacitè, putà, cum mediis vtitur quis ad cognoscendum res, quæ media, nullam habent virtutem iudicandi res. Et hoc diuiditur in duo genera. Aliud, cum media non sunt aliqua opera facta ab ipso homine. Alterum, cum sunt actiones aliquæ humanæ. Primũ genus multas habet species, putà Astrologiam, quę fit per situs, & motus astrorum. Augurium, quod fit per garritus animalium, seu auiũ. Aruspicium, per volatus auium. Omen, per verba alicuius hominis casu aliquo, vel aliqua intentione prolata, vt quia miles dixit socio: Sistamus, dux deerit, exercitum non mouere. Chiromantia, quę fit per signa, & figuras corporis humani. Circa Astrologiam notandum est, quod non negamus posse naturales effectus sciri, vt eclipses, pluuias futuras, & alia huiusmodi, & similiter amplexiones, & inclinationes hominum, nam cęli influunt in humana corpora. Tamen triplici casu vti Astrologia, est peccatum mortale. Vno modo, ad cognoscendum mysteria gratiæ, & ea, quę a sola Diuina voluntate dependent. Secundò, ad cognoscendum ea, quæ ex libera voluntate hominis pendent, quasi certo euentura sint, quod quidem falsum est. Nam nec complexio hominis, nec cœlum, nec vlla creatura cogit voluntatem & contingentia, nullis causis impediri possunt. Quòd si quis vellet cognoscere aliquando cõtingens vel liberum, iudicando esse incertam, & posse

Digitized by Google

posse non euenire, non est mortale. Nisi tantùm in tertio casu, cùm quis in suis actionibus vtitur istis iudiciis Astrologorum, tanquàm regula, nec quicquam vult facere, nisi cœlum consulendo: iste talis, iam certam putat regulam. Semel autem, vel bis consulere, & iudicando esse rem incertam, & posse non euenire, veniale esset, & actus omninò otiosus, quia nihil prorsus certitudinis, tale habet iudicium. In his igitur casibus, tacitè inuocatur dæmon, dũ sumitur pro medio cognoscendi, qui ex se talem efficaciam non habet, vt per ipsum res tales cognoscantur, ob id peccatum est.

Circa augurium, & auspicium, notandum est, aliquando esse licita, cùm solùm prænunciare intendimus ea, quę naturaliter solent aliqua animalia prænunciare. Deus enim instinctus sæpè animalium aliquorum futurorum animalibus indidit, vt Mergi mare linquentes, signant tempestatem futuram. Vespertiliones longe volantes à domibus, significant serenitatem, & alia huiusmodi multa. At verò alia, quorum animalia nullos habent instinctus, prædicere, peccatum est mortale, quia est tacita dæmonis inuocatio, qualia sunt contingentia, & quæ à libertate hominis pendẽt, vel à sola diuina voluntate.

Genus alterum diuinationis, quod in aliquibus actibus humanis consistit, dicitur sortilegium, siue fiat taxillorum emissione, siue aliquarum cartularum descriptione, siue plumbi liquefactione, siue cerę, vel alio simili modo. Est autem aduertendum, esse triplex genus sortium.

Quædam sunt diuinatoriæ, quæ emittuntur ad aliquod occultum, vel futurum sciendum.

Quædam diuisoriæ, quę emittuntur ad cognoscendum, quid cuique eueniat.

Quædam consultoriæ, quę emittuntur ad cognoscendum quid in alio casu sit agendum. Et quidem prima diuinatio, ferè semper est peccatum mortale, quia ibi tacitè inuocatur dæmon, nisi in aliquo casu expectaretur responsum, seu iudicium à Deo, quo modo Saul emisit sortem super Ionatham, & naturæ super Ionam.

Diuisoria autem licita est, cum triplici tamen conditione. Primò, ne in ea committatur aliquid contra Iustitiam, putà, cùm res quæ in sorte mittitur, vnius est, nec ad eam par ius habent alij inter quos mittitur sors, tunc non esset licita, quia iniustitia fit

Digitized by Google

domino. Similiter non excluduntur, qui per ius habent. Secundò, ne sit contra publicum bonum Reip. vt, cùm dignitates sortiuntur inter homines, etiam ineptos ad tales dignitates. Simile est de dignitatibus aliis alicuius communitatis, cùm inepti admittuntur ad sortes. Tertiò, ne sit in dignitatibus Ecclesiasticis, & beneficiis. Talia enim sortiri non licet stantibus conditionibus, Diuisoria licet, dummodo iudicij non expectetur à dæmone, sed fortuitu sit.

Consultoria, cùm iudicium expectatur à dæmone, peccatum est mortale. Cùm verò à Deo, licet, sed cum triplici conditione. Prima vt sit cum necessitate. Cum enim media humana facilè haberi possint, non est Deus tentandus, S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 8. Vnde, liceret vti sortibus in hoc casu, cum tempore pestis aliqui Curati essent mansuri, tamen duo sufficerent, ipsi autem multi essent, Episcopus non posset eos concordare, nescitq, quos constituat, posset iudicium à Deo expetere per sortes. Similiter, cùm duo essent in æquali necessitate extrema, quorum vni, aliquis subuenire posset, tunc forte consulendus esset Deus vter illorum esset. Hi duo casus sunt Augustini. Secunda est, vt sit cum reuerentia. Accedere enim Deo irreuerenter, peccatū est, & quidem veniale, nisi irreuerentia notabilis sit. Tertia est, ne scit in rebus prophanis. Deus enim non est in his rebus consulendus. Tales conditiones in diuinatione, cùm licita est, seruari debent. Cùm autem aliter fit, peccatum est, & in his omnibus, cum à dæmone iudicium expectatur mortale est, & sortilegium. In diuinatoria autem, nisi expressè Deus inuocetur, tacitè inuocatur dæmon, ob id ex se mortale est.

De vana obseruantia, & maleficio.

CAPVT XVI.

QVarta superstitionis species est, Vana obseruantia. In qua tacitè dæmon inuocatur, cum in ea, media quædam assumantur, quæ non habent virtutē vllam ad tales effectus. Huius quatuor sunt species infimæ.

Prima est, ars notoria, quę continet orationes quasdam, & ieiunia ad cōsequendas scientias absq, vllo labore, ad modū infusatū scientiarum. Quæ quidem obseruantia, mortale peccatum est.

Secunda est, obseruantia sanitatum, cùm homo ad sanitatem obtinen-

Digitized by Google

obtinendam, vana media, & inutilia assumit, vt hi, qui quibusdam orationibus sanant dolorem capitis, & aliorum morborum, retinent sanguinis fluxum, sanant etiam alias infirmitates, & animalium. In his frequenter accidunt vanæ quędam circonstantiæ, & verba quædam ridicula, aut non significantia, quæ tacitè continent dæmonis inuocationem. Talis obseruantia, veniale est peccatum, cùm personæ ignorantia accidit, cùm verò admonita est de vanitate, mortale peccatum est. Iam enim dæmonem scienter inuocat. Cùm autem tales orationes purę sunt ab omni mala circunstantia, & ex deuotione dicuntur, non est peccatum, melius tamen est, ab ipsis abstinere. Sufficit euangelium à Sacerdote aliquo prolatum, vel alia oratio Ecclesię ex deuotione Deo fusa. Ad hanc speciem reducitur, decerptio herbarum, die Ascensionis, & D. Ioannis ante solis ortum, & alia similia, vt de Carlino primo in die Parasceues.

Tertia est, obseruantia futurorum euentuum. Aliqui enim, ex quorundam experimentium obseruatione, mala futura sibi vel alijs coniiciunt, vt si leuo pede domo egressus, si statim lapidem offendit: si somniat in aliquo loco malù sibi euenturum: si postquam euigilauit statim reuertitur, tunc enim dicunt esse iterum dormiendū. Omnia ista & similia vana sunt, & ex se veniale, nisi quis pertinaciter istis adhęreat post admonitionē, si ignorans sit.

Quarta est obseruantia reliquiarū, cum aliqui portant aut vanas reliquias, aut veras, cum aliqua vana circunstantia, vt euangelia si scripta sunt carta virgine, & cum certis ceremonijs. Similiter, cùm promittuntur effectus falsi, vt, quòd non morietur in bello, in peccato, & huiusmodi, talia sunt mortalia, nisi grādis ignorantia excuset, quia isti nimis fidunt suis reliquijs erga istos effectus. Cum autē sunt veræ reliquię, absque vlla vana circunstātia, aut verba sacra pura, licitum est & vtile. Sed admonendi sunt qui talia portant, ne istis solis fidāt, quasi sufficiant, sine vllo bono opere, & vitæ rectitudine. Hæ sunt vanæ obseruantiæ, quæ profectò nimis essent arcendæ à fidelibus. Sunt enim reliquiæ Gentilium, quibus multi homines, etiam non rustici decipiuntur, & plus his intendunt, quam diuinis mandatis.

Vltima species superstitionis est maleficium, de quo multa dicenda sunt. Et primum est, quid sit. Potest autem sic describi. Est ars nocendi alijs, dæmonis potestate. Aduerte Magum,

Digitized by Google

& Maleficium differre penes finem. Magus enim vtitur arte dæmonis, ad ostentationem potentiæ diuinæ, ad sciendum abscondita. Maleficus autem, ad nocendum alijs. Ipsa autem opera quibus aliis nocent, solent dici maleficia. Aduertendum secundò, esse duplex maleficium, quoddam dicitur amatorium, quoddam veneficium. Amatorium est, quo malefici vtuntur, ad flectendos animos hominum in aliquos, & ab aliis auertere, & hi malefici solent rixas & odia inter coniugatos efficere, animos vtriusq; ad aliã personam deflectere. Veneficium est, quo solent nocere hominibus, & duplex est. Vnum, quo nocent in propria persona, aut occidendo, aut infirmitates, vel dolores causando, aut sterilitatem sexus inducendo. Alterum quo, nocere solent in rebus, aut destruere vineas, arbores, animalia, subuertere ædificia. Et isti solent excitare ventos, grandines, ingentesque tempestates. Non est autem existimandum, istos maleficos per se, aut potestate sibi insita ista facere, sed aut venena, arte dæmonis conquisita ministrando, aut ipsis dæmonibus ad ipsorum voces & figmenta operantibus, erga ea quibus nocent. In primis circa amatorium notandum est, dæmones nullius hominis voluntatem posse cogere ad amandum, solùm persuadet mouendo phantasmata, & hominis imaginationem, qua voluntas afficiatur ad rem amandam, faciendo apparere amabiliorem. Rursus incitat carnis appetitum, semper tamen manet libera voluntas. Vnde, non excusantur isti à peccato, quamuis dicant se trahi inuitos ad amorem, vel odium, hoc enim falsum est. Solum enim tentantur, sed non coguntur. Circa personas, Deo permittente, aliquando dæmon potestatem exercet, inducendo dolores, & infirmitates, quas nulla medicina sanet. Applicat ad hoc venena, aliásque virtutes naturales, quæ causa sunt talium, & similem habet potestatem super res ipsas irrationales, quæ destruunt per se occidendo, vel grandines, tempestates, aliasque destructionis causas, Deo permittente, applicãdo. In his dæmon est qui operatur. Vnde, quando malefici faciũt aliquas imagines cereas, vel ex alia materia, & illis nocent, aut partes, & membra acubus pungunt, & tunc personæ statim patiuntur in illa parte, quę pungitur in imagine, non est existimandum illud nocumentum imaginis peruenire ad personam, sed dæmon operatur erga personam, dum maleficus erga imaginem. Simile est, quando confingunt alia quædam figmenta, & apponunt in partes

Digitized by Google

partes eius cui nocent, vel alijs in locis. Dæmon enim ipsos decipit maleficos. His igitur modis contingit maleficium.

Ad peccati verò grauitatem, nimis est aduertendum. Est enim aliquando maleficium hæresi coniunctum, multaque grauissima peccata inuoluit. Ob id, confessarius quatuor debet inquirere maximè, in maleficio.

Primò, pactum ipsum, quod ferè semper intercedit cum dæmone, in quo promittunt se negaturos fidem Christi, sacramenta, & alias cæremonias Ecclesiæ.

Secundò, inquirendus est maleficus, an in isto pacto, aliquē habuerit errorē contra fidem: putà, existimando eam non esse verā, aut aliquid illius. Sacramēta non esse sancta, nec sanctificare. Cùm enim aliquis talis error intercedit, iam est hæresis, quòd si non intercedit, sed sola malitia voluntatis, relinquitur peccatū ipsū pacti, quod mortale grauissimū est, & est ipsa inuocatio dæmonis. Cùm enim intercedit adoratio quędā, examinare oportet, an maleficus errorē in hoc habuerit, putās dæmoni aliquā deberi reuerentiā. Similiter, cùm petat ea sępè, quę dæmō nō potest præstare, an existimauerit dæmonē habere potestatē supra hominis voluntatem, vel habere potestatē supra res, absque diuina permissione. Quòd si ista existimat, si ignorans est, & post admonitionē adhuc retinet opinionem, est hæreticus. Quòd si nihil horum intercedit, vel post admonitionem non credit, cùm ignorans erat, relinquitur ipsum peccatum inuocationis mortale.

Tertium est, ipsum maleficium. Solent enim isti sæpe res sacras miscere in suis maleficijs: puta aquam benedictam, oleum sanctum, & ceram benedictam, & quod magis est, sacramentum sanctissimum. Dæmon enim inimicissimus rerum sacrarum conatur animas hominum ab istis auertere, & persuadet eis abuti, & eis vim ad ista maleficia inesse. Similiter sæpè interponunt verba sacra, & verba consecrationis. Faciunt etiam sacra dæmoni, & alia multa nefanda, tunc examinandus est maleficus, an crediderit istis sacris talem inesse virtutem, ad effectus ipsorum nefandos. Qui enim istud pertinaciter credit, absque dubio hæreticus est, & incurrit hæreticorum pœnas. Quòd si sola malitia voluntatis absq; errore intercedit, quod vix fieri potest, peccatum est mortale horrendum, sine hæresi.

Quartum est damnum quod committunt circa personā & res.

Digitized by Google

Aliquando enim sunt homicidæ, imò, cùm nocent in rebus, tenentur restituere damna, sicut latrones. Hæ sunt igitur circa istorum peecata aduertenda.

Est autem quintò aduertendum, quòd isti non solum peccant, cum vtuntur suis maleficijs ad nocendum, sed etiam cum vtuntur eadem arte ad auferendum quod intulerunt damnum. Nam est inuocatio dæmonis, imò nulli licet petere à malefico aliquo, vt maleficium dissoluat, vt tenet Caiet. ver. maleficium, Sylu. eodem verb. & Alf. de Castro lib. de hæret. punit. & alij, sed orationib. & sanctorum intercessione, & piorum deuotione, & sacramentorum susceptione ista dissolui debent. Ad hoc peccatum reducuntur peccata lamiarum seu striguin: nam hæ potius carnalem querunt delectationem feruntur, enim à dæmonibus per aëra corporaliter, & cum ipsis corpora sumentibus cōmittunt rē venereā, & innumeras luxurias, quāuis non semper corporaliter ferantur, sed aliquando per imaginationē. In his intereedit pactum. Etiam istæ nocere solent, & multa alia cōmittere peccata, & vix absque hæresi reperiuntur. Vnum autem notandum est, quòd quamuis videantur corpora transmutare humana, in bestias, id non fit verè, sed dæmone oculos inspicientium deludendo, intrant autem domos reseratas, dæmone aperiente ianuas, & obstacula remouente. Solent etiam pueros occidere, alijs nocere, & maxima pars est fœminarum. Hæc autem omnia sunt horrenda peccata, & in foro interiori grauissima, digna pœnitentia. Exterius enim forum grauissimè punit. Hæ sunt species huius peccati superstitionis.

Quid votum, quæ eius materia, quanta sit eius obligatio.

CAPVT XVII.

HActenus de blasphemia, impietate, superstitioneque diximus, nunc de apostasia à religione, ratione voti dicendum est. In cuius gratiam de voto oportet tractare, ac primùm quid sit. Sic autem describi potest. Votum est deliberata permissio, ex voluntatis proposito, Deo facta. In qua quatuor continentur,

Digitized by Google

mentur, quæ ad voti rationem sunt necessaria.

Primum est, deliberatio, quæ quidem in multis consistit.

Primò in vsu rationis, vt, quæ vouet, sit particeps vsus rationis. Vnde, pueri ante septimum annum, nullum possunt votum facere, quia tempus rationis nondum aduenit.

Secundò vt iste vsus rationis sit tunc, cùm votũ emittitur. Vnde ebrij, amentes, licèt sint adulti, quia tunc in tali passione, ratione non vtuntur, non possunt vouere. Rursus hi, qui passione aliqua moti, ita celeriter, & inconsideratè vouent, vt tunc non habuerint vsum rationis, cùm talem actum emiserunt, non verè vouent.

Tertiò, debet esse talis vsus rationis, vt sufficiat ad peccatum mortale. Ita Palud. 4. di. 33 q. 1.

In cuius gratiam aduerte, in homine esse tres motus voluntatis.

Primus est ita celer, vt nullo modo sit in potestate hominis cohibere. Aliquando enim viso aliquo malo, voluntas ita cito in odium mouetur, vt homo nullo modo potuerit cohibere, & iste dicitur motus primò primus, in quo nec est peccatum, nec meritum.

Alter est ita celer, vt homo ferè non possit cohibere, licèt aliqua ex parte possit, imperfectè, tamen, & non plenè: non enim sufficit ad peccatum mortale, sed solum ad veniale. Et dicitur iste motus secundò primus. Neuter sufficit ad votum faciendum.

Sed tertius est, in quo est verè libertas, vt homo possit emittere, & non emittere. In quo solet peccatum mortale esse. Talis libertas, & deliberatio est necessaria, vt votum sit, puta, vt sic homo promittat, vt possit non promittere, quia cognoscit quod faceret.

Rursus quartò, ista deliberatio non debet esse coacta. Cùm enim quis metu notabili motus, aut grauis mali, coactus est ad emissionem voti, non vouet, nec votum est validum. Intellige autem, cùm cogitur ad vouendum. Vnde qui metu mortis cogitur ad professionem emittendam, vel religionem vouendam, non vouet. Similiter, si filia à patre sub pœnis cogitur ad monachatum amplectendum, quamuis promittat, si metu tale id facit, votum non est, vt dicit Soto lib. 8. de iustit. & iure q. 2. ar. 1. ad 2. Hoc igitur est primum in voto necessarium, scilicet deliberatio, vt declaratum est.

Digitized by Google

ALTERVM in voto necessarium est, Propositum. Est autē propositum, voluntatis determinatio ad aliquid faciendum, quod in voto est necessarium, adeò vt, qui promitteret Deo etiam religionem, tamen interiùs non haberet propositum promittendi, nullum votum faceret, imò peccaret mortaliter sic diludendo. Aduerte tamen, quòd duplex est propositum, alterum faciendi quod promittit, alterum promittendi. Si quis promittit Deo sine priori, mortaliter peccat, tamen votum tenet, nam posterius tātùm est necessarium, vt sit votum, puta, vt quis promittendo propositum habeat.

TERTIVM in voto necessarium est, Promissio, ideſt ipsa traditio & obligatio. Est autem in tantum necessaria promissio, vt quamuis quis proponat ex toto animo aliquid facere, adhuc non tenetur, nec sub veniali facere, nisi id promiserit. Imò propositum, etiam cum ingressu religionis, non obligat, vt falsò quidam putarunt. Est enim semper in voto ipsa promissio necessaria, sine qua votum est nullum.

QVARTVM est necessarium, vt ista promissio Deo fiat. Promissio enim hominibus facta, nō dicitur votum, nisi ipsi fiat Deo immediatè, aut mediatè in sanctis suis. Ex his igitur patet, quid Votum sit. Deficiente autem vno ex his, non est votum. Deficiēte quarto, est promissio & obligatio: at si sit vnum ex alijs tribus, nec circa homines, nec circa Deum vlla est obligatio. Non enim existimare debes, ista tria esse necessaria tempore distingui, vt priùs homo deliberet pro tempore, & post proponat, & tandem promittat. Hoc quidem bonum est, & magis obligat, tamen sufficit simul ista facere, promittendo liberè, & spontaneè Deo. Nam in hoc omnia includuntur. Ex natura hac voti descripta multi casus dignosci poterunt.

Oportet tamen secundo loco, de materia voti agere. In cuius explicationem, multorum resolutio consistit. Sunt autem quatuor conditiones necessariæ. Debet enim esse materia possibilis, non vana, bona, melioti non contraria.

In primis debet esse possibilis, vt homo promittat quod possit fieri. Promittere enim impossibile, non est votum, nec obligatio, imò peccatum est ex se veniale.

Est autem multiplex impossibile.

Primum est, quod est omnibus impossibile, vt per totum vitæ tempus

Digitized by Google

tempus abstinere se à peccato veniali omni. Hoc enim nullus viator potest, citra speciale priuilegium. Siquis igitur hoc vouet votum nullum est, secus de mortali, Dei enim gratia, potest quis se abstinere ab omni mortali: vnde, votum obligaret, sed tale non est faciendum.

Alterum impossibile, quod à principio fuit possibile, tamen postea factum est impossibile. Vnde cessat votum pro tempore impossibilitatis. Verbi gratia, quis vouit virginitatem, tamen postea illam amisit, mortaliter quidē peccauit contra votum, vamē iam non est votum, quia non est res possibilis. Vnde quamuis secundò, & tertio, fornicetur, non peccat contra votum, secùs si voueret continentiam, nam adhuc potest seruari. Si quis tamen continentiam hanc voueret, & postea vxorem duceret, non tenetur iam eam seruare, quamuis peccauit mortaliter ducendo eam. Dico autem non teneri ea parte qua non potest, cùm vxor debitum petit, nam ipse potest seruare, & tenetur non petendo, nisi, cùm vxor non vellet petere, expectando ipsius viri petitionem. Mortua tamen vxore, iterùm tenetur seruare continentiam.

Rursus vouit quis ingressum religionis, postea tamen non recipitur, aut expellitur, non ampliùs tenetur, nec ad continentiam. Vbi nota, quòd si quis vouit religionem in quodam loco determinato, putà, vouit ingredi hunc conuentum religiosorum, si non recipitur in isto, non ampliùs tenetur. Si verò vouit religionem quandam absolutè, putà religionem Dominicanorum, tenetur adire plures domos illius ordinis, si fortè sunt in illa ciuitate, aut propè, si in nulla recipitur, non tenetur, quia iam impossibile est moraliter, ne oportet peragrare prouinciam. Si verò vniuersaliter religionem vouerit, tenetur plures domos diuersorum ordinum in illa ciuitate adire, si verò non reciperetur, non tenetur, quia moraliter iam impossibile est. Idem dicendum, quando iusta causa, postquam est receptus expellitur, aut egreditur ante professionem, dummodò non sit ob culpam suam. Tunc enim tenetur emendare, vt per ipsum non stet,

Tertium est impossibile, quod est tali personæ impossibile. Vnde fit, vt subditus, in eo in quo est subditus, non possit vouere, nisi superiorum approbatione. Filius ante decimum quartum annum non potest vouere religionem, nec ante vigesimum quintum vouere circa rem, nisi patris approbatione, nec subditus nisi

Digitized by Google

superiorum licentia, nec seruus sine Domino, nec maritus absque vxore, vel econtrà. Dixi autem in eo, in quo est subditus; nam filius potest vouere orationes, ieiunia, & seruus, & vxor, & alia. Similiter religiosus potest aliquas vouere deuotiones, quę nō impediunt obedientiam, & similiter ingressum arctioris religionis. Omnes hi casus ad hoc spectant, quòd materia voti debet esse possibilis; secus, votum nullum est, ob id quod nulla est obligatio.

SECVNDÒ, debet esse materia non vana, seu indifferens. Dicitur autem id vanum, quod nec ad Dei honorem, nec ad salutem animæ ordinatur, nec contra ista est, nec enim ex se, bonum nec malum est. Talia igitur promittere, nullum est votum, imò peccatum est, saltem veniale. Verbi gratia, si quis, quia passus est tempestatē, vouit nunquam ingredi mare, vel quia cecidit à mula, vouet nunquam ascensurum supra mulam, vel quia Ioannis Baptistæ absciſſum est caput, vouet nunquam manducaturum capita aliorum, hæc, & similia, non sufficiunt, nec obligant, quia res vanæ sunt. Tamen attendendum est aliquando esse rem vanam ex se, tamen ex aliquo adiuncto esse bonam, vt qui voueret non ambulaturum talem viam, si id sit, quia in tali via, solet ab aliqua mala fœmina solicitari, tunc est bona res, & votum verum est.

Tertiò materia debet esse bona. Cùm enim mala est, nullum est votum. Hinc fit primò, vouere aliquid quod est mortale, non est votum, imò peccatum mortale.

Secundò, vouere aliquid, quod est veniale, nullum est votum, imò peccatum veniale, vt multis exemplis ista possunt exprimi.

Tertiò, vouere propter malum finem, quamuis res sit bona, nullum est votum, imò peccatum. Tabiena verb. votum, §. fin. Ang. verb. votum. §. 3. Caiet. verb. votum, & Nauer. cap. 12. n. 43. ac si peccatum vouerat, quia votum debet esse actus bonus. & malus finis actū facit malum. Vnde fit, vt qui vouet Deo eleemosinam vt occidat inimicum, vt consequatur rem iniustam, vt vincat in duello, vel bello iniusto, peccat mortaliter, & votum est nullum: & si religionem vouerat, sicut si ista vouerat, vt incolumis maneret in duello, & in bello non esset victus, vt filium haberet, quamuis esset mulier adultera. Hoc enim votum obligaret, quia ista in se bona sunt, tamen aduertendum est, quòd aliud est vouere ob malum finem, aliud vouere spe mali. Aliquando enim

potest

Digitized by Google

poteſt quis vouere ſpe hac, vt conſequatur aliquē malum finem, tamen non ob eum vouet. Hoc enim votum obligat.

Quartò, vouere per ſe mala, votum eſt nullum, vt quia adulteram conſequutus eſt, quis vouet in gratiarum actionem, aliquid tale, non eſt votum, ſed mortaliter peccat. Simile eſt, vouere cum conditione mala, vt vouere aliquid, ſi occidat aduerſarium, & alia huiuſmodi. Omnia iſta mala ſunt, ob id non obligant, imò iſta ſic promittere, peccatum eſt mortale. Si verò finis eſt veniale, etiam votum eſt veniale.

Quintò, debet eſſe materia melioti non contraria. Non enim ſat eſt eſſe bonam, ſed talem, vt non ſit incompatibilis diuinis cōſiliis. Vnde, ſi quis voueret ducere vxorem, non eſſet votum, quia non compatitur religionem, quæ eſt ſtatus perfectionis, & cōſilij. In aliquo caſu eſſet votū, vt, ſi alicui magis expediret talis ſtatus, quàm religio, quia nimis eſt incontinens, tunc votum obligaret, quia illi eſt materia melior. Ita tenet Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 2. & Nauar. cap. 12. nu. 43. Aduerte autem quòd materia dicitur contraria meliori, quando ex illa non poteſt fieri tranſitus ad melius, vt eſt matrimonium. Cùm verò poteſt, votum eſſet, vt ſi quis ſe obligaret perpetuò ſeruire in xenodochio, quia in hoc poſitus, non ob id priuatur quominus fieri poſſit religioſus. Ex his omnibus, materiam voti habes, qualis eſſe debeat, ex qua multorum caſuum reſolutio pendet.

Circa voti obligationem, illud primò obſeruandum eſt, intentionem volentis inſpiciendam eſſe potiùs, quàm verba. Ad ea enim obligatur, ad quæ ſe extendebat intentio. Vnde, qui vouet tres dies ieiunij, examinandus eſt, quo modo intenderat ieiunium hoc, nam iuxta intentionem votum eſt.

Aduertendum eſt ſecundò, voti materiam eſſe duplicem.

Quædam eſt, quæ aliàs non erat præcepta à Deo, ſed tamen eſt bona, vt qui vouet eleemoſinam, peregrinationem, & alia ad quæ non tenebatur ante votum, & tale votum obligat ſub mortali, adeo vt qui agit contra votum, etiam in re ante non debita, vel minima peccat mortaliter.

Quædam eſt alia materia aliàs præcepta, vt qui vouet non fornicaturū, non occiſurum, & alia quę diuino præcepto continentur, & qui cōtra tale votū agit, bis peccat mortaliter, & contra præceptum, & cōtra votū: vel eſt vnum mortale, duobus æquiualens, & peni-

Digitized by Google

& penitus in confessione tenetur dicere, non tantum peccatum, sed etiam ipsam voti circunstantiam. Vnde clericus in maioribus, qui votum habet continentiæ, si fornicetur, tenetur non solùm in confessione dicere se esse fornicatum, sed etiam simul, se esse clericum, si confessor ignoret.

Aduertendum tertiò, esse tantam voti obligationem, vt qui suadet contra votum aliquid agere, mortaliter peccat, cùm autem votum est religionis, multa peccata concurrunt. Qui enim habēti propositum ingrediendi religionem, id dissuadet sine causa rationabili. putà, quia ille ineptus est religioni, vel vtilior extra, vel alia iusta causa, mortaliter peccat. Rursus, qui habenti votum religionis simplex vel solemne ingresso religionem, vel nondum ingresso dissuadet ipsam religionem, absque eadem causa rationabili, & sine dispensatione relinquenda, mortaliter peccet. Sotus 4. d. 15. q. 3 putat obligari vt ipse ingrediatur religionem, quam ille sua persuasione reliquit, sed oppositum est tenendum. Nunquam enim obligatur homo ad religionem, quamuis ipsius causa multi deseruerint eam, obligatur tamen ad restitutionem, cùm ille religiosus vtilis erat conuentui, ita vt conuentus detrimentum passus fuerit ex illius amissione.

De votorum differentiis, & ipsorum relaxatione.

CAPVT XVIII.

VOtum multiplex est.

Primò enim diuiditur in simplex, & solemne. Est autem votum simplex, quod in sola promissione, & traditione ex parte vouentis consistit. Solemne autem, vltra talem promissionem, consistit in acceptione ex parte Dei, cui fit ipsa promissio. Votum enim est solemnizatum per acceptationem Dei, cùm fit per superiores, & prælatos ipsius nomine. Est autem inter votum vtrumque quadruplex differentia notanda.

Prima, Votum simplex est generale comprehendens multam materiam. Fit enim de castitate, religione, eleemosinis, peregrinationibus

Digitized by Google

nationibus, & multis alijs. Et solemne particulare est: non enim fit nisi de castitate, in clericatus ordinibus maioribus, & de religione per professionem.

Secunda votum simplex castitatis, & religionis, impedit matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractum, id est, qui vouit castitatem, aut religionem simplici voto, non potest vxorem ducere, si ducat, mortaliter peccat, tamen tenet matrimonium, sed non potest exigere debitum, sed reddere, sine Pōtificis dispensatione. At verò solenne, non solum impedit, sed contractum dirimit, quia tale matrimonium nullum est, ied & sunt separandi.

Tertia, si quis vouit simplici voto religionem si non recipiatur in monasterium, vel si non ex sua culpa expellatur, amplius non tenetur voto, vel etiam, si ingrediatur, & in anno probationis, videt sibi non conuenire religionem, & iusta causa egreditur, non etiam tenetur. At verò qui solemne habet votum, quacunque causa egrediatur, vel expellatur, tenetur seruare castitatem perpetuam nisi ei dispensatio fiat, non tamen obedientiam vel paupertatem. Si autem sua culpa religionem deseruit, tenetur iterum regredi ad monasterium, nisi expellatur.

Quarta, transgressio voti simplicis, etiam cum culpa non facit hominem apostatam, at transgressio solennis voti, facit apostatam. Est autem aduertendum, duplicem esse apostatam in voto; Vnum in voto religionis, alterum in voto castitatis solemnizato in clericatu. Erga priorem aduerte dupliciter contingere.

Vno modo, cum est apostata in corde, & vita, quia verè non viuit, nec vult viuere iuxta votum, & hoc est mortale peccatum satis graue.

Altero modo, cùm habitum religionis deserit, & laicum sumit, vel multo tempore, & absque necessitate, & hoc mortale est peccatum, & subiectum excommunicationi latæ sententiæ, quæ habetur in sext. ne cleric. vel mona. capitulo secundo. In quo etiã excōmunicatur doctor, qui talibus exponit medicinam aut ius ciuile scienter. Excommunicatio tamen ista, nulli reseruatur. Vnde à confessore proprio, absolui potest, sed non debet, quemcunque habitum reassumit. Aduerte tamen, cùm necessitate aliqua dimittitur, animo reassumendi, putà, vt securus per terras infidelium transeat, non est apostata. Esset tamē, si per horã dimitteret, animo

Digitized by Google

animo laicaliter viuendi. Circa posteriorem apostatam à clericatu aduerte esse duplicem.

Alter est, qui in maioribus constitutus erat ordinibus.

Alter qui in minoribus. Qui in maioribus potest esse apostata, sicut & monachus quoad vitam, & quoad habitum, & vtroque modo peccat mortaliter, non tamen vllam à iure incurrit excommunicationem. Qui in minoribus verò est, quamuis intendat ducere vxorem, imò de facto ducat, non ob id mortaliter peccat, aut venialiter, nisi ex contemptu faciat, vt dicit Silvest. verb. apostasia. Imò quamuis habeat beneficium, & illud relinquat. Nam si retineat, mortaliter peccat, & censetur apostata. Imò cùm est beneficium habens curam animarum, dum non sit collegiatum, tenetur ipso facto omnes reditus beneficij restituere, quos in suam vtilitatem accepit, à tempore quo voluntatem habuit non retinendi clericatum. Et hoc habetur in c. commissa, de elect. in sext. In alijs autem beneficiis solum mortaliter peccat, nec est absoluendus, donec aut animum mutet, aut beneficium dimittat. De habitu verò, qui in minoribus est, potest laicaliter incedere, dũmodò tonsuram non habeat, aut beneficium, sed non qui est in maioribus, de vita, & honest. cler. cap. quoniam, vbi imponitur pœna clericis non ferentibus habitum. Aliter enim tenetur proprio incedere habitu. Hæc igitur est quarta differentia inter hæc vota. Est etiam vnà differentia inter votum solenne religionis & clericatus. Religionis, dirimit matrimonium, intellige, si præcessit matrimonium, nam si sequatur, nullum est, etiam consũmatum, ratum, non consummatum, scilicet, si quis duxit vxorem de præsenti, tamen nondum copulam habuit, debet ingredi religionem. & per professionem dissoluitur matrimonium. At clericatus, matrimonium non dissoluit. Est enim efficacius votum religionis, ob id, quamuis à Papa possit dispensari, tamen non debet, nec dispensat, nisi in grauissima causa, & vrgẽtissima.

Hæc igitur est prima voti diuisio.

Iterum diuiditur votum in personale, & reale.

Personale est, quod ad personam vouentis spectat, vt per eam impleatur, vt qui vouit castitatem, religionem, ieiunia, orationes, & similia. Reale, quod ad rem pertinet, vt qui vouet eleemosinam, & ea quę absque rei dispendio non fiunt. Est autem differentia, quia enim potest vsque ad decimum quartum annũ

annullare

Digitized by Google

annullare vota personalia filiorũ, non tamẽ post decimũquartum annum. Realia verò potest vsque ad vigesimũ quintũ inclusiuè.

Iterum tertiò diuiditur votum in conditionale, pœnale, & absolutum.

Conditionale est, quod sub conditione ponitur, & hoc obligat posita conditione, nisi mala sit, alias non est votum, vt supra diximus. Vnde, qui vouet religionem, vel peregrinationem si à Deo sanetur, vel ab aliquo liberetur periculo, si ita impleantur, tenetur implere votum.

Pœnale est, quod in pœnam alicuius ponitur, quod quidem, cùm sit sine bono, est votum obligans, vt qui dicit, si non me abstinuero hodie à ludo, vel fornicatione, voueo centum, vel tot dies ieiunij, vel religionem, vel quid aliud, si post non ita abstinet, obligatur voto.

Absolutum est, quod simpliciter fit, absque conditione, & pœna. Quanta autem sit differentia inter ista, paulò pòst dicemus in votorum dispensatione. Circà quam aduertendum est, ista inter se differre, irritare votum, commutare, dispensare, absoluere voti transgressionem.

Irritare enim est, annullare votum factum, & facere, vt non sit obligatorium, nec verum votum. Quo modo pater filiorum vota irritare potest, vt superiùs diximus, & prælatus vota inferiorum, dominus seruorum, & vir vxoris, & e contrà. Tamen attende, cum materia est contraria eis in quibus subditus tenetur parere, statim vota sunt irrita, nisi approbẽtur à superiori, vt, votum filij ante decimumquartum annum, circa mutationẽ status, vota religiosi de peregrinatione, & similia. Cùm verò non sunt contraria, possunt etiam irritari, sed non sunt irrita, sed obligatoria, quousque à superiori irritentur. Vnde, si filius vouet ieiunia, tenetur donec pater irritet. In irritatione autem, non est necessaria causa, sed voluntas irritantis.

Commutare verò est, materiam voti in aliam mutare, & quidem in meliorem potest ipse vouens absque alia licentia. Sylvest. verb. votum. §. 4. mutare verò in æquiualens, aut in paulo inferiorem, non potest: hoc enim est prælatorum, & Episcoporum, qui non debent commutare absque causa rationabili, nec cõmutare in leues materias, sed in ferè æquiualentes proportionaliter.

Dispensare autem, est relaxare voti obligationem, & cuius est commutare

Digitized by Google

commutare, est etiam dispensare, sed non potest fieri sine iusta causa, & oppositum facere, peccatum est, nec vouens coram Deo, liber manet. Possunt autem Episcopi & Prælati circa subditos omnia vota commutare, & dispensare, iusta excusante causa, præter quinque, quæ soli Papæ reseruantur. Putà votum simplex religionis castitatis perpetuæ. Cùm enim temporalis est, potest Episcopus sancti Iacobi, Hierusalem, sancti Petri Romæ. Reseruantur etiam vota solemnia Pontifici. Est autem notandum, vnum quod notauit Victoria, ista quinque vota tunc reseruari Pontifici, cùm absoluta sunt, cùm verò conditionata, vel pœnalia, pertinent ad Episcopum, cùm autem peccatum committitur contra votum, tunc potest à quolibet proprio confessore absolui, sicut & peccata alia, sed manet voti obligatio in posterum, vt qui vouet continentiam, si fornicetur, potest à proprio confessore absolui, sed pœnitens manet etiam post hanc absolutionem obligatus adhuc voto.

De tentatione Dei.

CAPVT XIX.

VLtimum peccatum ex his quæ proposuimus contra primum præceptum decalogi, est; Tentatio Dei, putà, qua homo Deum tentat. In cuius gratiam primò inquirendum est, quid tentatio sit. Potest autem sic describi. Tentatio est dictū, vel factum ad capiendum alicuius experientiam. Cùm enim alicuius scientiam, vel potentiam, vel patientiam, vel quid simile exploratum habere volumus, aliquid dicimus, vel facimus, vt in eo, ille scientiam, vel potentiam suam ostendat, dicimur ipsum tentare. Vnde qui in scholis aliquas interrogationes tentatiuè faciunt, vt ex responsionibus cognoscant sapientiam eorum quos interrogant, dicuntur tentare, & tales interrogationes tentatiuę. Ille igitur Deum tentat, qui aliquid dicit, vel facit, vt Dei potentiam, vel sapientiam, vel bonitatem, vel aliud attributum exploret. Notandum tamen, non solum tentationem esse, vt is qui tentat experimentum accipiat tentati, sed etiam vt tentatum notum

Digitized by Google

notum faciat aliis: qui experientiam haberet alicuius sapientiæ, si tamen aliquid diceret, aut faceret, vt ex illius facto sapientia esset aliis manifesta, diceretur ipsum tentare, & vtroque modo, homo Deum tentare potest, vt homo tentans, Dei experimentum capiat, & vt aliis etiam ipsum manifestum faciat, vt dicemus inferiùs. Deus autem hominem secundo modo tantum tentat, vt illius virtutes, aliis notas faciat.

Aduertendum secundò, dupliciter contingere, quis Deum tentet. Vno modo expressè, altero tacitè, quod alij vocant interpretatiuè.

Tentat expressè, qui dicit, aut facit aliquid hac intentione, vt experimentum faciat Dei bonitatis, vel potentiæ, siue pro se, siue pro aliis, vt, qui à Deo petit miraculum, siue pro se, siue pro aliis, qui subiit periculum, à quo non potest liberari, nisi à solo Deo, hac intentione, vt vel pro se, vel pro aliis Deus exploratus sit.

Tentat autem tacitè, qui, quamuis non habeat talem intentionem Deum tentandi, tamen id facit, quod ex se tendit in hoc, putà, vt Deus exploretur & probetur, quod quidem contingit dupliciter.

Vno modo, cùm quis relictis mediis naturalibus, & à Deo ordinatis ad effectus proprios, quærit tales effectus, vt, qui infirmus existens, volensque sanari, nollet naturale remedium adhibere.

Altero modo, qui quærit sponte periculum, à quo, non nisi à Deo solo liberari, aut vix liberari posset, qui relicta scala, vellet è turri per aëra descendere, quamuis non haberet animum tentandi Deum.

Aduertendum tertiò circa peccatum: Tentare Deum expressè & per se non licet, nisi ex diuina inspiratione, sicut fecit Abraham Genes. 15. qui dicenti Deo se daturum terram illam, dixit, *Vnde sciam quòd possessurus sim terram hanc?* in hoc non peccauit quia ex diuina inspiratione fecit. Similiter Acham, Esai. 7. non peccasset petendo signum, quia præcipit Deus, *pete tibi signum*. imò peccauit non petendo, quia non obediuit præcepto diuino. Cùm verò talis inspiratio, aut diuinum mandatum non est, non licet signa petere à Deo, ipsum tentando pro se; nam tunc ista tentatio procedit, aut ex dubio & ignorãtia, quam habet homo de diuina potentia, aut sapientia, aut perfectione, & tunc est peccatũ mortale,

Digitized by Google

nisi dubium sit leue, & non omninò deliberatum, tunc enim esset veniale, & sic peccauit Zacharias venialiter, Lucæ 1. cum dixisset Angelo, *Vnde sciam hoc, cùm sim senex, &c?* aut nascitur ex curiositate, qua homo vult opera aliqua supernaturalia videre, & tunc ex genere suo, est peccatum mortale, quia est irreuerētia notabilis Diuinæ maiestati illata. Cùm tamē materia leuis esset, peccatum faceret veniale. Rursus tentare Deum expresiè pro aliis non licet, nisi duplici accedente conditione.

Altera est, necessitas, cùm putà non apparet facilè viam Dei aliter manifestandi, quo modo Elias Deum tentauit, vt populus incredulus eum reciperet, & prophetas Baal occideret.
Altera est vtilitas, cùm putà speratur probabiliter fructus in his, in quibus Deum manifestare volumus. Cùm autem aliqua harum deesset, graue peccatum est, & mortale, cùm materia adest grauis. Vnde, qui modò vellet miraculis vti ad confirmandam fidem, habentibus cognitionem ipsius sufficientem, peterétque à Deo miracula coram hæreticis, graviter peccaret, cùm non sit necessitas; sufficit enim eis Ecclesiæ testimonium. Similiter, si non esset vtilitas, vnde, qui apud gentes externas vellet in fidei confirmationem, ignis fornacem subire, si nulla inde speraretur conuersio, peccatum esset mortale. Rursus, Deum tentare tacitè, peccatum est ex genere suo mortale, nisi vltra necessitatem, & vtilitatem sit res iusta supra quam Deus tentatur. Vnde, qui forte vellet futurum secretum alicuius cognoscere, vel similiter ignē probatione cognoscere, peccaret, quamuis diuinum iudicium expeccaret. Nam si mediis naturalibus potest id cognoscere, non est necessitas: si verò non potest, hoc modo velle id scire, iniustum est; nam secreta ad tribunal tantùm Dei spectant. Liceret hoc ex aliqua diuina inspiratione. Peccaret etiam, qui absque necessitate, & vtilitate pericula mortis, vel mali grauis subiret, vel qui in malo graui, remedia naturalia sperneret. Tentatio enim Dei esset.

De secun-

Digitized by Google

De secundo præcepto.

Quid iuramentum, quot eius species.

CAPVT XX.

SEcundum decalogi præceptũ habetur Deut. 5. & Exod. 20. in hæc verba, *Non assumes nomen Dei tui frustra*, seu, *in vanum*. In quibus verbis, prohibetur iuramenti abusus. Vt igitur quid prohibitum sit plenè cognoscatur, oportet de iuramento tractare, in quo primùm inquirendum est, quid ipsum sit. Videtur autem sic posse describi. Iuramentum est inuocatio diuini testimonij, in dicti alicuius confirmationem. Explico, homines non semper fidem adhibent dictis, & promissionibus aliorum hominum simplici verbo affirmantium, negantium, aut promittentium, ob id si Deum in testem eorum quæ affirmant, vel negant, & in fideiussorem eorum quæ promittunt, adducunt per ipsius inuocationem, talis inuocatio, iuramentum dicitur. Fuit autem iuramẽtum hoc homini necessarium propter malum pœnæ, quod per peccatum incurrit. Quia enim peccauit homo, perdidit creditum, & fidem, quæ simplicibus dictis suis adhiberi debebat, ob id, Deus prouidit illi iuramenti remedium, vt quod ei ablatum erat per peccatum, suppleretur per iuramentum, in quo vnà cum homine Deus inuocatur in testimonium veritatis eius quæ profertur, & ita intelligitur illud Matth. 5. *Sit sermo vester, est, est, non, non quod his abundantius est, à malo est*, scilicet, quo additur simplici affirmationi, vel negationi, putà iuramentum à malo pœnæ est, quam homo per peccatum incurrit, vt ibi Aug. interpretatur. Meritò autem Deus inuocatur in iuramento: nam ipse summa veritas est, quæ nec fallit, nec falli potest. Ad confirmandum autem dicti veritatem nihil potuit accommodatius ipsa summa veritate inuocari.

Aduertendum est tamen, Deum inuocari dupliciter in iuramento.

Digitized by Google

Vno modo explicitè, cùm nomine suo nominatur, dicendo per Deum, per Christum, per summam veritatem, testis sit Deus, & similia.

Altero modo implicitè, cum in creaturis inuocatur, in quibus ipsius sapientia, potentia, & bonitas splendet. Qui enim iurat per sanctos, per cœlum, per terram, per aliasque creaturas, Deum in eis relucentem inuocat. Si enim ipsas per se inuocat, cùm non sint rationis capaces illarum multæ non est iuramentum. Si tamen iuramentum est, Deus in ipsis inuocatur, estque maius iuramentum, quo magis Deus in creatura relucet. Vnde maius est iurare per beatissimam virginem, quàm per alios sanctos, magis per istos, quàm per cœlum, magis per cœlum, quàm per terram, & sic consequenter. Habes igitur ex his, quid sit iuramentum, pertinet enim ad religionem, cùm benè fit, cùm sit inuocatio Dei. Huius quatuor sunt species. Est enim iuramentum assertorium, promissorium, comminatorium, execratorium. Assertorium est, in quo affirmatur, aut negatur aliquid præsens, aut præteritum, vt per Deum iste occidit hominem, per Deum non occidit. Promissorium, in quo futurum affirmatur, vel negatur promittendo, vt, faciam hoc per Deum. Comminatorium in quo promittitur malum pœnæ, vt per Deum castigabo te, percutiam te, &c. Execratorium, in quo siue promittendo, nam sensus est, ita Deum inuoco, vt nisi siue asserendo aliquid affirmatur, vel negatur, sibi apponendo pœnam, vt Deus me destruat nisi hoc ita sit, aut, nisi hoc faciam, me vita priuet, capite, aut filiis. Hæ sunt species iuramenti, quamuis comminatorium, ad promissorium reducatur: execratorium ad promissorium, & assertorium: tamen maioris distinctionis gratia, melius est ita distinguere.

An liceat

Digitized by Google

An liceat iurare, & quomodo.

CAPVT XXI.

IVramentum, si debito modo fiat, licitum esse adeò verum est, vt hoc negare, sit hæreticum contra scripturam. Habetur enim Deutern. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, & per nomen illius iurabis.* Psalm. 69. *Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.* Est enim actus religionis, cùm sit inuocatio quædam Dei, seu diuinæ veritatis. Vnde in hoc secundo præcepto, non prohibetur iurare, sed malo modo iurare, puta frustrà, aut in vanum. Dupliciter autem contingit malè iurare, & consequenter peccare in iuramento.

Vno modo, cùm in iuramento non inuocatur verus Deus, sed dij falsi, aut dæmon. Tale enim iuramentum est peccatum mortale. Vnde peccant Gentiles & Pagani, iurantes per suos falsos Deos; ineſt enim quædam inuocatio ipsorum. Peccaret etiam mortaliter Christianus, qui seriò sic iuraret: atque hæc est causa, cur non liceat Christiano inducere Paganum ad iurandum, vt docet S. Thom. 2. 2. quæst. 98. artic. 4. quia est illos inducere ad peccatum, licèt tamen ipsorum iuramenta acceptare, cùm ipsi se obligare volunt, non tamen ad tale iuramentum eos inducere.

Altero modo contingit malè iurare, cùm non seruantur tres conditiones in iuramento, puta veritas, iustitia, & necessitas, quas colligunt doctores ex illo Hieremiæ 4. *Iurabis, viuit Dominus, in veritate, iudicio, & iustitia.* De quibus tractare oportet in particulari per singulas species iuramenti, & ab assertorio incipiendum est.

Vt ergo assertorium iuramentum licitum sit, debent ista tria ineſſe.

Quorum primum est, veritas, in cuius explicatione tria sunt notanda.

Primum est, esse veritatem triplicem.

Prima est, quando, quod dicitur cõformatur rei, id est, ita est, sicuti dicitur, vt, si quis dixerit frater est mortuus, ita sit, veritas est

Digitized by Google

Altera est, cùm quod dicitur, sic esse ille existimat, licèt non ita sit in re, vt, cùm quis existimat fratrem mortuum, dicit, frater est mortuus, quamuis ille viuat, tamen verum dicit.

Tertia est, cùm quod dicitur, ita est, sicut existimat, & sicut in re est, & ista est veritas perfecta, ita vt, si frater verè est mortuus, & hoc idē ita esse existimās aliquis diceret, frater est mortu⁹. Sicut igitur triplex est veritas, ita per oppositū triplex est falsitas.

Prima, quando quod dicitur, non conformatur rei.

Altera, quando non conformatur menti, & ei quod existimatur, quamuis conformetur rei.

Tertia, quando nulli conformatur. Primum falsum, non est mendacium, secundum & tertium sunt. Est enim mendacium, cùm homo dicit aliter quàm existimat in corde, quamuis à parte rei ita sit, vt dicit. Et verum oppositum mendacio est, cùm homo dicit quod sentit, siue ita sit, siue non in re. Aduerte igitur, veritatem in iuramento requisitam esse istam, qua homo dicit, sicut in corde sentit. Quando autem dicit aliter quàm putat, iuramentum est falsum, licet ita sit in re. Iurare igitur falsum, id est, affirmare, vel negare res, aliter quàm homo in corde credit, est mortale peccatum semper, quamuis materia sit leuissima, vt iurare mendacium otiosum, & iocosum, imò propter quemcunque finem. Homo enim nec propter vitam propriam, nec propter proximi vtilitatem, aut totius reipublicæ debet iurare mendaciū, & hoc faciendo peccat mortaliter, & in vno tantum casu excusatur, cùm inaduertenter iurauit, non considerando se iurare falsum, tunc enim veniale tantùm esset peccatum. Iurare tamen falsum, id est, quòd ita sit, dummodò qui iurat, existimauit ita esse, non est mortale, nec veniale, nisi in tribus casibus.

Primus est, cùm non fecit vllā diligentiam cognoscendi quod iurabat, sed leui coniectura credens, statim iurauit. Qui enim absque diligentia iurauit, quod in re non ita erat, mortaliter peccat. non tamen, si diligentiam conuenientem adhibuit.

Secundus est, cum dubius erat de re, an ita esset, & ipse vt certam iurauit. In hoc enim casu, etiam mortaliter peccat.

Tertius casus est, cum paratus erat iurare, quamuis sciret rem non ita esse: in hoc casu, etiam mortaliter peccaret. Hoc est primum notabile contra veritatem iuramenti assertorij.

SECVNDÒ est notandum, aliquando teneri hominem, non solùm

Digitized by Google

solùm secundùm mentem propriam iurare, sed etiam secundum mentem aliorum, id est, vti verborum significatione communi, quam qui audit, mente concipit, quamuis non semper teneatur ad hoc, sed aliquando licet vti æquiuocatione, & decipere audiētē. Vt autē hæc omnia cognoscātur, sunt aduertenda tria puncta.

Primum est, cùm quis non petitus iurat, sed sua sponte, tenetur vti vocabulo secundum communem significationem, & oppositum facere, est mortale peccatum. Ita tenet Siluest. verb. iuram. 3. §. 2. Vnde negotiatores qui vt res suas conficiant, vtuntur iuramento supra verba cōtra communem sensum & modum intelligendi, non excusantur à mortali: verbi gratia, iurant, se tanti emisse rem illam quam vendunt, & tamen non est ita, nam minoris emerunt, illi tamen intelligunt illam rem simul cum aliis emptis, illi mortaliter peccant, quia sponte iurant contra mentem alterius.

Secundum est, qui petitus à superiore iurat, tunc si superior iuridicè & iustè iuramentum petit, tenetur iste iurare absque æquiuocatione, ad mentem iudicis, licèt vita priuetur, si verò contra iustitiam petit, potest vti æquiuocatione, & iurare suam propriam mentem, contra mentem iudicis. V. g. iudex petit iuramentum ab aliquo, vt dicat crimen, vel proprium, vel alienum, tunc si iudex habet criminis testē vnum fide dignum, aut semiplenam probationem, aut infamia est talis criminis, quia reus habetur iam huius criminis infamatus, tunc tenetur iurare verum, secundùm mentē iudicis: si verò omninò est occul ū, non debet iurare, & si cogatur, vtatur æquiuocatione, putà, nescio, intelligendo intra se, vt dicā tibi, vel non feci, intelligendo nunc non feci, vel quid simile. Cùm verò crimen est pernicioſum reipub. aut hæresis pertinax, licèt occultum sit, debet iurare & respondere secundum mentem iudicis.

Tertium est, cùm qui petit non est superior, aut iudex, tunc tripliciter potest petere.

Primò, cū violētia, & cautione iniusta, & tunc qui iurat, potest vti æquiuocatione, vt, si vir vxorē, an sit adultera, ita potest dicere, nō sum, quamuis verum fuerit, intelligēdo, vt tibi reuelē. Similiter, qui cogitur iurare accepturum aliquam in sponsam, potest iurare se accepturum, intelligendo, si postea placuerit.

Secundò, sine violentia, sed cum iustitia, vt qui emit, petit

Digitized by Google

iuramentum à vendente, veritatis rei, & tunc, non licet vti æquiuocatione. In hoc casu notat vnum. Silvest. verb. iurament. 3. §. 2. posse responderi ad intentionem petentis remotam, id est, iuxta id quod primò intendit: verbi gratia, cùm ciuitas aliqua non admittit ciues alterius, quia peste infectos putat, tunc custos petit ab aliquo veniente, iuramentum an veniat ex illa ciuitate, tunc si talis ciuitas, verè non est infecta, potest iurare non venio, intelligendo, modò, quamuis veniat verè, iuxta mentem custodis. Similiter, quamuis sit infecta peste, si tamen ipse non sit infectus, potest vti æquiuocatione, nam non fecit contra præcipuam intentionem custodis, seu ciuium illorum. Denique potest iurare æquiuocè, cùm iuramentum petitur ex ignorantia veritatis, quæ si sciretur, non prohiberetur talis cui petitur.

Tertiò, potest petere rogando, & qui rogatus iurat, potest vti æquiuocatione, maximè cum non est reuelanda res, & importunus est qui rogat, & precibus iuramentum petit.

Aduerte tertiò, circa veritatem iuramenti non solùm peccare mortaliter qui cum mendacio iurat, sed omnis qui alios ad sic iurandum inducit; imò, qui iuramentum petit ab eo, quem probabiliter scit falsò iuraturum, dummodò qui petit, non sit publica persona, vt iudex. Hic enim ratione officij debet obseruare ordinem statutum, potestque petere iuramentum ab eis, quos cognoscit falsum iuraturos, vt tenet S. Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 4. Hæc igitur sunt circa veritatem iuramenti assertorie notanda.

Circa iustitiam aduerte, non sat est verum iurare, vt iuramentum sit licitum, sed cum iustitia iurare, id est, non debet enim iurare illud verum, quod reuelare peccatum est. Si enim qui occultum crimen reuelat alicuius, ipsum infamando, peccaret quamuis verum diceret quia contra iustitiam facit, si hoc verum iuraret, iterum peccaret. Est autem hoc peccatum iuramenti mortale, cùm iniustitia, supra quam iurat, mortalis est: est autem veniale, cùm iniustitia venialis est.

Rursus non satis est cum veritate & iustitia iurare, nisi necessitas, vel vtilitas est, nempe, cum res quæ iuratur, alicuius est momenti, & cùm aliter non creditur nisi iuretur. Qui verò iurat res nullius momenti, aut ea quæ absque iuramento crederentur, absque necessitate iurat, peccat. Hoc autem peccatum non est mortale, nisi tantùm veniale, nisi adsit contemptus, aut periculum sit fal-

Digitized by Google

sit falsum iurandi ex mala consuetudine, secùs veniale esset. Hoc habet Siluest. verb. iuram. 2. §. 8. vbi dicit, hoc esse secundum omnes dicendum. Idem, Soto lib. 6. de iust. quæst. 4. artic. 3. vbi dicit, si quis per Deum iurat pluere, cùm pluit, vbi necessitas apparet, nec est, solum venialiter peccat. Idem Nauar. ca. 12. nu. 3. & Caiet. verbo, periurium, in fine. Hæc sunt de iuramento assertorio.

Hæc eadem tria seruanda sunt in iuramento promissorio. Est enim seruanda veritas, vt qui sub iuramento promittit, non intendens adimplere, est periurus, contra veritatem iuramenti, vt in omni casu, & materia, & propter quemcunque finem, mortaliter peccat: sicut in assertorio, nec excusat à mortali, nisi ex imperfectione actus, vt suprà diximus. Est etiã seruanda iustitia cum veritate. Iustitia autem in hoc iuramento est, ne id quod promittit sub iuramento, sit peccatum adimplere. Qui enim se facturũ aliquod peccatum iurat, peccat, si quidẽ non intendit facere, iam est mortale, quia sine veritate iurat. Si facere intendit, tunc is peccat, & ex intentione quam habet peccandi, & ex iuramento supra rem inimicam: & si quod iurat est mortale, mortaliter peccat, vt qui iurat occisurum inimicum, aut non auditurum sacrum die festo, vèl quid simile. Si verò est veniale, tantùm venialiter peccat, vt tenet communis opinio. Ita dicit Caiet. verb. periurium. Siluest. ver. iuram. 3. §. 7. & Soto lib. 2. de iusti 99. & alij. Qui enim iuraret, se mendacium otiosum dicturum, aut se facturum aliquid, quod ad consilium spectat, non ad præceptum, intendẽs ita adimplere, tam ex intentione, quàm ex iuramento, venialiter tantùm peccat. Est etiam seruanda necessitas, seu vtilitas, iis enim deficientibus, si adsint veritas, & iustitia, solùm est veniale peccatum, vt diximus de assertorio. Hæc dicta sint de promissorio.

De comminatorio, eadem prorsus dicenda sunt, nam quantum ad hoc, non distinguitur à promissorio, & assertorio. Sed quę de his diximus, etiam dicenda sunt de execratorio, nam hoc aliquando incidit cum assertorio, cùm tali iuramento vtimur, ad confirmandam aliquam veritatem præsentem, aut præteritam: aliquando etiam coincidit cum promissorio, cùm iuramus futura. Quæ igitur de duobus prioribus dicta sunt, de aliis duobus intelligi debent.

Digitized by Google

De obligatione iuramenti.

CAPVT XXII.

OBligatio iuramenti, in his iuramentis est consideranda, quę supra aliquod futurum fiunt. Ibi enim monet homo obligatus post iuramentum, adimplere quod iurauit, æquo modo. De assertorio, nihil dicendum est, sed de aliis tribus. Est igitur tanta obligatio horum, vt qui iurauit quocunque modo, aliquid quod iurare fuit licitum, & cum intentione se obligandi iurauit, tenetur adimplere sub mortali peccato, quamuis sit res leuis, & parui momenti. Ponam duo exempla, per quæ alia intelligentur.

Primum est, si quis fuit à latronibus in via comprehensus, qui noluerunt dimittere ipsum, quin prius iuraret, se posteà daturum centum aureos, tunc hic iurauit se daturum, si cùm iurauerit, intendit verè dare, tenetur sub mortali dare posteà, ita tenet Soto lib. 8. de iust. q. 2. art. 3. Verum est quòd iste potuit æquiuocè iurare, ratione coactionis, dicendo, iuro me daturum, & intra se dicere, si mihi licuerit, & tunc non tenetur, quia absolutè non iurauit daturum.

Alterum est, si quis in carcere detentus à custode, vel iudice dimittitur, cum iuramento redeundi, iste talis tenetur posteà redire, etiam cum periculo mortis: si tamen carcer erat iniuriosus illi, quia non secundum iustitiam illic detinebatur, poterat æquiuocatione vti, tamen si intendit se obligare, & redire, verè tenetur. Ita tenet Silues. verb. iuramen. 4. §. 26. & est communis doctrina. Obligatur denique homo ad veritatem iuramenti implendam, sub mortali. Sunt tamen aliqui casus, in quibus iuramentū non tenetur adimplere, sed absque peccato non impletur.

Primus est, ratione materiæ. Cùm enim quis iurauit, peccauit quidē mortaliter, sed non debet adimplere, alias mortaliter peccabit implendo. Similiter si facit hoc de veniali, non debet adimplere, vt, qui iurauit, se non mutuaturum alicui aliquid, vel nunquam fideiussurum, vel alia similia, peccatū fuit veniale iurare, non ta-

Digitized by Google

non tamen debet implere, nec vllo modo peccat non implendo. Idem est iudicium de re indifferenti, nec bona nec mala, veniale enim est iurare, nec homo implere tenetur.

Secundus casus est ratione euentus, in quo multa cõtinentur.

Primum quando iurauit quis aliquid, sed postea, cùm implendum est, euenit aliquid, quod impossibile facit illud, tunc non implere, non est peccatum, vt, qui iurauit se tali die ieiunaturum, & accidit tali die malum habere, vt abstinere non possit absque malo. Rursus qui iurauit se conuenturum aliquem tali die, & post ipse comprehensus detinetur in carcere, vel ille alius longè discessit, non tenetur implere promissum. Hic tamen obseruandũ est, quòd si cùm iurauit, probabiliter cognouit se postea non valiturum implere, peccauit iurando, quia tunc defuit intentio, aut fuit dubius in implendo, & est tunc mortale. Non enim dubium pro certo, iuramento firmandum est. Loquimur autem de certitudine morali, quæ semper Dei voluntatem supponit, aliàs nullus potest frustrà iurare.

Secundò, si iurauit aliquid bona quidem intentione, & bonum, tamen postea accedit aliquid, quod impletionem facit malam, & peccatum, tunc non est promissum implendum: verbi gratia, iurasti daturum ensem alicui, tamen postea, cùm dandus erat, factus est ille mente captus, tunc non est dandus. Rursus, iurasti te facturũ quod alter vellet, aut peteret, tunc ille petit a te aliquod peccatum, non teneris implere, sic Herodes non tenebatur implere promissum, cùm illa petiit caput Ioannis.

Tertiò, si postea euenit aliquid quod est inductiuum alicuius notabilis mali temporalis, vt, si quis iurauit ire Loretum tali die, si postea accidat, in via esse inimicorũ exercitum, qui omnes transeuntes occidit, aut capit, non tenetur cum isto periculo implere quod iurauit.

Quartò, si postea euenit aliquid quod est in præiudiciũ maioris boni, vt si iurauit quis, conuenturum aliquem tali tempore, accidit tunc infirmum indigere illius presentia, non tenetur. Similiter si accidat aliud malus bonum ad quod homo tenetur, seu quod tunc omittere malum esset.

Quintò, si auferatur ratio iuramenti, vt, si seruus iurauit obediturum Domino, & clericus Episcopo, si postea desinit esse Dominus, vel ab Episcopatu deponitur, non obligat iuramentum.

In his

Digitized by Google

In his omnibus, iuramenti obligatio cessat ratione euentus.

Tertius casus est, ratione modi iurandi, nam ex interpretatione ipsius iuramenti, homo aliquando simpliciter non obligatur ad seruandum promissum, vt si domini honoris gratia contendunt de primo ingressu, neuter vult primus esse, sed alteri cedere, si dicat vnus, per Deum non ingrediar, tamen postea ab altero victus ingrediatur, non est periurus, quia iuramentum sic intelligitur, quantum est ex me, non ingrediar primus.

Quartus casus est, ratione relationis ad eo cui promittitur. Si enim iuraui, me tibi daturum pecunias, si posteà dimittis, non teneor dare. In his omnibus non obligat iuramentum promissorium.

Circa comminatorium autem, idem ferè dicendum est. Cùm enim sit comminatorium, quoties malum alíquod pœnæ promittitur, quoties ipsum in fine malum est, cessat obligatio. Sunt etiam aliqui casus, in quibus licèt à principio bonum fuerit, tamen postea non obligat.

Primus est, quando interuenit aliquid quod facit melius non implere promissum, quàm implere, sicut fuit in iuramẽto Dauid, quo mortem Nabal iurauit, tamen precibus Abigail interuenientibus melius fuit illi acquiescere, quàm implere iuramentum.

Secundus est, quando mutatur status rei, vt, qui iurat castigaturum seruum, vel filium, si posteà supplex veniam petat, corrigi parratus, non tenetur implere, quia iuramentum obligabat, seruato statu eodem, in quo seruus, seu filius non erat correctus, nec animum mutauerat.

Tertiùs est, cùm malum illatum inutile speratur, aut maioris boni impedimentum. Si enim constet, aut creditur, post, talem pœnam fore inutilem seruo aut, filio, aut ex illius illatione domus perturbatur, eò quòd insurgat rixa cum vxore, vel familia, non debet iuramentum implere: peccauit autem, qui ista præuidens iurauit, nam tunc est iurare malum culpæ. De execratorio idem dicendũ est quod de istis: atque hinc patet, quando, & quomodo liceat iuramentum in quouis genere.

De in-

Digitized by Google

De iuramenti dispensatione.

CAPVT XXIII.

QVemadmodum circa votum considerantur quatuor, annullatio, dispensatio, commutatio, & absolutio: Sic etiam circa iuramentum annullatio, seu relaxatio, est ipsum iuramentum pro nullo declarare.

Pertinet autem ad superiores, in eo quo superiores sunt, vt ad patrem respectu filiorum, ad Dominum respectu seruorum, ad maritum respectu vxoris, sicut de voto, ad Pontificem respectu cleri, vt habet S. Thomas, 22. q. 89. ar. 9. Est enim Dominus rerum Ecclesiasticarum. Vnde, qui iurauit se collaturum alicui beneficium Ecclesiasticum, vel aliquid aliud Ecclesiasticum, se habet ad Papam, vt seruus ad Dominum, potestque Papa relaxare absque vlla causa, pro sua voluntate, huiusmodi iuramenta dispensare, & commutare ad Episcopum & Papam pertinet, cùm tamē est causa talis dispēsationis, potestque Episcopus dispensare, & commutare in illis tantum iuramentis. Quæ si vota essent, posset dispensare, vt Caietan. 2. 2. quæst. 89. artic. 9. Vnde, illa quinque iuramenta Papæ reseruantur, quæ si vota essent, ipse solus posset, vt iuramentum castitatis, religionis, peregrinationis, Compostellæ, sancti Petri Romæ. Quando autem est iuramentum in alicuius tertij vtilitatem, non potest absq; voluntate tertij etiam à Papa dispensari, sicut nec Papa potest auferre rem alterius. Vnde, qui alteri promittit sub iuramento pecunias, tenetur adimplere, nisi ille cui promissæ sunt, relaxet. Duo casus sunt, in quibus posset tale iuramentum dispensari, aut commutari, aut relaxari.

Vnus est, in pœnā illius, cui factum est iuramentum. Vt enim potest pecunia mulctare, ita potest iuramentum illi factum relaxare: & sic relaxat excommunicatio factum iuramentum in eius pœnam, 15. quæst. 6. cap. nos sanctorum, & cap. iuratos.

Alter est, cùm tale iuramentum factum est vi, aut metu, aut fraude alterius. Cùm autem iuramentum non est in vtilitate alterius factum, tunc ipsemet qui iurauit, potest in id quod apertè

melius

meliùs est commutare. Cùm autem in vtilitatem alterius est, non potest, sed quod promisit, tenetur implere, nisi ab altero acceptetur, vt diximus, de voto. Confessarius autem ordinarius, potest absoluere à peccatis contra iuramenta factis, non tamen absque aliquo priuilegio iuramenti facti obligationem auferre. Hęc sunt, quæ maximè de iuramento spectant ad confessarium, & etiam hæc sunt, per quæ hoc præceptum declaratur.

De tertio præcepto decalogi.

CAPVT XXIIII.

TErtium hoc præceptum, habetur Exod. 20. in hæc verba, *Memento vt diem Sabbati sanctifices.* Vnde, communiter desumptum est carmen, *Sabbata sanctifices.*

Primum igitur quid sit Sabbatum oportet exprimere. Si autē nomen attendamus, Sabbatum, idem est, quòd quies, vt Sabbatū nō sit aliud, quàm dies vacationis ab his operibus, in quibus homo se exercere solet, vt Dei operibus intendat. Dominus Deus hoc præceptum Sabbatum primum per Moysen Iudęis dedit, erátque illa septima dies, incipiendo à Dominica inclusiuè.

Fuit autem eis hoc præceptum datum, ob tres causas.

Prima est, ob memoriam illius beneficij insignis, putà, creationis. Sex enim diebus operatus est cuncta, & die septima quieuit ab omni opere facto, quam diem præcepit obseruandam Iudæis, ne tantum beneficium ab ipsorum mentibus excederet, & ne errore Gentilium tenerentur obcæcati, qui mundum putabant æternum.

Secunda causa fuit, ob figuram Christi Domini in lege promissa. Christus enim integro Sabbato quieturus erat per mortem in sepulchro. Ob id Iudæi in figura Sabbato, quiescebant, ab omni opere non necessario vitæ.

Tertiò, ad quietem operum. Est enim homo animal mortale, cui vires deficiunt labore continuo, voluit Deus diem interponere, in quo homines, & iumenta quiescerent, laboríque venturo, vires reficerent. Aduerte tamen, quamuis Sabbatum principali significatione illam diem septimam significet, tamen nomine eius com-

Digitized by Google

eius comprehenduntur aliæ Iudæorum festiuitates, quas Iudæi obseruare tenebantur, Ecclesia nostra modò, pòst Christum etiã Sabbathum custodit, sed non diem septimam vt Iudæi, at octauam, quæ dominica dicitur. Ratio hæc est, quia Iudei non receperunt maius beneficium aliquod creatione, ob id, ipsum beneficium creationis, ante omnia obseruabant. At Christiani, aliud maius beneficium receperunt, quod est recreationis, & redemptionis, quod consummatum est in resurrectione Christi facta octaua die, ob id diem octauam in huius tanti beneficij memoriam obseruant, vocantque dominicam, quia noster Dominus Christus in ipsa totum opus redemptionis perfecit. Est etiam alia causa huius, nobis promissiones factæ sunt regni cælestis, quales Iudæis non erant factę, bona enim terræ illis promittebat Deus, & nobis bona cœlestia. Cùm autem ista perficienda sint octaua ætate mundi, in qua generalis erit resurrectio, ob id, promissionis certificationem, nos diem octauum celebramus. Quamuis autem hoc festum præcipuum sit, tamen etiam nomine Sabbathi in hoc præcepto alia festa intelliguntur, quæ ab Ecclesia celebrãtur, de quibus habetur vltimo cap. de feriis, quorum quædam sunt obseruata in vniuersali Ecclesia de præcepto, quædã in particularibus Ecclesiis, ob peculiarem earum deuotionem. Sunt autem particularia, cùm de præcepto sunt ita obseruanda ab omnibus illius Ecclesiæ, sicut festa vniuersalia ab omnibus. Ecce igitur, quid per Sabbathum intelligere oportet. Aduertendum tamen, quòd standum est consuetudinibus locorum circa quantitatem festi. Vbi enim consuetudo est celebrare festum à nocte diei præcedentis, ita obseruandum est. Similiter à diei principio simili ratione. Inquirendum tamen est modò, quo pacto sit festum sanctificandum: in cuius gratiam aduerte, festum posse sanctificari, & posse benè sanctificari. Ad sanctificandum duo esse necessaria, vnum facere, ab altero abstinere, quod faciendum est, id est. sacrum audire, de quo dicemus inferiùs in præceptis Ecclesiæ. Abstinendum autem est à duplici opere, & ab opere seruili, & ab opere ab Ecclesia prohibito.

Pro declaratione operis seruilis, aduerte esse tria operum genera.

Quoddam est genus operum, quę dicuntur animæ. Hæc autem sunt opera quæ ipsius animæ sunt, vt intelligere, orare, meditari,

Digitized by Google

meditari, ſtudere, videre, aut etiam ad talia animæ opera ordinantur, vt diſputare, docere, legere, ſcribere, pertinentia ad ſtudium. Omnia etiam iſta ad hoc comprehendimus, ſcilicet, opus animæ. Hæc opera non prohibentur in feſto: vnde, licet ſtudere, legere publicè etiam pro pecunia, diſputare, exhortari, & concionari. Non enim talia prohibentur opera. Hinc fit, vt liceat aduocato ſtudere in feſto ſuper lites, & quæ ſtudet, ſcribere, & informare etiam iudices ſcripto, & propter pecuniam, quia ſunt iſta animi opera, ita Soto lib. 29 art. 4. & Nauar. cap. 13.

Alia ſunt opera corporis, ſed communia quidem omnibus ex ſe, tam potentibus, quàm ignobilibus, dominis, & famulis, vt iter facere, venari, ſaltare, vti muſicis inſtrumentis. Et hæc etiam non ſunt prohibita in die feſto. Vnde, licet iter facere, audito tamen ſacro, licet venari, & alia huiuſmodi facere. Tamen aduerte, cùm venatio, & iter ex officio fit, ex ſe non licet, vt dicit Silueſt. verb. venatio. & tamen conſuetudo iam optinet iſta non eſſe illicita, & ita tenet Nauar. loco citato, quamuis pecunia fiant. Licita etiam ſunt exercitia artium quarumdam, vt, gladiandi, ſaltandi, pulſandi inſtrumenta, licet pecunia fiant.

Tertia opera ſunt, quæ ex ſe famulatum quendã habent, quo homo homini ſeruit, & famulatur, vt ſuere, & alia mœchanica, & talia ſunt prohibita, dicuntúrque ſeruilia, quia ad famulatum quendam pertinent. Non licet igitur hæc opera exercere diebus feſtis. Atque hoc opus eſt ſeruile, à quo abſtinendum eſt. Opus autem ab Eccleſia prohibitum, habetur cap. 1. de feriis, vbi quædam prohibentur opera, quæ non omnino mœchanica videntur.

Primum eſt, mercatus. Sunt autem tres mercatus.

Primus qui bis in anno, aut ter ſingulis fit annis, dicuntúrque nundinæ: & hæ non ſunt prohibitæ, aut ſi ſunt, conſuetudo obtinet, licitas eſſe diebus feſtis, niſi in aliquo loco conſuetudo contrarium obtinuerit, dum tamen ſacrum audiatur.

Secundus eſt mercatus, qui ſingulis fit hebdomadibus, & hoc non licet diebus feſtis, niſi in aliquo loco conſuetudo contrarium obtinuerit.

Tertius mercatus eſt, emptiones, & venditiones particularũ, quæ fiunt quotidiè, & hæ etiam prohibentur in iſto canone.

Secundum opus eſt placitũ, id eſt, ſententia ciuilis, & ſtrepitus iudicialis

Digitized by Google

iudicialis Iudicum, & notariorum, & aliorum in tale iudicium concurrentium, & hoc est prohibitum. Vnde, non licet iudicibus sententiam ferre: imò in foro etiam exteriori, nulla est. Nec licet Notariis scribere, nec ipsis transcribere scriptoribus. In quo maximè apparet notariorum peccatum, qui seruant pro festis implere cartas, quas reliquis diebus in breui notarunt. Nec licet dicta testium examinare, nisi ob necessitatem aliquam, putà, quia alio tempore commodè testes, vel personæ haberi non possunt. Licet autem iudicibus, ex concessione Pontificis, non omnibus, sed iura habentibus, in diebus festis, vti iudicio, quando homines illius pagi, aliis diebus suis sunt operibus intenti, quæ non possunt absque in commoditate dimittere.

Tertium est, sententia mortis, aut in causa criminali. Hæc enim fieri non potest, nisi vrgente necessitate, quia non potest aliter commodè fieri, vt in belli tempore fit, aut quando periculum est, non exequendi iustitiam, nisi tunc sententia feratur.

Quartum est prohibitum iuramentum iudiciale. Hoc enim non licet, imò nullum est in foro exteriori, cùm in festo sumitur. Hoc opus igitur est à quo abstinere debemus in die festo, illúdque sufficit ad festi sanctificationem. Ad benè autem sanctificandum, vltra hoc, aliud est necessarium, putà, vt qui est in mortali, tunc conteratur, & ad Dominum conuerti studeat, qui verò est in gratia, diuinæ vacet contemplationi, & bonis operibus, vterque autem à nouo peccato abstineat. Aduerte tamen, quòd tenetur sub mortali, ad benè sanctificandum festum, sed non tenetur sub mortali ad sanctificandum, vnde, non est audiēdus Scot. 3. sententia. distinct. 27. qui dicit, in die festo peccantem mortaliter, bis peccare, quia ratione temporis est nouum peccatum mortale, & necessaria est circunstantia confessionis. Similiter, eum qui de peccato non contritur, peccare mortaliter. Hoc enim est falsum, nec vllo modo populo prædicādum. Licèt enim grauius peccet, qui peccat in die festo, tamen non est grauitas mortalis, nec circunstantia necessaria confessionis. Et ratio est, quia finis festorum est sanctitas ipsa, quomodo dicit Scotus. Ad finem autem nullus obligatur alia obligatione quàm mediorum. Non enim obligatio ad carnis macerationem, finis est ieiunij, sed ad ipsum ieiunū. Ita solum obligor ad illa duo in festo præstanda, non ad finem, quamuis consilium sit optimum omnia ista exequi

Digitized by Google

in die festo. Vide Soto, & Nauar. loco citato, & Caietan. verb' festum, qui nobiscum sentiunt.

De peccato non sanctificantis festa.

CAPVT XXV.

NOn sanctificare festa, ex genere suo mortale est, cùm sit contra diuinum præceptum. Excusatur tamen ob materiæ leuitatem. Cùm enim aliquod opus paruum est, non est mortale, vt, tonsores, vnum in die festo tondere ob aliquam commoditatem, quia non illi vacauit, alias nullum est peccatum, aut ad summum veniale. Cùm tamen materia est magna, vel continua, quia singulis diebus fit, tunc mortale est, nisi excusetur in sequentibus casibus, in quibus, licet absque peccato, in die festo operari seruilia.

Primus est, in Dei cultum, cùm enim opera seruilia immediatè in Dei cultum ordinantur, nec nisi in festo fieri possunt, licita sunt, vt sonare campanas, portare cruces, & similia. Dixi, quæ immediatè ordinantur, nam remota opera, vt colere agros Ecclesiarum, aut edificare ipsorum domos non licet, nisi alicuius Ecclesiæ pauperis nimis, cui aliter vix subueniri potest. Dixi etiam, quæ in festo debent, nam coquere hostias, ornare templorum parietes, non licet in die festo, cùm fieri possunt ante festū, secùs, quando non ita fieri poterunt, quamuis quocunque modo ista facere, etiã cùm ante fieri potuissent, ex se non sit mortale peccatū.

Secundus casus est, ob necessitatē. Est autē multiplex necessitas.

Prima corporalis propria. Ob hanc enim licet operari. Vnde, licet pauperi, quia aliter non potest ali, nisi manuū labore diurno, etiam in festo laborare secretè ratione scandali, dum tamen sacrū audiat prius. Altera necessitas est corporalis proximi, putà, infirmitas, ratione cuius licet omnia opera ad hanc necessaria admouere. Vnde, excusantur medici, tonsores, pharmacopolæ, & alij, suam ad hanc operā exhibentes. Excusantur etiam notarij testamenta conficientes, & etiam necessitas proximi corporalis victus ratione, cuius excusantur qui carnes vendunt, occidunt animalia, & vendunt necessaria illis diebus festiuis ad victum.

Tertia necessitas est, rei propriæ, vel proximi. Vnde, licet, ne damnum alicui quod homo patiatur in re, operari in die festo, cùm proba-

Digitized by Google

probabiliter pateretur damnum, nisi illa opera fierent. Vnde, licet in tempore messis metere, & tempore autumni serere, cùm timetur periculum aliquod temporis non oportuni, & ratione huius excusantur operarij, quorum opera intermitti non possunt absq; damno, vt, qui vitrum fundunt, & qui nauigant, & similes.

Quarta est, ad euitandum damnum corporis. Vnde, licet tempore belli aggeres necessarios struere, muros ædificare, & similia.

Quinta necessitas, cùm perditur occasio magni lucri, vt, in piscatione halecum, & tunnorum, qui nō nisi certis diebus veniunt, tunc licet piscari in die festo.

Secunda est vis, seu violentia, vt, cùm famuli, vel serui, laborare in die festo coguntur à dominis, tunc possunt, dummodò non cogantur à dominis in fidei contemptum, tunc enim mos potius est obeunda. In his omnibus necessitas excusat.

Tertius casus est, pietas in bonum, & vtilitatem proximi indigentis. Vnde, licet sepelire mortuos. Licet enim pro egeno laborare, dummodo in graui necessitate sit, alias nō. Vnde, dicit Caietanus, non licere vias sternere publicas pro viatoribus, aut pontes erigere, nisi vrgeat necessitas, cùm alio tempore fieri possunt.

Quartus est, bonum Reipublicæ, vnde, licet istis viatoribus publicis, in Reipublicæ vtilitatem iter conficere. Licet etiam in publicis vtilitatibus præparare vias, & construere loca pro spectaculis, quando non possunt fieri nisi in ipso festo.

Quintus casus est Pontificis, aut Episcopi licētia expressa, cùm id concedit: aut virtualis, cùm aliqua opera videt, & dissimulat. In his casibus licet in festo operari, extra quos non licet, sed seruanda sunt modo prædicto.

Finis libri quarti. *Laus Deo.*

Digitized by Google

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS,

LIBER QVINTVS.

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes.

CAPVT I.

ABSOLVTIS præceptis primæ tabulæ, quæ ad Dei honorem pertinebant, nunc de præceptis secundæ tabulæ, tractare oportet. Vnde meritò hunc librum, maioris distinctionis gratia, separauimus. Hæc autem pertinent ad dilectionem proximi, sicut illa primæ tabulæ, ad dilectionem Dei pertinebant. Inter hęc, primum, quod ordine quartum est, ponitur præceptum; honorandi patrem & matrem, quod habetur Exodi 20. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.* In cuius explicatione, duo perpendenda sunt. Alterum est, qui vocentur hìc pater, & mater. Alterum, quomodo sint pater & mater honorandi.

Circa primum, vt benè aduertit Concil. Colon. & Doctores; in explicatione huius, quatuor genera personarum sub his nominibus cumprehenduntur, saltem sub patris nomine. Primum est parentum, qui nos secundum carnem genuerunt. Alterum est, superiorum potestatem spiritualem habentium, vt sunt Episcopi, Curati, Pastores. Tertium est, potestatem sæcularem habentium, quales sunt Reges, Principes, Duces, Domini. Quartum est aliorum, qui aliquam supra nos potestatem habent, quales sunt Magistri,

Digitized by Google

gistri, tutores, & alij huiusmodi. Omnes isti sub hoc præcepto includuntur, quamuis primum locum obtineant patres primo modo considerati: ordine tamen suo de omnibus oportet dicere, non solùm quomodò inferiores erga superiores, sed etiam superiores erga minores se habere debeant, quòdque sit singulorum officium.

Circa secundum, aduertendum omnia Decalogi præcepta esse fundata in iustitia. Est enim iustitia quædam virtus, qua reddimus cuique quod suum est: Huius quatuor sunt partes. Prima est, qua Deo reddimus quod suum est, illique debemus; & hæc dicitur religio. Hæc enim nos inclinat, vt Deo exhibeamus debitum cultum, & honorem. In qua virtute tria præcepta primæ tabulæ fundantur. Altera est, qua parentibus secundum carnem impendimus quod eis hoc titulo debemus. Et hæc dicitur pietas. Et hæc in isto præcepto fundatur. Tertia est, qua alijs superioribus exhibemus ea, quæ ratione superioritatis debemus; & hæc dicitur obseruantia. Et ista etiam isto precepto continentur. Quarta est, qua alijs proximis generaliter impendimus ea quæ debemus, & hæc dicitur propriè iustitia. Et hæc alijs sequentibus sex mandatis comprehenditur. Est igitur hoc præceptum pietatis, & obseruantiæ. Oportet ergo incipere à pietate, quæ erga parentes secundum carnem versatur.

Filij tria tenentur exhibere parentibus, & in his, honor ad quem obligantur, consistit, puta amorem, obedientiam, & reuerentiam.

Circa amorem, aduerte obligari filios erga patrem & matrem, ad amorem internum; adeo vt qui odio habet patrem, vel matrem, desiderando eis aliquod notabile malum deliberate, siue malum animæ, siue corporis mortaliter peccat, & grauius, quam si istud odium esset erga alterum; adeo vt teneatur in confessione istam circunstantiam exprimere, vt tenet Nauar. cap. 14. num. 11. sicut qui patrem occideret, teneretur exprimere circunstantiam.

Rursus secundò, non sufficit amor internus, sed debet esse signo exteriori aliquando manifestus adeo vt qui exterius, dure & asperè tractat patrem, ipsumque contristat, si id sæpè faciat, aut multo tempore, mortaliter peccat, iuxta Alex. p. 3. quæst. 33. & Sylvest. verb. filius. §. 25.

Digitized by Google

Rursus tertiò, tenetur necessitati patris spiritualis, in quantum potest, subuenire. Vnde qui in mortis articulo non curant vt pater confiteatur, vt faciat testamentum, imò arcent illum à testamento, ne rei aliquid imminuatur, peccant mortaliter.

Ad hanc necessitatem spiritualem reducitur, post mortem pia opera testamentis patrum ordinata implere, cum primum fieri potest, eáq; differre absq; iusta causa & graui, est peccatū mortale.

Rursus quartò tenetur etiam corporalibus necessitatibus in quantum potest, subuenire: vt si infirmi sint, visitare, & attendere siquid desit, quod præstare possit, si in carcere detinentur; adhibendo operam quantum possunt, vt liberentur, si mente capti sunt, vt eis debitè prouideatur.

Rursus quintò, tenentur eis in paupertate subuenire cùm possunt, aut in vitæ periculo. In cuius gratiam aduerte, necessitatem posse duplicem esse: aut extremam vitæ, vt si esset adeò pauper & impotens, vt nec haberet victum, nec posset conquirere, aut si esset morti obnoxius, nisi summam pecuniæ daret, quam nec habet, nec est qui det: Altera necessitas non est extrema, sed multùm grauis. Vtraque obligat filium, vt, si possit, succurrat. Adeò autem obligat, vt si filius qui possit iurare patrē, ipsum relinquat, ingrediaturque religionem, mortaliter peccat, vt tenet S. Thomas, 2. 2. 101. art. 4. ad quartum. Obligatur enim succurrere, & non intrare. Si verò iam est professus, aliqui putant in vtraque necessitate teneri egredi, at verò Caiet. loco allegato: 2, 2, & Nauar cap 14. dicunt non teneri, nisi in extrema necessitate; in graui autem non licet. Huic consentit S. Thomas. Addit Nauar. nisi cùm intrauit religionem. pater erat in illa graui necessitate; nam tunc tenetur egredi, quia iniustè intrauit. Conueniunt autem isti in omni casu posse egredi, petita tamen prius facultate, licèt non obtenta a superiori. Ista intelliguntur iuxta Alex p. 1. q. 33. quando non est necessitas spiritualis filij. Nam tunc non tenentur cum peccati mortalis graui periculo, necessitati illius corporali subuenire. Vide quanta sit obligatio filiorum.

Rursus est tanta, vt in necessitate extrema filiorum, & patris, filius teneatur potius subuenire patri, quam filio; vt tenet Sylu. ver. filius, § 26. Nam in necessitate, maior est obligatio ad patrem quam ad filium, licet non extra extremam. Aliqui contrarium putant, & vtrumque probabile est. Probabilius est primum.

Hoc

Digitized by Google

Hoc igitur modo exhibendus est amor patri.

Est autē obedientia exhibenda, hæc autē est quantùm ad multa.

Primò tenetur filius obedire patri, in his quæ ad gubernationē domus pertinēt, & nō obedire in his, cū res est grauis, & maximè si ex contēptu, & animi obstinatione faciat, peccatū est mortale.

Rursus secundò, tenetur obedire in his quæ ad bonos mores pertinent. Non igitur acquiescere præceptis patris circa mores, conantis filios à peccato mortali, vel horum occasionibus arcere, est peccatum mortale, cùm præsertim pertinacia adest.

Rursus, ducere vxorem indignam contra voluntatem patris, peccatum mortale est, secus, si sit digna, non est mortale, nisi cum multum refert patri aliam ducere. Cum inimicitiæ paternę componuntur ex matrimonio, si filius nolit ducere vxorem quam dat pater, si digna sit, est mortale, licèt ducat aliam dignam. Aduertendum tamen, quòd in rebus iniustis & malis non tenentur filii obedire parentibus, & in his intelligitur illud, *Qui non negauerit patrem suum, non est me dignus.*

Est etiam reuerentia exhibenda parentibus.

Primò, qui percussit patrem, vel minatur iniuriosè, mortaliter peccat, Exod. 2. reus erat propter hoc mortis. Secundò, qui maledicit patri ex deliberatione, mortaliter peccat, & qui etiam verba in eum profert, quæ ex se sunt prouocatiua in magnam iram; secùs, si verba ex se non sunt talia, sed quia pater est extra modum cholericus, tunc non esset mortale.

Rursus, qui indignat patrem, quia ipse in dignitate est, pater verò in paupertate, peccat mortaliter. Cum tamen aliquod damnum filio obueniret notabile in vita, vel in honore, vel pecunia, si pater eius noscceretur, non esset mortale negare patrem, dummodò in animo non negat patrem, & subueniat in necessarijs.

Rursus, accusare patrem coram iudice, vel in ciuili, vel in criminali foro, peccat mortaliter, nec auditur filius. Non enim filius accusator debet esse criminis paterni. Licet tamen coram iudice petere alimenta, quando ei iniustè a patre negantur, vt dicit S. Lu. v. filius. § 28. In duobus casibus filius debet accusare patrē: in crimine lęsæ maiestatis, & in crimine hæresis. At Alex. 3. par. q. 35. dicit, quòd non in omni hæresi, nisi quando est perniciosa, quòd alios inficit, si tamen secreta sit, & solum ipsi patri nociua, non tenetur. Hæc sunt igitur ad quæ filij tenentur erga parentes.

Digitized by Google

At parentes erga filios ad tria tenentur.

Primò subuenire in corporalibus. Debent enim non negare alimenta, nisi aliquando ad tempus, in pœnam alicuius peccati grauis, & dum non incurrat filius notabile detrimentum. Hinc fit, vt exponere filios in templis extra necessitatem, sit mortale. Similiter non subuenire in aliis necessitatibus corporalibus.

Secundò, subuenire in spiritualibus. Debēt enim attendere, vt filius bonos imbibant mores, vt seruent præcepta Dei, vt abstineāt à malis, non permittere esse sibi inobedientes, superbos, ociosos.

Tertiò, tenentur non retrahere à bono statu, vnde qui filium à religione extrahit, mortaliter peccat, & qui volentem ingredi sine iusta causa impedit, similiter qui coercet à bonis, à confessione, à concione.

Rursus tenentur, non cogere ad statum aliquem. Vnde parentes qui inuitos filios, aut filias matrimonio iungunt, peccant grauissimè. Tum etiam qui inuitas filias in monasterium trahunt, ibique profiteri compellunt. Hæc sunt, quæ circa patres, & filios præcipuè sunt aduertenda.

De obligatione viri, & vxoris.

CAPVT II.

NOn solùm est obligatio patrum, & matrum in ordine ad filios, sed etiam inter virum, & mulierem.

Vir tenetur primò non impedire, absque causa legitima, vxorem suam ab impletione diuinorum præceptorum, vt ab audiendo sacrum in diebus festis, à confessione & communione tempore Paschatis, & ab aliis præceptis. Atque impedire absque legitima causa, peccatum est mortale. Ab aliis autem quæ ex deuotione sunt, vt audire sacrum diebus profestis, confiteri alijs tēporibus, impedire, non esset mortale; tamen veniale, si sine causa rationabili fiat, cùm deuotiones moderatæ sunt. Et aliquando esset mortale, cùm vxori multùm conuenit confessio aut communio, idque viro constat.

Secundò, tenetur eam non percutere grauiter, dico grauiter, quia non semper est peccatum mortale percutere, cùm sit inferior viro, possitque ob culpam castigari ab eo, tamen extra modum percutere, non habita ratione personæ, & conditione illius, quia vxor non serua est, peccatum est.

Tertiò

Tertiò tenetur, non afficere iniuria, animo afficiendi iniuria: quamuis enim aliquando liceat verbum iniuriæ dicere ob correctionem, tamen animo iniuriandi est peccatum, & iuxta iniuriæ quantitatem, peccati grauitas pensanda est.

Quartò, tenetur attendere domus gubernationi, quantùm ad rem, & mores. Si enim quis bonorum dissipator est, nec vult laborare, cùm labor illius necessarius est pro vxore, & domus sustentatione, peccaret. Similiter, cùm peccare vxorē permittit, nec ipsam, vt potest corrigit. Ipsi enim incumbit morum solicitudo, quia caput est.

Quintò, tenetur cohabitare cum illa. Nolle enim cohabitare absque causa multo tempore, peccatum est graue; dico absque causa, aliquando enim causa est legitima ad tempus non cohabitandi, vt cùm negotia aliquot in domus vtilitatē tractat, vel cùm ad tempus exulat, vel cum inimicitias habet quas sperat componendas breui. Dico, ad tempus, quia, cùm spes reditus ablata est, tenetur, si potest, vxorē extrahere ab illo loco, vt secū cohabitet.

VXOR etiam ad aliqua tenetur erga virum suum.

Primò, obedire in his quæ ad bonos mores, & domus gubernationem spectant. Est enim vir caput, cuius est vtrumque dirigere. Velle autem, viro spreto, gubernare, mortale est.

Secundò, si cùm morosa sit, & rixosa, cognoscat ex eo virum sæpè in blasphemiam prorumpere, tenetur in quantum potest mutare se, & non dare similes viro occationes; aliter mortale esset, velle sic perseuerare,

Tertiò, tenetur sequi virum suum ad cohabitandum in locum, in quem ipse vult ducere. Sunt tamen aliquot casus, in quibus non tenetur sequi virum.

Primus casus, si ex tali mutatione illi immineret vitæ discrimē. Non enim, cum suæ vitę probabili discrimine, tenetur ipsū sequi.

Secundus est, si imminet periculum peccati mortalis.

Tertius, si vir vagabundus est, nec in eodem permanet loco, dūmodò nō fuerit talis, cū ei nupsit. Si enim tali nupsit viro, tenetur ipsū sequi. Si vero post matrimonium facī est, nō tenetur sequi.

Quartus casus est, si in matrimonio intercessit pactū non mutandi locum, tunc nō tenetur ipsum sequi volentē locum mutare, quod solū veritatē habet, cùm necessitas nō vrget virū. Interueniente necessitate, vt vir locū mutet, credo etiā ilāte pacto teneri.

Digitized by Google

De Episcopo.

CAPVT III.

SEcundum locum inter patres, tenent hi, qui in dignitate Ecclesiastica sunt constituti. Horum autem primi, sunt Episcopi, de quibus aliquid dicendum est. Episcopus, nomen est Græcum, idem Latine significat, quòd speculator, superintendens. Est enim officium eius, attendere gregi, & hominibus qui sub eo sunt, studere spirituali eorum saluti. Multa sunt in quibus peccare contingit erga Episcopatum, quæ ad quatuor capita redigi possunt. Quædam enim committuntur ante Episcopatus collationem, quædam in collatione ipsa, quædam ante consecrationem, & post collationem, quædam iam postquàm Episcopus consecratus est.

Ante collationem Episcopatus, homo dupliciter peccare potest, in appetendo, & procurando Episcopatum. In declaratione peccatorum quę in hoc appetendo committi possunt, aduerte tria in Episcopatu posse considerari. Primum est ipsius officium, in quo, omnia ordinantur, hoc autem est antecedere, & prodesse vniuerso gregi. Alterum est ipsa prælatura & gradus, qui est perfectior monachatu, vide S. Thom. 2.2. q. 8. & 9. qui Episcopatum. Tertium est, redditus temporalis, & honor qui Episcopo exhibentur.

Sunt igitur istæ regulæ.

Prima est. Qui existens indignus episcopatu, & insufficiens, appetit (appetitu deliberato) ipsum habere, nec cogitat se dignũ exhibere, mortaliter peccat, quia appetit id quod habere mortale est. Idẽ dicendũ, de quocunq, beneficio & dignitate Ecclesiastica.

Secunda. Quamuis se dignum probabiliter credat, si tamen appetit episcopatum, ita vt paratus sit, si posset etiam via iniusta, & per peccati mortalis commissionem habere, mortaliter peccat. Hoc etiam de aliis dicendum est.

Tertia. Qui appetit Episcopatum (quamuis dignus) propter reddit⁹ temporales, tanquam finem, mortaliter peccat, secundùm Sylu v. Episcopus §. 4. quia est cupiditas periculosa, & bono communi repugnans. Dixi tamen, tanquam finem, quia moueri ad ap-

Digitized by Google

ad appetendum Episcopatum à redditibus, non est mortale, dum non faciat Romo ipso fine, sicut aliquis potest licitè moueri ad amandum Deum à retributione quam sperat, licèt non amet propter eam vt finem,

Quarta. Idem est dicendum, de eo qui Episcopatum propter honores appetit, vt finem. Est enim ambitio nimis bono communi repugnans, vt tenet idem Siluest.

Quinta. Qui appetit Episcopatum propter gradum præcipuè, peccat, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 185 art. 1. peccato præsumptionis, quia cùm sit altus status, & perfectionis, præsumptuosum est hominem appetere talem gradum. Licèt licitum esset appetere, vt Deus ei tantam perfectionem daret, vt tali gradu dignus esset. Illo tamen modo appetere, credo non esse mortale, sed veniale, quia non inest tanta peruersio, quanta sit in appetitu, propter honores, & redditus.

Sexta. Qui appetit Episcopatū propter officium, vt alijs prosit, ex se quidem non peccat, quia licitè potest id aliquando fieri, tamen peccatum est, nisi fiat cum necessitate, putà quando non est qui dignè Episcopatum talē habeat, vel cum reuelatione aliqua, vel Spiritus sancti inspiratione. Hæc S. Thomas loco allegato. Et ratio est, quia illud prodesse alijs est coniunctum, cum per se, quod est difficile, vnde videtur esse presumtio, tale appetere officium. Puto tamen, quod qui solum propter vtilitatem aliorum moueretur ad desiderandum, non peccaret, licèt periculosum sit, quia facile moueri potest appetitus præsidendi, & honorandi ab alijs. Hæc sunt circa appetitum, nec est ista doctrina contra illud ad Timotheum 3. *qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*; nam Paulus non dicit, bene desiderare semper, qui Episcopatum desiderat, sed bonum opus desiderare, quod statim explicat, narrans perfectionem Episcopi. Potest autem bonum, non bene aliquando desiderare in procurando Episcopatum, & committi potest peccatum. Sylu. ver. Episcopus, putat, in quocunque casu, etiam in necessitate, peccatum esse procurare. Sed ego non credo. Puto enim licere, cum necessitas vrget, in quo casu dicit S. Thomas licitum esse appetere. His modis contingit peccare, ante Episcopatus collationem.

In ipsa collatione tripliciter potest esse peccatum.

Primo, si cum ineptus sit, Episcopatum recipit. Verbi gratia: Si ig-

Digitized by Google

Si ignorans sit, si peccator est publicus, nec se emẽdare intendit, si inutilis, & ineptus gubernationi, non enim potest retinere.

Secundò ex parte ipsius collationis, si per symoniam fit, si per intrusionem. Si per fraudem. Est autem fraus, dissimulare id quod exprimendum est, quia necessarium est in Episcopatu. Hæc autem habentur in Concilio Tridentino, sessione 22. cap. 2. de reformatione. Est necessaria ætas, vita bona, ordo sacer, ad minus subdiaconatus per sex menses antè susceptus, & doctrina. Hęc autem debet esse notabilis, vt sit doctor, vel licentiatus in Theologia, vel in iure canonico, ab vniuersitate aliqua meritus approbatus, vt à tali vniuersitate, testimonium huius doctrinę habeas. Qui autem aliquid horum fingit, peccat mortaliter grauiter.

Tertiò etiam contingit peccatum in recusando finaliter Episcopatum. Cùm enim ex obedientia Papa obligat aliquem vt suscipiat Episcopatum, non potest absque peccato finaliter recusare, sed debet acceptare, & si habet impedimentum quod ipsemet potest auferre, vt si peccator est, tenetur auferre, vt dicit S. Thomas loco citato. Si autem est impedimentum quod Papa potest, debet manifestare, si neuter potest auferre, putà quia est ignarus, vel inutilis, prorsus non debet acceptare, nec hoc licitè potest Papa præcipere. Tenetur etiam acceptare, cùm necessitas vrget boni Episcopi, quamuis sine præcepto ei offeratur. Hæc autem sunt in collatione.

Post collationem verò, ad vnum obligatur Episcopus, ex Concilio Triden. cessione. 23. cap. 2. de reformatione, vt intra tres menses proximos, suscipiat consecrationem, quam nisi susceperit, omnes redditus pro rata illius temporis, restituere tenetur. Quòd si intra tres alios non susceperit, ipso iure sit Episcopatu priuatus. Hic tamen non credo obligare ad mortale, nisi contemptus adsit, sed ad solam pœnam. Si quis tamen multo tempore consecrationem non suscipiat, cum possit, non excusaretur à mortali, cùm suscipiat redditus, non exercens officium pro quo ipsi datur. Hic canon comprehendit Cardinales etiam Episcopos.

De Epi-

Digitized by Google

De Episcopo post consecrationem.

CAPVT IIII.

POstquam iam Episcopus constitutus est, & consecratus: vt suum possit exercere munus, ad multa tenetur.

Quorum primum est, propriæ Ecclesiæ personaliter residere. In cuius gratiam declarandum est caput primum Concilij Tridentini, sessio. 23. de residentia, in quo tria continentur. Primum est, peccatum nolentium residere. Secundum est, pœna tali peccato imposita. Tertium est, causæ propter quas potest ad tempus non residere Ecclesiæ propriæ.

In Primis peccatum est nimis graue mortale, non residere Ecclesiæ propriæ absque causa. Seu enim residentia sit de iure diuino, siue humano (quod nos non intendimus modo definire) omnes conueniunt esse mortale & magnæ damnationis. Per Episcopos hîc intelligere oportet, non tantum Episcopos, sed Archiepiscopos, Patriarchas, & superiores, etiam Cardinales Episcopos.

Pœna autem à consilio imposita est, vt toto tempore qui non residerint, omnes integros redditus pro rata perdant, sintque reddendi vel Ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus, & absque vlla alia declaratione vel sententia, sed ipso facto teneantur in conscientia ipsos reddere.

Circa autem causas non residendi, aduerte esse duplicem absentiam.

Altera, quæ ad modicum sit tempus, & reputatur pro non absentia, & hanc permittit Concilium: quæ datur quatuor conditionibus.

Prima est, vt sit rationabilis aliqua causa absentiæ, verbi gratia, si est recuperandæ valetudinis gratia, vel conseruandæ, vel excipiendi aliquem magnatem, vel alicuius negocij causa, vel quid simile. Nulla enim rationabili causa existente, nulla permittitur absentia.

Secunda est, vt inde non sequatur detrimenti causa ouibus.

Tertia est, vt ipsa absentia sit ad summum, duorum, aut trium men-

mensium, siue continuè fiat, siue interpolatè. Omnes enim absentiæ, si multę fiãt, simul sumptæ, nõ debẽt tale spatiũ excedere.

Quarta, vt quantum fieri potest, ista absentia non sit temporibus Aduentus, Natiuitatis, Quadragesimæ, Paschatis. Pentecostes, Corporis Christi. His enim temporibus, oues maximè delectantur præsentia pastoris.

Altera absentia est longa, quæ verè pro absentia reputatur, quæ fit per annum, aut duos, vel tres, vel plures, etiam quæ fit per plures tribus prædictis mensibus.

Talis absentia debet fieri tribus conditionibus.

Prima est, vt sit harum quinque causarum, quæ sunt Christiana charitas, vrgens necessitas, euidens reipublicæ vtilitas, euidens etiam Ecclesiæ vtilitas & debita obedientia.

Secunda, vt talis causa approbetur priùs à Papa, vel à Metropolitano, & hoc deficiente, à Suffraganeo seniore residente, & talis approbatio in scripto contineatur: nisi sit causa publicè manifesta, qualis est Ecclesiæ, vel Reipublicæ euidens vtilitas.

Tertia est, vt in tali absentia maximè prouideat, vt Ecclesia ex ea nullum detrimentũ patiatur. His omnibus statutis, absentia licita erit, licèt lõga sit. Super est nunc causas illas quinq; declarare.

Per Christianam charitatem oportet intelligere proximorum vtilitatẽ. Cùm enim proximus laborat, potest (vt illi succuratur) aliqua fieri absentia. Verbi gratia, est Ecclesia aliqua, quæ vertatur in periculo hæresis magno, potestque multùm Episcopus alterius diœcesis ei prodesse sua prædicatione, tunc, relicta propria, potest ad tempus in aliena morari, ob proximorum vtilitatem. Tamen ista causa intelligenda est, dum in propria non sequatur notabile detrimentum spirituale. Tunc enim abesse nõ potest, sed propriæ attendere debet, licèt minùs indigeat. Potest etiam ob paces magnatum componendas abesse, sed semper intelligenda est causa hæc: dum non sit maius detrimentum, aut si minus, sed notabile, quod sequetur in propria ecclesia. Tunc enim relinquere eam, est contra charitatis ordinem, quo plus sibi, quàm alteri quis tenetur.

Altera causa est vrgens necessitas, cùm nimirùm periculũ imminet Episcopo, vitæ, nisi discedat al Ecclesia, vel ob infirmitatẽ, vel ob persecutionẽ alicuius tyranni, vel aliqua simili causa. Tunc enim potest ad tempus recedere, dummodò tamen non sequatur

spirituale

ſpirituale detrimentum gregis. Tunc enim debet mortē appetere potiùs. In hoc enim caſu illud verificatur, *Bonus paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis.* Cùm igitur tyrannus vel hæreticus nocere ouibus ſtudet ſpiritualibus, potiùs debet paſtor mori, quàm oues deſerere.

Tertia cauſa eſt, euidens reipublicæ vtilitas. In vtilitatē enim totius Regni vel prouinciæ temporalem, poteſt etiam Epiſcopus abeſſe. Debet tamē iſta cauſa eſſe cū neceſſitate. Cùm enim aliter quàm per Epiſcopum, poteſt id fieri, non debet Epiſcopus abeſſe. Vnde iſti Epiſcopi qui curam rerū ſæcularium regni gerunt, cùm id ex neceſſitate fit, licitè abeſſe poſſunt: cum verò extra neceſſitatē, quia æquè per non Epiſcopos fieri poteſt, non videtur excuſati. Debet autē iſta vtilitas eſſe euidēs. Nā cùm nō ita nota eſt, melius eſt, vt Epiſc. in ſua maneat Eccleſia, imò manere tenetur.

Quarta cauſa eſt, euidens Eccleſiæ vtilitas. Cum enim propria eccleſia indiget Epiſcopi abſentia, ad aliquid pro ea procurandum, abeſſe poteſt. Similiter in vtilitatem vniuerſalis Eccleſiæ, vt cùm Cōcilij generale, vel prouinciale cōgregatur. Similiter cùm legatione aliqua fungitur in beneficiū totius eccleſiæ, q; nō ita benè niſi per Epiſcopū fieri poteſt. Cū enim aliter poteſt, nō licet abeſſe.

Vltima cauſa eſt, debita obediētia. Cùm enim Papa imponit aliquod negotium Epiſcopo, qui requirit ad tēpus abſentiā, abeſſe poteſt Sed attende, quòd non ſufficit obedientia tantū, ſed debita, quia cùm abſque cauſa rationabili aliquid præcipitur, non debemus audire, nec Papa pro ſolo libito excuſare à præſentia ſuæ eccleſiæ Epiſcopū, niſi cū neceſſitate aliqua. Maximè igitur cauſa attendenda eſt, ne ſit inferioris momenti, quàm vtilitas propriæ eccleſiæ, & ſit cum neceſſitate aliqua. Hæ ſunt cauſæ, ob quas Epiſcopus poteſt ad tempus non reſidere, ſine quibus abeſſe (vt dixim⁹) mortale eſt peccatū: cuius grauitas, ex quibuſdā malis quę ſequuntur, percipi poteſt. Sunt enim ſæculares irreuerētes, clerici irreligioſi, perit namq; doctrinæ puritas, & pauperes nimis patiūtur, & multa alia ſequuntur incōmoda. Hoc igitur primum eſt, ad quod Epiſcopus tenetur.

Secundo, tenetur ordines per ſeipſum cōferre, vt habetur eadē ceſſione. c. 3. Quòd ſi aliquo legitimo impedimento ad tempus non poteſt, mittat ſuos probatos & examinatos prius, ad alium Epiſcopū. Adde etiā quòd tenetur Confirmationis ſacramentum

Digitized by Google

adhibere, quod nisi per Episcopum administrari potest. In quo mirabilis est abusus: multi enim sunt senes non confirmati, defectu Episcopi non ministrantis. Debet etiam singulis annis chrisma conficere, vt baptizandis nouum detur: vt habetur de consec. d. 4. cap. omni tempore. Hæc igitur, quæ non nisi per Episcopũ ministrari debent, tenetur sedulò, & diligenter pro necessitate exhibere.

Tertiò tenetur ordinis non nisi dignis conferre. Vnde, admittere ignorantes, & homines malæ vitæ ad sacros ordines, nullámque in hoc, aut paruam facere diligentiam, & examen, mortale peccatum est Rursùs, non sunt admittendi, qui nullam victus rationem habent ad sacros ordines; & si Episcopus admittat, tenetur ipsis alimenta præstare.

Quartò, tenetur beneficia cõferre dignis, & ijs qui tale possint beneficium exercere. Est autem sufficientia maior, vel minor, pro beneficiorum qualitate, petenda. Nam maius est officium curati, quàm simplicis. Qui autem relicto digno, confert indigno, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionẽ secundùm omnes. Ista autem restitutio, est Ecclesiæ illi facienda, cuius est beneficium, vt tenet Syluest. verb. restitutio. 3. §. 5. & Soto lib. 4. de iust & iur. 46. art. 3. contra Caiet. qui dixit esse digno faciendam. Non solùm autem est digno conferendum beneficium, sed digniori. Si enim relicto digniori, conferatur digno, mortaliter peccat (non tamen tenetur ad restitutionem vllam) dum tamen sit apertè dignior, & in notabili excedens. Cùm enim res est dubia, vel excessus est paruus, vel probabiliter maior ab aliquo speratur futurus excessus, non esset mortale, non digniori conferre.

Quinto, tenetur concionari, & seminare verbum Dei per se. vt habet Concilium Tridentinum sessione 5. ca. 2. nisi legitimo retentus impedimento sit. Tuẽ tamen debet prouidere sufficiẽtes homines, viros doctos, & probatos, ac sanæ doctrinæ, qui id faciant, debetque attendere, ne mala seminetur doctrina, & eos qui seminant, a predicatione coercere, & expellere quicunque illi fuerint.

Sextò, tenetur singulis annis synodum dioecesanam facere, in qua prouideatur de rebus ad statum suæ Ecclesiæ pertinentibus. Hoc autem sunt antiquum dist. 8. per multa capita, sed renouatum est in Concil. Trident. sessi. 24. cap. 2. de reformation. vbi

etiam

Digitized by Google

etiam præcipit Metropolitanis, singulis triennijs concilium prouinciale congregare, in quo omnes Episcopi, qui sub eis sunt, conueniant. Sunt enim aliquot causæ graues, vel totius ecclesiæ, vel totius prouinciæ, vel alicuius ecclesiæ, quę non possunt facilè, nisi in tali congregatione disponi.

Septimò, tenetur, singulis annis visitare suum Episcopatum, qui si non potest totum, saltem maiorem partem, ita vt biennio totum visitetur: si autem iustè impeditus fuerit, id faciat per Vicarium. Fuit autem ius antiquum, 10 q. 1. relatum cap. Episcopum, sed renouatum in Concil. Trident. eadem sess. cap. 3. in quo rationes propter quas ista visitatio facienda est, ponuntur quinque, scilicet rectam, & orthodoxam doctrinam, expulsis erroribus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populos exhortationibus, & admonitionibus, ad religionem, pacem, innocentiáque accendere, omnia ad fidelium vtilitatem cõstituere. Quòd si omnia rectè se habere inuenerit, Deo gratias agat, vt habetur 10. q 1. cap. placuit.

Octauo, tenetur bonos ministros constituere, tam in foro interiori, quam exteriori, & in hoc deficere ex negligentia crassa, aut malitia, mortale est, & graue. Hoc autem imponitur Episcopis in d. 89. cap. decenter, ne consanguineis tradant officia ecclesiastica, & oppositum facere, mortale est. Quod intelligitur, quando scandalum sequeretur, aut insufficientes sunt. His cessantibus, posset eis ista committere, quamuis si alij sufficientes essent, securius est, in æquali causa committere non consanguineis.

Nono tenetur mores populi diligenter considerare, & super populum vigilare, peccata publica vt adulteria, lusus aleatum, & similia prohibendo; &, si opus est, castigando, & maximè in peccata clericorum animaduertendo. Videre autem, & permittere, horrendum est peccatum. Nec excusatur Episcopus si non sciat, nisi omnem adhibuerit diligentiam, & inquisitionem ad hoc, hoc enim ad eius officium nimis spectat.

Decimò tenetur esse vitæ irreprehensibilis, vt habetur prima ad Timotheum 3. vt nullum peccatum publicum committat, quod aliis possit esse malo exemplo, aut scandalo. Vnde, si quis concubinarius esset (quod absit) vltra grauissimum fornicationis peccatum, mortaliter peccaret, & ratione scandali, & mali exempli; totiesque peccaret, quoties esset scandalo subditis. Nec satis

Digitized by Google

est ei, etiam non peccare, sed debet exemplar esse virtutis subditis suis. Est enim *Ciuitas supra montem posita*, & est lux, quæ sic debet lucere, vt subditi *videant opera eius bona, & glorificent Deum patrem qui in cœlis est.*

Vndecimò, tenetur eleemosinas facere. Vt autem intelligas quomodo ad hoc teneatur, aduerte, bona seu redditus Episcopi, posse esse duplicia. Quædam sunt, quæ titulo aliquo sæculari habet, vel hæreditario iure à parentibus, vel donatione aliqua, vel aliqua alia causa Quædam sunt iure ecclesiastico habita. Aduerte rursus, in ecclesia primitiua, vsque ad tempora Augustini, & Hieronimi, Episcopum, & clerum, solitos viuere in communi. Vnde, bona quæ vel ex decimis, vel ex fidelium deuotione offerebantur, erant indiuisa, & fiebant distributioni Episcopi, quæ partim ipsi, partim clero, partim fabricæ, partim pauperibus obueniebant: postea verò, quando quisque per se vixit, talia bona diuisa sunt in quatuor partes; prima Episcopo seruata, secunda Clero: tertia fabricæ, quarta pauperibus, & sic in omnibus ferè locis manet ista diuisio.

Hoc supposito dico primò de bonis iure sæculari habitis, non magis tenetur Episcopus facere eleemosinas, quàm Princeps alius, aut dominus sæcularis; peccat autem, aut auaritia, aut prodigalitate, sicut alij, potéstque vti, in quouis vsu, absque restitutionis obligatione.

Dico secundò, si alicubi ista diuisio bonorum Ecclesiasticorum non est facta, tenetur Episcopus nihil subtrahere clero, pauperibus, aut fabricæ: bona enim talia retinere, & sibi vsurpare, non solùm mortale est, sed etiam ad restitutionem obligat, & in hoc omnes conueniunt.

Dico tertiò, vbi iam diuisio est facta, Episcopus subtractis his, quæ ad decentem victum, & vestitum, & domus ornatum pertinent, & subtractis his etiam, quæ gratia pietatis & charitatis potest in alios consanguineos indigentes, aut famulos distribuere; tenetur residuum dare pauperibus sub mortali, & in hoc omnes conueniunt; quamuis sint discordiæ. Quidam enim dicunt, teneri ad restitutionē, quia non habet dominum illius portionis pauperum, quidam, non teneri, quia habet ipsum dominium. Credo non teneri cum sancto Tho. 2. 2. q. 185. Quicquid tamen sit, mortale malè ista expendere. Posset quidem ex his quæ ad decen-

tem

Digitized by Google

tem statum pertinent, substrahere aliqua, se restigendo, quæ in quosuis vsus possit expendere, aliter non. Qualis autē debet esse status Episcopi & victus, audi Concil. Carthag. 3. can. 15. in hæc verba; *Episcopus vilem supellectilem, mensam, & victum pauperē habeat, & dignitatis suæ authoritatem in side, & vitæ meritis quærat*; Qui canon in Concilio Triden. sess. 25. cap. 1. reformatus est, parum mutatis verbis. Verba sunt ista Concilij. *Exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi*, nō solum iubet, vt Episcopi modesta supellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint, verùm etiam, in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo, cauent, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum quodque nō simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptū præferat. Hæc concilium; & attende ibidem interdici, ex Ecclesiasticis bonis, consanguineos, fratres, nepotesue augere; Hoc enim, nullo modo licere, ibi concilium docet, quamuis possint, si pauperes sint, mediocriter eis prouidere. Et hæc omnia etiam dicta esse vult de Cardinalibus. Et his sit, vt Episcopi, licèt testamentum condendi à Papa habeant facultatem, non possint aliter de bonis his disponere, quod in vita poterant. De quo vide Nauarr. cap 25. nu. 119. Hæc autem omnia, de bonis Ecclesiasticis, dicenda sunt de curatis, & de beneficiatis, & his qui titulo Ecclesiastico, bonis Ecclesiæ fruuntur.

Duodecimò, tenetur Episcopus si ex aliqua religione assumptus est, ad seruanda statuta religionis: de quo vide S. Tho. loco allegato, tamen cum discrimine. Ad essentialia vota tenetur. Tenetur ad castitatem: maius enim est vinculum Episcopi monachi, quàm non monachi, in castitate. Si enim Papa cum monacho nō potest dispensare, nec etiam potest cum Episcopo monacho Tenetur ad obedientiam, sed hæc commutata est ad Papam: sicut Generalis ordinis, non eximitur ab obedientia, sed commutatur ad Papam. Tenetur ad paupertatem: quamuis enim bona habeat, non dominium, sed vsum habet, vt tenet Sylvest. verb. monachus, quamuis Soto libro 10. q. 4. velit paupertate non teneri. Tenetur seruare suum habitum, & ad alia quæ potest cum statu tali seruare, vt, vesci piscibus si erat Carthusianus, nisi cū eo dispensetur. Ad ea verò quæ non possunt esse in tali statu, nō tenetur, vt ad solitudinē, multas abstinētias, & clausuā. Aduerte tamē, quod non obligant ista ad mortale, si in religione ipsa, seu monasterio

Digitized by Google

non obligabant, & in casibus, in quibus superior poterat dispensare cum monacho, potest Episcopus sibi dispensare.

Decimotertiò, tenetur Episcopus, si fecit votum religionis simplex, intrare religionem, & deserere Episcopatum, tamen petita licentia Papæ, quam petere tenetur, vt habet Syl. ver. votum. 3. §. ex 1. Palude.

Decimoquartò, tenetur Episcopus discordes vicinos, si potest, in concordiam & pacem redigere, vt habetur 90. dist. cap. præcipimus.

Tenetur decimoquintò, notarios conuocare, & petere testamenta, & examinare an impleta sint: si autem non sunt, implere facere, ita habetur cap. si heredes, de testa.

Decimosextò, non debet leuibus de causis excommunicationem fulminare, Concil. Trid. Sess. 25. cap. 3. sed graui causa, ac forma iuris seruata, de qua diximus in materia de excommunicatione.

Decimoseptimò, tenetur, quando videt se non posse implere munus, sed peccare non implendo, nec posse abstinere à peccatis publicis, & scandalosis, relinquere Episcopatum petita licentia, c. nisi cùm pridem, de renunciatione. Multa alia sunt, quæ Episcopus facere tenetur, quæ in præsenti relinquimus, in alio loco, & tempore, diuino fauore dicenda latiùs. Vtinam ista quæ diximus Episcopi facerent, sicut tenentur, sperarem ad pristinam innocentiam in breui Ecclesiam Dei reformandam.

De Curato.

CAPVT V.

DVo erga Curatum, id est, habentem beneficium cum cura animarum, pensanda sunt. Alterum est in ipsa beneficij collatione, Alterum pòst.

In collatione cõsiderãda sunt ea, quæ in Curato sũt necessaria. Primò, debet esse legitimus: Qui autem illegitimè natus beneficium habet curatum, absque Papæ dispensatione, nec potest reditus percipere, nec beneficium retinere. Dico autem sine Papæ

Digitized by Google

Papæ dispensatione, nam in beneficio non curato, potest Episcopus dispensare.

Secundò, debet agere annum vigesimum quintum, cap. in cunctis, & cap. licet canon, de election. &, si nondum hunc attigit annum, sine dispensatione non potest retinere beneficium, nec fructus percipere.

Tertiò, debet post collationem beneficij curati, intra annum Sacerdos fieri, aliter perdit titulum ipso facto. Quod quidem intelligendum est, de curato non collegiato. De collegiato enim, locum hoc non habet, vt determinatur in cap. statutum, de elect. Potest Episcopus dispensare per septennium, gratia studij, dummodò in primo anno fiat subdiaconus.

Quartò, debet habere, cùm suscepit beneficium cutatum, animum clericandi. Qui enim non habet, vltra mortale peccatum, tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum pro toto illo tempore, donec animum mutet. Quod intelligendum est, de curato, & non collegiato, habetur in cap. committa, de elect. De aliis beneficiis, alij idem censendum putant, tamen cùm non sit ius ad hoc obligans, non videtur esse pœna amphanda. Peccaret quidem mortaliter, qui animo ducendi vxorem, retineret beneficium aliquod, tamen restituere non esset obnoxius, Navarr. cap. 25. nu. 124. & Soto lib. 10. quæst 5. ar. 6. At Gabr. 4. d. 15. q. 8. ar. 3. tenet obligari ad restitutionem in omni beneficio, etiam non curato.

Quintò, debet esse idoneus ministerio, & officio quod assumit, Conc. Triden. sess 7. cap. 3. vnde, cui necessaria scientia deest, nec animum habet discendi, vel non cognoscit se aptum ad discendum, vel qui peccator est publicus, nec de emendatione cogitat, peccat mortaliter suscipiendo beneficium curatum, & peccat retinendo, nisi mutetur.

Postquam autem iam constitutus est in beneficio, ex officio suo ad multa tenetur.

Primò, si aliquid ei deest ad officium necessarium, tenetur in quantum potest adhibere: vt si ignorans est, discere, quæ necessaria superius diximus, si malæ vitæ, se corrigere, & si cognoscit se omninò inhabilem ad id agendum, tenetur renunciare, c. nisi cùm pridem, de renunciatione.

Secundò, si duo habet curata, vnum intra sex menses, potest

Digitized by Google

Concil. istud Triden. numerandos relinquere, aliter, vtrumque ipso iure vacat. Quando autem curatum est pingue, & sufficiens sustentari, peccatum esset aliud simplex habere, nisi aliquibus causis excusetur, propter quas, multa simplicia beneficia potest habere, vt diximus. Cùm verò non sufficit decenti sustentationi, potest aliud simplex habere, cum dispensatione tamè Papæ. Duo tamen residentiam exigentia, habere non potest, iuxta decretum Concilij Tridentini, sess. 24. cap. 17. de reformatione. Tenetur etiam curatus, intra duos menses, post collationem, & acceptam possessionem, facere professionem in manibus sui Episcopi, seu eius vicarij, in qua iuret publicè obedientiam sanctę Romanę Ecclesiæ, vt habetur in Concil. Trident. sess. 24. cap. 12.

Tertiò, tenetur residere. Hæc autem residentia est sic intelligenda; iuxta Concil, Triden. sess. 23. cap. 10. de reformatione, non potest abesse, alias perdit omnes redditus pro tempore absentiæ, vt dictum est de Episcopo. Quando autem abesse potest absque peccato, & pœna, debent conuenire quatuor conditiones.

Prima, vt sit rationabilis causa, qualem diximus de Episcopo.

Secunda, vt sit probata ab Episcopo talis causa, & in scriptis.

Tertiò, vt ad summum absentia sit per duos menses.

Quartò, vt hoc tempore, ex redditibus beneficij illius, prouideatur alicui, qui benè, & absque defectu, suppleat locum alterius.

Rursus quartò, tenetur celebrare singulis diebus pro parrochianis, non pro alijs. Secundum Sotum, lib. 9. q. 3. art. 1. Hoc tamen intelligendum est, cui redditus decimarum pingues sunt. Crediderim tamen, sufficere celebrare Dominicis, & diebus festis, & aliquot etiam ex diebus aliis, licèt non omnibus celebret. In hoc tamen multùm consuetudo attendenda, & obseruanda est. Cum autem impeditus est, debet quis suis expensis alium substituere, qui pro eo celebret.

Rursus quintò, tenetur populo prædicare, vt habetur Sess. allegata 24. & docere populum doctrinam Christianam, & credenda necessaria, & peccata communia, & generales virtutes: quamuis non sit necessarium prædicare per se, si aliunde constituat qui prædicet. Hoc autem Dominicis, & festis faciendum est.

Sextò, tenetur ministrare Sacramenta, non solùm tempore obligationis: sed etiam, cum suscipiuntur ex deuotione.

Septimò

Septimò, tenetur inquirere in parrochia sua peccatores publicos, & vita publica, & corrigere per se, vel Episcopo manifestare, & scire, an singuli parrochiani confiteantur, & communicent in Paschate, & audiant sacrum diebus festis.

Octauò, debet infirmos suæ parrochiæ visitare, & scire an Sacramento indigeant, quia periculosus est morbus, & debet ministrare, ipsósque ad suscipiendum exhortari, & ad faciendum testamenta, & alia Christiana opera. Et in hoc, non exequi officium, est grauissimum peccatum mortale. Mori enim continget aliquē, & damnari, qui si susciperet Sacramentum, saluus esset.

Tenetur nonò, sepelire etiam pauperes suæ parrochiæ, licèt nullam inde eleemosynam speret, & illorum animam Deo commendare. Hæc sunt præcipua, ad quæ Curatus tenetur.

De quinto præcepto, & peccato se occidendi.

CAPVT VI.

QVintum præceptum est, *Non occides*. Erga quod, hæc sex tractanda sunt. Primò quid sit homicidium.

Secundo, quot sunt differentiæ homicidij.

Tertiò, quot modis contingit occidere.

Quartò, quando peccatum est, & quomodo.

Quintò, quæ circunstantiæ sunt in homicidio necessario confitendæ.

Sextò, quomodo præceptum hoc sit intelligendum.

Circa primum, facilè potest ex ipsa nominis etymologia, homicidium describi. Et enim hominis occisio, quamuis Theologi, non quamcunque occisionem hominis, vocent homicidium, sed quod est cum peccato, vnde sic describi solet; Homicidium est iniusta hominis occisio. Iure autem tale homicidium, quod cum peccato fit, dicitur homicidium voluntarium.

Circa secundum nota, tria esse in homicidio, ex quorum singulis, ipsum diuidi possit. Est qui occiditur, & ex ista parte, diuiditur in homicidium, quo quis se occidit, & quo occidit alium. Est etiam qui occidit, & ex ista parte diuiditur in homicidium quo aliquis occidit ex intentione occidendi, & in homicidium quod accidit absque intentione, quod dicitur casuale. Est etiam

Digitized by Google

ipsa occisio, & ex hac parte diuiditur homicidium, in id quo immediatè quis occidit, cùm nempe adhibet ipsam actionem, quæ occisio dicitur, vt qui gladium transfigit per corda, immediatè occidit, & in id, quo mediatè quis occidit, nempe cùm adhibet id quod occidit, vt qui ministrat venenum, dicitur occidere, quia adhibet venenum, quod post occidit. Est igitur homicidium mediatum, & immediatum.

Circa tertium aduerte, quinque modis posse aliquem occidere hominem, se, vel alium; facto, præcepto, consilio, permissione, auxilio. Facto occidit, qui adhibet actionem occisionis, puta percutit, aut etiam applicat id quod occidit, vt qui ministrat venenum. Præcepto, qui iubet alicui, vt alium facto occidat, vel faciat occidere. Consilio, qui ad hoc adhibet concilium. Permissione, qui non impedit alterius occisionem, cùm possit, & habeat. Auxilio, qui alterum iuuat ad occidendum: Omnibus his modis occidere contingit.

Superest, vt erga quartum caput, examinemus, quale peccatum sit occidere.

Incipiendo ergo ab homicidio, quo quis se occidit.

Sit prima conclusio. Occidere se immediatè, & ex intentione, est mortale peccatum, ex iure suo, & nisi excusetur in deliberatione aliqua, est verè mortale contra charitatem, qua quis tenetur se diligere, contra iustitiam, qua homo tenetur versus rempub. cuius pars est, & qua tenetur versus Deum, cuius creatura est, quocunque fine id fiat, siue ad euitandum maius malum, vel infamiam, vel propter peccatum commissum, vel propter peccatum quod probabile timetur. nullo modo vnquam id licèt. Vide Sylu. ver. homicidium, 1. §. 4. conclusio habetur 23. q. 5. can. si non licet, & can. placuit. In hoc enim præcipitur, ne oratio fiat, pro occisore sui. Ratio autem est, quia homo non est dominus vitæ suæ, sed tantum custos. Non obstat, Samsonem se occidisse, & aliquas virgines martyres; hoc enim Spiritus sancti reuelatione factum esse, tenendum est, vt docet August. 5. de ciuitate Dei à c. 17. per multa, vbi de hac materia loquitur. Non solum autem peccat qui se occidit, sed qui præcipit, vel consulit, vel iuuat, vel cùm possit facere prohibere, non prohibet. Sunt enim isti suo modo homicidæ; & mortaliter peccant.

Secunda conclusio. Membrum aliquod immediatè, & ex deliberatione

Digitized by Google

beratione sibi abscindere, ex genere etiam suo mortale est, &, qui se mutilat, si Sacerdos, clericus, vel monachus est, incurrit excõmunicationem, *si quis suadente*, vt dicunt Ioan. Andr. Pan. Felin. cap. cùm contingit, de sent. excommun. Vide Nauar. cap. 15. num. 11. dist. 55. can. si quis abscideritː & can. qui partem: Hoc autem est, quia, homo non est Dominus membrorum suorum, vt l. liber homo, ff. ad legem Aquil. quamuis id fiat prætextu sanctitatis. Vnde, abscindere partes viriles ob castitatem, mortale peccatum est. Similiter aliquid bibere ad sterilitatem, vt fœminæ faciunt, mortale est, quia se priuãt potentia generatiua naturali. Peccant etiam illi alij, sicut in homicidio consulendo, iuuando, &c.

Licet tamen in duobus casibus membrum abscindere sibi.

Primò, ob sanitatem, vt qui abscindit manum putrefactam, vel aliud membrum.

Secundò, ob maius damnum vitandum; Qui enim manum habet venenõ tactam viperæ, posset scindere, ne venenum cor comprimeret, & moreretur. Et hoc modo qui ab hostibus esset captus, à quibus mortem speraret, nec posset euadere nisi manũ abscindendo, posset abscindere; Maior, 4. dist. 15. q. 22. Dubium est an teneatur pati membrum abscindi, aut sibi ipsi abscindere ad vitæ conseruationem, quando aliter non potest. Soto lib. 5. q. 2. ar. 1 dicit non teneri. Est enim custos vitæ, quam non tenetur cum tanto labore conseruare. Vnde, medicamenta difficillima, non tenetur acceptare dub. 1. & Soto lib. 5. q. 2. ar. 1. Et hoc etiam modo, si alicui daretur optio, vt vel membrum aliquod sibi abscinderet, vel ab alio occideretur, vel abscinderetur membrum, posset sibi abscindere, vt fecit Iosephus, 2. libro belli Iudaici, cap. 27. qui abscidit sibi manum vnam ne vtraque abscinderetur. Quamuis Sotus hoc non probet, lib. 5. q. 4. ar. vltimo. Sed absque ratione negat: nam in vtroque casu eadem videtur ratio, cùm sit ad maius vitandum malum. Quid enim refert esse ligatum, aut constrictũ à tyranno, vt nisi manum abscindat, mors vel maius sequatur malum?

Tertia conclusio, se occidere permissiuè, id est permittere se occidi, ex se etiam est peccatum mortale. Tenetur enim homo vitæ suæ consulere, in quantum potest & debet.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus licet homini suã exponere

Digitized by Google

vitam, & permittere se occidi, & mori, imo aliquando ad id tenetur.

Primus est, in fidei defensionem. Si quis enim cogeretur fidem negare, vel aliquod peccatum committere, sub pœna mortis, teneturmortem pati, etiam permittere millies potius occidi, quàm fidem negare, vel peccatum vllum admittere.

Secundus est, propter vtilitatem totius reipub. Vnde, si ciuitas esset circumdata ab hoste, vnius, quamuis innocentis, causa; & ille, si se offerret inimico, totam rempub. liberaret à morte, tenetur se offerre, & mori. Ita habet Sotus liber 5, de iustit. q. 1, ar. 7.

Tertius est, ob amici liberationem. Posset enim aliquis vitam pro amico exponere. Sotus libr. 5. de iustit. q. 1. art. 6. vbi etiam dicit quod si esset in mari, nec esset nisi vna tabula, posset non accipere, sed relinquere amico, non tamē posset dare. Sed ego vtrūque iudico esse par, & ita concedit Victor repe. de homicid. num. 26. & similiter concedit Sotus lib. 5. q. 1. art. 8. vbi dicit, aliquando teneri permittere se occidi potius, etiam ab iniusto in valore; aliquando teneri se defendere, etiam occidendo, aliquando esse illi vtrumque libertum, verbi gratia: tenetur permittere se potius occidi, in duobus casibus supradictis, & de porrigente panem in extrema necessitate. Alter est, si esset amicus capite damnatus, posset pœnam pro illo sustinere, & in bello, vel alio periculo oblato, pro ipso mortem subire, licet non teneatur ad id. Aliquando autem non liceret, cùm ipse esset publica persona, & reipub. vel alijs multis vtilis, non autem esset talis ille amicus, Tunc enim teneretur se defendere etiam occidendo.

Quartus est ob bonum proximi. Non enim solùm pro amico, sed pro proximo, potest quis mori, & se occidi permittere. Et hoc modo, vt qui inuaditur ab alio, nec potest fugere, licet possit occidere inuadentem, licet tamen (ne hostis in peccato moriatur) permittere se vinci, & occidi, dummodo etiam non sit talis persona, qualem diximus in tertio casu.

Quintus est, ratione iustitiæ. Cùm enim quis damnatus est morte, potest, & tenetur, omnes actiones quæ dispositiones sunt ad occisionem exhibere, vt si suspendi debet, ascendere scalam, & collū funi appendere, & alia, sed non potest se ejicere à scala, nec occidere, nec licet se defendere a iudice vulnere vel pugna, licèt sit innocens. Vnum tamen licet, cùm in carcere est, fugere si potest,

licèt

licèt iustè sit comprehensus. Imò potest rumpere vincula, & murum forare, seu frangere portas. Non tamen licet vlli nocere, teneturque restituere tantum damnum illatum ex ruptura. Ita tenet Sotus lib. 5. q. ar. vlt. & Caiet. 2. 2. q. 69. & alij; quamuis aliqui contrarium putent. Imò vult Caiet. quòd alij possunt isti ministrare instrumenta, & auxilia, Soto tamen negat, & ita videtur negandum. Similiter, qui damnatus est, vt inedia moriatur, potest cibos (si possit habere) sumere absque peccato. Imò Caiet. putat teneri ad sumendum si possit, tamen Soto loco allegato, putat nō teneri sed posse tententiam sustinere, sicut potest ille in carcere manere, & mortem expectare. Et hoc mihi ita videtur. Posset tamen illi aliquis cibos dare, non tamen tenetur ad id, sicut teneretur ad ministrandum ijs, qui sunt in extrema necessitate, vt dicit S. Thomas 2. 2. q. 31. art. 2. Similiter qui damnatus esset leonibus, posset se defendere ab illis, licèt non tenetur se defendere. His omnibus casibus potest se quis occidi permittere.

Quarta conclusio, occidere se, mediatè adhibendo, & aggrediendo ea ex quibus mors certa, aut probabilis sequitur, peccatum est mortale ex genere suo. Excusatur autem ob tres causas.

Prima est, iustitia, qui enim damnatus est tali morte, potest absque peccato id facere, vt qui sumit venenum, ita dicit Victorius repet. de homi. num. 30, & 32. de militari arte, & nauigatione, in qua videtur homo exponere se periculo, licèt Soto neget posse sumere venenum, aut qui intrat domum leonum, cum tali, est morte damnatus.

Secunda est probabilitas cōtraria, cùm licèt sit factum vt mors sequatur, tamen in tali homine probabile est mortem non euenturam. Et sic, non peccant mortaliter isti funabuli, & aggressores taurorum, cum sint exercitati in tali arte, vt habet Nauarr cap. 15. & si aliquando accidat mors; non ob id mortale peccatum est, quia in illo fuit multum accidentalis.

Tertia est inaduertentia, vt qui se ita in abstinentijs macerat, vt mors sequatur, si ille se occidere intenderet, absque dubio mortaliter peccaret, at si id non intendit, tamen aduertit, & cognouit se occidi, etiam peccaret, vt habet S. Tho. 2 2 q. 147. ar. 1. cū tamē nō aduertit, sed ex deuotione facit, nō tamē mortaliter peccat. Hęc igitur dicta sint de homicidio sui. Sequitur nūc vt dicam de homicidio alterius, cum intētione occidēdi; cùm quis occidit,

aut

aut percutit alium cum voluntate seu intentione occidendi, & percutiendi, & hoc peccatum est mortale & graue, contra iustitiã, & contra charitatem proximi. Tribus autem causis solet excusari, iustitia, necessitate, in consideratione.

In primis occidere hominem ex iustitia, non est peccatum, imò est actus iustitiæ meritorius, si fiat vt fieri debet. Fiet autem, si, concurrant quinque cõditiones, quarum vel vna deficiente, mortale est peccatum.

Prima conditio est, vt sit ex authoritate publica. Cùm enim occidere hominem licitum sit, ob bonum publicum, illius est habere facultatem occidendi, cuius est publicum bonum considerare, qualis est respublica, Dux, vel Princeps, vel alij huiusmodi. Nullus igitur absque authoritate publica propria, vel commissa, potest occidere hominem, quamuis nocentissimum. Est autem mortale sic occidere, vnde peccat qui inimicum, quamuis dignus sit morte, propria occidit authoritate.

Est autẽ vnus casus, in quo licet priuato cuilibet occidere, cùm, putà Tyrannus est in ciuitate aliqua, quẽ aliter non possunt ciues expellere. Ita habet S. Thomas 2. sent. dist. 44. q. 2. ar. 2. & opus. 20. de regim. princip. cap. 6. vbi dicit, non peccasse Brutũ occidendo Cæsarem. Tamen aduerte duplicem esse tyrannum, vnum potestate & dominio, qui non habet titulum verum, sed tyrannicè occupat Rempubl. & hunc licet occidere, vt diximus, dum aliter non potest respub. liberari, & dum spes est probabilis libertatis, aliter, non licet priuato cuilibet occidere. Alterum tyrannum, administratione, qui habet quidem verum titulum, sed tyrannicè tractat subditos, & hunc non licet absque publica authoritate occidere, & asserere contrarium, damnatur vt hæreticus in Concilio Const. Sess. 15. Non tamen ista damnatio de priori tyranno est intelligenda. Alius casus est, cùm priuata persona habet authoritatem publicam, & sic, licet in bello iusto occidere, 23. q. 5. can. si homicidium: Sic etiam licet bannitos occidere, quando Respublica dat facultatem cuilibet, tamen vt dicit Sylues. ver. homicidium, 1. §. 7. debet esse intra iurisdictionem illius reipublicæ. Nam in alieno territorio, non licet nisi ex eius facultate expressa, aut tacita, aut probabili præsumpta. Non tamen licet marito occidere vxorem in adulterio comprehensam, 43 q. 2. can. inter hæc, nam lex ciuilis quæ non castigat, est permissiua

Digitized by Google

missiua tantùm.

Secunda cõditio, est causa. Non licet enim hominẽ absq; causa occidere, & non quauis, sed graui & pertinẽte ad bonũ publicum. Vnde, causa leui occidere, graue peccatũ est; sine causa autem est grauissimũ, nõ enim licet innocentẽ occidere propter bonũ reipublicę. Vnde si esset circudata Respublica, nec aliter liberari posset, nisi tradendo innocentẽ, non liceret morti eum tradere inimicorũ manibus; quãuis posslit non defendere ipsum ob cõmune bonũ, & ipse tenetur se tradere, vt suprà diximus. Est tamẽ vnus casus in quo licet innocẽtem occidere; cùm probatus est nocens Nã iudex secundùm allegata, & probata procedere debet, verum est, quòd cùm iudex innocentiam cognosceret, tenetur facere (vt dicit S. Tho. secunda secundæ quęst. 64.) aliqua. Primò diligenter examinare testimonia. Secundo, si speret profuturum remittere ad superiorem iudicem, & testificari veritatem pro illo. Tertiò, differre sententiam, quantùm fieri potest, imò si fieri posset absq; vllius damno, posset secretò dimittere à carcere. Cùm autem nihil horum fieri potest, imò si fieri posset, licet occidere, secundùm communiorem sententiam. Nec mirum est in isto foro, innocentem pati. Nam restat Dei forum, in quo omnis iniustitia castigabitur, & iustitia præmium consequetur.

Tertia cõditio, est etiam necessarius iuris ordo; damnare enim non seruato iuris ordine, est mortale, licet causa, & autoritas sint. Hic autem ordo in tribus consistit.

Primò, vt ob peccatum occultum, nullus occidatur. Non enim Rex potest, absque graui peccato damnare nocentem occultum, sed opus est crimen esse notorium, aut sufficientibus testimoniis conuictum, aut propria rei confessione sponte facta propalatum. Dixi autem *sponte facta*. Nam si alicui absque iudicio, vel semiplena probatione, vel infamia notabili, daretur tortura, in qua confiteretur crimen, non esset omninò damnandus, & damnare est mortale, cùm non sit sponte facta confessio: nam tortura violenta fuit. Dicitur autẽ violenta, quia absque causa fuit inflicta. Imò peccant grauiter iudices in eo, quòd fraudulentis verbis & promissionibus extorquent crimina, quorum nullum habent indicium, aut semiplenam probationem, & ob talem damnare cõfessionem, peccatum grauissimum est.

Rursus, secũdò, debet esse accusatio. Nisi enim crimẽ accusetur, non po-

Digitized by Google

non potest damnari nocens, nisi reperiretur in flagranti delicto. Illis enim est virtualis accusatio & testimonium.

Rursus tertiò, debet citari, & debet tempus tradi nocenti vt respondeat, quamuis vt dicit Sylvest. ver. homicidium, §. 2. in aliquo casu, licet damnare nocentem inauditum, cùm potens est, nec aliter posset iustitia impleri. Debent tamen semper esse testimonia, aut notorium crimen.

Vltimò hæc debet cura adhiberi, vt occidendo administretur confessio, & consolatio spiritualis, & oppositum facere, peccatum mortale est, nisi cùm res est repentina, nec aliter posset iustitia impleri: tunc enim sufficeret dare aliquod tempus, vt homo confiteri possit.

Adhuc iste tres non sufficiunt, sed est quarta conditio necessaria, animus rectus iudicis, qui non ex ira, vel inuidia, vel passione, sed ex zelo iustitiæ occidere debet. Si enim occideret ex passione, quia nocens inimicus erat, quamuis alia concurrant, mortaliter peccat. Hoc etiam idem dicendum est de ministris iustitiæ.

Quinta est necessaria conditio, vt homo non sit persona ecclesiastica, nam in maioribus ordinibus cõstitutus, non habens Papæ facultatem, peccat mortaliter occidendo, aut tanquam iudex, c. clericis, nec cleri. vel mona. aut tanquam minister. in minoribus verò constitutus, vt habet Soto lib. 5. mortaliter non peccat, sed venialiter. Hæc igitur est prima causa, ob quam licet hominem occidere cum voluntate occidendi.

Altera causa erat necessitas. Ob necessitatem enim licet alsq; publica authoritate occidere. Hoc autem in quatuor casibus licet.

Primò, ad vitam defendendam suam, vel amici, vel parentis, filij, vel coniuncti, vt habet gloss. Clemen. vnic. de homici. Tamen hîc contrahitur irregularitas, nõ autem ad tui defensionem, vt habet Glossa. Cùm enim homo inuadit ab inimico, si aliter non potest vitam conseruare, nisi occidendo illum, licet occidere, Clem. vni de homi. vbi habetur, quòd tunc non fit irregularis, imò si inuasus, esset persona publica, & multùm vtilis in Republica, tenetur vitam conseruare & alium occidere. Econtrà autẽ si inuasor esset persona multùm publica, & necessaria in republica, potius inuatus debet se pati occidi, & tenetur, quàm occidere. Cùm tamen neuter occurrit casus, potest occidere, & potest etiã permittere se occidi, & hoc vltimum est magis meritorium.

Hinc

Hinc patet solutio illius casus, quem Soto nō audet determinare, si esset fœmina à marito conclusa in cubiculo, à quo fugere non potest, habetque vir pugionē ad ipsam confodiendam, expectat tamen vt ipsa quiescat, an liceat vxori præuenire, & occidere virum. Dico licere, & ratio est aperta. Nam iam est inuasa, cùm primùm à marito conclusa est, & expectat paratus occidere, nam si tunc non est tempus se defendendi, profectò nullum aliud erit: Et est simile de illo qui præparat bombardam vt alium occidat, sed ille aliam iam habet præparatam; profectò ridiculum esset dicere, hunc debere expectare, vt ille præparet, & incipiat emittere, qui potest præuenire. Ita etiam dicendum est de illa fœmina si aliter non potest euadere.

Secundus casus est, ad honorem suum defendendum, Ioan. de Anan. cap. suscepimus, de homicid. potest etiam alium occidere, vt habet Sylu. ver. homi. 1. & communiter omnes docēt. Ex quo fit, vt si nobilis inuasus, posset vitam saluare fugiendo, nō tenetur, (si inde infamiam contrahit) fugere, sed occidere hostē potest, si aliter vitam cum honore tutari non potest. Similiter, si non potest fugere iniuriam notabilem inferendam, vt lingi percussionem paratam, potest enim tunc occidere inimicum.

Sed duo hic aduertenda sunt, primum est, hoc non licere omnibus, nisi nobilibus, & personis, qui suum tutari honorem maximè obligantur, vnde nullus clericus, aut monachus, potest in illis casibus occidere, sed tenetur fugere, aut talē iniuriā pati. Bartol. l. vt vim. ff. de iusti. & iu. dicit, quòd si est Perusinus cui est verecundia, fugere, non tenetur, sed si est Florentinus cui non est verecundia, fugere tenetur, quia his non est infamia fugere, aut illa perpeti. Similiter si esset vir ignobilis conditionis.

Secundum aduertendum est: Post contractam iniuriam, iam non licet occidere, id enim est se vindicare, solum autem licet ad vitandam infamiam, ne contrahatur, vt ligno percussus, non potest absque peccato mortali occidere inimicum, & attende, quòd debet esse verus honor, & infamia, non enim debet mensurari hoc, nisi per existimationem hominum pendentium, & cordatorum.

Tertius casus est ad tuendā rem, Caiet. 2 2 q. 64. ar. 7. & Anto. 3. part. tit. 4. c. 3. Cùm enim aliter res haberi, & recuperari non potest, licet latronem occidere, non solum nocte, sed etiam die, si tamen

si tamen spes esset recuperandi rem illam, non liceret occidere. Hoc tamen non licet Ecclesiasticis personis, qui potiùs debent bonorum iacturam pati, quàm occidere, vt habet Panorm. cap. suscepimus de homicid. In eod. cap. id habetur de monacho, *Satius, inquit, est post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitoriis, tam acerbè in alium exardescere*, his enim licet tantum occidere ob vitam saluandam.

Quartus casus est, ob castitatem. Posset enim femina, aut iuuenis, ob seruandam castitatem occidere inuasorem, cùm aliter se defendere non potest. Notandum tamen est, quòd quamuis ab alio superetur, si non consentiat interius in actu turpi, non peccat, nec virginitatem amittit, si virgo erat. Vnde Syluester verb. homicid. §. 8. dicit, quòd potest non occidere quamuis possit, sed pati se corrumpi dum consensum cohibeat in delectatione, tamen quia periculosum est hoc, securiùs esset occidere, si possit, illúdque remedium sumendum est cùm aliud non occurrit.

Tertia causa est inconsideratio; Cùm enim aliquis motu repentino correptus, adeò vt non sit rationis compos alterum occidit, à peccato mortali liber est. Tamen ratò euenit hoc, quia homicidium non ita fit repentè, quin homo possit deliberatione vti, si quando tamen ita occideret, non est mortale, nisi consensus in facto, pòst sequatur.

Hæc igitur sunt circa homicidium, cum intentione occidendi.

Aduertendum tamen, non semper licere ob vitæ propriæ defensionem alium occidere, in duello enim iniusto, peccat mortaliter qui alterum occidit, dico iniusto, quia aliquando licitum est. Obseruando enim aliquos exercitus contrarios, licet pugnam ad duos reducere. Similiter, cùm aliquis cogitur sub vitæ periculo aggredi duellum, Cætera tamen sunt impiissima, & peccatum graue mortale, de quibus Concil. Trid. Sess. 25. cap. 19. sanctissimè quatuor instituit.

Primùm excommunicat omnes Imperatores, Reges, Marchiones, Duces, & dominos qui in suis terris facultatem faciunt duelli, & non solùm excommunicat lata sententia, sed priuat dominio locorum, ita vt si sunt loca Ecclesiæ, recurrant ad ipsam, si autem feudalia, recurrant ad Dominos.

Secundò, excommunicat ipso iure patrinos, & proscriptionis omnium bonorum eorum, & perpetuæ infamiæ pœnã infligit.

Tertiò

Digitized by Google

Tertiò excommunicat ipsos pugnantes, & infligit eandem proscriptionis, & perpetuæ infamiæ pœnam, & in pugna occisos, priuat Ecclesiastica sepultura.

Quartò, spectatores omnes excommunicat, & tandem hi omnes, mortaliter peccant. Aduerte rursus, non solum qui occidit peccare, sed qui consulit, præcipit, iuuat, fauet, auxiliatur, vt suprà diximus.

De homicidio sine intentione.

CAPVT VII.

DIximus de homicidio sui, & de homicidio alterius cum intentione occidendi, superest, vt de homicidio alterius absque intentione dicamus. Hoc autem aliquando est cum mortali, aliquando cum veniali peccato, aliquando sine vllo peccato. In cuius declaratione, distinctio est notãda: dupliciter posse aliquem alium occidere, non intendendo ipsum occidere, vno modo ipsum verè occidendo, quod aliqui vocant per excessum, altero modo omitendo aliquid facere, ex cuius omissione. sequitur mors alterius. Erga priorem modum sunt duæ regulæ, erga posteriorem aliæ duę, eruntque numero quatuor obseruãdæ, pro cognitione plena horum.

Prima regula est, qui faciens aliquem actum licitum, occidit præter intentionem alium, peccat magis, vel minùs, iuxta negligentiam maiorem, vel minorem, quam adhibuit, ne occisio aliqua sequeretur, vbi autem nulla fuit negligentia, nullum est peccatum v. g. aliquis nobilis venatur feras, & proijciens sagittam, vel emittens bombardam, occidit hominem, in hoc casu, actus venandi licitus est nobili laicali: cõsideranda est, an fecit diligẽtiã aliquã, ne casu aliquẽ occideret; si fecit, nõ peccauit, occidẽdo. si nõ fecit, peccauit pro quãtitate negligẽtię. Est autẽ pẽsanda negligentia, aut diligẽtia, iuxta periculũ maius vel minus, si enim locus venationis erat periculosus, per quẽ multi transire solent, ipse autem nullam, vel paruam fecit diligentiam, vtens bombarda, peccatum est mortale; si tamen locus erat desertus, & ipse parum diligentiæ

Digitized by Google

adhibuit, est veniale. Rursus aliquis tectum constituens, proiicit lapides in via, si talis signum habet, vt transeuntes sibi caueant, si fortè occidat aliquem, non peccat; si tamen nulla vtitur diligentia, siue parua, cùm locus sit nimis peruius, peccatum esset mortale. Rursus, qui dormiens inlecto cum infante, suffocat ipsum, si non priùs fecit diligentiam, maximè cùm cognosceret, se per lectum multum volutari, peccaret mortaliter. Est autem ista diligentia adhibenda, cùm actus periculosus est mortaliter loquendo. Cùm autem non est, aut parùm est, nulla, aut parua requiritur diligentia.

Secunda regula, qui faciens actum illicitum, aliquem, præter intentionem, occidit, etiam post diligentiam adhibitam, peccat. Peccatum autem tantum est, quantum est actus illicitus quem faciebant, v. g. clerici venatur bombarda feras, & casu occidit hominem, peccat mortaliter; quia sic venari, clerico interdictũ est, & est mortale vnde in clerico est peccatum, quod nullum esset in sæculari. Similiter, qui pugnat cum aliquo, animo, non occidendi, & in pugna occidit, peccat mortaliter, si pugna illa peccatũ mortale erat. Cùm verò venialis, quia leuis erat, venialiter peccat. Similiter, peccat ebrius, qui in ebrietate occidit aliquem, si sciebat se furere in ebrietate, & sibi non prouidit. Est enim notandum vnum cũ Soto libro quinto, q. prima, ar. 9. cùm non quicunque actus illicitus ex quo sequitur homicidium, facit culpam homicidij, sed illicitus actus, in quo est periculum alterum occidendi. Si enim nullum sit, tunc non reputatur pro illicito quantum ad homicidium: vnde, qui arborem alienam conscendit, gratia capiendi fructus, si casu cadat supra aliũ, & occidat, non ob id peccat homicidio, quia talis ascensus mortaliter, non sic erat periculosus.

Tertia regula: qui omittens aliquid, quod ex iustitia tenebatur facere, est in causa vt alterius mors sequatur, peccat tantum peccatum, quantum est omissio illa, v. g. sunt latrones in terris alicuius principis, qui occidunt & spoliant omnes viatores, si talis princeps non prouidet, & procurat, cùm possit illos expellere, si fortè postea occidantur aliqui, peccat in illis occasionibus, & mortaliter, quia omissio grauis erat.

Secundò, iudex tenetur noctu visitare ciuitatem, si non visitet, & casu aliquis ob id occidatur peccat, si omissio illa venialis erat, putà quia fuerat illa solùm nocte, & nullũ timebatur periculum, venialis

Digitized by Google

venialis illi erit culpa homicidij si verò periculum graue erat, quia in illâ ciuitate homines erant multùm rixosi, & inuicem inimici, mortale esset.

Tertiò, aduocati, qui sua culpa non considerant causam innocentis, & ob id innocens morte damnatur, peccant mortaliter. si culpa notabilis erit; nec excusantur ignorantia, quia tenētur scire, aliter non vti officio, vel tales non admittere causas.

Quartò, si medicus ignorans sit, & sua notabili culpa infirmus moriatur, peccat mortaliter, quia tenetur scire, sicut Principes & Iudices non excusantur, ignorantes pericula locorum, quia indagare tenentur.

Quintò peccat dominus, qui habet leones domi, & non prouidet ne noceant aliis.

Sextò, peccant parentes, qui filiis paruulis permittunt arma, cognoscendo eos esse superbos, & iracundos; non enim excusantur à peccato homicidij si aliquod sequatur.

Denique qui dominium, vel potestatem habent aliquam supra alios, tenentur prouidere, vt vbi est periculum homicidij, non committatur, aliàs peccant pro ratione omissionis, & est peccatum contra iustitiam.

Quarta regula, qui omittens aliquid, ad quod ex charitate tenebatur, & ex tali omissione alter obit, vel occiditur, peccat iuxta grauitatem omissionis.

Verbi gratia, qui alteri in extrema necessitate posito vitæ, non succurrit cùm possit, mortaliter peccat, & si ille moriatur, peccat mortali peccato homicidij.

Rursus qui scit aliquem falsò accusatum, morti, inculpabiliter adiudicari. si ipse testificādo verum, potest liberare eum, tenetur sub mortali testificari, & si ille pòst patitur mortem, peccat mortaliter non testificando, quamuis accusator pallurus esset damnū ex tali testimonio: dummodo non sciat id in confessione: tunc enim tacere debet.

Eodem modo, qui scit insidias contra aliquem paratas, tenetur, vt potest, illum liberare, eum admonendo vt sibi caueat, & nisi id faciat, peccat, si ille occidatur. Et ista sunt homicidia & peccata contra charitatē. Ad has quatuor regulas, reducuntur omnia ista quæ pertinent ad homicidium sine intentione occidendi.

Digitized by Google

De circonstantiis homicidij.

CAPVT VIII.

EX sex quæ de homicidio tractanda proposuimus, quatuor absoluimus; nunc quintum aggredi oportet, puta Circunstantias homicidij, vel percussionis. in confessione exprimendas. Quarum prima est in persona occisa, aut percussa. Septem enim sunt genera personarum, quas exprimere oportet.

Primum est earum, quæ sunt cum occidente sanguine coniunctæ, vt si occisus fuerit frater, pater. mater, vxor, filius, & huiusmodi notabiliter sunt coniuncti.

Secundum est Clericorum, seu monachorum. Qui enim percussit vel occidit clericum vel monachum, nō solum peccat mortaliter, sed sententiam excommunicationis incurrit, 17. q. 4. c. si quis suadente, vbi nota quatuor.

Primum est, per occidentem, vel percutientem, non solùm esse intelligendum sæcularem, sed quemcunque ecclesiasticum: Nam etiam talis incurrit excommunicationem.

Rursus secundò, per monachū percussum intelligas professum, & nouitium, & conuersum cuiuscunque religionis approbatæ. Similiter per clericum, intellige non solum in maioribus constitutum, sed etiam primam tonsuram habentem, quamuis sit coniugatus, dum duxerit virginem, & portet habitum, & tonsuram, alias perdit priuilegium.

Tertiò, per violentam manus impositionem, intellige, non solùm occisionem, vel percussionem, sed verberationem, mutilationem, pugnum, alapam, vestium dilaceratione, lapidis percussionem, & alia huiusmodi. Per tales enim actus incurritur.

Quartò, ista excommunicatio Papæ reseruatur, nisi cùm percutiens est infra decimum quartum annum, tunc enim ad Episcopum pertinet. Similiter cùm est senex. infirmus, pauper, vel absque vitæ periculo, & notabili incommodo, non potest Romam venire. Tunc enim reseruatur Episcopo. Cum autē clerici simul viuentes

Digitized by Google

vinentes se percutiunt, si leuis est percussio, vt pugnus, vel alapa, ad Episcopum pertinet, aliter ad Papam.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus absque excommunicatione potest quis percutere clericum.

Primò cum sit ioco,

Secundò, cùm fit causa correctionis, vt faciunt magistri, & superiores,

Tertiò, cùm ignorabatur esse clericus, cap. si verò, 2. de senten. excom.

Quartò, cùm licèt esset cognitus, tamen reperitur in flagranti delicto, cum matre, vel vxore, vel filia, sorore, vel nepte alicuius, tunc si occidatur absque isto, peccatum quidem est mortale, sed non est excommunicatio, cap. si verò, 1. de sent. excom. vt habet gl. can. si quis suadente.

Quintò, cùm percussio ita est leuis, vt solùm sit veniale peccatum, nam excommunicatio maior, est proprer mortale.

Sexto, cum occiditur à quolibet alio. In illis verò casibus, in quibus diximus licere alicui, alium occidere, cap. si verò, allegato.

Tertium genus, Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum; Hos enim occidere, mutilare, percutere, verberare, capere, in carcere detinere, aut alia mandare, peccatum est cum excommunicatione, in cœna reseruata. Quæ intelligenda est, cum tales consecrati sunt, aliàs non: quamuis sint electi, & in possessione Episcopatus. Erit enim tantùm excommunicatio Papalis, sicut præcedens, ratione clericatus. Hoc autem fuit ius antiquum, cap. si quis suadente, de pœnis, in Clem. vbi excommunicantur etiam qui bannium Episcopos, imò vltrà, mandantes illos actus dictos, excommunicantur; consulentes, comitantes, fauentes, defendentes, & tale factum ratificantes, sed ista excommunicatio non est in cœna, sed solùm Papalis.

Quartum genus personarum, sunt Cardinales, qui Episcopi non sunt. Hos hostiliter inuadere, capere, aut percutere, aut talia mandare, non solùm est mortale peccatum, sed excommunicationi subiectum. Quod reseruatur Pontifici, c. fœlices, de pœnis, in text. vbi contra tales, multæ aliæ imponuntur pœnæ. Excommunicantur etiam dantes in hoc consilium, & factum ratificantes, cooperantes, fauentes, aut eos defendentes, qui talia faciunt.

Digitized by Google

Ista tamen excõmunicatio non est in cœna, sed tantùm Papalis.

Quintum genus personarũ sunt, qui causa negotiorum in curiam Romanam veniunt, & qui in ea, hac causa morantur, & negotiorum gestorum notarij, Procuratores, Iudices, Aduocati, & Auditores: hos enim occasione causarum verberare, mutilare, occidere, aut bonis spoliare, per se, vel per alios, peccatum est excommunicationi cœnæ suppositum.

Sextum genus personarum, sunt venientes ad sedem Apostolicam, aut ab ea recedentes. Hos enim propria temeritate occidere, rapere, detinere, aut spoliare, verberare, mutilare, aut contra, in ea vrbe habitantes, ista absque apostolica auctoritate facere, aut præcipere, est peccatum, in eiusdem cœnæ excommunicatione contentum, dummodo ista, ex proposito deliberato fiant, id est, ex præmeditato.

Septimum genus sunt personæ, ex quarum percussione aut occisione, alij damnum in re tẽporali patiuntur, aut ipsemet. Tunc enim manifestandæ sunt, vt restitutio à confessore imponatur. Vnde, qui occidit seruum alterius, confiteri debet, quia ad restitutionem pecuniæ æquiualentis tenetur. Similiter, qui mutilat seruum alterius, obligatur restituere damnum, quod dominus ex tali mutilatione incurrit. Similiter qui occidit, aut mutilat aliquẽ, qui suo labore familiam alebat, tenetur restituere & reddere dãnum. De hoc latius dicemus, in materia de restitutione. Si tamen is qui occidit, vel percutit tales, fecit restitutionem, non obligatur, personam percussam, vel occisam manifestare.

Hæc sunt quantum ad circunstantiam obiecti. Sunt tamen aliqua notanda.

Primum est, quando aliqua excommunicatio in iure ponitur, percussione, vel homicidio, vel aliquo peccato, non est extendenda, nisi ad illas personas quæ talis peccati sunt participes, eo modo qui exprimitur in tali excommunicatione; verbi gratia, in clerici percussione, excommunicatio posita est, contra violentas imponentes manus, & non alios. Hinc fit, vt qui mutat, qui præcipit, qui consulit, licèt mortaliter peccent, tamen excommunicati non sunt, ex vi illius capituli, *Si quis suadente*. Sunt tamen excommunicati, per alia capitula, in quibus ista exprimuntur, putà, capitulo, mulieres, & cap. quantæ, de senten. excommu. & cap. cum quis, de senten. excom. in sexto.

Rursus,

Digitized by Google

Rursus, peccatum propter quod imponitur, est impositio violentæ manus. Quando igitur aliquis vult tantùm mente interiùs manus imponere, vel procurat, vel procicit sagittam, sed non percutit, mortaliter peccat, tamen non est excommunicatus.

Rursus in percussione Episcopi, non solum excommunicatio est contra percutientes, sed contra mandantes, consulentes, &c. Omnes hi, excommunicationem incurrunt; dum tamen percussionis peccatum sequatur, aliter non, licèt præcipiant, consulant, & alia faciant.

Notandum est secundò, percussionem clerici inducere excommunicationem, cùm ab alio est. Cùm enim aliquis se mutilat, aut percutit, etiam causa odij, quamuis peccet mortaliter, cum notabilis est percussio, tamen non est excommunicatus. Contrarium tenet Nauar. cap. 15. num. 11. sed profectò absque ratione, nam non aliunde contrahitur ista excommunicatio, nisi per illud cap. *Si quis suadente*; At tale caput loquitur de tertia persona, nec sunt amplandæ pœnæ istæ.

Altera circunstantia in confessione manifestanda, est locus. Cùm enim sacer est, peccatum mutat speciem, & dicitur sacrilegium. Atque hæc est vna causa propter quam ecclesia polluitur. Sunt enim quinque causę propter quas polluitur ecclesia, ita vt in ea non liceat celebrare.

Prima est, iniuriosa sanguinis effusio. Cùm enim sanguis in Ecclesia spargitur ex vulnere, nō loco, nec correctione inculso, sed iniuriosè, est ecclesia polluta, dummodò sit aliqua sanguinis copia, & non à puero ante vsum rationis perfecta, vel ab ebrio, vel insano sit facta. Tunc enim non esset ecclesia polluta. Similiter non esset, si quis ob sui defensionem vulnus incuteret. Notandum tamen, quòd polluta esset ecclesia, si in ea vulnus infligeretur, quāuis sanguis in vase reciperetur, vel percussus ita citò extraheretur, vt sanguis in ecclesia non caderet. Non esset tamen polluta, si extra ecclesiam percussus, confugeret in ipsam, & ibi sanguis spargeretur nec sufficit percussio ad pollutionē, nisi sequatur sanguis, quāuis sufficeret mors sine sanguine, vt strāgulatio, suspēlio, &c. Cū autē Eccl. polluta èst, etiā cemeteriū est poll. nō autē ecōtrà.

Secunda causa ob quam polluitur ecclesia, est humani seminis pollutio voluntaria Non enim per nocturnas pollutiones, quæ in somnis fiunt, polluitur, sed debet esse voluntaria, siue fiat

Digitized by Google

secundum naturam, siue contrà, siue illicito concubitu, siue licito, quale est coniugium. Hoc enim etiam polluit. Notandum tamē, vt pollutio hæc sit causa, debet esse publica, & notoria apud multos. Si enim secreta est, cuius notitia apud paucissimos est, non est polluta ecclesia.

Tertia causa est, cùm excommunicatus in ea sepelitur, de consecra. eccles. cap. consuluisti.

Quarta, cùm sepelitur aliquis infidelis, vt habetur in cap. ecclesiam 1. de consecra. distinct. 1. Et in hoc casu oportet paueres ecclesiæ radere.

Quinta causa est, cùm consecratur ecclesia ab Episcopo publicè excommunicato, vt habetur cap. consuluisti allegato. His causis polluta est ecclesia: in qua scienter celebrare, peccatū est mortale. Nulla tamen irregularitas, aut excommunicatio incurritur, vt habetur in cap. is qui, de senten. excommuni. in 6. Gloss. tamen eodem cap. tenet esse suspensum, qui in tali ecclesia celebret ab ingressu ecclesiæ, ita vt, si post suspentionem celebret, fiat irregularis, & videtur cōsentire Sylvest. ver. consecratio. 2. in fine.

Huic sententiæ videtur fauere caput, Episcoporum de priuile. in 6. nisi velimus restringere hoc caput ad loca interdicta, nam ibi non dicitur de polutis, sed de interdictis, & hoc videtur magis consonum. Nam in cap. illo citato (is qui) tantum dicitur, quod temerariè agunt celebrātes in polluta ecclesia, & statim celebrāti in interdicto loco infligitur pœna irregularitatis. Cùm autem polluta est ecclesia, si consecrata erat, est reconciliandā ab Episcopo, etiam cum aqua ab Episcopo benedicta, siue ab eodem qui primis consecrauit benedicta, siue ab alio. Cum autem tantùm est ecclesia benedicta, & non consecrata, reconciliatio fieri potest per Sacerdotem, cum aqua ab Episcopo benedicta.

Tertia circunstantia in confessione dicenda, est, si per se, vel cum alijs occidit, aut percussit. Si enim cum alijs, manifestare oportet, an illos ad tale auxilium & factum solicitauerit, & conuocauerit. Tunc enim mortaliter peccat, & tot committit peccata, quot fecit peccare, solicitando ad malum.

Quarta circunstantia est, tepus in quo decreuit cōmittere. Si enim multū tēporis perseuerauit in tali proposito, vix excusatur à multis peccatis, quę cōmittuntur in multiplicatis volitionibus occidēdi, vel percutiendi. Hæ sunt circunstātię erga hoc peccatū.

De

De intellectu præcepti, Non occidendi.

CAPVT. IX.

HOc est vltimum caput, ex sex, quæ tractanda de homicidio proposuimus. In hoc igitur præcepto, *non occides*, Exodi. 20. prout à Domino, Mathæi 5. exponitur, quinque prohibentur.

Primum est, ipsum nocumentum corporale, vt occidere, mutilare, percutere, verberare, torquere in carcere, aliaque similia nocumenta, & ad iniuriam pertinentia, vt spuere, arundine percutere, & cætera.

Secundò prohibentur omnes præparationes, & dispositiones ad similes actus, vt gladium quærere percutiendi causa, inimicum obseruare, coniurare, id est, multo› sub iuramento, vel fide aliqua, collegare in occisionem, vel nocumentum alicuius, & alia his similia.

Tertiò, prohibentur contumeliæ, & conuitia quæ fiunt verbo, aut signo aliquo. In cuius gratiam aduerte, conuitium esse, inhonorationem alicuius per verba, aut signa, denotantia malum pœnæ, aut malum culpæ, vt cùm dicitur alicui, latro, fur, mendax, &c. hęc enim ad malum culpæ pertinent: Similiter, cum dicitur, stulte, insensate, cœce, fili illegitime, &c. hæc ad malum pœnæ spectant. Vtà igitur cum contemptu siue verbo, siue nutu, vel litera, vel signo alteri obiicere conuitium est. Contumelia autem propriè est, de malo culpæ, vt cùm dicitur, latro, mendax, &c. Hoc igitur peccatum de genere suo est mortale, &, si est notabilis iniuria, est verè mortale, siue dicatur cum animo inhonorandi, siue sine illo, sed tantum cum ira, dummodo sit deliberatio, & verbum sit notabiliter iniuriosum.

Sunt tamen casus aliqui, in quibus non est mortale.

Primus est, cum deest plena deliberatio, vt cùm quis repentina ira correptus, profert verbum contumeliosum, tamen si non erat omnino deliberatio non esset mortale, nisi post factum confirmaret.

Digitized by Google

Secundus est, cùm licet adsit deliberatio, tamen iniuria leuis esset.

Tertius, cùm adest deliberatio, & iniuria magna est, sed fit ioco.

Quartus, cùm licet non fiat ioco, tamē fit inter personas parui momenti, vt inter mulierculas, quæ sæpe rixari solent, & multa conuitia inuicem iaculari, aut inter seruos, & famulos.

Quintus, cùm fit gratia correctionis. Magister enim sic facit cum discipulo, & dominus cum seruo, & pater cum filio, superior cū inferiori. Sic dominus vocauit stultos discipulos, & Paulus Galatas insensatos; sed tunc debet esse gratia correctionis, aliàs peccatum esset, & modus est seruandus. Nam non licet superiori iaculari conuicia in inferiorem, ac si esset seruus: imò si esset persona honorata, quamuis esset à conciliis alicuius potentis, si aliquod magnum conuitium ab eodem potente ei inferretur, mortale esset peccatum, si animus adesset, inhonorandi.

Quartò, prohibentur in isto præcepto, motus animi interioris deliberati, vt mortem velle alicui, vel malum temporale. Qui enim mortem sibi, vel alteri, extra casus licitos appetit, animo deliberato, mortaliter peccat.

Quinto, prohibentur omnes consortes in tali peccato, qui sunt nouem, concluſi in his versibus,

Iussio consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Iussit, qui præcipit, *consilium*, qui consulit, *consensus*, qui factum ratificat, vel vt fiat, probat, *palpo*, qui factum laudat, vel vt fiat, laudat, *recursus*, qui defendit homicidium, vel defensionem permittit, *participans*, qui iuuat ad factum, *mutus*, qui non præmonet occidendum vel percutiendum, cùm potest & debet; *non obstans* qui non prohibet, cùm possit & debeat, *non manifestans*, qui veritatem innocentis non ostendit, ne damnetur, cum possit & debeat. Omnes hi peccant contra istud præceptum.

De sex-

Digitized by Google

De sexto præcepto: De simplici fornicatione.

CAPVT X.

SExtum præceptum habetur, Exodi 20. *Non mœchaberis*: Erga quod, quatuor sunt consideranda. Primum est, quid fornicatio sit. Secundo, quot eius species. Tertiò, quale peccatum. Quartò, quæ in hoc præcepto prohibeantur.

Circa primum, si vis vocabuli consideretur, fornicari, est rem cum meretricibus habere, descendit enim à nomine fornix, quod significat loca quædam concamerata ad modum arcus, in quibus meretrices se prostrare solebant. Quamuis autem ista sit vis vocabuli, tamen verbum latius patet apud Theologos, & Iuristas, & significat actum illicitum venereum, quocunque modo fiat; sicut etiam extenditur verbum, mœchari: nam propriè, tantum significat adulterari. Est igitur fornicatio, sic vniuersaliter sumpta, humanus concubitus illicitus. Dico *humanus*, quia cõcubitus aliorum inter se animalium, non dicitur fornicatio, imò nec quicunque humanus, nisi qui cum peccato fit, ob id dicitur, *illicitus*.

Huius septem possunt describi species, simplex fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, raptus, sacrilegium, peccatum contra naturam: quarum singulæ, suo sunt ordine explicandæ. Est igitur simplex fornicatio, concubitus soluti, cum soluta. Voco solutum, simplicem hominẽ, qui non habet statum coniugati, nec clerici, nec religionis, nec votum, sed est simplex homo. Voco solutam, similem feminam, quæ amisit virginitatẽ. Horũ concubitus, fornicatio simplex dicitur. Esse autẽ peccatu mortale, adeo certa res est, vt oppositum pertinaciter asserere, sit hæreticum, vt dicitur est in Clem. ad nostrum de hæret. & habetur Eph. 5. *Omnis fornicator, non habet hereditatem in regno Christi*. Neque excusatur vllus ignorantia, nam est naturale præceptum, in quo nõ habet locũ ignorantia, sicut nec in homicidio. Ratio autem, quare peccatũ sit, ea est, quia est cõtra finẽ, propter quẽ Deus humanũ concubitũ cõcessit; qui quidẽ nõ solum est multiplicatio filiorũ,

sed

Digitized by Google

sed eorundem sustentatio, quæ fieri non possunt, nisi certum patrem & determinatum habeant, quod per matrimonium fit. In fornicatione enim non est pater determinatus. Est autē hoc adeò non concessum, vt inter bruta, cum, filij vt nascantur, opera masculorum indigent, nunquam fœmina cum pluribus, sed cum vno tantum coëat. Est igitur fornicatio contra finem à Deo præstitutum, & ob id mortale. Dicit autem S. Thomas 4. sent. dist. 3. ar. in fornicatione grauius peccare marem quàm fœminam, nam mas, maiori vsu rationis viget, quamuis in adulterio, magis peccat fœmina, quia plura damna facit. Nam fœmina adultera, supponit filios adulterij, qui damnum inferunt legitimis, vt pòst dicemus, quod nō est in viro, in quo aperte cognoscuntur filij adulterij. Hoc autem regulariter est intelligendum; nam aliquando potest fœmina plus vigere secundum rationis vsum, grauiúsque peccare.

Quamuis autem sit mortale peccatum fornicatio, in duobus tamen casibus potest non esse peccatum.

Primus est, cùm deficit vsus rationis, vt si amens, qui non habet iudicium rationis, coiret, tunc non peccat, sicut nec occidendo, nec committendo alia. Similiter, si ebrius, non compos rationis id faceret, non peccaret; & sic à peccato excusatur Loth, Gen. 19. qui ebrius cum filiabus duabus concubuit, ipsis eum decipientibus. Si tamen ebrius periculum tale probabiliter cognosceret, & non sibi ante ebrietatem prouideret, à peccato non excusaretur.

Alter casus est, ex parte patientis, cùm cogitur quis, vt si fœmina comprehensa cogeretur ad talem actum, dummodo ista interiùs non consentiret actui, quamuis pateretur ab alterò, & sentiret etiam delectationem, non peccaret. Sed hoc non habet locum ex parte agentis. Nam agens absque consensu non agit. In consensu autē est mortale. Nec excusatur propter mortis periculum, vel metum; nam quamuis passurus esset mille mortes, & liberaturus esset mille vitas aliorum, nunquam licet ex consensu fornicari. Ad hoc peccatum reducitur cōcubinatus soluti cum soluta: Non enim est aliud concubinatus, quàm fornicatio continuata cum soluta, determinata, ita vt sit velut cohabitatio quædam, ac si matrimonio coniuncta esset. Est autem hoc graue peccatum, & periculosum, quia homo non solùm peccat, sed manet in statu peccati,

Digitized by Google

peccati, & in continuo proposito (saltem virtuali) peccandi. Vnde, tales nullo modo sunt absoluendi, quin primùm eiiciant concubinas, quamuis in mortis articulo sint, nisi vrgeat mors, vt tempus desit, tunc sufficeret propositum. Extra talem articulum, primò sunt eiiciendæ, quòd si domi non habet, aliqua est experientia sumenda de illius continentia ante absolutionem, præsertim si sæpè proposuit se contenturum, & non continuit, nec tam perfecta cõtritio in eo apparet. Contra concubinarios Concil. Trid. 24. sess. c. 8. determinat vt ab Episcopo, concubinarij ter admoneantur, & nisi resipuerint, excommunicentur; &. si in excommunicatione per annum perseuerauerint, castigentur & puniantur ab Episcopo: Concubinæ autem ter admoneantur, & nisi resipuerint, eiiciantur à ciuitate, &, si videtur Episcopo, extra diocesim, inuocato ad hoc brachio sæculari, si opus fuerit.

De adulterio, & stupro.

CAPVT XI.

STuprum, est virginis fœminæ defloratio. Cùm enim vir primò defloratur, non dicitur stuprum, sed tantùm cùm fœmina: Est autem grauius peccatum simplici fornicatione, quia habet totam malitiam fornicationis, & aliquid amplius, putà ablationem signaculi virginalis, & constituit fœminam in periculo grandi deinceps peccendi. Obligat autem stuprum aliquando ad restitutionem. Cum enim quis virginem coëgit violentia, vel importunis precibus, tenetur illam ducere, aut dotare, cap. si seduxerit, extrà, de adult. & cap peruenit, vt possit alteri nubere ita honoratè, ac si esset virgo: Si autem fallis persuasionibus, ipsam decepit, ad idem tenetur. Si rursus promisit illam ducere, aut cum iuramento, aut sine illo, quamuis interius non intenderit illam ducere, tenetur tamen sub mortali ducere, si pater illius voluerit, aut ipsa: si verò noluerit, tenetur dotare. Quòd si esset inæqualis sortis, putà quia est inferioris multò conditionis, sufficeret dotare, Anton. 2. par. tit. 2, cap. 1. §. 1. Idemque fiet, cum, qui promi-

Digitized by Google

promisit, erat aliàs cõiugatus. aut habebat ordinem sacrum. Imõ vult Navar. c. 16. nu. 18. quòd, quamuis verè promiserit, & possit ducere, si tamen timeretur aliquod graue scandalum, sufficit dotare. Quando verò virgo non decepta, nec coacta est, sed sponte consensit, & acceptauit, tunc non est obligatio ad restitutionem ex iustitia, esset tamen ex charitate, cùm persona nimis est potens, & femina pauper, vt timeat periculum perditionis illius. Hæc dicta sunt de stupro.

Adulterium autem tripliciter fit. Est enim illicitus cum coniugato concubitus. Primus est, coniugati cum soluta. Secundus, coniugatæ cum soluto. Tertius, coniugatæ cum coniugato, & è conuerso. Est autem peccatum mortale, grauius stupro quia noua malitia inuenitur in eo, maius damnum filiorum legitimorũ, & fidelitatis matrimonialis peruersio. Aliquando autem cum stupro coniungitur, vt cùm coniugatus rem habet cum virgine.

Erga adulterium aliquot sunt aduertenda.

Primum est, esse grauem quandam difficultatem apud Theologos. 4. sen. dist. 15. & Canonistas, cap. officij de pœniten. & remiss. an adultera habens filium adulterij, & legitimos, teneatur reuelare factum, ne hereditas obueniat illi, & damnum legitimi patiantur. In qua difficultate, aliqua sunt, in quibus omnes conueniunt.

Primum est, si adultera habet aliqua bona propria libera, quę posset quibus velit applicare. & his potest satisfacere tale damnum non tenetur reuelare, sed debet satisfacere alijs legitimis, applicãdo illis tanta bona, in quantis damnificantur per filium spurium.

Secundò, si nulla habet talia bona, aut habet, sed insufficientia, si non sperat probabiliter se quicquam profuturam, quia non crederetur à filio spurio, nec præsertim à marito (quia isti, vt dicemus pòst, non tenentur ei credere) tunc etiam non tenetur reuelare, sed relinquere, & in talibus casibus est absoluenda.

Tertiò, si sperat se profuturam, quia creditur, vel quia talia dabit indicia, vt illi credere teneantur, si nullum est vitæ, aut publicæ infamiæ periculum, tenetur id manifestare, ne legitimi filij, aut heredes si filij non sint, damnificentur, & in his tribus, omnes concordant. At difficultas est, cùm sperat se profuturam, sed timet pro infamia aut morte. Et quidem, cùm timetur infamia publica communis est sententia non teneri reuelare. Ita habet Scot.

Digitized by Google

Scot. 4. dist. 15. q. 2. & Anton. 2. p. tit 1. cap. 8. §. 1. & Medi. quæst. 3. de restit. ca. 4. & Caiet. verb. adulterium, & multi alij. At Soto lib. 4. quæst. 4. ar. 2. id limitat cum Adr. quæst 1. de restit. & Maior. 4. dist. 15. quæst. 17. licet Adri & Maior. simpliciter dicant, cum periculo infamiæ debere reuelare. Cùm enim redditus sunt multùm pingues, vt superent famam, aut æquent, adultera tenetur reuelare etiam cum infamia, alioquin, non. Potest esse adultera infimæ conditionis, aut mediocris, & redditus pinguissimi, quòd si tenues essent, & fama esset maior, non tenetur. Dubiũ maius est de periculo vitæ, Innoc Hostien Panor. c. alleg. officij, cũ Theologis, Gab. di 15. q. ar. 1 Syl. v. adulteriũ. §. 2. Angel. ver. adulterũ. §. 4. & prædicti dicentes, non teneri cum infamia. Et ego ita credo, quia illud caput absolutè loquitur de timore, cum quo non tenetur, & ita Nauar. cap. 19. nu. 89. asserunt non teneri cum periculo vitæ, & ita videtur in illo capit. definiti ab Innoc. Papa. At Soto, cum Adria loco citato limitat, cùm redditus sunt supra modum pingues, vt regnum, imperium, Ducatus magnus. Tunc enim debet subire tale periculum, maximè si bonum reipubl. maius illinc proueniat. In casibus verò ordinariis, cum periculo famæ, vel vitæ, non tenetur adultera reuelare. Aduertendum est, adulterum teneri ad eandem restitutionem, ad quam tenetur adultera, meliori modo quo potest, faciendam, non tamen tenetur reuelare. Hoc autem intelligo, cùm suum esse scit probabiliter. Hoc enim communis sententia docet, quamuis Soto dubitet de hac restitutione, sed absque ratione. Cùm verò non cognoscit probabiliter, (quia mulier leuis est, & eum alio rem habet, vide Syluest. ver. adulterium) esse suum, non tenetur restituere.

Aduertendum tertiò, filium adulterij, secundùm sententiam communem, non teneri credere matri dicenti, eum esse ex adulterio. Panor. cap. per tuas, de probat. vult, non teneri credere, & si vterque parens dicat; nisi testimonia, aut indicia sufficientia adducat. Si tamen fidem adhibeat matri, tenetur relinquere hereditatem, quamuis non teneatur ea reddere, quæ bona fide consumserat Similiter nec maritus tenetur credere adulteræ. Quamuis autem ista sit communis sententia, crederem tamen in aliquo casu, filium obligari credere absque testimoniis & indicijs, vt si mater in mortis articulo constituta, post sacramentum receptum, id reue.

Digitized by Google

id reuelet, maximè accedente dicto confessoris, id de eius licentia aperiente, videtur profectò filius teneri in tali causa credere, & maximè si mors est subsequuta. Hæc quæ diximus de adultera, adultero. & filio spurio, dicenda sunt de filio supposititio, quem fœmina supposuit, ac finxit esse suum, ne hereditas ad alios transeat, & de hoc loquitur illud cap. officij allegatum. Quæ diximus enim de illo adulterij, dicenda sunt de isto. verus enim pater, & fœmina supponens, tenetur restituere; vel reuelare tenetur fœmina se, vt diximus de adultera.

Aduertendum quartò, licitum esse, ad occultandam infamiã, vel vitæ periculum in adulterio filios exponere in hospitali, dummodò tamen pater & mater restituant omnes expensas hospitali, si habeant vnde possint reddere. Si verò pauperes sunt, non tenẽtur, quia talia loca pro pauperibus instituta sunt. Debent tamen curam animæ pueri multùm habere, nunquam tamen licet propter vitandam mortẽ propriam, & aliorum etiam, occidere puerum, sed est graue mortale. Similiter abortum facere.

Aduertendum tandem est, quod inter alias pœnas adulterorum, hæc vna est, vt adulter perdat ius petendi debitum, vt si marirus adulterauit cum aliqua, potest quidẽ vxori reddere, sed non habet ius petendi. adeò vt possit vxor absque peccato negare debitum, quod ante adulterium non poterat sine mortali. Similiter, vir potest negare vxori adulteræ, & hæc licet possit petere, tamẽ non ex iure seu iustitia obligante virum ad reddendum. De hoc tamen dicendum est inferius, in materja de matrimonio.

De incestu, raptu, & sacrilegio.

CAPVT XII.

QVarta species est incestus. Est autem copula cum consanguinea, aut affine. Intra quartum gradum, peccatum est mortale grauius præcedentibus. Quò autem maior est cõiunctio, eò maius est peccatum. Vnde, incestus cum consanguinea, maius est peccatum, quàm cum affine, & intra consanguineas, cum coniunctiori, sicut etiam inter affines. Incestus non solum est peccatum, sed vnum ex impedimentis impedientibus matrimonium

Digitized by Google

trimonium contrahendum, adeò vt peccet mortaliter, qui contrahit sine dispensatione, non tamen dirimitur contractum. Sed tenet communis opinio, hoc impedimentum intelligi de vtroque incestuoso, tam qui affine, quàm qui consanguinea abusus est. At Sylvest. ver. matrimonium. 2. §. 6. solum de affine intelligit, & hoc videtur probabilius, cum non sit vllus textus tale impedimentum ponens. Qui igitur cum consanguinea suæ vxoris rem habuit, ipsa mortua non potest amplius ducere sine dispensatione. Imò qui etiam rem habuit cum consanguinea eius, cum qua fornicatus est, non potest ducere vxorem; nam fornicatio etiam facit affinitatem. Rursus, idem incestuosus cum consanguinea vxoris, non potest petere debitum, sed solum reddere, quousque obtineat dispensationem, quam potest dare Episcopus (Armilla voc. dispen. §. 18.) sicut etiam dispensationem ducendi vxorem, si prior moriatur, aut si incestuosus non erat coniugatus.

Quinta species est, raptus. Hoc autem peccatum, quantum ad actum luxuriæ, non distinguitur ab aliis, sed addit rapinam, & violentiam quandam, siue cum soluta, siue cum coniugata, siue cum virgine, siue cum homine sit. Hæc autem violentia fit aliquando ipsi fœminæ, aliquando patri, aliquando vtrique simul, & semper est mortale peccatum, & tenetur raptor restituere raptam, vel patri, vel sponso, vel marito, si sponsata, vel coniugata erat. Sunt autem pœnæ temporales, contra raptores positæ, vna tamen est, quæ ad rem facit, 27. q. 2. Can. Statutum, qui rapit, alienam sponsam, non potest amplius matrimonium contrahere, est que impedimentum impediens contrahendum, sed non dirimens contractum, sicut dictum est de incestu.

Sexta species, est Sacrilegium, cùm copula fit cum persona Deo dicata, per votum castitatis, aut religionis, aut copula fit in loco sacro. Vnde cum Sacerdos, vel in minoribus constitutus, vel monachus, vel monialis copulam habet, grauissimè peccat sacrilegij peccato. Similiter, laicus rem habens cum moniali, vel virgine Deo dicata. Rursus, committit sacrilegium, qui in loco sacro copulam habet, & quamuis sit coniugalis copula, est mortale, secundum omnes. Vnum tamen dubium est apud Doctores, an si maritus, & vxor tenerentur conclusi in alio quo loco sacro, vt inde nō possint exire, licitè possint habere copulam. Quidam dicunt; licitum esse, si multo tempore illic detineantur. Hoc habent Ricar.

Digitized by Google

4. dist. 32 sum. Ange. ver debitum, §. fin & Rosel. ver. debitum, §. 7. Quidam id negant, & dicunt esse mortale. Id tenet Palud. dist. 32. 4. & Tab. matrimonium 3. §. 5.

At mihi videtur dicendum cum Sylu. verb. debitum; § 6 copula coniugalis, dupliciter fieri potest. Vno modo, ad vitandam incontinentiam, & peccatum carnis, quo vexatur coniunx.

Altero modo, ad alium finem, vel delectationem, vel filiorum procreationem, sine necessitate tamen, vel periculo incontinentiæ.

In priori casu licitum est, nec ecclesia polluitur, in secundo non licet, sed est mortale. Est autem contra raptores, solicitatores, vel corruptores monialium, taxata pœna capitis, in iure canonico, 27. q. 1. cap. si quis rapuerit, & ipsius bona monasterio deputantur. Est enim profecto peccatum magna animaduersione dignum, & quod Deo summopere displiceat.

De peccato contra naturam.

CAPVT XIII.

VLtima species peccati, est contra naturam. Cuius quatuor sunt species: Mollities, Inordinatus concubitus, Sodomia, Bestialitas.

Mollities, est voluntaria seminis emissio absque copula, alias dici solet, voluntaria pollutio. Est autem notandum, esse tres pollutiones; quædam fit in somnis. quædam in vigilia, sed absque consensu polluti, & dicitur inuoluntaria pollutio, quæ fit in his qui seminis fluxum patiuntur; quædam fit in vigilia cum consensu, & dicitur pollutio voluntaria.

In primis, pollutio nocturna, quæ absque vsu rationis fit, in se non est peccatum, quia non est voluntaria. Fit autem tripliciter, aliquando tota est in somnis, aliquando motus corporis accidit in somnis, tamen emissio fit ferè in vigilia: ita tamen, vt homo nondum habeat plenam libertatem se cohibendi, aliquando partim fit emissio in somno, partim in vigilia, & licèt aliquàdo homo sit perfectè expergefactus, tamen non habet potestatem cohibendi

Digitized by Google

hibendi se. Nullo horum modorum in se est mortale peccatum, in secundo, & tertio, potest esse veniale, si homo aliquem habuit vsum rationis, & potestatem habuit cohibendi, sed imperfectam, & non plenam. Si enim plena esset, mortale esset. Quamuis autem non sit in se peccatum ista nocturna pollutio, tamen in antecedentibus ipsam, quod alij dicunt, in causa, potest esse peccatum, & in subsequentibus, seu in effectu.

Tripliciter enim potest quis peccare in antecedentibus, tali pollutione.

Primò in desiderio, & effectu deliberato, vt si quis desideret deliberatè habere pollutionem, ob delectationem carnalem, mortaliter peccat. Dixi autem, *ob delectationem*, nam si quis desideraret ob finem bonum, scilicet sanitatem, vel ad leuandas carnis tentationes, quibus interdiu affligitur, non esset peccatum secundum Nauar. cap. 16. num. 6. quamuis Soto 4. dist. 12 q. 1. art. 7. non probet, tamen magis placet Nauar. opinio, dummodò non sit tale desiderium, quod sit causa pollutionis; nam quibus afficimur, solent in somnis occurrere Si tamen tale desiderium sit, ex quo probabiliter non timetur pollutio, quia magis est speculatiuum, quàm practicum, nec est multùm interfum, non damnarē, quamuis iudicio meo, securiùs esset, tali abstinere desiderio.

Secundò potest esse peccatum in procurando ipsam pollutionē, & hoc semper est mortale, quamuis propter sanitatem fiat. Vnde qui vescitur rebus calidis, vel tali situ in lecto accumbit, hoc animo vt in somno pollutio accidat, non excusatur à mortali, nec valet argumentum, licitum esse desiderare ob sanitatem. vt diximus. Ergo licitum est desiderare. Non enim valet; Licet desiderare mortē alicui, quia homo iniquus & noctuus est, ergo licet eum occidere. Consequentia nulla est. Sic etiam nec ista consequentia in præsenti facta, quicquam valet.

Tertio potest esse peccatum in non remouendo causam futuræ pollutionis. Vt tamen in hoc sit peccatum aliqua sunt necessaria.

Primò, vt homo cognoscat probabiliter causam futuræ pollutionis, ipsamque aduertat, aut debeat aduertere. Si enim homo facit id, vnde pollutio sequitur, & cognoscit probabiliter inde euenturam pollutionem, aut si non cognoscit, id est maxima negligentia, vt qui experitur sæpè, ex eo quòd sic accumbit, pollutio-

Digitized by Google

nem sequi, si non id aduertat, non excusatur; talis profectò peccat. Dixi autem, *probabiliter cognoscat*, quia si dubitat de futura pollutione, & non habet moralem certitudinem, non esset mortale, sed veniale, vt habet Sylu. ver. pollutio, vt qui vescitur cibo, quem dubitat pollutionem inducturum non tamen satis est aduertere, sed opus est vt possit talem causam remouere. Si enim non potest, non peccat, nisi in eo consentiat, & complaceat.

Adhuc hæc non est satis, quamuis possit remouere, opus est vt talis sit causa, quam teneatur remouere, vnde, quando causa est bona, & recta, quamuis cognoscat quis pollutionem euenturam, non ob id tenetur auferre, nec peccat non auferendo, vt qui studet his rebus, vnde probabiliter cognoscit, postea futuras pollutiones, non ob id peccat, quamuis studium non omittat, quia non tenetur omittere. Tenetur quidem, si ob curiositatem id studeret. Nec etiam tenetur auferre, quando causa non est mala, & ex ipsius ablatione sequitur nocumentum, vt qui ex eo quòd sic accumbit, aduertit incurrere pollutionem, si aliter non potest dormire, non tenetur aliter accumbere, vt dicit Soto loco allegato. Similiter, qui non habet cibos, quibus vescatur, nisi eũ vnde pollutionem sperat, non tenetur abstinere, si abstinentia talis ei nocet. Cum tamen causa mala est, aut talis, vt eius ablatio non inferat nocumentũ, nec bonũ aliquod impediat, tunc homo tenetur auferre, & non auferendo, cùm aduertat, vel debeat aduertere peccat. In his casibus peccatum accidit in causa, & antecedentibus pollutionẽ. Quando verò alias ex causis prouenit, puta ex dæmonum illusione, vel naturæ debilitate, vel fortitudine, tunc nullum est peccatum in effectu. Rursus pollutionis esse potest peccatum, vt si homo in facta pollutione complaceat, ob delectationẽ, mortaliter peccat. Dico autem, ob delectationem, quia complacere ob sanitatem, vel, vt tentationes carnales non sint ita vehementes, non esset peccatum, vt habet Nauar. loco citato, & ante ipsum habuit Sylues. ver pollutio. Hæc sunt de pollutione nocturna.

Pollutio autem peruigil, quæ fit, homine non volente, de se non est peccatum, quia est actus naturalis. Imò si voluntas cohibeat consensum, & patienter hoc ferat, est materia magni meriti.

Potest tamen in duobus casibus esse peccatum.

Primò, si sit complacentia deliberata in delectatione illa, tunc enim esset mortale: &, si non esset omnino indeliberata, esset veniale

veniale.

Secundò, in causa, si homo non aufert causam, quam cognoscit & potest, & tenetur auertere, tunc etiam mortaliter peccaret. Dico autem, *quam tenetur auertere*, quia si non tenetur, quia est bona, aut non est mala, sed auferri non potest absque graui nocumento, non peccaret homo, non auferendo. Vnde confessor, si fortè dum audit confessiones, in tales incidit pollutiones, non ob id tenetur non confitenti alios, nisi sit periculum complacentiæ in pollutione. Tunc enim tenetur relinquere confessiones, & auferre peccati occasionem, secus, non.

Tertia pollutio est voluntaria, quæ fit homine ipso consentiente, & hæc est mortale peccatum, & dicitur mollities, de qua dicitur 1. Corint. 6. *Molles Regnum Dei non possidebunt*, & est grauissimum omnium antecedentium, quia est contra naturam, nec licet propter sanitatem, nec propter vitam, nec propter quemcunque finem. Vnde, grauissimè peccant Medici, qui talem actum consulunt ob sanitatem, nec excusantur a mortali qui eis obediunt. Est autem hoc peccatum difficillimæ emendationis, quia occasio fere semper est cum homine, & est adeò vniuersale, vt crediderim maximam partem damnatorum, hoc inisi peccato. Vix puto esse aliud efficax remedium, nisi frequentissima confessio, cum vno eodemque confessore, vt fiat ter in hebdomada si fieri possit. Est enim hoc sacramentum maximum frænum, & qui hoc non vtitur, non sibi promittat emendationem, nisi per miraculum à Deo factum, aut rarissimum priuilegium. Est autem in hoc peccato attendendum, quod in eo inuoluuntur alia, nam si homo desiderio, & imaginatione adhæret alicui dum ipsum committit, est illius generis cuius esset, si vere committeretur cum persona quam affectat, vt, si affectat & imaginatur virginem, est stuprum, si coniugatam, adulterium, & sic de aliis. Imo sæpe in vno peccat actu, quoties in diuersas fertur personas, & sunt ista in confessione manifestanda. Ista pollutio aliquando committitur à persona vna se prouocante ad eam, siue femina sit, siue mas, aliquando fit à duabus, vna alteram iuuante, vt cum fœmina cum fœmina copulatur, aut mas, altero ipsum tangente se polluit, quod multis modis fit, quos libens prætermitto. Hæc sunt quæ spectant ad pollutionem seu mollitiem.

Alterum peccatum est, inordinatus concubitus, cùm non pe

Digitized by Google

femina in copula est desuper, aut cùm mas retrò accedit, vase tamen non mutato, hoc autem peccatum ex se non est mortale, nisi coniungatur cum mortali copula, putà fornicatione, adulterio, & aliis, vnde fit vt inter coniuges non sit mortale, vt habet Sylvest ver. debitum. § 6. nisi sit periculum seminis effusionis extra vas, aut fœtus impediatur Tunc enim esset mortale, aliàs veniale esset, nisi ob aliquam fieret necessitatem.

Tertium est sodomia, est quidem notum peccatum, sed abominabile, & irę Dei nimis prouocatiuum.

Omnium tamen pessimum est bestialitas, cùm copula fit cum bruto animali, nec humana nequitia vltrà ferè ascendit. Sunt autem pro hoc, & pro antecedenti peccato, mortis pœnæ in iure ciuili meritò statutæ. Nec enim debet viuere homo, qui cùm sit homo, non viuit vt homo.

De his quæ in isto præcepto simul prohibentur.

CAPVT XIIII.

NOn solùm quæ dicta sunt vitia, sed alia etiam multa, peccatum faciunt mortale, contra istud præceptum.

Primo quidem desiderium, & affectus deliberatus rei venereæ, & ipsius operis, quod est mortale, facit etiam mortale. Dico autem deliberatum, cùm homo affectat, & concupiscit ea, cùm à tali possit affectu abstinere.

Secundò, Oscula, tactus, amplexus ob carnalem delectationem, sunt etiam peccata mortalia, quamuis homo non intendat copulam, sed solum delectationem carnalem ex his insurgentem; vt benè docet Caiet. opusc. de delectatione morosa. 1. tomo, quia talis delectatio ex se, ad copulam ordinatur. Licerent tamen ista inter sponsos, dummodo non esset periculum probabile pollutionis. Tunc enim esset mortale, etiam inter coniuges.

Tertiò, videre feminas, aut viros, animo concupiscendi ad copulam, etiam est mortale, tamen ad solam delectationem carnalem, quæ ex visione insurgit, solùm est veniale, vt notat Caiet.

loco

Digitized by Google

loco allegato. Idemque dicendum de auditu, & loquutione rerum venerearum, si deliberatio non transit ad res ipsas, quæ per talia verba exprimuntur. Tunc enim mortale esset.

Quarto, opera externa, quæ sunt ordinata, & hoc animo facta, puta ad rem veneream, sunt mortalia, vt vestire se nouis vestimentis vt ab aliis conspiciantur, literas amatorias scribere, visitare loca talia, & reliqua huiusmodi.

Quinto, Delectatio morosa etiam est peccatum mortale. In cuius gratiam aduerte, delectationem consequi in nobis ex cognitione aliqua, siue per intellectum, siue per imaginationem, siue per sensus fiat. Cùm autem delectatio sequitur ex cognitione alicuius rei & facti boni, non est mala: cùm verò consequitur ex aliqua re mala, tunc potest esse mala, si sit morosa. Dicitur autem morosa, cùm homo consentit delectationem illi licere, aut cùm potest prohibere, & tenetur prohibere, non prohibet, & remouet. Cùm igitur delectatio sequitur ex cognitione alicuius peccati mortalis, est mortale, si morosa sit, vt, qui cogitat rem veneream, & ex tali sequitur delectatio morosa, mortaliter peccat, aut consentiendo delectationi, aut non expellendo eam; cùm possit, & teneatur. Idemque est de aliis peccatis.

Aduerte autem, quod non omnis delectatio, est delectatio morosa, cùm non prohibetur, licèt possit prohiberi, sed cùm non prohibetur ob ipsam delectationem, quia homo vult delectari. Si enim non prohibet, ob finem bonum, vt qui causa vincendi tentationes, & pugnandi, id faceret, non peccaret, nisi subiret periculum consentiendi. Vt autem sit peccatum, debet homo aduertere talem delectationem, aut debuisse aduertere, alias non est mortale, vt dictum est de pollutione.

Nota tamen, delectationem morosam, non solùm esse peccatum mortale, cum consurgit ex actu mortali, sed cùm etiam consurgit, ex actu alias licito, sed non tunc, vt qui cogitat actum coniugalem post factum, & delectationi præsenti modò consentit, mortaliter peccat, quia ille actus non est licitus, nisi dum fit.

Digitized by Google

De septimo præcepto, quid sit furtum.

CAPVT XV.

SEptimum præceptum, habetur Exodi 20. *non furaberis.* Erga quod, quatuor inquirenda sunt. Primum est, quid sit furtum. Secundò, quot, & quæ ipsius species. Tertiò, quale, & quantum peccatum. Quartò ad quæ teneatur, qui furatus est.

Quantum ad primum, omnibus alijs definitionibus missis, mihi videtur commodius posse sic definiri in communi, vt in isto præcepto prohibetur: Furtum est ablatio iniusta rei alienæ, inuito domino. In qua sunt quatuor particulæ.

Prima est, *ablatio rei alienæ.* Nolui dicere acceptionem rei alienæ, vt alij dicunt, quia furtum non solum est acceptio alieni, sed etiam detentio alieni apud se, & etiam damnificatio alieni, vt qui cõburit rem alienam, ob id dicitur ablatio. Comprehendit acceptionem, detentionem, damnificationem.

Secunda est, *alienæ.* Vocamus autem in præsenti rem alienam, quæ vel alterius est, vel est in alterius potestate. Vnde qui ab alio auferret, quod in eius deposito erat, diceretur auferre alienum, quod in alterius est potestate, quia modo aliquo aufert.

Tertia est, *inuito Domino.* Cum enim dominus sponte dat, & se suo priuat, qui accipit, non dicitur furari.

Ad hæc tamen ista tria non constituunt plenam furti rationem, nisi accedat quarta particula, nempe, *Iniusta*, id est, contra iustitiam facta, per quam particulam, multæ ablationes, à ratione furti excusantur.

Prima, cum fit ablatio ex loco, quamuis enim inuito domino fiat ablatio, non ita non censetur furtum.

Secundo, cum fit in pœnam. Vnde filij Israël auferentes diuitias Ægyptiorum, non committerent furtum, nam Deus eos in pœnam ipsam iussit. Quam sententiam executi sunt Iudæi. Deo per Moysen id manifestante. Simile esset, si Princeps aliquem sic damnaret, quamuis damnatio fieri deberet secundum iuris formam.

Tertiò,

Digitized by Google

Tertiò, cùm fit in bonum finem, & conuertitur ablatum in utilitatem ipsius à quo auertur, si fieri potest. Vnde, non peccat, nec est furtum, cùm quis ab amente ensem subripit, ne vllũ percutiat, dummodò vendat eum, & in vtilitatẽ amentis conuertat, nec furatur vxor (Sylvest. ver. furtum. §. 15.) quæ pecunias aufert secretò à marito, ne in ludis, vel comessationibus profundat, si illa in vsum familiæ conuertat; nec peccat, qui vinum effundit, ne alius inebrietur, nec qui cartas rumpit ne ludant alij. Nulla harum ablationum, quamuis inuito fiant domino, furtum dicitur, cùm non contra iustitiam, sed secundum charitatem fiunt.

Quarto, cùm fit vrgente necessitate. Cùm enim aliquis est in extrema necessitate vitæ, aut in eius periculo probabili, si secretò ab alio accipiat sibi quod necessarium est, non est fur, nec facit contra iustitiam; maximè cùm iste alijs non dat, sed hoc non licet in quacunque necessitate, sed grauissima, & ferè extrema.

Quintò, cùm aliquis capit, quod alias sibi debetur, sed alter non vult soluere. Vnde si quis secretò a debitore sumeret pecunias, quæ sibi erant debitę, non furatur, nec tenetur ad restitutionem, quamuis aliquando peccat sumendo, aliquando autem non peccabit, si seruet aliquot conditiones.

Prima, vt sit certus tales sibi deberi pecunias.

Secunda, vt commodè non possit eas exigere coram iudice, quia debitor est potens, siue quia non potest probare debitum, siue quia timet sibi aliquod malum ab illo vel scandalum euenturum. Cùm tamen nihil horum esset, sed posset commodè suas exigere pecunias, peccaret rapiendo occultè, tamen ad restitutionem non tenetur. Ita habet Archid. 14. quęst. 5. Can. non sanè.

Tertia, dum scandalum vel nocumentum alijs non sequatur. Si enim ex illa occulta ablatione, alij venirent in suspicionem, vnde nocumentum paterentur, non potest absque peccato auferre, quamuis si auferret, non teneatur ad restitutionem eius, quod abstulit. Aliquando enim obligatur ad manifestandum factum, cùm graue esset innocentium incommodum, vel ad reddendum quod abstulit. Ita habet Inno. cap. olim de restitu. spoli. vbi dicit. Quidam dicunt, & non male, quod etiam sua authoritate, potest quis accipere furtiue, dummodo ex tali furto, nec malum, nec scandalum valeat generari, quia si inde oritur vel contra

Digitized by Google

vxorem, vel contra familiarem, vel contra quemcumque alium, hic debet rem in pristinum statum restituere.

Quartò, debet prouidere in quantum potest, ne ille à quo sumpsit, restituat illud debitum, quod iam fuit ab illo ablatum, & inuitus soluerat.

Quintò, nihil aliud debet sumere vltra id quod erat debitum ei. Vnde si pactum fuit factum inter dominum & famulum, non potest famulus vltra pactum sumere, aliàs tenetur ad restitutionem, quamuis verè pœnitentia pacti non sit sufficiens, si liberè fecit tale pactũ, nec coactus est famulus seruire sub illà pecunia, & dum dominus postèà non coëgerit illum in alijs officijs famulari, de quibus non conuenit. Tunc enim dominus tenetur soluere vltra pactum, quo nolente, famulus posset capere, & completo pacto, denuò pacisci, etiam de illis seruitijs de nouo adiunctis, non enim stante pacto, potest amplius famulus sumere, nisi seruire cogatur. Quando verò pactum non est factum, sed relictum est in domini voluntate, tunc mensurari debet iuxta summam, quæ ordinariè solet ab alijs pro tali famulatu exigi. Omnes hæ igitur acceptiones, furta non sunt, cùm non sint contra iustitiam: omnes enim hæ quatuor partes, ad furti rationem conuenire debent.

De speciebus furti, & quod peccatum sit furtum.

CAPVT XVI.

FVrti generaliter dicti, duæ sunt species prout ad præsens attinet, furtum specialiter dictũ & rapina. Cùm enim aliquid aufertur ab aliquo absque violentia ei inculsa, sed ignorante eo, dicitur furtum; cùm verò aliqua ei vis infertur, rapina dicitur. Furtum autem in genere, vtramque speciem includit. Mortale peccatum est ex genere suo, cùm sit contra vnum ex decem præceptis decalogi. Fit autem mortale, cum quod quis furatur, notabilis est quantitas. Quæret aliquis, quę dicatur notabilis quãtitas. Ad quod dico, duplicem esse notabilem quantitatem, alteram secundum se, & hęc est quæ ab omnibus censetur mediocris, aut grandis valoris, vt est quantitas vnius, vel duorum iuliorum, hanc enim a quocunque etiam ditissimo furari, mortale esset.

Altera

Digitized by Google

Altera est notabilis quantitas respectu eius à quo rapitur, sicut esset quarta pars iulij, respectu cuiusdam pauperis. Hanc enim furari mortale esset. Cum verò est parua quantitas secundum se, & respectu etiam alterius, tunc furtum esset veniale, vt qui furaretur pomum, vel calamum, vel quid simile, quamuis autem hoc sit veniale, tamen quarundam circunstantiarum, posset fieri mortale.

Primò, cùm qui furatur, animo accedit furandi notabilem quantitatem; sed quia paruam inuenit, paruã rapit, hoc est mortale peccatum, non ratione furti, nam, quamuis nihil inueniret, esset adhuc mortale, sed ratione animi quo accedit.

Secundò, cum qui paruum furatur, cognoscit probabiliter dominum illius ex tali furto prorupturum in blasphemiam, vel in mortale peccatum, quia iracundus, & impatiens est nimis, qui hoc sciens furatur, vt calamum, etiam ioco, mortaliter peccaret: cùm tamen ignorans, furatus est, non peccat nisi venialiter, licèt ille postea in peccatum prorumpat.

Tertiò, cum illa parua quantitas, erat multùm vtilis domino, & ex defectu, in magnum incidit nocumentum, tunc qui surriperet, si id prægnoscceret mortaliter peccat, vt qui, sutori non habenti acum aliam, nec vnde habeat, ipsam furatur scienter, & qui ab aliquo artifice furatur instrumentum, quo rapto, verisimile erat saltem, diei opus perditurum.

Quartò, cùm quis tot quantitates paruas furatur, vt magnam adæquent, vt qui ab hoc vnum obolum, ab alio aliquid, & à multis simile, vt fiat magna quantitas. Nota tamen, non semper hoc esse mortale, nisi cùm homo animum suum habeat ista furta cõmittendi, tunc enim pro vno reputatur, & sic possunt multi minutas res vendentes, & in singulis obolum, vltra iustitiã exigentes, & famuli, qui, ex multis dominorum rebus voluut ex singulis singula minuta subtrahere, qui tamẽ animũ hunc no haberet, nec officio, sed casu, modò vnum, modò alterum furatur obolũ, quãuis tẽporis discursu, notabilis fiat quantitas, non est mortale, sed multa sunt venialia. Furtum autem ex genere suo non solùm mortale peccatũ est, sed ad restitutionẽ obligat. Huius occasione, oportet de restitutione agere, quamuis non solum qui furantur, sed etiam alij multi rem alienam, etiam iustè accipientes ad restitutionem teneantur.

Quid

Quid restitutio, quis restituere teneatur, ratione rei malè acceptæ.

CAPVT XVII.

OPortet primùm, quid restitutio sit, constituere, deinde ea, quæ ad ipsam spectant. Est autem restitutio, actus iustitiæ, quo cuique redditur, quod ab eo ablatum, vel acceptum est. In qua definitione, quatuor particulæ continentur. Prima est, *actus iustitiæ*, Iustitia enim quædam est virtus, quæ dirigit hominem, ne quod alterius est, rapiat, &, si quid rapuit, vt reddat. Ob id dicitur, æquabilitatē facere in rebus. Loquimur enim de iustitia ea, quæ commutatiua dicitur, cuius actus & operatio quædam est restitutio.

Secunda particula est, *quo vnicuique redditur*. Iustitia enim facit, vt quod debemus alicui, ei demus, & hoc dicitur soluere. Facit etiam, vt, quod ab altero accepimus, vel abstulimus, reddamus, id est, iterum in sua potestate ponamus, & talis actus est restitutio. Ob id dicitur, *quo vnicuique redditur*. Et attende, dupliciter alicui reddi aliquid, vno modo, cùm ipsi redditur met, altero modo, cùm redditur alicui pertinenti ad ipsum, vt vxori, filiis, vel heredibus, vel alijs. Vtroque modo fieri solet restitutio, vt inferius dicemus.

Tertia particula est, *quod ab eo ablatum est*. Per ablationem intelligimus, iniustam acceptionem, qua ab altero aliquid abstulimus, puta furando, vel rapiendo, aut damnificando, in persona, fama, vita, & rebus, & alijs, aut iniustè, quæ illius sunt detinendo. Ad restitutionem enim spectat, talia ablata reddere.

Quarta particula, *vel acceptum est*. Per quod verbum, iustam actionem habendi, quod alterius est, intelligimus, siue per mutuum, siue per censum, aliosve contractus inferius dicendos. Est igitur restitutio, reddere cuique, quod ab eo abstulimus, vel accepimus.

Ea quæ

Digitized by Google

Ea quæ ad restitutionē pertinent, nouem sunt, & in horum tractatione, tota consistit materia. Sunt autem hæc, quis restituere tenetur, quid habet restituere, & cui est facienda restitutio, & quantum est reddendum, & quo modo, & quo tempore, quo ordine, quo loco, & quæ sunt causæ propter quas aliquis excusetur ab obligatione restituendi. Hæc omnia, his duobus carminibus continentur;

Quid, quis restituet, cui, quantum, quomodo, quando,
Ordine, quóue loco, qua causa excusat iniquum.

Inspiciendum est igitur ab eo, qui tenetur restituere. Quis ergo restituet? in huius gratiam nota. Cum aliquis capit quod alterius est, sunt tibi duo consideranda, & ipsa res accepta, & ablata, & ipsa actio, qua auferitur vel accipitur. Res autem potest & male, & bene seu iuste accipi. Vnde fit, vt sint quatuor species, res iniuste accepta, res iuste accepta, mala actio, & acceptio, bona seu iusta, seu iniusta. Ad hæc quatuor, tanquam ad quatuor radices & principia oportet resoluere hoc, vt cognoscatur, quis obligetur ad restitutionē. Nam obligari quis potest, aut vna aut pluribus ex his radicibus, quarum singulæ explicandæ sunt.

De prima ergo ratione rei malè acceptæ, sit generalis regula: Omnis qui habet rem ipsam acceptam malè, tenetur ipsam restituere, siue bona fide, siue mala habuerit, v. g. aliquis emit à latrone equum, quem furatus erat, hic in cuius potestate est equus, tenetur ipsum restituere domino, absque vllo pretio; nam rei male acceptæ, nullus dominium verum acquirit. Ille dicitur habere rem bona fide, qui existimat esse rem suam, quia nesciebat esse latronem à quo emit, vel quia se iustum titulum habere rei talis putabat; ille autem simul vtque cognouerit, non esse suum, tenetur reddere, & si sit in mora, iam est possessor malæ fidei. Ille verò dicitur habere mala fide, qui se non habere iustum titulum existimat, vt qui emit à latrone, quem sciebat esse latronem, & rem esse furtiuam. Vterque possessor, tam malæ quam bonæ fidei, si rem ipsam habeat, ratione rei acceptæ, tenetur restituere, sed cum differentia notanda.

Primo; Malæ fidei possessor, quocunque modo res pereat, tenetur ad restituendum, vnde qui emit scienter à latrone equum,

tenetur

tenetur restituere domino, siue habeat adhuc equum, siue furto fuerit ei sublatus, siue vendiderit alteri, siue mortuus fuerit. At verò bonæ fidei possessor, non tenetur rem restituere, si stante bona fide, res ipsa perit, vnde, si stante bona fide, ab eo fortè sublatus est, vel mortuus est, vel venditus tanti quanti emptus, ad nihil tenetur, quāuis posteà sciat fuisse furtiuum. Tenetur tamen, eum cui vendidit, seruare indemnem, & restituere pretium, si fortè ab illo fuerit ablatus, vt domino reddatur. Dico autem, stante bona fide; Nam si post bonam fidem acquisiuit malam, quia sciebat rem esse furtiuam, nec esse suam, & tunc haberet rem, non potest vendere, & si vendat, adhuc tenetur restituere. Similiter, si sit mora, quia vult reddere domino cū possit, quāuis res pereat, semper tenetur ad restitutionem, sicut dictum est de malæ fidei possessore. Notandum tamen, quòd licet non teneatur restituere rem, quæ in bona fide perit, tenetur tamen reddere quod per illam lucratus est, & habuit quod non habebat. Vnde, si pluris vēdidit, tenetur excessum reddere. Et, si ei dono equus datus est, & vendidit, totum reddere tenetur, deductis suis expensis, & satis sit ei, nec habere plus nec minùs quàm habebat.

Secunda differentia est; Malæ fidei possessor non solùm tenetur rem restituere, sed totum damnum emergens, & lucrum cessans, quod domino euenit ex mora restitutionis: v. g. emit quis scienter à latrone equum locationis, & detinuit per duos menses; Iste tenetur, non solùm equum domino reddere, sed illud etiam quod dominus lucratus esset illis mensibus ratione ipsius equi; quamuis iste qui emit equum, otiosum habuerit, & si aliquod damnum inde domino euenit, ipsum reſarcire tenetur. At verò, bonæ fidei possessor, non tenetur ad hoc, nisi solùm ad ea, in quibus factus est ditior, id est, ea quæ habet, vltra id quod habiturus esset, si rem non habuisset: v. g. si talem equum habuisset otiosum, ad nihil teneretur, nisi ad ipsius equi restitutionem, si verò locasset, & lucratus esset, tenetur ad lucrum etiam reddendum, deductis expensis proprijs, vt in nullo ex proprijs damnificetur. Rursus sit aliud exēplum. Aliquis inuitatus est ad splendidissimum conuiuium, in quo res magni pretij cōsumpsit, tunc, si mala fide accessit, quia sciebat omnia illa esse furtiua, tenetur restituere quantum consumpsit, si verò bona fide, & posteà sciuit, esse illa ex furto, solùm tenetur reddere quantum lucratus est, id est,

Digitized by Google

id est, quantũ ipse consumsisset ex propriis, si illis non vesceretur. Vnde, si non erat consumpturus, nisi libram arietis, & libram panis, ad horum valorem tantùm tenetur.

Rursus, si iste qui bona fide emit equum locationis à latrone, ipso vtitur, & iter facit eques per mensem, si posteà sciat non esse verè suum, tunc oportet aduertere, an talis homo si equum non habuisset, esset alium conducturus; si enim non, & pedes iisset, nisi vt suum habuisset, ad nihil amplius tenetur; si verò alium esset conducturus, tenetur reddere quantum ipse aliàs expendere putarat. Rursus: qui emit vestem pretiosam vili, bona fide, & post consumptam, constat, non fuisse suam, tenetur restituere, quantum ipse in alia veste expendisset, nisi illam emisset. At malæ fidei possessor, tenetur restituere, quantum vestis illa valebat, quando emit eam.

Tertia differentia est, bonæ fidei possessor, potest præscribere, aut vsucapere rem ipsam; at verò malę fidei, nunquam. Explico; Ad lites interimendas, iura cõcesserunt, vt qui spatio tẽporis rem haberet, ac si esset sua, licèt verè nõ esset, dominium ipsius acquireret, & hoc in rebus mobilibus dicitur vsucapio, in immobilib⁹, dicitur præscriptio, est autẽ tempus vsucapionis, trienniũ, in pręscriptione est aliquando decennium, aliqãndo viginti, aliquando triginta anni, vt aliàs est declaratũ. Dico igitur: qui rẽ bona fide habet, potest vsucapere, & præscribere, vt si post tẽpus cõpareat non fuisse suam, ad nihil tenetur, nec ipsã restituere, at verò malę fidei possessor, nullo potest tempore pręscribere.

Quartam differentiam vonit Nauar. c. 17. nu. 9. Bonę fidei possessor, potest vendenti rem reddere, cùm cõperit non esse suã, at verò malę fidei, non, sed domino. Sed hęc differentia nulla est. Nam vterque possessor potest reddere vẽditori, & recuperare suũ prætium. Si hoc autem non posset tunc reddere domino tenetur, & istam sententiam tenet Alex. de Ales 4. p. q. 86. ar. 5. & Syl. ver. restitutio, 3. § 7. quamuis aliqui contrarium putent. Vnde; potest qui emit à latrone, quacunque fide, reddere latroni, emptũ si potest, ipsum tamen exhortari debet vt reddat, Soto lib. 4. q. 7. ar. 2. dicit aliquem excusari ignorantia iuris, vt quamuis reddat, nec peccet, nec obligetur domino, sed istud ius nullum est; ob id, non est necessaria ignorantia, meliùs dicendum puto cum Alex.

Quit

Quis restituere teneatur ratione rei benè acceptæ.

CAPVT XVIII.

ALtera radix restitutionis est, res benè accepta à domino, qui in alterius existens potestate, ipsum obligat ad restitutionem. Hæc autem res, præcipuè quatuor modis habetur commodatione, locatione, pignoratione, & depositò. Qui igitur rem alterius hac via habet, tempore statuto impleto, reddere tenetur, dummodò tamen illa res non perierit; si enim perijt, amplius non tenetur, nisi in quatuor casibus.

Primus, quando ex malitia, vel negligentia ipsius habentis perit, ex malitia quidem, si vendidit, vel eam alienauit: ex negligentia, si non adhibuit diligentiam quam tenebatur. Ea autem debet esse mediocris, & maior, si pro depositò conseruando, saltem pecuniam accepit, maiorque debet esse diligentia in commodato, quàm in depositò, quia illud est in propriam vtilitatem, nulla tamen negligentia obligat ad restitutionem, quæ non sit mortale peccatum. Cùm verò res perit, non ex negligentia, vel malitia habentis; sed quia fortè furto sublata est, vel perdita, vel mortua; non est obligatio restitutionis, nisi in secundo casu, cùm conuertit illam rem ad alios vsus, ad quos eam non accepit, & ex tali conuersione res perit, verbi gratia, locat quis equum, vt eat Neapolim, ipse proficiscitur Mediolanum, si in via à latronibus rapiatur, tenetur ad restitutionem, quia non accepit equum à locante ad talem finem: similia sunt alia exempla in aliis.

Tertiò, cùm est in mora reddendi alienum, & in tali mora perit res, verbi gratia qui noluit reddere depositum, vel pignus, vel commodatum, vel locatum, quando tenebatur reddere, & poterat, si illo tempore res pereat, restituere tenetur, vt qui equum locat pro tribus mensibus, & ipse differt in sex, ac in quarto perit, tunc tenetur reddere: maximè si in mora perit. Similiter si furto rapitur pignus tempore moræ, tenetur reddere.

Quartò, cùm conuentio facta est inter ipsos dantem, & accipientem,

Digitized by Google

pientem, vt res pereat in damnum recipientis; Tunc enim, tenetur iste restituere. Extra hos casus, res perit domino, non autem ipsi habenti. Aduerte autem, esse commodatum, cùm res eadem redditur, quæ datur; mutuum autem, cùm redditur æquiualens, aut prætium. In mutuo autem res non perit, nisi in damnum recipientis, vt dicendum est posse.

Ad hanc obligationem, ratione rei bene acceptæ, reduci potest obligatio restituendi res inuentas. In cuius gratiam nota, Tripliciter se habent res inuentæ.

Quædam sunt, quæ non apparent vllum habuisse dominum, vt lapilli, & gemmæ, quæ in locis vbi naturaliter generantur, apparent, vt ad maris littora, vel in aliquibus montibus; & qui inuenit eas, potest sibi habere; non enim obligatur restituere, cùm nullius erant.

Aliæ sunt quæ probabiliter dominum habent, aut ipsum cuius erant, aut hæredes, quales sunt hæ, quæ potiùs inueniri solent in viis, aut in domibus ab aliis emptis, quamuis absconditæ sint in muris, vel cauernis aliquibus; & has inuentor tenetur domino reddere, & facere diligentiam aliquam, vt inueniat (expensis sumptis ex ipsamet re inuenta,) domino autem non comparente, secundum sententiam communem, debent reddi pauperibus. Quamuis ad hoc, non sit alia cogens ratio, nisi qui, sic omnes doctores dicunt. Vnde Soto lib. 5. q. 3. ar. 3. dubius est de hoc, tamen condescendit opinioni communi. Verum est, si inuentor esset pauper, posse sibi aut totum, aut partem pro ratione necessitatis applicare, & maximè cum consilio confessorum, licèt hoc non sit necessarium, vt dicit Soto. Si autem pòst inueniretur dominus, amplius non tenetur iste reddere, si sufficiens facta fuerit diligentia, vt inueniretur dominus.

Quædam aliæ sunt res, quæ dominum habuerunt, sed iam non habent, vt thesauri vetusti, quorum dominus ignoratur, & si quis inuenit tales in fundo proprio, totum sibi vendicare potest, si in alieno, medium partē, si domini voluntate extrahit. Si enim ipso inscio, totum perdit. Sunt tamen leges particulares Principū, aliquas sibi partes reseruantium, quibus parendum est, & est restitutio facienda etiam ante sententiam. Dicit autem vnum S. Thomas, 2. 2. q. 66. ar. 5. quem aliqui sequuntur; quòd si quis in alieno agro sciret esse thesaurum, posset emere, non admonito

Digitized by Google

domino, & posteà totum sibi sumere, quia dominus agri non vēdit nisi superficiem, & huius pretium suum. Aliqui tenent contrarium, sed quia in rebus moralibus securè potest tantorum opinio amplecti, nos eam sequimur. Hæc igitur est secunda radix restitutionis.

De tertia radice, quæ dicitur iniusta actio.

CAPVT XIX.

TErtia radix restitutionis est iniusta actio, qua, quod alterius est, aufertur. Est autem maximè notandum pro tota hac materia esse peccata in duplici differentia, quædam sunt contra solam Dei charitatem, vel proximi, quædam sunt contra iustitiam: v. g. si quis non dat eleemosinam proximo, in maxima necessitate posito, peccat contra charitatem. Si quis autem non reddit quod debet, peccat contra iustitiam.

Est autem generalis regula: Ex peccatis contra solam charitatem, nulla erit obligatio restitutionis, nisi sit ratio iniustitiæ ibi coniuncta, Vnde, ille qui non dedit eleemosinam, peccauit quidem, sed ad restitutionem non tenetur, & hoc in multis casibus sequentibus manifestatur. Hinc fit, vt actio mala, quæ radix est restitutionis, debet esse sic mala, vt sit contra iustitiam, quamuis sint virgines, & coniugatæ, & cuiusque conditionis, vt habet Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. Et quamuis accipiant pecunias in excessu, vltra prætium actus turpis, si liberè donetur illis, esset quidem obligatio ad restitutionem, si aliqua iniustitia immisceretur, quæ duplex esse potest; Altera, cum qui dat, non potest dare, quia seruus est, aut filius familias, non habens proprium, in tanta quantitate, quantum dat. Altera est, cùm fraude extorquetur ab illo pecunia, putà, cùm fœmina non virgo, se virginem fingit, aut quæ communiter aliis se tradit, mentitur se non tradi nisi nobilissimis, ob idque plus pecuniæ extorquet, in his casibus iniustitia est, & tenetur restituere quod ratione iniustitiæ plus exegit. Actio igitur mala obligans ad restitutionem, debet esse contra iustitiam. Hæc autem præcipuè quadruplex est: impedire ne alius bonum consequatur, quod aliàs erat consequuturus:

Digitized by Google

turus: inferre alteri damnum: accipere quod alterius est, ipso inuito: detinere etiam quod alterius est, ipso inuito.

In primis, de eo qui impedit alium à consequutione rei quam aliàs erat habiturus, sit regula generalis notanda: Qui impedit iniustè alium, ne consequatur id, quod aliàs iustè erat consequuturus, tenetur eidem ad restitutionem. Explicatur hoc,

Duæ sunt conditiones, vt impediens obligetur ad restitutionem.

Altera, vt impeditus posset iustè habere rem, à cuius consequutione impeditur. cùm autem non potest iustè habere, quouis modo impediat, non tenetur reddere, quia non aufert ius alterius. Vnde, qui impedit indignum, ne consequatur beneficium, licèt possit peccare mortaliter, quia ex odio facit, vel illicita via, non tenetur ei quicquam reddere, quia non habet ius, nec satis est, posse habere iustè, sed quòd habiturus esset, nisi ille impedisset. Nam non dicitur impedimentum verè, nisi cùm res aliàs habenda, prohibetur ne auferatur. Non tamen satis hoc est, sed opus est, vt qui impedit aliqua via iniusta, non solùm mala, sed contra iustitiam impediat. Si enim ex odio impedit, vel precibus circa eum qui dare vult, fusis, vel pollicitationibus, vel alia via etiam mala, & contra charitatem, non tenetur restituere, nisi sit via contra iustitiam, puta sit vis, aut dolus, aut fraus, verbi gratia, vult Episcopus dare beneficium digno, si quis impediat, imponendo ei falsum testimonium, vel detegendo crimen omninò occultum licèt verum, vel dignum cogendo, aut decipiendo ne compareat, tenetur restituere ei beneficij valorem, quia iniusta via impedit. Et attende cum Sancto Thoma 2. 2. quæst. 26. art. 2. quòd si iam firmum erat Episcopo, illi dare beneficium, vel accepturus habebat certum ius, restituendum est ei in totum, licèt actu non habeat; cum verò ius habebat probabile, in parte, pro maiori, vel minori probabilitate, secundùm quam, certum habebat beneficium, cessante impedimento. Cùm enim probabile est, illum non accepturum beneficium, non est obligatio restitutionis. Quod dicimus de beneficio, dicendum est de testamento, vt bene dicit, Soto, libr. 4. quæst. 6. arti. 3. Qui enim firmam voluntatem dandi alicui impedit contra iustitiam, tenetur restituere illi cui damnum erat; dicat quicquid velit Silu. restitutio 3. §. 12. Similiter, qui impedit, contra iustitiam, operarios,

Digitized by Google

& eos qui negotia tractant, obligatur restituere. Ob id multùm videant iudices, ne detineant iniustè homines operarios, & negociatores in carceribus. Obligantur enim restituere eis omnia, quę aliàs illi lucrati essent, illo tempore iniustę detentionis.

Altera iniusta actio est, damnificatio, qua alicui nocumentum infertur contra iustitiam. Hęc autem potest esse aut in anima, aut in corpore, aut in rebus. De honore enim & fama, dicemus in præcepto octauo; Ille nocet in anima, qui causa est alteri, vt mortaliter peccet, vel aliquem errorem contra fidem imbibat, & qui hoc contra iustitiam fecit, putà dolo, & fraude, tenetur veritatem apperire, si tale peccatum continuatur; si verò non dolo, nec fraude, sed vel precibus, vel pollicitationibus, non tenetur. Et hoc idem dicendum est, de eo, qui monachum extrahit à monasterio. Si enim vi vel fraude extraxit, tenetur rescindere vim, & fraudem, vt si ille velit regredi, possit. Quòd si non regrediatur, non tenetur loco eius intrare, vt aliqui dixerunt, tenetur tamen ad satisfactionē aliquam monasterio, si ille monachus erat multùm frugi, & vtilis monasterio, vt habet Soto lib. 4. quæst. 6. ar. 3. Si autem non vi, vel fraude extraxit, sed præcibus, ad nihil tenetur, sed solùm manet peccatum contra charitatem. Ille nocet in corpore, qui occidit, percutit, vulnerat, vel mutilat, & si ille cui nocetur, est seruus, tenetur nocens restituere domino, totum damnum, vt, si occidit, tenetur reddere pretium illius, & expensas in illo curando consumptas; si vulnerauit, vel mutilauit, debet etiam expensas curationis, & totum id, quod minus valet seruus, ob illam læsionem. Si autem liber est, tenetur nocens reddere familiæ, & heredibus necessarijs, putà filijs, & parentibus, damnum quod ex morte incurrunt, vt si pauperes erant; & ab occiso alebantur; nocens eos alere tenetur, si non manent occisi res, vnde alantur illi. Si verò operarius est vulneratus vel mutilatus, nocens tenetur reddere expensas in curatione consumptas, & totum quod perdidit illo tempore, & si fortè amplius laborare non valet, sunt opera eius, ipsi restituenda. Cùm verò non est damnum aliquod nisi curationis, vel est, sed illi alij non volunt acceptare restitutionem, non tenetur ampliùs nocens. Hæc autē intelliguntur de nocumento illicito, secùs si sine peccato fiat. Qui autem nocet in rebus, cōburendo domos, vineas, & alia destruendo, tenetur etiam talia restituere, cùm contra iustitiam fiunt, non

solùm

Digitized by Google

solùm quandò ipse facit, sed cùm filij, serui, famuliue ipsius talia faciunt. Nam si, ipso consentiente ista facta sunt, totum tenetur reddere, si verò non ipso consentiente, tunc debet reddere personas quæ id fecerunt, si potest. Idem est de boue, & animalibus, quando damnum inferunt in agris, si enim negligentia ipsius damnum factum fuerit, tenetur totum reparare, si verò non, ipsum animal tradere, vt ex ipso pœna sumatur, nisi id velit reficere. Atque his modis actio ista secunda iniusta committi potest.

De restitutione iniustæ acceptionis, & detentionis.

CAPVT XX.

ALia actio iniusta, vnde nascitur obligatio restituendi, est iniusta acceptio qua aliquid capitur inuito domino. Ob quam rationem, tenentur restituere latrones, fures, raptores, vsurarij, & hi qui iniquos contractus exercent, de quibus in particulari posteà dicemus, nunc tamen de quatuor receptionibus tantum dicendum est, puta de cæsione lignorum in syluis, venatione ferarum & auium etiam captione, ac piscatione.

In cuius gratiam, nota: Syluæ, aut montes, in quibus arbores, cædi solent, tripliciter se habere possunt. Quædam sunt ipsorum castellorum aut vrbium communes, tamen sub pœna quadam cæsio prohibetur. Quædam sunt ipsorum dominorum vrbium, puta Ducum, Principum, & similium. Quædam hominum particularium. Adde etiam, quædam sunt vrbium, aut castellorum vicinorum, & proximorum. Hoc autem generaliter in omnibus obseruandum est, cùm pœnæ aliquæ impositæ sunt cædentibus; quamuis quis cædat, nō obligatur ad pœnam soluendam, quousque comprehendatur, & condemnetur; tamen quantum ad restitutionem.

Circa istam pœnam in conscientia. Dico primò, si syluæ sunt communes, quamuis incola, aut ciuis vrbis, vel pagi cædat in vtilitatem propriam aliquot arbores sine facultate, non peccat mortaliter,

Digitized by Google

taliter, nec obligatur ad restitutionem, nam talis pagus aut ciuitas, hoc modo & via intendit distribuere suis ciuibus arbores, vt cædant, si tamen comprehendatur, pœnam soluat. Est autem pœna posita, ne syluæ citò destruerentur, & consumerentur; verum est, si magnam stragem faceret, obligaretur ad restitutionem.

Secundò, si syluæ sunt particularium hominum, absque dubio, peccatum est cædere absque facultate domini, & obligat ad restitutionem, & hoc etiam dicendum est de eo; qui, cùm sit vnius pagi incola cædit syluas alterius pagi, quamuis, si inuicem homines illorum pagorum aut castellorum, tolerent syluas proprias aggredi, & cedere; iudicaretur hoc, ac si syluæ propriæ essent illi pago in quo cædens est incola.

Dico tertiò, cùm syluæ sunt dominorum, non licet etiam cædere, obligaturque cædens ad restitutionem, quamuis in hoc non sit tam arcta regula, ac si esset particularis cuiusdam. Vnde dicit Soto, quòd possent pauperes cædere ligna ad vsum foci proprij necessaria, & domini multùm in hoc considerare debent, ne graues pœnas præsertim corporis imponant subditis. Nam arbores quas natura dat sponte, non sunt tam propriæ, ac pecuniæ in arca repositæ.

Per hæc possumus etiam respondere de piscatione. Nam si flumina sunt communia vrbi, & ciuitati, tunc eodem modo piscans non tenetur ad restitutionem, quamuis piscetur, sed ad pœnam post condemnationem, si comprehendatur. Si verò aquæ sunt particulares alicuius, permanentes, vt lacus, stagna, non licet absque peccato obligante ad restitutionem, quamuis si essent aquæ transeuntes, non esset obligatio ad restitutionem. Attende tamē, quando fiunt in ciuitatibus prohibitiones piscandi ob bonum cōmune, quia pisces ova fouent, & piscatio inducit penuriam, tunc peccatum esset piscari, licèt nulla esset restitutionis obligatio.

Circa venationem autem attende, eandem esse rationem. Non enim est obligatio ad restitutionem, nisi locus in quo fit venatio, esset muro circundatus, tunc non liceret intrare ad venandas feras, esset que restitutio facienda; quamuis si fera extra murum esset, posset occidi, & capi, & si non sit murus, si pactum est inter dominum, & incolas, quibus soluitur totum damnum, quòd ferè in ipsorum terris faciunt, non liceret venari absque restitutione.

Cùm

Digitized by Google

Cùm verò non soluitur totum damnum in integrum, nulla est obligatio, imò si damnum ciues paterentur, non solum non obligarentur ad restitutionem, sed absque vllo peccato liceret ipsas occidere & capere.

Circa aues notandum est, quasdam esse omnino domesticas, & eas capere, peccatum est obligans ad restitutionem, quasdam verò omnino syluestres & vagas, quę non habent firmum locum, & has nuncupari intra loca murata aliorum, non obligat ad restitutionem, quia nullius sunt. Non enim permanent sicut arbores. quamuis peccatum esset capere, cùm ad bonum commune aliquo tempore fit prohibitio, quasdam partim domesticas, partim syluestres, vt columbas, has capere in locis propriis vbi nidificant, vt in columbariis, obligat ad restitutionem, cùm dominum proprium habent. Similiter etiam, ipsas capere intra spatium permissum per leges, dummodo alantur à domino proprius. Cùm enim nullus eis cibus à propriis dominis datur, ob idque terras aliorum deuastant, possunt licitè capi à dominis terrarum & agrorum, quibus damnum inferunt: extra spatium autem determinatum, cùm nimis vagantur, possent capi, ac si essent omnino syluestres, maximè tamen à dominis locorum in quibus vagantur, nec ad restitutionem obligatio esset. Hæc igitur est actio iniusta, ad restitutionem obligans, & sicus accepto iniusta obligat, ita iniusta detentio, cùm quis detinet alienum ipso domino inuito. Atque hæc est tertia radix restitutionis.

De quarta radice restitutionis.

CAPVT XXI.

QVarta restitutionis radix est, iusta actio, cùm qui habet seu accepit quid alterius, sed iusta actione, putà mutuo, emptione alióue licito contractu, ratione cuius tenetur reddere alteri. Notanda tamen est differentia inter iustam actionem & iniustā. Cùm enim obligatio restituēdi est ratione iustæ actionis, non transit nisi ad heredes, & fideiussores illius, qui tenebatur reddere, nec alia genera personarū reddere tenētur, Cùm verò ex

Digitized by Google

ratione iniustæ actionis, non solùm, qui iniustè egit; sed etiam octo genera personarum reddere tenentur; vnumquodque in solidum, & integrum. Sunt autem personæ hæ:

Qui iussit seu præcepit, vt damnum alteri fieret, vel ab altero, quod suum est, iniuriæ raperetur.

Rursus, qui ratificauit, id est, in cuius nomine ipso nescientes, actio iniusta facta fuit, si tamen postmodum scivit, & approbauit: secus tamen, si tantum factum approbauit, quod antea in eius nomine non fuit factum; aut in nomine ipsius fuit factum, sed non approbauit. Tunc enim non obligatur ad restitutionem.

Rursus, qui consilium dedit, qui consensit, qui dedit fauorem. Ista tamen diligenda sunt, cum consilium, consensus & fauor, fuerunt causæ, vt fieret iniusta actio, quæ alias non fieret. Tunc enim obligatur ad restitutionem, sequs si causa non sint.

Rursus, participans & cooperans in actione iniusta, tenetur restituere. Sed aduerte, cum cooperans talis est, vt, nisi cooperaretur, actus iniusta non fieret, puta, furtum, rapina, vel damnum; tunc tenetur in solidum restituere, quia est integra causa, & si alij cooperatores non soluant, tenentur totum reddere. At si non fuit tota causa, quia alias sine illo furtum fieret, tenetur solum reddere partem aequam, aut partem damni illati. Quod si illius opera, factum est malum furtum, vel damnum, quam alias fieret, talem ex cessum tenetur in solidum restituere.

Rursus, non obstans, id est, qui non prohibet, cum possit cõmodè, damnum alterius, tenetur restituere. Sed attende, quòd non satis est posse, sed ex officio obligari ad id. Vnde si vicinus videat furem in vicini domo furantem, & taceat, cum possit clamore prohibere furtum, peccat quidem mortaliter, & contra charitatem, sed non contra iustitiam, quia non ei id ex officio incumbit, ob id non obligatur restituere, quicquid velit Caiet. ver. restituo, imò si acciperet pecunias a latrone, vt taceret, non tenetur restituere, vt dicit Soto, lib. 4. quæst. 7. ar. 3. Tenetur tamen si esset famulus, vel iudex, vel is cui ex officio incumbit ista prohibere. Et sic tenentur iudices qui debitam diligentiam non faciunt in locis, in quibus residunt, ne damna inferantur.

Rursus, Qui non manifestat, id est, qui sua taciturnitate & occultatione, causa est, vt alius suum non habeat. Hoc etiam intelligendum est, cum ex officio incumbit, & hoc modo restis in

iudicio

Digitized by Google

iudicio contra aliquem, veritatem occultans, tenetur restituere damnum quod incurrit, cum causa fuit. Dico, cùm causa fuit, quia si iam alij testes falli præcesserant, qui sufficiebant ad condemnationem, nec iste quicquam negotio adiecit, non tenetur, & hoc modo excusat Caietan. à restitutione, sed non à peccato. Illi verò qui suffragantur publicè in negociis & causis determinandis, cùm enim iam vident maiorem partem in vno inclinatam, quamuis inuitè, si ipsi etiam suffragentur, quamuis peccant, cum tamen causa non sint, non obligantur ad restitutionem. Hæc sunt radices quatuor, propter quas aliquis ad restitutionem tenetur. Sed est graue dubium inter doctores, cùm accipiendi, & accipienti est iniusta, an obliget ad restitutionem; verbi gratia, cùm quis dat pecunias alicui, vt alium occidat, & iudici, vt iniquam sententiam ferat, vnus malè dat, & alter malè recipit, an qui recipit, ad restitutionem obligetur. In primis potest dari pecunia ne peccet, vt ne occidat, ne sit sacrilegus, ne fornicetur, in quo vnus bene dat, alter malè recipit, sed secundum Soto, libro quarto quæst. 7. artic. 1. Ad secundum, non obligatur qui accipit ad restitutionem semper, nisi cùm accipit pecunias pro his, quæ secundum legalem iustitiam absque peccato tenetur facere. Vt iudex, qui pro sententia, vel alijs, pro quibus leges disponunt, pecunias non esse accipiendas, vel non sat, pecunias accipit, tenetur restituere, & hoc modo post Concil. Tridentinum nullus pro ordinum collatione, quocunque prætextu, potest accipere pecunias, session. 21. Can. 1. & si accipiat, dare tenetur. In alijs, in quibus non est prohibitum à lege, non tenetur, cùm eas accipit, nec peccat, quamuis, cum discrimine. Nam si dat, pro peccato alterius vitando, quod erat contra iustitiam, vt, ne alter occidat, ne sit sacrilegus, tunc potest coram iudice repetere, & audiretur in iudicio, & sic intelligitur, l. vt puta ff. de condict. ob turpem causam. Tamen qui accepit, ante repetitionem, non tenetur dare; vt qui accipit pecunias ab alio quem volebat occidere, ne ipsum occideret. Si tamen peccatum non erat contra iustitiam, nec tenetur restituere, nec potest repetere. Nam potest esse datio, & acceptio mala, quia est pro re turpi, & ob peccatum, sed non cõtra iustitiã, vt; qui dat pro fornicario actu, & his vt dictum est, non tenetur restituere qui accepit. Rursus est datio, & acceptio mala, quia res pro qua pecunia datur, vendibilis non est,

Digitized by Google

vt in symoniis, & de hac, post dicemus. tandem est datio, & acceptio mala, quia datur pro re contra iustitiam, vt in exemplis præpositis de homicidia, & iniquo iudice. Et de hoc casu, est cõtrouersia, in qua duæ existunt opiniones celebres.

Altera est: Qui accepit, obligari ad restitutionem, non quidẽ domino, qui malè dando, ius suum perdidit; sed pauperibus. Hanc opinionem tenet Caiet. ver. restitutio, Soto loco allegato, Ad. quæst. 19. supra 4.

Altera sententia est aliorum, qui tenent non obligari ante cõdemnationẽ, sed posse qui accepit retinere. Hanc tenent Anton. 2. p tit. 2. cap. 5. Sylueit. restitu. 2. §. 3. Ange. ver restitutio, §. turpe. Nauar. cap. 17. nu. 34. & quia ista res est moralis, in qua multi doctores rem faciunt probabilem, possunt esse tuti in conscientia qui acceperunt, licet non restituant; quia ita signes doctores id docent. Quorum sententia etiam mihi placet; quia opposita solùm fundantur in duabus legibus, quæ nihil probare videntur. Est enim l. generaliter ff. de verb. oblig. vbi habetur, turpes stipulationes nullius valoris esse, sed hoc non concludit; solummodo enim intendit, in iudicio exteriori non esse efficacem illam stipulationem, cum possit repetere qui dedit. Rursus est l. in heredem, de calumniat. vbi dicit, acquisita ob turpem causam, esse etiam ab heredibus extorquenda; sed idem est huius sensus. Datur enim in iudicio, locus repetitionis, sed ante sententiam non obligatur qui accepit, reddere, bonum tamen esset, si redderet, & confessor consilium hoc dare debet, sed non sub præcepto imponere. Et hæc sufficiant.

Quid sit restituendum.

CAPVT XXII.

HActenus, qui restituere teneantur, diximus, nunc quid restituendum sit, dicendum est. Sunt enim quatuor obseruandæ regulæ circa hoc.

Prima est: qui ratione rei alienæ restituere tenetur, ipsammet, nisi quid obstiterit, reddere debet. Explico. Diximus superius, aliquos teneri ad restitutionem, quia rem alterius, siue malè siue bonè

Digitized by Google

benè acceptam apud se habent, vt fur qui apud se vas alienum, vel alias vestes habet, & ille qui commodato, vel locato habet rem alterius, vel alio quouis titulo iusto: Omnes hi debent eandem rē reddere, nec satisfaciunt dando valorē, nisi in aliquibus casibus.

Quorum primus est, cum res deperdita est, seu alienata ab ipsius potestate. Tunc enim valor reddendus est. Sed aduertere oportet, quæ supra diximus. Qui enim rem benè acceptam apud se habuit, si pereat absque culpa, vel malitia sua, non tenetur reddere valorem. Rursus, qui rem malè acceptam apud se, sed bona fide habuit, si in illa bona fide perit, non tenetur nec reddere valorem. Ille igitur reddet, qui in mala fide rem habuit, & perit, illo sic existente.

Secundus est cùm res est multò peiorata, quàm cùm fuit accepta, tunc enim valor reddendus est, aut res cum valore supplēte defectum, prout dominus elegerit, sed hoc etiam iuxta dicta intelligendum est. Qui enim benè acceptam rem habet, si sine sua culpa, vel malitia peiorata est, & deteriot facta, non tenetur ad amplius, quàm eandem reddere, nisi negligentia vel malitia, id fit factum. Vnde, qui in pignus accepit pānum, si postea tinea corrodat, idque non fuit sua culpa, non tenetur reddere, nisi eo modo quo est. Tenetur quidem, si culpa propria id euenisset, idemque dicendum est, de aljs benè acceptis. Rursus idem dicēdum de eo, qui malè acceptam rem apud se habet, sed bona fide. Est igitur satis intelligendus de eo qui mala fide alienū habet, & detinuit.

Tertius est, quando sequitur peccati manifestatio. Vnde, qui alienam rem habet, si non potest eandem reddere, nisi manifestetur peccatum ipsius accipientis, non tenetur nisi valorem reddere. Et idem est, quando sequitur aliquod notabile inconuenīēs, licèt peccatum non manifestetur.

Secunda regula est, Qui ratione rei malè acceptæ, aut ratione malæ actionis, & iniustæ, tenetur restituere, debet non solum rem vel valorem, sed etiam fructus, quos ex se talis res fecit, reddere. In cuius explicationem aduerte: Aliquas res potest facere fructus dupliciter, vno modo ex se absque industria habentis, aut saltem cum aliqua industria, quales sunt agri ex se fructificantes, & alia huiusmodi, vt animalia, oues, armenta, aliæ sunt quæ non fructificant nisi ex industria dominorum, vt pecuniæ, quæ ex se non pariunt, nisi adsit negotiatio hominum.

Qui igitur

Digitized by Google

Qui igitur acceptam malè rem habet, aut malè accepit, non tenetur restituere fructus, quos res ex ipsius industria fecit. Vnde, si latro furatus est centum aureos, & illis negotiatus, lucratus est mille, non tenetur ista mille reddere. Rursus vsurarius, qui pecunia male accepta negociatur benè, & lucratur, non tenetur reddere lucrum. At tenetur reddere fructus, quos res ex se faciunt, deductis expensis. Vnde, qui agros alienos iniustè detinet, tenetur etiam fructus factos soluere, deductis expensis, & qui equum locationis furatus est, tenetur lucrum quod in eius potestate fecit, reddere, cum re ipsa.

Hic tamen duo notare oportet. Alterum est, qui rem malè acceptam habet, vel mala fide; tenetur non solùm fructus, quos ex se res fecit reddere, sed quos fecisset in potestate domini: verbi gratia, furatus est quis equum locationis, tenetur reddere lucrum, quod domino proueniebat, quamuis ipse nulli locauerit equum, & qui vineas alienas iniustè habet, & mala fide, tenetur reddere fructus, quos apud dominum fecissent, quamuis ipse sua negligentia nullos perceperit. At qui bona fide habet, non tenetur nisi de perceptis.

Alterum est, Qui malè accepit rem alienam, aut mala fide habet, tenetur de damno illato & emergenti: verbi gratia, furatus est quis centum aureos alicui, iste verò posteà coactus est ad habendam pecuniam, qua posset suæ necessitati prouidere, domum vendere minoris quàm valebat, aut sumere centum ad vsuras, fur tenetur non tantum reddere centum, sed etiam vsuras quas contraxit, vel illud pretium quod perdidit de iusto valore domus. Idem dicimus de damnificatione, qui destruit vineam, vel domos alterius, tenetur de damno emergenti. Tenetur etiam de lucro cessante, vt, si pecunias negotiationi expositas rapuit, tenetur de lucro cessante domino ipsi. At qui bona fide alienum habet, solùm quod alienum est, tenetur reddere, nihil amplius, nisi in malam fidem incidat, & post malam fidem, dominus vetus damna incurrerit, tunc enim perinde est ac si à principio in mala fide esset.

Tertia regula: Qui ratione rei bene acceptæ restituere tenetur, non obligatur fructus dare quos ex ea habuit. Explico; Habet quis pecunias in depositio, si eis negocietur, & lucretur, non tenetur quicquam lucri dare domino, dum non sit in mora red-

Digitized by Google

reddendi depositum, cùm reddere debet. Rursus qui vas aliquod, vel vestes habet pro pignore, si aliquando eis vtens aliquid lucretur, non tenetur reddere lucrum, sed id solùm, in quo talis res deterior facta est, si fortè facta est ex talivsu.

Quarta regula. Qui ratione iustæ actionis tenetur restituere, non obligatur reddere, nisi quantum accepit, non tamen fructus. Vnde, qui mutuò accepit, vel sub censu, vel sub venditione, & emptione, vel alio licito contractu, debet reddere quantum accepit, non tamen fructus partos ex vsu & negotio. Notandum tamen, quòd si est in mora ex culpa sua, tenetur reddere damnum emergens domino, & lucrum etiam cessans. Explico. In primis, Si non est soluendo, nec id ex culpa sua est, non tenetur, nisi cùm primum poterit, reddere quantum accepit, tamen si culpa sua intercedit, nimirum, quia habet vnde soluat, & non vult; vel ipse ludendo, vel prodigendo, vel alia similia faciendo, in causa est vt non habeat, quamuis etiam rectè pecunias expenderit, vt qui sciens se soluere debere mense sequenti pecunias, voluit prius absque necessitate expendere in alijs negotijs, tales tenentur domino & creditori soluere damnum emergens, id est, illud damnum quod creditor incurrit, coactus ex illa dilatione, vt si ex eo quòd non soluit debitor, factum est vt creditor domum venderet minoris quàm valebat, vel pecunias sub vsura caperet, tenetur debitor talia damna resarcire. Dixi tamen, quæ creditor coactus incurrit: Nam si aliter poterat subuenire, quàm damnum incurrendo, non tenetur debitor de damno emergenti, sed de lucro cessante, vt si fortè creditor expositurus erat negotiationi pecunias, si debitor non reddat cùm debet, tenetur de lucro cessante, non de damno emergenti, si velit mercator pecunias ad vsuras sumere, vt exponat, si fortè coactus sit eas exponere negotiationi.

Cui est

Cui est restitutio facienda.

CAPVT XXIII.

TErtiam caput discutiendum est, cui sit restitutio facienda. Aduerte, esse quatuor genera personarum ad quos res aliquæ pertinere possunt. Quidam sunt domini veri & legitimi rerum, quidam secundùm quid, seu ratione alicuius potestatis, vt, qui detinet depositum alterius, locatum, vel commodatum alterius, & denique quod alienum est. Quidam sunt heredes verorum dominorum. Quidam sunt pauperes ipsi.

Sit igitur prima regula. Illi fit restitutio facienda, à quo accepta est res; Si accepisti à vero domino, ipsi est reddenda, si ab habente in depositio, vel commodato, ipsi etiam reddenda, quamuis possit etiam reddi vero domino. Sed cùm est periculum, ne ille reddat vero domino, & cùm redditur, debet ille moneri, vt vero domino reddat, tamen hoc non est necessarium, sed sufficit ei reddere à quo ablata est res. Excipiuntur tamen aliqui, quibus non est reddenda res, ita tamen, vt si reddatur, peccatum sit, sed non contra iustitiam, vt obliget ad restitutionem, sed contra charitatem proximi.

Primus qui excipitur, est latro. Qui enim accepit à latrone quod furto sustulerat, non tenetur ei reddere, quamuis id affirmet Caiet. ver. restituo, nec etiam tenetur secundum iustitiam domino reddere, vt vult Soto lib. 4. quæst. 7. ar. 1. sed potest reddere latroni, tamen contra charitatem faciet, reddendo quod ab ipso recipit. Idem dicendum est de eo, qui accepit à puero qui proprium non habet. Idem dicendum est de furioso, & de prodigo, quamuis qui daret prodigo, qui vsurus est malè pecunijs, contra charitatem non peccaret dando, vt dicit Soto, si ipsum moneat, vt benè expendat, si tamen daret illi qui abusurus est pecunijs contra iustitiam, alijs damnum inferendo, peccaret grauiter, sed non obligaretur ad restitutionem aliam. Excipitur etiam

Digitized by Google

etiam dominus, cùm ita absens est, vt non posset ei commodè quod suum est mitti, præsertim si quod tenetur reddere, non accepit malè. Si enim malè accepit, tenetur aliquot expensas ex se facere, vt dominus verus suum habeat integrè, sed non, si benè accepit, nisi cum domini proprij expensis, cùm verò nullo modo potest mitti, non ipsi facienda est restitutio, sed expectandum, & si nulla est spes, reputatur debitum incertum.

De quo, secunda regula sit: Cùm non extat verus dominus, nec is à quo sublata est res, tunc heredibus facienda est restitutio. Aduerte autem esse heredes in duplici differentia, quidam sunt necessarij, qui non possunt exheredari, nisi ex causa legitima, vt filij, patres, vxor, maritus, quidam non necessarij, quibus non obuenit hereditas, nisi ex legato, vel deficientibus necessarijs, vt fratres, & alij cognati. Omnibus his est restitutio facienda, quæ his non ratione iniuriæ, sed ratione rei acceptæ, aut malæ acceptionis, debetur, suo tamen ordine, non enim res obuenit non necessarijs, existentibus necessarijs. At restitutio quæ ratione iniuriæ fit, vt, ratione alicuius homicidij, non est nisi necessarijs facienda, secundum Soto lib. 4. quæst. 6. ar. 3 ad 3.

Deficientibus autem domino, & heredibus, tunc sit regula tertia, facienda est restitutio pauperibus. Per pauperes autem, intelligimus etiam opera pia, quæ in hospitalia, in monasteria, & alia pia conferuntur loca, nec opus est, vt ista distributio fiat per Episcopos, sed potest ipse qui habet distribuere, imò si pauper sit, potest partem sibi retinere, vel totum, si toto indiget. Aduertendum tamen, quòd non debet talis distributio fieri, si veri domini cognoscuntur, aut nisi præmittatur debita diligentia, qua non præmissa, non verè satisfacit, imò, si pòst dominus compareret, oportet iterum reddere, secùs, si diligentia esset præmissa. Similiter non possunt fieri compositiones de incertis dominis, nisi priùs diligens inquisitio fiat, vnde sibi notarij, & procuratores caueant, qui vtuntur compositionibus, nulla facta inquisitione erga proprios dominos, vt faciunt vendentes vltra iustum pretium.

Quan-

Quantum, quomodo, quando sit restituendum.

CAPVT XXIIII.

QVantum autem sit restituendum, ex his quæ diximus in explicatione eius quid esset restituendum, magna ex parte notum est, solùm tamen duo super sunt.

Alterum, de iniuria quæ pecunia satisfit. In hac autem, quantum restituendum sit, oportet viri prudentis iudicium quærere, consideratis personis, & injuria, non autem est standum iudicio eius, qui iniuria affectus est.

Alterum autem est, de damno illato his rebus, quæ nondum ad perfectum valorem venerunt, vt de destruente seminata, vel occidente animal in ætate tenera, vel destruente ea, quæ ventura sperantur ad maiorem valorem. His prætium est, quantum res in perfectione valitura erat, deductis expensis quas dominus factutus erat, & computatis periculis quæ intersunt vsque ad rei perfectionem. Nam minùs valet res cum periculo, quàm certa, & multò minus, cum minori periculo. At quia domini nolleat vendere talia pericula, ob id restitutio est facienda, aliquantò plus quàm periculum valet, cùm damnum ex malitia, & non casu factum est, vt dicit Soto. quæst. 6. ar. 5. lib. 4. quando verò casu aliquo, sufficit reddere, computando totum valorem periculi, & expensarum.

Quomodo autem sit restituendum, aduerte quòd oportet aliquem per se, vel per alium restituere, dum tamen sit certus probabiliter, cùm per alium restituit, hunc reddere domino, quod reddendum accepit. Est autem notandum, esse discrimen inter commodatum, & mutuum. Qui enim dat alicui rem commodatam, vt domino reddat, si talis cui dedit, erat persona secura, & cui potuit benè ei fidere, si postea accidat, vt ille non reddat, vel si cum commodato aufugit, non tenetur ad ampliùs quæ ei dedit, vt reddat. Idemque est de deposito, & pignore, & alijs, in quibus obligatio restituendi accidat ex parte rei acceptæ: quia si res

Digitized by Google

si resperit, & non ex negligentia vel malitia habentis, auferetur obligatio restitutionis. At si in mutuo, non sic nec in alio contractu in quo obligatio restitutionis nascitur ex ratione acceptionis. Quocunque enim modo pereat, perit in damnum accipientis.

Aduerte etiam rursus, qui tenetur restituere aliquid domino in integrum & solidum, non satisfacit reddendo per partes, modò vnam, modò aliam, si potest simul dare, quòd si nolit, ne se simul tota summa pecuniarum priuet, mortaliter peccat, nisi excusetur illis causis, quibus excusatur aliquis, aut vt non restituat, aut vt non statim restituat, quæ quidem paulò inferiùs dicentur.

Oportet nunc examinare quando est restituendum. Et quidem responsio est; si restitutio est facienda ratione rei malè acceptæ, vbi mala fides adest, aut ratione malæ actionis, statim est facienda, cùm commodè fieri potest; si autem est ratione iustæ actionis, debet statuto tempore fieri, si commodè fieri potest. Est igitur restitutio generaliter facienda, cùm dominus est inuitus, & commodè fieri potest; vbi notandum est: Qui cùm possit, & debeat, non vult restituere, mortaliter peccat, & quò magis differt, grauiùs peccat, & quoties occasio commoda se offert restituendi, & non statim vult restituere, aut non curat, mortaliter rursus peccat. Vnde multum falluntur, qui debita cùm possint, nolunt soluere, differentes vsque ad mortis testamentum, & qui sic discedunt, secundùm communem sententiam, in peccato discedunt. Peccant etiam qui bona habent dubia, & de quibus certi non sunt, an propria sint, & differunt id elucidare vsque ad testamenta, in quibus etiam vt dubia relinquunt, cùm teneantur statim cum commodè possunt, id declarare, & si forte debent, restituere.

Sed dices, quando dicitur aliquis posse commodè restituere?

Ad quod dico primo, cùm aliquis non potest statim reddere absque periculo propriæ vitæ, non tenetur statim reddere, sed potest differre.

Dico secundò, cùm non potest etiam absque periculo infamiæ statim reddere, potest differre, nec tenetur statim reddere, & in his duobus omnes conueniunt.

Dico tertio, cùm non potest statim reddere, absque detrimẽto notabili propriæ rei, quando creditor nullum tale damnum incurrit, non tenetur statim restituere. In hoc non omnes

Digitized by Google

conueniunt. Explicanda sunt priùs in quibus consentiunt omnes. In primis Caiet. 2-2. q. 62. art. 8. inquit, non dicitur notabile detrimentum, quia debitor se priuat tota illa pecunia quam debet, quamuis magna sit, aut quia perdit lucrum magnum, quo posset aliena pecunia comparare, sed dicitur detrimentum, quod in re sua propria vltra debitum patitur; quod cùm magnum est, puta, quia cogitur multò minoris res proprias vendere, quàm valeant, aut quia redigitur in paupertatem, aut in status mutationem, dicitur notabile detrimentum. Conueniunt ergo doctores, cùm detrimentum debitoris aliquod est, sed non magnum, tenetur soluere creditori, cum tepus est solutionis. Rursus, cùm creditor etiam in re sua, notabile, & fere æquale detrimentum incurrit, tenetur adhuc statim restituere. At cùm paruum, vel nullum creditor incurrit detrimentum, debitor autem notabile incurrit, an teneatur statim reddere, vel differre possit, in hoc doctores variant. Caiet. ver. restitu. & Soto. lib. 4. de iusti. q. 7. art. 4. cum distinctione procedunt. Dicunt enim, cùm res malè accepta est, puta, furto, vel alio iniusto titulo sublata, tunc tenetur etiam cum notabili detrimento reddere, cùm verò non est malè accepta, non tenetur, nisi sua culpa in tales se redegerit debitor angustias; puta, quia prodigus, & bonorum profusor fuerit. At S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. & Nauar. cap. 17. num. 58. tenet neutrum illorum obligari cum notabili detrimento rem in hoc casu statim reddere. Et aduerte, quòd non loquimur de non restituendo in perpetuum, hoc enim postea dicetur, sed de non statim restituendo. Mihi profectò hoc videtur probabilius, puta, vt cum maiori detrimento teneatur restituere statim qui ratione rei malè acceptæ obligatur, tamen non credo obligari cum notabili detrimento, cùm postea restitutio facienda speratur, non enim auertur, sed differtur.

Duplex dubium hic occurrit: Alterum est, an quis cum vitæ periculo teneatur reddere quod alterius est, domino existente in eodem periculo. In hoc est diuersitas opinionum, Scot. d. 15. 4. sentent. quæst. 2. & Nauar. cap. 17. dicit teneri debitorẽ ad mortem subeundam, cùm creditor simile periculum incurrat. Vnde si duo essent in extrema necessitate, nec esset nisi vnus panis, quẽ alter ante necessitatem mutuò acceperat ab altero, tenetur reddere domino, & mori: Soto, lib. 4. quæst. 7. art. 1. tenet contrarium,

Digitized by Google

trarium, & Caiet. & Tabien. ver. restitutio, §. 4. dicunt non teneri, quamuis furto sustulerit, dummodò sit ante necessitatem. Nam in necessitate illa rapere, mortale esset, obligans ad restitutionem, secùs si antè accepit, quocumque modo acceperit, quoniam necessitas extrema quicquid est in sua potestate, facit suum. Et ego ita credo, illum non teneri, quamuis si vellet, dare & reddere possit. Intellige autem illum non teneri, nisi alter esset publica persona, ex cuius salute, tota dependet salus reipublicæ, tunc enim tenetur, sicut tenetur obire, & mortem oppetere pro tota republ. In quo etiam casu peccaret, qui cum haberet alteri daret. In nullo autem casu, licet ab altero in extrema existente necessitate, rapere vi, vel furto. Nec mihi placet quod Soto dicit, puta, quòd posset aliquis dare parentibus, filiis, & vxori in necessitate positis, non tamen fratribus, & relinquere creditorem, etiam in necessitate eadem positum, sed potiùs cum Tabien. credo oppositum, sibi enim soli prouidere licet, alias, melior est conditio creditoris.

De infamia autem, non est eadem ratio, quia infamia non facit, dominium rei. Vnde, debitor cum periculo infamiæ tenetur reddere, quando talis infamiæ periculum est creditori, dummodò tamen non sit notabiliter maior fama, quam perdit debitor, tunc nō tenetur. At teneretur, licèt esset maior, si non multò. Nec est similis ratio, de vitæ periculo, nam in vitæ periculo potest quis alienam capere, non tamen in periculo famæ.

Alterum dubium est, si is qui in extrema necessitate positus recipit ab aliquo aliqua, vel quia auferit, vel quia alter ei ministrat, qui non est in eadē positus necessitate, is inquā, tenetur reddere, si postea ad pinguiorē venerit fortunā, Scot. & Soto, locis alleg. dicunt, si positus in necessitate extrema erat debitor alicuius ante talē necessitatē tenetur eā reddere, si post euaserit, & ad pinguem fortunā venerit, tamen quę in illa necessitate habuit, non tenetur reddere. Limitat Soto; nisi talis in necessitate existēs, in alio loco habeat tunc, vnde soluere possit, ita vt nō sit omnino indigēs, sed in tali loco solum. Adr. in mat. de resti. tenet cōtrariū; illū omnino teneri, & ego ita credo. Et ratio quę me mouet, est ista, quia qui dat alteri in necessitate extrema posito, nō dat ex obligatione iustitiæ sed charitatis, quia solū obligatur remediū illi prestare, ad quod sufficit charitas, vt mutuet, vel cōmodet, vel alio modo prouideat. Ille

Digitized by Google

Ille igitur tenetur restituere, si post habuerit vnde possit, nisi qui dedit, simpliciter dederit, vt eleemosinam, qua dominium transfert, sed ex sola datione in necessitate illa, non transfert sic dominium, vt ab ipsa restitutione liberetur, nisi sit res parua, quam verisimile est dantem donasse omnino, aut eleemosinam fecisse illi, vt fieri solet pauperibus.

Quo ordine, quoue loco sit restituendum.

CAPVT XXV.

ORdo restitutionis non est necessarius, cùm debitor omnia potest soluere debita quæ contraxit; cùm autem non habet vnde omnibus satisfaciat, ordo seruandus quem Bald. tradidit, cap. de bon. auct. iud. possid. l. pro debito, ipsumque doctores sequuntur communiter.

Explius doctrina, aliquot desumuntur regulæ.

Prima, quando debitor habet apud se rem alterius, quocumque modo habeat, siue furto sublatam, siue depositam, siue inuentam, debet priùs restitutionem ipsius facere domino; vel pauperibus, domino deficiente, quia illa res nondum transiuit in habentis dominium. Idémque iudicat Bald. esse de re empta, sed nondum soluta. Restitutio igitur, quæ ratione rei acceptæ facienda est, priùs fieri debet.

Secunda regula; Cùm restitutio est facienda, ratione acceptionis, seu actionis; oportet priùs restituere certa, id est, ea quorum Domini cognoscuntur, quàm incerta, id est, ea quorum Domini ignorantur.

Tertia regula. Inter certa priùs est facienda restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum, quia in vsuris acceptis Dominus non fuit, simpliciter inuitus. Hæc non est Baldi, sed est Tab. verb. restitutio, §. 25. quamuis Caiet. non consentiat in hoc.

Quarta regula, Erga alia debita certa, vel licitè, vel per vsuras contracta, obseruãda sunt iura, & si in aliqua ciuitate, aut aliquod particulare ius, ipsum est obseruandũ, dũmodò rectum sit, si verò nullũ sit, obseruandũ est ius cõmune, secundũ quod ius cõmune.

Primò loco soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum fuerun

Digitized by Google

fuerunt expresiè obligata, & hypothecata.

Secundo locò, dos vxoris extrahenda est, quamuis in aliquibus ciuitatibus, primum locum obtineant, si nos loquimur de iure communi.

Tertium locum obtinet fiscus.

Quartũ, debita ad quæ bona creditorũ sũt tacitè hypothecata.

Quintum obtinent depositi perdita in potestate debitorum.

Sextum priuilegiati, qui habent priuilegia, vt ipsorum debita soluantur.

Vltimum tenent alij creditores. Post hos omnes sunt hi, à quib⁹ vsure acceptę sunt, & adhuc post, bona incerta sunt restituẽda. Cum autẽ multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas est inter eos obseruanda.

Circa locum autem, dubium exoriri posset. Possent enim creditor, & debitor non esse in eisdem locis, tunc difficultas esset, an debitor teneretur ad locum creditorum sua expensa rem ei reddere. Ad hoc autem per tria dicta respondetur.

Primum est, si restitutio tantum ratione rei faciẽda est, & non ratione actionis, seu acceptionis, tunc satis est debitori si rẽ reddat in loco vbi reperitur, nec propria expensa tenetur mittere, sed potius creditoris, v. g. emi à latrone bona fide aliquid alienũ, postea constat non esse ipsius, tamen dominus distat, non teneor expẽsis propriis ad locũ creditoris mittere, quãuis emerim in loco vbi ipsius dominus erat, secùs tamen, si scienter à latrone emi, vel si, cùm mala fide essem, mutaui locum, tunc enim ibi est iniusta actio, vel detentio, de qua sit dictum.

Secundũ, qui restituere tenetur ratione iniustę actionis, tenetur rem ad locum domini mittere, nisi aliud ipse placuerit, & saluare creditorẽ indemnem, vt in nullo rei suæ detrimentum patiatur.

Tertium dictum: Qui ratione iniustæ acceptionis restituere tenetur, debet restituere in loco illo, in quo vel expresse, vel tacitè conuenit cum creditore de soluẽdo, quod si nullius fuit conuẽtus, illic tenetur soluere, vbi conueniri coram iudice competente potest: Idem etiam dicimus de eo qui ratione rei tenetur restituere, tamen conuentus fuit tacitus de loco, vel expressius, vt, qui accepit commodatò, vel locatò, vel simili modo, tenetur in loco vbi accepit reddere, quia tacitè talis locus fuit sub pacto, & potest iste modus reduci ad eum qui est ratione iniustæ acceptionis.

Digitized by Google

Quæ causæ excusent iniquum.

CAPVT XXVI.

VLtimo loco, agendum est causis, propter quas excusatur quis à restitutione facienda.

Hæ autem septem sunt.

Prima est, cùm intercedit remissio creditoris, putà quia creditor remittit, tunc enim debitor, liber est à restitutione.

Notandum tamen est, vt ista remissio sit valida, aliquæ conditiones requiruntur.

Prima, vt qui remittit, habeat remittendi potestatem, nempe, quia ille dominium habebat talis rei. Vnde, filius familias ex bonis patris, non potest facere remissionē, nec seruus, nec furiosus in furore existens, nec famuli, aut villici, nec negotiatores res dominorū tractantes, nec hi, qui vectigalia & gabellas loco principalū exigūt. Vnde horū remissiones, nō auferūt obligat. restitutionis.

Secunda, vt qui remittit, libere, & non coactus, nec vi aliqua remittat. Cum enim vis intercedit, nulla est remissio. Vnde qui deberet mille alicui, si nollet soluere quicquam, nisi creditor remitteret centum, vel differret solutionem, vt alter remitteret, quamuis hic remitteret, si ob talem causam facta est remissio, nulla est, nec aufert obligationem restitutionis.

Tertia, vt non sit fraude aliqua, vnde, qui fingeret se non habere, & solutionem conquisiturum, vt creditor remittat, non ob id manet liber à restitutione.

Quarta, vt non fiat metu, vel timore aliquo Vnde potentes & domini, qui à vasallis, & inferioribus remissiones obtinent, quas isti metu concedunt ne ipsis displiceant, vel damnum ab eis patiātur, securi non sunt. Debet enim esse omninò libera, & spontanea remissio. Talis enim absoluit à restitutione, nec est opus, vt volunt aliqui, vt pecunia offeratur præsens creditori. Satis enim est, vt ipse liberè remittat, siue debitor per se, siue per alium id petat. Imo Caiet. v. restit. dicit melius esse non offerre pecuniam, nam tunc vix remittit creditor, verū est, quod si conijceretur creditor remittere, quia non videt pecuniam, & desperat se posse habere, tali casu esset offerenda, quia alias vis esset, sed si liberè omnino remittat, non est opus id facere.

Secun-

Digitized by Google

Secunda causa, ab obligatione restitutionis excusans, est, cùm aliquo beneficio pecunia appretiabili debito recompensationem æquiualentem fecit. ver. gra si quis domino alicui inseruiat, ex quo dominus debitum contrahat, si ille aliquod officium putà conualeratum, vel notariatum, vel quid simile quod equiualet, seruo suo accipiat, dominus non tenetur amplius soluere. Dixi tamen, si sit pecunia appretiabile, nam quando non est, tunc debitum manet. Vnde fit vt qui dant famulis beneficia ecclesiastica, non sint liberi à seruitio, soluendo eis debita. Si enim in pretium illa dant, symonia est, si vero non, debitum manet, nisi libere & sponte famulus remittat, & condonet.

Tertia causa est, cessio bonorum. Cùm enim quis multa contraxit debita, nec vnde soluat, habet, leges concedunt ei, ne in carceribus consumatur, vt possit cedere bonis suis, & eorum publicationem facere, in manibus debitorum relinquendo, & tunc liber manet à restitutione, quamuis non soluat integrè, & est tutus in conscientia. Concedunt autem leges, vt illi artis suæ instrumenta relinquātur, & ea quæ ad propria ipsius sustentationē sūt necessaria. Quod si postea ad pingue fortunā redierit, restituere tenetur, vt habetur C. de his qui bonis cede. poss. l. cùm & filij.

Quarta causa est. Vsucapio, & præscriptio. In cuius gratiam quid vtrumque horum sit, examinare oportet. Est igitur vsucapio, acquisitio dominij rerum mobilium, per continuatam possessionem temporis, à lege definiti.

In qua tres sunt partes.

Prima est, *dominij acquisitio*, nam ex vsucapione, aliquis fit dominus eius, quod suum non erat.

Altera est, *rerū mobiliū*, putà, vt res quę acquiritur sit mobilis, & quę vsu cōsumitur. Ad differētiā præscriptionis, quę etiā est acquisitio dominij, sed erga res immobiles, & quę vsu nō cōsumūtur.

Tertia est, *per continuatam possessionem*, putà, quod tale dominiū acquiratur no per actione, sed per vsum continuum rei. Cùm enim aliquis fit dominus eius quod suum non est, & hoc per cōtinuum vsum illius rei, est vsucapio, vel præscriptio: tamen est necessarium certū tēpus. In vsucapione enim est triennium, vt habetur. Inst. & ff. de vsuc. In præscriptione autē est decenniū, inter cōmorantes in eadem ciuitate. Inter non cōmorantes autē, aliquādo viginti, aliquando triginta, & quadraginta anni necessarij sunt.

Aduertendum rursus, quatuor esse necessaria ad vsucapionem vel præscriptionem.

Primum est possessionem, vt toto tempore res possideatur, quo præscribi, vsucapi debet. Vnde fit, vt hi qui possidere non possunt, nec possint vsucapere, vel præscribere, puta, filiusfamilias, seruus nesciente domino, furiosus, si in furore incipiat possidere, nam continuare potest, si ante furorem incepit. Similiter monachus, & omnis is qui dominium non potest habere. Vnde etiam fit, vt sæcularis non possit ecclesiastica vsurpare, vel præscribere, quia ea possidere non potest.

Secundum est *bona fides*, puta vt possideat tanquam suam rem illum. Si enim mala fide habeat, non vsucapit. Debet autem esse bona fides continuata, non interpellata, per totum tempus lege præscriptum.

Tertium est necessarium, *bonus titulus*. Est autem bonus titulus, qui transfert rei dominium in perpetuum. Duo enim necessaria sunt ad bonum titulum.

Primum est, vt sit talis actio, quæ transferat rei dominium, in habentis potestatem: quando autem non transfert, non est bonus, & ex hoc defectu, vsurarius, fur, & qui scienter à fure emit, & qui habet ea, quæ secundum sententiam iniquam ablata sunt, non vsucapiunt, quia tales actiones, non faciunt verum dominium rei.

Alterum necessarium est, vt in perpetuũ trãsferat, id est, sic faciat dominũ, vt ipsum nõ obliget restituendum. Vnde, in mutuo transfert dominium, tamẽ non perpetuum, quia soluendum est: ob id, mutuata, non possunt vsucapi, similiter impignorata, locata, cõmodata, & similia, quæ non transeunt in dominium, aut in perpetuum dominium habentis, imo nec empta, & nõdum soluta, at verò empto cum solutione, donatio, hereditas, & similia tituli boni sunt. Qui enim tali titulo rem habent, si adsint cætera, possunt vsucapere, & præscribere.

Quartũ est necessarium, ne sit res quã leges vsucapi, vel præscribi prohibent. In institut. enim de vsucap. hæc sex prohibentur vsucapi: res furto ablatę quocũque modo habeãtur, etiã bona fide, & per emptionem, vel donationem, res vi possessę, res sacrę, res religiosę, seruus fugitiuus, homo liber. Multa etiã alia præscribi non possunt. Vide Sylu. ver. præscriptio, & Glos. reg. 4. de reg. iur. in vj.

His

Digitized by Google

His igitur suppositis, scias: Qui vsucepit, vel præscripsit quod suum non erat. peracto iam tempore, & cum conditionibus necessarijs, quamuis postea dominus rei cognoscatur, non tenetur ei reddere in vtroque foro Tales enim leges factæ sunt in bonum publicum, ne rerum dominia incerta manèat, & litigijs homines inuoluantur, & in pœnam negligentiam, qui suas res tanto tempore neglexerunt. Ita tenet communis opinio.

Quinta causa excusans a restitutione, est ignorantia tam facti, quàm iuris, dummodo non sit crassa, & multum culpabilis. Explico, si quis habet rem quæ sua non est, tamen bona fide, quia putat esse suam, quia forsan emit à latrone, quem nesciebat esse latronem, non tenetur reddere, dummodò non sit crassa ignorantia huius facti: Nam aliquando est nimis facile, cognoscere latronem. Qui enim à seruo rem pretiosam emit, vel à puero, vel famulo, profecto non excusatur, quia crassum est ignorare, rem illorum non esse. Similiter de ignorantia iuris. Aliqui enim excusantur a restituendo, quia ius obligans ad restitutionem ignorant, nesciunt enim se obligari, sed debet esse ignorantia excusabilis, & maximè cùm homo consulit viros doctos, qui illum non teneri affirment. Quamuis enim alij contrarium dicât, tutus esse potest, dummodo docti sint. Qui enim indoctos consulunt, non excusantur cùm possint doctos habere.

De alijs duabus causis non restituendi.

CAPVT XXVII.

VLtra prædictas causas, aliæ duæ existunt.

Altera est, necessitas. Hæc enim sicut sufficiebat ad differendam restitutionem, vt dictum est, ita etiam sufficit ad simpliciter non restituendum. Notandum tamen, multiplicē esse hanc necessitatem. Est enim vitæ necessitas, famæ, libertatis, & rei. Iuxta quod dico.

Primò, nullus tenetur cum vitæ periculo, aut famæ rem alterius restituere. Sunt enim vita & fama nobilioris ordinis, quàm res. Nullus autem tenetur cum detrimento superioris ordinis, bona restituere inferioris ordinis. Hæc est communis sententia.

Digitized by Google

Soto vt suprà diximus, velit, cùm res est pinguissima, teneri aliquem cum infamia sua etiam restituere, quando non est tanta fama, & hoc dicit etiam de vita. Debent tamen esse redditus pingues multùm, vt quis mortem subire debeat propter restitutionẽ, & videtur hoc rationabile, quamuis Caiet. ver. restit. & Nauar. c. 19. nu. 90. vniuersaliter velint, nullum teneri cum vitæ, vel famæ periculo restituere, & id multi dicunt, quorum sententiam potest quis tuta conscientia sequi.

Secundò, Nullus tenetur se vendere, vt rem alteri restituat. Est enim libertas, bonum inæstimabile, quamuis possit quis se vendere, sed ad id non tenetur, & in hoc omnes conueniunt.

Tertiò, secundum fere communem sententiam, quilibet tenetur quamcumque rei necessitatem (citra extremam) subire, vt restituat, etiam ad talem statum descendere vt mendicet, vel manibus laboret. At verò Soto, lib. 4. q. 7. ar. 4. hunc rigorem benè temperat. Inquit enim, cùm aliquis debitor est, quia res malè accepit, putà furtò, vel rapina, aut in culpa est vt aliter, non possit, putà quia dilapidauit bona sua, prodigaliter, & luxuriosè viuendo, tunc tenetur restituere, & subire quamcumque necessitatem citra extremam, vsque ad mendicitatem. At cùm, bona fide, debita contraxit, & in talem difficultatem restituendi aliquo infortunio peruenit, restituere quidem debet mutando statum suum, etiam vilius viuendo, tamen potest aliquid ad suam sustentationem mediocrem retinere. Hæc de necessitate.

Vltima autem causa liberans à restitutione est, cùm quis via aliqua dominium transferens, rem alterius habuit.

Sunt autem multæ tales viæ.

Quarum prima est ludus. In cuius declarationem aduerte, esse ludos quosdam prohibitos puta eos, in quibus magis fortuna regnat, quàm robur & ingenium, seu ars, qualis est ludus alearum, & taxillorum, & tabularum. Hi enim ludi prohibiti sunt quidem clericis & religiosis, de vit. & honest. cleri. cap. clericus. 2. & Authen. de sanctis Episco. §. interdicimus, vbi tales, ludere, & ludo interesse prohibentur, sæcularibus etiam prohibentur a lege ciuili ff. de aleat. l. solet, & C. de relig. l. alearum vius. Quidam ludi sunt non prohibiti, in quibus plus artis est, quàm fortunæ, vt scacchorum, & alia quæ ad corporis exercitationem pertinẽt. Illi priores ludi, non sic sunt prohibiti, quin ob recreationem, & cùm summa

Digitized by Google

summa parua est, liceat etiam clericis, quamuis rarissimè liceat clericis, sæcularibus autem magis. Cum tamen summa magna pecuniarum, vix a mortali excutiatur. Vnde profecto ludus ratione multarum circumstantiarum frequentius est mortale. Quicquid tamen sit de peccato & de prohibitione, qui lucratur summam quamuis magnam, non tenetur restituere. Ita habet Soto lib. 4. q. 5. ar. 4. & alij multi. Potest quidem ille qui perdidit, repetere coram iudice, qui per sententiam eromnia restituet, vt habetur ciuilis legibus, tamen ante condemnationem non tenetur qui lucratus est, restituere, si autem nondum qui perdidit, soluit, quia fuit solutione in futurum facienda, non tenetur soluere, vt dicit Soto, quia est in potestate sua, nisi iurauerit se daturum, tunc enim teneretur dare; & si vellet, potest coram iudice repetere, vel iuramenti relaxationem consequi.

Est aduertendum tamen esse aliquos casus, in quibus qui lucratus est, tenetur etiam ante condemnationem restituere.

Primus est, cum qui perdiderit, non poterat rem talem alienare, putà, quia erat filius familias, inscio patre, vel seruus, vel monachus, vel furiosus, vel vxor inscio marito ex bonis mariti. Qui enim ab his lucraretur, tenetur reddere ante condemnationem. Ex quo fit, vt econtrà, si isti lucrentur, teneantur etiam restituere. Sicut enim non possunt perdere, sic nec lucrari.

Secundus est, cum intercessit fraus. Nam cum ex fraude in ludo facta quis lucratur, tenetur reddere ante condemnationem.

Tertius casus, si intercessit vis, quia aliquis coegit alterum ad ludum.

Vnde euenit, vt aliquis perdens cogat alterum sustinere ludum, cùm nolit amplius lucere, tunc si forte reluctaretur, tenetur reddere, non quidem quod suum erat & perdiderat, sed totum quod supra suum ab altero lucratus fuerat, quia vis intercessit.

Quartus, cùm aliquis notabiliter excedit alterum in ludendi arte. Tunc enim est vt fraus quædam. In his casibus non est expectanda iudicis sententia. Vnum dubium est, nam possunt filij familias aliquam modicam quantitate ludo exponere, puta decies, vel quatuor iulios, ex consensu (sit tacito patrum, vt dicit Soto loco allegato, tunc peto, an si isti lucrentur magna summa, teneantur statim reddere? Soto dicit eos tenere, quia non possunt lucrari,

nisi

Digitized by Google

nisi quantum possunt perdere. Nauar. cap. 19. nu. 9. negat, dicit ipsos non teneri. Ego puto esse cum distinctione procedendum. Si enim interceſſit fraus, putà, quia, qui ludebat, putabat illum posse exponere magnam summam pecuniæ, tenetur reddere, si vero non interceſſit talis fraus; ipse enim filius nihil dixit deceptorium, non tenetur. Perinde enim est, at ille qui non est filius familias, sed tantùm paruam quantitatem habet.

Sicut ludus dominium transfert, ita etiam sors, quamuis cum discrimine. Nam in hac, non datur repetitionis locus, nec est peccatum, imò aliquando bona est, cùm præsertim ad lites interimendas fit, dummodo non sit iniustitia ex altera parte. Debent enim æquales esse, inter quos sors mittitur, vt iustitia non magis ad vnum inclinet. Idem etiam dicendum de illa via, qua multi conueniunt ad vnum emendum, sua symbola singuli petentes, & postea sors mittitur inter eos, quod vocant *risare*. In hoc tamen vnum est notandum, non esse, qui rem vendit multis, eatùs vendere quàm valet, hoc enim non licèt: sors tamen licita est. Idem etiam dicendum de his, qui supra rerum certitudinem, vel euentum sponsiones faciunt & deponunt. Verè enim per hanc viam dominium transfertur, dummodò non sit fraus ex altera parte, putà, quia res ei est certa, & finxit dubiam. Tunc enim restituere tenetur. Hæc sunt nouem capita, quæ de restitutione tractanda proposuimus. Superest, vt breuiter aliqua circa excommunicationes, quæ in hac parte fulminari solent, dicamus.

Aduerte primò, cùm excommunicatio fulminatur contra aliquem, vt soluat quod debet, si ipse non habet vnde soluat, non ligatur excommunicatione, & si excommunicatio in generali fulminata est, non tenetur comparere coram iudice, sed dissimulare, si tamen nominatim fuit contra eum lata, tunc tenetur comparere, & reddere rationem sui, alias, ob inobedientiam, excommunicatione ligabitur.

Secundò. Aliquis non potens sua à debitore aliàs recuperare, secretò ea accepit, vt supra iam diximus, tunc si excommunicatio feratur contra eos qui talia rapuerunt, non ligatur, nullum enim excommunicatio maior ligat, nisi peccatum mortale, quod ibi non fuit.

Tertiò, Aliquis secretò rapuit aliqua, & fertur excommunicatio in eos qui non reuelant tale furtum, tunc si secretum & occultum est,

Digitized by Google

cultum est, nec ipse tenetur se prodere, sed tantùm curare, vt res reddatur domino, nec alij tenentur ipsum manifestare. Nam esset contra ius naturæ. Notorium tamen, aut cuius infamia processit, reuelandum est, at verò si sit occultum, non est reuelandum.

De vsura quid sit.

CAPVT XXVIII.

POst restitutionem, nunc de vsura agere oportet, cùm & ipsa ad restitutionem obliget; ac primum quid ipsa sit constituere. Videtur autem nobis sic posse definiri; Vsura est lucrum rei pecunia æstimabilis ratione mutui principaliter prouenies.

In cuius declarationem aduertendum est, quinque necessaria esse ad vsuram.

Primum, Necessarium enim est vt interueniat mutuum. Differt autem mutuum à commodato: Nam in commodato, non transfertur dominium rei, sed datur vsus tantùm rei, vt res eadem postea reddatur, at in mutuo, dominium rei transfertur, nec eadem in specie redditur. Vbi igitur commodatum est, nec mutuum intercedit, non est vsura.

Secundum, opus est, vt intercedat lucrum aliquod ipsius mutuantis vltra sortem. Et attende lucrum dici, cùm quis habet, seu acquirit, quod alias suum non erat. Vnde, si accidat aliquid in mutuo vltra sortem accipere, quod tamen alias ipsius mutuantis erat, vsura non est. v. g. si mutues mille aureos alicui, & det tibi decem millia, quæ alias tibi debebat, & nolebat soluere, non est vsura. Non enim est lucrum, cum sua sunt illa, secus, si peteres ante tempus debitum, illa soluendi, tunc enim lucrum est. Rursus, si mutues alicui, vt non nocet tibi, in his, in quibus secundum iustitiam alias tenebatur non nocere, non est vsura; quia tuum ius acquiris, & hoc pacto ad redimendam vexationem mutuare, non est vsura, cum non sit verè lucrum.

Tertium; istud lucrum debet esse rei æstimabilis pecunia. Si enim

Digitized by Google

Si enim non æstimatur pecunia, non est vsura; vt si mutuus alicui vt tibi sit amicus, non est vsura, quia amicitia non solet vendi; aut pecunia æstimari, secùs, si dares vt tibi remitteret satisfactionem iniuriæ à te illatæ vsura hæc esset, nam talis iniuria pecunia æstimabilis est, & pecunia sæpiùs satisfactio ipsa fit.

Quartum, opus est, vt istud lucrum proueniat ratione ipsius mutui; cùm enim ob aliam causam datur, non est vsura, & sic excusatur ab vsura qui ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, aliquid accipit in mutuo vltra sortem, de quo pòst dicemus.

Quintum, opus est, vt principaliter ob mutuum, tale lucrum proueniat, si enim non principaliter ob id prouenit, non est vsura. Et sic excusatur ab vsura, qui mutuat alicui, qui omnino liberè & sponte ex gratitudine, aliquid vltra sortem dat, si verè ita sit, nullaque obligatio intercedat, sed absoluat animi gratitudo, non esset vsura accipere, quia non ob mutuum principaliter prouenit, sed ob gratitudinem alterius. Sunt igitur prædicta quinque ad vsuram necessaria, & in prædicta definitione omnia apertè continentur. Vsura autem peccatum est mortale, & opprobrium afferre, est hæreticum. Ita habetur de vsur. cap. quia, &c. si per eo. Dicitur autem apud Latinos vsura, quasi lucrum cuiusdam, & fœnus, quasi fœtus apud Græcos dicitur τόκος quasi partus, & apud Hebræos נשך quasi morsus, vnde Deuteron. 23. vbi dicitur, *non fœnerabis ad vsuram*, dicitur, morsu non mordebis, vnde Chrisost. super Math. comparat morsum aspidis, qui primò delectationem infert, & somnum, post, mortem comparat; sic etiam qui ad vsuras accipit, sibi bona conferri putat, postea verò cambijs, & recambijs, omnia sua consumpta dolet, & se in inopiam redactum plorat. Hæc igitur dicta sint, quantùm ad definitionem & nomen vsuræ.

Quo-

Quotuplex vsura sit, & de mentali.
CAPVT XXIX.

HVius vsuræ tres sunt species. Quædam enim est mentalis, quædam exterior explicita, quædam exterior implicita, seu palliata. Vsura mentalis est, cùm quis mutuat hac intentione, vt ex mutuo aliquod lucrum vltra sortem accipiat, tamen talem intentionem, nullomodo exterius manifestat ei cui mutuat, sed exterius est simplex mutuum, interius autem lucrum intendit. Talis vsura mentalis dicitur, quia id quod vsuram facit, putà, lucrum ratione mutui habere, mente fit. Vnde non dicitur vsura mentalis, sicut alia peccata dicuntur mentalia, vt homicidium mentale, fornicatio mentalis, & alia. Hæc enim sunt, quamuis nullum opus exterius fiat. Et hoc etiam modo est quædam vsura mentalis, cùm quis interius consentit in vsuris accipiendis, vel desiderandis: sed in præsenti, vsura mentalis est, cùm mutuum reale est, & qui mutuat, intentionem habet accipiendi lucrum, siue postea accipiat, siue non, tamen intentionem non exprimit exterius, cum verò intentionem exprimit per aliquod pactum, pacisc endo cum eo cui mutuat, de lucro vltra sortem; hæc, exterior vsura dicitur. Et quidem si pactum fuerit expressum, dicitur vsura exterior explicita, si verò tacitum, implicita seu palliata. De harum singulis oportet tractare, ac primum de mentali. Circa mentalem, aduerte tria esse necessaria in mentali vsura.

Primum est, vt quis intentionem & propositum habeat accipiendi aliquid ex mutuo vltra sortem. Notanda tamen est differentia inter spem, seu desiderium, & intentionem. Aliud enim est sperare, seu desiderare rem, aliud intendere rem. Intentio enim non solum dicit velle rem, sed dicit finem operationis, vt propter rem illam homo operetur. Vnde intendit sanitatem, qui operatur vt eam consequatur, spes autem, & desiderium, dicunt simpliciter velle. Modo scias spē, aut desiderium habendi aliquid ob mutuū, non facere vsurā mentalē, sed intentionē; quamuis enim quis mutuet alicui, sperās seu desiderās ob mutuū aliquid habiturū, non cōmittit vsurā, tamē si intendat, id est, hoc animo mutuat, vt lu-

Digitized by Google

vt lucrum habeat, vsurarius est, Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*: Hic, spes pro intentione sumitur, non enim dicit simplex velle, sed velle quod est causa vt detur mutuò. & hoc est intentio. Hęc distinctio multùm etiam prodest pro Symonia mentali. Inseruire enim alicui hac spe, & hoc desiderio, quòd ille beneficium dabit, non est Symonia tamen tali intentione inseruire, vt obligetur ille ob seruitium, ad dandum beneficium; Symonia esset.

Non sufficit intentio ad talem vsuram, sed est secundum necessarium, vt intentio ista sit accipiendi lucrum ob mutuum: quādo enim intendit lucrum habere, sed non ob mutuum, non est vsura, v. g. mutuo alicui, vt fiat mihi amicus, & benevolus, & ex tali benevolentia donet mihi aliqua. & benefaciat non quidē ob mutuum, sed ex amicitia, talis non est vsura, quia debet esse intentio habendi aliquod lucrum ab aliquo propter mutuum.

Nec hoc etiam sufficit, sed opus est, vt ista intentio quæ est habendi aliquid propter mutuum, sit habendi aliquid principaliter, propter mutuum. Nam cùm intendit quis habere ab aliquo lucrum propter mutuum, sed non principaliter propter mutuum, sed ob gratitudinem, & liberalitatem suam, non esset vsura mentalis, sicut nec exteriùs accipere, vsuram facit. Nec audias Soto lib. 6. quæst 1. ar. 2. qui contrarium tenet, sed melius dicit Nauar. tract. de vsura nu. 19. verbi gratia. Mutuo alicui hac intentione, quia scio ipsum esse gratum, & liberalem, & solitum remunerare beneficia accepta, & ipse ob talem gratitudinem, dabit mihi aliquid vltra sortem, non est vsura; Tunc enim vsura est, cùm intendo aliquid habere ex aliquo, ex obligatione saltem morali, quia nempe intendo illum obligare ex mutuo, vt det vltra sortē, nec opus est ista obligatio sit iuris, sat est, vt sit obligatio aliqua moralis, quæ homines velut cogit ad aliquid faciendum. Talis igitur debet esse intentio eius qui vsuram facit mentalem. Stante autem tali intentione, potest tripliciter contingere vsura mentalis.

Prima, cùm ex parte vtriusque, dantis, & recipientis est similis intentio; nam alter mutuat tali intentione, & alter dat hac intentione, putà, sentiens se ex mutuo obligari, & tunc peccat mortaliter qui recipit, & obligatur ad restitutionem.

Altero modo, est intentio ex parte recipientis, qui enim dat liberali-

Digitized by Google

liberaliter, & ex gratitudine dat, at qui accipit, velut ex debito accipit, & tunc hic mortaliter peccat, & obligatur ad restitutionē, quousque constat de intentione dantis. Habita enim intentione dantis, non tenetur reddere, tamen mortaliter peccat ob suam intentionem. Et sic etiam peccaret, quamuis nihil daret ille cui mutauit postea, lucri.

Tertiò modo, qui dat vltra sortem, potest intentione tali dare, quia velut ex debito dat, tamen qui accipit, solùm accipit, velut ex gratitudine, & liberalitate datum, in quo casu non peccat qui accipit, tamen cùm primùm de dantis intentione constet, tenetur restituere; non totum, sed id, in quo ditior est factus, vt dicit Caiet. ver. vsura verbi gratia. Accepi vestem sericam vltra sortem, credens mihi ex liberalitate dari, cùm constet non sic datam fuisse, non teneor totum dare valorem, sed eum quem alias consumpsissem, nisi illam accepissem. Si enim ex panno alias me vestirem, solùm quantum talis valeret vestis, reddere teneor, & non pretium vestis sericæ.

De vsura exteriori explicita.

CAPVT XXX.

AD vsuram exteriorem explicitam, duo sunt necessaria. Alterum est, vt intercedat mutuum, in quo aliquid vltra sortem accipiatur. Vnde, cùm non est mutuum, modo aliquo, quamuis sit lucrum vltra sortem, non est vsura licèt intercedant pecuniæ. v. g. Si quis pecunias alicui det, vt is se diutiùs coram alis ostendat, tamen post, eadem reddat, potest aliquid tueri inde habere, nec est vsura, quia non est mutuum, sed commodatio quædam. Rursus, Si quis det alicui pecunias aureas, vt ipsis, ad aliquam medicinam vtatur, putà, vt cum ipsis decoquat carnes, & iterum reddat, potest absque vsura aliquid lucri accipere, quia non est mutuum, sed locatio quædam pecuniæ. Rursus, si det aureas pecunias pro argenteis, & petat aliquid moderatum vltra pretium pecuniæ aureæ. Similiter, si det argenteas, pro alijs inferioribus metallis, & moderatum quid accipiat vltra valorem, non est vsura, quia est venditio quædam pecuniæ, non mutuum. Debet igitur ad vsuram, mutuum aliquid intercedere.

Digitized by Google

Alterum etiam necessarium est, vt sit pactum aliquod apertum, recipiendi aliquid vltra sortem, propter mutuum. Vnde est regula generalis obseruanda; Quoties aliquis pacisc̃itur de aliquo lucro, quod sit pecunia, vel pecunia estimabile ob mutuum habendo, vsurarius est. Per hanc regulam, multi in particulari casus deciduntur, quorum aliquot enarrabo, vt per hoc facilè alij iudicari queant.

Primus, si quis mutuat agricolis, seu terrarũ cultoribus, hoc pacto, vt obligati maneant terras mutuantis colere, quamuis mutuans soluat totũ pretium, quod illi merentur, & quod ab aliis essent habituri, est vsura; quia illa obligatio qua obligati sunt, pecunia æstimabilis est, & nisi ratione huius, aliquid ex mutuo, secundũ boni viri arbitrium remitteret, cõmittit vsuram, & tenetur remittere. Rursus, si quis mutuet alicui, obligando vt merces ex sua officina emat, quãdiu iste alibi empturus esset merces. & non plus accipiat mutuãs, quàm merces valeant, vsurarius est: nã sola obligatio pecunia æstimabilis est, debétque aliquid ex mutuo remittere, vt vsura non sit. Rursus, Aliquis mutuat alicui, obligãdo vt emat aliquid ab ipso mutuante, sæpe enim cùm quis nõ potest aliqua vendere, vel debito pretio vẽdere, mutuat alicui obligando, vt emat illa, hæc est vsura, licèt res non vendatur, nisi iusto pretio, & tenetur resarcire damnum si quod incurrit ille ex tali emptione. Rursus, Si qui mercator, vel aliquis diues, mutuat ciuitati alicui, Regi, vel Principi, cum pacto vt remittat gabellas, quas ipse soluturus erat, est vsura aperta. Rursus etiam; Si quis mutuat alicui nauiganti, vel eunti ad ferias, hac cõditione, vt det ipsi mutuanti pecuniam aliquam pro assecuratione illarum mercium quas defert, ita vt obliget ipsum mercatorem, vt ineat contractum assecurationis cum mutuante, vsura est, & tenetur reddere pecunias, quas ex assecuratione accepit, vt habetur cap. nauiganti, de vsur. Rursus; Si quis mutuat alicui negociatori, pecunias, vt det ei aliquã lucri partẽ, tamen nõ subit periculum mutui, sed aliud capitale de lucro pacisc̃itur, vsura est, quam solent incurrere viduæ, & alij homines otiosi, qui nolunt negotiari.

Rursus. Si quis mutuet alicui pecunias hoc pacto, vt soluat in alio loco vbi plus valent, aut mutuat, vt in alio tempore det, quo res plus valet puta mutuat frumentũ vetus, vt det alio tẽpore, quo plus valere solet, vsura est. Quòd si probabile esset, non plus rem

postea

Digitized by Google

posteà valituram, non esset vsura pacisci. Vnde qui dant frumentum vetus, vt nouum eis posteà detur, cùm probabile æstimatur non plus valituru, sed id faciunt, ne frumentum pereat non cõmittunt hi vsuram. Rursus. Qui mutuat cum pacto, vt alius fideiubeat, vel spondeat pro ipso, in aliquo negotio, vel vt obliget se ad rautuandum ipsi mutuanti, vsurarius est. Ratio horũ omnium est: Nam aliquid æstimabile pecunia ob mutuum vltra sortẽ accipitur. Rursus tandem, cùm quis mutuat alteri, & pignus accipit fructificans puta agrum, vel vineam, vel aliquid aliud, nec accipit in partem restitutionis mutui, fructus (deductis expensis & laboribus) vsurarius est. Tenetur enim fructus à mutuo extrahere, vt habetur cap. quoniam, de vsur. Vnde, cùm fructus æquant totum mutuum, non potest accipere mutuum. Vnde, si exedunt, tenetur ipse reddere: Vnde vsuram committunt, qui mutuant Regibus, & Principibus, & pignus accipiunt terras, & alia loca fructificantia, & tamen posteà petunt totum & integrum mutuũ. Tamen oportet in solutionis partem accipere fructus, deductis expẽsis, & laboribus, & damnis emergentibus, & lucris cessantibus, de quibus posteà dicemus.

Aduertendũ tamẽ, duos excipi casus à Pontifice, in quibus, nõ tenetur qui accipit pignus, fructus in partem solutionis accipere.

Alter est, cap. conquestus, de vsur. cùm quis dedit alicui fundum in feudum; & hic posteà accepit mutuò ab illo, & ipsum fundum dat ei in pignus, tunc dominus fundi potest fructus accipere, & posteà totum mutuum recuperare, Rationem huius dat Soto, libr. 6. quæst. 1. art. 2 quia ista lex, est feudi, vt quoties res aliquo modo ad dominum redit, fructus percipiat.

Alter casus est, c. salubriter, de vsur. cum socer non dat genero statim dotem, sed pignus dat fructificans, tunc gener potest fructus percipere, & post integram recipere dotem. Rationem huius dat ipse Papa, puta propter onus matrimonij. Hoc autem onus est, quòd vir tenetur sustentare vxorem, & posteà integrã dare dotem, ob hoc Pontifex id decreuit. Soto autem loco allegato dicit, idem esse dicendum, cùm mortuo marito, vxor nondum recepit dotem, potest etiam fructus recipere, & integram post, expectare suam dotem.

Digitized by Google

De vsura exteriori palliata, seu implicita.

CAPVT XXXI.

EXterior vsura dupliciter potest palliari. Vno modo ratione pacti, cùm non est expressum, sed nutu, vel consuetudine, vel alia via indicatur.

Altero modo, ratione mutui quod in vsura est necessarium. Solent enim mutuum verum occultare aliquo alio contractu, ac si non esset mutuum, & talis palliatio est multùm occulta, & potest decipere. Ponam aliquot exempla, quamuis horum inferiùs fiet copiosior tractatio.

In primis solet occultari mutuum, sub nomine venditionis.

Fit autem hoc dupliciter: aut cum fingitur vendi quod non est, vt fingo me dare alicui agricolæ quingentos aureos pro bobus quos non habet, & postea fingo me locare boues pro quadraginta aureis, Ista est vera vsura. Nam reuera est mutuum quingentorum, pro quingentis quadraginta.

Fit etiam altero modo; cùm venditur res supra summum pretium, quia venditur expectata pecunia, v. g. vlna panni valet triginta ad summum, tamen quia vendo eam expectata solutione, vendo pro triginta quatuor iulijs, vsura est, nam perinde est, ac si mutuarem triginta illa, pro triginta quatuor pòst reddendis.

Dixi autem, suprà summum pretium. Nam solent tria iusta pretia vrius rei esse; infimum, & supremum, cum medio. Bene autem potest aliquis, summum pretium iustum exigere cùm vendit, expectata solutione, aliàs exacturus medium, vel infimum, si soluerit statim emens, tamen excedere limites omnes iusti pretij, vsura est.

Aliquando occultatur mutuum sed titulo emptionis. Quoties enim aliquis emit vilius infimo iusto pretio, quia emit anticipata solutione vsura est. Perinde enim est, ac mutuare tot, vt dentur ei postea plura, vel quod pluribus valet. Similiter est vsura, quia quis emit soluta pecunia vilius infimo iusto pretio; liceret quidem emere infimo pretio, ea quæ aliàs medio, vel supremo vendenda

Digitized by Google

denda essent, licet etiam emere anticipata solutione, ea quæ non pluris æstimantur valitura, cùm danda sunt.

Aliquando etiam occultatur mutuum sub venditione, & emptione simul. Sic occultant mercatores qui vendunt vlnas panni expecta solutione summo iusto pretio, & iterù tales vlnas emunt ab eodem; soluta pecunia, infimo pretio: est vsura pura, perinde ac si mutuarent minus, exacturi postea plus. Nec excusantur isti mercatores suo argumento, Dicunt enim; Ille poterat vendere illas vlnas alteri infimo pretio. Ergo potest etiam nobis vendere. Hoc argumentum, nihil valet; nam mercatores obligant ementem, vt ipsis vendat; nec aliter ei venderent vlnas, nisi eisdem reuenderent. Cùm autem alteri venduntur, non est talis obligatio. Nec minùs est vsura quod fingunt. Sunt enim duo socij, & vnus obligat; vt alteri vendat. Hoc enim perinde est, ac si sibi reuendi obligaret ementem.

Aliquando occultatur ratione solutionis, v. g. aliquis debet alicui centum, post annum reddenda, & quia dat octuaginta statim, petit, sibi alia viginti remitti, secundum Caiet. v. vsura, c. 3. vsura est; tamen mihi videtur dicendū cum. Nauar. c. 17. nu 131. quòd si ratione temporis id sibi remitti petit, vsura est; si verò ratione periculi, & absentiæ pecuniæ, quia verè pecunia præsens magis valet quam absens, non est vsura, cùm vnus alius posset emere illa centum, pro octuaginta, vel nonaginta. Cùm igitur nulla fraus intercedit, nec temporis ratione id exigitur, non esset vsura.

Aliquando occultatur sub titulo societatis. Aliqui enim solēt dare pecunias suas alicui negociatori, hac lege, vt det aliquam lucri partem, tamen semper pecuniæ manent integræ soluendæ, nec periculum subire volunt. Ista non est societas, sed mutuum, & vsura. Non enim est societas, cum non est æquale periculum, sicut lucrum, & talis vsura est quæ committitur, cùm aliqui dant pecunias cambiatori petentes lucrum, sed nolentes exponere se vlli periculo capitalis pecuniæ. Hæc sint exempla solum vt ostendatur quæ sit vsura palliata. De his enim latius statim dicemus.

Digitized by Google

De causis propter quas lucrum in mutuo potest exigi.

CAPVT XXXII.

ALiquando in mutuo potest lucrum aliquod exigi, licèt nũquam ratione mutui, sed ratione aliorum emergentium.

Primò, Soto lib 6. de iusti. q. 1. art. 3. quidem potest exigi, cùm tanquam pœna imponitur solutionis, v. g. Mutuo cẽtum, vt post annum reddantur. Quòd si non reddantur, in pœnam, vltra capitale reddantur decẽ, aut viginti, talis pœna potest licitè exigi, & recipi. Tamen sunt aliquot conditiones necessariæ.

Prima, vt sit recta intentio. Hæc enim debet esse, vt qui mutuat suum possit recuperare capitale. Cùm enim intentio non est ista, sed potius habendi aliquid vltra sortem (quę intentio ostenditur, cùm quis desiderat sibi non reddi sortem, tempore statuto vt pœnam recipiat) tunc vsura est mentalis.

Secunda, vt qui pœnam exigit, seu imponit, non sciat probabiliter mutuatarium non valiturum soluere tempore statuto. Cũ enim quis cognoscit probabiliter, non valiturum soluere illum, cui mutuat tempore statuto, & adhuc pœnam imponit, vsurarius est. Iam enim rationẽ mutui imponit, non tamen esset vsura, si timens sibi soluen da alteri in illo tempore, pœnam imponit vt soluantur. Imò ista debet esse ratio imponendæ pœnæ.

Tertia est: Vt, si postea mutuatarius non soluit, & hoc, quia absque culpa sua non potest, quia nimirum casu perdidit, nec vnde soluat habet, non sit exigenda pœna. Nam pœna debet exigi, cùm peccatum est in non soluendo, ibi autem nullum est.

Quarta est, vt si partem debiti soluit, non exigatur tota pœna, sed pars pro rata. Nisi cùm debitum forsan non erat in partes, sed totum soluendum. His existentibus conditionibus in mutuo, aliquid vltra sortem accipere licet.

Secundo etiam, potest exigi ratione damni emergentis. In cuius gratiam aduerte explicationem horum duorum terminorum, lucrum cessans, & damnum emerges. Cum enim quis detrimentum pa-

Digitized by Google

tum patiatur in his quæ habebat, & ex eo quod mutuat, dicitur damnum emergens. Cum etiam non habet id quod habuere poterat, vltra ea quæ habebat, & hoc ex mutuo, dicitur lucrum cessans. Aduerte autem neutrum, neque damnum, neque lucri cessationem dici, nisi cùm ex mutuo prouenerunt, vt nisi mutuum esset, damnum non esset, nec lucrum cessasset. Pro damno igitur emergenti, potest quis vltra sortem mutui, aliquid accipere ratione damni.

Dupliciter autem potest quis accipere ratione damni.

Vno modo paciscendo de damno, antequam eueniat, vt mutuo tibi centum, vt reddas decem, vltra sortem pro damno quod patior; hoc modo non licet, nisi cum damnum est certum, vt qui ad mutuandum alteri, sub vsuris sumit pecunias, vel minoris vēdit domum, vel agrum, hic licitè potest illarum paciscī de damno, quia præsens & certum est. Aut etiam cùm probabiliter speratur, & formidatur quamuis non sit omninò certum, licitè potest paciscī antequam eueniat, & accipere vltra sortem, siue eueniat, siue non. Dummodo tamen non paciscatur de toto damno formidato. Nam adhuc incertum est, & minus est quàm præsens.

De damno verò non probabili, nullus absque vsura potest paciscī modo isto, sed altero, sub condi tione, nempe, mutuo tibi hac lege, vt si quid damni ex mutuo mihi acciderit, refundas, si vero nihil acciderit, ad nihilum vltra sortem tenearis, hoc licitè fit. Notandum vero, cùm quis vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutuandum, licitè potest damna emergentia recipere, quamuis nullum fecerit pactum, vel conditionem, & qui sic mutuò accepit tenetur reparare, cum verò qui sponte mutauit, licitè potest exigere damna quæ acciderunt, si quando mutauit, erant ante formidata, & mutuatario ea manifestauit, quamuis nullum fecerit pactum, & mutuatarius tenetur reparare: Non tamen si non erant formidata, aut erant quidem, sed non manifestata ab eo qui mutauit. Quòd si, sponte mutuatarius talia vellet reparare, posset qui mutuauit accipere.

Digitized by Google

De lucro cessante.

CAPVT XXXIII.

TErtia causa propter quam in mutuo aliquid vltra sortem exigi potest, est lucrum cessans, de qua causa non omnes doctores eodem modo sentiunt: Dicam quę omnes recipiunt, & ea in quibus dissentiunt.

Tria sunt in quibus non est discordia,

Primum est, esse tres conditiones necessarias, vt dicatur verè esse lucrum cessans ex mutuo.

Prima est, vt talis pecunia quæ mutuo datur, sit negociationi expolita. Cum enim non erat quis alias negociaturus tali pecunia, non dicitur ei lucrum cessare. Vnde, si talis in mutuo aliquid accipit, & pacisca tur vltra sortem, vsura est.

Secunda: vt qui mutuat, non habeat aliam pecuniam extra negociationem, ex qua possit mutuare. Cum enim, licèt habeat mercator pecunias expolitas, alias etiam habeat non expolitas, non potest mutuare cum pacto lucri cessantis absque vsura. Nam tunc dicitur lucrum cessare ex mutuo, cùm non habet mercator alias pecunias, quas absque detrimento possit negotiationi exponere.

Tertia est, vt lucrum sit probabile. Non enim sufficit, posse esse lucrum, vt dicatur lucrum, sed probabiles esse rationes, & coniecturas, ipsum futurum esse, si fiat negotiatio Quamuis in hac probabilitet sint gradus, quædã enim lucra certiora sunt aliis. Hoc igitur vocatur lucrum cessans.

Conueniunt secundo Doctores, cùm quis inuitus, vi, vel fraude cogitur pecunia n expolitam mutuare, potest licitè pacisci de lucro cessante, & vltra sortem recipere. Quantum autem recipere debeat, dicetur postea, & in hoc est fundamentis ratio de lucro cessante, & de damno emergenti.

Conueniunt tertio, cum quis sponte offert pecunias suas mutuo alteri nec coactus, nec rogatus, non potest vllo modo pacisci de lucro futuro absque vsura, quamuis tales pecuniæ sint verè expolitæ

Digitized by Google

expositæ negotiationi, & lucrum sit probabile, & ipse non habeat alias exponendas. Cum enim ipse sponte suas pecunias a negotiatione aufert, non potest licitè lucrum ab alio exigere. In his omnes cõueniunt. At in vno discordia est, an, cùm quis non coactus, sed rogatus, suas dat pecunias, quas habebat negotiationi expositas, cum reliquis conditionibus, possit exigere & pacisci de lucro cessante. Grauissimi doctores, id omnino negarunt, disparem facientes rationem damni emergentis, & lucri cessantis in hoc. Inter quos S. Thomas videtur 2. 2. quæst. 78. ar. 2. Scot. 4. dist. 10. quæst. 1. & Innoc. cap nauiganti de vsu quem sequitur Soto, lib. 6. quæst. 1. ar. 3. At non desunt pro parte contraria graues doctores, inter quos sunt Conrad. quæst. 30 Syluest. verb. vsura, 1. §. 19.. Caiet. 2. 2. loco allegato, & Adria. quæst. de vsura. Et quia ista est materia moralis in qua probabilem grauiũ doctorum sententiam potest quis tecure amplecti, istam opinionem probo, nec vsuram reputo sic pacisci. Et idem dicendum est de eo, qui licèt non rogetur, tamen non lucro, sed charitate ad subueniendum proximo motus, ei mutuat.

Aduertendum tamen, esse alia duo obseruanda, vltra prædicta, cum quis de lucra pacisci tur.

Primum est, vt non exigat statim ex pecuniis mutuatis lucrum cessans, verbi gratia, quis mutuauit alicui centum, non debet statim exigere lucrum cessans, dando nonaginta, si forte lucrum erat decem, sed debet mutuum integrum dare, & expectare lucrum ab illo, cum voluerit dare, intra aliquod tempus.

Alterum est, vt non accipiat totum lucrum quod sperabat ex tali pecunia, nisi deductis tribus, nempe expensis, quas facturas erat, lucraturus in negotiatione, quæ aliquando maiores, aliquando minores sunt, aliquando ferè nullæ, vt quando aliquis ex eo quod mutuat, relinquit emere rem statim paratam minimo pretio, quam statim absque expensis venderet summo pretio. Rursus deducendus est labor qui in negotiatione adhibetur. quamuis, cùm quis coactus mutuat, non teneatur deducere operas & labores suos, quos promptus erat exhibere, sicut operarius qui cogitur ab aliquo non laborare, non tenetur deducere laborem à mercede, sed integrũ exigere, secus, cum non cogitur.

Tertiò, deduci debet periculum, nam cum lucrum non sit præsens, sed dubium, minus valet, quam certum. Et istud peri-

Digitized by Google

culum non est æquale in omnibus, sed aliquando maius, aliquando minus, & debent arbitri boni, & timorati viri pensari ad mensuram. Dum autem istud periculum æstimatur, multùm conducit examinare, quanti alius asseueraret tale lucrum. v. g. mutuat quis centum, quibus decem lucrari sperabat, potest exigere vltra centum, illa decem, deducendo labores & expensas, quis exhibiturus erat, in decem acquirendis. Rursus deducendo periculum, hoc modo examinando, si ipse vellet sibi illa decem assecurari, quantum daret, & hoc ferè totum deducere. Dico, ferè totum, quia non totum debet deducere, quantum daret pro assecurando, quia non se ingerit ad mutuandum, sed rogatus mutuat, & multò minus debet deducere cùm coactus est. Si igitur ista tria pensentur, profectò vix tertiam partem lucri aliquando sperare potest exigere. Ista tamen in particulari, vt dixi, boni viri arbitrio pensanda sunt. Hæc igitur de lucro cessante dicta sint. Securus est à tali abstinere lucro, & gratis mutuare, cùm nullum damnum emergit.

De aliis causis exigendi in mutuo lucrum.

CAPVT XXXIIII.

QVarta etiam causa est, propter quam in mutuo lucrum exigi potest, seu potius accipi potest; cum aliquis mutuat rem tempore, quo minus valet, vt reddatur sibi tempore, quo plus valet, nullo existente pacto, nulla existente probabilitate illius maioris valoris, nec illius gratia mutuum factum est, v. g. aliquis mutuat alicui vinum, vel frumentum, vel aliquid aliud, tempore quo minus valet: Accidit postea, vt cùm reddi debent ista, plus valent, in tali casu potest aliquando esse vsura, aliquando non. Quod sic explico: Si non mutuauit, sed vendidit, non potest plus accipere, nisi pretium quo illa valebant, quando vendita sunt: Quod si non vendita, sed mutuata sunt, tunc, si qui mutuauit, sciebat probabiliter, tempore quo illa restituenda erant, plus valitura, obligauitque mutuatarium, vt non antè solueret spe lucri, vsura est plus accipere quàm erat mutuū tēpore mutui. Quod si nesciebat, nec tali intentione mutuauit, sed causa plus illo tempore res valuit, aut ipse non mutuauit lucri intentione, potest

exigere

Digitized by Google

exigere frumentum sibi dari, vel oleum, vel vinum, etiam in pretio quod valet tempore restitutionis. Ita tenent communiter, & vide Soto lib. 6. q. 1. ar. 2. & Silu. v. vsura. 1. §. 16. Idem etiam dicendum, si minus valet; tunc enim perdit qui mutauit. Debet enim recipere tot in mentura, quot dedit, licet tunc minus valeāt. Notat autem Soto loco allegato.

Alterum est, si quis mutuaret alicui, non præscripto tempore solutionis, & tamen quando videret talem rem vilius valere, non peteret, expectando tempus quo carius valeret, talis esset auarus, & peccaret contra charitatem, tamen non esset vsurarius, nisi impediret alterum quo minus soluat, cùm vilius valebat res: Aliter non facit contra iustitiam, non enim tenetur debitorem aduertere, nam ille debebat hoc considerare.

Alterum notat, non esse simile de pecunia & frumento, aut aliis rebus Si enim aliquis mutuaret alteri centum aureos valentes vndecim iulios, & post, Rex, vel Princeps, augeret valorem aurei, vsque ad quatuordecim, non tenetur ille dare centum aureos, sed illos qui adęquant valorem centum, vndecim iuliorum: Ratio huius est; nam in peccunia pretium non distinguitur ab ipsa, sicut pretium distinguitur ab aliis rebus. Auctogitur pretio, mutatur pecunia, sed non res, puta, modius frumenti: Sicut igitur, si augeretur modius frumenti, qui accipit quatuor modios mutuò, cum minor erat mensura, non tenetur dare modios maiores quatuor, sed quantū æquet minores. Ita etiam de pecunia. Cum verò non mutatur modius, sed pretium, quod à modio distinguitur; debet reddi idem modius, licèt plus valeant. Hæc intelige, quando qui dat pecunias, non petit sibi dari in eadem materia in qua dat, siue minus, siue plus valeant, tunc enim essent sic dandæ, siue actus, siue minutus esset valor pecuniarum.

Alia quinta causa accipiendi in mutuo vltra sortem est, cùm quod accipitur, alias erat debitum accipiendi, vt cum quis non potens sua recuperare, mutuat, vt ei sua reddantur, non est vsura; nam verè non est lucrum, quia lucrum est, quando accipit quod suum non erat. De hac causa, superius in definitione diximus.

Vltima causa est, cùm mutuum non verè intercedit, sed degenerat in sortem potius, verbi gratia; si quis mutuaret alicui mille aureos, hoc pacto, vt si intra decennū mortuus fuerit, vel dās, vel accipiens,

Digitized by Google

accipiens, sint accipientis. & heredum; si verò vterque superstes fuerit, teneatur reddere mille & quingentos, Sylvest. ver. vsura. 1. §. 36. putat esse vsuram, Sylvest. putat id, quando mutuatarius obligatur, subire sortem, vt, cap. nauiganti, de vsuris, iudicatur de obligante ad assecurationem, modo si nō esset obligatio, sed liberè vellet mutuatarius; tic non est vsura. Nec enim hic intercedit vere mutuum, sed est sors quædam, & dummodo seruetur æqualitas in sorte ex vtraque parte, non est malus contractus, neque vsurarius.

Quantum debeat vsurarius restituere & ex quibus bonis.

CAPVT XXXV.

NVnc de restitutione, quæ facienda est, vsurarum, tractare oportet. Ac primum quidem, de quantitate restitutionis, certum est, eum, qui vltra mutuum accepit lucrum ex vsura, teneri ad restitutionem, & non quamcunque, sed eorum omnium, quæ vltra sortes datas accepit. Tenetur etiam restituere, damna illata, & lucra cessantia, quæ ex vsurarum solutione obuenerunt, soluentibus vsuras ex earum solutione. v.g. si quis, vt solueret vsuras, coactus est domū, vel agrum minoris vendere, quam valebat, vsurarius tenetur ei, non solum de vsura accepta, sed de damno dato facere restitutionem, vt habet S. Thom. 2.2. q. 78. ar. 4 Rursus, si soluens negociabatur illa pecunia, & dum eam vsurario soluit, lucrum perdidit, tenetur ei vsurarius de lucro cessante, ad modum superiùs dictum. Ita habet Soto lib. 6. q. 1. ar. 4. Vltra illa, tenetur etiam vsurarius aliquādo restituere simul fructus, quos apud eum res per vsuras acceptæ fecerunt.

In cuius gratiam, aduerte distinctionem superiùs positam. Res enim per vsuras acceptæ, sunt in duplici differentia.

Quædam, quæ ex se non fructificant, nisi ex industria habentis, vt pecunia, frumentum, oleum, & alia quæ vsu consumuntur.

Quædam verò, ex se fructificant, vt domus, ager, vinea, oliueetum, equus, seruus, & alia quæ vsu non consumuntur. Vsurarius igitur, non tenetur restituere eos fructus, quos ex rebus vsu consumpti-

Digitized by Google

consumptibilibus, sua industria conquisiuit, v. g. si pecunijs vsurarijs negotiatus, lucratus est multa, nihil horum tenetur reddere, nisi, vt diximus, lucrum cessans, vel damnum emergens, si quod euenit alteri, causa vsuræ. Et idem est dicendum de agro, domo, vel re vsu non consumptibili, quæ empta est ab vsurario pecunijs vsurarijs, non tenetur horum fructus reddere, quia ex ipsius industria sunt. vt dicit S. Thom loco. cit. Vnde in c. cùm tu, de vsur. dicit. quòd, cùm cogi debet vsurarius soluere, tales res debent vendi, si aliunde non est soluendo, vt ex pretio vsura restituatur, non tamē dicit, esse ab eo auferendas, nam residuū pretij, si quid super est, est ipsius vsurarij. At verò, cùm res vsurariæ, id est, quas ab vsuras soluentibus, accepit, sunt ex se fructiferæ tunc tenetur, res cum fructibus restituere, deductis expensis. Ista tamē restitutio prædicta debet fieri ijs, à quibus vsuræ sunt acceptæ, aut ipsorum heredibus. Quando autem nullus horum apparet, si omnes ignorantur. eis facienda pauperibus restitutio. Hæc sententia communis est.

Secundo loco videndum est, ex quibus bonis facienda est restitutio. In cuius explicationem, aduerte, bona vsurariorum esse in quadruplici differentia. Quædam quæ per vsuras accipiuntur, sed vsu consumuntur, vt pecuniæ, frumentum, & alia quædam talibus empta. Quedam quæ vsu non consumuntur, vt domus, agri, vineæ, pecunijs per vsuram acceptis, emptæ. Quædam per easdē accepta immediatè, & vsu non consumptibilia, vt domus, agri, &c. vltra bona propria, non per vsuras accepta. Quantum ad præsens, eadem est ratio de secundis, & primis. Vt tamen resolutio habeatur, sunt aliquot dicta.

Primum est, omnia huiusmodi bona, dum sunt in potestate vsurarij, sunt obnoxia restitutioni vsurarum, vt ex eis tantum auferatur, quantum sufficit pro restitutione vsurarum, ad modum prædictum. Explico. Siquis mille aureos accepit per vsuras, tenetur restituere ex quibuscunque bonis suis, adeo vt, si consumpsit illos, debeant abstrahi à proprijs bonis suis; &, si illis functi sunt, nec aliud habet vnde soluat, habeat fundus vendi, & ex pretio, vsura restitui.

Secundò. Idem dicendum est de heredibus vsurarij, acceptantibus hereditatē. Omnia enim bona, hereditate accepta, manent obnoxia restitutioni. Tamen notandum est, cum multi sunt he-

redes

redes, non sunt obnoxij, nisi pro rata. Si enim tertiam partē vnus accepit, tertiam vsurarum partē tenetur restituere, nisi inter talia bona, sit res vsu consumptibilis vsuraria: nam qui habet, tenetur reddere domino, & ab alijs coheredibus exigere partes suas. Si minor pars ab eo erat restituenda, quàm sit res illa reddita; in hoc puncto forum conscientiæ & exterius non conueniunt. Nam in exteriori siquis semel acceptauit hereditatem vsurarij quāuis postea inuenta sit minor debitis, cogetur omnia restituere, nisi sub aliqua conditione acceptauerit, qua se ad aliquot obligauit soluenda: at in foro interiori, non tenetur plus restituere, quàm acceperit per hereditatem.

Tertiò Cùm res vsu non cōsumptibilis per vsuras accepta est, manet restitutioni obnoxia, in cuiusque sit potestate, siue sit apud vsurarium, siue apud heredē, siue apud eum qui ab vsurario emit, siue domo accepit, denique a quocūque habeatur, domino debet reddi, quia semper est ipsius domini primi, sicut res furto ablata.

Quartò. Ex alijs bonis per vsurā acceptis, siue vsu consūptibilibus, siue vsu non cōsumptibilibus emptis autē ab vsurario, si vsurarius habeat alia propria bona, vnde vsuras restituat, potest ea alienare, donando, vendendo, emēdo, vel quouis modo, nec qui ea recepit, restituere tenetur, v. g. vsurarius habet multa propria bona, quib⁹ potest restituere ea, quę per vsuras accepit, siue sint bona priori, siue posteriori modo, quāuis hęc vsuraria bona quouis modo à se alienet, qui accepit, non peccat, nec restituere tenetur quāuis postea vsurarius ad inopiā veniat, nec habeat, vnde soluat, cū modo habuisset, cū alienauit. Et multi casus per hoc soluuntur. vt de recip ente dotē ab vsurario, ex pecunijs vsurarijs, vel ex pactis per eas de accipiēte dona, vel modo alio, nullus horū tenetur, si cū accepit, propria bona habebat vsurarius, ex quibus solueret, quia non tenebatur restituere ex illis eidē acceptis, nisi ex quib⁹ veniet.

Quintò. Cùm tamen vsurarius non habet alia bona propria vnde soluat, præter ea que ex vsuris acquisiit, sunt multi qui dicunt, generaliter omnes qui accipiunt ab eo, modo quouis, teneri ad restitutionē accepti. At Soto optimè cum distinctione procedit, lib. 6. q. 1. ar. 4. Inquit enim, dupliciter aliquē alienare sua.

Vno modo, cum rei propriæ diminutione, vt cum dat & non recipit, putà, cùm donat alteri, cùm dat dotē filiæ, cùm dat mercedē famulis, qui rē domini, suo labore vel negotio non augent.

Altero

Digitized by Google

Altero modo, absque rei suæ diminutione, vt qui emit: dat enim vnum & recipit æquale, & vt qui dat mercedē laborantibus in re sua. Hi enim augent rem ipsam. Iuxta hoc dico, quòd talis vsurarius qui alienat modo priori, facit rem alienatā restitutioni obnoxiam. Vnde gener non potest dotem accipere, & si accipiat, tenetur restituere. quāuis cùm bona vsurarij restituenda, sunt incerta, potest ab Episcopo petere, vt sibi applicentur, vt dicit Nau. c. 17. nu. 180. nec etiā potest donare, nec alere famulos, qui rem domini non augent, & hi tenentur restituere, nisi ignorātia excusentur. At verò, si non posteriori modo alienat, non obligantur, nec sunt obnoxia restitutioni, cùm acceperit vsurarius æquivalēs, vnde posset restituere, dummodo vti diximus, non sit res vsu non cōsumptibilis, ex ipsa vsura accepta. Ab his excipit Nauar. loco alleg. vxorē vsurarij, quę licèt habeat propriam dotem, potest sustentari ex bonis mariti, etiam per vsurā acceptis, dūmodò viuat moderatè, secundū statū. Nā prior est obligatio sustēdādi vxorē, quā alia debita satisfaciēdi. Excipiūtur etiā filij, qui aliūde viuere nō possunt, & serui rē domini augētes, & qui coacti sūt seruire ei.

Qui obligentur restituere ratione vsuræ. Et quid cum vsurario agendum.

CAPVT XXXVI.

MVlti sunt, qui, ratione vsuræ, obligantur restituere. Nam, non solùm qui acceperunt bona vsuraria, de quibus in præcedenti capite diximus, sed etiam alij qui nihil acceperunt, de quibus vide Siluest. verb. vsura. 7.

In primis Iudices, & Principes, qui repetentes vsuras ab vsurarijs, damnant, & iniqua sententia, ipsis vsurarijs bona adiudicant. Hoc enim nullo modo fieri potest, eiectique inuitū, eos qui repetunt, nō audire & eis bona per vsuras ablata, nō facere restituere, cùm in iudicio repetunt, & talia facientes, obligantur restituere.

Similiter, aduocati, & procuratores, & qui scienter defendunt vsurarios, vt bona reperta consequantur.

Similiter, cum notarij dissimulant vsuras, fingendo licitos contractus, vt, cùm vsurarius dat centum, ipsi scribunt centum, & vigin-

Digitized by Google

& viginti, vt pòst possit vsuras repetere, tales obligãtur restituere vsuras, quamuis nõ obligẽtur restituere illud pretium, quod pro tali contractu receperunt. Quòd si notarij contractus facerent apertè vsurarios; peccarent: tamen non obligarentur ad restitutionem; nam illi contractus sunt inualidi, nec vir̃ dant vsurario ad repetendum, sed tales in vsu non sunt, sed priores quibus vsura celatur.

Rursus obligantur restituere, testes, qui scientes similibus cõtractibus ficti, fidem adhibuerunt, & omnes hi in solidum obligantur, si vsurarius non restituit.

Rursus etiam obligantur, vsuratiorum factores id est, qui potestatem habent ab ipsis vsurarijs, exigendi vsuras, & dandi, alij verò qui talem non habent potestatem, vt qui scribunt receptas pecunias, qui seruant, qui portant, non obligantur.

Rursus, qui dant consilium efficax alicui, vt fiat vsurarius, & proxenetæ, seu cursores, qui faciunt pacta inter vsurarios, & accipientem vsuram, omnes hi obligãtur ad restitutionẽ: quamuis Sylu. distinctione vtatur. Si enim solùm concurrunt, vt vsurarius det ad vsurã non obligantur, si verò concurrant ad hoc, vt vsuras exigant, obligantur Soto autem, hæc distinctio non placet, lib. 6. quæst. 1. art. 4. Nam idem videtur concurrere ad dandum ad vsuram, & exigendum. Nam si dat, planum est, quòd exiget de proxenetis. Magis hoc videtur distinguendum. Si enim nullum faciant pactum inter vsurarium, & accipientem, sed solùm ostendant, & inueniant vsurarium, aut eos qui accipiunt ad vsuram, non videntur obligari, tamen periculosum est valdè tale officium, & vix liberum est à restituendo. Et hæc sunt satis de hac re.

Nunc autem, qualiter confessarius se debeat gerere cum pœnitente vsurario, agere oportet.

Dupliciter igitur est vsurarius, alter notorius, alter occultus.

Ille dicitur notorius, qui in iudicio per testimonia sufficientia conuictus est, vel qui in iudicio sponte confessus est vsuram, vel de ea damnatus est, vel factum est notorium, putà, quia publicè ad vsuras dat.

Quando verò quis dat ad vsuras, sed non se habet vt aliquis prædictorum, dicitur vsurarius non manifestus. Quid igitur cum manifesto sit agendum, habetur ex cap. quamquam de vsuris, in sexto.

Digitized by Google

sexto. Nullus enim debet eum à peccatis absoluere, nec sacramenta impendere, nec communionem, donec restituat vsuras, vel, si non potest, det sufficientem cautionem, par pignora, vel per fideiussores. Quòd si dominus vsurarum non adest, exhibenda sunt his, qui pro ipso acquirere possunt. v. g. procuratori, vel si mortuus sit, heredi, vel similibus vt suprà, de quo vide Sylvest. vsura. §. 5. si tamen hi non adsunt, Episcopo, vel eius vicario, vel proprio confessori. Quòd si neutrum horum duorum potest præstare, vsurarius iuret se non posse, & cùm primùm possit, restituturum. Nisi aliquid horum promittat ordine prædicto, Sacerdos non debet absoluere, aliàs peccat mortaliter, quamuis vsurarius dicat se in testamento relinquere, vt vsuræ soluantur, imò testamentum est irritum, nec talis debet sepeliri in loco sacro, & qui sepelit, ipso facto est excommunicatus, vt ibidem in prædicto capite habetur, nam confirmatur excommunicatio lata. Clem. 1. de sepultu. Excommunicatio autem reseruatur Episcopo, qui non debet absoluere, donec satisfaciat læsæ parti. Quòd si vrget mors, nec vsurario vacat illa facere, cùm tamē proposítum faciendi habeat, si posset; tunc confessarius debet ab illo petere promissionem soluendi vsuras, & facultatem dicendi, & reuelandi Episcopo talem promissionem, vt posteà Episcopus compellat eum, si vixerit, soluere, vel heredes, ita dicit Sylvest. v. restitutio. 6. §. 1. Quando verò mors non dat locum huiusmodi, sed solum signa contritionis exhibet, quæ ad absoluendum sufficiunt, tunc absoluatur, & in hoc casu, non esset excommunicatus qui sepeliret, vt habet Sylvest. Notandum autem, vsurarium non esse excommunicatū, ob id non esse reijciendum à diuinis officijs. Bene notat & Soto. lib. 6. quæst 1. ar. 1.

Quando verò non est manifestus, tunc non sic se gerere debet confessor, sed potest absoluere vsurarium promittentem, & habentem propositum restituendi, dum tamen non comperiatur, in alijs confessionibus proposuisse, & non seruasse. Tunc enim expectanda esset restitutio, vt notat Sylu. restitutio. 6. §. 1. Quòd si iste vsurarius est in mortis articulo, quamuis melius esset, non absoluere, nisi restituat, cùm possit id facere; tamen non tenetur confessor id facere, si ei est probabile, heredes testamenti restituturos, potest absoluere; cùm verò non potest vsurarius talis, morte vrgente aliquid facere, non est necessarium petere illam promissionem

missionem cum licentia manifestandi, nam peccatum huius est occultum, nec credetur confessori illum fuisse vsurarium, sicut credebatur, cùm notorius & manifestus erat.

De accipiente ad vsuram.

CAPVT XXXVII.

LOngè distant, inducere aliquem ad damnum ad vsuram, & accipere ab aliquo ad vsuram. Primus enim malum est, & peccatum, & nunquam licet, nisi vt dicunt Innocen. *cap. super eo. de vsur.* & Nauar *cap. 17. num. 263.* cùm quis est in extrema necessitate positus, in qua aliàs tenetur ei succurrere sub mortali peccato, & non succurrit. Tunc enim, velut minus malum, petendum est ab eo, vt det ad vsuram, verbi gratia, est aliquis inter infideles, & occiditur nisi det centum aureos, quos ille non habet præsentes, sed alibi habet, tunc si adsit illic mercator, qui eos posset præstare, tenetur sub mortali, saltem mutuare; si autem nolit, potest ille alius ad vsuram petere. Licet enim suadere minus malum, vt non fiat maius. Mercator enim deliberatus est facere maius peccatum, quod est non mutuare in tali necessitate. Potest hic dicere, ne hoc facias, saltem minus fac; de hoc vide Soto, lib. 6. quæst. 1. ar. 1. Accipere autem ad vsuram, non est ex se malum; nam qui accipit, solum mutuum petit quod cùm ille non velit, nisi ad vsuram dare, iste eam dat. Cùm autem ob aliquam necessitatem accipit quis ad vsuram, nullum est peccatum, vt habet Sanctus Thomas, 2. 2. quæst. 78. ar. 4. Cum verò nulla est necessitas, sed ob luxum, vel vanitatem, Soto, lib. 6. quæst. 1. ar. 5. putat non esse nisi veniale, & idem dicit Caiet. nisi sit minima prodigalitas, & notabile filiorum, & rei familiaris detrimentum, tunc enim esset mortale, sicut prodigere pecunias. Hinc patet solutio cuiusdam dubij; an possit mercator sumere pecunias ad vsuram, & eis negociari, quia plus negotiatione lucratur, quàm sint vsuræ solutæ, refert Soto, loco allegato, Sanctum Thomam consultum de hoc à mercatore Florentino, respondisse, non licere. Soto autem dicit esse licitum, & Caiet. dicit,

Digitized by Google

dicit, tantùm esse veniale; & ego ita credo, putà enim, Sanctum Thomam intellexisse, de eo qui potest habere pecunias, quibus negocietur. Iste enim venialiter peccaret, si tantùm accipit, nullum inducendo ad damnum sub vsuris. Quod autem dicimus de accipiente ad vsuram pro se, intellige etiam pro alio, qui pro amico suo accipit ad vsuram: Si enim aliquis rogatur ab amico, vel noto, vt mutuet illi accipiendo ad vsuram, quam ille soluet, potest licitè, etiam in illius fauorem accipere vsuram. De dominis autem temporalibus permittentibus vsurarios, sciendum est, licitum esse permittere, sicut permittuntur etiam meretrices, ad vitanda maiora mala; non tamen ob hoc conseditur vsura. Nam permittere, est non punire, hoc autem, non semper est peccatum; Deus enim etiam permittit peccata. Esset tamē graue peccatum, si ita permitterent vsurarios, vt accipientes ad vsuram cogerent ad soluendum nec locum in iudicio darent repetentibus. Est enim contra ius naturæ vsura, ob id esset lex iniqua, quæ præciperet vsuras solui, & qui tale faceret, esset excommunicatus, vt habetur Clem. vnica, de vsur. Vide Soto, lib. 6. quæst. 1. ar. 1. Ius enim Canonicum nō permittit vsurarios, imò pœnas infligit vndecim, quas vide, Syluest. ver. vsura 9. Hæc hactenus dicta sint de vsura in communi, nunc ad particularia descendamus.

De monte pietatis.

CAPVT XXXVIII.

MOns pietatis, est quædam summa pecuniæ, aut rerum pecunia æstimabilium, quæ in pauperum refugium, vel à diuite vno, vel multis, aut Principe, vel republica, aut aliqua communitate, reposita est. Ex hac pauperibus solet mutuari gratis. Huius conditiones, seu leges esse solent:

Primò, vt detur mutuum ad breue tempus, putà, ad annum, plus, minúsue, nec excedat, vt possit pecunia multis mutuari, & per eam multis subueniri.

Digitized by Google

Secundò; vt mutuetur sub pignore, ne pauperes in soluendo negligentes sint, & mons consumatur.

Tertiò; vt si intra tempus signatum, non soluitur mutuum, pignus vendatur, & detur monti quod ei debetur, vt possit subueniri aliis.

Quartò, vt cui mutuum datur, singulis mensibus, quibus mutuum acceptum possidet, eroget aliquam summam, breuem & paruam pecuniæ, monti pro expensis, quas ministri faciunt. Hic dicitur mons pietatis. Et quamuis olim fuerit inter doctores magna controuersia, an sit licitus, quia videtur pro mutuo aliquid accipere, tamen Leo decimus Papa, expediuit bullam. quæ habetur Concil. Lateran. sessione decima, qua montem talem probat licitum esse, & ab aliis suis prædecessoribus approbatum, nec habere talem vsuram; & excommunicat contrarium legentes, vel scribentes: quamuis dicat, melius esse, vt qui tales instituunt montes, etiam instituant redditus peculiares pro expensis ministrorū. Vnde, possum non mirari Caie. in opusculo de monte pietatis, & Soto lib. 6. quæst. 1. ar. 6. qui contra istum montem inuehuntur, pace ipsorum, nimis audacter, & sine ratione, & ni fallor, qui tale diceret, puto esse excommunicatum. Melius Nauar. super c. 1. 14. q. 3. ipsum probat, & absque dubio probandus est, si fiat, vt à sede Apostolica est approbatus.

Sunt enim tres conditiones necessariæ:

Prima, vt ex mutuo nihil lucri accedat monti, vltra id quod habebat.

Secunda, vt quod à mutuatario accipitur, sit pro obligatione, quia mons obligatur mutuare indigenti, & pro expensis, quæ necessariæ sunt pro montis conseruatione, & hoc vocat Papa, pro indemnitate. Nā mons debet mutuare sic, vt non patiatur damnū.

Tertia; vt nihil accipiatur vltra expensas, & causas prædictas, quæ debent esse moderatæ nimis, putà, quantum necessarium est. Vnde, non sunt plures ministri in monte constituendi, quàm sint necessarij, nec aliæ expensæ superfluæ fieri debent. Pro his enim accipere aliquid, vsura esset. Hunc autem montem sic licitum esse, ratio aperta probat.

Primò, si quis peteret à me mutuò, quod ego non possem illi mandare, v.g absens est, nisi expensas aliquas faciendo, profectò licitum esset, vltra mutuum, pro expensis pacisci, quia hoc non est lucrum,

Digitized by Google

lucrum, sed resarcire damnum. Ergo non tenetur ipse mons, vel dominus illius, propriis expensis alere eos, qui constituti sunt ad mutuandum, propterea omnes dicunt, Caiet. v. vsura. & Sotus lib. 6. q. 1. ar. 2. ad 4. Gloss. 14. q. 3. can. si fœneraueris. Panor. c. consuluit, de vsur. Sylu. ver. vsura 2. § 12. quod mutuare alicui, obligando, vt ipse sibi cùm opus habuerit, remutuet, est vsura, quia obligatio appretiabilis est pecunia. Cùm ergo mons obligetur mutuare petenti, pro tali obligatione aliquid potest exigere. Et per hoc soluitur argumentum illorum. Dicunt enim, si quis diues vellet cõstituere aliquam pecuniam separatam ad mutuandum, non posset exigere expensas, quas facit in conseruanda illa; dico, non esse simile, nam diues hic, non obligatur mutuare cùm exigitur, sicut obligatur mons, nec illius pecunia tradita est in pauperum commune dominium, sicut est pecunia montis, benè tamen posset aliquis mutuare, exigendo expensas à mutuatario, vt in casu posito dicebam, cùm rogatus mutuat. Ex his ergo patet, licitum esse, existentibus conditionibus.

De aliis montibus qui in vsu sunt in quibusdam locis.

CAPVT XXXIX.

IN quibusdam ciuitatibus solent etiam alij montes constitui à priori longè diuersi. Aliquando Princeps, Dominus, aut ipsa ciuitas, supra quosdam proprios redditus, solent summam pecuniæ accipere, & singulis annis, octo, vel septem pro centum receptis reddere; verbi gratia. Aduenæ huius verbis, solent domino reddere singulis annis decem millia ducatorum; ipse dominus aliquam partem, vel totam hanc summam aliis care constituit, recipiendo decem, pro centum, vel octo, singulis annis reddendis, talis summa annualis reposita pro soluendis his, dicitur mons, qui pro varietate redditruum, supra quos pecuniæ accipiuntur, denominari solet variis nominibus, vt mons farinæ, mons gabellarum, vel decimarum, &c.

Solent autem isti montes, in duplici esse differentia.

Quidam perpetui, quando summa accepta non potest redimi ab accipiente, nec perit redditus cum vita dantis, sed manet here-

Digitized by Google

dib⁹, vt qui dat centū, vt in perpetuū accipiat octo singulis annis, aut septem, pro se, & heredibus. Talis est mons, qui Romæ dicitur fidei, à Clemente septimo institutus, in quo septem pro centum dantur perpetuò.

Quidam sunt temporales, quando dantur redditus solùm pro vita illius, qui summam monti imposuit. Mortuo enim ipso, summa data manet apud montem, & talis est mons, qui Romæ dicitur Recuperationis, à Pio Quarto institutus, in quo duodecim pro centum dantur.

Est etiam tertia differentia, quæ in fine huius capitis ponitur, in qua montes sunt, reddentes decem pro centum. Isti montes secundum se, sunt liciti, quia sunt ad modum census cuiusdam, aut perpetui, aut temporalis, tamen ratione alicuius circunstantiæ, possunt esse illiciti.

Sunt enim aliquot conditiones necessariæ.

Prima est, vt talis mons, verè sit redditus aliquis, puta, vel gabellæ, vel aduenæ, vel aliquid simile. Si enim solùm acciperetur pecunia, & pro centum receptis, redderentur octo, vel decem, vel alia summa, nec talis summa esset supra aliquos redditus impositi, esset vsura, & in hoc, eadem est ratio huius montis, & censuū.

Secunda est, vt supra tales redditus, non sit tanta accepta pecunia, vt non possit pro centum, reddere illam quantitatē quam dat; verbi gratia, mons habet redditus quatuor millium aureorum, in quibus pro singulis centum dantur octo, non possunt plures pecuniæ assumi supra hunc montem, quàm possint ista quatuor millia continere, singulis annis reddendo octa; tunc enim esset vsurà, quia haberet rationem mutui.

Tertia est, si non sunt plures pecuniæ acceptæ, quam mons fructificet, aut illa pars reddituum, quæ monti expolita est, hoc tamen fuit, quando mons fuit primo instituitus, tamen postea accidit, vt redditus montis sint minores, nec possit pro centum reddere octo constituta à principio, tunc qui habent pecunias supra montem, non possunt plura accipere, quam ille mons reddat, pro centum acceptis. Sed hoc intelligendum est, cùm fuit obligatio facta, vt, cum montis redditus variarentur, etiam variarentur illæ annuales pensiones pro singulis centū, vt si minus redderet mons, minores essent, si plus, maiores. Cùm tamen non est talis obligatio, sed est certa summa constituta, in quocumque euentu, tunc licitè

Digitized by Google

licitè posset talis summa accipi, cùm, quamuis plus mons fructificaret, non ob id summa illa augeretur.

Quarta est, vt pereunte monte, omnia pereant. Debet enim esse sicut in censu; non enim census obligat, nisi dū res manet, supra quā est positus, sic illæ pensiones non debent durare, nisi durāte monte. Vnde, si casu aliquo periret ciuitas, dominus non teneretur reddere quicquam illis, à quibus supra acceperat redditus talis ciuitatis, secùs autem si culpa ipsius periret, aut minueretur. Tunc enim teneretur reddere pensiones.

Quinta etiam est, vt in monte temporali, plus pensionis detur, quàm in monte perpetuo, in quo minor pensio datur, & ita fit de facto, nam in monte Recuperationis, dantur duodecim pro centum, & in primo triennio, non potest perire pensio, quāuis moriatur qui eam habet; imò post triennium, admittitur protestatio ad vendendam pensionem, dummodò qui alienat & vendit, supersuiuat dies quadraginta, si malè habet, vel absens est, alias sufficit, vt ipse cōpareat personaliter apud eū qui acceptat protestationē.

Sexta est; Vt Domini, Principes, & alij, non instituant tales montes, absque graui necessitate, & communi, præsertim Pontifices, nam per montes destruuntur res successorum, & tot possunt muluplicari, vt in inopiam redigantur. Vt enim præsentes domini congregent summam magnam pecuniarum, non curant redditus alienare futurarum, & multò maiori causa, & grauiori, debent imponi, & institui montes irredimibiles. Sunt enim Romæ montes aliqui, in quibus non cessat pensio, etiam mortuo pensionario, tamen possunt redimi pensiones, & isti dant decem, pro centum, alij verò redimi omninò non possunt. Hæc igitur necessaria sunt, vt isti mōtes liciti sint, de quibus parùm, aut nihil scriptum habetur apud doctores, quia nō sunt antiqui Caiet. v. vsura, in fine, breuiter meminit horū, & approbauit. Aduerte tamē aliquos solere vendere has pensiones supra montes impositas pluris quàm ipsi emerint, v.g. aliquis pro centum, habet supra montem fidei, septē perpetua, vendit alteri pro centū & quindecim, similiter de aliis etiā tēporalibus. Et hoc licitū est, nam iidē redditus, diuersis temporibus, & locis, plus, minúue vendi possunt, sicut qui domū emit, potest pluris vendere, quàm emerit, dummodò tamē quādo venditur, tale pretiū iustū sit, quod puto esse in talibus pēsionib⁹. Sæpè enim raritas redituū emptibiliū, auget pretiū eorū.

Digitized by Google

De societate officiorum.

CAPVT XL.

SOlet Romæ contractus communissimus versari, qui dicitur societas officiorum, cuius origo, & principium hoc fuit. Sūt enim in Romana curia, multa officia, quæ redditus quosdam habent, quæ Papa vendit, certo quodam pretio. Cùm autem essent multi, qui non haberent tantam summam, vt possent soli vnum emere, concessum est à Pontificibus, vt simul cum aliis emant talia officia, & quamuis in vno sit officium, tamen pro rata, socio, vel sociis, distribuantur redditus, putà, decem, aut duodecim pro centum, Paulus enim quartus decreuit, vt vltra duodecim non darentur, quia communiter non faciunt plures fructus. Est autem officium temporale. Mortuo enim officiali, manet officium in manibus Papæ, nisi officialis ante mortem per quadraginta dies renunciauerit alteri officium. Ista dicitur societas officiorum.

Sunt tamen aliquæ conditiones necessariæ, ad talem contractum, vt licitè fiat. Duæ priores sunt impositæ à Paulo quarto in bulla quadam super hoc, quæ ad nostras venit manus.

Prima est, vt supra alia officia quam Romanæ curiæ, non possint fimiles societates fieri. Si enim fiant, tanquam vsuratiæ censendæ sunt. Hæc autem conditio non est necessaria ad intrinsecam rationem contractus, nam forsan posset idem fieri super alia officia Regalia, tamen quia id Papa prohibet, non fit.

Altera est, vt non admittantur socij vltra medietatem pretij ipsorum officiorum: solum enim potest officialis admittere socium vnum, vel plures, vsque ad valorem medietatis inter omnes eos, supra ver. non potest. Et ista etiam conditio, necessaria nō est ex parte contractus; nam posset etiam, vltra medietatē socios habere, tamen necessaria est præcepto Papæ. Vnde, peccaret qui contraueniret, & teneretur ad restitutionem. Nam Papa iudicat contractum qui non sic fit, vsurarium. Vltra has duas, etiam aliæ duæ conditiones necessariæ sunt.

Tertia

Digitized by Google

Tertia enim necessaria est, vt socij non plus habeant redditus, quàm obueniat ex officio. Vnde, si officia non fructificant nisi octo, vel nouem pro centum, non pollunt socij habere duodecim, & in hoc est mirabilis abusus, quia semper exigunt duodecim, cùm iam officia multò minus reddant, & ratissimè dent tot. Nec excusantur isti socij hac fictione. Solent enim postquàm inierunt societatem, locare fructus suos officiali, pro tali pretio. Vnde, si posteà decrescunt, ipsi tantundem recipiunt, sed hoc non excusat, nam non locant pro pretio, tunc existente, hoc enim valeret, si pro pretio tunc occurrenti locarent, & esset incertum, plus, minúsue valituros fructus. Nã tunc posset officialis lucrari hoc pro fructu, sed non sic faciunt. Semper enim exigunt duodecim, quæ vix reddit officium hoc tempore. Adde etiam, cùm istæ societates semper sint tantùm per sex menses, debent pretia constitui, quæ probabilia sunt illius futuri temporis, & quod magis est, non debent locari pro toto fructu, quod speratur, sed pro minori. Nam incertum, minus valet certo, & præsenti, nec ad id debet cogi officialis. Adde etiam, cùm ista officia sint temporalia, & incerta, non debent locari, sed est mera societas, & sub tali titulo à Pontificibus probata, fructus igitur debent esse vniformes, socio, & officiali.

Imò est quarta conditio necessaria, vt cùm ista officia aliquam habent industriam, sine qua, tantos non faciunt fructus, non possunt socij tantam partem recipere, quantam officialis, qui laborat vltra sortem suam, secus si nihil industriæ postularent. Hæc est societas verè officiorum, tamen humana auaritia his non contenta, adinuenit quandam aliam lucrandi viam. Cum enim hoc officium pereat mortuo officiali, & cum eo pereant pecuniæ vtriusque pro officio datæ, mista fuit quædam sors, simul cum societate. Socius enim init cum officiali societatem hanc, per sex tantum menses, fit que pactum, si intra sex menses moritur prius socius, pars ipsius, quam supra officium habebat, obueniat officiali: si verò prius officialis moritur, quamuis officium pereat, dabit socio suam partem securam, & ad hoc fidemissores dat, dummodò mors non sit violenta, hoc enim factum est, ne alter alteri insidiaretur. Quòd si socius per quindecim dies ante sex menses finitos, protestatur se nolle societatem, tunc non perdit partem, dummodo sex integros viuat menses. Ista sors licita est, nam

Digitized by Google

nullam facit in alterutro inæqualitatem. Vita enim incerta est, & sicut socius lucratur sua sorte centũ, ex alterius morte, qui in officio perierat, ita officialis lucratur cẽtũ in officio, ex alterius morte præcedente, similiter mille, plura, pauciorãue, iuxta partem socij supra officium. Iam igitur nõ est contractus societatis purus, sed cum sorte coniunctus, sed ista sors est supra capitale ipsum, & partem officij.

Adhuc tamen his auaritia humana non contenta, aliud inuenit lucrum. Solent enim socij hoc pactum cum officiali inire, vt si facta protestatione quindecim diebus ante sex menses finitos, statim his completis diebus, officialis non reddiderit socio suam pecuniam, teneatur deinceps inire societatem, reddendo eos fructus, quos antè dabat, sed socius erit absq; periculo, ita vt, quãuis moriatur ante sex menses cõpletos, officialis non acquirat sibi illius pecuniam, sed heredibus socij obueniat. Iste contractus sæpè fit Romæ, sed tamen frequentissimè est vsurarius, quod ex duplici parte constat.

Primò ex parte intentionis imponentis pœnam. Non enim intendunt hanc apponere pœnam, vt suum capitale recipiant. Quæ quidem intentio necessaria est in pœnę appositione, vt suprà diximus, sed intendunt merum lucrũ, & saluum habere capitale, desiderántque vt officialis non reddat, sed pœnam incurrat.

Secundò, etiam ex eo quòd officialis sæpè non potest reddere tunc, absque culpa sua, & vt suprà diximus, pœna non est exigẽda ab eo qui non habet vnde reddat bona sua, absque culpa sua. Quòd si, qui talem imponit pœnam rectam haberet intentionẽ, minimum quia vult sibi pecuniam societatis reddi, & etiam officialis nõ redderet culpa sua, tunc licitè posset talis exigi pœna, sed non puto has pœnas modò sic imponi. Ob id maximè dissuadendi sunt homines, ab his contractibus, quos absque mortali peccato, & obligatione restitutionis nõ exercent. Posset etiam eisdem seruatis conditionibus petere, & exigere ab officiali damnum emergens, si quod incurrissent ex eo quòd officialis non reddit, dummodo in culpa sit non reddendi, & socius animum habeat recuperandi suum capitale, aliàs non licet, & dummodò damnum sit, nam solent sæpe isti, quando non redditur capitale, accipere eosdem fructus, pro ratione damni, absque periculo capitalis, quia dicunt non esse iam societatem.

Adhuc

Digitized by Google

Adhuc tertium adinuentum est, nimirum locatio quædã partis officij ipsi officiali facta, de qua iam diximus.

Tandem quartum inuentum est, dare partem officij alteri tertio, v. g. aliquis indiget pecunijs, nec habet qui ei mutuò det, accedit officiali, & petit, vt ad societatem sui officij, admittat aliquẽ, & ipse dabit fructus omnes, quos officialis daturus erat, & pariter ipsi lucrum obueniet ex morte socij, ita vt officialis seruetur indemnis, nec perdat, nec lucretur. Iste contractus licitus est, nam sicut licitum est dare pecunias alicui, obligando ipsum, vt soluat damnum, aut lucrum cessans certum ex tali mutuo prouenies, ita potest obligare officialis illũ tertium, vt soluat fructus, quos ipse soluturus erat pro accepta pecunia, & lucrum etiam ipsi proueniet. Sic etiam licitum est super domum propriam imponere censum, pro tertio. Vnde contractus est duplex, primus est officialis cum socio, secundus, officialis cum tertio. Sunt tamen duæ conditiones necessariæ, quæ vt plurimùm non seruantur Romæ, ob id, est illicitus talis contractus.

Prior est. Non potest officialis plura supra officium suum accipere, quàm sit valor medietatis officij sui, at isti sumunt absq; mẽsura in quadruplo plus quàm valeat officiũ, propterea Paulus Quartus in sua bulla optimè disposuit, vt nullus admittere posset societatem, nisi prius compareret coram signatura, nam ibi apparet, quàm oneratum esset officium.

Posterior etiam est, vt non plùs exigatur à tertio, quàm sint officij fructus pro rata. Et in hoc est mirabilis abusus, nam socij exigunt à tertijs, duodecim pro centum, super officia, quæ non dant nisi quinque pro centum. Est talis contractus pessimus, obligans ad restitutionem, quam primo loco tenetur officialis facere illi tertio. Nam quamuis tertius det primo, tamen ex natura contractus obligatur officialis, & eum indemnem seruare, & socius secundo loco tenetur officiali restituere, nec excusantur ignorantia, quia est crassa nimis. Debent enim prius quærere socij illi qui dant tertijs supra officia aliorũ, an talia officia sint onerata, adeò vt non possint recipere plura, & tenetur contractum cognoscere, maximè, cùm bulla Pauli Quarti, omnibus fuerit publicata, & quamuis ignorantia excuset, id est à peccato, sed non à restitutione facienda, cùm primùm constiterit, illicitum esse talem contractum.

Et est

Digitized by Google

Et est tertia conditio necessaria, vt quando faciunt hanc societatem, dent totum capitale, & non accipiant solutionem anticipatam. Solent enim dare quingentos aureos pro societate, & statim accipere pro fructibus quinquaginta; vnde, non dant verè, quadringintos quinquaginta.

De alijs tribus speciebus.

CAPVT XLI.

ALia est secunda societatis species communis, putà, cùm multi pecunias suas negociatori exponunt, ita vt singuli pecuniam exponant, & simul laborem, & industriam in negociatione necessaria adhibent. Talis societas licita est, seruatis tribus conditionibus.

Prima est, vt negociatio sit licita, & non contra iustitiam.

Secunda, vt singuli exponantur periculo perdendi de capitali suo, sicut exponunt se lucro. Vnde, quoties aliquis vult lucrum, & non exponere se periculo perdendi, nisi alius interfit contractus, de quo dicemus pòst, est iniusta societas, nec potest licitè acquirere.

Tertia est, vt lucrum proportionaliter diuidatur, pro portione pecuniæ expositæ, industriæ, & laborum. Minus enim de lucro obuenit ei, cuius capitale minus est. Ista sunt manifesta.

Tertia alia societas est, quando labor, & industria communis non est, sed vnus industriam ponit, vel laborem, alius pecuniam: vel vnus partem pecuniæ, & industriam, alius solam pecuniam; de qua societate, habetur ff. pro socio, l. societatem. Et quidem licita est, seruatis duobus.

Primum est, vt quisque sit expositus perdendi suum capitale, verbi gratia, qui pecuniam exponit, si fortè pereat, suo damno pereat, qui ponit laborem & industriam, si casu nihil lucri obueniat, laborem perdit, salua pecunia alterius.

Alterum est, vt in lucro diuidendo, computetur quantùm valeat labor & industria, & quantum etiam periculum valeat, hoc quòd labor

Digitized by Google

labor & industria semper perditur, dum nihil est lucri, at pecunia non; nam salua manere potest, & in hoc bene dicit. Nauar. cap. 17. num. 255. quicquid velit Soto lib. 6. de iusti. quæst. 6. ar. 1. Aduerte tamen hic, quòd contractui societatis, possunt adnecti alij duo, putà, assecuratio quædam capitalis. Sicut enim vnus potest capitalis assecurationem cum tertio facere, ita potest cum socio, dato iusto assecurationis pretio. Potest etiam locare fructus, & lucrum; pretio conuenienti, vel assecurationem lucri facere, & ita sentit Caiet. opusc. 16. q. 11. & Nauar cap. 17. num. 255. quamuis Soto non id recipiat, li. 6. q. 6. ar. vltimo, sed non videtur id negandum dummodo, vt Caiet. dicit, non obliget socium ad tales contractus, sed liberum relinquat, sicut & alium tertium.

Quarta alia societatis species est animalium, cùm aliquis emit animalia, & alij dat curanda, reseruata parte lucri, & est licita, seruatis quibusdam.

Primo, vt portio reseruata sit iusta, debet enim haberi ratio laborum, industriæ, & expensarum, illorum quibus animalia cõmittuntur.

Secundò, vt animalia pereant ipsi domino, & non ipsis sociis tractantibus.

Tertiò, cùm absque negociatorum culpa non habetur lucrum ex animalibus, quia fortè non exponunt animalia labori, vel aliis negociis, tunc liberi sint socij a lucro reddẽdo Domino. Hæc omnia sunt clara & communia.

De censibus, quid census.

CAPVT XLII.

INter alia de contractu censuum tractanda, illud primum est, quid sit census. Vt autem in præsenti sumitur, videtur sic posse definiri. Est ius exigendi pensionem, de re vtili alterius. In qua definitione, quatuor partes continentur.

Prima est, *Ius*. Sumitur autem hic: ius, pro facultate aliquid faciendi, secundùm iustitiam. Est autem census ius quoddam; quale

Digitized by Google

quale autem sit, exprimitur in secunda particula, putà; *Exigendi pensionem.* Vocamus autem pensionem, partē quandam, vel fructuum, vel pecuniarum, quę alicui soluitur. Census igitur est, facultas exigendi secundùm iustitiam, pensionem, seu partem quādam fructuum, vel pecuniarum. Vnde autem ista pensio sit extrahenda, exponitur in tertia particula, putà, *De re vtili alicuius*, id est, ex fructibus, quos res aliqua apud alterū facit. Debet enim esse res, quæ non sit vsu consumptibilis, qualis pecunia est: hæc enim vsu consumitur: sed talis quæ vsu non consumitur, sed fructificat salua substantia; v. g. habet aliquis domum, vel agros, vel alia fructificantia, & facientia aliquos prouentus; alios autem habet ius exigendi ab eo aliquam partem talium prouentuum; hic dicitur habere censum supra rem illius, quia tale habet ius.

Quarta particula est, *alterius*, id est, res illa vnde pensio soluitur, non debet esse habentis censum, sed soluentis ipsum, ad differentiam locationis, & emphyteosis. Qui enim locat domum alteri, habet quidem ius exigendi ab eo pensionem, sed non dicitur tale ius, census, quia non transfert dominium domus alteri, sed tantùm vsum; at verò qui habet census super rem aliquam, non habet dominium eius, sed hoc manet apud soluētem pensionem. Et propter hoc etiam, differt ab emphyteosi, in qua quis accipit pensionem de re, cuius dominium habet; sed vsus est alteri in perpetuum traditus. Et ex hoc intelligitur ratio cuiusdam textus; nā in cap. constitutus, de religiosus domibus, condemnatur quidam Abbas, qui multis annis non soluerat pensionem de re, quam sub censu acceperat. Condemnatur autem, vt omnia soluat, non tamen vt prædium, seu rem amittat, & tamen, si ellet emphyteosis, prædium amittebat, & redibat ei, cui soluere pensionē tenebatur, vt habetur lib. 2. cap. de iur emphyt. Rationē autem huius dat Gloss. super illud capit. constitutus; nimirùm, quia in censu, qui soluit, dominium rei habet, & in emphyteosi, non. Ob id, in hac, res reuertitur ad dominum cui pensio soluitur, non in censu, quia ipse qui habet, dominus est: solùm cogendus est, ille pensionem totam soluere. Est igitur census, ius exigendi ab aliquo pensionē aliquam, super re, cuius dominium apud ipsummet est. Dices; quare dicitur census? Aduerte. Olim res & bona ciuium, recensebantur ab imperatoribus, vt iusta fieret ipsorum æstimatio, ad tributum soluendum, vt habetur l. forma, ff. de censibus. Talis autem

Digitized by Google

autem æstimatio dicebatur census. Inde, nomen hoc ampliatum est, vt ipsa res familiaris, quæ estimabatur, diceretur census. Et rursus tertiò, ipsum tributum, & pensio quæ soluebatur, etiam dictus est census. Vnde illi interrogabant, an liceret censum dare Cæsari. Atque his modis apud auctores hoc nomen vsurpatur, sed in præsenti apud doctores Theologos, & Iuristas aliter sumitur. Quarto modo sumitur census pro ipso iure, quod est in accipiente pensionem, ad exigendum eam ab altero, & sic in præsenti sumitur; vt à nobis hoc modo census definitus est. Nota hic, etiam textum, quòd de censibus tractant iura.

Quotuplex census.

CAPVT XLIII.

NVnc diuisiones, & modi censuum horum, considerandi sunt, nec omnes diuisiones in medium proponemus, sed principales & de quibus minus est dubium.

Primò quidem diuidetur in resignatiuum & consignatiuum.

Resignatiuus est, cùm quis rei suæ dominium alteri transfert, retenta sibi aliqua fructus pensione; & de hoc census erat illud c. constitutus, superiùs allegatum.

Consignatiuus est, cùm quis, retento dominio rei suæ, partem aliquam fructus in alterum transfert. Tales census modò in vsu sunt.

Horum autem, quidam sunt perpetui, quidam temporales.

Illi dicuntur perpetui; cùm quis habet ius supra rem alicuius, & heredes ipsius, exigendi pensionem, & non solùm hic, sed etiam sui heredes, vel illi in quos tale ius transtulerit.

Temporales verò sunt, qui ad tempus quoddam sunt, & posteà cessant.

Secundò, perpetui sunt in duplici differentia; Quidam redimibiles, quidam irredimibiles.

Redimibiles sunt, cùm, qui soluit pensionem, potest se liberare à soluenda ea, reddendo pretium illiqui habebat cẽsum, quo ipse talem emerat censum.

Irredimibiles verò, cùm non potest pretio se liberare à pẽsione soluenda.

Digitized by Google

ſoluenda. Aduerte autem, quòd non dicuntur irredimibiles, quia cenſuarius non poſſit ſe liberare à penſione, ipſam pretio redimendo. Nam ſi velit, & acceptet is, qui ſupra eum cenſum habet, poteſt ſe reddimere, ſed dicitur irredimibilis, quia cenſuarius non poteſt ſecundum iuſtitiã cogere alterũ, vt pretium acceptet, pro redimenda penſione. Similiter in redimibili intelligas, poteſt quidem nunquam redimi, & manere in heredes, ob id dicitur perpetuus, tamen ſi cenſuarius velit, poteſt cogere alium, vt pretium acceptet, ad penſionem redimendam. Ac ob id, dicitur redimibilis.

Rurſus tertiò, temporales ſunt in duplici differentia. quidam ad tempus incertum, quidam ad tempus certum.

Illi qui ad incertum tempus ſunt, aliquando ſunt pro vita alterius, vel vtriuſque, & dicuntur vitalia; vt qui habet ius exigendi penſionem ab aliquo, vel de re alicuius, dum alter, vel vterque vixerit; quod tempus eſt incertum. Aliquando non eſt ad vitam, ſed ad alium terminum incertum, vt dum quis hereditatem conſequutus fuerit, vel aliquid obtinuerit. Similiter qui ad tempus certum ſunt, aliquando ſunt ad modicum tempus, vt cùm ſunt annos aliquot infra decem, aut ſuprà.

Rurſus quartò. Omnes hi, aut ſunt fructuarij, aut pecuniarij.

Fructuarij, cùm penſio eſt aliqua pars fructus rei, ſuper quam eſt cenſus.

Pecuniarij, cùm eſt aliquod pecuniæ pretium taxatum. Et hi ſunt in vſu magis, quàm illi fructuarij. Omnes iſti cenſus dicuntur tales, quia impoſiti ſunt ſuper rem aliquam, putà, domum, agrum, prædium, vel quid ſimile; & hos comprehendit diffinitio cenſus poſita. An verò ſit cenſus perſonalis, ſolùm impoſitus ſuper perſonam, abſque vllius rei vtilis obligatione, dicendum eſt poſteà.

Deemp-

Digitized by Google

De emptione & venditione censuum.

CAPVT XLIIII.

TErtio loco nunc perscrutandum est, an licitè possit quis vēderè tale ius alteri super res suas; & licitum sit alteri emere.

Dico primo, absque dubio fatendum est, talem contractum ex natura sua licitum esse, possèque vnum vendere, alterum autem emere. Potestque hoc probari ex autoritate multorum doctorum, qui id affirmant; inter quos, sunt Hostien cap. in ciuitate, de vsur. Sylvest. verb. vsura 2. § 12. Conrad. quæst. 72. Soto lib. 6. de iust. quæst. 5 ar. 1. Nauar super cap. 1. 14. q. 3. in fine summæ suæ. Hoc etiam alij multi tenent.

Ratio autem est aperta; primò quidem ex Instit. lib. 2. tit. de vsufruct. vbi habetur, posse aliquem legare alteri vsum, vel vsufructum rei, ieque etiam facere aliis stipulationibus, & pactionibus; potest ergo vendere.

Probatur etiam secundò; Si iste contractus esset ex se illicitus, sequitur, quòd nullis appositis circonstantiis, posset fieri licitus, quia, quod ex se malum est, nulla potest conditione apposita, fieri bonum; hoc tamen asserere, esset temerarium; nam in extrauag. Martini, & Calixti, tit. de empt. & vend. approbantur isti contractus, quibusdam appositis circunstantiis.

Præterea tertiò, in isto contractu est materia vera, venditionis, & emptionis, Ergo potest fieri emptio, vel venditio. Antecedens probo; nam ius exigendi fructus est pecunia æstimabile, ergo licitè potest vendi, & emi. Vnde, non sunt audiēdi aliqui canonistæ; inter quos est Innoc. super cap. in ciuitate, de vsur. qui dicunt census iam factos posse licitè vendi, & emi, vt, si ego habeo censum super aliquem, possum vendere alteri, tamen non licet denuò constituere illos per venditionē, & emptionem; quia dicunt, quòd tunc, pecunia emitur, quod non licet. Sed falluntur isti, vt benè dicit Sylvest. loco allegato; Nam non emitur pecunia, sed ius exigendi pecuniam, vel fructus: & est argumentum contra istos. Nam si non licet denuo census constituere, ergo nec licebit factos

Digitized by Google

vendere, nam ij denuò constituí, sunt priùs. Quòd si à principio essent illiciti, etiam essent postea, per regulam iuris, non firmatur, lib. 6. vbi habetur, non firmatur tractu tẽporis, quod ab initio iure non subsistit. Est igitur contractus iste, quo cẽsus emitur, & venditur, siue nouus, siue antiquus, ex natura sua licitus.

Dico secundò in particulari; Emptio, seu venditio census perpetui, tam redimibilis, quàm irredimibilis, licita est ex natura sua. Et quidem de perpetua irredimibili, minor est ambiguitas; quia est pura emptio, & venditio iuris, supra fructus alicuius rei; potestque vendi fructus, seu vsufructus rei. De redimibili autẽ non est tam certum, an liceat, tamen etiam certum est; nam emptio ista, non est nisi emptio cum pacto retrouendendi. Qui enim emit censum, obligatus manet, vt quoties venditor vel hæredes pretium, quod ab emptore accepit, tenetur ius ipsum iterum vẽdere, quod vocant venditorem redimere censum, id est, iterum emere. At contractus emptionis, cum pacto de retrouendendo, ex se licitus est. Igitur talis census licitus erit, nisi aliqua apponatur mala circunstantia.

Dico tertiò: Census temporalis licitus etiam est; Sicut enim ius exigendi pensionẽ perpetuam, pecunia æstimabile est, ita etiã ius exigendi ad tempus aliquod. Licitè igitur potest emi, & vendi, dummodo adsint conditiones, quæ postea exponentur.

Dico quartò; non solùm emptio census fructuarij, sed etiam pecuniarij licitus est. Et ratio est, quia fructus rei, sunt æstimabiles pecunia. Sicut ergo licet dare fructus, ita etiam licet dare pecunias pro redditu. Hæc sunt, quæ ad iustitiam contractus huius pertinent, si secundùm se, & suam naturam considerentur.

De necessarijs ad iustitiam contractus huius, secundum se.

CAPVT XLV.

ALiqua sunt necessaria vt emptio, aut venditio censuum, etiam secundum se, licita sit.

Et quidem ad censum perpetuum, tam redimibilem, quàm irredimibilem, hæc necessaria sunt.

Primum est, vt verè sit apud venditorem res illa, cuius fructus venduntur, alias enim esset fictus contractus, ob id iniustus, & vsuræ proximus.

Secun-

Digitized by Google

Secundum, vt reddat verè illos fructus in quos ius emitur. Si enim non reddit tot, quot venduntur, iniusta est, quia venditur quod non est, aut minus eo quod est; Vnde supra rem non reddentem fructus, saltem tot quot venduntur, aut reddentem quidem, sed aliis censibus venditos, non licet nouum imponere censum, eadem ratione, quia ficta est emptio.

Tertium, vt si res illa pereat, vel fructus eius pereant, absque culpa venditoris, tunc emptor non possit percipere fructus. Cùm enim fit emptio quædam; iste contractus debet leges obseruare emptionis. In emptione autem, si res empta perit, damno emptoris perit. Cùm ergo venditor ius in fructus rei suæ vendiderit; qui emit, debet suo emere periculo. Cùm enim fructus perit, ius in fructum etiam perit, idemque censendum est, si res, minores facit fructus.

Quartum, vt pretium sit iustum.

Ad iustitiam autem pretij, sunt computanda ista; quantitas fructus vendidit, vt si sunt decem, aut octo, aut quinque; plura enim magis valent.

Rursus perpetuitas, nam octo perpetua singulis annis absque pacto redimendi, magis valent, quàm decem temporalia, aut cum pacto redimendi, sicut res empta absque pacto retrouendendi, magis valet, quàm cum pacto retrouendendi.

Rursus certitudo fructuum, minùs enim valent decem incerta, quàm octo certa. Vnde, quò magis fructus sunt firmi, & securi, eò magis debet esse pretium, quo venduntur.

Quintò, qui emit censum, non debebit obligare venditorẽ, vt rediniat, seu redimat. Nam tunc videtur mutuum virtuale cum lucro, postquam percipit emptor fructus, saluo capitali. Quamuis autem hoc quintum, non sit impliciter necessarium, quia adhuc cum tali obligatione differt iste contractus à mutuo, cùm in censu emptor subeat periculum perdendi capitale, si pereat res, supra quam est census; in mutuo autem hoc periculum non est; tamen iudicandum est necessarium, quia aliàs etiã periculosiùs contrahitur. Ob id, ab omnibus doctoribus, obseruandum in tali contractu ponitur. Illa sunt quæ ad iustitiam huius contractus necessaria sunt, si secundùm se iudicetur contractus.

Non tamen necessarium est, vt sit aliqua res certa, & signata, cuius fructus vendantur. Nam sicut quis potest vendere ius in

Digitized by Google

fructus cuiusdam rei suæ, ita etiam potest vendere ius in fructus totius rei suæ, quamuis frequenter modò soleat certa res signari.

Rursus, non est necessarium, vt venditor in censu redimibili, habeat facultatem redimendi censum reddendo pretium per partes, nam sicut licitus est contractus, cùm quis vendit cum pacto retrouendendi, vt totum pretium, & non per partes reddat, ita etiam in censu; quamuis posset fieri illud pactum sic redimendi; sed tunc pretium, quo census emitur, decrescere debet, sicut decrescebat, cùm apponebatur pactum remouendi. Nec obstat huic, quòd in extrauag. Martini, & Calixti, apposita est conditio redimendi etiam per partes, nam Pontifices non dixerunt id esse necessarium, sed contractum cum tali conditione narratum, approbarunt optimum, tamen non damnantes.

De iustitia emptionis censuum, vt modò sit.

CAPVT XLVI.

HVmana cupiditas, simplici emptione censuum non contenta, timens periculum fructuum rei, quia contingit rem sæpè perire, aut sterilem fieri, & tunc nullos, vel paruos facere fructus, excogitauit modum, quo tale effugeret periculũ, petit enim à venditore, vt fructuum assecurationem quãdam faciat, obligando alia omnia sua bona, suamque personam, imò duos aut tres fideiussores adhibendo, qui se, suaque bona mobilia, & immobilia obligent ad certitudinem illorum fructuum, ita vt si casu, aut euentu aliquo, res supra quam census est impositus, pereat, aut ipsius fructus, tunc ex alijs bonis extrahatur, vnde pensio census soluatur, & istam vocant apothecationem personæ, & bonorum, non enim bona apothecantur ad securitatem rei, putà, quòd res illa sit venditoris, aut ad fructuum solutionem, sed etiam ad certitudinem fructuum. Hunc autem contractum ex se licitum esse, si adsint debitæ circunstantiæ, nullus vel mediocriter doctus dubitare debet. Et hoc probatur;

Primò; nam licet alicui emenți domum aliquam, cum pacto retrouendendi, paciscì cum venditore, de assecuratione domus, dũ apud emptorem manserit, sicut poterat cum tertio, dummodo pretium

Digitized by Google

pretium talis assecurationis soluatur: talis est iste census redimibiles perpetuus cum ista apothecatione, quæ est assecuratio quædã. Vnde, si emptor soluat venditori pretium iustum, licet id facere. Similis assecuratio potest esse in simplici venditione, absque pacto retrouendendi, & communiter in censu perpetuò irredimibili nec vlla hic apparet vsura. Nullum enim est mutuum, cùm venditor non cogatur pretium reddere, aut rẽ redimere, si vitium aliquod intercedere potest, id erit iniustitiæ, putà, cùm non est iustum pretium, hoc tamen posito, licitus est contractus.

Probatur secundò, & hoc argumentum est validissimum. Nicolaus Papa, qui fuit parum ante Calixtum, & post Martinum anno 1450. bullam edidit ad petitionem Alphonsi Regis Aragoniæ, in qua approbauit huiusmodi contractus, qui fiebant in regnis Siciliæ citra, & vltra pharum; & statuit licitos esse, & absque peccato posse exerceri, & exprimit ibi has obligationes, & apothecationes bonorum stabilium, & mobilium, ad censum firmãdum, & alias pactiones, de quibus inter se contrahentes hi conueniunt. Et nota, hæ obligationes non esse aliàs quàm eas quæ modò fiunt; nam istæ sunt antiquissimæ, & vincunt memoriam ferè hominum. Non ergo dubitare licet, hos contractus ex se licitos esse, aliàs nulli hominum licerent. Idem censendum est de his, apud quos consuetudo talis iam viget, similes contractus faciendi. Nec huic obstant illæ extrauagantes Martini, & Calixti, in quibus continentur aliquæ conditiones his contractibus, qui modò fiunt, contrariæ. Nam ibi ponuntur hæ circunstantiæ.

Prima, est, vt res certa signetur, supra quam census constituatur & hæc solum maneat obligata censui, non alia bona.

Secunda. vt hac pereunte, venditor non obligetur soluere censum.

Tertia, vt liceat venditori per partes redimere, si velit.

Quarta, vt emptor totum pretium quo censum emit, soluat venditori statim quo emit. Istæ conditiones, illic exprimuntur, sed scio, non esse tanquam necessarias à Pontificibus probatas, sed apud illos, qui sedem Apostolicam consulebant, ita tales tunc fiebant contractus, & sic narratos, sedes Apostolica approbauit, non tamẽ voluit damnare contractus, in quibus aliter fiebat. Illa igitur prima conditio non est necessaria: nam Nicolaus Papa approbauit posse censum imponi, etiam supra res alicuius in communi,

Digitized by Google

nullatin particulari signata, sic enim faciebant Siculi, quamuis aliter faciebant illi Germani, quibus respondebant Martin. & Calixt. Rursus, secunda non est necessaria, ex natura contractus, vt probatum est ex eodem Nicolao. Nec tertia est necessaria, vti diximus cap præcedenti, sed tantum necessarium est, vt venditor non cogatur redimere. Quarta est etiam necessaria, ad hunc modum, vt emptor nō cogat venditorem, vt vendat nō toto pretio rei accepto, sed partim sperato. Quòd si venditor gratis & libens expectare vult pro parte pretij rei, nulla ibi iniuditia committitur. non igitur tales conditiones necessariæ sunt ad iustitiam talium emptionum, & venditionum.

De necessariis ad huiusmodi contractum.

CAPVT XLVII.

QVæ igitur necessaria videntur ad iustitiam huiusmodi contractuum, vt modò fiunt, ista sunt.

Primò, vt sit res aliqua, supra quam imponere census, siue sit determinata aliqua res, siue, vt cùm quis supra omnia sua bona in communi, census imponit.

Secundò, vt sint verè illi fructus, aut expectentur qui venduntur, vel in quo emitur ius. Vnde, supra domum fructificantem quinque, aut sex, non potest imponi census exigendi decem. Nec in hoc consentio cum Soto. Vult enim, hoc non esse necessariū, sed posse tales census imponi, quāuis res minùs fructificent, quia iste doctor putat censum imponi super personā directè. Est enim ius exigendi à persona; res autem illa potius est velut pignus. Sed istud mihi non placet: quamuis enim crediderim, posse census imponi super personā, tamen isti qui modò fiunt, non sunt huiusmodi, sed super res. Nam vendens, vendit ius, quod habet supra fructus aut eorum partem suæ rei, & tunc non potest vendere, nisi quod habet. Vnde, non licet censum imponere, supra fructuum valorem, vt tenet Sylvest. loco citato, cum communi doctorum sententia. Nec putes me velle dicere, non posse imponi censum, super fructuum valorem, qui respondent valori rei, v. g. domus aliqua valet mille, & reddit tolum quinquaginta; quibus respon-

Digitized by Google

respondent quinque pro centum, nolo dicere, non posse imponi censum, septem, aut octo per centum, nam potest imponi supra valorem quinquaginta. Illud enim non est necessarium; nam illa quinque minus valent emptori, qui non emit nisi fructus, non autem rei subsantiam; ob id, dat minus pro eis, quàm valeant venditori, qui simul habet dominium rei. Hoc igitur modo, secundum est necessarium.

Tertium, etiã necessarium est, vt venditor nõ cogatur ab emptore, ad redimendũ censum; nam tunc videtur mutuum virtuale.

Quartum, vt illa bonorum apotecatio non sit talis, vt venditor nullo modo possit absque emptoris facultate rem aliquam vendere, aut alienare. Hæc enim esset iniusta obligatio, cùm plus multò valeat ista obligatio, quàm cõmuniter ab emptoribus pretium soluatur. Sufficiet, vt res, supra quam census imponitur, sic obligata maneat, reliqua verò bona, ita apotecentur, vt dum in potestate venditoris sint, census assecurationi sint obligata.

Quintum etiam necessarium est, vt pretium sit iustum, sed quomodo iustum pretium cognoscatur, non est facilè explicare. Aduerte tamen aliqua.

Primum est, non solùm ad cognoscendum iustum pretium, attendenda est quantitas pensionis quæ emitur, sed valor assecurationis, qui per apothecationem fit, nam vtrumque emitur. Assecuratio autem tantò minus valet, quantò fructus est certior, & tantò magis, quanto fructus est periculosior. Ex quo sequitur, nõ oportere esse solicitos inquirendo, an fructus sit certus siue incertus, nam si fructus est incertus, tunc dominus pro pensione, plus pro appothecatione; Si verò certus est, contrà stante eodem pretio, verbi gratia, ducentum pro pensione octo, cum apothecatione, si pensio est incerta, tunc do sexaginta pro octo, quadraginta pro obligatione, & assecuratione; si verò est certior, tunc do octuaginta pro pensione, viginti pro assecuratione.

Secundum est, Regula dignoscendi pretium in censibus, vt cõscientiæ ementium possint quiescere, triplex est:

Prima est, lex Principis. Cum enim lege Principum taxatum est, tunc illud pro iusto est habendum, vnde modo in Hispania, lege regni sancitum est, vt vnum ematur quatuordecim, & decem pro centum quadraginta in censu perpetuo redimibili, & vtinam alij Principes id facerent.

Digitized by Google

Cùm tamen ista lex non est; Altera regula, est Consuetudo communis apud diuites, & inopes, sic vendendi census. Cùm enim sit census, emptio quædam, in emptione pretium iustum, aut ex lege, aut ex communi consuetudine sumitur, non ex huius vel illius hominis arbitrio, aut inopia. Sæpè enim pauperes coguntur vilissimè vendere, nec tale pretium iustum est. Ex hoc infero vnum, non esse reprobandos census illos, in quibus decem emuntur pro centum, cùm consuetudo viget communis talium venditionum, vt fit in Marsilia, Sicilia, & aliis locis. Quamuis enim melius & tutius esset, octo accipere pro centum, tamen nō debent damnari, qui decem emunt pro centum, in perpetuo redimibili, & hoc probatur argumento irrefragabili. Nam Nicolaus in illa bulla concedit, vt decem emantur pro centum, etiam cum apothecatione omnium bonorum, dummodò non excedatur illic numerus denarius, & quamuis hoc concesserit, & probauerit pro Sicilia intra, & extra pharum, tamen idem censendum est in illis locis, vbi talis viget consuetudo.

Deficiente autem lege, & consuetudine, tunc tertia regula est seruanda, similitudo locorum ad loca in quibus est lex, vel consuetudo. Nam cùm sunt similes regiones, quantùm ad rerum pretia, & res ipsas, potest simile seruari pretium, licèt contractus talis in vtu non sit. His igitur viis pretiū iustum dignoscitur; quo seruato, simul cum aliis conditionibus dictis, tales contractus cum apothecationibus liciti sunt.

De quibusdam circunstantiis in censibus appositis.

CAPVT XLVIII.

SOlent aliæ circunstantiæ his censibus addi.

Quarum vna est pœna, nimirum si venditor per duos, vel tres annos, pensionem non soluerit, possessione, super quam est census, spolietur. Apponere autem pœnam licitum est, & ita in lege Tauri. 68. apud Hispanos sancitur. Tamen vt iustè exigatur ab emptore, duplex est conditio necessaria.

Altera,

Digitized by Google

Altera, vt culpa venditoris intersit, putà, qui culpa sua non soluerit, cùm tamen potuerit. Cum enim absque culpa sua nõ soluit, nimirùm, quia non habet, nec culpa sua incidit in talem impotentiam, tunc non potest iustè exigi. Non enim pœna exigenda, vbi nulla intercedit culpa.

Altera est, vt sit pœna proportionata culpæ. Non enim licitum est, pro minima culpa, grauè imponere pœnã, nec iustè exigitur post culpã. His duobus seruatis, licitè apponitur illa pœna.

Solet secundo alia etiam interuenire circunstantia, nimirum, in censu perpetuò redimibili solet poni sub pacto, ne per tres primos annos, redimi possint. Hoc autem etiam licitum est, vt benè dicit Soto, licut etiam licitum est emere domum cum pacto retrò vendendi, hac conditione, vt per annum, vel plus, non redimatur. Vt tamen hoc possit iuste fieri, debet emptor augere pretium, quo emit censum. Nam illa conditio onerat venditorem, qui alias poterat, quoties libuerat redimere. Vnde, si centum dantur pro decem, absque tali conditione, iniustum videtur, non plus dare pro decem, illa apposita conditione, per quam, plus onerator vẽditor. Quoties enim extra communem rationem censuum, cum illa apothecatione oneratur plus vẽditor, tunc pretium emptoris debet augeri, aut pretium pensionis minui. Sicut cùm emptor magis oneratur, aut pensio augeri, aut pretium emptoris minui debet.

Solet tertium aliud apponi, in hoc eodem censu redimibili, nimirum, vt nisi intra certum tempus redimatur, puta quatuor, vel quinque annos, maneat irredimibilis. Et hoc etiam licitum est ex se, tamen debet considerari an sit conditio, an sit potius pœna, talis circunstantia. Si enim, sit conditio, tunc debet venditor accipere minus pretium pro eadem pensione, quam dare solet, pro perpetuò irredimibili, absque tali conditione, quia non tantum oneratur venditor. Si tamen sit pœna quædam, tunc cõtractus videtur vsurarius, nam obligat emptor venditorem, vt reddat sibi capitale cum lucro ex pensione habito. Cum verò est conditio, non est vsura, nam perinde est, ac emere censum perpetuum, cum hac conditione, vt possit venditor si velit, redimere intra tres, vel quatuor annos primos. Hoc autem licitum est. Sicut etiam licitum est emere irredimibilem, & redimibilem. Iste enim est mistus ex vtroque quodammodo. Conditio tamen ita

potius

Digitized by Google

potiùs est exparte venditoris, tamen vt modò fiunt, non ita est: nam tales census pretio redimibilium fiunt, & redimibiles vocantur, ob id, hoc iniquum est, & vsurarium apparet.

Solet quarto; alia apponi circunstantia, cum non soluit venditor pensionem, emptor facit eam pretium quo censum auget. v. g. emit quis decem pro centum, nisi ille alius soluit statuto tempore decem, computantur in censum, & iam tenetur dare pensionem, respondentem centum & decem, puta, vndecim. Hoc autem aliquando est licitum, aliquando non. Cum venditor habet vnde soluat, & non vult id soluere, iustè fieri potest, sicut, qui mutuat alteri pro certo tempore, si hic non soluat, cùm possit, ille alius potest iustè exigere, vt in pretium pro censu habeat. Cùm verò venditor non habet, & absque culpa non potest soluere, tunc iniustitia est, id exigere ab eo.

Solet etiam tandem quintò fieri, vt venditor in emptione cēsus, anticipatam soluat pensionem. Vnde fit, vt qui emit decem pro centum, si statim ei detur pensio, non soluat nonaginta. Hoc autem est iniustum, & nullo modo tolerandum; hic enim verè non emit iusto pretio, nec dat pretium pro pensione. Debet igitur totum pretium dare, & pensionem suo expectare tempore, nisi sit forsan iam aliquanto tempore factus, contractus, & solutum pretium, vt si, in secundo anno fiat, sed tunc ratione talis conditionis venditorem onerantis, est augendum pretium pro pensione.

De censu temporali.

CAPVT XLIX.

CEnsum temporalem esse licitum, superiùs diximus, tam eum qui ad tempus certum, quam qui ad incertum fit. In vtroque id est necessarium, vt venditor non det pretium, peracto tempore, emptori. Tunc enim nō esset nisi mutuum cum lucro. Redderet enim capitale cum lucro, quod est vsura. Non igitur debet

Digitized by Google

tur debet obligari venditor, tale capitale reddere.

Debet etiam obseruari in temporali, ad censum, tempus; vt non detur pensio ita, vt omnes pensiones sumptæ simul, excedãt capitale, ver. gra. dediſti centum, vt tibi per decennium pensio detur. Iſta non poteſt eſſe vndecim, quia iam eſſet vſura virtualis, ac ſi dares centum, vt poſt decennium tibi darentur centum & decem, ſed debes ad ſummum exigere decem. Ita dicit Soto libr. 6. quæſt. 5. ar. 3. & eſt communis opinio. In hoc caſu liceret, cùm pensio eſt incerta, quæ poteſt augeri, & minui, vt, ſi exigeres fructus, qui aliquando decem, aliquando octo, aliquando duodecim valent, tunc ſi caſu plus valerent, exigi poſſent; cum verò tempus eſt incertum, non eſt id neceſſarium, nam ſicuti eſt periculum pro vna parte, ita etiam eſt pro altera, quamuis ſemper eſt attendendum, ne ſit certius vnum, quam alterum. Ibi enim iniuſtitia eſſet. Iſti verò cenſus temporales, non ſunt multum in vſu, & præſertim ad certum tempus.

Quid ſit cambium, quot eius ſpecies.

CAPVT L.

CAmbium eſt permutatio negociatoria numiſmatis, pro numiſmate. In hac definitione tres ſunt partes.

Prima eſt, *Permutatio*, hoc enim ſignificat verbum Cãbire, vnum pro altero permutare.

Secunda eſt, *Numiſmatis, pro numiſmate*. Non enim quælibet permutatio eſt cambium, vt in præſenti ſumitur. Sunt enim tres ſpecies permutationis.

Prima eſt antiquiſſima, qua res rebus permutabantur. Quiam enim homines habebant res aliquas, & indigebant aliorum rebus, hi pariter illorum rebus indigebant, tunc inuicem mutabatur, & ſic à principio erant emptiones, & venditiones. Videntes autem

Digitized by Google

autem grauia incommoda, quæ in hoc erant posita; nõ enim homines semper rebus alterius indigebant; aut non in tanta copia, inuenerunt vnum pretium commune pro rebus omnibus & hoc fuit numisma; quod cum omni re commutatur. Et sic facta est secunda permutationis species, numismat. pro rebus; in qua emptiones & venditiones modò consistunt. Posteà verò, quia numismata erant diuersi valoris, quædam maioris, quædam minoris pretij, & homo indigebat aliquando maioribus, aliquando minoribus numismatibus, facta est tertia mutatio, numismatis cum numismate. Et hæc vocatur cambium.

Rursus, quia numismata in aliquo loco, vel tempore, maioris sunt prætij, quàm in alio, humana cupiditas inuenit commutare numismata sunt pretij. quàm in alio, humana cupiditas inuenit commutare numismata quædã pro eis, in alio loco vel tempore. Et hæc permutatio, etiam cambium dicitur, & quia homo vnus indiget pecunijs in loco, in quo non habet eas, habet tamen vbi non indiget, ob id commutat pecunias illius loci, cum pecunijs huius in quo indiget.

Tertia pars est, *Negociatoria*. Non enim quæuis talis mutatio, etiam pecuniæ pro pecunia, dicitur cambium vt in præsenti consideratur, sed quæ est cum spe alicuius lucri, ob id dicitur negotiatoria.

Huius cambij quatuor sunt species.

Prima dicitur, cambium per minutum, cùm quis dat pecunias maiores pro minoribus, vel è contrà, cum lucro aliquo.

Secunda, dicitur cãbium siccum, cùm cãpsor dat alteri pecunias, vt in eodẽ loco post aliquod tẽpus reddat illas cum fœnore, prout valuerit in loco aliquo distanti tẽpore solutionis; v. g. dicit campsor; Do tibi Romæ centum aureos, vt post quatuor menses des mihi cẽtum aureos, prout valuerint in nũmis Mediolani. Dicitur autem siccum, quia verè huc non soluit Mediolani, sed Romæ, vbi acceperat.

Tertia dicitur cambium per literas, cùm quis dat campsori pecunias, vt eas accipiat in alio loco, in quo verè accipit, prout in tali loco, statuto tempore valent. Campsor autem dat suas literas, vt per eas accipiat in illo loco pecunias, ab eo qui campsoris est socius.

Quartò dicitur cambium Reale; cùm est contractum, vt campsor

Digitized by Google

cumpsor det pecunias alteri, vt alio in loco ei restituantur, putà dat Romæ, vt reddantur suo socio in Hispania, vel Sicilia, & ob hoc accipit lucrum aliquod, & sic habes quatuor species.

De iustitia cambij ad minutum.

CAPVT. LI.

PEcunia seu numisma dupliciter potest considerari. Vno modo, ratione materiæ, vt ex auro, argento aut alio metallo est; Altero modo, ratione formæ, vt numisma & pretium est.

Iuxta hanc duplicem considerationem, duplex est valor pecuniæ.

Vnus ipsius, ratione materiæ, nam pecunia aurea, aurum est, & argentea, argentum est, & habet valorem quem habet pars vna auri, vel argenti, ac si non esset pecunia, & talis valor dicitur naturalis.

Alter valor est ipsius, ratione formæ, & hic est quem habet quælibet pecunia, vt talis pecunia est, nam scutum, valet decem iulios, iulius quinquaginta quatrinos, &c. & talis valor dicitur legalis.

Rursus pecuniæ, vt pecunia est, & ratione formæ, duo sunt vsus.

Vnus est, vt sit rerum pretium, Ipsa enim non emitur, sed est qua alia emuntur, & contractant.

Alter vsus est permutatio, nam pecuniæ pecuniis permutantur, maiores minoribus, & è contra. Potest igitur ex dictis, pecunia tripliciter considerari.

Vno modo, ratione materiæ sic, vt metallum quoddam est.

Altero modo, ratione formæ, vt pretium est, quo emuntur res. Tertio modo, quantum ad permutationes. In hac autem tertia consideratione consistit cambium.

Iuxta hæc tria dico aliquot puncta:

Primum est, si pecunia consideratur modo primo, ratione materiæ, potest locari, cõmutari, emi, vendi, & pactis aliis contractus quos pa-

Digitized by Google

quos patiuntur res, aut ipsa pateretur, si non haberet sigillum numismatis. Hoc dictum est secundum communem doctorum sententiam, & ratio huius aperta est. Nam quamuis fiat pecunia, non, ob id, suam perdit materiam, quā habet ex materia. Semper enim manet aurum, argentum, vel aliud metallum. Hinc duo sequuntur; Alterum est, quòd potest homo locare, vel commodare suam pecuniam, & pro tali contractu, vltra pecuniam, exigere aliquod iustum pretium, sicut exigitur ab aliis rebus, quæ locantur, vel commodantur, v.g. Indiget aliquis pecunia aurea, ad coquendum carnes in ea, quia medicinale est, aut ad aliquam ostentationem faciendam, aut ad alios vsus, potest alius locare, vel commodare ei ad certum tempus, & pretium locationis, vel commodationis iustum exigere. Alterum est, quòd licet hoc modo vendere pecuniam & excedere valorem legalem, putà si scutum valet decem, potest vendi supra decem, quia hic nō consideratur vt pecunia, aut pretium, sed vt res, ac si aurum esset. Vnde multis casibus, potest excedi valor legalis.

Primò, quia illa materia talis pecuniæ, purior est, & nobilior, Nam aurum, auro, & argentum, argento, nobilius est.

Secundò, quia talis materia rara est, nec inuenitur.

Tertiò, quia habet qualitatem pecunia æstimabilem, putà, quia forsan est antiqua, aut pulchra.

Quartò, quia vendenti chara est, nec ipse alienare vult, nisi ob importunitatem emptoris. Hæc enim solent augere pretium rerum. Similiter etiam aliis de causis, non enim pecunia vtimur semper, vt pretio, sed aliquando vt re aliqua.

Sit secundum punctum, si pecunia consideretur, vt est rei pretium, quantum ad secundum eius vsum, non licet pretium seu valorem legalem excedere, v.g. non licet emere rem augendo valorem legalem iuliorum, aut pecuniarum, quibus emitur; Id enim facere peccatum est, ex suo genere mortale, & obligans ad restitutionem, & in hoc omnes conueniunt.

Tertium punctum sit, quantum ad permutationes, licet pecunias pecunijs permutare, maiores minoribus, & è contrà, & vltra valorem legalem aliquid exigere, pro tali permutatione, & hoc est cambium minutum; quod ferè omnes doctores approbant, tamen vt licitè fiat, debent tres obseruari conditiones. Prima, ne sit aliqua in camptore falsitas, putà, quia radit pecunias,

aut

aut vnam pro altera dat, aut auricalcum pro auro, aut minorem pro maiori.

Secundò ne sit fraus, puta, ne decipiat tractantes in valore monetæ. Si enim ei constat monetam plus valere, debet veritatem aperire.

Tertiò, vt sit iustum pretium. Iustum autem pretium cognoscitur per regulas superiùs traditas de censibus; nempe lege; cùm lege determinatum est, aut communi ipsius loci consuetudine; aut saltem proportione loci, ad eum in quo lex est, vel consuetudo, habita consideratione copiæ, aut inopiæ talium pecuniarum. His seruatis, cambium licet, & non solùm hoc licet cāpsoribus, qui talem artem ex officio exercent, sed etiam aliis qui non ex officio habent, vt dicit Soto, libr. septimo, de iust. quæst. secunda, ar. vnico. Vnde, cùm aliquis regnum aliquod ingreditur, in quo pecuniæ alterius regni non sunt in vsu, & vult cum aliquo illius regni mutare, licet huic minus dare, quàm sit valor legalis pecuniarum, dummodo iustum sit pretium.

Sit quartum punctum ex Soto, loco citato proximè, cùm in emptionibus miscetur aliqua permutatio, absque dolo, & fraude; licet valorem excedere legalem; verbi gratia, emit quis domum valentem quingentos aureos, singulos iuliorum vndecim, & paratus est reddere pretium hoc in argento, si tamen velit venditor sibi in auro reddi, potest emptor offerre minùs, putà quadringentos nonaginta, hoc autem non fit solius emptionis ratione, nam sic pretium minui, vel augeri, non potest, sed ratione coniunctæ permutationis.

Quartum sit, si consideretur pecunia, vt est rei pretium, quantum ad secundum eius vsum, non licet pretium, seu valorem eius legalem excedere, verbi gratia, non licet emere rem, augendo valorem legalem iuliorum, aut pecuniarum quibus emitur. Id enim facere est peccatum, ex suo genere mortale; & obligans ad restitutionem, & in hoc omnes conueniunt. Ex his colligitur huius cambij iustitia.

De iustitia

Digitized by Google

De iustitia cambij ficci.

CAPVT LII.

CAmbium quod vocant ficcum, quatuor solet fieri modis. Primus, cùm quis indigens pecuniis, petit à campsore, dari sibi tot libras, aut tot scuta, campsor autem dat hac lege, vt soluat intra certum tempus iuxta valorem, quo tempore aliquo signato, scuta valuerint Venetiis, vel Florentiæ, vel alio simili loco, in nundinis. Hoc dicitur cambium ficcum, quia non est pecuniarum transmissio, cùm in eodem loco accipiantur, & reddantur. Dicitur simul casuale, quia potest accidere, scuta valitura plùs, & valitura minùs. Et iustitia huius contractus, est cõsideranda ex æqualitate periculi, vt non sit certum, valitura plùs, quã minùs. Cùm enim ex vna parte est maior certitudo, apparet iniustitia, quia iã vna pars magis oneratur, quàm altera. At verò, vt modò in vsu est, est vsura palliata, & aperta iniustitia. Nunquam enim dat campsor, nisi habeat certam probabilitatem plùs valitura, & tunc perinde est ac mutuum, vt cum lucro reddatur capitale, & illo pallio cooperitur. Si igitur sic fit, est peccatum mortale ex genere suo, ad restitutionem obligans.

Altero modo, sit hoc cambij genus: Indiget quidem Petrus pecuniis, & petit sibi à campsore dari centum. Campsor autem non aliter dat, nisi accipiat ea pro Silicia, vel alio loco distanti soluenda, & petit ab eo pretium, quo solet illa dare pro locis similibus. Petrus autem accipit, & tamen verè non putat reddere pecunias in illis locis, imò nec forsan habet campsor illic respondẽtes, sed in eodem loco sunt reddendæ pecuniæ; Istud cambium est vsurarium, & ab omnibus doctoribus reprobatum, & peccat mortaliter campsor, & ad restitutionem obligatur; cùm sit *fictus* contractus. Caiet. opusc. de camb. cap. primo, & Nauar. super cap. fin. de vsur. numer. vigesimo quinto, dicunt vnum, quòd si campsor paratus erat, pro illo loco dare alteri pecunias illas, & Petrus sibi dari petit, tunc ratione lucri cessantis, potest ab eo exigere tale pretium. Sed aduerti debet, quòd aliquando minus exigi debet

Digitized by Google

gi debet à Petro, ista petenti, quia minus est periculum, cùm maneat in eodem loco, & det fideiussores, qui non solent esse cum aliis. Aliquando per hoc saluantur campsores, qui aliquando solent exigere à Principibus & Dominis cambiorum pretia, cùm dominis ipsorum pecunias ad aliquos vsus auferunt ab eis, vnde negociari impediuntur.

Tertia species cambij, est composita ex cambio, & recambio, sicco, verbi gratia. Campsor dat Petro centum soluenda Venetiis, vnde recuerà campsor nullos habet correspondentes, nec Petrus illic habet vnde soluat, & petit campsor lucrum ex hoc cambio. Rursus tempore solutionis, fingit Petrus se non habere Venetiis, & illa centum cum lucro iterum cambit cum lucro Romam, vbi accipit centum, & Romæ soluit totum, putà, pretium cum lucro cambij, & etiam recambij. Hoc cambium duas habet coniunctas vsuras, vnam in cambio, quia fictum est, nullámque habet trãsmissionem pecuniæ; Alterum in recambio; estque mutuum virtuale, perinde ac si mutuaret centum, & redderentur ei centum in toto illo lucro.

Quarta species cambij est quæ solet esse Romæ in vsu, & dicitur cambiũ aulicorum. Dat enim cãpsor pecunias quas habet pro mercatoribus aulicis, aliis locis soluendas. Et aliquando verè alibi soluuntur, & tunc est verum cambium, aliquando non, sed fingitur locus solutionis distans, vt pretium exigatur, & tũc apertè est siccum, & fictum, nec excusatur, nisi ob causam dictam lucri cessantis. Vtroque tamen modo fiat, solent duo fieri.

Alterum est, petunt ab aulicis non solùm pretiũ quod à mercatoribus exigũt, sed supra hoc aliquãdo quinque, aliquãdo octo, plus minúsue, pro singulis centum, hoc autem iustum videtur. Nã ratio propter quam plus exigunt ab aulicis, est, quia dicunt mercatores certiùs soluere, minúsque esse periculum illis dare, quàm aulicis, sed hoc non valet, petunt fideiussores ab aulicis, quos non habent à mercatoribus, vnde ex hac parte periculũ affertur istud. Rursus non est tantùm periculum, vt tot pecuniæ exigi debeant.

Alterum solet fieri, datur certum tempus, maius, aut minus, pro locorum distãtia in qua solutio fieri debet, hoc autem tẽpus, est post illud in quo soluere tenetur. Datur autẽ hoc aliud tempus ad certificandum, id est, qui pecunias accepit hoc tempore, debet campsori dare cautionem & certitudinem, qua ostendat se illo

Digitized by Google

loco, tẽpore ſtatuto ſoluiſſe. Quòd ſi non dat tali tempore dictam certitudinem, quamuis verè ſoluerit, fit recambium ſtatim illarum pecuniarum, ad locum primi campſoris. Hoc autem, quamuis aliquo modo poſſit tolerari, quia eſt admodum cuiuſdam pœnæ, tamen cùm ſine culpa accipientis pecunias, fit vt non poſſit certificare, quia aliquãdo in via deficiunt harũ portitores, non poteſt iuſtè recambium exigi, imò licet ſtatuto tempore nõ ſoluat, ſi id abſque culpa ſua fit, vel quia non potuit, vel quia nõ habuit, & in hoc multæ induſtriæ in cambiis inueniuntur.

De quibuſdam notabilibus pro alijs cambiorum ſpeciebus.

CAPVT LIII.

ANtequam cambium per literas, & reale explicemus, oportet aliqua fundamenta notare vtilia pro ipſorum iuſtitiæ intellectione, & diſcuſſione. Primum eſt, pretium pecuniæ tribus de cauſis præcipuè variari poſſe.

Prima eſt, ratione legis. Nam poteſt Princeps valorem vnius pecuniæ, augere & minuere. Et hinc eſt, quòd diuerſis regionibus, eadẽ pecunia poteſt diuerſos habere valores, quia in vna pretium eſt auctum, lege illius regionis, in altera eſt diminutum.

Altera cauſa eſt, ipſe valor materiæ, quia pecunia eadem eſt in metallis diuerſi valoris, vnde ducatus Caſtellæ, minùs valet, quã Luſitaniæ, quia ille eſt auri impurioris, hic autem purioris.

Poteſt etiam variari ratione maioris, aut minoris ponderis; Et attende, quòd hæc variatio deſeruit ad cõmutationes, nam quãuis ducatus Caſtellæ vnum habeat pretium, quantum ad emptiones, tamen quantum ad commutationes, poteſt varia habere pretia, iuxta dictam conſiderationem.

Tertia cauſa eſt, copia, aut inopia pecuniarum. Hæc autem cauſa, etiam variat valorem, quantùm ad commutationem, atque ex hac cauſa prouenit, vt apud forum mercatorium & campſorum, pecuniæ modò plùs, modò minùs valeant. Nam ſcutũ aliquando cõmutatur & cambiatur tredecim, aliquando duodecim iuliis,

Digitized by Google

iuliis, pro copia, vel inopia pecuniarum. Nota tamen, esse duas fraudes in hoc augmento pecuniarum in his foris.

Prima est, monopolium. Aliquando solent duo, vel tres mercatores conuenire, & ante tempus, vel in principio nundinarum, à campsoribus accipere omnes pecunias soluendas in aliis locis. Cùm autem alij veniunt, non inueniunt pecunias nisi apud illos, & sic valor augetur, sed ista est aperta fraus, nec illi licitè possunt tunc augere pretium.

Altera fraus est, quia simulant campsores, se non habere pecuniam, cùm tamen habeant, & ex hac ficta inopia, crescit pretium, tamen hoc etiam iniustum est, Debet ergo ex licita causa augeri pretium, putà, cùm inopia prouenit, quia verè est paucitas pecuniæ, aut propter bella, aut alia impedimenta aut propter multitudinem emptorum, aut petentium cambia.

Aduertendum est secundò, multùm interesse inter cambium, & mutuum, Nunquam enim licet mutuare pecunias, in loco vbi minus valent, vt dentur in loco vbi plus valēt Hoc enim est vsura, cùm vltra capitale, mutuum in lucro accipiatur. At verò cābire licet pecunias minùs valentes, in loco vno pro pecuniis plus valentibus in alio loco, vt tenet Nauar. super cap. fin. de vsur. num. 61. Non enim cambium mutuum est, sed permutatio quædam, in qua ob causas pòst dicendas, licitum est plus pro minori pretio accipere.

Aduertendum est tertiò, pretium in cambiis non aliter commodè mensurari posse, nisi per tres regulas præcedentes, aut per legem, vbi lex taxauit pretia cambiorum, aut per vniuersalē consuetudinem, vbi lex non viget, aut arbitrio boni hominis, vbi illa duo non sunt, habita consideratione ad loca, vbi lex vel consuetudo viget. Hoc autem pretium datur campsori, ob transmissionem seu transportationem, quam ex loco in locum facit, ipsarum pecuniarum, in cambio præsertim per literas. In realiverò, qui dat pecunias præsentes pro absentibus, & in vtroque propter periculum, expensas, labores, & obligationem qua paratus est dare, & accipere.

Aduertendum est quartò, generaliter in hoc, & in sequenti cambio vnum multum necessarium, nempe, non licere campsori accipere maius pretium, pro maiori temporis mora, nec liceret danti campsoribus minus dare pretium, pro maiori mora solu-

Digitized by Google

tionis Quotiescunque enim pretium variatur purè, ratione temporis, tunc est vsura virtualis. Dico autem purè, quia (vt dicemus postea) cùm intercedit lucrum cessans, in mora maiori, aliquid ratione exigi potest, sed non ratione solius temporis. Per hanc regulam interius, iniustitiæ aliquot apparebunt, nec est simile de loco & tempore. Licet enim pro loco distantiori augere pretiũ, quia in loco distanti, per se, maius periculum, maiorque labor & expensæ sunt, non tamen in tempore per se loquendo, nisi ratione damni, vel lucri cessantis. His prænotatis, accedamus ad species cambij per literas.

De cambio per literas.

CAPVT LIIII.

HOc cambium quinque modis fit, quamuis alij duorum tãtum meminerint. Vnde possumus ipsum in quinque diuidere species.

Prima est; cùm Petrus dat campsori centum Romæ, vt det sibi Venetiis nonaginta quinque, aliis quinque acceptis pro pretio ipsius campsoris, qui literas suas dat Petro pro Venetiis. In hoc autem cambio attenditur valor idem pecuniarum, vt dat Petrus centum aureos, singulos valoris vndecim Iuliorum, & recipit nonaginta quinque eiusdem valoris Venetiis. Hoc cambium omnes probant esse licitum. Et ita est, nec aliam habet iustitiam, nisi cùm iustum exigitur pretium; hoc tamen existente iusto, nullus est scrupulus de eo habendus.

Altera species est, cùm quis dat campsori pecunias vbi minùs valent, vt recipiat illas, vbi magis valent, verbi gratia dat testones centum Mediolani vbi minus valent, vt recipiat Venetiis, vbi magis valent, soluto iusto pretio campsori. Hoc cambium iustum est, secundum Sylvest. vsura. 4. §. 8. etiam Tabien. ver. vsura. Est tamen declarandum iusta Nauar. cap. fin. de vsur. num. 62. In cuius gratiam aduerte pecunias absentes minùs valere quàm præsentes, quando vtræque eiusdem sunt pretij, vt aureus vndecim Iuliorum Venetus minùs valet Romæ, quàm aureus eiusdẽ vndecim

decim Iuliorum existens Romæ. Tantò autem minus valet, quàtò est distantia maior vel minor; præsertim si accedat periculum. Ex hoc sequitur, quòd, qui dat Romæ pecunias campsoribus, possit recipere alio in loco alias magis valentes; Nam iste minùs valent in illo loco, vbi iste suas pecunias dat campsori. Tamen debet esse excessus valoris proportionatus distantiæ, vt tantò plus valeant in loco vbi recipiendæ sunt, quantò minus valent in illo loco vbi absentes sunt; nam si valent ista plus, vt adhuc absentes excedant valorem præsentium, contractus est iniustus.

Tertia species cambij est, cùm è contrà Petrus dat campsori Romæ pecunias, vbi plus valent, vt recipiat eas vbi minùs valēt, & soluit pretium campsori. Hoc cambium distinguit Sylu. loco allegato. Nam si campsor reddit eadem specie pecuniarum; vt, si accepit aureos, reddit aureos, licitum est; si verò reddit valore, iniustum est, quia non seruatur æqualitas. Non enim potest dicere campsor, pecunias absentes minus valere, nam hoc est contra ipsum, nam ipse recipit præsentes magis valentes, pro absentibus, quæ adhuc minùs valent. Vnde iniustitia est in cambio hoc ex parte campsoris, nisi velit ex pretio auferre illum valorem.

Quarta species dicitur cambium ad incertam solutionem, cùm quis dat campsori pecunias Romæ, vt accipiat eas alibi ad pretium fori tunc occurrens; quod modo crescit, modo decrescit. At hoc Soto lib 7. q. 5. ar. 4. distinguit, cùm est æquale periculū augmenti, & decrementi, iustum est, cùm verò probabilius est, plus valituras pecunias, iniustum est ex parte dantis, non ex parte campsoris. Hoc intellige, quando excessus est tantus, vt vincat id quod minùs valet, ratione absentiæ, vt suprà diximus.

Quinta species dicitur cambium ad creditum; fit hoc modo: mercator volens apud se habere pecunias, dat campsori, & cāpsor dat literas quibus se obligat pro illo dare tot pecunias, cui ipse per suum chirographum dederit, mercator emit merces suas, & soluit, dando chirographa pro cambio, venditores recurrunt ad cambium, & aliquando pecuniam numeratam accipiunt, aliquādo aliqua chirographa pro aliis cambiis, in hoc non videtur iniustitia. Solent autem duo hic fieri, vnum est, campsor solet maius creditum facere mercatori quàm accipiat pecunias, verbi gratia, accipit mille, & facit creditum duorum millium, quia campsores multum volunt apud se habere pecunia. præsētes, hoc

Digitized by Google

approbat Soto lib. 7. quæſt. 4. art. vni. & benè dicit, nam h creditum, eſt quędam fideiuſſio, quam campſor facit pro merc tore, vnde ſicut nulla pecunia recepta, poteſt eam facere, ita n nori recepta, poteſt maiori ſumma fideiubere.

Alterum eſt. Solent campſores exigere certum pretium ab i lis qui ferunt chirographa, cum accipiat ſolutionem in numer to, & hoc iniuſtum eſt, vt benè dicit Nauar. cap. fin. de vſur. nu 38. Nam debitor non poteſt exigere à creditore pretium pro ſ lutione, campſor autem debitor eſt, illi verò creditores. Vn pretium hoc debent ſoluere ipſi mercatores campſoribus, pro c ſtodia ſuarum pecuniarum, & hic apparet iniuſtitia illorũ m catorum, qui nolunt dare campſori ſuas pecunias, niſi hac leg vt pretium exigant ab illis qui deferunt ipſorum chirographa, aliter nolunt dare, ſed minantur ſe alteri campſori daturos, tal tenentur ad reſtitutionem campſoribus. Campſores autem, il à quibus acceperunt. Liceret hoc in caſu, quòd mercatores em rent, tanto charius ſupra iuſtum pretium, merces à venditoribu quanto iſti magis debent ſoluere pro receptione pecuniarum p chirographa. Non tamen credo ita fieri. Vnum notandum circa iſtas ſpecies: Soto enim negat intra vnum regnum poſſe ri iſta cambia, ſed Nauar. capit. fin. de vſur. num. 28. meritò aſſi mat dum pretium decreſcat proportionaliter, quia minùs deb eſſe, quàm pro locis diſtantioribus.

De cambio reali.

CAPVT LV.

CAmbium reale vocamus in præſenti, cùm cãpſor dat me catori pecunias in alio loco ſoluendas, aliquo pretio rec pto pro commutatione. Hoc autem cambium ex ſe iu tum eſt; pretium tamen debet eſſe iuſtum, vt ſuperiùs dixim & nihil plus debet exigi ratione ſolius moræ tẽporis. Cùm en campſor plus exigit, quia ſolutio in maius prolongat tempus v ra eſt. Hinc fit, vt cùm ſolutiones ex nundinis in nundinas fiu (nam mercatores non ſemper ſoluunt in nundinis pro quib accep

Digitized by Google

acceperunt soluendas pecunias) non potest campsor, ratione talis dilationis, exigere maius pretium, nisi quia cessat ei lucrum, quòd alias esset percepturus, tunc ratione lucri potest exigere, sed non, si pecunia futura erat otiosa. Potest etiam licitè exigere valorem pecuniarum, secundum quem pecuniæ commodantur in foro occurrenti, cùm eas dat. Nam aliquando plùs, aliquando minùs valent, vti diximus. Reliqua verò de diuerso valore pecuniarum ratione diuersorum locorum, iudicari possunt per ea quæ diximus in capite præcedenti. Non nego multa posse in hac materia tractari, sed per ea quæ dicta sunt, poterit quis adhibita diligentia, ipsa discutere.

De octauo præcepto, Non falsum testimonium dices.

CAPVT LVI.

IN hoc præcepto prohibetur iniustitia, quæ fit verbo contra proximum. Quæ quidem duplex est.

Vna extra iudicium, vt quæ fit in detractatione, murmuratione, irrisione, & aliis huiusmodi.

Altera in iudicio, quæ fit in falso testimonio. Vtraque prohibetur. Tamen quia est grauior illi quæ fit in iudicio, ob id, ipsa exprimitur in hoc præcepto. Nos autem generalius rem tractabimus, discutientes iniustitias, nō solùm quæ ex testibus, sed quæ ex aliis personis in iudicio conuenientibus committi solent. Hæ autem personæ sunt præcipuè septē, Iudex, accusator, reus, testis, aduocatus, notarius, procurator. Incipiēdum ergo est à Iudicibus.

De Iudicis iniustitia.

VT Iudex sit verus & rectus, quatuor debet habere, potestatem, veritatem, formam, vim executionis.

Potestas quadruplex est; Vna ordinaria, altera delegata, quæ ex cōmissione ordinarij est; Tertia arbitraria, quā quis habet ex eo quod alij ipsum in iudicem super aliquo eligunt; & Quarta

Digitized by Google

est accessoria, quam quis habet super aliquem, qui licet sit alterius potestatis, tamen delictum commisit in loco iurisdictionis alterius. Vnde Romanus castigatur Neapoli, si illic cõmisit delictum vt habetur ff. de accusat. l. alterius. Vna saltè harum necessaria est, ad iudiciũ. Vnde, cùm quis se iudicem constituit, absque vlla potestate legitima, vel, si habet potestatẽ, non tamen ad illud tale iudicium, vel si habet, non tamen ad talẽ iudicandã personã, mortaliter peccat ex genere suo, et obligatur ad restitutionẽ, de dãno si quod interuenit. Hinc fit, vt sæcularis peccet contra iustitiã, iudicãdo siue in ciuili, siue in criminali clericũ; non enim potest clericus conueniri coram sæculari, quamuis possit clericus sæcularẽ, coram sæculari conuenire iudice, ipse tamen conueniri non potest, nisi in his casibus, de quibus vide Sylvest. ver. Iudex.

Primus est, cùm degradatus est, & remissus brachio sæculari.

Secundus, cùm Episcopus dat facultatem, & hoc in causa ciuili tantùm, non in criminali: Tertius est, cùm ipse clericus conuenit sæcularem, coram iudice sæculari, & ipse reus reconuenit clericum, tunc, ratione reconuentionis, potest iudicari à sæculari; sed hoc in causa tantùm ciuili. Nam in criminali, reconueniri non potest coram iudice sæculari, habetur reconuentio cap. 1. & 2. de mutu. petitio. Veritàs etiam Iudici inesse debet.

Est autem duplex veritas:

Altera, cùm quod dicitur, ita est in re, sicut dicitur.

Altera, cùm quòd dicitur, ita dicitur sicut existimatur esse, quamuis aliquando in re ita non sit. Iudex non semper tenetur iudicare priorem veritatem, quia aliquãdo est occulta & indagari non potest. Ista diuisio, diuino iudicio reseruatur; tamen debet sequi posteriorem, vt iudicet quod verum esse cognoscit, & existimat.

Rursus, dupliciter cognoscit Iudex, vno modo, vt persona priuata, putà, quod ipse per se cognoscit extra iudicium, quod cognosceret quamuis Iudex non esset.

Altero modo vt Iudex, cùm cognoscit rem vt in iudicio probatur. Aliquando contingit, istas duas scientias esse discordes, nam, vt priuata persona, scit verum, vel falsum esse aliquid, per iudicium verò aliter cognoscit: vt cognoscit esse aliquem innocẽtem; tamen in iudicio probatur nocens, & quidem, cùm ciuilis causa

Digitized by Google

causa est, tunc verè omnes conueniunt, iudicem debere sequi scientiam iudicis, & ferre sententiam, iuxta allegata & probata. Tamen cum causa criminalis est, & maximè mortis, quamuis in hoc opiniones existant, tamen communior, & verior est, quòd licità potest sequi iudicis scientiam, & damnare innocentem, quèm cognoscit innocentem, cùm tamen probatur in iudicio sufficienter nocens. Ita tenet S. Thom. 2. 2. quæst 67. ar. 2. Alex. 3. p. q. 40. mem. 6. ar. 2. & Bart. in l. illicitas ff. de offi. præsidis, nec tenetur relinquere officium, aut remittere ad alium iudicem, vt alij dicunt, quamuis teneatur, diligentissimè inquirere, & examinare testes, vt, si forsan possit aliquem in eis defectum inuenire. Similiter etiam, latæ sententiæ appellationem concedere.

Formam etiam iuris debet iudex seruare. Primò quidem in ferenda sententia, vt secundùm iura & leges iudicet; quòd si ignorat, vel dubitat, tenetur assessorem conuocare: in hoc autem deficere, graue peccatum est, obligans ad restitutionem.

Secundò est in quantitate, & qualitate sententiæ, nam non debet supra pœnam iuris castigare.

Tertiò in præparatioriis, debet enim terminos iuris concedere, nec ad libitum negare, aut extendere, & alia, in hoc secundum leges statuta, exequi.

Denique non debet sine accusatore vllum damnare, nec in iudicium vllum conuocare nisi in quibusdam casibus.

Primus est cùm crimen est notorium & manifestum, vt habetur ext. de accusatio: euidentia patrati criminis, clamore accusantis non indiget.

Secundò, cum est confessio propria ipsius delinquentis, spontanea, & iudicialis. Dico iudicialem, quia, cùm quis extra iudicium se crimen committere dicit, non valet confessio vt sententia feratur, sed est iudicium ad inquirendum, nisi postèa in iudicio ratificet.

Tertio, cùm est infamia, aut semiplena probatio: tunc enim Iudex procedere potest, non quidem ad sententiam ferendam, sed inquirendum, donec maior probatio ad sententiam ferendam inueniatur.

Quartò, cùm est iudicialis denunciatio, putà, cùm quis denunciat aliquem iudicialiter, tunc Iudex procedere potest, non

Digitized by Google

quidem ad sententiam ferendam, sed ad inquirendum.

Quatò cùm præcessit fraterna denunciatio apud Prælatum, & vocatus à Prælato, est rebellis, & non vult corrigi, tunc Iudex prælatus, absque alio accusatore, potest etiam vsque ad sententiam procedere.

Debet etiam Iudici inesse vis executionis, vt legis pœnas exequatur, vel iuris sententiam proferat.

In cuius gratiam, aduerte, Iudicem esse duplicem.

Alterum supremum, qui alteri non subditur in iudicando.

Alterum inferiorem. In primis, inferior tenetur sententiam iuris exequi, non solùm, cùm accusator ab accusando non desistit, sed quamuis desistat, v. g. est aliquis accusatus homicidij, coram iudice, & conuictus, postea accusator remittit. Iudex inferior debet sententiam ferre, quamuis possit appellationem concedere. Supremus verò, cùm accusator nō remittit, nullo modo potest, nisi rarissimè, in casu, quo reus est nimis reipublicæ vtilis, & magnum detrimentum, vel scādalum in republica fit ex illius morte, tunc Princeps potest compellere accusatorem, vt alia satisfactione sit contentus. Ita tenet Soto lib. 5. q. 4. ar. 4. Cùm verò accusator remittit, tunc Iudex dispensare potest in pœnam iuris, & condonare, si vult. Quamuis in hoc sit attendendum, Princeps debeat considerare bonum publicum. Si talia peccata sint etiam cōtra bonum publicum, non debet condonare, cùm persona est nimis noxia, & mala reipublicæ, aut cùm aliquod detrimentum reipublicæ sequitur.

De accusatore.

CAPVT LVII.

SEcunda persona in iudicio est accusator. In cuius gratiam nota, multum interesse, inter denunciare iuridicè, & accusare. Denunciat enim qui apud Iudicem alicuius crimen tantum defert, vt ad emendationem propter bonum publicum procedat, nec qui denunciat, tenetur tale crimen testibus comprobare. Accusat verò, qui crimen, vindictæ causa, in bonum etiam publicum

Digitized by Google

publicum defert. Et hic tenetur teſtibus probare. Eſt etiam aliud denuntiare fraternè, quod erga Prælatos fit. Quæ denunciatio, bonum particulare denunciati reſpicit.

Aduerte igitur, peccata in triplici ſe habere differentia.

Quædam ſunt contra bonum commune primò & per ſe, vt coniuratio in principem, in Reipublicæ perditionem, falſificatio monetarum, hæreſis, & alia huiuſmodi.

Quædam ſunt in damnum alicuius priuatæ perſonæ, vt homicidium, furtum, prædatum quod in vijs regijs fit; hoc enim eſt cõtra commune bonum; ſicut etiam peccatum aſſaſinorum.

Quædam etiam ſunt peccata contra ipſummet committentem ſolum, vt fornicatio, concubinatus, & alia huiuſmodi: Quj enim talia committunt, ſibi potiùs nocent.

Rurſus, hæc dupliciter ſe habent, quædam iam ſunt facta quę tranſierunt, & emendata ſunt, quædam ſunt in fieri, aut in præcinctu vt fiant, nondum tamen facta.

His ſuppoſitis, ſunt obſeruandæ multùm hæ quatuor concluſiones.

Prima, cùm iam peccata ſunt facta, nec actu iam manent, nullus accuſare, nec denunciare tenetur; quamuis fuerint contra bonum publicum, verbi gratia, cognouiſti aliquem, qui fuit falſificator monetarum, aut parauit inſidias Regi, iam tamen deſiſtit omnino à tali peccato, non teneris denunciare, vel accuſare. Similiter cognouiſti aliquem in hęreſim prolapſum, tamen ſcis illum omnino pœnituiſſe & ab errore diſceſſiſſe, non teneris denunciare, vel accuſare, niſi ſolum, cùm à Iudice interrogatus fueris iuridicè, putà, cùm criminis illius eſt infamia, vel probatio aliqua apud Iudicem, vt teſtis verum reſponde; quamuis ſi omninò eſt occultum, nec hoc teneris dicere; quia Iudex non iuridicè procedit.

Secunda, cùm crimen eſt contra bonum commune, & adhuc in fieri, vel in precinctu vt fiat, teneris accuſare, ſi potes; ſin minus, ſaltem denunciare: verbi gratia; ſcis aliquos parare inſidias Principi, vel monetam falſificare, vel eſſe hæreticos, vel quid ſimile contra bonum commune facere; debes per accuſationem, vel per denunciationem, Iudici reuelare, tamen ante ſaltem denunciationem, vel accuſationem, eſt præmittenda fraterna admonitio; vt admoneatur talis qui paratus eſt crimen perficere.

Quòd

Digitized by Google

Quòd si non acquieuerit admonitioni, denunciandus, vel accusandus est.

Sunt tamen aliquot casus, in quibus non est opus præmittere admonitionem hanc.

Primus est, cùm præsumitur incorrigibilis, & hoc est maximè in hæresi cum partinacia, talis hæreticus est denunciandus, absque præuia admonitione.

Secundus est, cùm non profutura speratur admonitio, tunc enim non est opus, eam premittere, quamuis debet esse multùm probabile, quòd non admitterur admonitio aliàs esset tentanda.

Tertius, cùm timetur magnum damnum in admonitione, nam si timet sibi mortem inde prouenturam, vel damnum graue, debet denunciare ante admonitionem.

Quartus est, cùm non est tempus, nam tam vrget periculum, quòd non dat tempus pro admonitione, tunc denunciare oportet aut accusare.

Tertia conclusio; Cùm peccatum est contra tertiam personã, si graue detrimentum illi obuenit, idem prorsus, & eodem modo faciendum est, verbi gratia, scis aliquem parare alteri mortis insidias, teneris admonere, & si admonitionis non est locus, vel quis non admittit, vel quia aliæ præditæ occurrunt causæ, denunciare debes iudici, non tamen illi tertio reuelare personam, nisi in communi, vt sibi caueat. Intellige ista omnia, quando sunt extra cũfessionem. Cùm verò iam homicidium est factum, ad nihil teneris, nisi iuxta primam conclusionem, cùm aduocaris in iudicio iuridicè interrogatus, veritatem dicere.

Quarta conclusio: Cùm peccata non pertunt in damnum publicum, vel alterius, tunc tenetur homo, iuxta præceptum correctionis fraternæ, corrigere, cùm correctio profutura speratur, aut denunciare Prælato, denunciatione fraterna. Et idem est faciendum, cùm Prælati publicè præcipiunt, vt reuelentur concubinarij, fornicarij, vel alij criminosi huiusmodi. Tenemur enim denunciare iudici prælato fraternè, non tamen criminibus omninò existentibus occultis, nisi aliqua saltẽ infamia precedente. Est autem hic notandum, clericos non posse accusare in causa mortis, nisi tamẽ iuridicè denunciare, & præmissa protestatione, se nõ ob mortẽ denunciare, sed ob bonũ, vel suũ, vel alterius, vel cõmune. Est autẽ in accusatore necessariò obseruãda iustitia in accusando.

Hæc

Digitized by Google

Hæc autem in his quatuor consistit.

Primò, vt seruet veritatem. Veritas autem consistit, vt affirmet quæ ipse interiùs iudicat ita esse. Quando autem siue in causa ciuili, siue in criminali falsum imponit, mortaliter peccat, si res grauis est, & tenetur ad restitutionem de damno illato. Et attende, quòd si à principio litis, se verum accusare putabat, tamen postea, etiam post latam sententiam comparet fuisse falsum, tenetur reddere ea, quæ illi ex tali sententia obuenerant. Tenetur etiam, si in media lite, comperit aliter esse quàm putabat, desistere.

Secundo opus est, vt in verè accusando, & petendo quod iustum est, modum debitum seruet. Ex hac parte potest etiam peccare, vt si ad verum, & iustum probandum, vtatur falsis testimoniis, in ducendo alios ad iurandum, quod nesciuerunt; tunc enim peccaret mortaliter, quãuis ad restitutionem non teneretur si reuera ita vt erat, intendebat.

Opus etiam est tertiò, vt debitam obseruet intentionem, nam, quamuis iustum petat, & modo iusto, si tamen eo fine, vt alteri nocear, & non vt res suas recuperet, vel in bonum publicum id faciat, peccat, & cùm grauis est materia, mortaliter.

Adhuc quartò est, vt licitè exequatur accusationem propositam, & receptam absoluat. Desistere enim in media causa, aut remittere se in probationibus vt vincatur, peccatum est. Et illud vocatur prævaricatio, hoc est, tergiuersatio: vt habetur 2. quæst. 3. can. si quem pœnituerit. Non tamen semper est peccatum, nisi cùm accusatio erat criminis alicuius, contra bonum publicum, aut contra tertiam personam, & adhuc cùm potest accusator probare. Quando verò negocium est proprium, non est peccatum, dummodo non vtatur mendaciis, aut periuriis. Hæc sunt, quæ ad accusatorem spectant.

De Reo.

Digitized by Google

De Reo.

CAPVT LVIII.

IN Reo id primùm consideratur, putà, obligatio respondendi iudici, & manifestandum verum. Aduerte autem; vt reus obligetur verum respondere, debent tria concurrere.

Primò, vt interrogetur à proprio iudice. Cùm enim non est iudex habens autoritatem in reum, nõ obligatur reus respondere. Secundò, vt seruetur forma iuris. Hæc autem est, vt reus non interrogetur de crimine, de quo non præcesserit infamia, ita vt ille sit infamatus de tali crimine, aut præcesserint indicia, aut semiplena probatio, idest, testis omni exceptione maior. Quando autem est plena probatio: tunc non est dubium, quin debeat respondere verum. Quando ista deficiunt, non tenetur respondere reus etiam proprio, iudici, quamuis fulminetur ei sententia excommunicationis. Nam occultum manifestari non debet in foro exteriori, & iudices malè faciunt, qui, contra iuris formam, cogunt eos respondere.

Adhuc ista duo non sufficiunt, sed opus est tertio, vt ista iuris forma sit priùs probata in processu, & reo indicata, vt cognoscat se iuridicè interrogari, aliàs in re graui, nõ debet, nec tenetur reus respondere iudici. His igitur seruatis, debet reus respondere verum quamuis inde cognoscat, sibi mortem prouenturam, & peccat mortaliter non respondendo, aut verum negando, tum ratione iuramenti, tum ratione mendacij, quod in iudicio profert; quod absque iuramento est mortale, cùm res grauis est. Cùm verò leuis, potest esse veniale; quamuis neget Caiet. 2, 2. quæst. 69. ar. 2. Debent ergo confessores audientes reos, nimis aduertere, ne absoluant reos tales, qui iuxta iuris formam interrogati, nolunt respondere, nec etiam cogant ipsos verum manifestare, cùm contra talem formam interrogantur. Et in reo cõsiderare oportet, quòd non tenetur manifestare in iudicio omnia crimina quæ commisit, sed illa tantùm quæ iuridicè interrogari

potest.

Digitized by Google

potest. Nam si aliquorum infamia præcessit, vel iudicia, aut semiplena probatio, non autem aliorum, non tenetur hoc manifestare, sed solùm illa de quibus iuridicè interrogari potest. Et in hoc malè faciunt Iudices, qui vno comperto crimine, omnia etiam occultissima inquirunt. Verum est, quòd, cùm crimen vnum notum est, & iudicium sufficiens alterius, iudices possunt inquirere etiam illud. Rursus, reus non tenetur reuelare complices suos, nisi cùm illorum aliqua infamia præcessit. Aut denique seruantur illa tria prædicta; & in hoc etiam est abusus Iudicum, qui, nulla seruata forma, inquirunt etiam cõplices, cùm nec post talem manifestationem, licitè possint cõtra eos procedere, sicut, nec contra reum propria crimina manifestantem, si non iuridicè fuit requisitus. Hæc sunt, quæ ad rei obligationem pertinent.

Adhuc in Reo est secundum considerandum, putà, cùm non iuridicè interrogatur, quibus verbis debeat respondere, cùm verè crimen commisit, & in primis, certum est, posse appellare, aut non respondere. Tantum tota difficultas est. si cùm cogitur, possit respondere, non feci. Et in primis certum est, non licere ei mendacium dicere; nam esset periurus, & mortaliter peccaret in quocunque casu, sed licet ei vti æquiuocatione. Soto libro quinto de iustitia, quæstione sexta, articulo secundo tenet, quòd non licet ei vllo modo dicere, non feci, quia hîc nulla est æquiuocatio, sed esset mendacium; tamen Adria. 4. in quæst. de sigil. dicit, talem reum posse dicere, non feci, & Caietan. opusc. 16. quæst. 5. dicit, posse respondere se non habuisse complices, quamuis habuerit. Et ego puto esse hoc probabilius. Tamen cautus debet esse reus, vt talia verba proferat iuxta suam intẽtionem in sensu vero, putà, vt intendat dicere, non feci, putà in carcere, & non habui complices in aliis criminibus, vel aliquid simile, aliàs esset mendacium. Non autem illo modo; quia verba in tali casu non sunt consideranda, iuxta Iudicis intentionem, sed ipsius rei.

Tertium considerandum est in Reo, obedientia, putà, vt non aduersus iudicem, vel eius ministros insurgat, vt in carcere maneat. Tamen notare oportet, quòd solùm obligatur, nullam vim vlli custodi, aut personæ inferre; tamen, si citra vim talem potest fugere à carcere, quamuis iustè sit comprehensus, licet

licèt ei, imò rumpere catenam, murum perforare, & portas frãgere; quamuis alios comprehensos fugituros, & custodes damnum passuros, non hoc tenetur ipse prouidere, sed ipsis ministris incumbit, præsertim cùm res grauis est. Attende tamen quòd tenetur postea restituere damna illata, puta, ex ruptura cathenarum, & portarum fractione. Hanc sententiam tenet Caietan. 2. 2. quæstio. 69. Soto libro quinto, quæstione sexta, articulo quarto. Nauar. in summa capitulo vigesimo quinto, numero trigesimo octauo. Addit autem Caietan quòd licet aliis, qui sunt extra carcerem iuuare ipsum, & ministrare instrumenta. Hoc autem negant Soto, & Nauar. Nam ista licent reo, quia sua res agitur, multa autem licent alicui propter se, quæ ipsi non liceret facere propter alium. Addunt tamen Doctores, quòd liceret aliis consulere incarcerato fugam, & hoc quidem verum est, dummodò non sint ipsę personæ, quæ ad iudicium spectant, vt Iudex, custodes, & alij huiusmodi. Fugienti è carcere, leges imponunt grauem pœnam, tamen vt Soto dicit, ad culpam non obligant.

De Teste.

CAPVT LIX.

QVarta in iudicio persona est Testis: in quo tria considerãda sunt; obligatio, repulsa, culpa.

Circa obligationem, putà, quando quis tenetur testimonium reddere, & testificari, sunt notandæ tres regulæ generales, per quas multi casus in particulari decidentur.

Prima est, quando crimen vergit in detrimentum publicum, aut in damnum tertiæ personæ notabile, nec adhuc est emendatum, sed est in fieri, vel in procinctu vt fiat, tenetur homo inquisitus, testimonium reddere, licèt iuridicè non interrogetur, quia (vt superiùs diximus) in his casibus tenetur quisque accusare, vel denunciare, verbi gratia, interrogatur aliquis de alicuius crimine, puta hæresis, vel proditionis, vel alterius contra bonum commune, vel de insidiis contra aliquem, si iste adhuc in crimine tali est, tenetur interrogatus dicere verum, & manifestare; licèt occultum

Digitized by Google

cultum sit crimen.

Secunda regula. Cùm verò iam crimen est cõmissum, & transactum, seu etiam emendatum, nullus inquisitus tenetur respondere & manifestare, nisi iuridicè interrogetur, si tamen iuridicè inquiratur, tenetur verum dicere; v.g. inquiritur Petrus de homicidio Ioannis iam facto, & cuius forsan iam pœnituit ipsum Ioãnem, si tamen informatus est Ioannes, vel sunt alia, vnde iudex iuridicè inquirat Petrum, tenetur aperire quod scit.

Tertia regula; Quando aliquis patitur detrimentum iniustè, si quis scit verum, & cognouit illum iniustè pati, & in carcere detineri, siue in ciuili, siue in criminali causa, tenetur testimoriũ dare, etiam non inquisitus, seruatis tamen duabus conditionibus.

Altera, vt speret se profuturum, sin cognoscit se nihil profuturum, non tenetur.

Altera, ne inde aliquod notabile detrimentum incurrat. Cùm enim timet probabiliter id sibi nociturum, quia aduersarius faciet ipsum occidere, vel afficiet aliquo malo graui, non tenetur. His positis, quòd sit spes proficiendi, & quòd nullum timeatur detrimentum, tenetur testificari; Soto lib. 5. de iusti. quæst. 7. ar. 1. Nauar. cap. 18. num. 34. S. Thom. 2. 2. quæst. 70. ar. 1. Sylu. ver. testis, §. 8. Et attende, quòd obligatio in hoc casu, nascitur ex charitate. Vnde qui non facit, peccat moraliter contra charitatem; & non contra iustitiam, & consequenter non tenetur ad restitutionẽ, de damno quod alteri prouenit, ex ipsius taciturnitate. At verò, qui iuridicè interrogatus, dissimulauit verùm, tenetur ad restitutionem de damno; siquod ille alius incurrit, quia peccat contra iustitiam. Et hæ regulæ obseruandæ sunt circa obligationem testium.

Circa repulsam, scias in testibus esse quasdam conditiones secundum iura requisitas, vt ipsorum testimonia sint valida; quibus deficientibus, infirmum est ipsorum dictum; vt, quòd non sit infidelis, excommunicatus, infamis, & alia huiusmodi. Hinc fit, vt, cùm testes in aliqua causa offeruntur, procuratores contrariæ partis soleant imponere defectus testibus, vt ipsorum dicta inualident, & hanc vocamus repulsam. Et quidem licitum est parti contrariæ, & ipsi procuratori aperire defectus quamuis occultos testium, quibus ipsorum testimonia infirmantur, vt, se defendant, sed sunt aliquot conditiones obseruandæ.

Digitized by Google

Vna est, vt adsit veritas; nam imponere falsa crimina, & defectus, graue peccatum est.

Rursus, vt solùm illi defectus manifestentur qui faciunt ad invalidandum testimonium, & non alia crimina, quàuis vera sint.

Tertia est, vt non obueniat maius multò detrimentum testi ex tali manifestatione, quàm ipsi parti; nam aliquando erit graue crimen, ob quod grauiter punietur testis. Dico multò maius, quia licèt maius detrimentum obueniat testi, dummodò non sit multò maius, quàm quod obuenit parti, licitum est manifestare in sui defensionem, & hoc intelligo cùm est iniusta causa; nam aliàs, cùm quis iustè accusatur, puto, non licere occulta crimina testiũ aperire, ex quibus ipsis detrimentum obuenit, maximè, cùm iuridicè inquisiti sunt, nec ipsi se sponte ad testificandum obtulerũt.

Circa culpam, aduerte, quòd testis tenetur verè testificari, id est, quod ipse existimat verum, nec debet dubiũ affirmare vt certum. Dicere autem mendacium, peccatum est mortale ex genere suo, propter periurium, quod illic committitur, & hoc prohibetur in isto præcepto; *Non dices falsum testimonium*. Obligatur etiam ad restitutionem de damno illato, ob tale mendacium. Aduerte autem, quòd siquis fortè, cùm testificatus est, dixit aliquid, quia ita esse putabat, tamen postea intellixit, & comperit ita non esse, tenetur, si absque detrimento suo potest, & si se profuturum sperat, coram Iudice iterum comparere, & dicere quod scit, dummodò sit certus de eo: quod si iam lata est sententia, & nihil profuturum sperat, saltem dicat ipsi parti, in cuius fauorem testificatus est, vt ipse verum cognoscens restituat, nec ad ampliùs talis testis tenetur. Quòd si falsò testificatus est, tenetur reiterare, si alter est in periculo graui, vel mortis, vel infamiæ, quamuis ipsi testi mors obueniat.

Sunt autem hîc duo notanda:

Vnum est, cùm testis accipit pecunias, vt falsum testimonium dicat, quamuis teneatur restituere dãnum illatum alteri, tamẽ nõ tenetur restituere pecunias, quas accepit, vt falsum diceret.

Alterum est, si illas accepit, vt verum diceret, tenetur restituere eas domino, quia sine pecunia tenetur veritatem dicere. Hæc sunt, quæ circa testem considerare oportet in præsenti.

De

De Aduocato.

CAPVT LX.

IN Aduocato, consideranda est obligatio. Tenetur enim patrocinari quamuis gratis, in pauperum causa. Obligatur autẽ sub mortali, in illo casu, in quo aliquis sub mortali tenetur eleemosinam facere; qui casus est, cum est grauis, aut extrema necessitas. Hęc autem est, quando pauper graue detrimentũ patitur, & non est, aut difficilè inuenietur aliquis, qui ipsi patrocinetur.

In Aduocato, secundò considerandum est, causa pro qua patrocinatur. Est autem notãdum, causam posse esse in quadruplici differentia, aut est iusta, aut est iniusta, id est, quam aduocatus arbitratur iustam, aut arbitratur iniustam, aut est dubia ex vtraque parte, aut est dubia, sed iustitia magis inclinat in vnam partem.

Hac supposita diuisione, dico primò, pro causa iusta, quam ita esse existimat secundum suam sententiam aduocatus, licèt fortè, verè talis non sit, licitè potest aduocatus patrocinari.

Secus autem existimans, cùm patrocinatur defendens causam, mortale peccatum est. Et si fortè verè iniusta erat, & victoriam consequutus est aduocatus, ob suã defensionẽ; tenetur restituere dãnum illatũ parti. Aduerte, si suus cliens non restituat, tenetur etiam restituere expensas clienti suo, quamuis victoriam nõ consequatur, nisi fortè ipsum priùs admonuit de iniustitia causæ, & voluit adhuc cliens litem prosequi.

Dico tertiò, si causa est dubia ex vtraque parte, & iustitia non dignoscitur, potest aduocatus patrocinari; tamẽ, si postea cõperit iniustã, imò si priùs putabat iniustam, & postea certò cognoscit iniustitiã, quamuis sit iam lis inter partes contestata, tenetur desistere, non tamen tenetur parti contrariæ prodere punctum iniustitiæ, sed tamen non amplius patrocinari; vt tenet S. Th. 2. 2. Ac Soto li 5 de iusti q 5. ar. 3. limitat benè hoc, quòd cùm notabile est detrimetum partis contrariæ, tenetur etiam prodere iniustitiã eo casu, quo etiam testificari verum obligatus esset, licèt non requireretur, sed hoc fieri non debet, nisi in graui casu aliquo.

Digitized by Google

Dico quartò, quando iustitia ex vna parte magis inclinat, licèt altera etiam pars iusta videatur, tunc cum distinctione oportet procedere. Nam, cùm defenditur reus aliquis, vel actor qui notabile patitur detrimentum, tunc licet, etiam minus iustam causam defendere. Cùm verò non patitur, sed potiùs contraria pars patitur, non liceret. In rebus autem non ita grauis momenti, licitum est patrocinari, dummodo pars, quæ minus iustam sequitur causam, admoneatur huius, si fortè velit desistere. Aduerte tamen, quod non debet esse ita minus iusta, vt iniusta dicatur, sed vt sit iusta cum dubio aliquo, non tamen iniustitia apparente.

Tertio principaliter in aduocato consideranda est scientia. Tenetur enim scire ea, quæ communiter ad suum officium spectant. Vnde, si ex ignorantia in causa est, vt cliens perdat causam, peccat, & tenetur ad restitutionem de damno illato, & multò magis obligatur scire, quanto doctior reputatur, quamuis non teneatur tantam habere scientiam, quantam Bartol. cùm non existimatur, nisi vt mediocriter eruditus. Idem etiam est censendum de diligẽtia. Debet enim studere, cùm difficultatẽ causæ iudicat. Vnde, si ex negligentia ipsius, causa perditur, tenetur restituere dãnum.

Quarto etiam necessarius est modus patrocinandi fidelis, non vt distorqueat leges in sensus falsos aperiè, quamuis posset sequi opiniones probabiles Doctorum, in legum interpretatione receptas. Similiter, non alleget falsum pro vero. Cùm verò modus iste non seruatur, peccatum est obligans ad restitutionem damni, quod ex ea prouenit alteri.

Quintò, etiam necessariũ est, vt iustum pretium pro patrocinio nõ excedatur: hoc enim est, quod taxatũ est per Principes. Quòd si nõ est, arbitrio viri recti, taxandum est, habita consideratione horum, putà, grauitatis causæ, nam minus pretiũ est in causa leui: similiter laborum in patrocinio: similiter dignitatis, seu scientiæ aduocati: nam magis meretur magni nominis aduocatus. Similiter etiam consuetudinis regionis illius.

Sextò aduocatus nõ potest pacisci cum cliente de aliquota parte causę, putà, si vincat, vt pro pretio det secundã, tertiã, vel quartam partem illius quod ex victoria consequetur, hoc quidẽ non licet, non quia secundum se malum sit, sed quia prohibitum est, l. sumptus, ff. de pactis, ne aduocati; quia sua res agitur, modum legitimum patrocinandi peruertant.

De

Digitized by Google

De Notario.

CAPVT LXI.

IN Notario seu Tabellione, scientia, fidelitas, & iustitia necessaria sunt.

Circa scientiam quidem, tenetur scire quæ sui officij sunt, & in eis obseruandis diligentiam adhibere. Vnde, cùm ex ignorantia, vel negligentia aliquid omittit in instrumento, vnde alter detrimentum patitur, restituere tenetur, nec excusatio admittitur. v.g. si omisit necessarium numerum testium in instrumento, si non signauit diem & annum, si fecit testamentum, quando qui testabatur, erat amens; vel quia nesciebat esse necessarium plenum iudicium rationis in testatore, vel quia nullam fecit diligentiam, vt cognosceret, an ille esset compos mentis. Quòd si ista fecerit ex malitia, iam peccat contra fidelitatem, quæ in multis consistit.

Primò, ne conficiat falsum aliquod instrumentum, fingendo ea quæ contracta non sunt; hoc enim graue peccatum est, obligans ad restitutionem, & lege ciuili, pœna graui punitur.

Secundò, vt postquam est verum instrumentum, in verbis synceritas, & puritas seruetur. Nam in causa præcipuè criminali, multùm refert, cùm hoc, vel illo verbo factum narratur, cumque notarius in verbis non seruat puritatem, & aliter narrat, quã res se habeat, etiam quantum ad quantitatem, & qualitatem criminis, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem; de damno, inde illato.

Tertiò postquam verum, & syncerum confecit instrumẽtum, tenetur apud se seruare registrum quod vocant, & non dare alicui alteri, nisi transumptum aliquod, quando verò alteri detrimentum obuenit, ex eo quod apud notarium non manet registrum, tenetur de damno illato.

Rursus quartò, quando apud se retinet registrũ, non debet retinere tantum in protocolio, seu in breuibus, vel albis vt vocant; Scias enim notarios non extendere instrumenta, quia prolixa

Digitized by Google

sunt, nec possunt multa, vna die cõficere, vnde sumunt solùm rei substantiam in cartula quadam, quæ dicitur protocollum, vt postea, cum eis vacet, in registro extendant, scias etiam illam cartulam, nullã vim dare instrumento, nisi in registro sit extensum, secundũ iuris formam. Isti autem vix implẽt, aut extendunt ista instrumenta, vnde magnum periculum potest inde obuenire iis, ad quos instrumentum pertinet, præsertim quia potest mori notarius, & tunc manent instrumenta, ac si nulla essent, ob id, in hoc grauiter peccant notarij circa instrumenta.

Rursus quintò, non debent occultare instrumenta, quæ ab eis exiguntur. Accidit enim, quòd vnus recurrit ad notarium, vt fidem faciat instrumenti, ratione cuius vult rem suã, vel quod sibi obuenit, exigere, notarius autem precio aliquo ab opposita parte corruptus, occultat, negãdo se tale cõfecisse instrumẽtũ, & in hoc etiam graue committitur peccatum, obligans ad restitutionem.

Rursus sextò, tenetur, etiam nullo exigente, si apud se manet aliquod instrumentum, vel testamentum, ratione cuius, aliquibus fiunt legata, nec impleta sunt, ignorantibus iis quibus fiunt, manifestare illud, primùm quidem iis quibus incũbit implere, quòd si non implent culpa sua, manifestet illis quibus fiunt, & in hoc, quorundam abusus est, nam manifestant illis qui implere debẽt, non vt impleant, sed vt ab illis exigant pecunias, ne ipsi manifestent eis quibus legata debentur. Hæc sunt, quæ ad fidelitatem notarij maximè spectant.

Iustitia autem consistit in duobus, in instrumento, & in precio. In instrumento quidem, adhuc in duobus:

Primum est, ne de re illicita, & prohibita faciant instrumentum, putà, de vsura. Tunc enim peccant mortaliter, & aliquando tenentur restituere. Cum enim faciunt instrumentum de contractu vsurario, manifestè exprimendo vsuram, tunc non tenentur restituere, licèt peccant, quia illud instrumentum nullam vim dat vsurario recuperandi vsuras, ac si non esset, nisi esset in terris vbi præceptum esset licèt iniustum. Quando verò facit instrumentum palliando vsuram, puta sub nomine veri contractus, & legitimè vsuram palliat, vt, dat Petrus Ioanni centum aureos, vt post duos menses recipiat centum & decem, vsura est, tamen fit instrumentum nomine mutui, quòd dat Petrus Ioanni, centum & decem, vt post duos menses, totidem det, cùm tamen non dat

Petrus

Digitized by Google

Petrus nisi centum, hic palliatur vsura, & notarius tenetur restituere vsuram Ioanni. Nam per tale instrumentum obligatur in foro exteriori Ioannes reddere centum & decem. Quod si tale instrumentum fieret in fauorem Ioannis petentis ad vsuram, & rogantis vt tale fiat instrumentum, quia aliter non potest habere pecunias, tunc peccatum esset mortale notarij, sed non obligaretur ad restitutionem.

Alterum, in quo iustitia circa instrumentum, consistit, est, ne faciat instrumentum prohibitum.

Sunt autem hæc instrumenta prohibita duo: quædam quæ continent materiam vsuræ, nempe, siquis dominus velit instituere, ne soluentes vsuras possint repetere illas in iudicio, aut qui acceperunt ad vsuram, vt cogantur soluere, nullus notarius potest, super hoc instrumentū conficere, & si conficiat, mortaliter peccat, & incurrit excommunicationem, à qua potest ab Episcopo absolui. Habetur hoc Clem. de vsur. Quædam alia instrumenta sunt prohibita, nimirum, quæ fiunt contra libertatem Ecclesiæ, & notarius peccat mortaliter si talia faciat, & excommunicandus est, non tamen ipso facto incurrit excommunicationem. Hæc igitur est iustitia quæ in instrumento consistit.

Altera est in prætio, & hæc duplex est.

Altera, ne accipiat pretium pro re, pro qua nullum est pretium exhibendum. Vide in Concilio Tridentino sess. vigesima prima. capit. primo, præcipitur, ne pro negocio ordinis, notarius quicquam accipiat, imò nec pro dimissorijs, aut testimonialibus literis, si habet salarium ab Episcopo, quòd si non habet, potest pro his duobus dictis accipere, sed solùm decimam partem aurei.

Altera est, ne excedat pretium iustum instrumenti, pro quo potest pretium accipere. Hoc autem est frequenter lege taxatum. In qua taxatione, notandum est, apud aliquas regiones, exigere taxationes has secundum pretia vilissima, quia sunt antiquissimæ, quando res minimo pretio emebantur, & tunc ipsa officia, minus multò valebant, modò autem multum valēt, & quamuis iustè possit notarius excedere illa taxata pretia, tamen vnum obstat, nimirùm iuramentum, quod singulis annis, aut in principio officij facit, putà, obseruandi illam taxationem.

Digitized by Google

ob id peccat transgrediendo. Vnde sanctissimè facerent Principes, si pretium conueniens, habita temporum, & regionum ratione imponerent, aut tale iuramentum, quo multi illaqueantur, auferrent penitus.

De Procuratore.

CAPVT LXII.

VLtima persona, ex his quæ in iudicio superiùs propositæ sunt, est Procurator. In quo, multa etiam exigenda sunt.

Primum est sententia. Debet enim quæ ad officium spectant, scire. Vnde, si ignorantia litem cliẽtis perdat, restituere, tenetur nec excusationem habet.

Secundum est, diligentia. Debet enim necessarios terminos petere in iudicio, appellare, cùm appellandum est, probare, quod probandum est, respondere, cùm respondendum est, & in alijs necessarijs non deesse, cumque aliquid prætermittit ex negligentia probabili, restituere damnum tenetur, quod, ob id, cliens incurrit, & multò magis si ex malitia facit.

Tertium est, veritas. Debet enim dicere quod verum est, & non falsa, aut incerta. Et in hoc grauiter isti peccant, quòd nomine suorum clientium respondẽt in iudicio affirmatiuè, quæ prorsus ignorant; Similiter negatiuè: & hoc iurando super animas suorum clientium, & his non contenti, cùm vident imminere periculum suę causæ, si cliens aliquid confiteatur, quod aliàs verum, & iuridicè inquisitum est, persuadent illi, vt neget fortiter, dicendo irrisiuè, præstat esse martyres, quàm confessores. Vnde peccant multùm tales procuratores, inducentes ad periuria & mendacia in iudicio: damnificantes alios, qui iustam habent litẽ

Quartum est iustitia, vt non nisi iustam causam defendant. Et in hoc, idem dicendum est, quod superius diximus de aduocato, quantum ad causam.

Iustitia etiam exigitur, vt pretium iustum tantùm sui laboris exigant. In quo etiam abusus est, plùs enim iusto exigunt, imò solent isti à clientibus petere pretia pro se, & pro aduocato, & pro notario,

Digitized by Google

notario, & ſibi omnia vſurpant, & aliquādo parum quid illis reddunt. In quo peccant, obligati reddere iſtis ſuorum laborum pretia, quę acceperunt. Nam iſti procuratores ſunt ita exercitati aliqui, vt ipſi velint facere inſtrumenta, quæ ad notarios pertinent, & defenſiones, quæ aduocatorum, ſunt, & rogant notarios, & aduocatos, vt ſubſcribant, ac ſi ſua eſſent & modicùm ſoluunt pro ſubſcriptione iſtis hoc accētantibus, quia meliùs eſt, modicum lucrari, quam nihil, & quia procuratores aliàs non defertēt negotia adipſos. Et hoc peccatum etiam eſt. Imò aliquando iſti errant in facto, quia neſciunt aliquando facere vt oportet, & damnificant alios: Vnde conſequenter ad reſtitutionem tenentur.

Iuſtitia etiam exigitur, vt lites quas primò acceperunt patrocinio defendendas, priùs abſoluant. Solent enim iſti multorum patrocinia ſuſcipere, & vnum, aut alterum proſequi, aliis dilatis, vt maius ab ipſis exigant pretium, cùm tamen non poſſint ſuſcipere niſi quæ commdè, & abſque clientum detrimento, ob moram, poſſint defendere, & ſuſceptorum primum locum obtinēt, quæ priùs tempore ſuſcepta ſunt, niſi aliquod notabile detrimētum aliquis ob moram incurrat, altero non eam incurrente, cumque etiam priùs incurrit, non debet ſuſcipere ſecundum patrocinium, niſi ſecundo admonito, ſe non ſtatim poſſe in ipſius negocio patrocinari.

Iuſtitia etiam exigitur, ne terminos impertinentes petant, qui ad cauſæ non faciunt iuſtitiam, ſed ſolùm ad puram dilationem, vt cogat oppoſitos clientes deſiſtere à cauſa iuſta, vel pactum faciant iniuſtum, vel ſaltem vt eis nocent.

Iuſtitia etiam exigitur, ne, poſt cauſæ victoriam, vltra pretia ſuorum laborum, petant auctoria, vulgò dicta, mangia; Non enim licitè poſſunt iſta accipere, nec illi dant niſi coacti, quamuis dicāt, ſe libenter, & gratis dare. Et quamuis Nauar. c. 25. nu. 30. dicat poſſe accipi, tamen dicit debere eſſe modica. Mihi tamen meliùs videtur, nulla poſſe accipi, & cùm clientes dent inuiti, ſignum eſt, quòd lite peracta, frequenter dicunt hos procuratores eſſe rapaces, & (vt inuidia verbo abſit) latrones. Quamuis autem tales non ſint, tamen tali verbo, iſti ſuum animum produnt, ſe non niſi ob neceſſitatem ſuas illi dare pecunias, etiam quæ iuſtè ſoluunt.

Digitized by Google

Quid detractio, quotq; ipsius modi sint

CAPVT LXIII.

CIrca huius octaui præcepti posteriorem partem, oportet tractare de detractione; ac à difinitione incipiendum est. Potest autem sic describi; Est ablatio famæ, per verba, cum intentione nocendi. In qua quatuor partes continentur.

Prima est, *ablatio*, detrahere enim est, auferre aliquid à proximo, vnde constat detractionem esse contra iustitiam, quæ prohibet, alteri auferre quod ipsius est.

Altera pars est, *famæ*, fama autem, & notitia, & opinio, quam aliquis apud homines habet, quando bona est, dicitur bona fama, cùm vero mala, dicitur mala. Differt ab honore; nam honor est reuerentia quæ alicui exhibetur, tamen, tam honor, quàm fama, sunt bona hominis externa; nam sunt alij qui debent habere opinionem, & exhibere reuerentiam. Quando igitur aliquis aufert bonam famam & opinionem, quam aliquis apud alios habet, dicitur detrahere, ob id detractio dicitur ablatio famæ; in quo differt a contumelia, quæ est ablatio honoris.

Tertia pars est, *per verba*. Dupliciter enim potest aliquis bonã famam alicuius auferre.

Vno modo, apud se solùm, vt cùm Petrus habens in se bonam opinionem Pauli, mutuat eam, & concipit malam, tunc aufert in se famam Pauli, & si talis mala opinio concepta fuit absque rationabili causa, tunc pertinet hoc ad iudicium temerarium.

Altero modo, potest aliquis auferre famam, non solùm apud se, sed apud alios, & hoc pertinet ad detractionem, cumque homo suos conceptus verbo manifestet, ob id verbo fit detractio, ac propterea. talis pars est in definitione posita. Aduerte tamem per verba intelligi etiam nutus, & signa, intelligi etiam scripturas, quibus libelli infamatorij fiunt. Rursus, intelligi ista formaliter, & virtualiter; Verbum formale est, cùm quis verbum profert, similiter de signo, & scriptura; Virtuale verò est cùm ex taciturnitate verbũ insinuatur, cùm quis enim tacet, cùm loqui debeat, virtualiter loquitur, aliquid approbando, vel reprobando. Omnia ista per illam partem, *verba*, intelliguntur.

Quarta

Quarta pars est, *cum intentione nocendi*. Non enim sufficiunt aliæ tres partes ad detractionem, nam cum quis iuridicè aliquem accusat criminis, vel condemnat, famam aufert, non tamen detrahit, nam detractor famam aufert, intentione nocendi illi in fama, cui detrahit.

Aduerte autem aliquem dupliciter intendere nocere alicui in fama.

Vno modo, directè, cùm verè habet talē intētionem nocendi.

Altero modo, indirectè, cùm, licèt non habeat talem intentionem expressè, famam tamen aufert, ob finem minus principalem, quàm sit, illius famam offendere, vt, qui ob ludum, & iocum, vel absque fine, alterius famam aufert. Et quamuis etiam auferat ob bonum finem; tamen non seruatis circunstantiis, in quibus licet famam aliquando auferre, vt, cùm licitum est, peccatum alterius, alteri aperire, vt dictum est. Qui enim profert ob talem finem minorem famæ alterius, parum curat nocere, & sic indirectè habet intentionem nocendi. Hæc igitur est detractionis definitio, Sequitur, vt quot modi detractionis sint, proponamus, sunt autem octo, de quibus vide S. Thom. 2. 2. q. 73. & est doctrina communis Theologorum. Quæ quidem in duas partes diuiduntur: quædam sunt, quibus detractio versatur circa malum, quædam, quibus versatur circa bonum. Circa malum, quatuor sunt modi detrahendi, hoc carmine contenti.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Imponens, dicitur qui infamat alterum, imponendo crimen, & vitium quod non habet, & hic est pessimus detractionis modus. *Augens* est, qui alterius crimen verum, narrando ipsum auget, amplificando, & exaggerando, vt maius appareat. *Manifestans* dicitur, qui crimen occultum alicuius propalat & manifestat aliis, illius famam auferre intendendo. *In malum vertens*, dicitur, qui bona acta alterius, in malam partem interpretatur, coram aliis illius famam minuendo. Ille dicitur in malum conuertere bona alicuius, qui quod ex se bonū est, leui ratione motus, & absque causa rationabili, vt malū iudicat, quia possunt etiam ipsa malè fieri.

Modi autem, qui circa bonum versantur, sunt etiam quatuor, qui hoc carmine continentur.

Qui ne-

Digitized by Google

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudátve remissa.

Ille dicitur negare, quivirtutem alterius, ex qua famam apud alios habet, coram his negat. Ille minuet, qui, licet non neget, tamen minorem quàm sit, suis verbis, aut signis facit. Ille autem tacendo detrahit, qui, cùm de fama alicuius periculum est, cui potest ipse subuenire, nihil dicit, vel, quia aliis laudantibus aliquem, ipse tacet, in quo dat intelligere, se aliorum laudi non consentire. Ille laudat remissè, qui, quod magna laude dignum est, parùm laudat, aut verbo, aut gestu, vel signo. Et hic modus ad secundum reducitur, ob id communiter à Theologis septem modi detractionis describuntur, quos Scotus reducit ad tres, 4. sent. distincti. decimo quinto, sed distinctius habentur, vt sunt propositi.

Quale peccatum sit detractio.

CAPVT LXIIII.

PEccatum detractionis, mortale est ex genere suo; cùm sit contra iustitiam. Et S. Tho. dicit ex suo genere, esse peius quàm furtum; nam magis est lesiuum proximi, cùm per furtum auferantur pecuniæ, per detractionem verò fama, quæ præstantior est pecuniis Hoc peccatum, est communissimum, vnde Gloss super illud prouerb. 24. *cum detractoribus, ne commiscearis*, dicit; hoc specialiter vitio, penè totum genus humanum periclitatur, Deo est maximè odiosum. Vnde Dauid dicebat; *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.* Aduerte autem, quamuis. ex suo genere mortali sit tamen in tribus casibus, fit de facto venale. Primus est, cùm est materiæ leuitas. Cùm enim est paruum nocumentum in fama, quamuis sit cum intentione nocendi, est veniale.

Tamen aduertè, leuitatem, aut grauitatem materiæ esse pensandam ex tribus.

Primò, ex quantitate ipsius infamiæ in se, id est, vitij quod imponitur, aut boni quod tacetur.

Secundò, ex parte personæ diffamatæ: nam aliquando vitium impos-

Digitized by Google

impositum vni personæ, leuis est infamia, aliquando nulla. Nam multi in vitiis se iactant, vt iuuenes in re veneréa, milites in homicidiis, his autem detrahere imponendo similia, leuis materia reputatur, ac si sit persona religiosa, aut studiosa, grauior est materia. Vnde, Episcopis, personis Ecclesiasticis, publicis, religiosis, detrahere, maius est peccatum. & crescit multùm materia. Hìc autem aduertenda est excommunicatio lata contra scribentes & recipientes libellos infamatorios, contra instituta Sancti Francisci, & Sancti Dominici, quæ excommunicatio est Papalis, & habetur in bulla ex illo qui habetur apud Antoni. 3. part. titul 24. cap. 70. De aliarum religionum institutis, peccatum est detrahere, sed non est subiectum excommunicationi.

Tertiò, consideranda est materia ex parte personarum, numeri, & qualitatis, apud quas infamia inducitur. Nam apud vnum diffamare, minùs est quam apud multos, & apud vnum virum grauem, magis est quàm apud minùs talem. Quando igitur his omnibus adhuc perpensis, leuis materia est, fit veniale; quamuis duo priora potiùs consideranda sunt.

Secundò, fit detractio venialis, vt dicit Sanctus Thomas, secunda secundæ quæstione septuagesima tertia, cùm fit absque intentione expressa nocendi, sed ob iocum, vel aliam causam, sed hoc intellige, nisi sit notabilis infamia, tunc enim esset mortale.

Tertiò, quamuis sit notabilis infamia, & cum intentione nocendi, tamen actus non fuit omninò deliberatus, vt cùm quis inaduertenter, ira graui percitus, alterius crimen propalauit, ita vt in tali manifestatione, non fuerit totius libertatis compos, tunc namque minuitur peccatum, vt sit veniale; sicut in periurio, & blasphemia aliquando fieri solet: si tamen actus sit deliberatus, mortale peccatum esset tantam infamiam alteri intulisse.

De reso-

Digitized by Google

De resolutione aliquorum dubiorum.

CAPVT LXV.

DVbia aliquot sunt, quibus magis in particulari ista materia declaratur.

Primum est, an diffamatum hominem liceat apud eos qui ignorant illius crimen, manifestare; præsertim cum infamatus est per iudicis sententiam in vno loco, an liceat id manifestare in alio loco. Ista quæstio fuit controuersa inter Caiet. opuscul. 16. respon. 9. & inter Adria. quodlib. 11. quæst. 1. Ille affirmat, hic negat: in gratiam tamen resolutionis, sunt duę distinctiones aduertendæ.

Prior est, Aliquis potest esse dupliciter infamatus.

Vno modo, per iudicialem actum, vt qui conuictus est latrocinij coram Iudice, & castigatus est, aut qui pro crimine hæresis punitus est, aut quid aliud infamiæ contraxit in iudicio.

Altero modo, per publicum factum, quamuis extra iudicium vt, qui comminsit homicidium publicè, aut est manifestus latro, vel quid simile.

Posterior distinctio est; Qui sic infamatus est, dupliciter se habet, aut enim post talem infamiam, iam est bonam famam consequutus, tum quia, temporis longitudine tradita sunt omnia oblitioni, tum quia, vitam emendauit. Aut nondum bonam famam est consequutus.

His suppositis, sint aliquot conclusiones,

Quarum prima est, Manifestare crimen alicuius, quocumque modo infamati intentione eri nocendi peccatum est; v. g. si aliquis est publicè conuictus, & punitus pro latrocinio, tamen alius nescit istud, si Petrus huic manifestet, intentione nocendi infamato illi, peccat contra charitatem.

Secunda conclusio; Si quis infamatus, siue per crimen publicum, siue per iudicis sententiam, iam est bonam consequutus famam; qui, absque legitima causa, illius crimen manifestat, peccat contra charitatem, & contra iustitiam, v. g. est aliquis Romę, qui iam

qui iam à multis annis fuit per inquisitores publicè punitus, tamē pòst resipuit, & bonā famam modò habet, nec est qui recordetur illius criminis, si quis hoc aliis manifestat, contra charitatem peccat, & cōtra iustitiam, & consequenter tenetur ad restitutionem. Contra charitatem quidem, quia nocet proximo, contra iustitiā vero (contra Soto libr. 4. q. 10. ar. 2.) quia quamuis per iudicis sentētiam fuerit illi fama antecedens ablata, tamen non sequens; vnde verè possidet bonam famam sequentem, quam qui aufert, iniustè aufert. Liceret tamen in quibusdam casibus.

Primus est, ad vitandum detrimentum corporale alicuius: v. g. si quis existimatus bonus homo, cùm tamen alio in loco esset damnatus latrocinij, versaretur in aliquos, vnde periculum esset ne res eorum raperet, tunc liceret illos admonere, illum conuictum fuisse latrocinij, si aliter non poterat illos auertere à conuersatione illius. Similiter, si quis se medicum iactaret magnum, cùm esset ignarus, quia est in aliorum detrimentum, licet id dicere, in quo casu licet etiam occultum crimen manifestare.

Secundus casus est, cùm vergit in detrimentum spirituale alterius, in quo etiam casu, licet occultum aperire: vt si aliquis est hæreticus, cuius statua combusta est alibi, ignorant tamen in alio loco, vbi periculum est inficiendi alios; tunc licet id reuelare. Similiter licet malos mores aliquorum manifestare, vt admoneamus alios, ne conuersatione illorum peruertantur.

Tertius est, cum est in publicum detrimentum. Vnde, si quis beneficium, aut dignitatem vult assumere, cùm verè sit inhabilis, nec possit iure recipere, quamuis occulta sit inhabilitas, licet reuelare, quia est in publicum detrimentum. De his vide Nauarr. capit. **. inter verba, numero octogintesimo quinquagesimo quarto.

Tertia conclusio, quando nondum est bonam famam consecutus, si per Iudicis sententiam infamatus est, non est contra iustitiam, nec contra charitatem, in eadem vrbe id manifestare ignorantibus, verbi gratia, hodie Petrus est castigatus pro latrocinio publicè, non est mortale peccatum id dicere aliis, qui adhuc nesciebant in eodem loco. In primis non est contra iustitiam, quia illi ablata est fama, & per accidens est, quòd aliqui ignorent, vel apud aliquos bona fama maneat; propterea non est contra charitatem, quia si non tunc, parùm

Digitized by Google

parùm pòst; aliàs diuulgabitur tale furtum, ob id, in nullo iste nocet, hunc tamen diffamare in alio loco, mittendo literas, aut verbo in aliis locis factum narrando, non est contra iustitiam, vt tenet Caiet. loco citato, & Bart. l. ex ea, ff. de postulando, quia iste diffamatus, verè non habet famam, sicut si non haberet brachium.

Esset tamen contra iustitiam in duobus casibus.

Prior est, quando tertia persona infamaretur, vt, si frater diffamati est in illo loco, cui fama aufertur, si fratris infamia illud deferatur.

Posterior est, cùm diffamato aliquod aliud detrimentum corporale obuenit, putà, quia forsan occideretur, vel incarcerabitur, vel priuabitur aliquo bono alio temporali. Nec etiam esset contra charitatem, extra hos casus; nisi quando diffamatus esset præsens in illo loco. Tamen digito notare illum, extra casus secundæ conclusionis, peccatum esset, propterea quamuis sit absens, verisimiliter crederem, quòd nunquam fama illius criminis perueniet ad locum illum distantem. Cùm verò, quis manifestat in alio loco, quò aliàs non perueniret infamia illius, contra charitatem peccat.

Quarta conclusio; Cùm infamia est publica, licèt non per Iudicis sententiam, secundùm Scotum, 4. d. 15. q. 4. non est peccatum, in eadem vrbe aliis manifestare, sicut de infamato per sententiam, dummodò sit verè publica infamia, vt qui occidit hominem in conspectu publico, vel apud maiorē partem est notum illius homicidium, in alio tamen loco distanti, non liceret manifestare, vt dicit Soto loco allegato. Per hæc resoluitur dubium primum.

De dubio secundo.

CAPVT LXVI.

ALiud dubium est, an possit aliquis se infamare. Caiet. v. detractio, dicit ad hoc, duo.

Primum est, quòd nulli licet se infamare, sed peccat non solùm contra charitatem, sed contra iustitiam, & consequenter tenetur

tenetur ad restitutionem, sibi enim debet famam reddere.

Secundum est, quòd non excusatur per torturam, vnde qui in tortura sibi famam abstulit, confitendo crimen quod non fecit, aut reuelando crimina, quod non tenebatur, tenetur, negare iterum si falsum fuit, & pati torturam. Fundamentū Caiet. est, quia nullus est dominus suæ famæ, sicut nec suæ vitæ. Contrariam tamen opinionem tenet S. Thom. 2. 2. q. 73. ar. 4. ad primum, & Soto loco citato, cum communi sententia.

In cuius explicationem, sunt aliquot dicta notanda; Primum est, se infamare, non est contra iustitiam, quamuis sine causa se infamet, nisi ex consequēti. Dico ex consequenti, quando quis se infamando, alium tertium infamat; tunc ratione tertij peccat contra iustitiam, se sine causa infamando; remota tamen alterius infamia, non est contra iustitiam. Nam homo est dominus suæ famæ, sicut & pecuniarum, vnde, eam prodigere, non est contra iustitiam, nec est obligatio ad restitutionem.

Secundum est; Se infamare absque causa, est peccatum contra charitatem, & in duobus maximè casibus, est peccatum mortale.

Prior est, quando infamia est grauis multum, vt qui sibi imponeret crimen hæresis, aut quid simile, non tamen si imponeret, non ita graue crimen; esset mortale, quod non mutuum est famæ ablatiuum.

Posterior est, quando sua infamia aliis nocet, nimirùm, cùm est persona publica, cuius bona fama aliis prodest. Adde etiam, cùm intercedit periurium; esset mortale. Omne enim, firmatum iuramento, mendacium, est mortale. Remotis his casibus, non videtur mortale, præsertim, si non imponit sibi crimen, sed occultum manifestat.

Tertium est, quando aliquis in tortura positus, manifestat crimen alterius verè, quamuis non interrogetur iuridicè, non peccat. Hoc est Soto lib. 5. q. 10. ar. 2. v. g. aliquis iniustè torquetur, vt complicem occultum reuelet, potest iste verum dicere, quamuis grauiter peccet Iudex interrogando, & sic torquendo. Ratio Soto est, quia nullus tenetur cum tanto sui detrimēto, alterius famā conseruare, occultando peccatum commissum illius.

Hoc tamen limitandum est, cùm non est in detrimentum publicum illa manifestatio, v. g. cùm quis interrogatur, vt manifestet aliquod secretum alicuius Reipub. aut alicuius exercitus:

Digitized by Google

ex cuius manifestatione, sequitur graue detrimentum Reipub. aut exercitus illius; vt, cùm comprehenduntur milites vnius ab altero exercitu, solent iniustè interrogari, tunc debet potiùs mori, quam rem aperire.

Secundo etiam limitari debet, cùm quod scit, & interrogatur, cognouit ratione sacramentalis confessionis, tunc mille mortes pati debet potiùs, quàm aperire, & ad hoc, non solùm tenetur confessor sacerdos, sed etiam interpres & laicus audiens confessionem in necessitate, & literatus homo qui consulitur de remedio peccati.

Tertio etiam limitari debet, quando qui peccatum illud scit, via iniusta cognouit, putà vi, & extortione, aut fraude, & dolo, vt qui in occulto peccata alterius audiunt, quæ in confessione dicebantur, tunc debet potiùs mori quàm reuelare, quamuis extra istũ casum confessionis, si vi, aut alio dolo cognouit, non tenetur occultare in tortura graui, nisi sit peccatum, quod in mortem, vel occisionem membri alterius, vel alicuius grauis nocumenti cederet. Cùm enim non ista obueniunt illi alteri, posset excusari vi torturæ. Has tres limitationes ponit Nauar. in summa, cap. 18. num. 32.

Quartum dictum est. Potest aliquis, absque peccato, in tortura, manifestare suum crimen verum quamuis non interrogetur iudicè, & consequenter se infamare. Nec enim tenetur famam sustentare cum tanto labore cùm sit ipsius dominus. Sed hoc intellige, quando non existimat se alteri nociturum in spiritualibus, verbi gratia; Si quis apud multos esset habitus in magna existimatione, & haberet crimẽ occultum, quod si manifestaret, illi ad hæresim cõuerterentur, potiùs talis mortem debet pati, quam manifestare. Similiter, quando sequitur reipub. detrimentum, vt superiùs diximus. Potest etiam sine peccato mortali, confiteri crimen falsò sibi impositum, pro cuius cõfessione torquetur, nec hoc est mortale, quamuis sit ob talem confessionem suspendendus; vt benè dicit Soto loco allegato. Sed hoc intellige, debet citra iuramentum. Nam periurium est mortale peccatum, quamuis si iam commissum est tale peccatum iurando, confessor non debet obligare vt iterum verùm dicat. Intelligendum etiam est, ne noceat alteri, imponendo falsum ei, nam tunc contra iustitiam peccaret mortaliter, quia non est dominus famæ alterius sicut suę, ob id

Digitized by Google

ob id obligandus esset à confessore verum aperire, quamuis patiatur mille torturas. Intelligendum etiam est, ne quod imponitur sibi, sit hæresis. Talis enim forsan mortaliter peccaret. Non tamen post confessionem obligãdus esset negare iterum, nisi aliis nocuerit, auferendo famam, vel detrimentum inferendo, contra iustitiam. Confessor ergo multum ista consideret.

De audiente detractorem.

CAPVT LXVII.

NOn solùm qui detrahit, sed etiam qui detractori consentit, peccat; vt docet S. Thomas, 2.2. q.73. ar.4.

In cuius gratiam, nota dupliciter aliquem posse consentire detractori; Vno modò directè, altero modo indirectè. Directè consentire stat tripliciter.

Primò, quando quis inducit alteri detrahendum, tunc non minus peccat quàm detractor.

Altero modo, cùm non quidem inducit, sed delectatur in illa detractione, ex odio quod habet contra detractam personam, & tunc etiam non minùs peccat, imo aliquando magis, si odium est maius; & de his duobus modis intelligitur illud Bernar. 2. li. de considera. in fine; detrahere, aut detrahentem audire, vtrum horum detestabilius sit, non facilè dixerim.

Tertio modo cùm delectatur, sed non ex odio, sed ob vanitatem, & otiositatem quandam: & tunc frequenter est veniale peccatum; licèt detractor aliquando mortaliter peccat. Dico frequenter, & non semper, quia aliquando etiam taliter delectari, est mortale, in casu illo, quo non impedire detrahentem, esset mortale, vt statim dicemus. Indirectè detrahenti consentire, est non resistere, seu non prohibere detractionem, cùm quis potest. Aduerte autem, quòd qui non impedit detractionem, aut est persona priuata, aut publica. Voco publicã, superiorẽ, & præfectum illius qui detrahit, vt Episcopũ, & priorem, aut generalẽ, respectu subditorum, patrem respectu filiorum, dominũ respectu

Digitized by Google

seruorum, & famulorum, &c.

De priuata persona, quæ non est superior ipsi detractori; dico aliquando peccare mortaliter, non resistendo detractori, aliquando venialiter, aliquando nec mortaliter, nec venialiter.

Peccat mortaliter, dum ex illa detractione, magnum detrimentum obuenit personæ detractæ. Tunc enim peccat mortaliter contra charitatem, sicut, qui videt furem rapientem bona proximi, & non impedit, cùm possit.

Venialiter verò peccat, cùm non sequitur detrimentum, notabile proximo.

Aliquando verò neutro modo peccat.

Primò quando non impedit ex timore, quia timet sibi probabiliter malum, vel nocumentum magnum, si resistat detractori. Tunc enim non tenetur impedire. Dico magnum, quia quando parùm nocumenti timet, & nocumentum proximi notabile est; tenetur aliquam iacturam pati pro proximo, quamuis non notabilem.

Secundò, quia pudet eum ob reuerentiam, putà quia detractor est prælatus, & dominus est persona illustrissima, audiens verò est inferior, quamuis quando detrimentum est graue, tenetur aliquem pudorem pati ob proximum.

Tertiò, quando putat probabiliter se nihil profecturum, quia quamuis ipse audiens discedat, aut loquatur impediendo, adhuc ille non desistet à detractione; si verò persona audiens est publica, vti diximus, tunc non restituendo, contra iustitiam peccat, & grauiùs, teneturque maius detrimentum pati in resistendo, quam priuata persona. Quòd si nullo modo possit, vel non, sine graui suo detrimento, adhuc etiam non peccat, sicut nec persona priuata. Multùm autem quisque quantum potest, debet fugere detractores, & dicere, & facere cum Dauid. *Detrahentem secretò proximo, hunc persequebar.*

De resti-

Digitized by Google

De restitutione fama.

CAPVT LXVIII.

DEtractor tenetur famam, quam alteri detraxit, restituere. Vt autem ad talem restitutionem teneatur, aliquæ sunt neceſſariæ conditiones.

Prima est, quòd verè abstulerit famam; si enim non abstulit, vel aliqua persona, cui detraxit, erat infamis, vel quia suæ detractioni non est fides adhibita, non tenetur,

Secunda est, quòd contra iustitiam abstulerit. Vnde Iudex iustam ferens sententiam, & accusator, & testis, & denuncians, & alij qui iustè famam alterius auferunt, non peccant, nec tenentur restituere. Quòd si faciant ista ex odio, peccabunt quidem, sed contra charitatem, ob id restituere non obliganur.

Tertia est, quòd persona detracta, non recuperauerit famam alia via, puta, quia aliquis detractorem conuicit mendacij, vel quia ipse, suo opere famam bonam recepit. Tunc enim detractor non tenetur restituere.

Quarta est, quòd persona detracta non condonauerit famam, aut remiserit. Si enim pretium accepit, pro infamia, vel gratis nolit sibi restitui, tunc detractor non tenetur. Non tamen semper potest aliquis famam remittere; non enim potest, cùm est persona publica, cuius infamia nocet alijs; nec potest cum ex ipsius infamia sequitur alterius infamia, vel detrimentum; nec etiam, cùm est infamia contra fidem, vt de crimine hæresis. Cùm tamen solius ipsius est infamia, & nocumentum, nec de tanto crimine est, potest condonare, aut pretio aliquo commutare. His positis conditionibus, tenetur detractor ad restitutionem.

Digitized by Google

De modis restituendi famam.

CAPVT LXIX.

QVatuor modis aliquis potest famam alteri auferre. Vno modo imponendo ei crimen falsum, vnde infamiam contraxit, & qui sic infamauit, tenetur coram his, in quorum præsentia tale imposuit crimen, asserere se esse mentitum, & falsum dixisse, & si opus est, id iuramento confirmare debet, vt credatur, & qui libellos infamatorios contra aliquem edidit, tenetur alios in contrarium facere, qui tam efficaces sint ad auferendam infamiam, sicut primi fuerunt, ad inferendam.

Alter modus auferendi famam est, cùm quis crimen alicuius, verum quidem, sed occultum manifestat, & tunc non tenetur sic restituere famam, vt dicat se falsum dixisse; hoc enim esset mentiri, quòd nullus debet facere, sed debet in præsentia illius, cui crimen manifestauit, illum sæpe laudare, vt quantùm fieri possit, bonam opinionem habeat ipsius. Aliquando etiam bonum erit dicere, se iniustè dixisse crimen illius, vt per hanc æquiuocationem intelligant alij, illud fuisse falsum, vt qui morti proximus est, & alterius crimen, propter quod morte plectetur, occultum manifestauit, tunc coram notario deberet dicere, se malè & iniustè dixisse, nam verum secretum patefaciendo, peccauit, contra iustitiam enim manifestauit. Attende tamen quòd qui prædicto modo, vel isto secundo infamat aliquem, tenetur de damno illato, quod infamatus ob infamiam incurrit, verbi gratia, si quis ob crimen sibi falsò impositum, vel contra iustitiam manifestatum, perdit beneficium, vel officium aliquod, vel aliquod temporale bonum, tenetur detractor ad restitutionem talis damni. Attende etiam, quòd si crimen occultum, quod quis manifestauit, accidat, postea manifestum fieri, detractor a famæ restitutione liberatur, sed tamen peccauit detrahendo, quamuis, si aliquod damnum infamatus incurrit ob illam detractionē, antequam esset publicum peccatum, tenetur detractor restituere.

Tertio modo, Aliquis famam potest auferre, negando crimē, quod

Digitized by Google

quod alter ei verè imponit, & consequenter faciendo mendacem; verbi gratia: Aliquis accusat aliquem coram Iudice de crimine vero, iste negat, & negando infamat accusatorem, quia existimatur homo mendax, & iniquus; tunc si iuridicè accusatur, ita vt possit probari, & probet crimen, si negat, verè infamat, & tenetur restituere, tamen si non probatur crimen, tunc Caietan. verb. restit. cap. 10. dicit obligari ad restitutionem, tamen contrarium tenet Sylu. resti. 3. § 3. Et ita tenendum est, quamuis reus peccat, mendacium dicendo, & mortaliter, si periturus sit. Tamen non tenetur reddere famam alteri, qui iniquus extitit accusator.

Quarto modo, potest aliquis famam alteri auferre, crimen manifestando, imperfectè dicendo, se audiuisse ab alio, Petrum esse adulterum, vel quid simile, & quamuis Caietan. 2. 2. quæst. 62. ar. 6. & Sco. 4. distinct. 15. putent non esse detractorem, tamen contrarium tenet Soto, lib. 4. q. 6 ar. 3. & verè ita est. Nam negari non potest, qui audiunt ab aliquo dicente se audiuisse, Petrum crimen commisisse minorem famam, & opinionem habere de Petro; ob id, ad aliqualem tenentur isti restitutionem, si verum dixerunt, saltem laudandi illum alium, & minuendi certitudinem dicti illius à quo audiuit, si sine mendacio fieri potest.

De tribus dubiis circa restitutionem famæ.

CAPVT LXX.

DVbitare aliquis potest, an cum detrimento famę propriæ, aliquis teneatur restituere alterius famam, quã detraxit.

Dico primo, quòd tenetur etiam cum propriæ famæ detrimento, alienam iniustè ablatam reddere, sicut tenetur qui furatus est res alienas, cum propriarum detrimento eas restituere, & aliquando cum maiori suo detrimento, quàm sit alterius infamia.

Dico secundò cum Sco. 4. d. 15. cùm, qui infamauit est persona publica, aut illustris, & magni momenti, infamatus autem

Digitized by Google

est mediocris conditionis, non tenetur illustris, & talis persona, cum tanto detrimento, famam illi restituere, licèt iniustè ablatã, sed potest resarcire pecunia. Et hoc tenet Soto loco allegato, quãuis etiam iste nolit pecunia sibi resarciri. Sed tamen hoc intellige semper, quando est notabilis multùm excessus conditionis vnius ad alterum.

Alterum dubium est, an cum periculo vitæ teneatur aliquis reddere alteri famam. Dico, si infamatus idem etiam periculum vitæ subeat, absque dubio tenetur ille famam reddere, etiam cum proprio vitæ periculo, vt qui crimen hæresis imposuit alicui, vnde ille comburetur, nisi detractor se falsum dixisse affirmet, ob quod occidetur, tunc tenetur verum apperire. Hic attende, quòd ille qui subit periculum, non hoc patitur ex impositione alterius, sed tantùm ob peccatum alterius, tunc hic non tenetur verum dicere, verbi gratia; Petrus occidit Ioannem; ob errorem comprehenditur Martinus, & morti adiudicatur, tunc Petrus non tenetur se manifestare, quia ipse non imposuit Martino, sed testes. Quòd si vellet se manifestare, aliquando benè, & meritoriè faceret, in illo nempe casu, quando aliquis potest licitè pro alio vitã exponere. Quando verò imposuit falsum, & persona detracta non subit periculum vitæ, sed tantùm famæ, aut similiter etiam rerum temporalium, detractor verò si manifestet, vitæ periculum subit, tunc dubium est, & quamuis Caie. loco allegato existimet, nunquam obligari aliquem, cum periculo vitæ propriæ restituere famam, aut res alterius, tamen ego puto cum Soto esse dicendum, quòd si notabilis sit infamia tenetur etiam cum vitæ periculo resarcire. De hoc tamen superiùs plura diximus, dum de restitutione tractaremus.

Tertium dubium est, cùm sunt duo, qui se ad inuicem infamarunt, an possit alter licitè non reddere famam alterius. Dico, cùm infamia æqualis est, id licitè potest fieri, sicut fit in pecuniis, cùm duo inuicem rapuerunt res alterius æqualis valoris, quamuis vterque peccauit. Sed aduerte, quòd si vnus vult alteri famam reddere, iste tenetur etiam illi suam reddere, nec potest cogere vt non reddat, sed isto non reddente, non tenetur restituere.

De nono

Digitized by Google

De nono præcepto, Non concupiſces res proximi. Ex cap. xx. Exodi.

CAPVT LXXI.

AVaritiæ peccatum in hoc præcepto prohibetur. In cuius explicationis gratiam, quid Auaritia ſit, explicare oportet. Eſt autem auaritia, appetitus diuitiarum voluntarius, & immoderatus. In qua deſcriptione quatuor ſunt particulæ.

Prima eſt, *appetitus*. Voco appetitum, actum quo volumus, ſeu deſideramus rem aliquam.

Secunda eſt, *diuitiarum*. Non enim appetitus cuiuſcunque, auaritia eſt; nam ſi eſt honorum, & propriè æſtimationis, Superbia eſt; ſi rerum carnalium, Luxuria; ſi verò diuitiarum, Auaritia.

Tertia particula eſt, *voluntarius*. Dicitur voluntarium, quod eſt ſpontaneum, & liberum, quod homo poteſt facere, & nō facere. Quando argo homo ſic appetit quod in ſua eſt poteſtate non appetere, ſicut appetere, tunc talis appetitus dicitur voluntarius. Et hoc neceſſarium eſt, vt appetitus dicatur Auaritia; non enim peccatum eſt, quod voluntarium non eſt. Sed adhuc non ſunt iſta ſatis ad auaritiam; ſed opus eſt quarta particula, vt ſit appetitus *immoderatus*, id eſt, ſine modo, ſine menſura, ſine regula. Regula autem, qua talis appetitus menſurari debet, triplex eſt, Iuſtitia, Charitas, Liberalitas.

Quando igitur appetitus eſt contra iuſtitiam, tunc auaritia eſt; quod duobus modis contingit.

Primò, quando aliena appetit, modo illicito habere, vel habita retinere, vt, qui vult pecunias alterius, ita vt ſi poſſet, etiam per furtum, vel rapinam, vel vim, vel modo ſimili habere, vtique acciperet, aut ſimilibus modis habita vult retinere, & talis appetitus voluntarius, eſt peccatum mortale, niſi materiæ leuitate, fiat veniale.

Altero modo, quando vult habere, quæ ipſi non poſſunt iuſtè dari, nec data poteſt licitè retinere, vt qui ſciens ſe omnino

Digitized by Google

indignum & aptum, vel beneficium, aut officium deliberatè appetit, aut habitum vult retinere, peccat auaritia contra iustitiam.

Tunc autem est appetitus contra charitatem, quando homo sic suis rebus afficitur, vt eas præferat diuino præcepto, & sit paratus retinere, quamuis præceptum dilectionis proximi non seruetur. Obligatur enim homo lege charitatis, in extrema, aut graui necessitate proximi, ei succurrere, cùm possit. Cùm igitur aliquis sic appetit suas res, vt sit paratus in nullo casu subuenire, aut in tali casu nolit subuenire, auarus est, & est mortale peccatum talis appetitus sine modo charitatis. Quando verò sic est appetitus ille, vt nec contra iustitiam sit, nec contra charitatis præceptum, sit tamen contra liberalitatem, qua homo ex superfluis, & ex his quę non sunt multùm necessaria, habet quandam obligationem *subuenire* necessitatibus aliorum, quamuis non grauibus, tunc (vt plurimum) est veniale peccatum, saltem ex genere suo, nec fit mortale, nisi contra iustitiam, aut contra charitatem sit. Est ergo auaritia, diuitiarum appetitus voluntarius, & immoderatus. De Auaritia tractat S. Thomas, 2. 2. q. 118. quę est contraria iustitię, charitati, & liberalitati.

Quid gabella, & quotuplex.

CAPVT LXXII.

VT Auaritia in particulari consideretur, oportet ab exactione gabellarum incipere. Videtur autem gabella sic definiri posse: Gabella est tributum publicum, à Principe in cōmunē vtilitatē exactū. In hac difinitione, quatuor sunt partes.

Prima est, *tributum*. Voco tributum id, quod aliquis dat, seu contribuit, siue pecunia sit, siue pecunia æstimabile.

Secunda est, *publicum*: nam gabella non ab vno aut altero exigitur, sed à communitate.

Tertia est, *à Principe*. Per Principem intelligo, publicam potestatem, non enim est priuati hominis exigere gabellas, nisi superioris potestatis, vt dicetur inferiùs.

Quarta est, *in communem vtilitatem*. Non enim gabella contribuitur, nisi in bonum, & vtilitatem publicam. Vnde, si dantur aliquando

Digitized by Google

aliquando ad Regis sustentationem, id est, quia Regis conseruatio, vtilitas est publica. Vides in hac descriptione causam materialem, efficientem, & finalem; Materialis, est tributum: efficiens est, Princeps, seu publica potestas: finis est, communis vtilitas. Multis modis potest & solet diuidi gabella, de quib⁹ vide Syl. ver. grabella, 1. nec doctores sibi constant in his nominibus, tamen qui magis videntur in vsu, quatuor sunt.

Primus modus dicitur vectigal, à vehendo, quod ex mercibus quæ inuehuntur in ciuitatem, soluitur. Fuit autem institutum, istud tributum, ad expensas pro extructione pontium, & viarū, & ædificiorum communium, & iam ad Principum sustentationem. Dicitur portorii, eò quòd in porta ciuitatis soluitur. Dicitur Italicè, Dogana. Dicitur etiam pedagium.

Alter modus est, qui soluitur pro ducatu viæ, vt homo securum habeat iter à latronibus, & dicitur, guidagium, quod aliquādo è mercibus, aliquando è sola persona soluitur.

Tertius modus est, qui soluitur ex his quæ in ciuitate emuntur, & venduntur, & dici potest vocabulo restricto, gabella. Defectu enim nominis, commune applicamus particulari.

Quartus modus dicitur Italicè tallia, id est, summa aliqua, quam Princeps aliquando pro occurrentibus necessitatibus, solet exigere ab inferioribus. Hæ species, seu modi gabellæ, videntur communiores, & magis in vsu esse.

De iustitia exigentis vectigalia.

CAPVT LXXIII.

QVatuor sunt necessaria, vt prima species Gabellæ iusta sit. Primum est, ex parte causæ efficientis, vt sit imposita ab Imperatore, pel Rege, vel Cōcilio generali, vel sit tā antiqua, vt memoriā vincat hominū. Ita habetur in c. super quibusdā. de v. signifi. Cum Cōcilio Doctores intelligunt Papam, qui ex se potest exigere, Sub Rege, Tabiena, & Armilla intelligunt ciuitates Italiæ, quæ multum habent imperium, id est in tem-

in temporalibus nulli subſtant. Vnde conſequenter intelliguntur Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, & ſimiles. Quando autem aliquis abſque facultate talium noua imponit vectigalia, iniuſta ſunt, & excommunicatus eſt in cœna Domini, qui ſine facultate noua pedagia imponit. Etiam iniuſtum eſt vetera augere, & (vt aliqui volunt) etiam incurrunt ij excommunicationem prædictam. Tamen Armilla ver. gabella, §. 8. & Roſel. excommunicatione, quadrageſimo quarto, parag. quinto, dicit non incurrere, quia ibi ſolum habetur, qui noua imponunt, pœnę autem ſunt reſtringendæ. At in contrarium eſt cōmunis opinio, quam tenet Ange. ver. pedag. §. nono, & Sylueſt. excommunicatio. 7. § 14. Nauar. cap. 29. num. 58.

Secundum eſt, ex parte materiæ, ſuper quam imponitur vectigal. Non enim de his quæ in proprios vſus inuehuntur, exigenda eſt gabella; hoc enim eſt prohibitum, C. de vectigal. l. vniuerſi, vbi prohibetur, ne vectigal exigatur de his quæ in proprios vſus inuehuntur, aut ad ſoluendum fiſco, aut de his quę reuehuntur ad colendum rus. Talia autem vectigalia exigere, non ſolùm eſt peccatum, ſed excommunicationi cœnæ domini annexum, vbi excommunicantur, qui prohibitia pedagia exigunt.

Tertium eſt, ne exigatur à perſonis Eccleſiaſticis; nam cap. quamquam, de ſenſibus, prohibetur ſub excommunicatione Epiſcopali, ne vectigalia exigantur à clericis, quod intelligitur de his, quę in proprios vſus inuehuntur, ſecus de mercibus, quę negociandi cauſa vehuntur. Dices, quę igitur differētia eſt, inter ipſos, & laicos? Dico, quòd ante bullam cœnæ, non erat excommunicatio contra exigentes à laicis, poſt bullam verò cœnæ, eſt excōmunicatio non ſolum à clericis, ſed etiam a laicis exigere, & iam non eſt Epiſcopalis. Rurſus, vt dicemus, differentia eſt, quod collectas ex proprio vſu, licet à laicis, ſed non à clericis exigere, ſine licentia Papæ.

Quartum eſt, vt ſit gabella moderata. Quam moderationem Bald. aſſignat, ſuper l. 2. C. de iure aureor. anul. vt non excedat tertiam octauæ partis mercium. His conditionibus, adde ſinē ſuperius poſitum, vt ſit communis vtilitas. Nam cùm Principes in proprios luxus & prodigalitates exigunt, non excuſantur à iuſtitia diuina. Nota neceſſarium etiam eſſe, vt vectigalia non excedant. 24. partem mercium ex quibus exiguntur. Hic aduerte,

Principes

Digitized by Google

Principes videntes se non posse exigere gabellas ex his, quæ in proprios vsus inuehuntur à ciuibus, nomen mutarunt, & idem pretium, & tributum exigunt, sed vocant collectas, quas dominus Caiet. non probat, ver. vectigal. Tabiena ver. & Armilla, probant cum limitatione: putà, cum distinctione procedendo; Regibus, & potestatibus secularibus non licet, nisi cum duabus conditionibus, quas ponit Tabien.

Vna, vt sit propter grauem necessitatem.

Altera, quod a propriis subditis tantùm exigatur, non à forensibus. At Pontifici, quia ipse non substat legibus Imperialibus, licet etiam à forensibus exigere, per suum statum transeuntibus, non tamen sine vrgente necessitate, quę in vtilitatem communē tendat, & reuerà vix potest talis necessitas accidere, nam videtur iniustitia hic committi, cùm plus soluat, qui plus in proprios vehit vsus, plus autem inuehit, qui plus indiget. Quomodo ergo iustum est, plus exigere, à plus indigente? Melius fieret, si talis gabella aliter suppleretur.

De iustitia exigentis Guidagia.

CAPVT LXXIIII.

TAbiena benè dicit non licere dominis ista guidagia exigere, quia ipsi tenentur suas terras securas facere, & quietas. Quòd si aliquid possint exigere, tunc tenentur ad restitutionem eorum, à quibus viatores spoliantur, cùm eorum negligentia accidit, quia custodias non ponunt. Cum igitur hoc in vsu non sit, non licet eis talia exigere. Licet tamen istis rusticis accipere aliquid à viatoribus, vt viam doceant, vt ipsos comitentur ad securitatem, quia ad hoc non tenentur isti de iustitia. Ob id, pretium recipere possunt. Guidagia etiam non imponi possunt, nisi à quibus vectigalia, c. super quibus, de vect. significi. Circa primam verò speciem gabellæ, non videtur necessarium, vt imponatur ab Imperatore, Rege, vel aliis prædictis personis. Potest enim imponi, etiam à dominis subditis Principibus, nam caput illud prohibens

Digitized by Google

hibens impositionem gabellarum, omnibus, præter prædictas personas, non procedit, nisi de pedagiis, & guidagiis; reliquæ verò tres conditiones, vt moderatum sit pretium, & non exigatur ab Ecclesiasticis personis sine licentia Papæ; & non exigatur ex his quæ in proprium vsum emuntur, necessariè, sunt. Et quamuis ista tria possint aliquando non seruari, tamen debet esse in necessitate aliqua vrgente, & in bonum commune vergente, cui aliunde vix, aut nullo modo possit succurri. Quæ quidem necessitas, vix potest occurrere. Vnde, tales gabellæ, quæ ex his, quæ ad sustentationem propriam emuntur, exigi solent, magnam speciem habent iniustitiæ, & vix possunt testificari. Et ex hac parte, illa gabella quæ apud Hispanos dicitur, *alcaualà*, videtur iniusta, quæ quidem exigitur, tum è mercibus, tum ex his quæ in proprios vsus emuntur, nec solùm ex hac parte iniusta videtur, sed etiam quia iam cessauit finis propter quem fuit imposita, puta bellum Granatæ, & quamuis bellum esset, Reges illi sunt adeò diuites facti, & gabellæ etiam aliæ adeò pingues, vt posset prouideri sufficienter absque tanta exactione.

Circa Talliam verò, obseruandæ sunt conditiones tres, quarum vel vna deficiente, iniusta censebitur.

Prima, vt non imponatur, nisi ob communem & publicam vtilitatem, qua cessante statim cesset. Vnde, non benè faciunt, qui exigunt gabellam, vel talliam aliquam quotannis, pro murorum erectione, vel pro fortificanda ciuitate, vel pro alio bono cõmuni, & cessantibus finibus his, adhuc exigunt tales gabellas.

Secunda est, vt nõ imponatur, nisi graui existente necessitate cõmunis vtilitatis, cui vix potest ex alijs publicis redditibus succurri.

Tertia est, vt modo iusto imponatur, nec oneretur plus pauper quàm diues, cùm iustitia potius exigat, vt qui plus habet, plus ab eo exigatur. Est autem hîc considerandum, quod licèt Principes possint facere aliquos exemptos à solutione gabellarum, debent tamen ita facere, vt quod ab aliis exacturi erant, non oneretur super alios pauperes. Esset enim tunc ex aliena arca facere eleemosinam. Cum autem hoc necessarium est in omni gabella, & cessante fine propter quem imposita est, ipsa cesset; nisi alius æqualis finis successerit, ex qua parte, multæ gabellæ, multum habent ex iniustitia admistum.

De iusti-

Digitized by Google

De iustitia soluentis Gabellas.

CAPVT LXXV.

QVatuor punctis continentur ea, quæ ad soluendas gabellas pertinent.

Primum est, nullus tenetur reddere pœnam impositam non soluentibus gabellas, quamuis non soluerit, nisi prius condemnetur per iudicis sententiam, v.g. est pœna, qui non soluit gabellam mercium, perdit totas merces, si quis est, qui noluit soluere, quamuis peccauerit, tamen non tenetur restituere talem pœnam, donec per Iudicem damnetur. Hæc est communissima doctorum tententia. Secundum est, quando gabella cognoscitur iniusta, nullus peccat non soluendo Gabellas, nec tenetur tales restituere. Est autem iniusta gabella, quando deficiunt conditiones superius positæ.

Tertium est, quando gabella est iusta, aut non est certum esse iniustam, tunc peccatum est nõ soluere, & obligatur homo ad restitutionem, quia est contra iustitiam. Dixit autem, quando non cognoscitur iniusta, quia est subditus, nisi ei nota sit iniustitia, debet facta fraude, quam vt multa probare. Vnde. 23. quæst. 1. c. quid culpatur, dicit Papa, milites posse pugnare in bello iusto, vel in bello, de quo non sunt certi esse iniustum.

Quartum est, sufficit soluenti gabellas, sine vlla fraude merces suas vehere, paratus soluere gabellam, quòd si non exigatur ab eo, non tenetur, pie querere exactores. Ista est. Tabien. ver. pedagium, §. 8. & Soto lib. 3. de iusti. in fine. Dixi, *sine, fraude*, quia nõ licet abscondere merces, nec pacisci cum custodibus, vel alijs vti dolis. Tunc enim a restitutione non excusantur, sed debet apertè, & absque fraude, ac si gabella non esset exigenda, procedere. Adhuc autem limitandum hoc videtur, quando est consuetudo in illis terris exigere, & custodias ponere. Quòd si consuetudo esset, quòd ipsimet præsentarent merces, vtique tenerentur hoc facere in gabella iusta. Soto adhuc limitat, dummodo non sit gabella magni momenti; sed ego puto, si dubia esset gabella, quòd adhuc non tenetur, dummodo, vt dixi, fraude non vtatur. Sunt autem valdè dubiæ istæ gabellæ, quæ exiguntur ex his, quę in proprios vsus, & familiæ quis emit.

Quid

Digitized by Google

Quid beneficium, & quotuplex.

CAPVT LXXVI.

BEneficium, vt in præsenti sumitur, & aliàs, sacerdotium dicitur. Sic definiri posse videtur: Est ius percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis, clerico, propter diuinum officium competens.

In qua definitione quatuor sunt partes.

Prima est, ius percipiendi fructus, id est, facultas seu potestas secundum iustitiam recipiendi, & exigendi fructus, puta, pecunias, vel alia in sustentationem necessaria.

Secunda pars, *ex bonis Deo dicatis.* Aduerte, in principio nascentis Ecclesiæ, illi Christiani sua bona, seu magnam partem eorum offerebant Deo, in substentationem eorum, qui Ecclesiæ inseruiebant, & in præparationem eorum, que necessaria erant diuino officio, putà vasorum, templorum, & aliorum. Vnde ex his bonis, & decimis, quæ etiam in tales vsus soluebantur, collecta erat magna summa reddituum Deo dicatorum; quæ post, diuisa est in quatuor partes à Papa Syluestro, vt habetur cap. 4. suorum decretorum: Vna data est Episcopo, altera fabricæ Ecclesiæ reseruata est; altera inter clericos talis Ecclesiæ diuisa, pro ministeriorum qualitate; quarta pauperibus. Est ergo beneficium, ius exigendi fructus ex ista parte, quæ personis ecclesiasticis obuenit.

Tertia pars est, *clerico competens*; nam seculares non possunt de iure habere beneficia.

Vltima pars est, finis, nimirum *ob diuinum officium*, quod in laudibus diuinis consistit, in sacrificio Missæ, & sacrorum administratione, non quòd isti redditus dentur in pretium, sed in sustentationem talium personarum, vt à cura sibi prouidendi liberè Deo melius vacare possint. *In populi vtilitatem*; In ista quatta porte, differt beneficium, à præbenda, putà, quod non est annexa canonicæ. Nam præbenda datur homini seculari, non ob tale officium, sed, vel quia benè meritus est de Ecclesia, vel quia in spi-

Digitized by Google

in spiritualibus seruiẽ eccleſiæ, vel ob paupertatem, vel aliam honeſtam cauſam. Vnde talis præbenda, eſt ius percipiendi fructus, ſed non od diuinum officium; ob id, non eſt beneficium. Et in hoc eodem differt à penſione, quæ propter tale officium non datur, licèt in reliquis conueniat. Circa ſpecies ſeu modos beneficiorum, Sylu. ver. beneficium 1. dicit multa; mihi videtur magis ad rem, diuidi poſſe in quatuor genera. Quidam enim habent curam animarum, & iuriſdictionem exteriorem, vt Epiſcopatus, Abbatiæ aliquæ, & Prioratus, quidam neutrum habent, ſed tantùm officium diuinũ, vt beneficia dicta ſimplicia, capellaniæ, &c. Alia habent iuriſdictionem, ſed non curam animarum, quæ in adminiſtratione ſacrorum cõſiſtit, & huiuſmodi ſunt aliquę Abbatiæ, quæ dicuntur iuriſdictionales; Similiter dignitates, vt Archidiaconatus, & decanatus, quædam iuriſdictionem in in choro habent. Quædam quarto loco, curam habent animarum, ſed non iuriſdictionem, vt beneficia, quę dicuntur curata.

Quis poteſt conferre beneficia.

CAPVT LXXVII.

PArum ad confeſſores pertinet ſcire hoc, tamen ad doctrinæ plenitudinem dico aliqua.

Primum eſt: Papa de plenitudine poteſtatis, habet facultatem conferendi vbique terrarum, beneficia quæcumque. Eſt enim ſummus dispenſator rerum eccleſiaſticarum.

Secundum eſt, de iure ad ordinarium ſpectat, beneficia ſuæ dioceſis conferre, niſi ſit aliquod ſtatutum in contrarium, vel aliqua immemorabilis conſuetudo; tunc enim alius ab ordinario poſſet conferre.

Tertium eſt, capitulum non poteſt conferre beneficia per ſe, niſi in tribus caſibus.

Primus eſt, quando ordinarius eſt ſuſpenſus à collatione beneficiorum, vt non poſſit conferre, aut excommunicatus ca. tanta de exceſ. prælato.

Secundus, quando vacat ſedes, & tale beneficium, quod capitulum,

Digitized by Google

tulum cum Episcopo solebat prouidere, tunc enim Episcopo, aut ordinario vacante, solum capitulum potest conferre; secùs, quando solus ordinarius conferre debebat.

Tertius, quãdo est beneficium iure patronatus, quamuis enim solus ordinarius conferebat; sede tamen vacante, potest capitulum. Extra istos casus, non potest de iure, secùs si aliquod spirituale habebat priuilegium, vide Sylvest. beneficium, 2. Aduerte tamen, aliud esse beneficium conferre, aliud resignare, præsentare, & eligere. Conferre est, dare ipsum ius, & titulum exigendi fructus; & potestatem exercendi officium, & hoc solùm ad prædictas personas pertinet. Resignare verò est, signare & determinare aliquem, cui beneficium conferatur; & hoc facit, qui vnum habet beneficium, & vult in alterum transferre. Eligere verò est, vnum aliquem offerre ordinario, vt beneficium conferatur ei, & hoc possunt sæculares facere, & olim fiebat, & modo fit in aliquibus locis, in quibus populus, aut capitulum eligit vnum, vel duos, vt eis beneficium conferatur. Præsentare est, cùm absque suffragiis id facit aliquis ex facultate sibi consessa, vt qui habent ius patronatus, vnum præsentant, cui ordinarius beneficium conferat. Hi tres modi semper indigent primo, qui fit per prædictas personas. Contingit ergo modis quatuor aliquem dare beneficium, aut per viam collationis, aut per viam resignationis, electionis, aut præsentationis.

Quomodo aliquis debeat dare beneficia alteri.

CAPVT LXXVIII.

QVicumque aliqua via ex prædictis quatuor, alteri dat beneficium aliquod, duo debet obseruare:

Primum est, vt det gratis, id est, absque pretio vllius rei pecunia appretiabilis. Tunc enim esset graue peccatum symoniæ, de qua dicemus inferiùs.

Secundum est, vt det iustè. Iustitia autem in duobus consistit. Primum est, vt det digno; Qui enim vllo modo dat beneficium in-

Digitized by Google

cium indigno, quem scit indignum, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem Ecclesiæ, cuius redditus malè locat. Quantum autem sit hoc peccatum, indignis beneficia conferre, hinc videri potest.

Primò namque iniuria Deum afficit, quia ipsum priuat honore, & culto suo, ad quem beneficium est institutum.

Secundò, iniurius est Ecclesiæ, quia redditus ipsius malè collocat, dando ipsi ministrum ineptum.

Tertiò, iniurius est multis dignis, quibus tale beneficium poterat dari. Graue ergo peccatum est, beneficium dantis indigno. Dices quæ sunt necessaria ad hanc dignitatem? Dico, tertia.

Est enim necessaria scientia, saltem eorum, quę ad suum officium spectant.

Secundum morum, compositio, & rectitudo? Qui enim corruptus est moribus, ineptus est ad Dei officium, & consequenter ad beneficium.

Tertiò, aptitudo ad exercendum tale officium.

Qui enim doctus, & bonus est, tamen nescit exercere officium illud, vel non potest, quia aliis occupatus, non potest vacare tali officio, vel quia etiam si non occupetur, tamē non est datus praxi, & exercito exteriori, tunc indignus censetur. Est igitur hoc aduertendum, ne indigno conferatur, qui aliter confert, apertè cōuincitur de acceptione personarum. Non enim ex bona causa, & rationabili, moueri potest ad sic conferendum.

Secundum etiam est, in quo talis iustitia consistit, vt digniori detur beneficium. Qui enim prętermittit digniorem, etiamsi conferat digno, peccat, vt tenet S. Thom. 2. 2. quæst. 63. ar. 2. quamuis ad restitutionem non obligetur. Similiter etiam, qui alia via ex predictis dat beneficium. Et licèt aliqui velint non peccare dummodo digno det, tamen probabilior, & communior opinio est, quòd peccat. Ratio enim naturalis id videtur postulare; vt, si aliquis habet pecunias alterius, vt ei ministrum prouideat, profecò debet digniorem, & meliorem quàm potest, dare, aliàs, iniuria afficit ipsum, qui dedit peccuniam, & digniorem. Verum, est, quod debet iste excessus percipi. Quando enim est paruus, aut non benè dignoscitur, nullum est inconueniens, si digno detur, prętertim si speratur maior futura dignitas probabiliter, quàm sit in prętenti. De hoc tamen superiùs diximus,

Digitized by Google

dum de Episcopo loqueremur.

Duo sunt casus, in quibus potest dari beneficium digno, relicto digniori.

Vnus est, in beneficiis patrimonialibus in quibus distribuendis, potest relinqui dignior, si externus est, & eligi cium dignus; si tamen indignus est, non debet vllo modo dari, sed potius externus admittendus.

Alter est, in beneficiis, quæ quis ex rebus propriis instituit, & vult dari iis, qui sibi sunt cognati, de quibus habetur 16.q.7.cap. monasterium. Talia possunt dari digno cognato, relicto digniori non cognato; cui non debet conferri. Quamuis, quando talia curam habent animarum, non est bona talis institutio, vt, si quis instituat monasterium, & velit suam cognatam esse Abbatissam. Sunt ergo beneficia ecclesiastica, gratis, & iustè conferenda, & quacumque via danda.

De accipiente beneficia.

CAPVT LXXIX.

NEcessaria sunt duo accipienti beneficia. Vnum est aptitudo subiecti. Alterum, debitus modus. Circa prius, Concil. sess. 22. cap. 4. statuit, vt non habeat beneficia, nisi qui iuris conditiones habet.

Harum autem prima est, vt sit clericus; Qui enim saltem primam tonsuram non habet, non potest absque speciali Papæ facultate, habere beneficium.

Secundò, vt sit ex legitimo, matrimonio, nec hic absque dispensatione potest accipere beneficium.

Tertio, vt sit legitimæ ætatis, ca. cùm in cunctis, de elect. Determinatur ætas in Episcopo, vt attingat trigesimum annum, in Curato, vt attingat vigesimum quintum. In Concil. verò Trid. sess. 23. c. 6. assignatur ætas aliorum beneficiorum simplicium, vt sit quatuordecim annorum. Sine hac autem ætate, beneficij collatio nulla est, citra dispensationem.

Quartò opus est, vt non sit iuris impedimentum, putà, irregularitas,

Digitized by Google

galaritas, excommunicatio, & alia huiusmodi.

Quinto, vt sit dignitas, quę in tribus prædictis sit, scientia, morum rectitudo, & aptitudo in officium, quæ in pueris licèt actu non sit, sufficit esse in probabili spe.

Sextò, vt non habeat aliquod beneficium. Qui enim vnum habet, non potest alterum accipere, sine dispensatione. Occasione huius; de beneficiorum pluralitate, aliqua oportet considerare, quæ tam pœnitentibus, quàm confessoribus necessaria sunt.

An liceat plura habere beneficia simul.

CAPVT LXXX.

PLura beneficia habere, est de eorum numero quæ mala sunt, tamen possunt bona fieri, si aliquibus bonis circunstantiis copulentur. Explico; sunt aliqua, quæ ex se mala sunt, & nunquam possunt fieri benè, vt mentiri, quocumque modo, & fine quis mentiatur, semper peccat. Non est huiusmodi, plura habere beneficia, nam aliquando licitum est, & bonum. Alia sunt, quæ ex se, indifferentia videntur, nec mala nec bona, nisi fine determinentur, vt ambulare; Quædam ex se mala videntur, tamen cum aliquibus circunstantiis, bona sunt, vt occidere hominem, malum sonat statim, tamen si fiat modo aliquo, putà, in propriã defensionem, aut in Reipub. vtilitatem, bonum est. Huiusmodi est hoc, plura habere beneficia, malum simpliciter est, quamuis, cum quibusdam circunstatiis, benè fieri potest. Statuamus ergo primò, quare malum secundum se sit.

Huius autem rationes multæ sunt.

Primò, quia priuatur Deus cultu suo; magis enim per plures ministros, quàm per vnum colitur.

Secundò, priuatur Ecclesia suo iure. Dũ enim plura beneficia vnus vsurpat, Ecclesia caret suis ministris, & sic destruitur.

Tertiò, fit iniuria aliis dignis, qui beneficio priuantur, dum vnus plurium loca occupat.

Quartò, videtur contra rationẽ naturalem; nam vnum membrum, vnum habet corporis officium, & vnus minister vnum

Digitized by Google

debet habere officium. Vnde Gregorius, dist. 89. c. singula, ita statuit, vt singuli singula haberent beneficia.

Quintò, datur locus ambitionis, dum vnus non contentus his quę habet, plura habere anhelat.

Sextò, pereunt studia bonarum literarum, nullus enim studio scripturę sacrę incumbit, sed scientiis humanis, de pane lucrando, quia vident se non posse vllum pro merito posse consequi beneficium. Non ergo dubium est, quin malum sit secundum se plura beneficia, vnum possidere.

Quando liceat plura habere beneficia.

CAPVT LXXXI.

NOn est ita malum, plura beneficia habere, quin liceat, causis rationabilibus, ea retinere. Causę autem istę, quę hominem in conscientia tutum faciunt, per tres sequentes regulas explicantur.

Prima est; Licitum est, in casibus iure concessis, plura retinere beneficia, etiam curata. Pro declaratione aduerte, aliter se habere ius ante Concil. Trident. aliter pòst. In antiquo jure dicebat, in sex casibus, plura sic habere beneficia, etiam curata.

Primus habetur 10. q. 3. can. vnio; quando sunt exigui redditus beneficij, vt vnus non possit sustentare ministrum talem, qualem indiget Ecclesia illa, habita ratione personę, loci, & temporis, tunc concedit ius, vt plura possint habere, donec faciant conuenientem sustentationem, & sic 21. q. 1. c. illud concessum est, vt vnus sit Archiepiscopus Terraconensis, & Episcopus Fundensis. Sed attende, quòd isti redditus sunt mensurandi, iuxta ministri qualitatem, quo Ecclesia indiget. Si enim Ecclesia potest ministrari per ministrum, qui centum possit alì, non debet beneficium dari alteri qui indiget mille, propter luxus suos, vel sublimitatem suam; sat est Ecclesię, vt tot redditibus, dignum possit habere ministrum.

Alter casus habetur 21. quæst. 1. cap. clericus, putà, cùm est indigentia hominum, id est, cùm non sunt ministri plures, qui retineant

Digitized by Google

retineant beneficia plura, tunc vni conferri possunt. Sed intellige de indigentia, & defectu dignorum, licèt enim multi sint, qui beneficia acceptent, tamen pauci digni sunt, tunc ex defectu dignorum, vni digno plura conferri possunt.

Tertius est, 21. q. 1. c. qui plures, cùm vnum beneficium habetur in titulum, alterum in commendam. Solebat enim tunc beneficium dari alteri beneficiato, donec quereretur dignus, cui posset conferri, quia qui beneficium iam habet, dignus præsumebatur, & tunc dicebatur illud habere in commendatum. Hac via potest vnus plura beneficia habere. Sed attende, quòd non debet esse hoc cum fraude legis, quales sunt commendæ perpetuę, seu ad vitam; tunc enim perinde est, ac in titulum habere, & è contrà ratione cõmendę. Sed humana auaritia inuenit fraudes; cùm enim vnus non possit habere plures Episcopatus, aut beneficia, aut saltem beneficium, tunc habet in commendam perpetuam, quod profectò fraus est contra legem.

Quartus casus habetur cap. eam te. de ætate, & qualit. ordi. & præfici. & cap. quia monasterium de relig. domi. quando duo beneficia vnita sunt, & ad vnum redacta. Sed attende, istas vniones, diuersarum ecclesiarum, non esse licitas, nisi in vtilitatem, vel necessitatem ecclesiarum ipsarum fiant, quia aliter non possunt commodè ministrari, vel ob causas, quę in ipsarum commodum sint. Cùm tamen fiant ob auaritiam, & ad ditandas personas, contra bonum Ecclesiarum, non sunt in conscientia securę. Et sic in Concilium Tridenti. multa dicta sunt contra istas vniones.

Quintus casus habetur, cap. extirpandę de præbend. quando aliquis habet canonicatum in Ecclesia cathedrali, & habet aliquã parrochiam annexam; ratione annexionis, potest vnus plura beneficia habere, quamuis olim, cùm iste casus concessus fuit, canonici erant Episcoporum consultores, ob id, eis concedebatur in cathedrali Ecclesia residere, & vicarium in parrochia constitueret modò autem, cum iam non id faciant, sed aliquando otiosi sint, melius forsan esset, si in parrochia resideretur, & vicarius in cathedrali poneretur.

Sextus casus habetur, cap de multa, de præben. Sublimibus, & literatis personis conceditur plura habere beneficia. Sed hoc intellige, cùm talis sublimitas, & scientia, sunt ornamenta Ecclesię,

Digitized by Google

& vtilitates, aliàs non. Semper enim ante oculos habendum est, vt beneficium non detur, nec accipiatur, nisi in Ecclesiæ vtilitatem, cuius bona sunt, quę distribuuntur. In his casibus; ius antiquum concedebat pluralitatem beneficiorum. Tamen Concil. Triden. quatuor statuit de nouo, quæ nostris temporibus magis conueniunt, sicut ius antiquum illo tempore conueniens fuit.

Primum habetur sess. 24. cap. 13. Non potest vnus plures sedes episcopales habere, quamuis exigui redditus sint, quòd si conueniens videbitur, aliquando vni dari plures, tunc Concil. prouinciale, debet causam examinare, & remittere Pontifici, vt disponatur quod iustum fuerit.

Secundum habetur ibidem; Nullus potest plura curata beneficia habere, nec quæ residentiam exigunt, vt sunt illa, quæ habent iurisdictionem, vel chorum. Quòd si aliquando redditus vnius valdè exigui fuerint, tunc poterit Episcopus dare beneficiū simplex, non tamen cum cura, vel residentia, quòd si non fuerit, alatur tunc ex decimis, vel ex parrochialium contributione.

Tertium est in eadem sess. cap. 17. Nullus deinceps potest habere plura beneficia, etiam sine cura, quocumque modo, nec etiam ad commendam perpetuam; nisi cum vnum ad sustentationem pro ratione personæ, loci, & temporis, non sufficit. Aduerte tamen, quòd Concilium aliter de curatis, aliter de simplicibus loquitur. Nam de curatis, & Episcopatibus, vult, vt qui ante Concilium habuerunt, relinquant, & cum vno maneant, de simplicibus statuit, vt in posterum fiat vt dixi, antecedentes autem in possessione relinquit.

Quartum est, sess. 7. cap. In annexis parrochiis ad canonicatum, Episcopus sua manu constituat vicarium perpetuum cum tertia parte fructuum, nisi aliquādo id videatur aliter conuenire. Hæc sunt, quę modò obseruanda sunt post concilium.

Et prima posita regula sic procedit. Qui plura habet beneficia in casibus à Concilio concessis, tunc licitè habet, quæ de nouo duo sunt pro posteris obseruanda: Quando simplex est cum curato, ratione exigui redditus, & quando ob eandem causam, simplicia plura sunt, Vnde, ius hoc, idem ferè est cum antiquissimo Greg. can. singuli, dist. 89. in quo singuli, singula tantùm habere beneficia sinebantur.

Secunda regula, non obstante isto iure Concilij, qui cum Pontificis

Digitized by Google

Pontificis dispensatione plura, quæcumque, & quomodocumque beneficia habet, tutus est in conscientia. Sed aduerte, vt in foro exteriori possit illa habere, satis est dispensatio, tamen, vt in conscientia, & coram Deo tutus sit, necessaria etiam est causa dispensationis. Hæc autem causa debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, vel ob ipsius Ecclesiæ necessitatem. Quando causa non est in bonum Ecclesiæ, non est bona dispensatio, nec est homo securus coram Deo. Rursus, quamuis ista causa sit, non potest sine dispensatione habere plura plura beneficia pinguia, quia est contra Concil. sed vtrumque est necessarium, dispensatio cum causa conuenienti.

Tertia regula est; Qui hactenus ante Concilium plura simplicia habent beneficia, quamuis retinere possint in foro exteriori securi, tamen in conscientia securi non sunt, nisi causa iusta sit huius pluralitatis: quæ causa debet esse aliqua ex se concessis in iure antiquo, vel quæ sit in Ecclesiæ vtilitatem. Denique plura habere beneficia, quorum redditus excedunt conuenientem sustentationem, habita ratione personæ, loci, temporis, malum est, nec in bona conscientia talis pluralitas retinetur, nec idem est de vno beneficio pinguissimo, quia hoc vnum habet officium, at plura beneficia, plura habent officia, quę sine iusta causa, non debent dari vni, etiam digno. Hæc dicta sint de pluralitate, superest de residentia: sed iam diximus de ea in tertio præcepto. Non sat est, istas habere conditiones ad habendum beneficium, sed modus necessarius est, id est, vt sine symonia habeatur, sed gratis, & absque pretio: sed de symonia paulò inferius dicemus postquam de pensionibus beneficiorum aliquid dixerimus.

Quid pensio, quotuplex, in quibus à beneficio differat.

CAPVT. LXXXII.

PEnsio sic potest describi: Est ius percipiendi fructus, ex alieno beneficio.

In declaratione, nota in beneficio duo esse.

Digitized by Google

Altrum est, dignitas quędam Ecclesiastica, ad aliquod officium in Ecclesia ordinata, & ista vocatur titulus.

Alterum est, ius quoddam percipiendi fructus, ex bonis Deo datis. Aliquando vm & eidem vtrumque inest, & tunc non est pensio; aliquando accidit, vt vnus habeat titulum, & alter habeat ius percipiendi fructus omnes, aut partē aliquā eorum, & tale ius dicitur pensio, & qui istud ius habet, dicitur pensionarius. Ex hoc patet declaratio pensionis, quantum ad eius definitionem.

Pensio triplex est, quædam est temporalis, quædam spiritualis, quędam media, nec omninò temporalis. vt prima, nec spiritualis vt secunda.

Temporalis est, quę datur etiam laicis, pro aliquo ministerio temporali extra ecclesiam exhibito, vt militi, vel duci pro ecclesia pugnanti, dari solet pensio aliqua, siue perpetua, siue temporalis, ex bonis ecclesię. Similiter alteri, negotia eidem ecclesiæ agenti temporalia, vt œconomis & aliis huiusmodi. Tales sunt pensiones datæ Regibus Hispanię qui habent tertiam partem decimarum. Hoc enim est datum ab ecclesia, pro defensione, & pace, in qua sustentant Ecclesiam ab inimicis.

Spiritualis est, quę datur ob officium aliquod spirituale erga ecclesiam, vt quę datur concionatori, propter concionem, & coadiutori Episcopi, vel parrochi, vel sacristano, vt ecclesiam prępararet, & ei inseruiatur.

Media est, quę datur alicui ob resignationem, vel cessionem beneficij, & hęc communiter hodie vsitatur. Cùm enim quis alteri suum resignat beneficium, retinere solet pensionem aliquam, vel cùm cedit iuri, quod habet circa tale beneficium.

Istæ tres pensiones, multum à beneficio differunt, quamuis quędam minus, quędam magis. Beneficium enim, inter alias, habet istas quatuor proprietates.

Prima est: Qui habet beneficium, tenetur persoluere, singulis diebus, horas canonicas, vt aliàs diximus.

Secunda: Non potest beneficium vendere, nec mutare pro re vlla, vel pretio temporali.

Tertia: Potest commutare cum altero beneficio, & dignitate spirituali.

Quarta, si ducit vxorem, perdit beneficium, nec potest vllo modo retinere. Ista competunt beneficio.

Pensiones

Digitized by Google

Pensiones autem, non omnia ista habent.

Sed prima pensio quę temporalis est, habet quatuor contraria, non obligat ad persoluendum horas, nec ad aliud recitandum; potest enim vendi, & mutari pro re temporali, non potest commutari pro beneficio ecclesiastico, quia esset symonia, non perditur propter matrimonium.

Secunda autem pensio spiritualis, non obligat ad persoluendum horas, sed solùm ad exhibitionem ministerij, propter quod pensio datur. Non tamen potest vendi, nec redimi, & in hoc cum beneficio competit, sed non potest commutari cum beneficio, & in hoc à beneficio differt. Quamuis enim pensio hęc spiritualis sit, quia pro beneficij loco datur, tamen temporalitatem habet, quia titulo caret; perditur etiam per matrimonium, quoniam non potest cum matrimonio ministerium tale exhiberi.

Tertia pensio non obligat etiam ad persoluendas horas, nec sine licentia Papę potest vendi, quamuis possit redimi. Tunc autē dicitur redimi pensio, cùm qui habet beneficium, conuenit cum pensionario, vt tantam accipiat summam, ne amplius exigat pensionem, quæ summa solet esse ex quinque annatis, vt si est viginti aureorum, redimere centū aureis, quinquies enim viginti sunt centum. Rursus non potest pensio commutari cum beneficio, quia esset symonia. Talis etiā pensio perditur per matrimonium, vt habet Conradus de pensionibus cap. 41. sed hoc de iure intelligitur nam in cap. vnic. de clericis coniug. in sext. habetur, quòd clericus coniugatus, nō gaudeat vllo priuilegio clericali, nisi duobus, puta, ne conueniatur coram iudice seculari, nec in ciuili, nec in criminalis, & quòd, quid eum percutit, sit excommunicatus. His etiam duobus non gaudeat, nisi portet habitum & tonsuram. Ex hoc sequitur, quòd pensionem hanc tertiam, non potest habere, quia est clericorum priuilegium; non enim datur, nisi habēti tonsuram saltem. Sed puto esse consuetudinem iam in contrarium, quod profectò mirabilis est abusus; dum multi relinquunt beneficia, retentis pensionibus, & ducunt vxores, imò hoc animo forsan receperunt, quod profectò pessimum est, nec in bona conscientia isti possiunt tales retinere pensiones, vt statim etiam patebit.

Quomodo

Digitized by Google

Quomodo quis licitè pensionem habeat.

CAPVT LXXXIII.

TRes sunt conditiones, quibus, aut earum vna deficiente, non potest aliquis pensionem habere.

Prima est dispensatio. Nullus enim potest vllam retinere pensionem super bona Ecclesiastica, sine dispensatione. Hæc autem non pertinent ad vllum Prælatum, nisi ad solum Papam; quamuis hoc ex iure non constet, sed ex consuetudine sola. *Vbi* ergo deest dispensatio, pensio licitè haberi, aut retineri non potest.

Secunda est, causa. Sine causa enim non habet locum in foro exteriori, & coram Deo dispensatio; sed tantùm in foro exteriori. Vnde, qui pensiones retinent, etiam cum dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt, nec excusantur, quia Papa dedit: & ipsius est considerare, quomodo dederit. Hoc inquam, non excusat; si enim quis accipiat pecunias ad œconomo, quem scit malè dispensare res domini, & contra iustitiam, non potest tunc retinere. Papa autem non est dominus honorum, & reddituum Ecclesiæ, sed tantùm vniuersalis dispensator. Vnde, sicut cùm dispensat in voto, non facit hominem securum in conscientia, nisi causa adsit, ita in pensionum, & beneficiorum distributione. Causa autem hæc, debet esse in vtilitatem Ecclesiæ, cuius sunt bona; Si enim nulla via in Ecclesiæ huius, vel vniuersalis vtilitatem tendat, non est causa legitima.

In iure, duæ causæ in particulari habentur.

Prima; cap. nisi essent. de præben. &c. audiui, de colluſ. detegen. quando aliqui litigant, & rixantur de beneficio, ne rixa cedat contra vtilitatem, & in damnum Ecclesiæ, quia priuatur illo tempore ministro, solet de licentia Papæ, illi qui maiorem habet iustitiæ rationem, dare beneficium, conueniente pensione alteri assignata.

Secunda causa habetur ca. ad quæstiones de rerum permutat; cùm vna Ecclesia habet beneficiū pinguius; altera minus vingue. & fit

Digitized by Google

& fit permutatio, tunc datur pensio ex pinguiori, ad supplendum fructus minùs pinguis beneficij, & hoc solet fieri, cùm personæ permutant beneficia, sed cum dispensatione. Aduertendum tamen hic est, quòd pensio non debet dari, nisi pro fructibus tantùm qui maiores sunt vnius beneficij, Cùm enim dantur pro ratione ipsius beneficij, quia est maior dignitas vel honoratior titulus. tunc symonia esset. Vltra has causas, sunt etiam aliæ causæ conuenientes pensionum.

Tertia est, propter ministerium aliquod temporale erga Ecclesiam exhibitum.

Quarta propter ministerium etiam spirituale exhibitum Ecclesiæ, quia homo inseruit in temporalibus, vel in spiritualibus Ecclesiæ.

Quinta, quia est, benè, meritus de Ecclesia, licèt actu non inseruiat, & sic, dari potest homini, qui suis lectionibus, vel concionibus insudauit in Ecclesiæ vtilitatem, aut qui suas etiam operas consumpsit, in vtilitatem temporalem Ecclesiæ.

Sexta potest dari his qui futuri sunt ministri Ecclesiæ, vt præparentur, & talia sunt illa, quæ Hispani vocant præstimonialia, quæ dabantur studentibus, & futuris ministris Ecclesiæ.

Septima est paupertas, præsertim clericorum. Sunt enim multi beneficio carentes, nec vnde viuant habentes, quibus sanctissimũ esset, aliquas assignare pensiones. Etiam laicis possent dari; nam bona Ecclesiæ, etiam pauperibus obueniunt. Denique causa pensionum debet esse pia, quæ in vtilitatem Ecclesiæ, & honestatem conuertatur, Nec solæ istæ conditiones sufficiunt, sed debet esse tertia, nempe modus.

Modus autem in duobus consistit.

Primò, ne pensio quę ab vno percipitur beneficio, sit adeo pinguis (Corra. tracta. de sacerdotiis, c. 4. nu. 7.) vt non remaneant fructus cum titulo, quibus possit conuenienter beneficium habes sustentare in suo officio. Vnde iniquissimum est, nec excusabile, omnes fructus exigere pro pensione, & maximè ex beneficio habente curam. Olim non dabatur nisi tertia pars; nec in omni beneficio exigi potest, nam cùm omnes simul beneficij fructus exigui sunt; non est exigenda pensio.

Secundo, ne tot cumulẽtur pensiones, vt sustentionem excedant, conuenientem hominis. Vnde mirabilis est abusus eorum, qui mul-

qui multis hinc inde se onerant pensionibus; cùm, vnde vivere possint pro conditione sua, habeant, & quod peius est, nulla adest causa, propter quam, vel vnum possint habere, quibus vix potest persuaderi, vt vel minimam pensionem à se expellant, sed morte coguntur malè possessa, & retenta dimittere.

De Symonia quid sit.

CAPVT LXXXIIII.

INter ea, quæ de Symonia tractanda occurrunt, *id primum* est, quid sit. Videtur autem, sic posse describi. *Symonia est* studiosa voluntas contractandi pretio rem spiritualem. Sunt in hac difinitione quatuor partes.

Prima est, *studiosa voluntas*, id est actus voluntatis, seu volitio libera, & deliberata. Non enim peccatum consistit, nisi in voluntate libera. Tunc autem volitio libera dicitur, cùm in manu hominis est, se cohibere à tali volitione. Hac parte prima vtitur S. Thomas, 2. 2. q. 100. & alij communiter in definitione symoniæ.

Secunda est, *contractandi*, per contractare, significamus quemcumque contractum, in quo prętium intercedit, siue sit emptio, siue venditio, siue locatio, siue permutatio, siue alius huiusmodi contractus. Symonia enim in tali contractione consistit.

Tertia est, *rem spiritualem*. Contractare rem spiritualem, putà, emere, vendere, locare, permutare, symonia est. Dices, quæ res vocatur spiritualis? Dico vniuersaliter, omnem illam rem vocari spiritualem in præsenti, quæ à Deo, vt est auctor gratię, procedit, vel ad Deum, vt est auctor gratiæ ordinatur. Explico, fides docet, Deum esse creatorem, & saluatorem, ea quę ad creationem pertinent, vt omnes hæ res sensibiles, & creaturę omnes, secundum proprium suum esse, & proprietates, dicuntur pertinere ad Deum, vt est auctor naturæ; Ea verò, quæ ad Deum pertinent, vt est hominum, & Angelorum, etiam saluator, qui creaturam rationalem, ad suum finem supernaturalem producit, dicuntur pendere ab ipso, vt est auctor gratiæ; & dicuntur res spirituales. Huiusmodi autem sunt in quadruplici differentia.

Quædam

Digitized by Google

Quædam dicuntur res ſpirituales eſſentialiter, quales ſunt virtutes, & dona ſupernaturalia, quæ vi naturæ, non poſſunt obtineri, vt fides, ſpes, charitas, gratia, & aliæ huiuſmodi.

Quædam dicuntur ſpirituales caſualiter, quia ſunt cauſa rerum prædictarum, vt ſeptem ſacramenta Eccleſiæ, ad quę reducuntur alia ſacramenta, vt aqua benedicta, catechiſmus, exorciſmus, chriſmatis confectio.

Quędam dicuntur ſpirituales effectualiter; quia ſunt operationes ex aliqua ſpirituali poteſtate procedentes, vel operationes ad Deum ordinatæ, vt concionari, cantare in choro, ſepelire mortuos, diſpenſare in voto matrimonij, excommunicare, & ab excommunicatione abſoluere, & alia huiuſmodi.

Quędam tandem ſunt ſpirituales res ex annexione, quę ſunt in duplici differentia.

Quędam, quę ad officium ſpirituale ordinantur, vel ex ſpirituali ordinatione dependent, vt beneficia omnia Eccleſiaſtica. Ius enim percipiendi fructus, annexum eſt ordini, & dignitati ſpirituali, & ad diuinum officium ordinatur.

Quædam quę præparatoria ſunt ad ſpiritualia, vt vaſa ſacra, veſtes, candelæ benedictæ, campanæ, templa, & huiuſmodi alia. Omnia hęc, quę ſub genere rei ſpiritualis concluduntur, & contractare iſta, ad ſymoniam pertinent. Quarta pars eſt, *pretio*. Debet enim intercedere pretium in ſymonia; & vbi deeſt ratio pretij, non eſt ſymonia. Vnde attentè, conſiderandum eſt, quòd, quamuis det aliquis pecuniam, niſi detur, vel accipiatur pro pretio rei ſpiritualis, ſymonia non eſt.

Pretium autem hoc communiter ſolet à doctoribus diſtingui in tria; & ſumpta eſt diſtinctio. 1. q. 3. can. ſaluator.

Eſt pretium muneris, puta pecunia, vel res pecunia æſtimabilis.

Eſt pretium linguę, puta, laus vel vituperium, quę aliquando ſunt pretia, cùm æſtimantur pecunia, vt ſi ipſe laudet coram aliis, vel nimium alium vituperet, tunc eſſet pretium, & ſymonia.

Eſt etiam pretium obſequij, cùm quis inſeruit alicui, in miniſteriis tęporalibus, pro retributione; vt œconomus, vel alij huiuſmodi miniſtri. Vbi ergo aliquod horum, pretium intercedit, & tanquam pretium pro ſpirituali re, ſymonia eſt. Hinc patet, quid ſit ſymonia, dicta autem eſt ſymonia à Symone Mago, primo auctore huius peccati, in lege Euangelica, cuius fit mentio Actuum

Digitized by Google

Actuum octauo, qui vt habetur 1. quæst. 3. can. saluator, voluit emere dominum spiritus sancti, id est, virtutem miraculorum, vt idem posset vendere aliis cum lucro. Ab hoc ergo, qui rem spiritualem vendere, vel emere præsumit, symoniacus dicitur.

Quale peccatum sit Symonia.

CAPVT LXXXV.

SYmonia ex genere suo, mortale peccatum est, contra religionem. Ex triplici autem capite peccat symoniacus.

Primò, quia vendit quod non est venale. Res enim spiritualis vel minima, omnem excedit pecuniam, & rem temporalem. Vnde tali pretio non est venalis.

Secundò, quia vendit quod suum non est; nam 1. Corinth. 4. homo dispensator est rerum spiritualium, non dominus, qui ergo vendit rem spiritualem alienam rem vendit.

Tertiò, quia facit contra originem rei spiritualis; gratis enim huiusmodi donã accepit homo, gratis ergo debet dare, non pretio. Est autem symonia prohibita iure diuino, naturali, & canonico. Iure diuino, ex illo Matth. 7. *Gratis accepistis, gratis date.* Act. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et in veteri testamẽto prohibita erat, vt patet de illo Giezi, qui lepram contraxit, quia pretium à Naamam exigit, 4. Regum, 5. Est etiam iure naturali prohibita, nam, quamuis res spiritualis sit supernaturalis, quia tamen est non venalis, symoniacus contra naturam peccat, cùm vendit quod venale non est. Est etiam prohibita iure Canonico, vt patet 1. q. 3. per totam & in multis aliis canonibus. Notandum est tamen, aliquas esse symonias, quæ non sunt prohibitæ, nisi iure canonico, quando res non sunt omninò spirituales, vel non est verum pretium, tunc ex se symonia non est, nisi quia prohibita est à Papa. Et hoc modo permutare beneficium beneficio, absque licentia Pontificis, esset symonia quia prohibetur cap. quæsitum, de rerum permuta. Rursus, 1. q. 3. can. saluator, prohibeatur vendere officium œconomi Ecclesiæ, & esset symonia vendere, non tamen ex se, quia illud temporale officium est.

Hoc

Digitized by Google

Hoc modo, puto, esset symonia, vendere pensiones, sine facultate Papę quia consuetudo obtinet, nō posse transferri sine licentia. Quando verò res est verè spiritualis, & pretium est temporale, tunc secundum tria prædicta iura, prohibita est symonia nec in talium venditionē potest Papa dispensare, sicut in primo poterat.

De speciebus Symoniæ.

CAPVT LXXXVI.

TRes sunt species principales symoniæ; mentalis, conuentionalis, realis.

Mentalis duplex est; Altera cùm quis interiùs vult rem spiritualem pretio contractare, voluntate deliberata, tamen non deuenit ad actum exteriorem, vel quia non inuenit cum quo contractet, vel quia pœnituit, vel alia quauis causa.

Altera mentalis est, cùm exteriùs aliquid spirituale tractat pretio, tamen non manifestat exteriùs esse pretium, v. g. aliquis dat centum aureos alicui, hac intentione, vt alter det beneficium ei, tamen nec implicitè, nec explicitè significat alteri pretium esse, tunc est symonia mentalis, quæ potest committi aut ex parte vnius dantis beneficium, aut ex parte alterius dantis pecuniā, aut ex parte vtriusq; simul. Quādo igitur pactū nec implicitū, nec explicitū pretij intercedit, sed tantum in intentione manet, & opus exterius sequitur, tunc symonia mentalis est. Quando verò est pactum aliquod exterius, implicitum, vel explicitum, tamen non sequitur consummatio operis ex vtraque parte, tunc est symonia conuentionalis; qui tripliciter fit.

Vno modo, quando tantùm est pactum pretij, tamen nondum est datum pretium, nec translatum beneficium.

Altero modo, quando cum pacto est translatum pretium, sed nondum acceptum beneficium.

Tertio modo, cùm datum est beneficium, vel res spiritualis, nondum tamen est pretium acceptum. Omnes hę symoniæ, cōuentionales dicuntur. Quando vero est perfecta ex vtraque parte consummatio; symonia realis est. Requiritur ergo ad realem,

Digitized by Google

intentio interior, pretio contractandi, exterius pactum implicitum, vel explicitum. Quando autem datur pecunia, vel pretium, simul cum beneficij collatione, vel promissione, præsumitur pactum implicitum, licèt nihil exprimatur. Requiritur etiam operis consumatio, ex vtraque parte, vt sit beneficij vel rei spiritualis translatio, seu exhibitio. Similiter etiam pretij acceptio? vno deficiente, vt dicit Armil. v. symonia, non realis, sed potiùs conuentionalis, aut mentalis est. Hæ sunt symoniæ species, quas multùm ante oculos habere oportet. Multùm enim inter se differūt, quantum ad pœnam exteriorem, vt dicetur posteà, quamuis omnes tres, ex genere suo, mortalia sint peccata.

De tribus regulis ad cognoscendum Symoniam.

CAPVT LXXXVII.

IN particulari, nunc oportet tractare qualiter symonia in singulis spiritualibus committatur; ac ante omnia, quatuor generales regulæ sunt apponendæ.

Prima fundatur in vno hoc supposito; pecuniam, seu aliquid pecunia æstimabile posse multis rationibus dari, pro re spirituali: Vno modo per modum pretij, altero modo, per modum sustentationis, in primis ministris rerum spiritualium, seu per modum eleemosinæ, tertio modo, per modum oblationis, quæ fit Deo, in suo ministro, quartò, per modum liberalitatis, seu spontaneæ donationis, & gratitudinis. Quintò, per modum laudabilis consuetudinis. Nam consuetudines aliquando originem habent, ex sustentationis ratione, seu ex oblatione, & sic, qui ex tali consuetudine dat temporale pro spirituali, visus est dare, per modum oblationis, aut eleemosinæ.

Hoc supposito, sit prima regula. Nunquam symonia committitur, nisi cùm temporale datur tanquam pretium, pro spirituali. Semper ergo aduertendum est, an intercedat ratio pretij. Cùm enim datur temporale verè, non vt pretium, tunc ibi symonia non est.

Altera

Digitized by Google

Altera regula innititur alteri fundamento, putà; ſpiritualia ſe habere in triplici differentia.

Quædam ſunt purè ſpiritualia, nullam temporalem mixtionẽ habentia, vt virtutes ſupernaturales, & poteſtates, ipſarumque vſus.

Quædam ſunt mixta ex ſpirituali, & temporali, tamem plus participantia de ſpirituali, vt ſacramenta, in quibus materia intercedit temporalis. Similiter Sacramentalia. Similiter beneficia Eccleſiaſtica.

Quædam ſunt etiam mixta, ſed plus habent de temporali, vt vaſa ſacra, templorum loca, officia cantorum, & muſicorum.

Hoc ſuppoſito, ſit ſecunda regula generalis: Pretium dare, vel accipere, pro quacumque re harum ſpirituali, ita vt pretium ſit pro ſpiritualitate, ſymonia eſt v. g. ſi ematur calix pluris, quia conſecratus eſt, tunc ſymonia eſt.

Tertia regula generalis. Cùm pretium intercedit pro re ſpirituali puta, aut plus habente de ſpirituali, ſymonia eſt, nec oportet diſtinguere, an illud pretium ſit pro re, qua parte temporalis eſt; nam tota ſimpliciter cenſetur ſpiritualis; vnde quocunque modo, & titulo ſacramentum, aut beneficium emere, ſymonia eſt.

Quarta regula. Cùm pretium intercedit in mixtis plus habentibus de temporali, non eſt ſymonia, niſi ſpiritualiter detur pro ſpiritualitate. Vnde, licet pretium accipere, vendere aut emere calicis, etiam conſecratos, pretio eodem, quo emerentur, ac ſi non eſſent conſecrati. Similiter pretio vendere muſicam organorum, & cantorum officia, & ſonare campanas, & alia huiuſmodi, dummodò, vt dixi, nihil amplius accipiatur pro parte qua ſpiritualitatem quandam habent.

De ſymonia in primo, & ſecundo genere rerũ ſpiritualiũ.

CAPVT LXXXVIII.

NVnc, magis in particulari iſta tractanda ſunt. Ac diſcuramus per illa quatuor genera rerum ſpiritualium, quæ

Digitized by Google

posuimus, definitionem symoniæ explicantes. Circa quorum primum, dico tria.

Primum est, vendere, aut pretio contractare, virtutum supernaturalium vsus, seu operationes, est symonia: v.g. si quis det pecunias, pro alterius ieiunio, vel alterius oratione, vel aliquo alio actu virtutis, aut, vt audiat sacrum, & proximum corrigat, & similia. Aliis viis, quàm prædictis, potest dari pecunia, vt per modum eleemosinæ, aut spontaneæ donationis, aut sustentationis.

Secundum. Commutare huiusmodi spiritualia inter se, non est symonia, vt orare pro vno, vt alter ieiunet pro se, & audire confessionem vnius, vt alter audiat tuam, & huiusmodi alia, symonia non sunt. Ista est contra Conrad. 4. dist. 25. ar. 3. est tamen secundum mentem Soto libr. 9. de iust. q. 5. in fine. Et ratio est aperta, quia commutare spirituale pro spirituali, non est prohibitum iure diuino, alias nunquam liceret Pontifici dispensare in commutatione beneficiorum. Ergo est tantùm de iure positiuo, seu talis commutatio nunquam habetur prohibita in vllo iure, nisi tantùm in beneficiis. cap. quæsitum, de rerum permutat. Ergo illa licita est, nec vlla committitur symonia.

Dico tertiò, pro vsu virtutum naturalium, quæ naturaliter acquiruntur, pretium dare, vel accipere, non est symonia; Vnde, licitè, doctores facultatum, etiam Theologiæ, pretium possunt accipere sui laboris, nec vlla in committunt symoniam.

Erga secundum genus rerum, puta sacramentorum, & sacramentalium, dico etiam aliqua.

Primum est. Licet alicui exigere pretium pro labore antecedenti in administratione sacramentorum; Ista est Soto libr. 9. q. 6. ar. 1. Explico: Duplex est labor in sacramentorum administratione; Vnus est antecedens, qui non est per se coniunctus cum sacramento, nec sacramentum cum ipso, vt si quis sacerdos ad audiendam alicuius confessionem, duo, aut tria milliaria conficiat, aut aliquas etiam expensas faciat, labor dicitur annexus; & pro hoc potest pretium exigi, & dari. Alter labor, est concomitans, qui per se coniunctus est cum ipsa re spirituali, imo in ipso consistit aut sine ipso esse non potest, vt labor in audiendo confessionem, in baptizando, in ordinando.

Et hoc dico secundò. Pretium exigere pro tali labore, in sacramentorum administratione, symonia est, non enim ille labor distingui-

Digitized by Google

distinguitur ab ipsa re spirituali.

Dico tertiò; Potest aliquis exigere pretium pro obligatione qua se obligat ad sacramentorum administrationem. Verbi gratia, si quis se obliget per annum, vel duos, aut tempus aliquod, ad sacramenta administrandum seu celebrandum, pretium exigere pro tali obligatione potest absque symonia. Ratio est, quia hic non vendit rem spiritualem, sed suam libertatem. Similiter, qui se obligat ad cantandum in choro, aut concionandum potest, pro sola obligatione pretium exigere. Ita habet Cajet. ver symonia, & Gloss. super cap. significatum de præben. Imò deducitur ex tali cap.

Dico quartò, pro ipsa administratione sacramentorum, non potest pretium exigi absque symonia, potest tamen per modum sustentationis; quamuis si habet officium, vnde ex obligatione incumbit id facere, habeatque redditus sufficientes, non potest exigere isto titulo, potest accipere datum per modum oblationis, aut spontaneæ gratitudinis. Est autem notandum, licèt dives sit sacerdos, potest exigere per modum sustentationis, quando aliundè habet redditus, nec obligatur ex officio ob tales redditus ministrare. Vnum tamen hic notandum occurrit, circa Episcopos, quantum ad ordinum administrationem, ex Concil. Trid. sess. 21. cap. 1. de reformatione, vbi tria instituuntur & ordinantur circa hoc.

Primum est, ne vllus Episcopus pro vllius ordinationis collatione, aut pro literis dimissoriis, aut pro sigillo, quicquam possit accipere, quocunque prætextu, etiam sponte oblatum, sed omnino gratis ista exhibeantur. Vbi nota, non excusari Episcopos titulares qui in aliorum diocesibus ordinant, ipsis principalibus consentientibus. Isti enim nihil possunt accipere, sed petant à suis diocesanis, suam sustentationem. Nota etiam, esse periculum etiam candelas accipere; nam Concilium generalissimè loquitur. Secundum est, circa notarios. Isti enim nihil possunt accipere pro huiusmodi negotio, nisi pro dimissoriis, decimam tantum partem vnius aurei, nec hoc possint accipere, nisi duabus conditionibus existentibus.

Prima est, vt fuerit consuetudo ante Concilium, accipiendi aliquid prius.

Altera est, vt salarium non habeant. Qui enim habent, recipere

Digitized by Google

non possunt quicquam. Similiter nec illi, quando consuetudo erat nihil accipiendi.

Tertium est circa notarium similiter & Episcopum. Non potest Episcopus commodum aliquod habere per viam notarij, exigendo aliquid ab ipso notario pro his quę notario eueniunt. Liberalis ergo, & omninò gratuita, debet esse ordinum collatio.

De symonia in tertio genere rerum spiritualium.

CAPVT LXXXIX.

TErtium genus rerum spiritualium, erat operationum ex officio, aut potestate aliqua spirituali procedentium, quæ mixtæ sunt, quamuis aliquę magis spirituales, aliquę magis temporales sint.

Prima spiritualium, est operatio Episcoporum, id est, actus omnes quos Episcopus, vt talis est, facit per potestatem iurisdictionis seu ordinis, vt dispensare in voto relaxare testamenta absoluere à cēsuris, consecrare templa, & alia huiusmodi, quę etiam ad Pontificem summum pertinent.

De his dico primò, quòd nullo modo potest pretium pro istis exigi, aut dari absque symonia, cùm sint simpliciter spiritualia, & ita docet Sanctus Thomas, secunda secundæ quęst. 100 ar. 3. ad 3.

Dico secundò. Cùm tedditus sunt sufficientes Episcopo ad sustentationem, non licèt, nec etiam per modum sustentationis exigere, sed solùm si sponte offerrent.

Dico tertiò, non esse mutuandum contra Papam, qui exigit pro his pecunias, non per modum pretij, nam ista ad sustentationem dantur, qua multùm indiget tanta in ecclesia dignitas. Dantur etiam aliquando per modum pœnæ. Dantur etiam per modum compositionis, id est, cuiusdam commutationis. Nam qui petit ab onere alicuius legis liberari, iustè potest aliquo leuiori pecuniæ onere onerari, & hoc vocatur per modum compositionis; Concil. Trident. sess. 24. cap. 3. de reformatione, ordinat, vt Epis-

Digitized by Google

vt Episcopi tempore visitationis nihil accipiant, nec etiã munera oblata, nisi tantum pro victualibus suis, quæ sint moderata & frugalia. Ordinat etiam cap. 6. vt dispensationes in matrimonio gratis fiant. Hoc autem ad Papam non pertinet, qui non tenetur legibus hisce, licèt sit sanctissimum, eas obseruare. Est aliud genus operationum spiritualium, nempe missarum celebratio.

De quo dico primò, symoniam esse, pretium accipere pro ipsa missã, cum sit res spiritualis.

Dico secundò, potest accipi pecunia per modum sustentationis, aut oblationis gratuitç, vt fit in aliis spiritualibus.

Dico tertiò, non licet sacerdoti, pacisci de pretio, vt detur tantum pecuniæ, quo non dato, celebrare nolit. Ita dicit S. Thomas 2. 2. q. 10. ar. 4. de simili operatione spirituali, putà, de funere. Dicit enim, iniquum esse exigere pretiũ pro funeris solemnitate, ita vt aliter nolit sacerdos opus facere. Caiet. quodlibet. 1. q. 9. temperat hoc, quando sacerdos diues est, quãdo enim est pauper, potest pacisci de pretio sustentationis. Soto. lib. 9. q. 6. ar. 1. dicit, non quidem esse symoniam, sed iniquum propter scandalum, pacisci de sustentatione. Ergo puto sic dicendum, quando sacerdos sustentationem habet suam, nec potest sustentationem exigere, tunc non potest pacisci, quia si pacisçatur, iam videtur esse pretiũ rei spiritualis, non enim talis titulum alium habet accipiendi, nisi ex oblatione, in qua exactio non est. Quando verò sustentari debet absque alio, tunc, nisi sit scandalum, potest de pretio conuenienti sustentationis pacisci. In plurimum autem scandalum est, pro missarum celebratione pacisci, etiam pauperes: non tamen est symonia, quod sacerdos quærat loca in quibus pinguiores sustentationes pro sacris celebrandis ministrantur, & deserat loca, in quibus minus datur. Eodem modo dicendum est de conuentionibus, quæ operatio etiam quçdam spiritualis est, & absque pretio debet esse, licèt possit per modum sustentationis, aut oblationis accipi, & possent quçri loca in quibus pinguiores fiunt eleemosinæ, sed cauendum est, ne dum symonia vitatur, in auaritiam lapsus fiat. Nam, qui suæ sustentationi, quantum sat est, habet, & similia loca quærit, & non vbi magis fructificare possit spiritualiter auarus est. Alia etiam quarta operatio spiritualis, est ingressus religionis, præsertim monialium. Solent enim dari pecuniæ monasterio: Sanctus

Digitized by Google

Thomas loco citato, respondet ad hoc.

Primò, dare, aut accipere pecunias pro ipso ingressu religionis, symonia est, & sic habetur 1. q. 2 c. quod pro. Dicit secundò, potest aliquid dari monasterio, cùm pauper est pro victu, & sustentatione ipsius monachæ. Intellige etiam, quòd liceat pacisci. Dices, quid, cùm monasterium dives est, & habet redditus sufficientes, pro sustentatione monialium? Sylvest. ver. symonia. §. 15. refert quosdam canonistas, dicentes esse symoniam, pacisci; cùm monasterium est opulentum, tamen ipse Sylvest. benè limitat, præsumi quidem symoniam, quia videtur tunc potius pro ingressu, quàm pro victu dari, si tamen verè pro ipso victu daretur, non esset symonia, gratis verò oblatum accipere, nec præsumitur symonia, nec est. Per has spirituales operationes, possunt judicari aliæ huiusmodi. Sunt tamen aliæ missæ, plus habentes de temporali, vt officium musicorum, & cantorum, & mundantium templa, & preparantium; ista vendi possunt secundum omnes & emi, dummodò nihil pro ipsa spiritualitate accipiatur. Et eodem modo dicendum est de rebus spiritualibus, quę plus habent de tēporali, vt vestes, & vasa sacra, quę ratione materiæ vendi possunt, dummodò nihil pro consecratione accipiatur. Imò in vsus profanos vendi possunt, dummodò priùs vasa frangantur, & vestium formæ auferantur, vt habet S. Tho. loco citato. Hoc modo vult Soto loco citato, quòd terra speculturæ vendi possit, quamuis securiùs sit, per modum oblationis aliquid accipere, quàm exigere pretium, vt dicit S. Tho.. Hęc sunt erga operationes, notanda.

De symonia in sacerdotiorum venditione & emptione.

CAPVT XÇ.

QVartum genus rerum spiritualium, erat sacerdotium, seu beneficium, ecclesiasticumque officium. Symonia erga hæc, potest consistere in tribus, aut in emptione, & in venditione eorum, aut in permutatione, aut in locatione. Ac primò de emptione & venditione tractandum est. Circa quod dico primò, vendere aut emere sacerdotium spirituale vllum, symonia

Digitized by Google

symonia est, est enim prohibitum 1. q. 3. cap. siquis, & aliis capitibus, ibidem, vbi nota, quòd non est opus, vt intercedat pecunia, aut res aliqua, quę vendi pecunia solet, sed si etiam intercedat aliquid temporale, pecunia appretiabile, vt obsequium in temporalibus licitis, aut illicitis, similiter laus linguæ, similiter matrimonium. Qui enim dat beneficium vni consanguineo, hac conditione, vt eius soror nuberet fratri suo, symoniam committeret quamuis dare beneficium consanguineo, quia talis est, non est symonia, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 100. ar. 3. ad. 2. Aduerte autē, quòd illa debent dari aut accipi, vt pretium. Si enim non intercedat ratio pretij, non est symonia, vt sæpè diximus. Vnde, qui inseruit Episcopo, vt Episcopus sua obsequia respiciens, gratus sit, & det beneficium via gratitudinis, non tamen solutionis pretij, non esset symoniacus. Similiter, neque Episcopus qui respiciens huiusmodi obsequia, hoc modo daret.

Dico secundò; vendere, aut emere actiones, per quas habetur beneficium, & quæ ordinatæ sunt ex se ad illud, est symonia; v. g. vendere aut emere, seu dare pretium pro resignatione beneficij, aut pro electione, aut pro collatione, aut pro possessione, symonia est. Imò pro ipsa etiam interuentione. Qui enim daret alicui pecuniam, vt interueniat, aut pro ipso peteret beneficium, symoniacus esset. Hic notat vnum Caiet. quodlib. 1. q. 9. quòd, quando electio esset nimis perniciosa ecclesiæ, posset dari pecunia, ne fieret talis electio; non tamen, vt vlla electio fieret; & ponit exemplum; si Cardinales vellent eligere Papam vnum nimis perniciosum futurum Ecclesiæ, tunc posset eis dari pecunia, ne eligerent. Soto lib. 9. q. 6. ar. 1. addit, non solùm pro hoc, sed pro ipsa electione liceret, quādo nō est nisi vnus dignus Papa, alij autē sūt pernicioſi. Tunc enim perinde est, dare pro nō electione, ac pro electione. Non tamē liceret, quādo sunt multi digni, dare pretium, vt vnus eligatur, quāuis dignissimus esset. Fundamētum Soto est etiam, quia putat non esse symoniam tam prohibitam iure diuino, & naturali, quin in aliqua graui, & extrema necessitate spirituali, liceat dare pecuniam pro spirituali, & mihi probabile videtur, quamuis rarissimus sit talis casus.

Tertiò dico, symonia est, etiam vendere, aut emere ius ad beneficium. Nam illud spirituale etiam est. Verbi gratia; si quis habet ius ad beneficium aliquod, & illud vendat alteri, symonia

Digitized by Google

communiter. Rursus, duo litigant, & vnus cedit iuri ob pecuniã, symonia etiam committitur, quamuis, cùm causa ex vtraque parte dubia est, possit vni dari pensio vt suprà diximus, sed interueniente Papę authoritate.

Rursus, vendere ius patronatus, symonia est; nam ius hoc spirituale est, & sic est prohibitum Concil Triden. sess. 25. cap 9. tanquam contra canones, cùm tamen tale ius est annexum villæ aut castello, aut rei temporali, possit vendi cum illa re, dummodò nihil accipiatur plus, ratione talis iuris, sicut dictum est de vestibus, & vasis sacris; Ita habet Pan. ca. querela: ne prælati vic. su. & Armilla, v. symo. §. 4. Et sic intellige S. Tho. 2. 2. q. 100. ar. 4. vbi dicit, posse vendi hoc ius. Vnum tamen nota ex S. Tho. q. citata, ar. 2. ad 5. quod licet alicui dare pecuniam ad redimendam vexationem, sed non ante consequutionem iuris ad beneficium, sed postquam iam ius habet iustum, licet pecuniam dare, ad arcẽda impedimenta iniusta; vel vbi gratia, aliquis est electus iustè, & debitè, vel aliquis habet beneficium iam iustè, alij volunt hic iniusta extorquere, vel impedimenta iniusta opponere, ne suo gaudeat beneficio, licet tali, pecunia placare insequutores hos, sed tamen antequam habeat ius vllum, non licet. Soto l. 9. q. 6. ar. 1. temperat benè hoc, quando violentia, aut vis infertur, tunc licet pecunia auferre illam, etiam ante consequutionem iuris. V. gratia; Incarceratur aliquis, ne compareat in tempore proposito coram Episcopo, ad beneficium consequendum, quæ violenta est detentio; aut detinetur vi, ne, debito tempore suam possessionẽ. accipiat: tamen iniustos detentores potest pecunia placarę.

Dico quartò, non solùm est symonia, cum aliquis pro se emit beneficium, sed etiam cùm emit pro altero, & tenetur hic relinquere beneficium, cùm sciat symoniacè esse habitum. Vnde, cum patres pro filiorum beneficiis pecuniam dant, symoniam committunt, & filij cum primum sciunt, tenentur dimittere beneficia, extrà cap. ex insinuat. de symonia. Rursus; Symonia est, non solùm cum datur pretium ipsi danti beneficium, sed alteri, ad petitionem ipsius. Vnde si quis det pecuniam cognato Episcopi, vt ab Episcopo consequatur beneficium, quia Episcopus illi dare noluit, symonia est. Hic est vnum dubium, de eo, qui promitteret dare pecuniam pro beneficio, animo verò non dandi, sed fictè, & sic accipit beneficium, an esset symonia. Ad hoc Soto lib. 9. q. 8.

ar. 1.

Digitized by Google

ar. 1. & Caiet. quolib. 1. q. 9. dicunt non esse, quia actus exterior, ab interiori rationem sumit. Vnde, licèt talis promissio ficta, instrumento confirmaretur, non esset symonia, quamuis in foro exteriori, iudicaretur symonia, quia non consideratur interiora. Ego ita credo; quamuis Nauar. super cap. fin. de symonia. nu. 9. alia procedat via, sed hæc est melior.

De symonia in permutatione, & locatione,

CAPVT XCI.

NOn solùm in venditione, sed etiam in permutatione sacerdotiorum, symonia potest accidere.

Erga quam dico primò. Permutare spirituale temporali officio, symonia est; vt, si quis sacerdotium officio sęculari permutaret.

Dico secundò, Etiam est symonia, spirituale beneficium permutare cum illo spirituali, quod maiori ex parte temporale est, & hoc modo permutare beneficium cum pensione, symonia est.

Dico tertiò, etiam permutare beneficium, symonia est, nisi adsint debitę conditiones. Et quamuis Innocen. putet hoc non esse intelligendum de beneficiis in eadem Ecclesia, & eiusdem qualitatis, tamen Sylu. v. permutatio, §. 1. melius dicit, vniuersaliter intelligendũ esse, de quorumcumque beneficiorũ permutatione. Nam vniuersaliter prohibetur, c. quęsitũ, de rerũ permutatione.

Conditiones autem sunt tres assignatę à Tabiena, beneficium 3. §. 16.

Prima, ne sit ista permutatio sine facultate superioris. Vocamus autem in hac parte superiorem, illum qui potest beneficia illa conferre. Quoties ergo sine licentia fit, symonia est.

Secundò, vt non fiat absolutũ pactum permutationis ante facultatem, possunt quidem illi tractare de permutatione, sed non pacisci absolutè, nisi in ordine ad superiorem, in cuius manus sunt beneficia relinquenda, quamuis possint renunciari in eius manus cum conditione permutationis. Pacisci autem absolutè inter se, symonia est.

Tertia,

Digitized by Google

Tertia, ne intercedat spirituale pretium in permutatione. Si quis enim pretium daret alteri, quia alterum beneficium maioris est dignitatis, symonia esset, quamuis cùm vnum beneficium pinguius est, licitum est exigere pensionem aliquam, pro satisfactione fructuum, vt habetur cap. ad quæstiones, de rerum permutat. sed id non debet fieri, quin exprimatur, pensio ipsi Papæ, vt dicit benè Soto, lib. 9. quæst. 7. ar. 2. Adde, permutationem non debere fieri ob aliquod commodum temporale, vt pretium. Tunc enim symonia esset, vt si quis permutaret beneficium cum altero, vt eius soror nuberet fratri suo, aut remitteret iniuriam, aut ob aliquid tale. Permutatio ergo, his conditionibus positis, licita est; cùm verò vna deest, committitur symonia. Quando duę priores deficiunt, symonia est de iure positiuo; quando verò duæ posteriores, est contra ius diuinum. Nam iam est venditio & emptio quędam rei spiritualis. Atque hęc de permutatione notanda sunt. Symonia etiam committitur in locatione sacerdotiorum, & spiritualium. Erga quam dico aliqua.

Primò; Locare potestatem iurisdictionis, seu vices spirituales, symonia est, v. g. siquis Episcopus locet suam potestatem iurisdictionis supra alios, symoniacus est. Similiter si curatus potestatem ministrandi sacramenta locet, symoniacus est. Ita habet *Syl.* ver. symonia, §. 14.

Dico secundo; Locare, aut vendere obuentiones, & oblationes Ecclesiasticas, non est symonia, v. g. si Episcopus locet, aut vendat commoda quę sibi obueniunt ex iurisdictione. Similiter, si curatus vendat, aut locet quę in Ecclesia sibi offeruntur, non est symonia. Ita habet Sylvest. ver. symonia, §. 14. Notat tamen, cùm huiusmodi venduntur, aut locantur, non est permittendus laicus recipere, & in Ecclesiam ad oblationes colligendas intrare, sed clericus est substituendus, qui pro illo, huiusmodi munus accipiat.

Dico tertiò; Non est symonia, vendere aut locare fructus beneficiorum, aut sacerdotiorum, si fiant ad concessum tempus. *Ista* est communis omnium, sed tamen variant in temporis quantitate. Est enim extrauag. ambitiosę, de rebus eccles. ex Paulo secundo, vbi solùm conceditur huiusmodi alienatio ad triennium, & alienantibus vltra hoc, infligitur excommunicatio Episcopalis, & ipso iure, priuatio eorundem beneficiorum. Et, si ista Paulina

vbique

Digitized by Google

vbique seruaretur, & recepta esset, non esset controuersia; sed non ita est, vt dicit Nauar. cap. 27. summæ. num. 149. & Caiet. v. excommunicatio. In multis enim locis non seruatur, & nullibi quantum ad pœnam priuationis beneficiorum. Vbi autem non seruatur, Nauar. dicit posse locari aut vendi huiusmodi fructus ad septennium, secundum ius, c. querelam, ne prælati vic. su. sed ex hoc capite solum habetur, quòd Papa iussit locantem ad septennium stare pacto, non tamen determinauit, non posse vltra hoc tempus locari huiusmodi redditus. Ob id Syluest. v. locatio, §. 3. & Tabien. eod. v. dicunt posse per modicum tempus, id est, per nouem annos. In iure enim, tempus modicum, est minus decem annis, tamen Panor. cap. querelam, allegato, dicit posse per tempus vitæ locantis, locari, & vendi fructus, etiam sine licentia superioris, nec est vllo iure prohibitum hoc, & allegat. Hostiens. ad hoc; & Federicum. Imò idem Sylu. v. symonia, §. 14. dicit, non esse prohibitum iure, vendere fructus sacerdotis ad vitam, licèt non sit honestum facere, & ego ita credo. Vbi ergo Paulina non est recepta non est symonia locare fructus, ad quodcumque tempus. Paulus quartus renouauit bullam Pauli secundi, faciens nullas locationes, vltra triennium, sed non est etiam in vsu. Alia dici poterant de locatione, sed parùm pertinent ad præsens institutum. Vide summistas. v. locatio, & etiam ver. alienatio, qui alia circa hoc dicunt, Hæc tamen tria dicta serues. Vide Concil. Trident. sess. 25. cap. 2. vbi statuitur circa locationes, ne fiant in præiudicium succedentium in beneficiis, quando factæ fuerunt anticipata solutione.

De symonia in pensionibus.

CAPVT XCII.

SVperiùs plura diximus de pensionibus, nunc pauca quæ ad symoniam spectant, addemus.

Dico primò; pensiones quæ loco beneficiorum dantur, vt quæ dantur pro adiutorio in officio spirituali, aut pro aliquo officio spirituali, non licet emere, aut vendere, absque symonia. Sunt enim pro spiritualibus habendæ, cum, loco beneficiorum institutæ sint.

Dico se-

Digitized by Google

Dico secundò, seculares illæ pensiones, quæ dantur ob seculare officium erga Ecclesiam, vt militibus, aut ducibus datæ, vendi, & emi possunt absque symonia. Ita habet Soto, lib. 9. quæst. 7. ar. 2. Atque huiusmodi sunt illæ, quæ vocantur commendæ.

Dico tertiò; pensiones hæ quę ob resignationem alicuius beneficij dantur, quę modò sunt communissimæ, possunt redimi absque symonia, imò etiam sine facultate alia. Solent enim quinque annis redimi: Quòd si, modò cum facultate fit redemptio, est ad maiorē securitatem, ne alter negare possit factam redemptionem. Aduertendum tamen, hîc posse committi symoniam, hoc modo, si quis dat alteri beneficiū cum pensione, & facit pactum, vt statim redimatur pensio, symoniacus est, vt habet Caiet. opusc. 16. quæst. 10. quamuis enim, posteà possit redimi pensio, non tamē potest resignari beneficium cum pacto redemptionis huius.

Dico quartò; Pensiones huiusmodi nō licet vendere aut emere absque symonia; aut enim spirituales; &, cum non nisi clericis dentur, & tunc loco beneficij resignati concedantur. Non ergo licet vendere huiusmodi ius. Quòd si quis dicat, non esse prohibitum vllo canone. Dico esse prohibitū consuetudine. Nā Romæ punitur vt Symoniacus qui huiusmodi pensiones vendit absque facultate. Sicut etiam, non est prohibitum iure, Episcopis, imponere pensiones; ob consuetudinem tamen, & communem stylum Romanæ curiæ, siquis sine Pontificis summi facultate, pensiones haberet, symoniacus esset. Cauendum ergo est à talium venditione.

De pœna Symoniaci.

CAPVT XCIII.

QVadruplex est symoniaci pœna, quam vide in Sylvest. v. symonia, §. 19. sed duę sunt præcipuæ.

Vna est, excommunicatio Papalis ipso facto.

Altera est, priuatio beneficij ipsius venditi, aut empti, & obligatio ad restituendam pecuniam acceptam, & excommunicatio contra scientes, & non manifestantes symoniacos, vt habetur

Digitized by Google

habetur extraua. cùm de testabile, sed non est in vsu hoc, vt habet Tabien. verb. symonia. § 75. Aut debet esse cum noti sunt omninò symoniaci. Erga pœnam verò contra ipsos symoniacos, dubium est, an sit contra omnem symoniam, mentalem, conuentionalem, realem. Et quidem omnes conueniunt non esse contra mentalem quæ solum consistit in mente, & ad nullum actum exteriorem progreditur. Tamen de mentali, quæ progreditur exteriùs licèt, non exprimatur pactum, aut pretium, sed solum maneat in intentione. Soto lib. 9. quæst 8. putat, incurri pœnam. Tamen contrarium est tenendum. Nulla enim symonia mentalis, incurrendi pœnam est cauta; sed solum est peccatum. Ita habet Panor. super cap. mandato, de symonia. Imò ipsum caput determinat hoc idem, hoc etiam tenet Sylvest. verb. symonia, § 20. & Caietan. ver. symonia, cap 2. Circa conuentionalem & conueniunt pœnam conuentionalem quæ ex neutra parte ad opus venit, sed solum in pacto stetit, non incurrere pœnas. Similiter esse, nec incurri pœnam ob conuentionalem illam, qua vnus accepit pretium, sed nondum tradidit beneficium: sed est peccatum mortale, obligans ad restitutionem, ad pretium idem, quod acceptum est, vt tenent Caie. & Soto loco citato. In tertia vero, qua vnus dat beneficium, & nondum alter dedit pretium, sed promisit, discordia est. Nauar. cap. final. de symonia, tenet, non incurri, donec detur pretium. At communis sententia tenet contrarium, & Soto conatur probare lib. 9. quæst. 8. §. 1. hanc communem sententiam quam profecto ego etiam teneo, & credo verissimam esse. Et est vnum caput notandum, quòd omnes isti nondum aduerterunt cap. cum sup. de confess. vbi Papa damnauit symoniæ quendam canonicum, qui venderat electionem cuiusdam, quingentis aureis promissis, & nondum acceptis, & spoliauit illum beneficio. Rursus stylus Romæ communiter tenet, hunc esse symoniacum. Rursus est etiam cap. nobis fauet, de symonia, vbi simile quid habetur. Rursus Pius Quartus in bulla reformationis pœnitentiariæ, conseruauit sibi dispensationem, in retinendo beneficio, & fructibus per symoniam conuentionalem, & occultam perceptis. Rursus etiam ratio fauet; nam ad tradendum beneficium, & cum promissione pretij, verissima est venditio, & emptio realis. Ergo & symonia realis. Nec iste Doctor vllum habet suæ opinionis fundamentum.

At quia,

Digitized by Google

At quia, hodie multi ipsum sequuntur, crederem licere aliquando vti sua opinione, cùm res hæc moralis sit & in opinione posita, sed non est semper à sententia communi hac discedẽdum. In reali symonia, omnes conueniunt, pœnas incurri, cum ex vtraque parte perficitur traditio beneficij, & pretij; tunc beneficium est dimittendum in manus conferentis, & pretium restituendum. Soto loco citato, dicit esse reddendum ei à quo acceptum est. Sanctus Thomas, secunda secundæ quæstion. 100. arti. 6. cum communi sententia tenet, esse pauperibus aut Ecclesiæ reddendum, non symoniaco. Et communis est sententia tenenda. Potest autem compositio fieri cum Papa. Istæ pœnæ sunt contra omnem symoniam, nisi contra symoniam in ordine, & beneficiis.

Et hæc sint pro præsenti libro, in quo egimus de præceptis secundæ tabulæ. De decimo præcepto nihil est dicendum præter ea, quæ diximus in 6. præcepto de fornicatione. Est autem decimum præceptum, *Non concupisces vxorem proximi tui.*

Finis quinti libri.

INSTRVC-

Digitized by Google

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS,

LIBER SEXTVS.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

De Ieiunio. Quid sit Ieiunium, & quotuplex sit.

CAPVT I.

POSTQVAM decalogi præcepta absoluimus, oportet præcepta Ecclesiæ breuiter explicare, & a ieiunio initio sumpto, quid ieiunium sit, examinandum est. Videtur autem sic posse vniuersaliter definiri; Ieiunium est abstinentia ab his, quæ gustu percipiuntur. Cuius definitionis duæ sunt partes.

Altera est, *abstinentia*, id est, actio seu priuatio quædam. Altera est, *ab his quæ gustu percipiuntur*. Priuatio enim gustabilium dicitur. Aduertendum est tria esse genera gustabilium, seu eorum quæ gustu percipiuntur. Quædam dicuntur cibi, & hæc sunt, quę sumuntur ab hominibus in corporis nutritione. Quædam dicuntur potus, & hæc sunt, quæ sumuntur ad sitim sedandam. Potus enim siti, cibus fami opponuntur. Quędam sunt medicinę, quæ sumuntur ob infirmitatem aliquam vitandam, aut expellendam. Aduerte rursus, quod ista sunt distinguenda per fines ipsos, ad quos ex se ordinantur. Aliquando enim medicina nutrit, qualia sunt multa electuaria, tamen, cum non ob nutritionem, sed ob infirmitatem sumuntur, non dicuntur cibi. Rursus potus multi etiam nutriunt, vt vinum & ceruisia, tamen quia contra sitim

Digitized by Google

ex se sumuntur, potus dicuntur sicut aqua, quæ non nutrit. Rursus aliquando potabile aliquod inter cibos computatur, quia communiter in cibum non in potum sumitur, vt lac, mel & alia huiusmodi. Est igitur ieiunium priuatio quædam horum, aut omnium, aut aliquorum. Attende autem quòd non quęuis priuatio horum est ieiunium, sed tunc est cùm non intra fauces sumuntur. Si enim quis ita deglutiat, non gustando, ieiunium non est, at si gustet solùm lingua, aut palato, non tamen deglutiat, non soluit ieiunium. Vnde coci gustantes cibos in die ieiunij. vt condiant, imò carnes dummodò nihil intrò sumant, per modum cibi; non soluunt ieiunium: nec soluit sacerdos, qui oblitus celebrationis futuræ, incipit cibum *mordere*, tamen nihil adhuc deglutiuit: potest enim celebrare ieiunus, emittēs cibum ab ore. Tamen semel sumptus cibus interiùs, quāuis cuomat soluit ieiunium.

Ieiunium sic in genere definitum, triplex est, naturale, ecclesiasticum, metaphoricum seu, spirituale. Naturale est perfecta abstinentia ab illis tribus gustabilibus, cibo, potu, medicina modo quodam: scilicet à principio diei computatione facta, dies autem, vt statim dicemus, à media nocte præcedenti vsque in mediā noctem sequentem durat. Ille ergo est ieiunus naturali ieiunio, qui à media saltem nocte, nihil adhuc deglutiuit. Istud ieiunium est necessarium ad celebrandam missam, ante celebrationem. Etiam similiter ante communionem; nisi cùm ob infirmitatis necessitatem fit, tum qui vel potum, vel medicinam sumpsit post mediam noctem, non debet celebrare illo die sequenti.

Ieiuniū verò Ecclesiasticū est abstinētia voluntaria à cibo, iuxta Ecclesię ritum. Dixi, abstinentiam voluntariam; nam ieiunium est actus virtutis, qui liber est & voluntarius. Dixi à cibo, nam potus, quamuis sit vinum, non soluit ieiunium siue sumatur ante prandium, siue pòst, dummodò vt diximus, potus sit. Nam lac ante prandium, siue pòst, soluit ieiunium, quia per modum cibi communiter sumi solet. Rursus nec id quod sumitur, per modum medicinę soluit ieiunium hoc, vt potiones, & pharmaca, imò *licèt* nutriant, cùm ob infirmitates sumuntur. Vnde non soluunt ieiunium qui ob stomachi debilitationem vel ob capitis dolorem manè aliquid cibi sumūt; similiter qui negotiaturi sunt, vel lecturi in mēsa, vel dilaturi prandium ob aliquam causam; denique qui

per

Digitized by Google

per modū medicinę, aliqua rationabili causa existente, aliquid sumunt. Hac etiam ratione dicit Sylvest. verbo ieiunium, posse aliquem cùm bibit interdiu, aliquid sumere per modum medicinæ, ne noceat. Ad hoc reducitur, id quod faciunt Architriclini. Degustant enim parum cibi antequam dominis porrigant: & tamē secundum Caiet. ver. ieiunium, non soluunt propter hoc ieiuniū. Nec enim per modum cibi proprij sumunt, sed per modum probationis cuiusdam ob necessitatem officij sui. Dixi rursus in definitione, *iuxta ritum Ecclesiæ*. Nam sunt certæ quędam conditiones in tali abstinentia obtenuandæ, vt sit ieiunium Ecclesiasticum, de quibus dicemus cap. sequenti. Ieiunium autem spirituale, est per metaphoram ad huiusmodi ieiunia, affectiones enim, & cogitationes sunt cibus animæ. Cùm ergo anima cessat à cogitationibus, & affectionibus, ieiuna est. Et, si tales sunt malę, bonum est ieiunium, si bonę, malum est ieiunium. De Ecclesiastico ieiunio est in præsens sermo.

Quis finis Ieiunij, & qualis modus sit.

CAPVT II.

IEiunij finis triplex est.

Primus, refrenare carnis concupiscentias: maximè enim carnis furor temperatur per cibi subtractiones, iuxta illud cōmune dictum, *Sine Cerere & Bacche, friget Venus*. Hinc consultissimè Ecclesia præcipuū ieiunium, quod est in quadragesima, instituit in principio ferè æquinoxij hyemalis. Tunc enim ex solis accessu, caro incipit vigere, & sanguis feruere, & cōsequenter corpus spiritibus, qui multum ad luxuriā prouocant, repleri, quod aues continuo, suo garritu ostendunt, & anima suo motu & inquietatione. Debuit ergo iste nostræ carnis feruo, hoc præcipuo tempore, ieiunio temperari.

Alter finis est, diuinorum contemplatio. Corpore enim pleno cibis, non potest mens liberè vacare contemplationi diuinorum; ob id, institutæ sunt aliquot vigiliæ sanctorum, & festorum,

Digitized by Google

in quibus ieiunium præcipitur vt mens possit melius solennitatibus vacare.

Tertius est, satisfactio pro pœnis peccatorum; quamuis enim culpa peccati remittatur per contritiones & per sacramenta, tamē sæpè non remittitur tota pœna, sed manet obligatio pœnæ temporalis in Purgatorio soluendę, nisi in hoc mundo satisfactio fiat. Quia autem cognoscit Ecclesia, illas pœnas esse nimis graues, & posse peccatorem in isto mundo leui pœna satisfacere pro peccato, quod grauissima non satisfacere pœna in Purgatorio, instituit hoc ieiunium, quod est pœnale, in pœnarum peccatorum satisfactionem; maximè cùm satisfactio huiusmodi in hoc excedat satisfactionem Purgatorij, non solùm quia leuior multò est, sed quia, cùm in gratia sit, est meritoria gratiæ augmenti, & gloriæ quod non habet satisfactio Purgatorij, vbi iam cessat merendi tempus. Hos ieiunij fines explicat Ecclesia, in Missæ præfatione. *Corporali*, inquit, *ieiunio, vitia comprimis mentem eleuas, virtutem largiris, & præmia.* Nunc autem, modus, quo ecclesiasticum ieiunium fieri debeat, considerandus est.

Est autem duplex modus.

Vnus intrinsecus, qui necessarius est, vt sit ieiunium. Alter est extrinsecus, qui non quidem est necessarius, vt sit ieiunium, sed vt benè, & perfectè fiat. Modus intrinsecus consistit in substantia ciborum, à quibus abstinendum est, & in quantitate, & in tēpore.

Circa substantiam ciborum, abstinere oportet à carnium esu, & ab ouis, & lacticiniis, quæ ex lacte fiunt. Ista enim sunt, quæ carnem multùm roborant. Est tamen duplex differentia inter carnes, & lacticinia, & oua.

Primum enim vt dicit, S. Tho. 2.2 q. 147. ar. 8. ad tertium, in omni ieiunio cauendum ab esu carnium vniuersaliter, at vero, a lacticiniis, & ouis, non nisi in quadragesima: nisi consuetudo etiā fuerit in illis locis, abstinere ab his omnibus in reliquis ieiuniis S. Thom. vult dicere posse esse consuetudinem vescendi lacticiniis in aliis ieiuniis, præter quadragesimam, & excusantur homines; tamen non possunt excusari, nec est ieiunium si vescantur carnibus. Nauar. capit. vigesimo primo, numero decimotertio, dicit etiam posse excusari consuetudinem lacticiniorum in quadragesima, quando à quadraginta saltem annis, est præscripta; quod si nulla esset consuetudo, nec vescendi illis, nec abstinendi, vt in

Digitized by Google

terris Indorum, in quibus de nouo fides viget, tunc posset concedi istis in aliquibus diebus præter quadragesimam. Nam prohibitio hæc in consuetudine fundatur.

Altera differentia est Caiet. 2. 2. q. 147. ad art. 8. & Nauarr. capit. 21. num. 25. quòd cùm dispensatur alicui, vt vescatur lucticiniis, non ob id, liber est à præcepto ieiunij; cùm verò dispensatur in carnium esu, non tenetur ieiunare.

Circa quantitatem: nota esse quantitatem continuam, quæ consistit in multo & pauco, & esse discretam quæ consistit in pluralitate manducationum. Dico, quantum ad discretam, semel esse in die prandendum; seu manducandum, qui verò pluries manducat, soluit ieiunium, nisi inaduertenter id faciat. Aliquando enim accidit, quòd aliquis nō recordatur diem ieiunij esse, ientaculum solitum sumit, hic ieiunium non soluit & tenetur ieiunare, ac si nihil sumpsisset. Aliquando etiam, aliqua de causa prandium diuidere licet, absque solutione ieiunij, vt cùm quis in medio prandio impeditus negotio aliquo, non potuit ipsum perficere, potest cùm vacauerit absoluere adhuc ieiunio saluo. Non tamen propter hanc vnitatem prandij, intendimus auferre quas nostri vocant collationes. Licet enim olim tantùm per modum medicinæ sumebantur, quia prandium prope noctem fiebat, tamen iam consuetudo probata obtinuit, vt etiam aliquid per modum nutritionis sumatur, & dicit Caiet. fortè ieiunium posse fieri cum pane. Nauarr. capite vigesimo primo, numero duodecimo, addit posse similiter cum pane sumi vnum, aut duo genera fructuum, dummodo non sit tanta quantitas, vt potius cœna sit, vt statim dicemus.

In continua autem quantitate prandij non est certa mensura ratione ieiunij, sed quamuis aliquis multum excedat, non eo ipso soluitur ieiunium, peccat tamen contra sobrietatem Regula ergo debet esse sobrietas, sicut quando non est ieiunium. Licet tamen tempore ieiunij, aliquid plus accipere in prandio, dummodò prædictus seruetur modus. In collatione verò est mensura. Non debet enim esse tanta, vt potius sit cœna, tunc enim solueretur ieiunium. Quanta tamen debeat esse, consideranda est consuetudo communis patriæ, quæ viget communiter apud homines bonos, & timoratos. Non enim est peccatum mortale, talem consuetudinem seruare, licèt quantitas sit aliquantulum

Digitized by Google

tulum grandis. Tamen Armil. verbo ieiunium §. 12. probat collationes, quæ fiunt Romæ secundū consuetudinē, idque ob consuetudinē, & quia Pontifex tolerat, cùm sciat: nec ego auderem dānare, quāuis misti sint abusus hominum parùm timorosorum. Qui profectò cœnam lautam, non collationem faciunt, si non sunt vllo modo probandi. Atque hic est modus in quantitate.

Modus in tempore est, vt prandium fiat solito tempore. Olim fiebat hora nona tribus horis post meridiem, sed iam hoc abolitum est. Communiter enim solent prandere per horam, aut duas ante meridiem. In hoc, consuetudo communis loci est seruanda, cùm homines illius loci communiter prandere solent. Potest anticipari hora iusta causa, vt quia aliquis facturus est iter, vel hospites habet, vel negotia expectat, quæ impedient horam prandij, & sic excusantur famuli, qui ante tempus prandent, vt possint ministrare posteà dominis, quamuis isti possint cùm dilaturi sunt prandium, aliquem cibum sumere, vt possint faciliùs sustinere, moderatum tamen, vt dicit Gabr. 4. dist. 16. q. 3. Qui autem sine causa horam prandij anticipiant solitam, Nauar c. 21. num. 27. putat peccare mortaliter, sed ego credo peccare venialiter. Et ipsa dicit Alex 4. p. q. 103. mem. 3. & in no. iur. 6. de obserua. ieiunij, dummodo id in contemptum ieiunij non faciat. Hîc tamen nota, esse aliquos qui collationem nocturnam faciunt manè, & prandium differunt. Quod Caiet. verb. Ieiunium, & Nauar. num. 12. non probant, nisi aliqua causa rationabilis id exigat, quia non est consuetudo nisi tempore noctis, illam collationem facere; & ego ita credo. Sed puto, si non esset causa rationabilis, solùm esse venialē. In his tribus dictis substantia, quantitate, tempore, modus internus ieiunij consistit. Externus autem modus, in gratia, & sanctitate est, sine qua nullum opus bonum valet ad vitam æternam cōsequendam. Vnde concilium laudandum est, in principio quadragesimæ confessionem præmittere, qua homo gratiam, quā amisit recuperat, vt ieiunium sit validum, non tamen dicat quis propterea, ergo, si in peccato sum nolo ieiunare; decipietur, qui hoc dixerit. Nam ieiunium hominis in peccato existentis, licet non sit meritorium vitæ æternæ, valet ad multa.

Primo, ne nouum peccatum mortale committat contra obedientiam Ecclesiæ exhibendam, quę præcipit ieiunium.

Secundum,

Digitized by Google

Secundum, quia adhuc carnis concupiscentia frenatur.

Tertium, quia homo assuefit bono operi, ne postea in gratia existens tantam habeat difficultatem.

Quartum, quia à Deo impetrat facilius peccator pœnitentiam, & cordis contritionem. Nullus ergo, quamuis se peccatorem cognoscat, à bono opere vacare debet.

Quid sit ieiunium, & qualis obligatio.

CAPVT III.

IEiunia communia populo Christiano, sunt hęc, quadragesima, quatuor tempora, vigilia Natiuitatis, vigilia Pentecostes, vigilia Assumptionis Beatissimę virginis, omnium sanctorum, & vigilia Apostolorũ Petri & Pauli, vigilia S. Ioannis Apostoli, & Philippi & Iacobi, quæ est inter Pascha, & Pentecosten, vigilia Sancti Ioannis, & S. Laurentij. Vltra has sunt aliquot particularia in locis aliquibus particularibus. Hęc omnibus nota sunt. At circa obligationem aduerte esse distincta ista tria, præceptum ieiunij, præceptum abstinendi à lacticiniis, & ouis, & præceptum abstinendi ab esu carnium. Ista autem distinctio consistit, seu percipitur in multis.

Primò, in eo quòd præceptum ieiunij includit alia. Cum ieiunio enim, lacticinia, & caro prohibentur, nisi vt diximus, consuetudo excuset à lacticinio. At verò in aliis præceptis non contra fit.

Aliquando enim prohibentur cara, & lacticinia, tamen non est ieiunium, vt in dominicis quadragesimæ. Aliquando etiam prohibetur caro, non tamen lacticinium, vt in diebus veneris cõmunibus & Sabbathis inter annum.

Secundò cùm dispensatio fit, aut excusatur aliquis à ieiunio, non statim liber est ab aliis, vt iuuenes, qui ante vigesimum primum annum non tenentur ieiunare, tenentur tamen obseruare alia duo. Similiter multi alij ieiunio excusati. At verò qui dispensatur in carne, dispensatur in aliis duobus: nec enim tenetur ieiunare, nec abstinere à lacticinio. Qui verò in lacticinio

Digitized by Google

dispensatur, non ob id in ieiunio, aut in carne dispensatur, sed ieiunare & abstinere debet à carnibus, nisi alia adsit causa.

Tertiò, præceptum abstinentiæ à carnibus, est vniuersalissimũ, comprehendit enim pueros ante annos discretionis. Lacticinia similiter non prohibentur pueris ante annos discretianis, prohibentur tamen ante vigesimũ primũ annũ, potè quę obligat ieiunium.

Quartò, qui semel soluit ieiunium non tenetur illo die ieiunare, nec nouo peccato mortaliter peccat, quamuis pluries comedat; nisi in contemptum ieiunij id faciat, ita tenet Duran. quart. dist. 13. 4. & Tabien. Syl. ver. ieiunium. contra aliquos. At verò peccat mortaliter toties, quoties in die prohibitis vescitur cibis, carne, aut lacticinio, quia ista præcepta sunt negatiua de non commedẽdo, quæ franguntur quoties comeditur, & præceptum ieiunij est affirmatiuum, & semel fractum non potest illo die iam seruari, sic nec nouum mortale committit, qui de nouo vescitur, sicut de carne, ac lacticinio, vt tenet Nauar. num. vigesimo quinto. Sermo igitur est de hoc præcepto ieiunij, quod secundum omnium sanctorum doctorum sententiam, obligat sub mortali peccato Et ita S. Tho. 2. 2. q. 147. ar. 3. & alij omnes. Consuetudo enim Ecclesiæ est talis, vt sub mortali ieiunium sit obseruandum. Aduerte tamen, obligari hominem non solum præcepto hoc Ecclesiastico, sed & præcepto diuino ieiunare, cùm aliter non potest prouidere saluti suæ spirituali: nam qui periculo se exponit peccandi mortaliter, nisi ieiunio frenet carnẽ, ieiunare tenetur diuino præcepto, & hoc obligat omnes cuiuscunque ætatis, & conditionis, & quocunque tẽpore; licet sit dies dominicus. Tenetur enim abstinere, quantùm necessarium est, pro salute spirituali, licèt non sit ieiunium. Eodem modo Ecclesiasticum obseruandum. Nam si non potest prouidere sibi vescendo carnibus moderatè, aut obstinẽdo à vino, tunc ob id solum aliquis tenetur ieiunare in pane & aqua, si opus est. Tenetur aliquãdo homo ieiunare ratione alicuius voti facti: aliquando ratione pœnitentię impositæ à confessore, & aliquando pro salute corporali. Nam diætas necessarias saluti corporum, sine quibus, manifestè periclitatur corpus, obseruare tenetur, prout expedire cognoscunt, licèt non teneatur obseruare, quando non speratur nocumentum notabile. Loquor enim de peccato mortali.

Qui

Qui excusantur ab obligatione ieiunij Ecclesiastici.

CAPVT IIII.

MVltæ sunt causæ à ieiunio Ecclesiastico liberantes homines; mihi ad quatuor capita reduci posse videntur, quæ sunt hęc, infirmitas, paupertas, labor, pietas.

Infirmitas à Gab. 4 dist. 16. quæst. 3. distinguitur, quadrupliciter. Est enim infirmitas languoris, complexionis, ætatis & conditionis.

Infirmitas languoris est, cùm quis morbo aliquo laborat, & hic excusatur à ieiunio; vt febricitantes, aut morbum aliud patientes.

Infirmitas complexionis est, cùm quis facilè in morbum labitur, vt valitudinarij: similiter qui media statim in dolores vehementes capitis, aut stomachi incidunt, similiter, qui ita debiles sunt, vt non possint vnico prandio necessarium victum accipere, sed indigent frequenti cibatione. Infirmitas ætatis est, cùm nondum est vigesimus primus annus completus. Secundum enim communem sententiam, ante vigesimum primum annum completum non obligat ieiunium Ecclesiasticum, quia tunc indigent adolescentes cibo ad nutritionem, & augmentum, licèt sanctum Concilium sit, assuefieri iuuenes hos aliquibus ieiunijs: similiter, senes post septuagesimum annum, secundum communem sententiam, excusantur, licèt in hoc non sit regula certa. Aliqui enim senilem contrahunt debilitatem ante sexagesimum, aliqui robusti sunt & post septuagesimum, vt plurimùm tamen septuagesimus annus excusat. Infirmitas conditionis est in mulieribus grauidis, & lactantibus, quia hæ indigent cibo pro se, & pro fœtu, secundum communem sententiam. Liberæ sunt à ieiunio, sed non a qualitate ciborum, licèt medici possint licitè vium lacticiniorum ipsis concedere.

Secunda causa, erat paupertas. Cùm enim aliquis non potest habere vnum cibum integrum, vt isti qui eleemosinam hostiatim petunt & modò hic parum cibi, modo illic parùm habent, non tenentur ieiunare, plus quam si vnum possent habere

Digitized by Google

integrum, & sufficiens prandium. Eodem modo excusantur secundum Gabr. alij, licèt non hostiarim petant, qui propter paupertatem, miserum prandium & insufficiens habent, possunt cœnare, & interdiu comedere.

Tertia, causa excusans est labor. Labor enim corporeus macerans, & defatigans notabiliter corpus excusat; propter quod fossores, messores, aratores, seminatores, fabri lignarij, ferrarij & omnes alij, vt lapicidæ, cursores, iter facientes pedites, & vt dixi, omnes huiusmodi laborantes excusantur à ieiunio, sed non sutores, & qui vestes faciunt, & alij huiusmodi artifices, qui non multùm corpus exercent, à ieiunio excusantur. Aduertendum tamen, laborem hûc excusare, cùm prouenit ex vna trium causarũ.

Prima est, cùm labor competit alicui ex officio. Qui enim ex officio huiusmodi, labores habent, excusantur, licèt diuites sint. Non enim tenentur cessare à labore ob ieiunium, & ita concessum est ab Eugenio in bulla quadam, cuius meminit Sylu. verb. ieiunium. §. 24. quòd diuites laborantes non teneantur ieiunare. Quòd si ex officio non habetur, excusantur, cùm id faciunt in vtilitatem Reipub. aut communitatis, vt qui tempore belli iuuant ad fabricas, vel mutos construendos, quamuis id ex officio non habeant, soluuntur à præcepto ieiunij, si fortè tunc temporis occurrat, quia in vtilitatem communem talis labor est. Quòd si nec hoc modo fit, excusatur & cùm est ad vitandum damnum proprium; vel proximi temporale, & multò magis spirituale. Et sic excusantur qui tempore ieiunij laborant, ad extinguendum incendium in re propria vel proximi, vel ad aliud opus corporale faciendum, quod nisi fiat, inducit damnum. His causis labor huiusmodi excusat à ieiunio.

Quarta causa excusans, est pietas, nempe officia spiritualia, & opera misericordiæ, quæ cum ieiunio esse non possunt, vt concionari, legere, & secundum Caiet. confessiones audire, interuire hospitibus, peregrinari per loca pia. Nota tamen, quod huiusmodi non excusantur, nisi cùm ex officio fuerit, aut ex obedientia, aut ex voto aliquo præcedente. Syl. ver. ieiunũ §. 26. dicit, quòd cùm conciones alicuius sunt multum vtiles populo, posset excusari à ieiunio, licèt sine obligatione vlla, sed ex propria deuotione faceret. Adde & quòd isti, qui in vniuersitatibus legunt, non ex officio, sed ad notitiam, & opere opinionem comparandam, posset

Digitized by Google

posset legere, & excusari à ieiunio, cùm detrimentum illis obueniret, nisi lectiones continuarentur. Circa peregrinationem autem, omnes notant, non licere peregrinari tempore ieiunij, & ieiunium soluere, nisi cum voto peregrinatio est, nec potest commodè differri in aliud tempus. Addit Nauarr. numero decimo nono, posse fieri, cùm ex deuotione aliqua magna fit, sed, vt credo, non licet absque consilio confessarij iudicantis plus spiritui profuturam peregrinationem, quàm ieiunium. Licet & peregrinari die ieiunij, ad vitandum detrimentum temporale aliquod, putà, cùm habet socium viæ, quem amittet, nisi iter illo tempore conficiat, aut cùm aliquod periculum. Excusatur & à ieiunio, qui non potest reddere operi debitum, ieiunando. Rursus excusatur vxor, quæ ad vitandas rixas, & odia cum marito, cœnat cum ipso, & ieiunium soluit, ita dicit Tabien. ver. ieiunium §. 20. & Sylu. §. 15. sed intellige, cùm maritus non facit id, in fidei contemptum. Tunc enim potius, est subeunda mors, quod potest accidere modò, cum maritus Lutheranus esset, & vxor Catholica, atque ille petit ieiunium solui, in fidei contemptum, tunc non est vllo modo acquiescendum. Hæ sunt causę excusantes. Erga quas, duo vniuersaliter sunt consideranda.

Vnum est, cùm quis habet aliquam causam dubiam, an excusset vel non, tunc debet petere declarationem, vel à confessario, vel à viro docto, vel à medico, vel à superiori, puta Episcopo, vel prælato. Hi enim duo possunt cum subditis dispensare, in ieiunio, cæteri dicti, declarare. Aduertant autem medici, ne sint prodigi in hac parte, cautè enim debent perpendere causas, & non quauis leui causa, concedere facultatem, seu declarare causam sufficientē ad soluendum ieiunium aut vtendum cibis prohibitis.

Alterum est, cùm pœnitens bona fide putat se habere causam sufficientem non ieiunandi, licèt verè non sit sufficiens, solum venialiter peccat, nec debet à confessore statim damnari de mortali. Immo nec debet illum à sua fide, & conscientia deponere, sed solum exhortari, vt experiatur ieiunare. Ita docent Anton. 2. par. & 6. c. 2. Palud. 4. dist. 15. q. 4. ar. 1. Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 3.

De obli-

Digitized by Google

De obligatione ieiunij respectu aliorum.

CAPVT VIII.

ALiquando homo non solùm obligatur ieiunare, sed &, siue ieiunet ipse, siue non, aliorum, ieiunio attendere, & peccat, quia alij non ieiunant. Est autem regula; Quoties aliquis est causa, vt alij ieiunium soluant, qui aliter tenebantur ieiunare, peccat, acsi non ieiunaret. In particulari autem sunt infra istam regulam casus aliqui.

Primus est; Qui habet seruos, aut famulos, & cogit illos laborare aliquo die ieiunij, ita, vt non possint implere ieiunium, peccat mortaliter, nisi labor ille nò potit differri in alium diem, quin damnum alicuius momenti obueniret, tunc enim non peccarent, & famuli excusantur à ieiunio. Ita habet Palud. 4, d. 14. q. 4. ar. 1. Gabr. 14. d. 15. q. 3. ar. 1. Nauar. 4. 2.

Secundus casus, patres familiàs, villici, curam domus habentes, & alij domini debent curam gerere filiorum, famulorum, & aliorum qui domi sunt, ita quòd si ministrant eis cœnam, vel cibos, quibus ieiunium soluant, mortaliter peccant, cooperantur enim aliorum peccato. Et in hoc multa solet esse apud multos negligentia. Non enim debent eis ministrare arma malitiæ vllo modo. Ita habet Gabr. q. 3. allegata.

Tertius est casus, ex eodem Gab. q. 3. ar. 3 dub. 6. Caupones, & qui paratas habent mensas, aut tabulas prandendi, peccāt mortaliter ministrando cibos prohibitos iis, qui non possunt comedere, & ministrando cibum, quod alij soluunt ieiunium, peccant, & mortaliter in eo solo quòd parati sunt omnibus dare cibum, licet ieiunium seruent. Non enim licet ministrare, nisi iis, qui non tenentur ieiunare, vel, quos ipsi probabiliter credūt à ieiunio excusari. Cæteris verò tantum debet prandium conueniens ieiunio ministrari.

Quartus est eorum, qui cùm ipsi non ieiunent, vel quia nolunt, vel quia excusantur, inuitant alios ad cœnandum, vt faciant soluere ieiunium, quod aliter non soluerent, hi enim causa peccati sunt

Digitized by Google

sunt, & consequenter peccant.

Quintus est, eorum qui nolunt conducere operatios, nisi soluant ieiunium; quamuis si aliqua vrgeret necessitas, vt illi multum laborarent posset hoc ab illis exigi, sed debet esse communis vtilitas, aut ad vitandum graue damnum aliquod. Vnum tandē dubium occurrit in materia de ieiunio, an quando aliquis peruenit ad locum in quo ieiunant tali die, in quo non ieiunatur, in loco à quo profectus est, an teneatur ieiunare, & abstinere à cibis prohibitis, respondet Syluest. ver. ieiunium, in fine, cum distinctione. Cùm enim illud peruenit commorandi causa tenetur obseruare tale præceptū, cùm verò non, sed animo redeundi, vel vlteriùs transeundi non tenetur, si citra scandalum, id potest facere.

De secundo præcepto audiendi sacrum.

CAPVT VI.

HOc præceptum habetur, consecrat. dist. 1. can. missas. Oportet præuidere quid est sacrum, seu missam audire.

In primis non est audire sacrum, intelligere, & intellectu percipere quæ in missa dicuntur. Non enim rustici missam audirent. Rursus, non est auribus voces percipere, surdi enim tunc audire sacrum nō possent, nec ij, qui longè a sacerdote celebrante distant, quos tamen certum est, implere præceptum. Rursus, non est videre ea quę in missa aguntur, nam cæci tunc non possent implere præceptū, quos tamē implere certum est, vnde, potest aliquis clausis, ne diuagētur oculis, missam audire. Rursus, non est aliquo vti sensu erga ea, quæ in missa aguntur, solent enim aliqui dum hostia eleuatur, manum eleuare cōtra hostiā, & propriam faciem, & tangere, solentque alię huiusmodi ceremoniæ fieri, in quarum nulla consistit audire sacrum. Est argo audire sacrum, corpore adesse & mente attendere: Nam domi aliquis existens, non potest audire sacrum, quod fit in Ecclesia. Dico, mente attendere. Nam non audit sacrum, qui præsens est corpore, sed dormit dum dicitur sacrum. Opus est ergo aduertere, vt dicatur mentaliter esse

Digitized by Google

esse præsens rei, quæ fit. Ista autem mentis aduertentia, ad hunc modũ intelligenda est, quæ homo ita attendat, vt non diuagetur, affectata diuagatione. Cùm enim aliquis venit audire sacrum, & posteà raptus aliis cogitationibus, parum, aut nihil aduertit dicitur quidem præceptum missam audiendi implere, nec tenetur audire illam, dummodò non sit affectata diuagatio, & inaduertentia. Tunc autem talis est quando homo aduertens se diuagari, voluit se diuagari, nullamque fecit diligentiam, vt attenderet; aut quando elegit facere opus quod ex se diuagationem habet annexam, vt qui, cùm audit sacrum, vellet scribere, pingere aut studere, vel quid simile facere. Isti censentur affectatam habere inaduertentiam, nec audiunt sacrum. Dubium hic occurrit, an dum quis audit missam de præcepto, possit recitare horas canonicas, quas tenetur ex officio recitare, aut dicere coronam ex deuotione, aut ex iniuncta pœnitentia. Angelus ver. feria, §. 46. dixit id fieri non posse, sed contrarium est tenendum. dummodò quis attendat, saltem virtualiter, se adesse missæ, & esse coram altari, satisfacit præcepto, cum qua attentione potest similiter recitare, præsertim quia ista ad vnum & eundem finem ordinantur, putà, Deum ipsum, & mentis eleuationem in ipsum. Ita habet Adria. tract. de satisfact. quæst. septima & Medina, tract. 29. de de pœnitentia iniuncta, & Caietan. ver. dies festus, & Nauar. capit. 21. num. 9. Consilium tamen esset, si attenderet potius mysteria missæ, aut attenderet saltem ad ea quæ dicuntur in Euãgelio, & epistola. Qui tamen ista non potest præstare, vel quia ignorans est, vel quia non potest attendere, sed statim diuagatur, nisi reciter; adhuc melius est recitare.

Quæ missa, quo loco, & quanta sit audienda.

CAPVT VII.

MIssa non eodem modo celebratur, sed aliqua est particularis, aliqua solemnis, quæ voce alta decantatur, & dicitur missa maior. Aliqua est de requiem, aliqua de feria, aliqua de

Digitized by Google

qua de sancto, aliqua ex deuotione: Nullus tenetur certam missam audire præcepto, sed potest satisfacere præcepto, si audiat missam de requiem in die dominico. Solum enim obligatio est, audire missam, siue priuatà, siue solennis, siue de feria sit siue non. Ita habet Anton. 2. p. tit. 4. cap. 10. §. 1. Tabien. verb. missa. num. 28. & est communis doctrina, licèt aliqui contradicant, sed non sunt audiendi. Consilium est vtile, curare audire sacrum tempori accommodatum præsertim, & solennes missas, & maiores in diebus solennibus, & magnæ festiuitatis, sed non est hoc præceptum. Rursus, non est obligatio audiendi eam in parochia propria, satisfit enim precepto, quamuis domi, & extra ecclesiam audiatur, aut in ecclesia audiatur aliena, vt dicit Sylu. verb. missa, § 51. quamuis non desint qui contradicant. Verum est, quòd peccaret, qui ex contemptu, propriam dimitteret parochiam, aut ex dimissione scandalum sequeretur, aut quando in parochia declarantur aliqua, & traduntur quæ debet omnis parochus scire. Tunc enim peccaret, dimittendo. Credo tamen, semper implere preceptum audiendi sacrum, quoad missam quouis loco audiam. Sunt tamen monendi, exhortandique omnes, vt suas parochias frequentent, maximè diebus solennibus & Concilium Trident. sess. 22. capit. primo post can. 9. ita monet.

At de quantitate missæ dubium est, quanta sit audienda; secundum communem opinionem sufficit vna. Nullus enim tenetur plures, audire; imò nec in die natalis domini, quando quilibet sacerdos ter celebrat, sufficit enim, vnam audire ad satisfactionē præcepti; vt Nauar. capitulo vigesimo primo, num. 7.

Dico secundò, & omnes conueniunt, esse audiendam missam, ita vt non dimittatur notabilis pars, puta, media aut tertia pars: Tunc enim non impleretur preceptum, si talis pars omitteretur. In particulari, autem Tabien. § 50. & Nauar. nu. 2. dicunt, quòd si dimitteret vsque ad Epistolam inclusiuè, tunc non impleretur præceptum, quia est notabilis pars, quamuis, si dimittatur totum quod est ante Epistolam, adhuc posset implere preceptum. Et ego ita credo; quamuis non desint, qui dicant, posse & Epistolam dimitti, sed non est securum, nisi ex necessaria causa id prouenerit. Hîc tamen aduertendum est, quòd si qui inseruiunt sacro, & aliquando coguntur partem missæ non audire, vt ferant

Digitized by Google

vt ferant ea, quæ necessaria sunt sacro, putà, cùm discedunt vt adferant illius vinum, hostiam vel quid simile, non reputantur abesse, sed illis computatur illud ac si audierint. Ita habet Anton. 2. parte capit. 10 §. 1. Sylvest. ver. missa, 2. parag. 1. & Tabien. verb. missa, parag. 10.

Dico tertio, aliqui volunt, quod si quis mediam missam audiret ab vno sacerdote, & residuum ab aliquo alio, quòd satisfaceret præcepto, nam missam integram audiuit, ita tenet Maior. d. 45. q. 2. Nauar. capitulo vndecimo, numero secundo. Idem Soto quarto, distinctio. 13. q. 2. articul. 9. & mihi probabile videtur, quamuis, si aliquis id fecisset si tempus esset, quo vacaret audiri sacrum vnũ, aliud vnius, monerẽ, & consulerẽ. nam profectò non est visus, audire missam integrã, sed duas medietates duarum missarum, quę inter se non faciunt integritatem.

A quo, & quando, & qua obligatione sit missa audienda.

CAPVT VIII.

NON à quouis missa est audienda. Cauere enim debemus, audire missam à sacerdote nominatim excommunicato, suspenso aut interdicto, & à publico clerici percussore, & à concubinario, notorio, & denunciato, vt dicit Sylue. v. missa, 2. §. 3. aliquorum vero missas licèt excommunicati sunt, à iure, vel ab homine, dum non sint nominati, possumus audire. Non enim tenemur ab omni excommunicato fugere, vt diximus in libr. 1. in materia de excommunicatione. Similiter etiam degradati, aut depositi, missam non possumus audire, sicut nec possumus audire à nominatim excommunicato. Tempus autem obligationis solùm est in diebus dominicis, & festis de præcepto. In aliis diebus, non tenemur, licèt sint dies quadragesimę. Nec contra hoc probat cap. solet, de consecrat. dist. 1 & cap. fin. de priu. in 6. vbi videtur contrarium dici. Ista enim capita, vt dicit Tabien. d. §. sunt de consilio intelligenda. Est enim consilium vtilissimum, quotidie audire, aut saltem quoties homo commodè

Digitized by Google

commodè poteſt, obligatio autem eſt præcepti obligantis ad mortale. Qui enim non audiret ſacrum quo tempore tenetur, mortaliter peccaret, ſecundum omnes, ſicut peccat, qui ieiunium non ſeruat. Obligat autem hoc præceptum omnes habentes vſum rationis cuiuſcumque ſint ætatis, ſexus, & conditionis.

Quæ cauſa excuſet ab audiendo ſacro.

CAPVT IX.

MVlti ſunt caſus, in quibus homo excuſatur ab iſto præcepto eccleſiaſtico; omnes tamen poſſunt reduci ad quinque cauſas, ex quibus quinque regulæ generales poſſunt deſumi.

Prima cauſa eſt, ad vitandum damnum ſpirituale proprium aut alienum. Vnde eſt regula: Quoties ex ſacro audiendo ſequeretur damnum, ſeu detrimentum ſpirituale, putà peccatum proprium aut proximi, non tenetur homo audire ſacrum. Per hanc cauſam, & regulam, excuſantur excommunicatus, interdictus nominatim, & interdictus generaliter non habens priuilegium, aut diploma, vt audire poſſit. Tunc enim non tenetur, vt dicit Nauarr. c. 21. num. 4. Similiter, qui iuramento ſe adſtrinxit non egreſſurum domo, in qua loco carceris tenetur. Sic ſi non tenentur audire, & audiant, peccant; quia obligati ſunt, aut impediti alia via. Similiter mater, quæ timet filiabus ſuis, ſi domo egrediatur ad vitandum damnum filiarum ſpirituale, poteſt manere domi, licèt non audiat ſacrum, dum ſit periculum probabile talis damni. Huiuſmodi poſſunt occurrere alij multi caſus.

Secunda cauſa eſt, ad euitandum damnum aliquod corporeum notabile. Vnde eſt regula: Quoties ſequitur, aut timetur damnum corporeum aliquod notabile, aut alicuius momenti, tunc non obligatur homo audire ſacrum. Per hanc cauſam excuſantur infirmi, qui abſque detrimento, non poſſunt à lecto ſurgere, & ambulare. Excuſantur etiam qui inſeruiunt infirmis & non poſſunt audire, niſi ipſos ſolos deſerant. Similiter matres,

Digitized by Google

quæ habent domi paruulos, nec possunt relinquere absque periculo probabili alicuius damni. Similiter, qui faciunt iter cum aliis nec possunt audire sacrum, nisi perdant socios, vnde detrimentum patiuntur, quia vel viam nesciunt, vel timent latrones. Similiter, qui habent inimicos, nec possunt exire domo securi. Similiter mancipia & serui, qui timent verbera, & iniurias à dominis, si deserant domum, quamuis domini non excusantur à peccato, non concedendo illis tempus audiendi sacrum, cùm absque damno notabili possunt. Similiter vxor, quę timet rixas, & percussionem à marito, vel non potest necessaria domi præparare ad victum, si domo egrediatur. Omnes hi excusantur, quia damnum corporum contrahunt si sacrum audiant.

Tertia causa est, ad euitandum damnum honorum. Vnde regula est: Quoties non potest quis absque lęsione honoris, aut famę proprię, vel alienæ, audire sacrum, non tenetur. Per hanc causam excusantur, quibus non sunt vestes, conuenientes suæ personæ, vt domo possint exire. Rursus filię nobiles quæ non possunt ita facilè egredi domo, sed timetur infamia aliqua; quamuis non excusentur, cum egrediantur ad horas & festa vana. Tum enim non videntur habere causam cur non egrediantur ad audiendam missam, vt dicit Tabien. §. 46. quamuis si non permittantur à matribus excusentur, licèt matres peccant, nisi rationabili causa faciant. Excusantur etiam viduæ, quę certo tempore post obitum coniugis, solent domi clausæ manere. Tabien. §. 46. dicit licere hoc saltem, per mensem; tamen Nauarr. num. 4. dicit melius, licere & per annum, dùm talis sit loci consuetudo. Ita vt, citra infamiam non liceat egredi. Nec in hoc est limitatum tempus, nisi iuxta consuetudinem loci, quamuis istę consuetudines debeant corrigi per Episcopos. Qui tamen vltra consuetudinem loci maneret, & prętermitteret sacrum, peccaret mortaliter.

Quarta causa est cùm timetur damnum rei propriæ, aut proximi, tunc ea est regula. Quoties aliquis in re propria vel proxima detrimentum patitur, excusatur.

Per hanc excusantur, qui custodiunt arces, aut carceres, nec possunt dimittere absque detrimento. Rursus, qui seria negotia ex officio, vt consiliarij, & alij huiusmodi, tractant, nec possunt differre absque detrimento. Rursus, qui custodiunt, aut seruant

Digitized by Google

seruant in agris oues, armenta, vineas, & alia huiusmodi, nec possunt sine detrimento deserere. Rursus, qui non possunt suas negociationes perficere sine detrimento, nisi iter faciant; vnde sacrum audire non possunt. Rursus, qui timent latrones si domum sine custodia deserant. Rursus famuli qui non possunt alios inuenire patronos, & ab his, quos habent, non datur tempus audiendi sacrum, quamuis in hoc peccent patroni, quando sine detrimento possunt tempus concedere famulis audiendi missam, & non concedunt; famuli verò tenentur, ipsos deserere, si continuò non detur eis tempus tale.

Quod si id non fit continuo, sed aliquando non tenentur, nec peccant obediendo: Quòd si non possunt facilè inuenire alios quibus seruiant, adhuc non tenentur licèt non audiant sacrum, dummodo patroni non faciant id in fidei contemptum. Tunc enim nullo modo eis esset acquiescendum: quia est contra ius diuinum.

Vltima causa est, impotentia, per quam incarcerati, & qui iter longum siue per terram, siue per mare faciunt, tamen non inueniunt loca, quibus celebretur, nec tenentur audire missam, si eant in mari. Similiter, qui non habent copiam sacerdotum, qui celebrent, & alij huiusmodi excusantur. In omnibus his casibus, notandum est, quod quamuis aliquando de facto non sit vera causa excusans, tamen aliquis putans bona fide, esse veram, & sufficientem causam; non peccat mortaliter, sicut etiam diximus de ieiunio.

Quomodo audiendum sacrum, & qua vtilitas ex auditione.

CAPVT X.

QVi cum fructu & vtilitate sacrum audire nititur, debet sic dispositus accedere. Primò opus est fide, qua credat, in sacramento quod in missa adoratur, & sumitur, verè realiter, ac substantialiter, Christum esse totum. Rursus, in

Digitized by Google

ipsa missa verè offerri à sacerdote iuge sacrificium Deo Patri acceptissimum. Opus est etiam, vt cum dilectione accedat. In missa enim celebratur & repræsentatur ipsa passio Christi, quę fuit vnum ex summis beneficiis à Christo domino nobis collatis, propter quod, homo in ipsius amorem, & dilectionem perpetuo deberet rapi; cumque in missa memoriale tanti beneficij celebretur, ipsumque memoriale sit magnum & quoddam beneficium; ingrati animi est, accedere sine amore & dilectione. Quod vnum solent præstare, qui grarias referre non possunt, nec etiam pates agere. Opus etiam est, cum reuerentia accedere, non solùm interius, qua homo ipsum Christum, & dominum, & Deum recognoscat, seque infirmum, & indignum tanto beneficio iudicet, sed & exterius, quæ in modestia, & decẽtia corporis consistit: in quo, reprobandus est abusus multorum, qui, vno genu flexo; adstant, & qui oculos huc illuc immodestè vertunt; aliquando inter se colloquuntur, quod coram terrenis dominis, qui nihil sunt respectu summi Dei facere nefas esset.

Istam autem reuerentiã, homo multis de causis debet exhibere.

Primò, quia adstat coram Christo domino, cui omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum debet incuruari.

Secundò, quia est in Angelorum consortio. Adstant enim Angeli coram sanctissimo sacramento, vt docent Gregor. & Ambro. & nobiscum sunt præsentes in missæ sacrificio. Quis autem est nisi inconsideratus homo, qui requirat, cum Angelis adesse, & non curet, vt potest, quam ipsi exhibent reuerentiam, & ipse exhibere?

Tertiò, quia, qui audit sacrum, multa petit à Deo, tamen sacerdos frequenter dicit Oremus, & pro omnibus necessarias orationes fundit, quis autem petit aliquid impetrandum ab altero, & non se, erga eum saltem propter hoc, reuerenter gerit? Pauperiores sumus nos respectu dei, quàm sint homines: mendici respectu diuitum, & tamen ob vnum obolum, quasdam genuflexiones, & nudationes facere solent.

Quartò, Ratione officij quod exhibent, qui audiunt sacrum. Non putes solum sacerdotem offerre illud sacrificium Deo, offerunt enim & circunstantes, licèt mediante sacerdote. Si ergo, qui vas aureum Principi offerendum portat, vasi inanimato reuerentiam quandam exhibet dum manus lauat, dum se ornat; quantò

Digitized by Google

maior est reuerentia exhibenda huic oblationi, quæ Christus ipsemet est, & non terreno principi, se Deo principi, omnipotentique Patri offertur? Hæc est dispositio audiendi sacrum, quæ cum attentione, & consideratione consueta est, ad quam sacerdos nos exhortatur, dicendo, *Sursum corda*, faxit Deus, ne aliqui mendaces inueniantur, respondentes, *Habemus ad dominum*. Qui tali dispositione accedit, fructu huius sacrificij non priuatur, qui licèt multiplex sit, tamen aliquot præcipuæ vtilitates proponentur.

Prima est, gratiæ augmentum. Qui enim in gratia est, sacrum audiendo, gratię augmentum consequitur, tum quia offert, tum quia pro ipso & sacrum offertur.

Rursus secundò consequitur, pœnæ temporalis pro peccatis debitę remissionem.

Rursus tertiò, quod petit facilius impetrat. Nam Deo Patri oblationem acceptissimam, putà Christum offert. Solent autem facilè impetrare ab hominibus, & qui dona secum ferunt ipsis offerenda, & eò facilius quò dona gratiora sunt.

Rursus quartò, actus virtutum exercet & præcipuè trium, quæ sunt magni meriti. Exercetur fides, dum credit ea, quæ in mysteriis celebrantur; exercetur charitas, dum in Christum præsentem fertur voluntas per amorem; exercetur religio per adorationem & latriam Christi in sacramento.

Rursus quintò, comparet homo in præsentia Christi, eo quo potest, modò; putà, per fidem præsentem videt Christum, & habet, ac impetrat, quod impetraret, si videret; si debito modo petat. Nam cęcus, qui ex turba prætereunte cognouit Christum, non minùs obtinuit, quod petiit, ac si vidisset. Et hoc puto dat magnam pacem animę, & gaudium spirituale, dum homo videt saltem vbi Christus continetur, potestque dici de huiusmodi audientibus sacrum, *Beati oculi qui vident, quæ vos videtis*. Quòd si illi non videre oculo corporeo possunt, id poterit dici, *Beati qui non viderunt, & crediderunt*.

Digitized by Google

De tertio præcepto Ecclesiæ.

CAPVT XL.

PEccata tua Sacerdoti proprio, aut alteri cum eius facultate, singulis annis confitetor. Tertium præceptum est, confessio. Et quia multa diximus in lib. 3. pauca modò attingemus.

Primum est, præcepto confessionis, omnes habentes vsum rationis cuiuscumque ætatis, sexus, & conditionis sint, obligari sub peccato mortali, vt habetur ca. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss. Hoc autem præceptum non obligat nisi ad confitendū omnia mortalia, quę homo memoria contequi potest. Venialia non sunt de necessitate confessionis, quamuis vtile, & sanctum concilium est, confiteri ea; præsertim, quando mortalia desunt. Obligatio hæc est, semel in anno confitendi; adeò quòd, qui confessus iam est in natali, aut alio anni tempore non tenetur confiteri in Quadragesima, nisi vellet communicare; tamen, si post cōfessionem præcedentem mortaliter peccauit, iterùm debet confiteri. Quòd si non mortaliter peccauit, aut non debet sumere Eucharistiam, non tenetur, quamuis propter scandalum, si aliquando sequitur, præsertim, si communicare vult, tenetur accedere ad confessionem, & confiteri venialia, aut dicere se non habere materiam necessariam cōfessionis. Aliquando autem tenetur homo, statim post mortale confiteri.

Primò, quando est mortis articulus aut periculum mortis, vt, qui intrat mare, bellum, aut mulier, quæ est prope partum.

Secundò, quando probabiliter credit, quòd nisi tunc confiteatur, non habebit illo anno copiam sacerdotum, seu confessorum.

Tertiò, quando vult sumere Eucharistiam, & est cōscius mortalis peccati.

Quartò, quando vouit, aut in iuncta pœnitentia habet, pluries quam statutis temporibus in anno confiteri. Extra hos casus, solùm tenetur semel in anno, & quamuis non sit tempus determinatum, tamen propter communionem, consuetudo obtinet, vt fiat in Quadragesima, non tamen obligat eum qui aliàs est con-

Digitized by Google

confessus, nec iterum mortaliter peccauit, vt diximus. Ista autem confessio est cum confessore proprio facienda. Vocamus autem proprium in præsenti, vnum ex tribus, aut qui ex officio habet facultatem absoluendi, vt prelatus, & parochus, aut commissione superioris Episcopi, aut Pontificis, qualè habent multi religiosi, aut ex facultate pœnitenti concessa. Multi enim pœnitentes per priuilegia, aut diplomata, seu bullas, possunt sibi eligere confessores proprios quoscumque, modo sit proprius, satis est ad audiendas confessiones. Plura hîc dici poterant de confessione; sed vide quę dicta sunt libro tertio. Nunc autem, quòd vtile sit frequenter confiteri in anno, imò in mense, ostendam ex multis notandis vtilitatibus, quæ proueniunt ex hoc, inter quas aliquot recensebo.

Prima est, gratiæ augmentum. Quoties enim homo confitetur, si debito modo accedat, si in peccato est consequitur gratiam, & peccati remissionem; si autem est in gratia, consequitur augmentum gratiæ. Vnde, si quater in mense confitetur, quater etiã augetur gratia, & si pluries confitetur, pluries augetur gratia. Quanti autem valoris sit gratia, vix potest cognosci; hoc tamen est certum, eligibiliorem esse minimum gradum gratiæ, quàm possidere perpetuò vniuersum orbem, & in altero mundo datur maior gratiam essentialis, duratura in æternum, ei qui in hoc mundo maiorem habet gratiam,

Secunda vtilitas est, remissio pœnæ temporalis. Quoties enim homo confitetur ei remittitur pars pœnæ peccati soluendæ in purgatorio. Si autem quis consideret, quàm acerba sit pœna purgatorij, suam profectò damnabit negligentiam, & ad hoc sacramentum pluries accedet. Hoc enim certum est, nullam in hoc mundo, à quouis crudelissimo tyranno posse pœnam corporalem infligi, quę adæquet minimam, quam anima patitur in Purgatorio.

Tertia est, Inimicus debilitatur. Dæmon enim multùm insurgit contra hominem, dum peccata secum recondita habet, nec medico spirituali aperit, iuxta illud: *Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea.* At cùm homo ad confessionem confugit, timet dæmon, nec audet accedere ei, qui omnes eius suggestiones confessori manifestat. Caro etiam multum succumbit spiritui, propter augmentum gratiæ quod habet anima ex frequenti confessione.

Digitized by Google

Quarta vtilitas est, peccatum non ita fortiter radicatur in anima. Hoc dico propter aliquos, qui frequenter solent in mortali aliquo prolabi, & quamuis modò confiteantur, iterum solent in idem peccatum recidere ex aliqua fragilitate. Istis profectò frequens confessio hoc præstat, quòd illud peccatum semel commissum, nisi pœnitentia, & confessione deleretur, alio frequenti fortiùs animę inhęreret, aliisque superuenientibus, in habitum quendam difficillimum postea ad expellendum, transiret, at confessio ista impedit radicationem, & emendationem facilius & citiùs consequitur. Vnde legimus de illo, qui duas ollas luto plenas habebat, vnam singulis diebus mundabat, & iterum luto implebat, alterum multo tempore plenam reliquit, posteà, cùm ab hac lutum extrahere vellet, vix potuit nisi ollam rumperet.

Quinta vtilitas est, Nam, cùm ex frequenti confessione pluries fit gratia, plura bona opera facit in gratia, licèt posteà peccet, tamen, cùm iterum redit ad gratiã, illi restituentur bona illa opera, quæ per peccatum mortificata erant. At opera in peccato facta, nunquam sunt meritoria vitæ æternæ, licèt homo ad gratiam redeat. Quòd si est in gratia semper, cùm illi augeatur gratia, per confessionem, eadem opera bona fiunt magis meritoria, quę non essent, si in tanta homo gratia non esset.

Sexta, minus est expositus periculo qui sæpè confitetur, nam si sæpè peccat, sæpè est in gratia, facilius est mori in gratia, qui sæpè eam habet, quàm, qui ratò.

Septima est, homo suam melius scrutatur conscientiam. Isti enim qui semel in anno confitentur, vix tertiam partem peccatorum confitentur.

Octaua, liberatur homo à graui fastidio, & timore. Qui enim rarò confitentur, cùm tempus confitendi aduenit, dolores parturientis sibi pati videntur, & magna angustia, & timore semper procrastinant, vsque in diem vltimum. Quadragesimæ, & quod peius est; aliquando negligunt præceptum Ecclesię. Et quod adhuc pessimum, in mortis articulo adeo magna hac angustia premuntur, vt aliquando desperent.

Vltima est, qui in gratia est, conseruatur multum in ea per cõfessiones frequentes. Homo enim est magis illuminatus, vt se cognoscat, & ea quę nocent animæ intelligat. Multa alia bona frequens confessio homini affert, sed ista enarratio sufficiat. Hac

& alia

Digitized by Google

& alia experietur, qui consilium hoc opere compleuerit.

De quarto præcepto, quid sit Eucharistia.

CAPVT XII.

QVartum præceptum Ecclesiæ, est præceptum communionis, puta sumptionis Eucharistiæ. Est ergo breuiter considerandum, quid sit Eucharistia. Videtur autem sic posse describi. Species sensibiles panis, & vini, corpus & sanguinem Christi significantes, & realiter continentes. In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *species sensibilis panis, & vini*, nempè quantitatem, odorem, saporem, colorem, quæ omnia sensu percipiuntur.

Secunda pars est, *Corpus & sanguinem Christi significantes*. Ista enim accidentia sunt signa quædam; corporis quidem Christi, ipsę species panis; sanguinis autem, ipsæ species vini signa sunt.

Tertia pars est, *realiter continentes*. Non enim illæ species habent significare tãtum corpus & sanguinẽ, sed verè continẽt ipsa. Sub speciebus enim panis realiter Christi corpus est, sub speciebus vini realiter sanguis Christi est. Totũ ergo hoc, nimirum species prædictę, corpus & sanguinẽ Christi continentes & significantes, dicitur sacramentũ Eucharistiæ εὐχαριστία autem, idem est, Græcè, quod Latinè gratiarum actio. Hoc autem sacramentũ dicitur Eucharistia, quia est vnũ grãde, & insigne beneficium, propter quod Christo Domino perpetuas gratias agere debemus. Est autẽ notandum, quòd in hoc sacramento, Catholicus debet secundùm fidem has quatuor veritates recipere, quæ habentur ex Concil. Trident. sess. decima tertia.

Prima est, sub illis speciebus, non esse post consecrationem, panis, aut vini substantiam, sed omninò conuersa esse in Christi corpus, & sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus.

Secunda est, sub eisdem speciebus, vere & realiter esse corpus, & sanguinem Christi.

Tertia est, sub vtraque specie, & sub altera tantùm, esse totum Christum; verbi gratia, sub speciebus panis, esse totum

Digitized by Google

Christum, nempè corpus, & animam vnitam diuinitati. Similiter totum Christum esse sub speciebus vini. Dices, si totus Christus est sub speciebus panis, & totus sub speciebus vini, quare dicitur communiter, quòd species panis continet corpus, species vini continet sanguinem? Respondeo quodam exemplo. Dum tu vocas famulum tuum aut amicum, hic autem venit coram te, clarum est, amicum esse coràm te, & non solum ipsum, sed ipsius vestimenta; nam vestitus venit, si ergo petam à te, tu vocasti amicum, quo modo & hic sunt vestes? respondetur ex vi verbi mei quo vocaui, solus amicus adest, & quia ipse vestitus erat, ratione coniunctionis vestimentorum, etiam sunt hic vestes. Eodem ergo modo intelligas; sub speciebus panis est tantùm corpus Christi ex virtute verborum consecrationis, quæ erat, *hoc est corpus meum*, at quia corpus est cum anima, & diuinitate; fit, vt ratione concomitantiæ totus sit Christus. Similiter sub speciebus vini, ex vi verborum sanguis est. Dicitur enim, *hic est calix sanguinis*, tamen quia sanguis est cum corpore, & corpus cum anima, & hæc diuinitati vnita sunt, sunt & ista omnia sub illis speciebus. Quod ergo audis sub speciebus panis esse corpus, sub vini esse sanguinem, intellige, ex vi significationis: tamen ratione concomitantiæ, totus Christus est sub altera specie.

Quarta est, illa accidentia panis & vini per se sunt, nec subsistunt in corpore Christi, sicut sustentantur in pane. In his quatuor veritatibus, præcipuè innititur ratio huius sacramenti.

Quare instituta est Eucharistia.

CAPVT XIII.

SAcramentum hoc à Christo Domino, in vltima cœna institutum est, in hos quatuor præcipuos vsus.

Primus, vt esset memoriale quoddam mortis, & passionis eius. Repræsentat autem optimè hoc sacramentum mortem & passionem Christi. In hoc enim, quod species panis ex vi significationis repræsentant, & continent corpus, vt à sanguine separatum, & species vini continent & repræsentant sanguinẽ à corpore se para-

Digitized by Google

ſeparatum, mors non quæcumque, ſed que per paſſionem, ſignificatur & repreſentatur. Eſt autem repreſentatio maxima. Nam ipſamet, quæ repreſentantur, ſeu ſignificantur, ſunt preſentia, putà corpus & ſanguis.

Secundus, fuit inſtitutum in argumentum maximi, & feruentiſſimi amoris Chriſti erga nos. Diceſſurus enim ad Patrē ex hoc mundo, ſeipſum in pignus amoris reliquit.

Tertius, fuit etiam inſtitutum in cibum ſpiritualem. Vt enim corpus cibo naturali indiget, vt in vita ſua ſuſtentetur, ita anima indiget cibo ſpirituali, vt in vita gratiæ conſeruetur, & augeatur. Hic cibus eſt ipſemet Chriſtus Dominus ſub ſpeciebus panis & vini nobis datus.

Quartus, fuit inſtitutum in ſacrificium Religionis Chriſtianæ. Voluit enim Dominus nos habere ſacrificium, quod Deo in remiſſionem peccatorum offeremus. Hoc autem noluit eſſe tauros vel vitulos, vel alia huiuſmodi, ſed quod ipſe obtulit, hoc idem voluit nos offerre. Ipſe autem ſeipſum obtulit in cruce per mortem & paſſionem, & nobis ſeipſum reliquit offerendum, ſub panis tamen, & vini ſpecie. Vide quantum excedat hoc noſtrum ſacrificium omnia legis veteris ſacrificia; in qua creatura, in noſtra autem creator offertur. Hęc eſt oblatio munda quam Deus Zach. 1. dicebat fibi, ab ortu ſolis ad occaſum, id eſt, in toto mundo offerenda. Omnia hęc quatuor in vno hoc ſacramēto venerabili, ſimiliter cōtinētur, & cōiuguntur, vt ſit paſſionis memoriale, amoris argumentū, & pignus; cibus ſpiritualis, & ſacrificiū mundū.

De fructibus ſumptionis Euchariſtiæ.

CAPVT XIIII.

MVltiplex eſt fructus qui ex hoc prouenit ſacramento. Primus eſt, quod ipſius eſt. *viuificare*. Iuxta Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipſe viuit propter me*. Dat ergo vitam, quæ eſt per gratiam, & quoties homo ſine conſcientia mortalis peccati accedit, probabiliter, putans ſe eſſe in gratia, licèt verè non ſit, per hoc ſacramentum conſequitur primam gratiam, & mortalis peccati remiſſionem; vt dicit S. Tho. 3. p. q. 79. ar. 1.

Secundus

Secundus est, nutrire: Sicut enim cibus corporalis nutrit corpus, augendo substantiam, & reparando quod deperditum est: sic etiam sacramentum gratię dat augmentum, & quod deperditum est, ex feruore per penialia reparat, & renouat.

Tertius est, confortare. Anima enim fortis fit, & vt vigorem quendam habeat, & vt mundi calamitates, & corporis labores fortius ferat, sicut corpus cibo fortificatur.

Quartus est, perseuerare. In gratia enim suscepta conseruat hominem, & à peccatis futuris pręseruat. Sæpè enim homo in peccata labitur, à quibus, virtute cibi huius liberatur.

Quintus est, satiare. Anima enim Dei capax nō impletur creaturis, ob id, sæpe est in appetitu homo & ignorat quid appetat. Rursus habet appetitus modò horum, modò illorum. Sed hoc sacramentum animam satiat.

Sextus est, lætificare. Dat enim pacem & paudium animo. O quoties homo tristatur, & patitur melancholias, & angustias ob res creatas, quæ expelluntur communione sanctissima!

Septimus est sedare, Vt enim dicit Cyrillus, lib. 4. sup. Ioan. cap. 17. sacramentum hoc sedat sitientem membrorum legem, & animi perturbationes extinguit.

Octauus, copulare & vnire. Vnit enim hominem cum Christo, & ipsos homines concordia quadam inter se conglutinat. Nam multùm valet Sacramentum hoc ad pacificandos animos inter se discordes.

Nonus est, inflammare. Accendit enim deuotionem ad charitatem erga Deum, & hominem facit feruere.

Vltimus est, perducere, putà ad gloriam. Dat enim in via ista desiderium mirabile status illius beati quem speramus, & illùc transportat corda, vt à terrenis homo separatus dirigatur vbi nostra fixa sunt corda, vbi vera sunt gaudia. Hos, & plures fructus Eucharistia facit in anima fidelium, qui debitè ad ipsam accedere student, & satagunt.

Qualis

Digitized by Google

Qualis debeat esse susceptурus Eucharistiam.

CAPVT XV.

MVlta debet habere ille, qui competenter, ad Eucharistiæ susceptionem accedere debet.

Primò, debet esse baptizatus: nulli enim ante baptismum etiam habenti fidem, & gratiam, qualis est cathecumenus, ministranda est Eucharistia, nisi post baptismum; Imò nec debet vllus non baptizatus permitti videre sacramentū hoc, sed eiiciendus est, vt habet S. Tho. 3. p. q. 79. ar. 1. Potest autem ista conditio, cum aliis sequentibus, memoriæ causa, reduci ad duo carmina hæc.

Lotus, discretus, sanus, ieiunus, & aptus.
Contritus, fassus, mundus, rectéque paratus.

Lotus, id est, baptizatus debet esse, iam de hoc diximus.

Discretus. Debet habere iudicium rationis. Vnde pueris ante annos discretionis non debet dare Eucharistia. Rursus, non quælibet discretio, & ratio sufficit, sed quę sit mediocriter apta ad cognoscendum cibi huius qualitatem. Tamen secundum Alex. 4. p. q. 49. Palud. d. 9. q. 4. Sylvest. ver. Eucharist. 3. §. 1. non debet dari nisi pueris iam decimum, aut duodecimum annum agentibus; nisi in aliquo citiùs vigeat multum ratio, quod confessorum iudicio relinquitur, quāuis non requiratur tantus vsus rationis ad confessionem. Sufficit enim annum septimum superasse, in quo frequenter tempore vsus rationis lucescere incipit, & homo peccare potest. Rursus, neque amentibus, sicut neque pueris danda est Eucharistia, si amentes sunt à natiuitate, vt habet S. Tho. 3. p. q. 80. ar. 9 Quòd si non sunt à natiuitate, sed aliquādo habuerunt iudicium rationis, si dum ipsum habebant, petierāt sacramentum hoc, aut pœnitentes fuerunt, danda est eis Eucharistia in mortis articulo, vt ibidem dicit sanctus Thomas & idem habetur 16. q 6. cap. siquis Phreneticis etiam in mortis articulo ministran

miniſtranda eſt Euchariſtia; ſi ante phreneſin confeſſi ſunt aut contriti apparuerunt, aut petierint eam, niſi ſint furioſi, ita vt timeatur irreuerentia aliqua ſacramento inferenda.

Sanus. etiam debet eſſe ſanus, qui ſuſcepturus eſt Euchariſtiam, non tamen quæcumque infirmitas prohibet ſuſceptionem Euchariſtiæ ſed illa, ex qua irreuerentia ſacramenti timetur, vt, cùm infirmus patitur frequentes vomitus aut tuſſim, vt probabiliter timeatur expulſio Euchariſtiæ: tunc enim non eſt ipſi miniſtranda. Infirmis per modum viatici confertur, etiam nõ ieiunis, & in eadem infirmitate poteſt ſæpè conferri, etiam non ieiunis, ſi per aliquot dies, pericula mortis euadant, ſacro tunc peracto poſt præcedens viaticum. Ita habet Tabien. v. communicare. §. 48. & Armill. v. communio. §. 18.

Ieiunus. Debet etiam eſſe ieiunus qui ſumpturus eſt Euchariſtiam, non ſolùm à cibo, ſed à potu, & medicina, vt ſit ieiunium naturæ. Qui enim aliquid horum ſumpſit, niſi ſit infirmus ita vt timeatur mors, non debet ſuſcipere Euchariſtiam. Nec ſoluitur hoc ieiunium per hoc, quòd aliquando dum aliquis lauat os, aliquid parum humoris decidit per guttur, aut cùm micæ vel particulæ cibi, quæ manent inter dentes ex cœna antecedenti, diglutiuntur. Hæc enim per modum ſaliuæ ſumuntur, nec ſoluunt tale ieiunium, vt dicit S. Thom. loco citato articulo octauo. Hoc autem ieiunium incipit à media nocte, diei antecedentis. Vnde, ſiquis poſt mediam noctem aliquid ſumpſit, quamuis dormierit poſteà, non poteſt communicare illa die, ſi tamen ante mediam noctem ſumpſit, poteſt communicare, licèt tota nocte non dormierit, nec cibus ſit digeſtus, vt ibidem docet S. Thom.

Aptus, itidem debet eſſe, is qui ſuſcepturus eſt ſacroſanctam Euchariſtiam. Fit autem ineptus per excommunicationem, vel interdictum. Num qui excommunicatus eſt quacumque excommunicatione, aut interdicto, peccat accedendo au Euchariſtiam, quia impeditus, & ineptus eſt propter cenſuram Eccleſiaſticam.

De alijs

Digitized by Google

De alijs conditionibus ſuſcipientis Euchariſtiam.

CAPVT XVI.

ALIæ etiam ſunt conditiones ſuſcipientis Euchariſtiam, quæ ſecundo carmine continentur.

Quarum prima eſt, contritus. Nullus enim debet accedere ad communicandum cum conſcientia peccati mortalis. Qui enim exiſtimans ſe eſſe in peccato mortali, accedit communioni, licèt, verè non ſit in peccato mortali, peccat mortaliter; & ſi habebat gratiam, perdit eam; nam ratione conſcientiæ malæ, contemnit ſacramentum. Rurſus, ſi in peccato eſt, debet accedere contritus, & cum pœnitentia peccati, non quòd opus ſit vera cõtritione, ſed quòd ſaltem homo probabiliter putet ſe eſſe contritum, & ſe non eſſe in mortali: qui enim ſic accedit, non ſolum non peccat accedendo, ſed conſequitur peccati remiſſionem vt S. Tho. dicit, 3. p. q. 79. ar. 1. & 2. At verò, qui mortaliter peccauit, & nulla præparatione facta, accedit, ſiue recordetur peccati, ſiue non, mortaliter peccat, ſecundum omnes.

Confeſſus, ſeu *faſſus*, quod idem eſt. Non ſatis eſt contritio in eo qui mortaliter peccauit, ad accedendum communioni, ſed opus eſt præmittere confeſſionem ſacramentalem. Nam qui accedit poſt peccatum mortale ſeu poſt conſcientiam mortalis ad Euchariſtiam, licèt ſit contritus, ſi non eſt confeſſus, mortaliter peccat. Hoc eſt contra Caiet. v. cõmunio & Armill. v. communio §. 1. qui dixerunt, ſufficere contritionem, quamuis poſſet homo confiteri, & ſit copia confeſſorum. Sed hæc opinio iam non poteſt ſuſtineri quia oppoſitum ſtatuit Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 7. & can. 11. vbi excommunicat lata ſententia talem opinionem docentes, prædicantes, aſſerentes, & defendentes. Eſt ergo neceſſaria confeſſio. Excipit vnum caſum, ipſum Concilium, cùm non eſt copia confeſſoris. Tunc enim poſſet homo accedere cum ſola contritione dum tamen cùm primùm habuerit copiam confeſſorum, confiteatur, quæ exceptio ſecundum Doctores, intelligitur

intelligitur cùm necessitas adsit communionis. Nam in his casibus potest hoc contingere.

Primus est, cùm vrget articulus mortis, tunc si sacerdos solus esset in templo, quod vndique comburitur, nec spes est salutis, licèt esset in peccato, seu conscientiam haberet peccati, posset per contritionem se disponere, & accedere ad Sacramentum, & communicare, idemque in similibus casibus mortis fiet, si absit Sacerdos.

Secundus, cùm est necessitas exequendi officium diuinum: v. g. est parochus qui habet conscientiam mortalis tamen non habet presentem confessorem, & si expectet, populus priuabitur sacro in die aliquo solemni, tunc potest celebrare cum contritione, & post, confessorem adire, cùm copia fuerit,

Tertius est, cùm aliquis contrahit infamiam si non cõmunicet, v. g. aliquis est monachus qui habet reseruatum casum Prouinciali absenti, tunc tamen occurrit dies solemnis, in quo omnes communicant monachi, si iste desit, infamiam contrahit, potest, cum contritione, accedere.

Quartus est, cùm est necessitas precepti: v. g. occurrit dies, in quo tenetur communicare de precepto, nec habet confessorem cui aliquem casum reseruatum confiteatur, tunc cum contritione potest accedere; sed Soto 4. d. 18. ar. 4. limitat hoc, cùm scandalùm, aut infamia sequitur, si non communicat, aliàs debet seruare preceptum premittendi confessionem; quod fortius est, cùm sit diuinum, quàm illo die cõmunicare, quod est Ecclesiasticum.

Quintus est, cùm est in actu communionis: vt sacerdos, qui post sacrum inceptum, recordatur peccati, debet continuare cum contritione. Similiter laicus, qui iam est ad altare vt communicetur non debet se separare, si alicuius peccati recordatur, sed communicare, & postea confiteri, vt dicunt Soto loco allegato, & Ledezma 4. q. 21 ar. 4. In his casibus reputatur esse inopia confessoris, & in aliis hic similibus. Extra hos, præmittenda est confessio,

Mundus, debet etiam suscepturus Eucharistiam, accedere mundus, id est, non pollutus. Qui enim illa antecedenti nocte passus est pollutionem, non debet accedere die illo ad communionem. Tamen, vt hoc præcipiatur, aduerte pollutionem posse esse triplicem.

Aliqua

Digitized by Google

Aliqua est peccatum mortale, cùm sit in vigilia, aut in somnis, tamen homo procurauerit illam, vescendo cibis hac intentione, vel alia mala causa, & tunc, si ante communionem homo pœniteat & confiteatur, non est peccatum mortale accedere, quamuis sit veniale: nisi aliqua deuotio magna aut aliqua causa necessaria excusetur.

Aliqua est veniale peccatum, vt cum ex negligentia aliqua veniali, se polluerit in somnis aut in vigilia sed contra voluntatem, licèt homo aliquam delectatiunculam imperfectam habeat, & tunc nulla est culpa accedere, sed melius est, non accedere, nisi sit aliqua causa rationabilis, putà, cùm homo deuotionem habet celebrandi quotidie, aut illo die, communicandi, aut est dies præcepti, aut quid simile, tunc enim melius facit communicando.

Aliqua est sine omni peccato, vt actus coniugalis, & pollutio nocturna, non præcedente causa culpabili, & tunc non impedit communionem ex necessitate, cùm tamen potest differri cõmunio, nec est aliqua necessitas, nec causa particularis, vt illo die fiat communio, melius est differre. Debent tamen coniugati abstinere ex decentia, aliquo tempore ante communionem, & ita consulit dist. 2. de consecrat. c. omnis homo, vt tribus quatuor aut octo diebus abstineant. Ita est intelligenda ista conditio. Vide Petrum de Palud. dist. 9. quæst. 3.

Rectèque paratus. Hæc est vltima conditio, susceptus conuenienter accedat, & totum fructum præcipiat Eucharistiæ, vt sit rectè paratus quando sacerdos extra Missam sumit Eucharistiam, debet esse cum stola, vt habetur can. Ecclesiasticam. 13. Hæc præparatio vltra dicta consistit in tribus.

Primò in fide, Debet enim accedere cum fide qua credat huius mysterij excellentiam, & discernat cibum hunc spiritualem à cibis communibus.

Secundò, in iudicio, vt conscientiam examinet etiam venialium peccatorum, licèt non sit necessarium; & vt mundetur à macula etiam veniali, si fieri possit, antequàm accedat. Saltem doleat de omni culpa, & imperfectione sua.

Tertiò, cum reuerentia & amore accedat; reuerentia, quia Christum sumpturus accedit; amore, quia summum ab eo recepturus beneficium venit, & quantum fieri poterit non diua-

Digitized by Google

getur, sed actualiter consideretur, licèt si aliquando diuagatur, non priuetur gratia habituali, quando in sacramento datur, vt dicit S. Thom. 3. p. q. 79. ar. 8. Ex his sequitur, cum isti, qui capite damnantur, omnes has conditiones habere possint, non est, cur Eucharistia priuentur, & optimè fieret, si in locis, in quibus hoc non fit, deinceps fieret. Nam in antiquis canonibus, hoc habetur præceptum, vt patet 13. q. 1. can. quæsitum, & cap. super eo. de hæret. in vi.

De administrante Eucharistiam.

CAPVT XVII.

MInister Eucharistiæ, qui alios est communicaturus, debet esse Sacerdos, vt habetur can. peruenit, de consec. dist. 1. quamuis ex necessitate, possit ministrare diaconus de licentia curati, si adsit, & absque ea, si non adsit, vt habetur, dist. 92. can. diaconus, nec sufficit quòd sit sacerdos, sed debet esse curatus habens iurisdictionem super illum quem communicat aut de licentia curati, à lege habentes iurisdictionem. At non potest cõmunicare, etiam extra tempus præcepti, & si religiosus est, incurrit excommunicationem Papalem latam Clemen. Religiosis. Ex priuilegio iam tamen multi religiosi habent à Papa hanc facultatem, vt Dominicani, & Franciscani à Leone. Nostra etiam Societas IESV habet similem facultatem. Tamen in die Paschæ debet quisque communicare in sua parochia, nisi licentiam habeat curati, & facultas concessæ procedunt de aliis communionibus extra diem hunc.

Minister autem in multis potest delinquere.

Primò, si ministrat Eucharistiam sub vtraque specie *in locis, in* quibus non dispensauit summus Pontifex. Hoc enim est prohibitum in Concilio Constancien si sess. 13. sub pœna excommunicationis.

Secundò, si ministret Eucharistiã infantibus ante vsum rationis.

Tertiò

Tertiò, si ministret amentibus, extra mortis articulum. Imò nec his tunc ministrare debet, nisi habuerint aliquando iudicium rationis, vt dictum est.

Quartò, si ministret infirmis in quibus est probabile periculum vomitus, aut irreuerentiæ, vt superiùs dictum est.

Quintò, si ministret excommunicatis etiam minori excommunicatione, scienter. Si verò ignoranter facit, excusatur à peccato, nisi ignorantia sit crassa, quando nulla præmittitur diligentia, & timetur, an qui accedit, sit communicatus.

Sextò, si ministret publicis peccatoribus ante pœnitentiam publicam, & manifestam, vt publicis concubinarijs, vsurarijs, histrionibus, & similibus his enim neganda est Eucharistia, nisi pœnitiant, & sit nota pœnitentia, vt notum est crimen, ita prohibetur de consecrat. dist. secunda. cap. pro dilectione; quamuis occultè posset eis dari Eucharistia post pœnitentiam secretam, sed non publicè. Occultis verò peccatoribus, si in publico petant, danda est Eucharistia, vt habet Sanctus Tho. 3. p. quæst. 80. ar. 7. exemplo Domini qui suum corpus Iudæ occulto peccatori non denegauit coram aliis At verò si in occulto petat, communis est sententia, quòd debet ei negari. Ita tenet Alex. 4. p. quæst. 49. mem. 2. & Duran. dist. 9. quæst. 5. Sanctus Thomas dist. 9. ar. 5. quæst. 1. & licèt aliqui aliter sentiant, securior est opinio communis.

Septimò peccat & minister, si sua culpabili negligentia infirmus decedit e vita sine communione. Vbi abusus quorundam est reprehendendus, qui infirmo satis esse putant, si ei corpus domini ostendatur ad orandum, in quo errant; debent enim manducandum dare, nisi causa legitima excuset, vt quia vomitus timetur, aut deglutire non potest. Semper enim sacramentum dispositò dat gradum gratiæ ex operæ operato, citra deuotionem receptionis, quo priuatur, qui realiter Sacramentum non accipit.

Digitized by Google

De obligatione communionis.

CAPVT XVIII.

PRæceptum hoc communionis obligat sub peccato mortali. Habetur autem hoc præceptum cap. omnis vtriusque sexus, de pœn. & remiss. Obligat autem semel in anno, & in die Paschæ, nisi confessor aliter expedire iudicauerit. Per diem Paschæ, declarauit Eugenius in bulla cuius meminit Sylvest. Eucharistia 3. §. 15. à die Iouis Sancti in diem octauum post Paschalem consuetudo obtinet ferè vbique, vt incipiat à die Palmarum & in aliquibus locis per totam quadragesimam. Aduertendum tamen, hoc præceptum in duobus differre à præcepto confessionis. Primum est, quod hoc communionis præceptum debet statuto tempore impleri, adeo quod, siquis sæpè intra annum communicet, tenetur tamen communicare in die Paschę ad seruandum præceptum: vt verò qui semel in anno confitetur, quocumque anni tempore, non amplius illo anno tenetur confiteri, nisi postea mortaliter peccaret, & velit communicare, tunc ratione cõmunionis præmittenda est confessio. In hoc etiam conueniunt.

Alterum est, qui tempore statuto non communicat, peccauit quidem, sed iam non tenetur communicare pro illo anno, sicut qui non audiuit sacrum in die dominico, non tenetur audire die lunę, neque qui soluit diem ieiunij ex præcepto, tenetur alio die ieiunare, sed peccauit nisi iusta excusetur causa. Ita dicit. Ant. p. 2. tit. 9. §. 3. & Sylu. verb. Eucharistia 3. §. 15. Tabien. verbo. communicare. §. 7. Medina, 9. de confessione, Soto 4. d. 18. q. 1. ar. 4. quamuis Nauar. cap. 21. summ. nu. 46. contrarium teneat. At verò qui non est confessus toto vno anno, semper per obligatus manet confiteri, & peccat de nouo quoties occurrit commoda confitendi occasio: Ita habent Soto, & Medina locis citatis; hcèt Sylvest. loco citato, & Anton. 3. p. tit. 14. capit. 10. paragra. tertio, teneant idem esse de confessione dicendum: sed contrarium est probabilius, vt alias probauimus, 3. p. 80. At verò, præter hoc tempus, est aliud etiam obligans, putà, in infirmitate,

Digitized by Google

firmitate, quando timetur probabiliter mors, qui dicitur mortis articulus. Tunc enim obligatur communicare, vt habetur, 26. q. 6. de illis ex Concilio Nicen. vbi dicitur, legem antiquam esse, communicare in mortis articulo, & ita habet consuetudo Ecclesiæ, quamuis Palud. d. 9. quæst. prima dicit, si paulò ante communicauit, non obligari sub mortale, iterum tunc communicare; & probabile hoc est.

De frequentia communionis,

CAPVT XIX.

PLura dixit de hac materia super 3. p. S. Thom. q. 80. At verò, eorum breuis resolutio, in aliquibus his conclusionibus consistit.

Prima, nullus de præcepto, & sub mortali tenetur communicare vltra tempus prædictum in capite antecedenti. Olim quidem frequentior præcipiebatur communio, putà, ter in anno, vt habetur de consecr. d. 3. cap. & si non frequentatur, in Paschate, Pentecoste, & Natali; at modò præceptum est, semel in anno prædicto tempore communicandi.

Secunda, laudabilis & multùm vtilis est communio frequens, & magis assidua.

Hoc primò probatur; ex eo, quòd Eucharistia instituta est in cibum spiritualem: cibus autem frequens debet esse.

Secundò, quia est continua indigentia, datur enim Eucharistia in venialium remissionem, quæ feruorem charitatis remittunt, & in præseruationem à mortali peccato, homo autem frequenter incidit in venialia, & continuò indiget præseruari à peccato, & in gratia recepta conseruari.

Tertiò ex fructu multiplici, qui prouenit ex communione, de quo suprà diximus. Hoc tamen præcipuè debet inducere homines ad frequentiam, quòd experimur multos variis peccatis, & grauissimis irretitos, & frequenti communione sic esse ad dominum conuersos, vt non peccasse videantur.

Tertia; non eadem frequentia omnibus est consulenda; præ-

Digitized by Google

sertim laicis. Sunt enim quidam, qui non multùm pollent cogitatione, & discretione, qua sacramenti dignitatem penetrant, vt rustici, & serui & alij huiusmodi: & his sufficeret singulis mensibus, semel communicare, donec magis a Deo per donum intellectus, & sapientiæ illuminentur. Alij magis callent, sed cura domus, & familiæ, & negotijs secularibus occupati, non possunt ita mentem habere a cogitationibus terrenis alienatam, & his sufficeret quindenis communicare: Alij licet occupati negotijs, non tamen tantùm distrahuntur, vt scholastici, & alij etiam coniugati; & his esset expediens, singulis cõmunicari dominicis. Frequentior cõmunio non est in vniuersali consulenda, sed remittendum hoc est ad iudicium confessorum; qui interiùs & exteriùs considerabunt diligenter, quid in particulari cuique sit magis expediens. De communionis frequentia, est singularis canon. Aug. de consecrat. dist. 1. quotidie communicare, nec laudo nec vitupero; at singulis dominicis cõmunicare suadeo, & vehementer exhortor.

De decimis.

CAPVT XX.

VLtimum Ecclesiæ præceptum est, de solutione decimarum, quod habetur cap tua nobis, de decimis. Vide S. Tho. 2. 2. q. 87. & summistas, v. decima, & in aliis canonibus.

In cuius declarationem, aduerte primò ex Leuit. 25. quòd Dominus ex duodecim tribub⁹, quibus cõtinebatur totus populus Iudaicus, elegit vnam, putà Leuiticam, ex qua sibi ministros faceret, & quia hi occupati diuino ministerio, non poterant vacare agriculturæ, præcepit aliis tribubus, ex his fructibus terræ quos colligerent, singuli darent decimam partem in sustentationem huius tribus; quæ occupata erat diuino ministerio in templo; & hæc quota dicebatur decima. Quod præceptum fuit iudiciale, & cessauit cũ illa lege. Tamẽ quia in noua lege sunt etiã ministri diuino cultui intenti, Pontifices instituerunt, vt exde decimæ soluerentur in sustentationem ministrorum. Tamen aduerte, quòd solutio decimarum, partim est de iure diuino, nimirum quantum ad hoc quòd dãtur ministris, & alij ipsos sustentẽt, imo est de iure naturæ.

Dignus

Dignus est enim operarius mercede sua. Tamen quãtum ad quotam partem, quòd sit decima, non octaua, aut nondecima, aut alia, hoc est de iure positiuo Ecclesiastico in noua lege; in antiqua enim, erat de iure diuino. Nam Deus assignauit, tantam partem esse contribuendam.

Aduerte secundò, tres esse species decimarum, quædam sunt prædiales, quæ proueniunt ex terræ fructibus, oleo, frumento, vino, & aliis huiusmodi. Et hæc solùm soluebant Iudæi: quædam sunt personales, quæ soluuntur ex fructibus quos homo facit sua industria, vt ex venatione negotiatione, & aliis actibus; quædam sunt mistę, quæ partim ex vno, partim ex altero habent, vt decimæ ex fœtura animalium, quę ex terra pascuntur & tamen industria humana opus est. Et hæ soluuntur in lege noua, licèt non omnes, in omnibus locis.

Aduerte tertiò, obligari hominem sub peccato mortali soluere decimas, secundum omnes doctores, tamè quia hoc intelligendũ, vt dicet Caiet. v. decima vbi est consuetudo soluendi, debent solui, & tenet Syl. v. decima §. 9. quòd decimę debentur ex fructibus non deductis expensis, nec his quę homo seminauit, vel apposuit, sed ex eo toto, quod homo colligit, decima est soluenda. Vbi verò non est consuetudo soluendi, non tenetur homo soluere, dummodò parochus habeat suam sustentationem, aliàs tenentur parochiani ipsum alere. Vbi autem est consuetudo soluendi, non tenetur homo soluere si is cui debentur remittat. In multis locis, præsertim Italię, non est consuetudo soluendi. Aliqui dicunt, quia à principio fuit extracta decima. Quicquid sit, in his locis non obligantur homines soluere, & breuiter dicendo, consuetudo seruãda est, & de quota; donec aliud per maiores disponantur.

Aduerte quartò, ex Clem. cupientes, de pœnis, quòd est excommunicatio lata contra eos qui in concione aliquid dicunt hac intentione, vt auertant animos fidelium a solutione decimarum: sed hæc excommunicatio nõ est contra omnes concionatores, sed contra solos religiosos, & ipso facto incurritur. non tamen est Papæ reseruata, sed potest ab Episcopo absolui. Hęc pauca de decimis sufficiant, plura non puto confessori necessaria esse.

De indulgentiis. Quid sit indulgentia.

CAPVT XXI.

POst completam materiam de pœnitentia, quam per multos libros, & capita digessimus, sequitur materia quædam multùm ipsi annexa, putà, de indulgentiis, nam pœna, quę sæpè per pœnitentiam non aufertur per indulgentiam relaxatur. Primum ergo discutiendum est, quid sit indulgẽtia: Videtur autem, sic posse describi; est remissio pœne tẽporalis pro actualibus peccatis debitæ extra sacramentum facta ex thesauri Ecclesiastici dispensatione. Pro cuius explicatione, aliquot sunt notanda fundamenta.

Primum est, homo pro peccato incurrit culpam & reatum pœnæ; quamuis, non eodem modo in peccato mortali, & veniali. Explico. Cùm homo peccat mortaliter, incurrit culpam, quæ consistit in hoc, quòd perdit amicitiam Dei, & contrahit inimicitiam eius, perdit amorẽ, & acquirit odium. Incurrit etiam pœnam, nam per hanc culpam, est obligatus pœne sempiternæ infernalis ignis post mortem corporalem. At cùm homo venialiter peccat, quamuis sit in gratia, contrahit quandã culpam sed multò minorem. Non enim fit inimicus, neque perdit amicitiam; sed remittitur feruor amicitiæ, vt non cum tanto feruore, & intentione charitatis amet, sicut amabat sine tali culpa. Ideò contrahit etiam reatum pœne sed non æternę, sed temporalis; in hoc mundo per penitentiam, & satisfactionem soluendæ, vel in Purgatorio post obitum. Est ergo in peccato tam mortali, quam veniali, tam culpa, quàm pœna. Aduerte ergo quòd non quoties remittitur homini culpa remittitur etiã tota pœna, sed sæpè remittitur culpa, & pars pœnæ. Tamen inprimis, cùm alicui remittitur peccatum mortale, tunc culpa tota deletur, & remittitur etiam pœna æterna, quantum ad hoc, quòd non manet obligatus ad æternam pœnam, tamen manet illa pœna commutata in temporalem, in hoc mundo, aut in Purgatorio soluendam. Similiter, & aliquando re-

Digitized by Google

do remittitur culpa venialis, non tamē tota pœna, sicut per aquā benedictam remittuntur venialia quantum ad culpam, non tamē quantum ad totam pœnam, quamuis quoties culpa remittitur pars pœnæ remittatur. Aliquando autem tota remittitur, vt in baptismo, in quo omnia peccata, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam remittuntur. Et similiter, cùm aliquis vehementi quadam contritione, & deuotione, accedit ad Sacramentum pœnitentiæ aut ad aliud sacramentum. Tunc enim pro quantitate talis deuotionis, & contritionis, minuitur & quantitas pœnæ debitæ.

Sit secundum fundamentum; Opera bona iusti hominis, & in gratia existentis, duo habent; & sunt meritoria, & sunt satisfactoria. Meritoria quidem, vitæ æternæ, & augmenti gratiæ; nam iusto per bona opera eius, gratiæ augmentum datur, per quod meretur, vt post mortem maior ei detur gloria essentialis. Sunt & eadem opera satisfactoria pro pœnis quas debet pro mortalibus iam remissis quoad culpam & non quoad pœnam totam, & est pro venialibus. Tamen pro quantitate operum, minuitur & quantitas, pœnæ temporalis debitæ. Est autem vnum discrimen, inter meritum & satisfactionem hanc, quòd nullus iustus potest per sua opera mereri alteri homini gratiā, sicut meretur sibi, gratia enim non datur à Deo nulli, nisi per opera ipsiusmet gratiam accepturi, quamuis iustus aliquando impetrat à Deo, vt det alteri huiusmodi opera, per quæ consequatur gratiam, tamen non meretur de condigno alteri gratiam. Solus Christus Dominus est, qui omnibus nobis meruit gratiam. Gratia enim hominis, data ex merito Christi est. Ob id dicitur Ioan. 1. *Habitauit in nobis plenus gratia.* At gerò vnus Iustus potest pro altero satisfacere quoad pœnam, sicut pro se, v. g. si Petrus ieiunat pro Paulo, remittit Deus pœnam quam debet Paulus, ac si ipse ieiunaret. Meritum ergo non communicatur ab vno in alterum, sed sola satisfactio.

Tertium sit fundamentum. Multi sunt iusti, qui ob nulla aut paucissima, eaque venialia peccata, quæ committuntur, aut nullius, aut paucæ sunt pœnæ debitores. Et in his redundat satisfactio, quia illorum bona opera sunt satisfactoria; tamen quia non merentur pœnam, satisfactione non indigent, aut non tanta satisfactione, quia maiora sunt opera, quam pœna debita. Quòd hoc ita sit, habemus scripturam Iob 6.

Vtinam apperderentur peccata mea, quibus iram meruí, & calamitas, quam patior: quasi arena maris, hæc grauior appareret. Habemus etiam hoc ex capite nostro Christo, qui nullum peccatum fecit, & tamen opera ipsius satisfactoria erant, pro pœnis infinitis. Habemus & ex beatissima virgine Maria, quę nullum habuit, neque originale peccatum. & tamen opera eius fuerunt meritoria præ omnibus aliis operibus omnium iustorum præter Christum. Habemus hoc ex Apostolis, ex Martyribus, & ex multis, imò ferè omnibus iustis. Aduerte tamen, quod quamuis ista satisfactio non profuerit ipsis, tamen non perit, sed prodest nobis omnibus peccatoribus, qui satisfactione indigemus. Dices, quomodo hoc esse potest? Dico hoc fieri, quia vt habetur ad Ro. 12. *Omnes sumus vnum corpus in Christo, ipse caput est, reliqui omnes membra.* Ratione ergo vnionis, quod vnius est, alteri communicatur, cùm ille non indiget, & quia etiam ratione gratiæ cognati sumus, bona autem vnius in heredes cognationis transeunt, satisfactio autē Christi prodest, quia ipse caput est, à quo virtus solet in membra diffundi. Omnes ergo istæ satisfactiones Christi, & omnium iustorum à primo Abel vsque ad vltimum conseruatæ, sunt etiam repositæ in isto corpore Ecclesiæ; vt ex ipsis fiat in indigentia membra communicatio, & tales satisfactiones dicuntur thesaurus Ecclesiæ militantis, qui quidem infinitus est; nam sola Christi satisfactio infinita fuit.

Sit quartum fundamentum. In Ecclesia est potestas dispensandi hunc thesaurum membris indigentibus: Frustrà enim esset thesaurus, si non esset clauis aperiens, & potestas distribuens. Hæc residet in capite, & vicario Christi, potest hic dare, & dispēsare thesaurum. Quoties ergo mihi, tibi, vel alius dat ex hoc thesauro, vt pro nostris debitis pœnis satisfaciamus, tunc talis dispensatio dicitur indulgentia. Vnde Catholicus debet secundum fidem confiteri, & asserere has tres veritates.

Prima est, esse hunc thesaurum infinitum satisfactorium Christi, & sanctorum in Ecclesia. Ita determinatur in extraua. vnigenitus à Clemente VI.

Secunda est, esse hanc potestatem in Ecclesia, dispensandi mēbris hunc thesaurum. Hanc determinat Concil. Trid. Sess. 25.

Tertia est, esse vtiles indulgentias & prodesse fidelibus, qui cōuenienter eis vtuntur. Ita determinatur in Concilio Lateran.

Vien-

Digitized by Google

Viennen. Basilien.. Ex supradictis facilè est, diffinitionem indulgentiæ, intelligere, quę superiùs posita est, cuius singulę partes, in sequenti capite exponuntur.

Expositio singularum partium definitionis indulgentiæ.

CAPVT XXII.

INdulgentia dicitur remissio, quia per eam fit quædam relaxatio & condonatio. Vnum tamen nota hic, quòd multum cõsiderandum est, in indulgentia interuenire misericordiam simul, & iustitiam quandam. Sit exemplum, est aliquis debitor, seu damnatus ad triremes, constituitur aliquis loco eius, qui talem patiatur pœnam, hìc misericordia quædam est in eo, quòd accepteturiste vt pro eo soluat, tamen & iustitia quędam est: nam vera est solutio pœnæ. Similiter, cum quis est debitor centum aureorum, & ex ærario publico ei dantur, vt soluat. Ita in præsenti condonatio & misericordia est, quòd ex satisfactione huic detur pœna alterius, tamen iustitia est, quòd verè pœna soluatur. Tamen S. Tho. 4. sent. dist. 20. dixit, non esse indulgentiam tam remissionem, quàm commutationem pœnæ, qua vnius pœna mutatur in pœnam alterius. Dicitur etiam indulgentia, remissio, condonatio, relaxatio, respectu illius cui fit. Rursus, in definitione dicitur, *pœnæ*. quia culpa non remittitur per indulgentiam, sed pœna debita culpæ. Sacramentum est, quod culpam tollit. Dices, si per indulgentiam non tollitur & culpa, quare in concessione indulgẽtiarum aliquarum, dicitur, & culpa, & pœna? Dico multos Doctores reprehendere istud verbum, & dicunt non esse profectum à sede Apostolica, sed ab istis quæstuarijs tamen non est cur ita securè reprehendatur. Declaratur enim ab Antonino prima parte, titul. decimo, cap. decim. ter. cum aliquis accedit ad indulgentias consequendas, supponitur, quòd debet deuotus & contritus accedere, non enim prosunt existentibus in mortali. Ratione ergo præparationis huius, culpa remittitur, ratione ipsius indulgen-

Digitized by Google

indulgentiæ, pœna. Ob id, semper ponitur in indulgentia opus aliquod bonum exequendum. Quòd si benè, & meritoriè fiat culpa remittitur. Ob id ergo tale verbum ponitur, non tamen quòd ipsa indulgentia ratione sui, remittat culpam, sed tantum pœnam. Rursus temporalis. Non enim pœna æterna, quę mortali debetur peccato, remittitur per indulgentiam, sed per confessionem, vel contritionem, qua ipsa remittitur culpa. *Pro actualibus peccatis debita*, nam pœnæ pro originali peccato inflictæ, vt mors, morbus, & alia huiusmodi non remittuntur per indulgentias. *Extra sacramentum facta*. Nam sacramentum ipsum remittit; & aliquando pœnæ partem, aut totam, non tamen dicitur indulgentia. Hæc enim extra sacramentum est. Additur tandem in definitione, *ex dispensatione Thesauri Ecclesiastici*, quia & per bona opera quę quisque extra sacramentum facit, consequitur remissionem pœnæ debitæ pro peccatis, non tamen dicitur indulgentia. Hæc enim est Thesaurus Ecclesiæ, vt dictum est. Ex his patet, quid indulgentia sit. Nunc quare sic dicatur, considerandum est. Indulgentia apud Latinos, aliquando sumitur in malam partem pro quadam blanda permissione licētiosa culparum, tamen nullam dicit. Indulgere, est concedere obsequenter, & blandè tribuere, vnde dictum est, *Blanda patrum segnes facit indulgentia natos*. Aliquando sumitur in bonam partem pro quadam clementia & lenitate, qua homo non exigit omnia secundum summum rigorem iustitię, & ad omnimodam mensuram. Hinc dicit Cicero ad Atticum, *Cæsarem pro sua indulgentia, in omnes, probaturum spero*. Sic Deus indulget nobis, dum non exequitur rigorē suæ iustitiæ in nos. Quia ergo rigor iustitię exigere videtur, vt qui debet pœnas, soluat, cùm aliena satisfactio alteri tribuitur, indulgentia quædam dicitur. Non est noua indulgentia in Ecclesia Dei, sed antiqua, habetur enim ex verbis Christi. Matth. 16. *quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis*. Cùm dicitur *quodcumque*, omne vinculum intelligitur tam culpę quàm pœnæ, & Ioan. 20. *quorum remiseris peccata*, Peccatum non integrè remittitur, nisi cùm & pœna auferetur, & Christus dominus suo facto indicauit, dum paralitico non solùm peccata dimisit, sed à pœna liberauit, & adulteram à pœna capitis fecit liberam, & 1. Corint. 2. legimus Paulum remisisse aliquid pœnæ illi Corinthio. Huius remissionis intentio habetur, imò

fit in

Digitized by Google

fit in Concili. Ancyra. canon. 2. & Nicen. cap. 2. & Calcedon. act. 1. In quibus remissiones aliquot pœne factas legimus; licèt non tam amplas, vt modò fiunt, quia tunc illi homines feruentiores erant in bonis operibus, & minus indigebant indulgentiis, quàm nos, tamen tunc indulgentiæ erant. Quæ Concilia antiquissima sunt, & idem in multis aliis Conciliis inuenitur.

De modo concedendi indulgentias in communi.

CAPVT XXIII.

POst eius definitionem: nunc quibus modis indulgentia concedatur, considerandum est. In cuius rei declarationem sunt aliquot prænotanda.

Primum est, duplex quantitas in aliqua pœna consideratur, vna extentionis, quæ attenditur secundum maius, aut minus tempus, quo talis pœna durat. Altera intentionis, quæ secundum grauitatem ipsius pœnæ attenditur. Potest autem esse, quòd vna pœna sit maior in extentione, & minor intentione.

Hoc suppositò aduerte, pœnam Purgatorij esse maiorem pœnam, huius mundi, quæ pro peccatis datur, quantum ad intentionem, non tamen quantum ad extentionem. Plus enim durat pœnitentia pro vno peccato in hoc mundo, quàm in altero, tamen non est tam acerba pœna, idque meritò; Nam in isto mundo homo debet esse aliis intentus, & vacare operibus necessariis ad vitã. Hoc non posset præstare, si pœna vnius anni esset vna hebdomada subeunda; tunc enim deberet esse intensa multùm, & homo vix posset alteri operi attendere.

Secundò, quia homo debet conseruare vitam temporalem corporis, cui multum nocet pœna intenta.

Tertiò, quia homo debet omni tempore bona operari, ad quod inducitur magis, per pœnitentiam extentiorem. In purgatorio verò non sic, sed pœna debet esse grauior, & acerbior, quia locus est sanctificandi, in quo diuina iustitia exercetur. Debet etiã esse bre-

Digitized by Google

esse breuior, ne animæ iam Deo inseparabiliter adhærentes diuino aspectu multo priuentur tempore.

Secundò notandum est, olim in pœnitentiæ foro dari pœnas graues pro vno mortali peccato. Hoc enim commune erat vt pro vno simplici mortali, infligerentur septem anni pro pœnitentia, aliquando verò plures duodecim, secundum grauitatem peccati. Cuius rei aliquot sunt exempla in Concil. Eliberitano. ca. 5. pro homicidio casuali infligebantur quinque anni, pro voluntario verò, quia erat mortale, septem, & in cap. 94 pro adulterio infligebatur pœna decem annorum. Et in synodo Romana sub Sylu. vt habetur 82. dist. can. presbyter, fornicario sacerdoti infligebatur pœna decem annorum, & 30. quę. 1. can. si quis sacerdos, habetur quòd rem cum filia spirituali habenti infligebatur pœna duodecim annorum peregrinantis, & post peregrinationem, perpetuo claudebatur monasterio. Huiusmodi sunt multi antiqui canones. Circa quas pœnas notandum est, non respondere tantum tempus pœnæ Purgatorij his pœnis, quantum ad huius mundi, verbi gratia, si quis imposita pœna decem annorum, & ea non impleta, obiret, non puniretur in Purgatorio decem annis. Et ratio est, quia in Purgatorio pœna est acerbior, & breuior, etiam quantum ad extentionem, quia multò magis extensa est, æquaturque alteri extentiori, sed minùs intensæ. Rursus notandum est, non esse istam canonicam pœnam totam, qua homo propter peccatum dignus erat secundū Dei iustitiam, si enim taxandum esset demeritū, adhuc maior, & quoad intentionē & quoad extentionē pœna esset infligēda. Vnde fit, vt nō semper, illa pœna soluta, statim homo euolaret ad cœlum, sicut nec modò soluta pœna in confessione imposita, sed aliquid restat in purgatorio soluendum.

Quartò notandum est, ex S. Thoma dist. vigesima, & Alberto & Antonino, prima parte, titulo decimo, capitulo decimo, quòd indulgentia non solum remittit pœnam, quæ secundum canones infligitur, aut infligenda esset, & consequēter pœnam Purgatorij quæ ei respondet, sed & remittit pœnam, quæ secundum Dei iustitiam esset infligenda. Vnde cùm remittitur pœna vnius peccati mortalis, deletur quoad culpam per indulgentiam, tunc nulla pœna restat illius soluenda, cùm autem remittitur pœna omnium, tunc omninò liber est homo ab omni pœna. Ista autem pœna computatur secundum dies seu tēpus huius sæculi. Ex quo

intelliges

intelliges rationem quare in indulgentiis aliquando confedantur mille, & plures anni indulgentiarum, nam remittitur pœna, pro qua homo deberet satisfacere per mille annos pœnitentiæ in hoc mundo. Nec mireris, tantam summam annorum, nam multi plura peccata mortalia mille commiserunt, & secundum canones, deberent septem millia annorum in pœnitentia transigere, quod si verò essent secundum iustitiam Dei pœnę infligendæ adhuc plures essent, quamuis in Purgatorio non sit ista pœna soluenda tam extensa, sed in maxima parte conuertenda in intentiorem, totum hoc deletur per indulgentiam.

Quintò notandum est cum communi sententia contra Caietanum, cùm absolutè conceditur indulgentia, non apponendo illam particulam, *de iniunctis*, tunc valet quantum ad eas quæ in remissionem peccatorum, in confessione nobis iniunguntur à confessore, & quæ etiam essent iniungenda, vel in confessione, vel in Dei iusto iudicio, & modò sub tali forma conceduntur. Ex hoc sequitur vnum illud, nimirùm quod per indulgentias concessas satisfaciat homo pœnis impositis in confessione, vt si confessor imposuit ei disciplinam, ieiunium, eleemosinam, vel similia aliqua opera exercenda, si indulgentiam consequatur non tenetur illas subire pœnas, vt habet Anto. loco citato. Sylu. Armil. indulgentia. Duran. dist. 20. q. 4. & ita omnes sentiunt. Tamen optimum consilium est, illas implere pœnitentias, & quamuis multę huius sint causæ, hęc vna est pręcipua, nam per illa opera, homo consequitur augmentum gratiæ; per solam verò indulgentiam pœnę remissio fit. Plus autem valet vnus gradus gratiæ, quàm magnæ pœne remissio.

De modis particularibus indulgentiarum.

CAPVT XXIIII.

His suppositis, facilè erit modos plures, quibus indulgentiæ conceduntur, intelligere. Hi autem sunt sex.

Primus

Primus est, cùm conceditur indulgentia plenaria, & tunc remittitur pœna peccatorum mortalium remissorum, & venialiū. Ita vt nec vlla in hoc mundo, nec in Purgatorio maneat soluenda pro illis, si debitè sit homo consequutus indulgentiam. Aliqui ponunt differentiam inter plenam, & pleniorem & plenissimam indulgentiam; inter quos est Palud. dist. 20. q. 4. sed communiter nulla ponitur differentia in re.

Secundus modus est, cum conceditur limitata indulgentia tertiæ aut quartę partis peccatorum, & nihil ampliùs, & tunc intelligitur, de pœna debita pro tanta parte peccatorum mortalium, & venialium, quanta signatur indulgentia.

Tertius, cùm conceditur limitata indulgentia temporis, vt mille annorum, aut bis mille, aut plurium, aut pauciorum, & tunc remittitur pœna illa, quæ remitteretur, si homo, illo tempore pœniteret, secundum canones, aut secundum Dei iustitiam pœnitentia taxata; & consequēter pœna purgatorij ei respōdens.

Quartus modus est, cùm conceditur indulgentia annorum, aut temporis alicuius, cum numero quarentenarum. In cuius gratiam nota, istas quarētenas esse dierum; nec debere computari extra tēpus annorum concessorum, vt si conceduntur viginti anni, & decem quarentenæ, istæ quarentenæ sunt & in illis viginti annis. Scito enim, cùm olim pro peccato infligebatur pœna septem, aut plurium annorum, non in his æqualis erat subeunda pœna; dabātur enim aliquot dies, vt arctiùs pœnitentiam agerent, & hæ dies intelliguntur per quarentenas: verbi gratia, dist. 32. can. presbiter, imponitur sacerdoti fornicario pœnitentia decem annorum, sed arctior in tribus mēsibus primis, vt nimirum remotus à quacumque conuersatione, pane tantùm vescatur, & aquam puram bibat, & in diebus festis paruis pisciculis, & leguminibus, & modico vtatur vino, reliquo tempore non tam arcta erat pœnitentia. Huius ergo arctiores pœne dicebātur quarentenæ; modo, autem remittitur per indulgentiam pœna Purgatorij, quæ remitteretur, si homo talem faceret pœnitentiam.

Quintus modus est, cùm conceditur indulgentia tot annorū, & aliquādo plenaria, & adiungitur cum tertia parte peccatorum, vel quarta parte. Aliquando à tota pœna, & culpa, & tunc per culpam, seu tantam partem peccatorum possumus intelligere venialia ipsa. In cuius gratiam, nota vnum ex Paludano dist. 20.

Digitized by Google

dist. 20. quæst. 4. & Anton. 1. part. tit. 10. c. 3. §. 1. quòd per opus ipsum quod indulgentia ab homine exhibetur, minimum, *Pater noster*, aut eleemosina, aut quid simile, cum ipsa indulgentia remitti venialia omnia, aut tantam partem signatam, quod opus per se non poterat facere tantam remissionem, ecclesia enim habet potestatem instituendi sacramentale in remissionem venialium culparum. Vnde, sicut deuotio, quę adhibetur in sumptione aquæ benedictę, aut benedictionis Episcopalis remittit venialia, ratione ipsius sacramentalis, ita & de indulgentia. Et hęc est optima declaratio profectò huiusmodi concedendi indulgentias; quòd namque sedes Apostolica uteretur, nisi aliquid verum cõtineret?

Vltimus modus est, cum conceditur indulgentia Iubilæi. Et quidem ista indulgentia non differt per se à plenaria à culpa, & à pœna, nisi in adiuncto; quia frequenter in Iubilæo conceditur facultas absoluendi à reseruatis casibus, & cõmutandi vota multa, olim non concedebatur nisi raríssimè Bonif. 8. extrauag. antiquorum; qui videtur fuisse primus qui concessit indulgentias plenarias, concessit hoc Iubilæum centesimo quoque anno visitantibus vrbem Romanam, ob reuerentiam sedis, quæ in ea est, & vt fideles in fide confirmarentur, & in charitate accederentur visitantes martyrum sepulchra. Postea Cœlestin. in extrauag. vnigenitus, transtulit in quinquagesimum quemque annum. Postea Paulus secundus, in vigesimum quintum quemque; & sic manet. Nomen Iubilæi venit ab Hebræo nomine יובל quod significat cornu arietis. Solebãt enim Iudæi in signum liberationis alicuius, sonare hoc cornu, quia Dominus liberauit Isaac offerendo arietem quẽ Abraam sacrificauit loco eius. In Leuit. 25. in anno illo quinquagesimo, quo tãta liberatio fiebat, tunc enim vacabat terra a laborare, tunc possessiones venditę redibãt ad Dominos suos, tunc serui ex filiis Israel liberi erant, solebant vti sonitu cornu huius. Ob id, ille annus dicebatur Iubilæus, & sic apud nos, ob tantam remissionem spiritualem indulgentiarum, Iubilæus, idest, remissio, sumpta significatione seu analogia, à prędicta causa.

Digitized by Google

Quis possit indulgentias concedere.

CAPVT XXV.

INdulgentias concedere possunt Pontifices, Concilium generale, Episcopus, & Legati Pontificis, sed cũ triplici discrimine.

Primum est, Pontifex, & generale Concilium possunt indulgentias concedere, etiam plenarias, & sic sentit Concilium Lateranense. indulgentiam plenariam quorumque annorum, at verò Episcopi, Legati, & Archiepiscopi tantùm quadraginta dierum, & in dedicatione Ecclesiæ vnius anni: Ita habetur cap. cùm ex eo, & capit. nostro, de pœnit. & remission. vbi restringitur Episcopo, & Archiepiscopo potestas ista dandi indulgentias. Felinus autem in tractatu de indulgentiis, idem dicit esse iudicium de legato.

Secundum est, quòd Pontifex, & Concilium possunt perpetuas concedere indulgentias, at verò reliqui, temporales solum præter legatum, qui potest suas indulgentias perpetuas facere 6. capit. fina. de offi. deleg.

Tertium est, quòd Pontifex in toto mondo concedere potest indulgentias. At verò Episcopi in sua diœcesi, & Archiepiscopi, in sua prouincia, vt habetur in alleg. cap. Legatus autem tantùm in sua legatione Hæc dicta sunt citra speciale priuilegium Pontificis. Potest enim concedere alicui maiorem potestatem concedendi indulgentias. Cardinales etiam habent facultatem à Papa concedendi indulgentiam certam.

Indulgentia prodest mortuis in Purgatorio.

CAPVT XXVI.

NON solùm viuis, & statim dicemus, prodest indulgentia, sed & mortuis. Et hæc veritas fide tenenda est, si quis enim negaret, indulgentiam quid piam prodesse existentibus in

Digitized by Google

tibus in Purgatorio. esset hereticus, tum quia obuiat doctrinam Concilij Tridentini sess. vlt. vbi hæc veritas catholica stabilitur, tum quia contradicit vniuersali ritui qui indulgentias mortuis applicat, tum quia negat facta multorum Pontificum, qui animabus Purgatorij indulgentias concesserunt. Tum & contrauenit rationi ex scripturæ sumptæ Machabæ. libr. 2. cap. 4. *sanctum est: & salubre pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur.* Si ergo opera bona fidelis boni, & iusti prosunt mortuis, multò magis satisfactio & opera matris Dei, Apostolorum, Martyrum, Sanctorum, quæ in hoc applicanda Ecclesiæ, vt matri reliquerunt. Quo autem modo prosint indulgentiæ mortuis per modum suffragij, hoc patet, ex multis Pontificibus, qui modo hoc, tales indulgentias concesserunt. Paschalis enim secundus concessit Ecclesiæ sanctæ Praxedis indulgentias pro mortuis, per modum suffragij, qui ferè fuit primus qui pro mortuis concessit; iam à quadringentis annis. Has easdem indulgentias, vndecim sequentes Pontifices confirmarunt, vt habetur in Bulla S. Praxedis. Rursus, Sixtus, & Calixtus, hoc modo eas concesserunt, vt refert Gabriel. 57. super can. & Leo X. in Epistola ad Caietan. declarauit, viuis, per modum absolutionis, mortuis per modum suffragij prodesse: & Pius Quartus; sic & nostro tempore, voce viua, declarat eas prodesse. Rursus, omnes Doctores scholastici fere hoc modo docent indulgentias ad mortuos pertinere.

Secundum est, secundum communem sententiam antiquorum Theologorum, dare indulgentias per modum suffragij, est liberare à pœna applicando solum satisfactiones aliorum, in pretium. Sit exemplum: Est aliquis in carcere comprehensus à iudice ob debitum centum aureorum. Aliquis amicus pro illo dat centum aureos ex thesauro publico hic vere dicitur liberare eum à carcere, sed aliter, quam iudex; hic enim per modum potestatis, & absolutionis iuridicè liberat, amicus verò per modum adiuuantis, & offerentis pretium liberationis. Sic intelligas, Pontificem, per indulgentias liberare à pœna debita viuos, per modum potestatis, & absolutionis, quam exercet super terram; pro mortuis, per modum adiutorij, offerendo id quod soluere tenebantur, & hoc est per modum suffragij. Ita explicant Alexandrinus quarta part. quæstione octuagesima tertia. mem. 5. & Bonifacius distinctione 20. quæstio. 5.

Digitized by Google

Dicitur & ob aliam causam dare indulgentiam mortuis per modum suffragij, quia viui pro mortuis faciunt illud opus, quod in consecutione indulgentiarum imponitur, & quia causa, pro qua datur viuis, etiam se extendit ad mortuos. Viui ergo iuuantur in opere, & in causa, mortuis, quantum ad indulgentiarum concessionem. Hic est modus suffragij, secundum communiorem Doctorum sententiam. Non tamen hinc existimes, indulgentias esse incertas mortuis, quia Ecclesia applicat per modum suffragij. Semper enim eas Deus acceptat, sicut etiam pro viuis. Hoc enim est ex pacto diuino seu ex merito Christi satisfactionum & sanctorum, quod prosint indigentibus membris. Tamen malè in hac parte loquutus est Caietanus, qui dixit esse incertas, quod profectò est contra Ecclesiæ dignitatem, & ritum. Non enim oraret, nisi cognosceret, mortuis prodesse, vt expressè dicit Diony. cap. 7. de Eccles. Hierarch.

Tertium est, si quis sit in peccato mortali, dum sumit pro mortuis indulgentias, faciendo id opus per quod eis applicatur, in peccato, indulgentiæ valent mortuis ipsis, qui in gratia Dei sunt, & in Purgatorio detinentur, aliqui tenent, nihil prodesse, sed mihi magis placet quod dixi, & ita Gab. sentit lect. 57. super can. Et ratio est, quia ratio satisfactionis seu pretium pœnarum, non est opus illius, qui est in peccato, sed indulgentia ipsa, & thesaurus meritorum Christi, & sanctorum. Illud autem opus particulare, per quod indulgentiæ applicantur, fit ab illo, nomine Ecclesiæ in qua nunquam deest gratia. Opus autem, cùm ab aliquo fit nomine alterius, non perdit valorem, quamuis qui facit immediatè, non sit in gratia, sicut qui dat eleemosinam per seruum, qui dum dat, cum vana gloria dat, non perdit valorem, si benè iusserit dandam. Ecclesia autem est, quæ constituit viuos, vt consequantur indulgentias pro mortuis, opera viuorum huiusmodi non perdunt valorem pro mortuis, licèt instrumenta per quæ fiunt, mala sint.

Quod

Digitized by Google

Quòd indulgentia prosit viuis.

CAPVT XXVII.

INdulgentiam in hac adhuc vita existentibus satis apertè prodesse superiùs ostendimus, fide catholica esse firmiter tenendum non tamen modo eodem quo mortuis, sed per modum absolutionis, & potestatis iuridicæ, quam Papa habet in viuos, vt explicauimus. Vnde, non dicuntur indulgentiæ viuis per modum suffragij concedi. Aduertendum tamen, eos, quib. suffragia pro futura sunt, debere quibusdam conditionibus non carere.

Quarum prima est, quòd in gratia sint. Existentibus enim in morte, non prosunt indulgentiæ. Et ratio huius est, nam satisfactio vnius non prodest alteri, nisi quia coniunctus est ei in vno corpore mystico; quę coniunctio fit per gratiam. In hoc autem indulgentia fundatur, vt diximus.

Secunda est, quòd sit causa pia propter quam indulgentia conceditur. Non enim indulgentia concedi debet absque causa pia. Illa autem est pia causa, quę ad Dei honorem, vel Ecclesię vtilitatem pertinet.

Tertia, aliquod opus particulare per quod singulis indulgentia applicatur, vt visitatio templi, vel eleemosina, vel aliquid simile. Ho cautè eatenus est necessarium, quatenus pertinet ad piam causam propter quā datur indulgentia. Non enim idem sunt, causa, & opus particulare. Aliquando enim posset esse causa magna & opus paruum, vt, si indulgentia concedatur, vt omnes orent pro vna vrgenti Ecclesiæ necessitate, tunc magna est causa, prę sens necessitas Ecclesię; at opus potest esse paruum, putà vnum pater noster. Immò aliquando posset dari sine tali opere, sed cum sola causa, vt si illis qui Ecclesiam defenderunt, Pontifex simpliciter indulgentiam concederet. Quando verò imponitur opus aliquod in indulgentia, tunc implendum est; aliter homo non consequeretur indulgentiam. Dubium autem posset hîc suboriri, an si quis opus hoc facit in mortali, cùm tamē consequenda est indulgēntia,

Digitized by Google

est in gratia, an obtineat indulgentiam. v. g. datur indulgentia ter ieiunantibus in hebdomada, & in dominica communicantibus, Quando indulgentiam cõsequuntur, siquis ieiunauit in peccato, tamen pœnituit in dominica, an consequatur indulgentiam; aliqui negant, sed contrarium magis placet mihi, quòd consequatur. Et ita tenet Antoni. 1. p. tit. 10. cap. 3. Sylvest. v. *indulgentia* § 32. Soto. 4. dist. 21. quæst. 2. ar. 3. Duo tamen hic sunt notanda.

Alterum est, cùm dicitur in indulgentia, confessis, & contritis, non est opus confiteri statim, nisi aliis verbis explicetur hoc in concessione, sed satis est illo anno fuisse confessum, & habere tunc contritionem cum proposito confitendi tempore debito. Ita tenet Sylvest. v. indulgentia §. 20. Armil. v indulgentia §. 18. Panor. super cap. omnis vtriusque sexus, de pœniten. & remis.

Alterum est, cùm in Iubilæis quibusdam conceditur facultas absoluendi à casibus aliquibus reseruatis; si fortè qui confessus est, & oblitus est absque tua culpa alicuius reseruati, si postea recordetur potest absolui à quouis confessore proprio, ac si tale peccatum non esset reseruatum, quamuis aliàs habuisset censuras. Nam verè per illam confessionem remissum est. Confessio enim & indulhentia extendit se, non solùm ad ore confessa, sed ad oblita, facta tamen morali diligentia.

De causa indulgentiæ seu ipsius valore.

CAPVT XXVIII.

ALiqui dubitant, an magnæ indulgentiç concessæ pro causis paruis sint validæ, & respondent negatiuè. Inter quos sunt Adria. & Caiet. opus. de indulgentia. Dicunt enim indulgentias magnas pro exiguis causis concessas, esse nullas. Alij dicunt non esse prorsus nullas, sed valere aliquid, quantum talis causa exigit. At verò mihi videtur, per aliquod dicta esse ad hoc respondendum.

Primò, Peccat ac malefacit qui pro causa parua indulgentias largissimas concedit

Hoc pro-

Digitized by Google

Hoc probatur primò, quia non est dominus, sed dispensator, collator indulgentiarum. Dispensatoris autem est conuenienti causa res sibi creditas dispensare, & distribuere.

Probatur secundò, quia maiores nostri non nisi ob graues causas concedebant indulgentias, nedum magnas. Sic Gregorius concessit indulgentias in stationibus Romæ, in quibus licèt sit causa magna, non est data indulgentia plenaria, sed determinatorum annorum. Intelligas stationum originem. Aduerte esse Tertulliani capitul. trigesimo nono Apolog. ex tempore persecutionis, Christianos solere noctu conuenire in basilicas Martyrum, tum ad laudes Dei, & orationes, tum ad precandum pro bono communi, putà, pace, Imperatore, statu Ecclesiæ, & aliis, tum ad negotia circa religionem tractandum, tum ad corrigendum fratres, qui non bene ambulabant. Postea persecutione cessante, fideles remittebantur & negligentes iam erant in stationibus continuandis. Propter quod Gregorius ad attrahendos animos fidelium, ne vacarent à diuinis laudibus à diuinis laudibus, & ne à reuerentia martyrum remitterentur, adiunxit magnas indulgentias visitantibus loca. Et quamuis olim noctu solebant fideles esse in oratione, & visitare ea loca, propter peccata euenientia factũ est, vt in die fierent, mansit autẽ idem nomen stationis. Hoc enim nomen, inter alia significata, significat locũ in quo frequenter conueniri solet ad negotia aliqua tractanda. Ex hoc potest conspici, non nisi ob grauem causam indulgentias concessas esse: non quòd debeat esse æqualis causa indulgentiæ, hoc enim non est necessarium, sed quòd proportionaliter sit causa magna respectu eius, propter quam paruæ dantur indulgentiæ.

Secundum dictum est. Indulgentiæ magnæ, etiam pro paruis causis concessæ, validè sunt in totum. Tamen verũ illud est quod dici solet, indulgentiæ tantùm valent, quantùm sonant. Quamuis ergo malè faciat qui sic eas dat, tamen datæ tenent. Hoc mihi persuadeo propter autoritatem multorum, qui id asserunt. Ita enim tenet Sanctus Thomas 4. dist. 20. quæst. 4. Antoni. 1. p. tit. 10. cap. 3. Sylvest ver. indulgentia, quæst. 3 Gloss. extrauagant. antiquorum, Gabriel. supplem. distinctione quadragesima quinta quæstione tertia, articulo primo. Rursus hoc mihi persuadeo propter cap. cùm ex eo, de pœnitentia & remissione, vbi dicuntur per indiscretas indulgentias clauis

Digitized by Google

contemni, & pœnitentias sacramentales eneruari. Si ergo pœnitentiæ impositę in confessione eneruantur propter huiusmodi indulgentias, ergo valorem habent, propterea (& quod minùs est conueniens dicitur potiùs Pontificem non benè facere concedendo tales indulgentias, quàm asseratur, ipsum errare, & populum decipi. Non ergo dubitandum est esse validas, quamuis, vt benè concedantur, debent cum causis rationabilibus, & proportionatis dari.

Tertium dictum est, Quilibet inferior debet existimare Pontifices habere causas sufficientes in concedendis indulgentiis, nec debet temerè iudicare maiorum facta, licèt suo ingenio non appareant. Ita magnę dubitationes circa huiusmodi indulgentias reioluuntur hoc nomine. Quando aliquæ harum ad certum tempus conceduntur, vnus non potest consequi, nisi semel, cùm verò sunt perpetuę, & conceditur indulgentia plenaria visitantibus locum aliquem, & indulgentia hæc perpetuò manet, tunc obtinet toties, quoties visitauerit. Et sic est perpetua indulgentia. 40. dierum, visitantibus templum S. Petri Romæ, obtinet enim toties quoties, etiam in vno die.

Finis sexti libri.

INSTRVC-

Digitized by Google

INSTRVCTIONIS SACERDOTIS,

LIBER SEPTIMVS.

Quid sit matrimonium.

CAPVT I.

HOC vltimo instructionis huius libro, de vltimo sacramento agendum est, putà, de matrimonio. Ante omnia autem opus est, quid sit, statuere. Videtur autem sic posse definiri. Est contractus viri & fœminæ legitimus, quo mutua corporũ traditur potestas, gratiæ spiritualis collatiuus.

In hac definitione aliquot sint partes.

Prima est, *contractus*. Hoc enim sacramentum ab aliis differt in eo quod istud est contractus quidam naturalis inter **duas** personas, non quaslibet, sed virum, & fœminam, ob id additur prima pars *viri & fœminæ*. At quia non omnis vir cum qualibet fœmina potest hunc contrahere contractum, sed sunt multa impedimenta, de quibus statim dicemus, ob id, dictum est in definitione, *legitimus*. Et rursus in quarta parte, describitur circa quod versatur iste contractus, & dicitur, quod peripsum vir accipit potestatem super corpus fœminæ, & fœmina accipit potestatem super viri corpus in his quæ ad vitam communem, & filiorum procreationem pertinent. Dicitur autem, *traditur*, de præsenti. Nam cùm fit solùm promissio quædam futuræ traditionis; tunc non matrimonium, sed sponsalia dicuntur. Vltima pars est, *gratiæ collatiuus*. Non enim matrimonium est purus

Digitized by Google

contractus, sicut venditiones, locationes, mutua, & alia huiusmodi, sed est, & sacramentum, ob id gratiam dignè suscipientibus confert, sicut vnum ex aliis sacramentis. In quo multum errauit Duran. in quartum, distinctione vigesima sexta, quæstione secunda, qui dicit matrimoniũ non esse sacramentum sicut vnum ex aliis, nec gratiam conferre ex opere operato suscipientibus, quod etiam dicit Gloss. 1.q. 1.capit. quicquid, sed ista est hæretica sententia reprobata in Concilio Tridentino, sessio. 24. can. 1. vbi statuit matrimonium esse verè & propriè sacramẽtum, & vnum ex aliis, & sessio. 7. can. 6. & 7 vbi statuit, quoduis sacramentum esse gratiæ collatiuum, & conferre dignè suscipientibus. Hic tamen notandum est multum differre matrimonium in lege euangelica inter fideles, & inter Paganos factum; est enim triplex discrimen.

Primum est, matrimonium infidelium est purus cõtractus naturalis, non tamen est sacramentum, imò in lege naturæ, & in lege Iudaica, erat solus contractus: at inter fideles in lege Christi, est etiam sacramentum. Christus contractum ipsum naturalem ordinauit in sacramentum; vnde in Con. Trid. sess. 7. determinatur, omnia septem sacramenta à Christo instituta fuisse.

Hinc sequitur secundum discrimen, quod extra Ecclesiam cõtractus hic non dat gratiam contractantibus ex opere operato, nec dabat illam in lege naturæ, aut veteri: at in lege Christi dat gratiam, quia sacramentum est.

Tertium discrimen, Actus coniugalis extra Ecclesiam non est meritorius, sed tantùm est licitus. Infideles enim qui rectè matrimonium contractant, non peccant in copula carnali. At verò fideles, si in gratia sint, & ob debitum finem actu hoc vtantur, merentur in ipso actu, sicut in alio bono opere, vt dicit S. Thom in addit. q. 46. ar. 6. tunc autem est debitus finis, quando actus fit ex iustitiæ zelo & religione, vt homo faciat id, ob quod, & in quod matrimonium est institutum. In quo fuit hæresis Manichæorum, qui nuptias damnabant, dicentes, talem actum esse peccatum mortale; sed damnata est hæresis in Concil. Floren. & cap. ad abolendam, de hæret. Hinc patet, quid sit matrimonium.

De casus

Digitized by Google

De causis matrimonij.

CAPVT II.

QVatuor causę sunt in matrimonio: finalis, efficiens, forma, & matēria, finis matrimonij triplex est.

Primus est, bonum prolis, putà, vt filij procreentur, procreati educentur, educati, instituantur.

Secundus est, in remedium concupiscentiæ. Homo enim post originale peccatum multum procliuis remansit in actum carnis. Instituit ergo Deus matrimonium, vt homo concupiscentiæ aliquod remedium haberet, posset que absque peccato talem actum exercere. Et hoc est, quod dicit Paulus 1. Corinth. 7. *Bonum est homini, mulierem non tangere, tamen propter fornicationem, vnusquisque suam vxorem habeat, vnaquæque suum virum habeat.* Inde status coniugatorum bonus est, & in eo saluus potest esse homo, si rectè iuxta statum viuat, tamen perfectior est status cœlibatus, vt determinatur Concil. Trid. sess. 24. can. 10. & oppositum dicere, esset incidere in hæresim Lutheri.

Tertius finis est, mutua obsequia viri & vxoris: Homo enim indigens factus est, non potest vir sibi in omnibus prouidere, nec sola mulier, at simul vterque coniunctus, sibi in necessariis prouidet. Hic est finis matrimonij. Efficiens causa sunt ipsi contrahentes, in quantum est contractus quidam, at verò, vt sacramentum, tum Deus est causa principalis, & minister est causa instrumentalis, sicut in aliis sacramentis. Materia est consensus interior vtriusque, quo consentiunt in vnionem quandam mutuam, siue fiat per se, siue per Procuratores. Formalis autem causa, sunt signa exteriora verba, aut nutus, aut aliud huiusmodi quibus exprimitur consensus. Hæ sunt causæ in matrimonio, tamen notandum est discrimen inter eas, finis non est necessarius in actu in contrahentibus; quamuis enim intendant contrahere ob malum aliquem finem, matrimonium erit, licèt peccent sic cōtrahētes, finis enim prędictus vt suprà dictū est, triplex est ipsius matrimonij ex se, & ex institutione sua, non ex parte cōtrahētiū.

Minister

Digitized by Google

Minister ante Concilium Tridentinum non erat necessarius, quia poterat esse verum matrimonium sine ministro; at verò sessio. 24. cap. 1. de reformat. est adnullatum matrimonium clandestinum; & statuit, vt nisi adsit ordinarius, vel curatus, aut sacerdos de ipsorum licentia, & ad minus duo testes, tunc nullum sit matrimonium. Dico igitur, quod pertinet ad essentiam matrimonij minister cum testibus, at antè non pertinebat. Reliqua duo semper fuerunt necessaria. Ad matrimonium enim est necessarius consensus vtriusque, nec sufficit vnius, sed debet esse amborum, aliàs non est matrimonium; sicut nec esset matrimonium quando est signum exterius, & non est interior consensus: quamuis hoc secundum in foro exteriori præsumatur, matrimonium, quia præsumitur consensus interior sed verè coram Deo non est. Ecclesia tamen iudicat de exterioribus, ob id, reputat pro matrimonio, non tamen in foro interiori confessionis, quod vocant forum poli, seu forum Dei. Hęc de causis matrimonij.

De impedimento erroris, & conditionis.

CAPVT III.

IMpedimenta, quę impediunt contractum hunc matrimonij inter virum, & vxorem, sunt in duplici differentia. Quædam sunt talia, quæ non solùm vetant quominus attentetur matrimonium, sed & si attentatum fuerit, nullum est matrimonium, & dicuntur impedimenta impedientia contrahendum, & dirimentia contractum. Quædam alia sunt, quæ prohibent ne contrahatur, tamen si contractum fuerit, tenet, & est verum matrimonium, peccauit tamen qui intentauit contrahere contra impedimentum. De impedimentis prioris generis, quæ nullum faciunt matrimonium, & si attentatus sit, non est contractus, loquendum est prius. Hæc autem sunt multa, quibusdam versibus contenta, quæ talia sunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,

Si sis

Digitized by Google

Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc celebranda vetant connubia, facta retractant.

Singula horum suo ordine sunt explicanda.

Primum impedimentum est; erroris. Potest autem error, & deceptio esse in duobus; aut in substantia personæ, putà, cùm coniux putat, alterum esse talem personam puta Petrum, & non est, Mariam, & non est; sicut Iacob putabat esse Rachel, & erat Lia. Aut potest esse error in qualitate personę, vt cùm putat quid sit dives, nobilis, virgo, & non est. Iuxta hanc distinctionem dico primò, Error in qualitate personę nō dissolait matrimonium, verbi gratia, si quis duxit aliquam existimans esse virginem, & non erat, matrimonium tenet. Rursus, si quæ nupsit alicui, putans esse nobilem, & diuitem, & non erat, licèt erroris causa sit ipse coniux, quia se talem esse mentitur, nihilominus matrimonium est verum.

Dico secundò, Error in substantia personę dirimit contractum; verbi gratia, Maria nubit Petro, existimans esse Ioannem, non est matrimonium, & similiter ex parte viri, si error sit circa personam fœminæ. Vtraque propositio habetur, 29. q. 1. cap. 1.

Dico tertiò, Aliquando error videtur esse circa substantiam; & est circa qualitatem, aliquando fit è contrà, verbi gratia, si quæ nubat alicui putans esse filium Ducis, aut primogenitum, tunc iste error est examinandus. Nam potest esse sub substantia, si mulier determinabat Ducem esse patrem, putà, quia putabat esse illam personam, & est filius talis Ducis, aut illum qui est primogenitus talis patris, & tunc nullum est matrimonium, quia ipsa considerabat in generante Ducem, & patrem, putà, putans illum esse filium Ducis. Vel putabat esse nobilem, aut diuitem sic, & primogenitum, tunc error est in qualitate, & non impedit. Vide Nauar. sum. cap. 22. num. 32.

Secundum impedimentum est conditionis. Circa quod sunt notandæ quatuor propositiones per quas resoluuntur, quę in hac parte accidere possunt.

Prima est; potest esse matrimonium inter seruos inter se, & inter liberos & seruos, verbi gratia, potest seruus cum serua, vel libera contrahere, vel serua cum libero vel cum seruo. Prior pars, de seruis inter se, habetur, de coniugio seruorum capit. 1.

Posterior

Digitized by Google

Posterior pars de seruo cum libera, habetur 29. q. 2. cap. *si quis* liber. Non solùm, autem tenet matrimonium annuentibus dominis seruorum, sed etiam ipsis contradicentibus, aut ignorantibus, licèt cum discrimine. Nam cùm tale matrimonium ex dominorum voluntate contractum est, non potest dominus vendere seruum in locis vbi impediatur vita coniugalis: at verò cùm factum est ipso ignorante, vel contradicente, tunc potest vendere, quamuis non debeat id facere, absque graui necessitate, sed si faciat, non ob id mortaliter peccauit. Nunquam tamen potest impedire thorum illorum, dum præsentes sunt.

Secunda propositio; Quoties intercedit error conditionis, tamen non fit deterior, aut melioratur conditio errantis; matrimonium tenet; verbi gratia, seruus ducit seruam, putans esse liberam, matrimonium tenet, quia non fit deterior conditio errantis. Similiter si serua nubat seruo, putans esse liberum. Rursus seruus ducit liberam, putans esse seruam, vel serua nupsit libero, putans esse seruum, adhuc est matrimonium, quia melioratur conditio errantis in conditione. Ita habet sententia communis, quam tenet S. Thom. quart. distinctione trigesima sexta.

Tertia propositio, Quando deterior fit conditio errantis, non tenet matrimonium, v.g. liber ducit seruam, putans esse liberam, aut libera nupsit seruo putans esse liberum, non est matrimonium. Ita habetur c. ad nostrã, de coniug. seruo. Limitatur ista propositio, à Richardo, 36. 39. q. 1. ar. 1. & Nauar. cap. 22. cap. 23. *nisi qui errat*, sic contrahat, vt esset paratus contrahere etiam cognita tali conditione seruitutis.

Quarta propositio; Si cognita deterior conditione post contractum, iterum habet copulam errans affectu maritali, est matrimonium, saltem in foro exteriori, ita habetur, cap. 2. de coniug. seruorum: v.g. liber duxit seruam, putans esse liberam non est matrimonium, postea sciuit esse seruam, & affectu maritali accessit iterum, est matrimonium. Hic tamen aduerte duo.

Vnum est, quia si post contractum matrimonium cum *ista* ignorantia dominus manumittat seruum, vel seruam, adhuc non est matrimonium, nisi cognito errore, ille alius iterum consentiat, aut accedat affectu maritali, v.g. liber duxit seruã, putans esse liberam, dominus hoc cognito manumittit seruam, cum qua iterum liber etiam affectu maritali habet copulam, adhuc non est ma-

Digitized by Google

est matrimonium, donec error auferatur, & sit nouus consensus, aut copula, cum maritali affectu. Ita habet Rosella. v. impedimentum 3. §. 2. & Nauar. capit. vigesimo secundo, num. 33.

Alterum est, ex eodem Nauar quòd si liber sciat impedimentum conditionis post contractum, & vellet adhuc contrahere, non fit matrimonium, nisi de nouo vtriusque accedat consensus, potestque alter nolle, & sic nullum erit matrimonium.

De impedimentis voti & cognationis.

CAPVT IIII.

TErtium impedimentum est votum, non quodcumque sed solenne, & religionis per Ecclesiam approbatæ. Hoc enim dirimit contractum, vt, si monachus tentet contrahere post professionem. Notat Syl. v matrimoniū. 8 § 5. quòd, non quodcumque votum etiam Religionis approbatę dirimit contractum, nam votum tertij ordinis Dominicanorum & Franciscanorum non dirimit hoc, & habet votum solenne Ordinis maioris, vt inferiùs dicemus. Aduerte, autem quòd votum hoc, non solùm impedit, & dirimit, sed etiam excommunicatus est lata sententia clericus, & monachus, qui post votum solenne in ordine, vel religione admissum contrahit, quæ excommunicatio habetur Clē. 1. de consangui. & affini. & est Episcopo absolutio reseruata. Impedit autem non solùm votum solenne expressum, sed etiam tacitum quòd fit in religione post annum probationis, per hoc, quòd quemlibet actum professi facit, ac se vt professum gerit.

Quartum impedimentum est cognatio. Est autem triplex cognatio, spiritualis, legalis, naturalis. Spiritualis contrahitur, in susceptione sacramentorum duorum Baptismi, & Confirmationis.

Hæc autem cognatio spiritualis, secundum ius antiquum, quod habetur capit. 1. de cognatio. spirituali, contrahitur tripliciter, seu triplex est.

Vna est paternitatis & hæc inter Baptizantem, & Baptizatum. & inter

& inter ſuſceptores & ipſum baptizatum. Idem dicimus de Confirmatione; non enim valet matrimonium inter ipſos, putà Baptizantem & Baptizatum, ſuſceptorem, ac patrinum, & ipſum Baptizatum, quia eſt cognatio paternitatis. Sunt enim patres ſpirituales.

Altera eſt compaternitatis, & hæc contrahitur inter baptizatum, & patrem, ac matrem baptizati, & inter ſuſceptores cum eiſdem parentibus baptizati. Imò vxor ſuſceptoris, licèt non ſuſcipiat, ſi eſt poſt copulam, contrahit cognationem eandem, quam maritus contrahit.

Tertia eſt inter filios legitimos, & naturales baptizantis, & baptizatum, & inter filios etiam naturales & legitimos ſuſceptorum, & baptizatum. Similiter de filiabus, quæ dicitur confraternitas. In his omnibus, eſt impedimentum hoc, ſecundum ius antiquum; tamen Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 2. de reformatione, limitauit, & ſtatuit tria.

Primum, aufert cognationem confraternitatis, vnde, iam non eſt impedimentum inter filios ſuſceptorum, aut baptizantis, cum baptizato.

Secundò, ſtatuit ne ſint plures duobus ſuſceptoribus, quòd ſi ſint, non poteſt cognatio contrahi niſi cum duobus quos nominauerint parentes baptizati, qui debent in libro ſcribi, & hi contrahunt cognationem cum ipſo baptizato & patre, ac matre baptizati. Similiter eandem contrahit baptizans.

Hinc fit tertiò, quòd ſuſceptorum vxores cùm ipſæ non ſuſcipiant, non contrahant cognationem cum baptizato, nec cum parentib ipſius. Hic vnum nota, quod cùm aliqui fiunt patrini, & mittunt pro curatores ad ſuſcipiendum, ipſi non contrahunt cognationem, vt habent Panor. de cogna. ſpirituali cap. veniens, & Ioan. Andr. ca. poteſt quis, de reg. Iur. in 6, Ipſi procuratores tamen contrahunt, ſi intendunt contrahere, vt habet Armilla. v. matrimonium §. 12.

Legalis cognatio inſurgit, ex adoptione ſeu arrogatione, qua quis alienum filium recipit in ſuum. Hæc autè habet tres gradus.

Primus eſt inter ipſum adoptantem, & adoptatum, ac adoptati filios & nepotes, vſque ad quartum gradum. Adoptans enim non poteſt contrahere cum aliquo horum.

Secundus inter adoptantis filios, & ipſum adoptatum. Aliqui volunt

voluht omnes filios, etiam naturales adoptantis contrahere cum adoptato hanc cognationem; at Innocen. & Hostien cap. vnic. de cogna. lega. volunt, legitimos solos contrahere cognationem.

Tertius gradus est inter vxorem adoptantis, & adoptatum, & inter adoptantem, & vxorem adoptati. Hic gradus habetur, de cognatione lega. cap. vnico. Est tamen di crimen; nam secundus non est perpetuum impedimentum. Non enim durat, nisi filiis existentibus sub patris potestate; mortuo enim patre, aut facta emancipatione, aut si adoptatus non est in adoptantis potestate, tunc cessat inter eos impedimentum.

Primus verò, & tertius gradus sunt impedimenta perpetua nisi fiat dispensatio per papam. Alius gradus non est præteristos. Vnde, duo filij adoptati, putà filia, & filius, possunt contrahere, nisi aliunde habeant impedimentum. Rursus potest adoptans cum matre adoptati contrahere, vt habet Sylvest. ver. matrimonium. § 8.

De cognatione naturali, seu consanguinitate.

CAPVT V.

TErtia cognatio, est naturalis, quę secundum generationem carnalem consideratur; Ob id, consanguinitas dicitur. Est enim vinculum multorum ab vna stirpe descendentium. Est autem notandum, in generationibus duas considerari lineas, seu ordines.

Altera linea dicitur recta, secundum quam multi ab vno descendunt, tamen inter se vnus ab altero procreatus est, vt pater, filius, nepos, pronepos, &c.

Altera est transuersalis linea, secundum quam, multi ab vno descendunt, tamen non veniunt vnus ab altero, vt vnus filius, ex vna parte, & alter filius ex altera, qui sunt duo fratres, & filius vnius, & filius alterius fratris, & sic consequenter. Ad cognoscendum autem qui in quo sint gradu, sunt ante oculos tres habendæ regulæ, quas communiter ponunt summistæ.

Digitized by Google

Prima est pro linea recta. Tantus est numerus graduum, quot sunt personę inter personam propositam, & communem stirpem, ipsis extremis computatis, & adempta vna: v. g. volo cire, in quanto gradu sint pater & filius, tunc quia nulla est persona intermedia, sed solùm duę & extremę, vna dempta manet vna, & sic erunt in primo gradu. Rursus, volo scire in quo gradu sint auus & nepos, computo extrema, quæ duo sunt & intermedium vnum est, putà pater nepotis, & filius aui, quæ faciunt tres personas, quarum vna dempta, manent duæ. Erunt ergo in secundo gradu. Consequenter pronepos cum proauo erit in quarto, & sic de singulis.

Secunda regula, pro linea transuersali, propositis duabus personis ab vna radice descendentibus, sed non inuicem in quanto gradu altera est cum radice communi, in tanto sunt inter se. v. g. sunt duo fratres vnius patris, volo scire, in quanto sint gradu, cõsidero, in quo vnus est cum amborum patre, & per primam regulam sunt in primo pater & filius. In eodē ergo erunt duo fratres inter se. Rursus, volo scire, duo filij duorum fratrum, in quanto sint gradu; considero in quanto sint gradu cum radice communi, scilicet auo, & per primam regulam inuenio, auum & neporem esse in secundo. Erunt ergo illi duo nepotes filij fratrum diuersorum in secundo; & sic consequenter.

Tertia regula, adhuc pro linea transuersali: Propositis duabus personis ab vna communi descendentibus, sed non inuicem, tamen vna est propinquior illi radici, altera remotior, sunt istæ duę inter se in eo gradu, in quo erat remotior. Habetur ista regula, cap. finali, de consang. & affinita. v. g. volo scire, in quo sunt gradu filius vnius fratris, & nepos alterius fratris, tum per primā regulam, vnius fratris filius cum auo est in secundo, at fratris alterius nepos est in tertio cum illo suo proauo, idem enim vnius auus, alterius est proauus. Erunt ergo illo duo in tertio; nam remotior gradus trahit minùs remotum. Exempla horum sunt facilia. Hæc dicta sunt secundum canones. Leges ciuiles aliam seruant computationem, quæ nostro proposito non multum conducit. His ergo constitutis, illas personas, quæ sibi sunt coniunctæ intra quartum gradum inclusiuè non posse contrahere, habet ca. non debet, de consanguin, & affinit. Olim autem septem gradus erant prohibiti; Iam verò, restrictus est numerus vsque ad quartū.

Quando

Digitized by Google

Quandò verò duæ sunt coniunctæ in quinto, licèt ex vna parte sint coniunctæ in tertio vel propinquiori gradu, & in primo, vt dicit Sylu. v. matrimonium 9. §. 5. tunc possunt contrahere. Intra quartum verò peccatum est contrahere, & contractum diritimitur, & sunt excommunicati scienter sic contrahentes: Clem. 1. de consanguinitate, & affinitate, & excommunicatio est latæ sententiæ, sed Episcopalis. Vnum hic notare oportet, ex Panor. cap. quod, de cõsanguinitate, & affinitate, quòd si aliqui sint in quarto ex vna parte, ex altera in secundo, vel tertio, & petitur dispensatio à Papa pro quarto, non narrato gradu propinquiori, quòd tenet dispensatio, nam illi vere sunt in quarto. Nam iuxta regulam tertiam ratio habenda est remotiorum. Addit & Sylvest. v. matrimonium 8. § 5. nota 5. cum conceditur alicui facultas, vt dispensetur in quarto, illi conceditur virtualiter, vt dispensetur in quarto coniuncto cum gradu propinquiori ex altera parte. Aduerte autem, quod diximus, vsque ad quartum gradum esse prohibitum matrimonium, esse intelligendum de linea transuersali. nam in recta linea nunquam licet, nec valet matrimonium in gradu remotissimo, vt tenet Sylu. cum communiori sententia; quãuis non contingat tale matrimonium propter breuitatem vitæ.

De impedimento criminis.

CAPVT VI.

CRimen quod impedit matrimonium, est adulterium, & homicidium, & vnum alteri mistum. Hoc autem contingit in quatuor casibus.

Primus est, vt cùm vnus coniugum conuenit cum altero, vt occidant alterum coniugum, vt possint inter se contrahere, tunc si occidant, illi non possunt contrahere. Vbi nota, quòd non sat est velle occidere, sed debet esse realis occisio; nec adhuc ista sufficit, sed opus est, vt intentione hac occidãt, id est, vt cõtrahant, quãuis Caiet. v. matri. dicat sufficere occisionẽ, sed cõmunis opinio tenet, requiri quòd fiat ab vtroq; vel ab vno altero saltẽ cõsentiẽte, & hac intentione. Iste casus habetur c. laudabilẽ, de cõuersione in fidel.

Digitized by Google

Et procedit hoc impedimentum, quamuis coniux occidat coniugem infidelem, vel occidere faciat, vt conuertatur ad fidem, & contrahat cum fideli. Tunc enim non potest cum criminis consorte contrahere.

Secunda est, cùm vnus coniugum occidit alterum, per se vel alterum, vt contrahat cum adultero, quamuis adulter non sit cõsors, aut conscius criminis. Similiter adulter occidat vnum coniugem vt contrahat cum altero etiã hoc ignorante. Vbi nota, quòd requiritur occisio cum hac intentione contra Caiet. non potest esse matrimonium, vt habetur capit. & tunc super hoc, de consangu. & affinitate. Aduerte, esse casum distinctum a præcedente. In priori enim, non interuenit culpa adulteri, sed occisio ex pacto vtriusque; in posteriori vero requiritur culpa, & tunc sufficit quod adulter vel adultera occidat, etiam altero ignorante.

Tertius casus est, cum vnus coniugum committit adulterium, & promittit ei cum quo adulteratur, se contracturum post obitũ coniugis. Quando ergo intercedit promissio matrimonij inter adulterum, & adulteram, cum culpa siue antecedenti, siue consequenti promissione tunc est impedimentum, vt contrahere nequeant; vt habetur. de eo qui dux. vxor quam polluit, & cap. significasti, de consang. & affinitate.

Quartus casus est, cum vnus coniugum, qui per verba de præsenti contraxerunt, matrimonium cum alio contrahit etiam de de præsenti & habet culpam, tunc etiam mortuo priori coniuge isti non possunt contrahere. Sed aduerte, quòd sunt duæ conditiones necessariæ, vt sit hoc impedimentum.

Prima est, vt intercedat, vel intercesserit culpa cum secunda, aliàs, non est impedimentum.

Secunda est, quòd vterque sit conscius criminis, si enim alter ignorabat esse coniugatum, tunc, non est impedimentum. Habetur hic casus, cap. de eo, de consanguinitate, & affinitate. Hic contingit impedimentum hoc criminis. Et hæc satis de hoc.

Deinde

De impedimento disparitatis cultus.

CAPVT VII.

QVatuor sunt notanda circa impedimenti huius intelligentiam.

Primum est, non baptizatus non potest contrahere cum baptizata, nec non baptizata cum baptizato. & si contrahant nullum est matrimonium vigesima octaua, quæstione prima, can. Caue. Quamuis autem non baptizatus seu baptizata sint Catechumeni, & fidem habeant, adhuc non est matrimonium, vt tenẽt doctores. Vnde, cum hæretico vel hæretica, aut apostata, vel excommunicata, peccatum esset contrahere, tamen tenet matrimonium, vt habet Glossa communiter recepta, cap non oportet. 28. quæst. 1. vnde fit, quòd si vnus fidelium coniugum incidat in hæresim, vel infidelitatem cõuertatur non dissoluitur matrimonium, vt habetur cap. 4. de diuortiis.

Secundum est, quando infideles coniuges ad Christianissimum conuertuntur, tunc in suo matrimonio debent perseuerare, quãuis contraxerint contra ius canonicum, dummodo non habeant aliquid contra ius naturæ. Hoc habetur cap. gaudemus, de diuortiis, vbi notat Papa, quod si in secundo vel tertio vel quarto gradu contraxerunt, adhuc debent manere, quia hi gradus sunt prohibiti iure canonico, quod non obligat infideles At si in primo cõtraxerunt pater cum filia, filius cum matre, soror cum fratre, sunt separandi, quia est contra ius naturæ, & à principio nullum fuit matrimonium, etiam antequam conuerterentur. Vnde illi qui duxerunt plures vxores, si conuertantur, non possunt retinere nisi primam, eamque debẽt recipere quamuis dederint illi repudium. Quòd si ista non conuertatur, tunc possunt de nouo eligere vnam ex conuersis, cum qua contrahant nouum matrimonium.

Tertium est, cùm vnus infidelium coniugum conuertitur, altero manente in infidelitate, tunc si infidelis non vult cohabitare cum conuerso, aut si vult, non id vult, nisi vt inducat in aliquod mortale, aut retrahat in infidelitatem. Hoc tamen modo dicitur

Digitized by Google

velle habitare, cum iniuria creatoris cùm aliquid petit, quod est peccatum; tunc conuersus potest illam relinquere & contrahere cum altera in Christiana religione. Quando verò coniunctx infidelis vellet cohabitare relinquendo cõuersum in sua libera voluntate seruiendi Creatori, non est relinquendus, iuxta illud Pauli: *Si quis frater vxorem habet infidelem non dimittat illam.* Hoc totũ habet cap. gaudemus, de diuortiis.

Quarus est. Cum vnus tantum infidelium conuertitur, tunc si Iudæi sunt, quicumque conuertatur, siue vir, siue fœmina; parauli filij debent sequi conuersum, & separandi sunt ab infideli. Ita habetur 28. q. 1. ca. Iudæi. Et idem dicendum est de alijs infidelibus, qui serui vel mancipia sunt Christianorum. At verò de alijs infidelibus liberis & dominis seruorum, tunc filij sequuntur patrem conuersum non matrem, cap. de iuris, de conuersio. infidel. Hæc intelligo de filijs ante vsum rationis, nam de adultis, non sic, sed reliquendi sunt in sua libera voluntate, fides enim sine coactione est prædicanda infidelibus.

De vi & ordine,

CAPVT VIII.

CIrca impedimentum Vis seu violentiæ, tria dicta sunt aduertenda.

Primum est, Matrimonium per vim seu metum contractum, licèt interior fuerit consensus, nullum est. Ita habetur cap. cùm locum, & cap. veniens 1. de sponsal: & cap. significauit, de eo qui dux. in mat. Tamen hic notare oportet, quod non quicumque metus dirimit contractum matrimonium, sed debet cadere in virum constantem. Solet communis regula adhiberi hunc explicans, nimirum, quando maius est malum id, ex cuius metu id facit, quàm illud, quod ex metu facit, primò, cùm minus malum facit, vt euitetur maius malum, vnde metus mortis propriæ aut filiorum, aut rei suæ alienationis, aut verberum, aut carceris perpetuæ, dicitur metus cadens in virum constantem. Maiora enim sunt hæc mala, & similia, quàm ducere vxorem, & contrahere cum quacumque cum qua licitè potest contrahere, talis metus dirimit contractum, non alius, cum maius est quod timet, quàm quod

Digitized by Google

quod ex timore malum contrahitur.

Secundum est, si post violentiam, is cui incussa est vis, consentit, & tacitè manente altero coniuge in suo consensu, est matrimonium. Ita habet cap ad id, de sponsali. & potest accipere is qui passus est violentiam, si vult, alterum coniugem cui non est violentia incussa etiam nolentem, & mutantem propositum; si fuit talis consensus post violentiam.

Tertium est, si post violentiam intercessit copula, in foro exteriori compellentur ad contrahendum, & reputabitur matrimonium, at in foro interiori non censetur matrimonium, nisi fuerit consensus maritalis. Hoc de impedimento iusto.

Circa ordinis impedimentum aduerte, quòd qui accipit subdiaconatum & reliquos maiores ordines, habet votum solenne castitatis, licèt ipse interiùs noluerit se obligare ad hoc, cùm sumebat ordines, nam ex ipsa sumptione obligatur, secundum modum, quo Ecclesia eos dat; & illa nolitio fuit, solùm quędam nolleitas qua nollet se obligare, tamen absolutè voluit, dum voluit ordines suscipere. Hoc autem votum dirimit contractum, quod intelligè, si priùs vouit, & posteà contraxit, & qui sic intentat cōtrahere, peccat mortaliter, & excōmunicationem ipso facto incurrit; Clementina vnica de consanguinitate, & affinitate. Quæ excommunicatio, Episcopalis est. Aliqui dicunt etiam contrahere irregularitatem; inter quos sunt Palud. in distinctione trigesima septima, quæstione prima, Antoninus, tertia parte, titulo primo, capite sexto. Nauar. cap. 22. num. 52. sed non probatur hoc per textum aliquem, ob id, incertum est.

De impedimento ligaminis.

CAPVT IX.

Impedimentum ligaminis est matrimonium ratum non consumatum. Cùm enim aliquis contrahit cum aliquo per verba de præsenti, non tamē est subsequuta copula, dicitur matrimoniū ratum non consumatū. Hoc autē impedit, ne vno viuente, alter coniugum contrahere possit cum alio. & si contrahit, nullum est

Digitized by Google

matrimonium licèt, consumetur per copulam, & habeat filios, sed debet redire ad primum, capit. de depon. duorum. Ante Concil. Triden., magnum sequebatur inconueniens. Aliquando enim homines secundò contrahebant, nec poterant redire ad primum, quia primum fortè fuit clandestinum, & in foro exteriori probari non poterat; vnde cogebatur ab eodem foro exteriori manere in secundo, quod non erat matrimonium, at forum interius obligabat ad primum; ob id, Concil. Triden. vti diximus superiùs, matrimonia clandestina futura annullauit, nec vllam voluit esse matrimonium, quod non posset, etiam in foro exteriori probari. Vnde prædicta discordia cessat inter vtrumque forum.

Hic duo aduerte;

Alterum est, cum vnus coniugum altero viuente, ipse tamen eum putans mortuum probabili æstimatione ducit aliam, vel contrahit cum alio, non peccat, & si reddat, & exigat debitum, cùm tamen primùm sciuerit viuere, non amplius reddere debet. Quòd si dubium tantùm fuerit aliquod, abstineat a petendo, licèt non à reddendo. Ille tamen coniux, qui viuus reuersus fuerit, tenetur recipere suam coniugem, nisi probetur habuisse copulam cum secundo postquàm sciuit illum esse superstitem, Ita tenet communis opinio Doctorum. Circa istud impedimentum tamen, nota quòd debet non leuis, sed probabilis esse existimatio, qua puta coniugem mortuum, alias peccat contrahendo cum secundo. Probabilis existimatio absque scrupulo eaerit, quam iudex probabit vel viri prudentes, vel ipse confessarius cordatus, omnibus perpensis circunstantiis iudicat.

Alterum est, cùm aliquis coniux contrahit cum altera, putans suam viuere vxorem, quæ reuerà mortua est, non est matrimonium. Similiter cùm fit ex parte vxoris, quæ contrahit, putans viuere maritum. Et ratio est, quia tales non habent maritalem consensum sed fornicarium, Ita habet Nauar. cap. 22. nu. 56. quod intelligitur, quando cum tali existimatione contrahit, & sit se non posse ducere secundam, viuente prima, alias, valet, vt habet Sylver. matrimonium. octauo parag. quinto quæst. decima tertia, cum Nauar.

Dein-

Digitized by Google

De impedimento Iustitiæ publicæ honestatis.

CAPVT X.

IVstitia publicę honestatis insurgit ex sponsalibus, & ex matrimonio rato, etiam nulla copula carnali intercedente. Quòd ex sponsalibus insurgat, habetur cap. vnico, de sponsal. in vj. Quòd vero ex matrimonio rato colligit Panor. cap. sponsam, extra, de sponsalib. per locum à minori: si sponsalia, quæ minus ligant, inducunt hoc impedimentum, ergo & matrimonium. Hoc autem impedimentum tale est, quod qui spopondit cum aliqua, non potest contrahere cum consanguinea ipsius siue ipsa viuente, siue mortua, nec ipsa cum consanguineis sponsi vsque ad quartum gradum, vt notat Panor. cap. sponsam, de sponsal. Et idem dicendum est de matrimonio de præsenti, etiam non intercedente copula. Aduerte autem, vnum esse cap. vnicum de sponsali. in 6. quòd hoc impedimentum contrahitur ex sponsalibus, quamuis sponsalia sint nulla propter aliquod impedimentum aliud, dummodo non sint nulla ex defectu consensus: vt si sponsi erant ante vsum rationis, aut amentes, aut dummodò non sit facta in generali vt si quis spondet ducere filiam cuiusdam non determinando personam ipsam, aut dummodo non sint cum conditione de futuro. Tunc enim non contrahitur impedimentum hoc ante conditionem. In reliquis casibus, licèt sponsalia nulla sint, inducunt hoc impedimentum honestatis. Erga omnia hæc Concilium Trident. sess. 24. cap. 3. duo de nouo ordinauit.

Alterum est, quòd cum sponsalia nulla sint, quacumque de causa nulla sint, non inducunt hoc impedimentum honestatis, sed debent esse valida sponsalia.

Alterum est, Adhuc ista sponsalia non inducunt impedimentum, nisi in primo gradu solo. Vnde vir non potest contrahere cum consanguineis sponsæ suæ in primo gradu solo, cum aliis potest. Similiter, sponsa cum consanguineis viri in primo gradu non potest. Idem de matrimonio rato non consumato. Vnde Concilium tres abstulit gradus. Caput autem Concilij sic habet;

Digitized by Google

Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quæcumque ratione valida non fuerint, sancta synodus annullat, vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedat. Hæc de isto impedimẽto.

De impedimento affinitatis.

CAPVT. XII.

AFfinitas, est cognatio quędam ex copula carnali procedens. Quando enim habent copulam, duo consanguinei illorum affines sunt inuicem. Insurgit autem affinitas non solum ex copula licita matrimonij, sed etiam ex copula illicita, vt habetur cap. discretionem, de eo qui cogno. consangui. vxor. Debet tamen esse naturalis copula inter virum, & fœminam, & non contra naturam, sed secundum vasa naturalia, alias non contrahitur affinitas, vt habetur capite extra ordinarium, 34. quæst. tertia. Notant autem doctores quòd debet esse talis copula in qua vir seminet. Si enim non seminat vir, licèt intret claustra fœminæ, & licet fœmina seminet, non contrahitur affinitas. Hæc affinitas extenditur vsque ad quartum gradum, vt habet cap. non debet, de consangui. & affini. Vir enim non potest contrahere eum consanguineis fœminæ cum qua habuit copulam intra quartum gradum. Hoc autem Concilium Trid. sess. 24. cap. 4. vnum disposuit, quòd cùm affinitas prouenit ex copula illicita, non extendatur nisi ad duos primos gradus tantummodò. Hìc tamen aliquot sunt aduertenda.

Primum est, cùm affinitas superuenit alicui, matrimonio iam raro non soluit illud, sed facit, vt qui fuit in culpa, non possit petere debitum citra dispensationẽ, sed solùm reddere, verbi gratia, Sunt duo iam coniugati de præsenti, vnus habet rem cum sanguinea alterius in secundo, iuxta Concilium contrahit impedimentum, vt non petat debitum, tamen cum est ante ratum matrimonium, tunc impedit contrahendum, licèt fiat sponsalia, & si contrahatur ante dispensationem, nullum est matrimonium.

Secundum

Secundum est, aliquando incidit, vt simul sit impedimentum affinitatis & honestatis, & tunc qui petit dispensationem, debet vtrumque saltē implicitè declarare, alias inualida est dispensatio, vt tenet Sylu. ver. matrimonium 8. §. 24. verbi gratia. Aliquis duxit Mariam vxorem, cum qua habuit copulam consumando matrimonium, hic ratione matrimonij solius contraxit impedimentum honestatis cum consanguineis vxoris vsque ad quartum gradum, ratione copulæ cum eadem contraxit affinitatem, moritur vxor, & vult contrahere cum consanguinea vxoris in tertia, si iste petat dispensationem hoc modo, quod vult contrahere cum affine in tertio, non valet; nam non exprimitur honestatis impedimentum, si verò dicat, cum consanguinea vxoris in tertiò, tunc est valida, quia vtrumque implicitè exprimitur.

Tertium est, aliquando accidit, quòd coniunguntur impedimenta honestatis, & affinitatis; sic, vt homo qui antè, poterat vnam duarum ducere, postea verò neutram sine dispensatione, v. gratia, mater habet filiam, quam vult despondere cuidam, & verè despondet, post sponsalia ille habet rem cum matre; vel sorore sponsæ, tunc ratione affinitatis, non potest contrahere cum sponsa sua, ratione verò honestatis, non potest cum matre, nec sorore, nec cum aliis intra quartum gradum, & si contrahere intendat, quamuis habeat filios, & filias, nullum est matrimonium, nec potest cum filia, nec cum matre, citra dispensationem, contrahere.

De impedimento impotentiæ.

CAPVT XIII.

IMpotentia cœundi, impedimentum est dirimens contractum, & impediens contrahendum, sicut prædicta impedimenta. Illa autē dicitur impotentia, qua non potest semen effundi vt benè notauit Panor. cap. quod sedem. de sponsa. Vnde castrati vtroque testiculo non possunt contrahere, quicquid alij velint similiter nec qui membra habet abscissa, aut talia, vt non possit in vas fœ-

Digitized by Google

vas fœminæ emittere. Similiter fœmina tam arcta, vt non possit semen recipere, nec arte medicorum remedium vllum esse potest citra ab effusionem, quam non tenetur pati, non potest contrahere. Similiter, qui ex complexione naturali, vel ex infirmitate contracta, non possit seminare, qui dicuntur frigidi, & qui arte dæmonis, impediti sunt à generatione, id est, seminis effusione, qui dicuntur maleficiati, non possunt contrahere, vt habetur tit. de frigi. & malefic. per totum. Qui tamen possunt seminare, licèt semen non emittant, possunt contrahere. Aduerte tamen duas esse conditiones necessarias, vt impotentia hæc sit impedimentum.

Altera est vt præcedat matrimonium. Si enim superuenit matrimonio rato, non dissoluitur matrimonium, & tunc, qui Eunuchus esset, non posset cognoscendo vxorem vt notat Caietan. 2. secundæ, quæst. 154. articulo primo. Et Nauar cap. 22. numero. sexto, licet non speretur generatio futura.

Altera est, quòd impedimentum sit perpetuum. Nam si est temporale, non diuimitur & intra solent expectare triennium ad examen impotentiæ huius. Aliqui solent assignare tertiam conditionem, quòmodo sit ignorantia, nam si vtrique sciunt tale impedimentum, dicunt posse contrahere: sed oppositum est tenendum, id est, non esse matrimonium, & ita tenet Panor. Hostien. Innocen. cap. consulta, de sponsal. & Nauar. loco citato. Est autem differentia inter frigidum, & maleficiatum; nam iura non concedunt frigido, vt post separationem ab vna, ducat alteram, quia quod naturale est, respectu cuiusque est: at maleficiatis concedunt, quia aliquando dæmon impedimentum facit alicui respectu vnius, non autem respectu alterius. Ita habet Sanctus Thomas 4. senten. distinct. 34. arti. 3. Armilla verb. matrimonium §. 49. Lege canones de frigidis, & malleficiat. Hæc de impedimento impotentiæ.

De im-

Digitized by Google

De impedimento conditionis & raptus.

CAPVT XIII.

QVadruplex potest conditio poni in matrimonio. Vna est contra bonum matrimonij sunt enim tria bona matrimonij, proles, fides seu fidelitas, & indissolubilitas. Potest ergo poni conditio contra aliquod horum. Contra prolem, sic, duco te in vxorem, si sumpseris potiones, vt fias sterilis. Contra fidelitatem sic, duco te in vxorem, si promiseris postea coire tui his quos ego significauero. Contra indissolubilitatem sic, duco te in vxorem si non inuenero postea aliam ditiorem te. Hæc dicitur conditio contra bonum matrimonij. Et huiusmodi pactiæ conditiones, faciunt matrimonium nullum 22. qu. 2. can. scient, can. aliquando.

Secunda conditio dicitur turpis, quando sub conditione petitur aliquod peccatum, quod tamen non est contra bonum matrimonij: sic, duco te in vxorem, si occideris tuum patrem, nubo tibi, si furatus fueris postea centum aureos. Huiusmodi dicitur conditio turpis, & hic habetur pro non appolita, & si interfuit consensus de præsenti, est matrimonium, & si non, in foro exteriori, tamen censetur in matrimonium. Conditio enim turpis habetur pro nulla, cap. 1. de conditio, appositis.

Tertia conditio est impossibilis, vt duco te in vxorem, si pater consentiat, & tamen qui talem conditionem ponit, scit illius patrem esse mortuum, talis conditio habetur pro non posita, sicut de turpi dictum est, & censetur matrimonium in exteriori foro, & si interfuerit consensus interior de præsenti, etiam in foro interiori est matrimonium.

Quarta conditio est honesta: Et hæc duplex est.

Vna est de præsenti aut præterito, vt contraho tecum si es dives, contraho tecum, si patrem es alloquutus, & tunc stante, vel concedente, est matrimonium, non stante, non est matrimonium.

Alia est de futuro, vt contraho tecum, si dederit mihi pater tuus centum aureos, tunc cùm conditio implebitur, fit matrimonium

nium perseuerantibus illis in sua voluntate. Ante conditionē verò impletam non est matrimonium, & si vnus interim cōtrahat cum altera, tenebit hoc secundum matrimonium, sed peccabit mortaliter, & compelletur ab Ecclesia recipere primam impletam conditionē aut quam contrahat cum secunda, vt notat Nauar. De ista cōditione honesta tractatur, de condit. appo. c. super. ea: Huiusmodi conditionata matrimonia de præsenti, vix iam possunt accidere, post Concilium Tridentinum, secundum quod, vt diximus, clandestina matrimonia annullantur; at in sponsalibus, quæ possunt fieri clandestina; possunt facilius accidere.

Post Concil. Triden. sess. 24. cap. 6. nouum aliud impedimentum habemus putà, raptus. Cùm enim aliquis rapit fœminam è domo patrum, aut eorum in quorum est cura, ipsis inuitis, non potest contrahere cum illa, toto illo tempore quo fuerit in raptu, & si contrahit, matrimonium est nullum, sed debet in loco libero constitui, & tunc, si vult, potest de nouo contrahere, tamen grauis pœna est contra raptores illic posita. Nam ipsi & qui illis consilium, auxilium, vel fauorem dederint, sunt ipso iure excommunicati, perpetuò infames, omnium dignitatum incapaces: &, si clerici sint, de proprio decidunt gradu. & raptor tenetur dotare raptam, siue contrahat cum illa, siue non cum illa. Hæc sunt impedimenta prioris generis, quæ impediunt contrahendum, & dirimunt contractum. Alia sunt secundi generis, in quibus peccant attentantes contrahere, sed matrimonium contractum tenet. De horum singulis tractandum est in sequentibus modò capitibus.

De impedimentis interdicti & voti, sponsaliorum & Catechismi.

CAPVT XIIII.

QVinque sunt impedimenta quę impediunt contrahendum sed non dirimunt contractum. Huiusmodi sunt, interdictum, votum, sponsalia, catechismus, crimen.

De interdicto nata, cùm Episcopus, vicarius, aut iudex, interdicit

Digitized by Google

dicit aliquibus, ne contrahant, donec causa aliqua, aut impedimẽtum examinetur, tunc tali interdicto prohibetur sub mortali ne contrahant, tamen si contrahant, tenet matrimonium, nisi aliud de prædictis impedimentis prioris generis, interfuerit, ita habetur cap 1. 2. 3. de matrimonio contra interdictum.

Secundum impedimentum est, votum simplex castitatis, aut religionis. Hoc enim impedit contrahendum, sed non dirimit cõtractum. Erga quod sunt aliqua notanda.

Primò; Qui vouit votum castitatis, aut Religionis, & ante dispensationem contrahit, siue de futuro, siue de præsenti mortaliter peccat, tamen matrimonium est validum, & in hoc omnes conueniunt.

Secundò, Qui tale votum vouit, non solùm peccat contrahendo, sed consummando matrimonium, nã ante quàm consummatur matrimonium ratum, potest ingredi religionem, & implere votum, & tenetur. Vnde peccat consummando & faciendo se inhabilem prorsus ad voti impletionem. Hoc tenet Anto. 3. p. tit. 1. cap. 4. & est communis sententia.

Tertiò, Qui vouit votum castitatis, non potest petere debitum, sed tantùm reddere petenti, expresse aut tacitè, nisi obtineat dispensationem, quam potest dare Episcopus, cùm non est facile recursus ad Papam, iuxta Syluest. verbo, dispensatio, §. 14. Armilla verò verbo matrimonium, §. 55. tenet posse simpliciter Episcopum dispensare. De voto vero religionis non est eadem ratio, sed potest petere absque dispensatione, quia non vouit castitatem, nisi in religione seruandam. Ita tenet Soto, lib. 8. de Iusti. & iure. q. 2. ar. 1. cum aliis doctoribus.

Quartò, mortuo coniuge tenetur alter qui vouit implere votum, aut castitatis, aut religionis. Quòd si iterum contrahat, incurrit eadem peccata quæ in primo contractu commissa sunt.

Tertium impedimentum est, sponsaliorũ. Qui enim contraxit cum altero de futuro, non potest contrahere cum altero de præsenti, & si contrahat, tenet quidem matrimonium contractum, tamen mortaliter peccauit, nisi causa extiterit rationabilis, vt dicemus in materia de sponsalibus.

Quartum est, catechismi. Cùm enim aliquis fuit susceptor in catechismo tantùm, & non in Baptismo, aut confirmatione, tunc contrahit eandem cognationem, quæ in Sacramento

contrahitur,

Digitized by Google

contrahitur, sed cum discrimine. Nam vt diximus, cognatio sacramenti dirimit contractum: at verò ista impedit solùm contrahendum, & non dirimit contractum, vt habetur, cap. per Catechismum, de cognat. spirit. in vet. 5. Armilla, ver. matrimonium §. 60. putat non esse mortale cum hoc impedimento contr. here, nisi contemptus esset, sed veniale. Sed non auderem ego affirmare, si scienter contrahat, nec video, cur priora obligent sub mortali, & hoc non.

De impedimentis criminis.

CAPVT XV.

Aliquot sunt crimina propter quæ homo prohibetur ne possit contrahere, penitus in pœnam criminis, & peccati commissi, contractum tamen matrimonium tenet, nisi aliud obstet impedimentum.

Primum crimen est, incestus cum consanguinea coniugis, vsque ad 3. gradum. v. g. si vxorem habeat cum consanguineo viri, intra aut vir cum vxoris consanguinea, mortuo altero non potest amplius contrahere ad modum prædictum. Ita habetur, cap. 1. de eo qui cogno. consangui. vxo.

Alterum crimen est vxoricidium. Qui suam vxorem occidit, non potest contrahere cum alia. 23. q. 2. can. admonere. Et advertè, quòd si id fecit intentione contrahendi cum adultera, non potest contrahere cum illa, & contractum est nullum, tamen si sine hac intentione fecit, tunc est huiusmodi impedimentum. & si fecit respectu alicuius ab adultera. Sed hoc impedimentum non procedit in vxore occidente virum, quia nullus est canon de hoc, vt tenet Armil. §. 58.

Tertium crimen est, raptus alienæ sponsæ. Qui enim rapuit alienam vxorem, vel sponsam, non potest contrahere. 27. q. 2. can. statutum.

Quartum est, cùm quis sit susceptor filii proprij malo animo, vt contrahat cognationem cum vxore ne reddat debitum, talis enim

enim mortua vxore, non potest cum alia contrahere 39. quæst. 1. cap. de eo.

Quintum est, occidere Sacerdotem, cap. Presbyterum, de pœnitent. & remiss. sed ibidem Pano. limitat, dummodo sit in iudicio damnatus de tali crimine.

Sextum est, si quis monialem in vxorem cepit 27. quæst. 1. can. Si verò. Hæc sunt crimina, propter quæ homo à matrimonio contrahendo prohibetur. Armill. 6. 60. putat hæc omnia non prohibere sub mortali, sed vt iam dixi, non id auderem affirmare. Non enim talis prohibitio fieret, & pro crimine tam graui, nisi obligaret sub mortali. Tamen cùm sciens quis contrahit, & absque dispensatione, quam Episcopus potest dare, vix à peccato mortali excusarem, quamuis non constanter affirmo.

De sponsalibus, quæ dicantur sponsalia, & quibus modis contrahantur.

CAPVT XVI.

SPonsalia sic posse describi videntur, promissio mutua futuri matrimonij, signo sensibili expressa. In qua descriptione tres sunt partes.

Prima est, *promissio futuri matrimonij*. Non enim sponsalia sunt matrimonia, nec enim fiunt per consensum, & verba de præsenti, sed de futuro.

Secunda pars est, *mutua*. Debet enim esse ex vtraque parte, puta, viri, & fœminæ promissio. Cùm enim vnus tantùm promittit, tenetur quidem ratione promissionis, seruare quod promisit, tamen non sunt sponsalia: debet enim inuicem alter alteri promittere, ob id, in plurali dicuntur sponsalia.

Tertia pars est, *signo sensibili expressa*. Hoc enim in matrimonij sponsalibus necessarium est, vt, consensus & promissio signo aliquo sensibili, verbo, nutu, aut alio modo significentur, vt, si duo inuicem sibi promitterent, tamen esset interior tantum promissio, tunc vterque obligaretur, seruare promissum, tamen non diceretur sponsalia nisi promissiones exterius innotescerent ipsis.

Digitized by Google

ex his duobus sequuntur.

Alterum est, cùm sponsalia sint promissiones quædam contrahentium, & promissio sit actus rationis non fiunt sponsalia, nisi inter habentes vsum rationis. Vnde canones determinarunt, vt ante septennium non essent valida sponsalia. cap. vnico. de desponsat. impub. in 6.

Alterum est, cùm sponsalia sint promissiones matrimonij. sequitur, vt in omnibus casibus seu impedimentis in quibus matrimonium non potest fieri, & sponsalia nulla sint. Non enim promissio eorum quæ fieri non possunt, aut licitè fieri non possunt, efficatiam habet. Per hæc notum est, quæ dicantur sponsalia.

Nunc de modis quibus contrahantur, agendum est. Hi autem sunt quatuor.

Primus, per simplicem, & absolutam promissionem: absolutam, id est, sine conditione: simplicem verò, id est, sine aliquo alio onere augente obligationem, vt, cùm quis dicit, ego ducam te in vxorem, altera autem, ego nubam tibi.

Altero modo, per absolutam promissionem, sed aliquo onere accedente, putà iuramento, donatione annuli, aut alicuius arræ.

Tertio modo, per promissionem conditionatam. Et possunt esse quatuor genera conditionum, de quibus dicenda sunt prorsus eadem omnia, quæ diximus de matrimonio conditionato: ob id, non opus est repetere.

Quarto modo, fiunt per virtualem promissionem. In cuius gratiam nota, ex cap. vnico de sponsat. impuber. in 6. cùm duo impuberes, vel vnus impubes contrahunt de præsenti, tunc non censetur matrimonium, sed sponsalia. Non enim vult Ecclesia, illum consensum admittere, nisi tanquam de futuro, cui tamen æquialet. Anni verò pubertatis in fœmina sunt duodecim, in masculo quatuordecim, ante quos non est matrimonium, sed sponsalia, & modò iuxta Concilium Triden. nisi talis consensus de præsenti, sit cum testibus, & parocho, vt dictum est, nullius est efficatiæ, nec æquialet sponsalibus; cùm tamen ista adsunt, procedit Canon antiquus.

De differentiis sponsalium, & matrimonij.

CAPVT XVII.

PRæter dictas differentias sunt tres inter sponsalia, & matrimonium.

Prima est, iuxta Concil. Triden. sess. 24. c. 1. matrimonia clandestina, quæ non fiunt ante duos, aut tres testes cum parocho nullam habent efficaciam: at verò per hoc caput non annullantur sponsalia clandestina: sed sunt valida, licèt careant testibus, & parocho, quamuis prohibita sunt capit. cùm inhibitio, de clandest. desponsa. vbi olim inhibebantur matrimonia clandestina, & ibi Panor. intelligenda esse dicit sponsalia, tamen non annullabantur, modò annullantur. In qua re vnum est multùm notandum, olim in iure antiquo, vt habetur cap. 15. qui extrà, de sponsalibus, quando sponsalibus accedebat copula cum consensu maritali, fiebat matrimonium. at verò quia iam ad rationem matrimonij pertinent testes, & parochus, id locum non habet, aliàs esset fraus contra Concilium facilis. Duo enim possent sponsalia clandestina contrahere, & statim per copulam consummare, & sic esset validum matrimonium clandestinum. Sed quid si sponsalia facta fuerint coram testibus, & parocho, & tunc subsequuta est copula? Crederem in hoc casu esse matrimonium, quia inueniuntur omnia, quę statuit Concilium. Non nego rem esse dubiam, & non carere difficultate: & si talis casus accideret, remittendus esset ad Papam, qui sibi huius Concilij reseruauit reseruationem.

Altera differentia est inter sponsalia, & matrimonium, quòd matrimonium non potest contrahi, nisi post annos pubertatis cõtrahentis vtriusque, vt iam diximus ex cap. vnico, de sponsa. impube. sponsalia verò possunt statim post septimum contrahi.

Tertia differentia est, insolubilitate. Vinculum enim matrimonij est magis indissolubile. Multis enim casibus soluuntur spõsalia, in quibus matrimonium solui non posset.

Quorum primus est, quando vterque sponsus soluit promissionem factam. Tunc enim etiam si iuramentum intercesserit,

soluitur, & liber vtetque manet, vt cum alio possit contrahere. Ita habetur cap. præterea, 1. de sponsal.

Alter casus est, cùm alter ingreditur religionem, vt habetur c. ex publico, de conuersio. coniugat. & Sylvest. v. sponsalia. q. 12. dicit, quòd statim soluitur per ingressum ante professionem, sed in hoc casu, scilicet ante professionem, matrimonium non soluitur, etiam ratum: nam ratum non soluitur nisi per professionem, consummatum autem nullo modo.

Tertius casus est, per ordinis maioris susceptionem, 27. q. 2. cap. scripsit, vt per subdiaconatum, & maiores ordines.

Quartus est, per votum castitatis commune simplex. Si enim votum facit castitatis, & post contrahat, sponsalia nulla sunt, cap. rursus, qui cleri, vel Monac. Si vero votum fecit post sponsalia, non annullantur, vt habet Armilla, v. sponsalia, & Nauar. c. 22. nu. 25. nisi sit votum religionis. Tunc enim tenentur ingredi, vt dicit Nauar.

Quintus est, per matrimonium de præsenti cum altero, siue consummatum, siue non, licèt peccet mortaliter qui, validis existentibus sponsalibus, contrahit cum altera de præsenti, tamen tenet matrimonium, cap. sicut ex literis, de sponsal.

Sextus est, quando vnus illorum in longinquas partes abit. Vade incertus est reditus, tunc enim soluuntur sponsalia, cap. de illis, de sponsali. nec secundum Canones expectandum est tempus, licèt leges ciuiles diffiniant tempus, duorum annorum in eadem Prouincia. Cod. de sponsal. l. 2. & trium annorum in alitena Prouincia. Cod. de repudiis l. 2.

Septimus casus est, cùm superuenit affinitas, vt, si sponsus habuerit rem cum consanguinea sponsæ, vel è contra intra quartum gradum, & post Concil. Trid. inter secundum, cum copula est illicita, tunc sponsalia solnuntur.

Octauus est, quando ante septimum annum, duo contraxerunt sponsalia per parentes, & posteà peruenientes ad tempus legitimum noluerunt ratificare: tunc enim soluuntur sponsalia, c. de illis 1. de desponso. impub. & tunc per huiusmodi sponsalia, non producitur impedimentum publicæ honestatis, quia deest consensus, c. literas, de sponsal. impub.

Nonus est, quando fuit signatum certum tempus pro futuro matrimonio, & tunc vnus illorum deest. Soluuntur enim sponsalia,

Digitized by Google

salia, & qui fuit in culpa imponitur ea pœnitentia, cap. sicut ex literis, de sponsal.

Decimus, quando post sponsalia, vnus illorum contraxit contagiosum morbum, putà, lepram, morbum gallicum, vel similem, aut deformitatem notabilem, vt abscissionem nasi, extractionem oculi, vel quid simile deformitatis. Tunc enim soluuntur sponsalia, cap. literas, de coniugio leprosorum.

Vndecimus, cùm vnus illorum incidit in fornicationem. Tunc enim si alter vult soluere sponsalia, soluet, sed qui fornicatur non potest soluere, nisi priùs requirat alterum an velit, cap. quemadmodum, de iure iurando.

Duodecimus, cùm alter illorum, post sponsalia fit hæreticus, aut infidelis, Canon. non solùm, 28. quæst. 1.

Decimus tertius, quando post sponsalia superuenit inimicitia notabilis inter sponsos, tunc potest vnus petere solutionem, secundum Hostien. in summa v. sponsalia, in fine. Coacta enim matrimonia, malos exitus habere solent, c. requisiuit, de sponsali.

Decimus quartus, cùm sponsa promisit se daturam certam summam pecuniæ, vel apposita est conditio aliqua honesta, & non est impleta, tunc non valent sponsalia, sicut diximus de matrimonio. Notat Nauar. c. 22. nu. 26. quòd cùm sponsa tempore sponsalium dives erat, & postea facta est pauper, non tenetur sponsus cum ea contrahere, quia est conditio virtualis, qua omnia bona quæ habent sponsa promittit sponso.

Decimus quintus, cùm est fama, esse inter sponsos impedimentum matrimonij, tunc soluuntur cap. cùm in tua, de sponsal.

Decimus sextus, cùm vnus illorum est nimis asper, & rigidus: vt habet Panor. c. veniens, qui cleri. vel monac.

Decimus septimus, quando superuenit aliquid post sponsalia, quod si superueniret antè, mutaret animos sponsorum ad contrahendum. vt habet S. Tho. 4. d. 27. Quod intellige, quando rationabiliter mutaret animos, aliàs enim non soluuntur sponsalia. His casibus soluuntur sponsalia, non autem matrimonium, tamen differentia magna est inter sponsalia & matrimonium quantum ad solubilitatem. Magis enim insolubile est matrimonium.

Digitized by Google

De peccatis quæ in ipso matrimonio committi possunt.

CAPVT XVIII.

MVltipliciter possunt contrahentes peccare, & ipsomet matrimonio & in vsu ipsius. In ipso quidem ex sex capitibus potest procedere peccatum.

Primò, ex parte intentionis, seu interioris consensus, cùm enim alter, vel vterque illorum exteriùs fingunt fictos consensus, & tamen interiùs non habent, tunc est graue peccatum mortale sacrilegij, cùm sacramentum ipsum matrimonij nec est in foro interiori, verum matrimonium quamuis in exteriori iudicabitur matrimonium, & compellentur simul habitare.

Secundò, ex parte finis. Pro quo aduerte, contrahentes posse contrahere ob vnum ex his tribus finibus.

Vnus est, ipsemet finis matrimonij, vt proles, remedium concupiscentiæ, & mutua obsequia, & qui ob aliquid horum contrahit, non peccat, imò benè facit.

Alter est finis malus, qui quidem est mortale peccatum, & tunc contrahere ob talem aliquem finem, mortale est, vt, qui contrahit vt abutatur vxore, vt furetur, vt occidat, vt simile quid faciat, mortaliter peccat; tamen matrimonium verum est, & tenet, si cætera quę diximus adsunt.

Tertius finis est, cùm sumitur pro fine aliquo, qui licitus est contrahenti, tamen non est finis matrimonij, sed qui contrahunt faciunt sibi talem finem: v. g. delectari carnali copula, acquirere diuitias ad sustentationem status, licita sunt coniugatis, tamen non sunt veri fines matrimonij. Siquis enim contraheret ob istà, & faceret finem, peccaret, sed solùm venialiter, vt habet Caiet. ver. matrimonium, quia non egreditur à limite matrimonij. Vnde non est mortale. Adde quòd ista aliquando sunt motiua tantùm & non finis. Mouet enim pulchritudo fœminæ aliquem, vt contrahat: sicut Iacob motus fuit à Rachel. Similiter mouet ob delecta-

Digitized by Google

delectationem futuram, tunc si ista & similia motiua sunt tantùm, & non finis, nullum est peccatum.

Tertiò, accidit peccatum ex parte impedimentorum, per quæ prohibentur contrahere, & de hoc dico.

Primùm, scienter attentare contrahere, existente impedimento dirimente contractum, est mortale. Vt qui contrahunt in gradibus prohibitis, vel cum simili impedimento, & in hoc omnes conueniunt.

Dico secundò, contrahere scienter cum impedimento prohibente, sed non dirimente, est mortale, si impedimentum sit interdictum, votum, & sponsalia, & si sit aliquid aliorum Caiet. & Armil. vt suprà diximus, tenent esse veniale, licèt non multùm affirmatiuè, sed iam dixi hoc esse dubium. Et vbi talia impedimenta sunt in consuetudine, forsan esset mortale: secundum illos doctores, potest Episcopus dispensare. Dico nota, & si solus Papa possit dispensare in impedimentis dirimentibus contractum: tamen quando impedimentum est occultum, & scandalosa esset separatio, nec facilis recursus est ad Papam, Episcopus dispenset.

Tertiò, solus Papa dispensat in impedimento dirimente contractum. At in vno casu potest Episcopus dispensare, puta cùm intercessisset copula, & contraxerunt in facie Ecclesiæ, & impedimentum est occultum, scandalosa esset separatio: nec est facilis recursus ad Papam propter paupertatem, vel aliam causam, stantibus his, posset fieri dispensatio per Episcopum, & in gradibus prohibitis, & alio simili impedimento. Ita tenet Syluester verb. dispensatio §. 15. & Tabien. ver. eodem §. 14. & Armil. verb. eodem §. 19. & 20. Nauar. cap. 22. num. 86.

Dico quartò, Qui contrahunt cum talibus impedimentis ante habitam dispensationem, etiam cum spe certa habendi eam, non mortaliter peccant, & nullum est matrimonium, & habita dispensatione opus est de nouo contrahere, quia semper manet donec actu sit dispensatio facta. Nauar. cap. 22. nu. 27. dicit quòd illi qui scienter contrahunt, & habent copulam, vt faciliùs impetrent dispensationem à Papa debent narrare Pontifici, se illa intentione habuisse copulam, & contraxisse, vt faciliùs eis dispensaretur, quo non narrato dispensatio nulla est. Aduertendū tamen est statutū esse in Concil. Trid. sess. 24. c. 5. de reformatione matrimonij,

Digitized by Google

huiusmodi contrahentes caterè spe dispensationis, cuius verba sunt hæc : *Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur & spe cōsequendæ dispensationis careat.* Id quod in eo multò magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit, quasi ignoranter id fecerit, si quidem solemnitatis requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœnis. Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temere contempsit.

De aliis tribus peccatis in matrimonio accidentibus.

CAPVT XIX.

ACcidit etiam quartò peccare ex parte modi. Modus autem hic, antiquus est. Tamen renouatur, & perficitur in Concilio Triden. sess. 24. cap. 1. vbi statuit.

Primò cùm aliqui contracturi sunt matrimonium fiant denunciationes in Ecclesia tribus diebus festis continuis, inter Missarum solemnia, vt, si fortè aliquod sit occultum impedimentum, manifestetur.

Secundò, si forte timetur, ne aliqui malitiosè impediant, tunc vna solùm præmittatur, & si adhuc timetur, nulla præmittatur.

Tertiò, cùm nulla in tali casu præmittitur, non consumment matrimonium contrahentes, sed solum de præsenti contrahant, & ante consummationem fiant tales denunciationes, nisi aliter visum fuerit Episcopo. Hoc enim ipsius prudentiæ relinquitur. Hic est modus contra quem agere peccatum esset mortale.

Accidit, & quintò peccare, in benedictione nuptiarum, cùm non debito fiunt tempore, circa quod etiam Concilium loco allegato disponit.

Primò hortatur, vt coniuges non consumment ante benedictionem, tamen aduerte quòd si consummant, non est mortale, sed ve-

sed veniale, sicut erat ante Concilium, vt habet Armill. verbo debitum, & Caiet. ver. matrimonium.

Disponit secundò, vt ista benedictio fiat per ordinarium, aut Parochum, vel Sacerdotem alium de eius tamen licentia, & annullat omnem consuetudinem, & priuilegium in contrarium, per quod Sacerdos alius ab ordinario, & Parocho poterat huiusmodi benedicere.

Disponit tertiò, vt Sacerdos, qui benedicere attentauerit, sine licentia horum, sit ipso iure suspensus, donec aliter Ordinario contrahentium visum fuerit. Tempus autem in quo nuptias celebrare non licet, est triplex, ab Aduentu vsque ad Epiphaniam, à Septuagesima vsque ad dominicam in Albis, à Lætanis vsque dominicam Trinitatis. An verò isti termini sint exclusiui an inclusiui sumendi, standum est consuetudini loci. Concilium verò Tridenti. sessio. 24. cap. 10. abstulit tertium tempus, & secundum limitauit, vt sit à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè.

Accidit etiam sextò, peccare ratione indispositionis subiectorum. Qui enim cum conscientia mortalis huic accedit Sacramento, peccat mortaliter & priuat se gratia, quæ per hoc datur Sacramentum, tamen Concil. Tridenti. sessio. 24. cap. 1. de reformatione, hortatur contracturos, vt per tres dies ante confiteantur, & communicent. Peccant etiam qui excommunicati maiori vel minori excommunicatione contrahunt, nam excommunicatio a passiua participatione sacramentorum prohibet. His modis peccare in matrimonio contingit.

De peccatis in vsu matrimonij.

CAPVT XX.

MVltis modis etiam peccare contingit in ipso matrimonij vsu, qui modi his duobus carminibus continentur:

Sit modus, & finis. sine damno, solue, cohære
Sit locus, & tempus, tactus, ne spernito votum.

Digitized by Google

Oportet singulas explicare partes.

In primis circa modum contingit mortaliter peccare, quando contra naturam, putà, in vase non debito fit copula. Quando etiam semen effunditur extra vas, voluntariè. His enim duobus modis est mortale: at quando in vase proprio semen effunditur, quamuis modus non seruetur, putà, siue fœmina sit superior siue à posteriori parte semẽ recipiat, siue alius sit præpostetus modus, tunc non est mortale, nisi cùm est periculum effundendi semen extra vas, quo periculo non stante, vt dicit Alber. 4. dist. 32. non est mortale, sed si fiat ob delectationem solam, est veniale, si ob necessitatem aliquam nullum est peccatum.

Circa finem, notà, quòd cùm coniunx accedit vxori tanquã ad non suam, quia nimirum ita accedit, qui habet animum accedendi, licèt non esset sua vxor, tunc est mortale: qui verò accedit, vt sanctamen causa delectationis, tunc est veniale. Hæc est doctrina S. Thom. 4. dist. 32.

Circa damnum, aduerte quòd accedere ad grauidam, quando est notabile periculum abortus, est mortale, quòd si nullum est periculum aut parum, veniale est, quia frequenter est periculum: nisi sit ad vitandam incontinentiam. Accedere, & ad menstruatam veniale est, quamuis, si fœmina perpetuum patiatur menstruum, aut est periculum incontinentiæ, nullum est peccatum, vt dicit Sylvest. verbo. debitum, parag. sexto. Tempore autem menstruo dicit Sanctus Thom. loco citato, quòd non potest fœmina petere debitum, sed reddere petenti primùm admonendo ipsum de menstruo. Hoc autem peccatum, est tantùm veniale, quia nullum est periculum notabile, nec impeditur generatio.

Circa illud verbum *Solue*, nota habere coniugem vtramque potestatem supra corpus alterius, ita vt alter de iustitia potest ab altero debitum copulæ petere, & qui negat (nulla causa existente rationabili) mortaliter peccat, contra illud 1. Corint. 7. *Nolite fraudare inuicem*. Sunt tamen hîc notanda aliqua.

Vnum est, quòd sunt casus aliquot in quibus vnus potest negare alteri, etiam petenti debitum, de quibus vide Palud. 4. dist. 32. & communiter Doctores Theologos eadem distin. & Summistæ, verb. debitum.

Primus

Primus est, quando est impotens, qui non potest, verum est, quòd si sua culpa factus est impotens, mortaliter peccauit in eo, quòd se impotentem fecit, tamen postea non facit nouum peccatum in non reddendo post pœnitentiam primi peccati.

Alter casus est, cùm timet probabiliter grauem infirmitatem ex ipsa copula. Non enim tunc tenetur accedere, nec hoc est contra illud capit. quoniam, de coniug. leprof. vbi dicitur quòd debet accedere ad leprosum coniugem. Hoc enim intelligitur, cùm non timetur contagio consilio medicorum. Si enim timetur probabiliter, non tenetur.

Tertius casus est, cùm vnus coniugum commisit adulterium. Tunc enim perditus petendi, & ille alter potest negare absque peccato, nisi etiam ipse commiserit, vt statim dicemus.

Quartus casus est, quando matrimonium est ratum, & nondum consummatum, & vnus vult ingredi religionem tunc non tenetur reddere petenti cap. ex publico, de conuersio. coniuga. assignat tempus duorum mensium, in quo debeat talis deliberare statum, & ingredi, aut reddere debitum.

His adde quintum casum, quando vnus illorum fecit votum castitatis ante matrimonium, aut pòst, sed ex consensu alterius, tunc enim non habet ius petendi contra votum, & alter negare potest, nisi intercedat dispensatio voti.

Aduerte secundò aliquando non solùm coniugem posse non reddere debitum alteri, sed mortaliter peccare reddendo, & hic casus vnus est, nempè cùm vxor in adulterio pertinaciter manet seu perseueranter, nec emendatur, tunc maritus tenetur illi non reddere debitum, vt habetur 32. quæstione prima can. si quis vxorem. Iste tamen casus limitatur a doctoribus.

Primò, à Richard. 4. distinct. 32. quando illa vult desistere à peccato, & non perseuerare in adulterio: tunc enim potest reddere maritus absque peccato, non tamen tenetur.

Secundò limitatur à Syluest. verbo. debitum, parag. primo. quando vir timet peccatum incontinentiæ, nisi accedat vxori.

Tunc

Tunc enim potest, nec enim tenetur cum periculo animæ procurare correctionem alterius. Nam hic canon fuit factus ad emendationem fœminæ.

Tertiò, limitatur ab Armilla, ver. debitum, §. 16. quando timentur rixæ graues, & scandalum, nisi reddat debitum.

Quarto, limitatur à Palud. dist. 32. quando nulla speratur emendatio ipsius: cùm enim vir non potest corrigere, non tenetur abstinere. Limitatur & ab eodem, quòd solùm obligetur vir non reddere debitum vxori persseueranti in adulterio, non tamen obligatur vxor non reddere viro adultero persseueranti in adulterio, nam canon solùm est contra vxorem.

Aduerte quintò, quòd sunt multi casus in quibus, vir tenetur reddere debitum vxori, etiam postquam commisit adulterium, dummodò non persseuret in illo.

Primus est, cùm & ipse vir adulterium commisit. Ita habetur cap. significat. de diuor.

Secundus est, quando potuit prohibere fornicationem, & noluit, vel ipse posstituit vxorem, cap. descriptionem, de eo qui cognoscit consangui. vxoris.

Tertius, quando vir cognoscens vxorem fornicatam, & accessit ei. 32. quæst. 1. can. dixit Dominus.

Quartus, quando vxor fornicata est violenter, vel quæ credens maritum mortuum iterum nupsit, vel quia credens alienum esse suum maritum, accessit, tunc non perdit ius petendi, quia fornicatio hæc est materialis, & non peccatum. Ita habetur 34. quæstio. 2. canon. cum per bellicam, 32. quæsti. 5. canon proposito.

Quintus casus solet addi, quando vir dedit occasionem fœminæ adulterandi, quia noluit reddere debitum. Tunc si adulteretur fœmina tenetur vir reddere debitum. 33. quæsti. 5. can. secundum verba, & ita dicit Sanctus Thomas 1. Corinth. 7. & Armilla, verb. matrimonium, paragra. 73.

De alijs

Digitized by Google

De alijs peccatis in vsu matrimonij euenientibus.

CAPVT XXI.

SEquitur in carminibus propositis, *cohare*, per quod cohabitatio mariti, & vxoris in eodem thoro, & domo significatur. Vnde peccant isti qui demittunt vxores suas, & vagantur per alienas prouincias, nolunt{que} redire ad eas, nec sunt absoluendi donec firmum saltem propositum habeant, absque mora redeundi. Sunt tamen aliquot casus, in quibus licet separari inuicem.

Primus est, per vxoris fornicationem. 32. quæst. 1. can. si quis vxorem. Non tamen per hoc soluitur matrimonium, ita, vt possint illi de nouo cum aliis contrahere, vt malè dixit Caietan. Math. 1. & 1. quæst. hoc enim asserere est hæreticum, vt habetur Concilio Tridentino sessio. 24. can. 7. Non enim soluitur, nisi quoad thorum & habitationem, & in casibus propositis cap. præcedenti, in tertio notabili adhuc non licet facere huiusmodi diuortium. Iste autem casus procedit, cùm mulier fornicatur, non autem cùm vir.

Secundus casus est. cùm alter coniugum trahit alterum ad peccandum, ita vt alter non posset se ab ipso liberare, quin peccet, tunc iste potest se separare ab illo, qui sibi est causa peccandi. Ita habet Innocen. cap. maritus, de adulter. & Palud. distinctio. 3. quæst. 3.

Tertius est, cùm alter conuertitur ad infidelitatem, vel fit hæreticus, ita habet Nauar. cap. quæsiuit, de diuor.

Quartus est, cùm ex mutuo consensu vouent ambo castitatem. Tunc enim separantur quo ad thorum, & si ex consensu vtriusq; vnus ingrediatur religionem, altero etiam ingrediente, vel faciẽte votum perpetuum continentiæ, possunt ita separati.

Sequitur in carmine, *sit locus*. Copulam habere in loco sacro, secundum communem sententiam est mortale. Richar. ver. dist. 32. ar. 1. & qu. 3. & Angelus, ver. debitum §. 3. limitant, nisi essent violenter in illo loco, putà tempore belli, aut à Iudice se defen-

Digitized by Google

defendant, aut simili causa. Et multo tempore illic cogantur esse tunc enim non esset peccatum. Sylvest. verò ver. debitum, §. 3. dicit melius, quòd cum reddit debitum ob periculum incontinentiæ non est peccatum, nec violatur Ecclesia, alias est peccatum.

Sequitur in carmine, *tempus*. S. Tho. 4. dist. 32. dicit generaliter, nunquam esse mortale peccatum copulam coniugatorum ratione temporis, licèt etiam accedant die Veneris sancti, & nocte præcedente communionem, non est mortale: tamē in huiusmodi solemnitatibus, dicit esse veniale, quamuis accedant ob periculum incontinentiæ, quia possunt adhibere remedium orationis, vel ieiunij, vel simile quid, ne inciderent in peccatum. Ego ita credo, nisi cùm non ita facilè aliud occurrit remedium. Tunc enim nullum est peccatum.

Sequitur in carmine. *tactus*. Caiet. ver. matrimonium, notat, tactus, qui fiunt ante futuram copulam inter coniugatos, non esse peccatum: qui verò fiunt absque copula esse veniale: cùm verò timetur polluuo si cum tali probabilitate, vel eo fine fiant, sunt mortale peccatum.

Vltimum verbum est, *ne spernite votum*. Qui enim vouit castitatem, & contraxit postea, aut qui post contractum, ex consensu coniugis vouet castitatem, non potest copulam habere absque mortali peccato, nisi prius dispensationem à Papa habeat, de quo iam diximus suprà. Hæc sunt quæ de matrimonio aduertenda videntur.

Et sic absolvitur iste liber instructionis. Desunt quidem aliqua de Ordine, & extrema vnctione, & aliis quibusdam quę & in medio libri prætermisimus, quæ omnia, cùm ad emendationem eius, diuino fauore, reuersi fuerimus, addemus, & quæ dicta sunt, exactius collimabimus, & disponemus. Laus Deo qui nos ad finem perduxit & glorioſissimæ matri eius virgini Mariæ in vigilia Pentecostes, ix. Iunij, 1568.

Finis huius instructionis. Laus Deo.

TRAC-

Digitized by Google

TRACTATVS DE SEPTEM PECCATIS MORTALIBVS.

Quid sit peccatum mortale.

CAPVT I.

CVM de septem peccatis, quæ vulgò mortalia vocantur, agere debeamus, meritò præmittendum est, quid sit peccatum mortale. Videtur autem sic posse describi. Recessus à regula diuina voluntarius, Dei gratia peccantem priuans, & æternæ morti adiudicans. In qua descriptione sex partes continentur.

Prima est, *recessus*, id est, separatio ab aliquo principio stabili. Peccatum non est aliud quàm separatio ab aliquo principio.

Hoc autem principium, explicatur in secunda parte, putà *à regula*. Regula enim est principium dirigens hominem in sua operatione, per quam cognoscit, quid, & quomodo sit operandum. Quando autem homo non facit secundum regulam, tunc recedit ab ea, & talis recessus dicitur peccatum.

Additur tertia pars, *diuina*. Nam duplex est regula, vna quæ dirigit hominem ad operationes artium, vt quæ docet modum faciendi domos, scamna, militandi, faciendi denique alia huiusmodi, & dicitur regula artis. Altera regula est, quæ dirigit hominem ad operandum secundum virtutes, vt ad suum finem perueniat, & dicitur regula moris; & diuina, quę qui-

Digitized by Google

quę quidem regula continetur in præceptis diuinis & humanis, quæ homines Dei authoritate imponunt. Recedere à prioti regula, peccatum est quidem, sed non de quo loquimur modò; sed dicitur peccatum artis, id est, error quidam artis. Refessus verò à diuina regula, & à præcepto cui debebat homo se in sua operatione conformare, peccatum dicitur, de quo loquimur in præsenti.

Additur quarta pars, *voluntaria*. Non omnis recessus à regula, etiam diuina, peccatum est, sed qui est voluntarius. Vt autem aliquod opus dicatur voluntarium, tres conditiones sunt necessariæ.

Vna est, quòd à voluntate procedat, vel quia est actus elicitus ab ipsa, vel quia est imperatus ab ea. Quando ergo aliquis actus in nobis est, quia à nostra non est voluntate, quia nec ipsum volumus, nec voluntas, ipsius fuit causa, nullum est peccatum, quia non est voluntarium. Vnde excusantur multæ imaginationes turpes, & inhonestæ & cogitationes repentinæ, etiam contra fidem, quæ non sunt peccata, cùm homo sua voluntate non consentit, nam sæpe ista ab inimici suggestione procedunt.

Secunda conditio est, quòd sit *liberum*, id est, sic à nostra voluntate procedat, quòd sit nobis liberum & illud facere & non facere. Vnde quę in nobis necessariò eueniunt, quamuis à voluntate proficiscantur, quia deest plena libertas, non sunt voluntaria, & sic, nec peccata censenda sunt. Ex hac parte excusantur, saltem à mortali, multi motus repentini, ex passione vel ex inconsideratione aliqua procedentes, vel ex defectu rationis, quibus homo vult occidere, aut nocere alteri, quos homo statim, cum suæ potestati sit præterminit, & sedat.

Tertia conditio est, vt non procedat opus ex ignorantia regulæ. Cùm enim aliquis operatus est liberè contra regulam, sed quia ignorabat regulam & præceptum, quod si sciuisset, non vtique fecisset, illud tunc opus non censetur voluntarium, nec est peccatum, vt, qui ignorans prorsus esse diem ieiunij sumpsit carnes, vel ignorans esse diem dominicum fecit opus seruile. Hic tamen attende, quòd non semper ignorantia facit opus inuoluntarium, aut excusat, nisi cùm est ignorantia eorum quæ homo non tenebatur scire; aliàs, vel si tenebatur, non potuit scire, nec per se ipsum fecit quo minus sciret. Vnde ignorantia præceptorum

Deca-

Digitized by Google

Decalogi non excusat, quia tenentur omnes scire, & per se ipsos stat quo minùs sciant, quia sunt naturalia præcepta quæ vel ipsa natura docet. Debet ergo peccatum esse recessus à diuina regula voluntarius.

Additur in definitione, octaua pars, *priuans peccantem gratia Dei*: Homo sic per peccatum mortale priuatur gratia Dei, ex amico enim fit inimicus, & cùm inimicus est, fit inimicior. Et iste est vnus effectus peccati mortalis, qui dicitur macula. Pulchritudo enim animæ est gratia Dei, qua remota, manet anima deformis.

Alter effectus in sexta parte descriptionis, *Æternæ mortis adiudicans*. Per mortale enim deputatur homo pœnæ inferni, quæ perpetua est, quam subibit, nisi ante mortem pœnitentiam peccati egerit.

Huiusmodi autem pœna peccati, duplex est.

Altera consistit in priuatione diuinæ visionis, nam damnatus nunquam Deo fruetur, & dicitur hæc pœna damni.

Altera consistit in eo, quòd igne torquebitur perpetuo, & dicitur pœna sensus. Infligitur autem hæc duplex pœna propter duo quæ in mortali peccato sunt. Est enim auersio à Deo. Cùm enim homo mortaliter peccat, à Deo se auertit, dum eius negligit præceptum, & ob hoc, ei infligitur pœna damni. Est etiam conuersio ad creaturam. Qui peccat in aliqua creatura, sibi complacet, ob hoc punitur pœna sensus à creatura ipsa, putà ab igne. Hæc vtraque pœna dicitur mors animæ, à qua peccatum dicitur mortale, quia talis mortis est causa.

Quotuplex mortale, & quomodo differat à veniali.

CAPVT II.

PEccatum mortale duplex est; Vnum, quod dicitur absolutè mortale. Alterum, quod dicitur mortale tantùm ex genere & incompletè. Illud est, quod diffinitum est in cap. antecedente. Id verò est mortale tantùm ex genere, quod ex se

Digitized by Google

inductiuum est mortis æternæ, & priuatiuum gratiæ, tamen ex aliquo antecedente, impeditur ne talem inducat effectum. Verbi gratia, est aliquod opus contra aliquod præceptum Dei, hoc mortale est, &, si perfectum est, vt consequatur effectum, est mortale absolutè. Si verò impeditur, quò minus talem obtineat effectum, est mortale tantum ex genere.

Impeditur autem peccatum, quo minùs sit absolutè mortale dupliciter.

Vno modo ob leuitatem materiæ; vt furari mortale est contra Dei præceptum, tamen furari quatrinum, non est perfectum mortale, nec priuat hominem gratia, quamuis non semper leuitas materiæ excusat.

Altero modo, ob deffectum libertatis, quia homo non erat omninò sui compos, vt, cùm quis repentina ira, mortem alicui vult infligere, potest esse tam subitus motus, vt non fuerit omnimoda libertas, & tunc non est mortale perfectum, sed ex genere suo. Actu verò computantur inter leuia peccata, quę dicuntur venialia. Dices, in quo differt peccatum mortale à veniali? Dico, & nota, pro intelligentia, quòd recedere ab aliquo præcepto contingit multipliciter.

Vno modo, quando homo non agit quod præceptum est, seu quod regula diuina agere præcipiebat.

Altero modo, quando agit contrarium omninò eius quod regula exigit, vt qui occidit, furatur, cum dominus non occidendum, non furandum præcipit.

Tertio modo, quando licèt nil agat contra regulam, nec prætermittat id quod exigit regula, facit tamen aliquid, quod non est secundum finem regulæ: finis enim regulæ Deus est, & beatitudo nostra. In hoc enim ordinantur, & ad hoc nos dirigunt præcepta omnia. Recedit autem homo cùm facit aliquid, quod non est contra præceptum, tamen non est ordinabile in Deum, & hoc dicitur præter regulam, vt verbum otiosum, mendatium iocosum, & alia huiusmodi. Quicquid ergo est contra regulam modo primo & secundo est mortale ex genere suo absolutè: tertio verò modo dicitur veniale.

Mortalia solent diuidi communiter in septem, quæ vulgò mortalia vocantur, includunturque in ista dictione *Saligia*. In nomine, cuiuscunque peccati sumpta prima litera, S, per quam denotatur

notatur superbia, & sic de singulis, auaritia, luxuria, ira, gula, inuidia, acedia. Vbi nota, quòd plura multò sunt vitia. Hęc tamen, quia multa ex his oriuntur, ob id separantur ab aliis in hoc numero præscripto, vt habet S. Tho. 2. 2. q. 162. ar. 8. Aduerte etiam, quòd ista non benè dicuntur mortalia, sed capitalia, vt habet S. Thom. & Greg. 3. moralium. Non enim eiusmodi sunt mortalia, nec ex genere. Poterunt tamen dici mortalia, quia radices sunt multorum mortalium. Et cùm de singulis sit agẽdum, de superbia ageadum est primo loco.

Quid sit superbia.

CAPVT III.

SVperbia sic videtur posse describi. Est appetitus celsitudinis peruersæ, voluntarius. Tria prima verba sumuntur ex Augustino 14. lib. de ciuitate, cap. 13. Vltimum additur à nobis, gratia maioris explicationis,

Dicitur primo loco, *Appetitus*. Superbia enim non consistit in cognitione, sed in appetitu, & volitione. Est enim velle quoddam.

Additur secundum verbum, *Celsitudinis*, seu excellentiæ. Velle celsitudinem, est velle esse supra id quod est. Hoc enim superbire est, cùm vult homo esse maior eo, quod est. Dico id fieri tripliciter, aut in sua cogitatione, & iudicio, cùm vult suo intellectu reputare, se supra id quod verè in se est.

Secundò in aliorum iudicio, cùm vult reputari maior quã sit.

Tertiò in opere, cùm vult id facere quod superat id quod verè est, quamuis non se iudicet maiorem, sed tantùm sit inconsideratio, qua, non aduertit, quantus sit, & quantum possit. Hoc ergo modo superbus appetit celsitudinem.

Additur tertium verbum, *peruersę*, id est, inordinatè, & contra rationem. Non enim velle hominem celsitudinem semper est superbia: quando enim id fit secundum rationem, putà quando, & quomodo, & sine quibus oportet, virtus est Magnanimitatis, vt qui aggrediuntur magna debito fine, & circumstantiis, non superbus, sed Magnanimus dicitur. Superbia verò

Digitized by Google

est velle esse super id quod est contra rationis regulam. Superbus enim per se finem constituit in ipsa propria excellentia.

Additur vltimum verbum, *voluntarius*, ad significandum, quòd debet hîc esse appetitus voluntatis. Nam superbia est in voluntate, non in parte sensitiua. Et rursus debet esse voluntatis actus liber, & qui in nostra sit potestate, ad excludendas inclinationes in primos motus, in quibus homo aliquando vult esse super id quod est. Hæc enim non sunt superbia. Dicitur superbia vt dicit Isido. à super, & volo, quasi superbus velit esse super id quod est.

Quot species superbiæ, & quale peccatum.

CAPVT IIII.

QVatuor sunt superbiæ species.

Prima est, cùm quis sic appetit suam excellentiam, vt bonum quod ab altero habet, sibi tribuat, ac si à se esset, ponendo finem in ipsa excellentia.

Hoc autem pluribus fit modis. Vno modo cùm in sua existimatione & iudicio, id sibi tribuit, vt, qui scientiam ab altero habuit existimans se à se potiùs habuisse appetitu excellentiæ.

Altero, cùm vult id ita esse in aliorum existimatione, vt qui vult ab aliis existimari, ac si scientiam à se habuisset.

Tertio, cùm vult ipso opere id monstrare, id est, ita se gerit, ac si tale bonum à se habuisset.

Quarto, cùm desiderat saltem & vellet à se habuisse tale bonum. His modis ista prima superbiæ species exercetur. Non solùm autem fit hoc per volitionem modo prædicto, sed per nolitionem, & dolorem, vt cùm homo non vult existimare, vel à se, vel ab aliis talis, vt qui ab aliis bonum acceperit.

Secunda species est, cùm bonum quod ab alio habet, absque vllo suo merito, appetit habere, ac si ex suo merito ei esset datum, & hoc tot idem modis, aut apud se ita existimando, aut volendo, vt ita ab aliis existimetur, aut ita opere ostendendo ac

ac si

Digitized by Google

ac si ex suo merito habuisset, aut saltem desiderando similiter etiam per nolitionem, & dolorem de contrario.

Tertia species est, cùm quis, sibi vult tribuere excellentiam, quam non habet, aut in sua existimatione, aut aliorum existimatione, aut ipso opere, aut desiderio, & de contrario dolendo.

Quarta species est, cùm quis appetit excellentiam supra alios, ponendo finem in ipsa, & hoc eisdem modis, aut in sua, aut in aliorum existimatione, aut desiderio, aut ipso opere, quia nimirum contemnit alios, aut vult se ab aliis vt excellentem tractari, & de contrario dolet. His omnibus speciebus, & modis fit superbia, quorum cuique erunt exempla facilia. Est enim communissima materia. Est autem notandum, quod non semper superbia est mortale, immò frequenter est veniale. Est enim mortale in tribus casibus.

Vnus est, cùm quis ita superbit, vt Dei habeat contemptum; tunc autem est Dei contemptus, cùm quod à Deo habet homo, existimat non habere, aut vult ita ab aliis existimari, aut desiderat, aut dolet de eo, aut se Deo æquat, vel anteponit, talis superbia mortale grauissimum est.

Secundò cùm homo, ita appetit suam excellentiam, vt sit paratus Dei præceptum transgredi, & mortaliter peccare potiùs, quàm à sua excellentia cadere.

Tertiò, cùm sequitur iniuria proximi notabilis, putà, inhonorat, infamat grauiter; vel alia iniuria, quæ mortalis culpa est, afficit. Aliis modis superbia commissa veniale est, sed valdè periculosum, quia radix est multorum malorum, & impeditiuum bonorum spiritualium: & meritò, nam, qui se replet excellentia, indigaus est vt à Deo bono spirituali repleatur, sicut humilis multa à Deo impetrat, quia per eam homo vacuum coram Deo se repræsentat. Religiosis autem multum est nociua superbia, & spiritualis profectus multum impeditiua.

De remediis contra superbiam.

CAPVT V.

MVlta sunt remedia contra superbiam, inter quæ maximè ad rem mihi facere videntur ista quatuor.

Primum est, si homo consideraret, quàm parua sunt bona in quibus superbit, & quàm minimus sit ipse respectu aliorum, si superbit homo de scientia, de fortitudine, de nobilitate, de potentia, consideret quot sunt in mundo ipso excellentiores, quod si non inuenit, consideret, vel dæmones Inferni, qui cùm sint inimici Dei, excedunt omnes homines excessu valdè magno, in bonis naturalibus. Consideret Angelos bonos. Denique consideret alios se maiores.

Secundum est, si consideret, quòd omne bonum accepit à Deo, nec est suum, sed Dei, quod potuisset Deus alijs communicare, qui melius ipso vterentur.

Tertium est, si consideret quàm odiosus sit superbus, non solùm Deo, qui superbis resistit, sed hominibus, qui interiùs maximè superbiam detestantur, & etiam ipsimet superbi alios superbos ferre non possunt.

Quartum est, si consideret homo, quoties se priuat bonis spiritualibus, & quàm incapacem se facit gratiæ, & donorum spiritualium ob superbiam, quàm nihil lucretur ob eam. Quid enim habet ex hoc, quod se magnum existimat, aut ab aliis vult existimari. Si enim alij non existimant, sua voluntate id efficere non poterit. Hæ sunt considerationes multum vtiles contra superbiam, & si hic homo adiungat exercitium actuum humilitatis cum diuina gratia præualebit vtique contra vitium hoc, & multum in bono proficiet, & virtutes & bona quæ habet pulchriora erunt: superbia enim maculat, & deturpat omne bonum hominis.

De vana

De vana gloria, & quid sit.

CAPVT VI.

VAna gloria, sicut præsumptio & ambitio, ex superbia nascitur. Est autem vana gloria appetitus gloriæ inordinatus. Sunt tres partes.

Prima est, *appetitus*. Est enim vana gloria quædam voluntio seu desiderium, aut complacentia, qui actus voluntatis sunt.

Secunda pars est, *gloriæ*. Appetere enim non quamcumque rem, sed gloriam, spectat ad vanam gloriam. In cuius gratiam nota esse differentiam inter ista, famam, laudem, honorem, & gloriam: fama enim est bona opinio quæ habetur alicuius. Ille enim dicitur habere famam, qui sui habet apud alios bonam existimationem, & opinionem. Mala fama, non fama, sed infamia dicenda. Laus verò est sermo manifestans alicuius boni excellentiam. Laudamus enim, cùm alicuius excellentiam manifestamus. Honor verò, est reuerentia exhibita alicui in testimonium alicuius excellentiæ ipsius, & maximè virtutum. Gloria verò, est clara cum laude notitia, id est, fama coniuncta cum laude. Appetere ergo hanc gloriam est vanæ gloriæ. Et in hoc differt vana gloria a Superbia. Superbia enim appetit excellentiam: vana autem gloria appetit manifestationem excellentię, præcipuè apud alios. Appetere autem hanc gloriam, non est ex se malum, sed indifferens, sicut appetere pecunias, quod potest malè, & benè fieri. Cũ igitur appetitus gloriæ est inordinatus, tunc vitium est, ob id additur tertia illa particula in definitione, *inordinatus*. Cùm verò est appetitus secundum rationem, tunc non vitium, sed actus bonus est: superest tamen explicare, quando sit ordinatus talis appetitus, & quando non. Vt igitur sit bonus, & ordinatus, tres debent esse conditiones.

Prima est, vt ista gloria appetatur de eo, quod vere dignum est gloria, id est, de bono aliquo.

Secunda vt sit appetitus non maioris gloriæ quàm bonũ illud

dignum sit.

Tertia, quòd sit ob finem bonum, nimirum, in Dei gloriam, aut in proximi vtilitatem, aut in propriam, siue corporalem, siue spiritualem.

Inordinatus verò est hic appetitus multis modis.

Primò, cum appetitus gloriæ est, de eo, quod non habet appetens ipse.

Secundò, cùm appetit gloriam maiorem, quàm sit dignum opus, de quo appetit.

Tertiò, cùm appetit gloriam de aliquo, quod non est suum, ac si esset suum.

Quartò, cùm appetit gloriam de eo quod malum est, & indignum gloria.

Quintò cùm appetit gloriam, & non propter debitum finem. Debitus enim finis est aliquis ex tribus prædictis. His modis appetitus, seu desiderium, seu complacentia in gloria dicitur vana gloria, & est vitium ex superbia nascens, quamuis ab ipsa differat, vt dictum est.

Quale peccatum sit vana gloria.

CAPVT VII.

VAna gloria in quatuor his casibus, est mortale peccatum.

Primò cùm est de peccato mortali aliquo. Qui enim cõplacet, aut appetit laudari de aliquo mortali, peccat mortaliter.

Secundò, cum appetitur talis laus ob finem mortalem, vt qui vult laudari de aliquo facto, vt sequatur finem carnalem fornicationis, aut aliud simile.

Tertiò, cùm homo paratus est transgredi, aut de facto transgreditur aliquod præceptum ob vanam gloriam, vt medicus, qui ne laudem populi amittat, non vult in morbo periculoso, quem non benè dignoscit, socium accipere, mortaliter peccat. Similiter, qui errorem docuit pernicioſum, & non vult recantare ne laudem perdat. Peccant isti mortaliter in vana gloria, propter quam Dei transgrediuntur præceptum.

Quartò,

Digitized by Google

Quartò, cùm ob vanam gloriam sequitur notabile damnum proximo, vt si medicus ignarus laudatur multum ab aliquo, ex qua laude sequitur, vt totus populus, ad ipsum concurrat, quem ipse nescit curare, mortaliter peccat, nisi laudem non admittat, dicendo non ita esse. In his casibus gloria vana peccatum mortale est, in aliis est veniale, quamuis contingat, bona opera, vt ieiunium, eleemosinam, & talia huiusmodi facere, propter vanam gloriam. Tale peccatum nisi aliquid ex prædictis adsit, veniale est, tamen homo talium operum amittit meritum. Licet enim in gratia sit defectus finis debiti, opera eius non sunt meritoria, licèt ex se bona sint, & si bonus finis apponeretur meritoria essent. Vana gloria multas habet filias, quæ ad ipsam ordinantur. Hęc autem sunt octo, putà iactantia, hypocrisis, contentio, discordia, pertinacia, nouitatum inuentio, curiositas, inobedientia. De quarum singulis oportet breuiter tractare, quid & quale peccatum sit.

Quid, & quale peccatum sit iactantia.

CAPVT VIII.

IActantia sic potest describi. Est manifestatio excellentiæ propriæ, supra id quod vel in se, vel in aliorum existimatione est, verbis inordinatè facta, in qua descriptione aliquot sūt partes.

Prima est, *manifestatio propriæ excellentiæ*. In hoc enim differt à superbia & vana gloria. Superbia enim est appetitus excellētię. Vana gloria, appetitus est manifestationis iactantia verò, ipsa manifestatio, quam quisque de se facit.

Additur secunda pars, quòd ista manifestatio fiat *verbis*. Iactantia enim potius in verbis consistit. Est enim laudare seipsum.

Tertia est, *inordinatè*, id est, contra rationem. Aliquando potest homo absque vitio se laudare cum bono fine id sit, nec laus est supra id quod res in se est.

Quarta pars est, cùm laus est *supra id quod res est in se, vel in aliorum existimatione*: aliquando enim homo non est excellens in se, & tunc laudare se supra id quod est, iactantia

Digitized by Google

dicitur. Aliquando licèt sit in se, non tamen ita existimatur ab aliis, & tunc etiam laudare se supra id quod est, in aliorum præiudicio, iactantia est, nisi ordinatè fiat, vt diximus. Ex his vt ferè potest, quid sit iactantia. Est autem iactantia veniale peccatum ex se. Fit autem mortale in his casibus.

Primò cùm homo se iactat de aliquo peccato mortali, siue quod commisit, siue quod sibi imponitur, vt qui se iactat de homicidio, adulterio, raptu, vel alio simili, siue illud fecerit siue non.

Secundò, cùm se iactat, cum iniuria Dei, quale fuit illud peccatum. Regis Syri, Ezech. 28. *Elevatum est cor tuum, & dixisti, ego sum Deus.*

Tertiò, cùm se iactat cũ iniuria notabili proximi, vt Luc. 18. se Pharisæus iactabat dicens, *Non sum sicut cæteri homines, raptores, adulteri, vel, vt hic publicanus.*

Quartò, cùm sequitur notabile detrimentum proximi, vt qui se magnum iactat medicum, aut aduocatum, cùm non sit, vnde alij decipiuntur & damnum prouenit eis, eò quòd ad ipsum confluant, tunc peccatum est mortale ad restitutionem obligans.

Quintò, cum iactantia fit ob aliquem finem, qui sit mortale peccatum, tunc & ipsa fit tale peccatum. Extra hos casus, iactantia, ferè semper est veniale.

De Hypocrisi, quid, & quale sit peccatum.

CAPVT IX.

ALtera filia vanæ gloriæ est hypocrisis. Hæc autem sic potest describi. Et simulatio virtutis. in qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *simulatio*. Est autẽ simulatio, cùm quis fingit opere aliquo se non habere quod habet, aut habere, quod non habet. Vt enim est mendacium cum verbo dico, aliter quàm sentio, ita est simulatio, cùm opere aliter me exhibeo, quàm sim intendens occultare me ipsum.

At quia non omnis simulatio est hypocrisis, ob id, additur altera particula, *virtutis*. Simulare enim virtutem, aut sanctitatem, quam

quam homo non habet, aut occultando vitia, aut manifestando virtutem exteriùs, hypocrisis est.

Aduerte autem, esse duas species hypocrisis.

Vna est, quando homo non vult virtutem illam, sed apparere, habere eam.

Altera est, cùm homo non habet quidem virtutem, tamen simulat se habere, & non solum vult homo apparere, sed, & vult contrarium virtutis, & ideò multò peior est quàm prior. Vt autem quale peccatum hypocrisis sit percipiatur, aliquot dicta sunt notanda.

Primum est, hypocrisis quocumque fine & bono fiat, semper est peccatum, hæc est Caiet. 2. 2. quæst. 111. Vnde si aliquis velit fingere virtutem, ne alios scandalizaret, peccat saltem venialiter. Et ratio est, quia est mendacium quoddam, & mendacium, quocumque fine fiat, semper est peccatum.

Secundum, Hypocrisis in duobus casibus est mortale.

Vnus est, cùm est coniuncta cum voluntate transgrediendi præceptum aliquod, vt, cùm homo vult fornicari, & apparere curat castus: aut vult iniustum committere, & fingit se iustum.

Alter est, cùm fit ob finem, qui est aliquod mortale peccatum, vt qui fingit se doctum, sanctum, vt consequatur Episcopatum, vel beneficium, quo est indignus, aut fingit se castum, vt possit fornicari si in sua custodia ponatur fœmina.

Tertium dictum est, in aliis casibus, & veniale peccatum est.

De contentione quid, & quale sit peccatum.

CAPVT X.

TErtia filia vanæ gloriæ est contentio. Est autem contentio, sermo contrarius veritatem alterius oppugnans. Cum enim vnus, verbo vel scripto veritatem oppugnare alterius vult, contendere cùm illo dicitur. Vt autem scratur quando, & quomodo committatur, aliquot sunt notanda dicta.

Primum,

Digitized by Google

Primùm, impugnare veritatem notam, animo disputandi solùm, vt fieri solet in scholis, nullum est peccatum, nisi in modo peccet, vt dicetur statim.

Secundò, Impugnare veritatem, non tamen animo impugnandi, sed contradicendi peccatum est. Et, si veritas illa erat in Dei honorem, aut proximi notabilem vtilitatem, & mortale peccatum, vt cùm impugnantur res fidei, aut veritates mortales, quæ in proximorum redundant vtilitatem. Cùm verò non est talis, veritas huiusmodi, quales reperiuntur in scientiis multæ, est veniale.

Tertiò, Hoc etiam dicendum est, cùm quis impugnat veritatem, quam putat esse falsitatem, sed absque ratione putat. Vnde non excusantur hæretici impugnantes nostras veritates, licèt putent esse falsitatem. Id enim temerariè iudicant. Obseruandum hoc totum etiam est, in priuatis contentionibus quæ quis facit in colloquiis familiaribus. Aliquando cum contentio fit de aliquo, ex quo infamatur proximus, aut damnum patitur, & tunc talis contentio peccatum est mortale, cùm graue est detrimentum proximi. Solet & altera via esse peccatum in contentione, putà, in modo. Cùm enim modus scandalum aliis ingerit, peccatum est. Similiter, cùm in eo miscentur iniuriæ; imò, cùm fit cum magna excandescentia, & perturbatione. In hac enim frequenter est aliquod veniale, quamuis cum feruore aliquo, seruato modo pro loco, & persona, non est peccatum, imò studiosum est. Iniuriæ verò, & scandalum, si grauia sunt, mortale peccatum est. Fit autem in contentione, dum scandalum actiuum fit quod rationabiliter auditores patiuntur. Hic igitur tunc, & ex hac duplici parte contingit, contentionem esse peccatum.

De Discordia, & pertinacia.

CAPVT XI.

QVarta filia est, discordia, de qua Sanct. Thom. tract. 22. quæstio. 37. Est autem discordia, voluntatum contrarietas. Cùm enim circa vnum & idem, vnus vult, alter non vult,

Digitized by Google

vult, dicuntur discordes, id est, differre corda. Cor enim voluntatem significare solet. Aliquando discordia est peccatum mortale, aliquando veniale, aliquando nullum est peccatum. Tunc est mortale, cùm vnus alteri discordat, ex intentione contradicendi, & hoc fine, nempè, vt discors sit ab eo, & est erga rem perniciosam, quia est contra Dei honorem, aut in graue proximi detrimentum. Vnde, talis discordia in rebus, quæ ad fidem pertinent, aut in rebus, quæ ad aliorum vtilitatem notabilem spectãt, mortale peccatum facit. Ex quo fit, vt sit multum periculosa inter eos discordia, qui gubernandi munus habent. Tunc enim, his duobus accidentibus, nempè animus discordiæ, & detrimentum graue proximi fit mortale. Cùm verò animus est quidem contradicendi, tamen non cedit res contra Dei honorem, aut in graue detrimentum, est veniale. Difficiente verò tali animo, quia reuera discordia est, quia vtrique ita ratio dictat volendum, & ratio probabilis est, tunc nullum est peccatum, per se.

Quinta filia, est pertinacia, quæ quidem est animi adhæsio in propria sententia plus quàm oportet. Quando enim aliqui firmius tenent sententiam contra alios, quam res ipsæ, & argumenta probent, dicuntur pertinaces, & in rebus contra Dei honorem, aut in graue detrimentum proximi, vt fit in rebus moralibus, aut in rebus Medicinæ, tunc est mortale. His verò deficientibus, est veniale, pertinetque hoc vitium ad intellectum, sicut præcedens ad voluntatem.

De curiositate, quid, & quale peccatum sit.

CAPVT XVII.

CVriositas non est propriè filia vanæ gloriæ, quamuis quodammodo reducatur ad ipsam, vt inferiùs dicemus. Potest autem sic describi, appetitus sciendi inordinatus. In cuius declarationem aduerte, duos esse appetitus in homine.

Vnus est, ex parte corporis, & hic est ad cibos, potus, & delectationes carnis.

Alter

Alter est ex parte animæ, qua parte homo ex natura rationali constat, & hic est ad scientiam, & rerum cognitiones. Et sicut ille nunquam satiatur, sed semper viget, adeò, vt sæpè limites rationis excedat, ita etiam hic. Ad temperandum hos duos appetitus, ne contra rationem ferantur, duæ ponuntur virtutes. Nam temperantia frenat appetitum corporeæ naturæ: studiositas verò appetitum alterum scindit. Hæc ita frænat appetitum hunc cognoscendi, vt faciat ne homo velit scire contra rationem, nec pretermittere, ea non scire, quæ secundum rationem sunt necessaria. Sæpè enim homines ob laborem addiscendi, negligunt scire quę scire debent: sæpe, & ob appetitum plura volunt, quæ debent. Hæc virtus, medium ponit, quando ergo homo excedit, vt velit plura scire, quàm ratio postulat, tunc est vitium curiositatis. Ob id, sic deffinitur, Est appetitus sciendi inordinatus. Per scientiam autem, hic intelligi volumus, non solum cognitionem, quæ fit per intellectum, sed etiam quæ fit per imaginationem, & per sensus exteriores, visus, auditus, &c. Dices, quando iste appetitus dicitur inordinatus? Dico tunc, dicit inordinatum, cùm peccatum est, seu contra rationem est. Hoc autem quadruplici parte prouenire potest, nempe ex parte subiecti, obiecti, finis, & circunstantiæ.

Ex parte quidem subiecti, cum homo non est capax eorum quę vult scire. Velle enim scire contra proprium captum, & intelligentiam, curiositas est. Vnde dicendi sunt curiosi, seculares rudes, qui volunt res arduas Theologicas, sibi proponi. Similiter etiam ex parte subiecti, cum res tales non pertinent ad ipsum addiscentem. etiam religiosus est curiosus, qui vult sibi manifestari negotia militaria, & res seculares, si videlicet fiat hoc propter cognitionem, secùs si id fiat ob proximorum vtilitatem, vel Dei honorem.

Ex parte obiecti, multipliciter contingit curiositas.

Primò, cùm res, quæ desiderantur sciri, sunt inutiles scienti, quæ nec ad propriam, nec ad proximorum vtilitatem, nec ad Dei honorem faciunt. Talis curiositas peccatum veniale est, sicut & illa quæ erat ex parte subiecti.

Secundò, si res sunt noxiæ, nimirum, sunt occasio peccandi. Tunc enim quando res scita, est probabilis occasio peccandi, vel ea scire, aduertendo periculum, est peccatum: & si est occasio vel peri-

vel periculum mortalis peccati, tunc curiositas etiam est mortale. Si verò periculum est venialis, erit veniale. Vnde, qui scit se multum proclivem in luxuriam, & ex industria vult videre animalia aliqua se inter coeuntia, mortaliter peccat, quia se disponit periculo probabili mortalis peccati, quamuis, si non esset tantum periculum, esset veniale. Idem dicendum est de lectionibus librorum inhonestorum.

Tertiò, si res, sunt prohibitæ. Velle enim scire res prohibitas sub mortali, est mortale. Vnde, velle discere magicas artes mortale est. Sunt enim prohibitæ Cod. de malefi. & mathemat. Similiter, velle audire ea quæ in Confessione dicuntur, est mortale, Similiter etiam peccat mortaliter monachus, qui per duos menses integros vacat iuri ciuili, aut Medicinæ, si egressus est à monasterio, vt hoc faciat: & similiter etiam est excommunicatus. Similiter peccat mortaliter, & est excommunicatus sacerdos, qui idem facit: non tamen excommunicatio, & prohibitio ligat non Sacerdotes, licèt diaconi sint, aut ordines habeant inferiores, imò licet habeant beneficium. Nisi habeant dignitatem vel personatũ, tunc enim excommunicatio hæc ipso facto incurritur, nempe finitis duobus mensibus. Non tamen est reseruata, sed potest absolui ab Ordinario. Totum hoc habetur cap. non magnoperè, & cap. super specula, ne cleri, vel monac. & capit. 1. eodem titulo in sexto

Rursus quartò, si res sunt malæ, vt qui vellet experiri aliqua arte & modo, quanta sit delectatio carnalis coitus solum ob scientiam, mortaliter peccaret. His modis committitur curiositas ex parte obiecti.

Cõmittitur, & tertiò, ex parte finis. Cùm enim finis est mortale peccatum, aut veniale, & curiositas est talis. Vnde qui vult scire vsuras palliatas, vt eas faciat, mortaliter peccat: licèt postea non faciat. Similiter, qui vult scire defectus alterius, vt infamet, mortaliter peccat, licèt non infamet, qualis finis est, talis erit appetitus sic sciendi.

Cõmittitur & quartò curiositas ex parte circunstãtiæ, quãuis non sit defectus, ex aliis tribus partibus. Et hoc multipliciter fit.

Primò, Siquis velit scire ita, vt Dæmonum arte scientias comparet, tunc est mortale peccatum.

Secundò, si ita velit scire, vt alium inducat ad mortaliter peccandum.

Digitized by Google

candum, vt qui vult scire ea quæ alius occultare tenetur, ratione iuramenti, vel ratione excommunicationis pœnæ impositæ, vel ratione ipsius secreti, talis curiositas, quamuis ille talis non manifestat, est mortale peccatum.

Tertiò, cùm vt sciat ea quæ scire non tenetur, prætermittit scire ea quæ obligatur scire: vt si clericus velit scire negotia sæcularia, prætermissis his, quæ scire secundum suum statum tenetur. Et denique cùm, vt sciat homo, prætermittit implere præceptum aliquod, vt qui, vt vacet studiis rerum aliquarum non necessarium, prætermittit audire sacrum in die festo. Tunc enim est mortale.

Quartò, cùm sequitur scandalum graue aliorum. Cùm enim ex eo quod aliquis discere, aut cognoscere vult, quæ non tenetur, & dat graue scandalum aliis, graue etiam peccatum mortale est. His omnibus modis committitur curiositas, in quibus octo sunt casus, in quibus mortale peccatum incurri potest: in reliquis veniale est.

De inuentione nouitatum.

CAPVT. XIII.

ALia filia inanis gloriæ, est inuentio nouitatum, quam S. Thom. 2. 2. quæst. 133. artic. 5. & alij multi solent nominare præsumptionem nouitatum. Est autem vitium hoc, cùm aliquis vult mirabilia aliqua exhibere, vt laudem aliorum comparet, & quia noua mirabilia solent esse, ob id vitium hoc dicitur inuentio nouitatum. Fit autem hoc tam in dictis, quàm in factis. Cùm enim aliquis noua aliqua facta, & inusitata facere vult, hoc fine, vt nouas opiniones sustinere, & proferre inuentor est nouitatum. Est autem hoc vitium ex se veniale, nisi aliqua circunstantia mortalis ei adiungatur, putà, quia est contra Dei honorem aut in notabile detrimentum proximi, aut in finem mortalem, vt diximus de aliis.

Quid

Quid inobedientia, & quibus est obediendum.

CAPVT XIIII.

VLtima filia vanæ gloriæ est inobedientia. Vt autem quid sit, rectè percipiatur, opus est scire quid sit obedictia. Obedientia igitur est virtus, quæ promptum facit hominem ad implendum mandatum superioris, vt tale est. In qua definitione tres sunt partes.

Prima est, virtus. Est enim obedientia, pars quædam iustitiæ, quæ in voluntate ponitur ad perficiendum hominem in his quæ sunt ad alterum.

Secunda pars est. Ista virtus facit hominem promptum ad implendum ea, quæ à suo superiore ei mandentur. Aduerte tamen, quòd dupliciter potest aliquis implere mandatum alterius:

Vno modo, materialiter, putà, dum facit ea, quæ alius mandat.

Altero modo formaliter, dum facit ea, hac intentione, & motiuo, quia ab alio sibi mandata sunt.

Primum pertinet ad virtutes alias, ab obedientia. Qui enim credit per fidem, & diligit per charitatem, & suffert labores per patientiam, facit ea, quæ Deus mandat.

Secundum tamen pertinet ad obedientiam. Velle enim ista facere, quia Deus ita vult, obedientiæ est. Ob id additur in definitione, illa pars tertia, vt tale est: Nam obedientiæ est, facere mandatum, quia mandatum est. Obedire ergo mandato ad quälibet virtutem pertinet; & obedientia generaliter quælibet, virtus est, tamen formaliter obedire, est vnius & determinatæ virtutis, ab aliis omnibus distinctæ. Ex hac diffinitione, facilè est cognoscere, quid inobedientia sit. Est enim transgressio mandati superiorum, quia mandatum est. Transgredi enim mandatum, materialiter, omnium est vitiorum commune. Per ea, enim, homo recedit à regula rationis & transgreditur mandatum, hoc motiuo, quia sibi mandatum, & præceptum est, & pertinet ad vitium peculiare, quod dicitur inobedientia: Habes ergo quid obedientia, quid

Digitized by Google

inobedientia sint: Dices, quibus est obediendum? Dico, superioribus; Non enim est obedientia nisi ratione alicuius superioris. Vnde, filij parentibus, serui dominis, milites Duci, Populi Principibus, clerici Episcopus, regiosi Prælatis, fideles Pontifici, omnes Deo obedire debent. Similiter de aliis superioribus dicendum est.

In quibus est obediendum.

CAPVT XV.

OPortet primùm, in generali cognoscere in quibus inferiores teneantur obedire superioribus. Ac erga hoc, duo sunt notanda.

Alterum est similiter, de communi superiori, in quibus non est obediendum ei. Alterum in quibus, est obediendum.

Circa primum aliquot dicta sunt notanda.

Primum est, Nullus obligatur obedire suo superiori in actibus interioribus puris, puta intellectus aut voluntatis. Istud est S. Th. 2. 2. q. 104. ar. 5. & communis doctrina. Explico, si superior dicit inferiori, dilige inimicum, vel hunc hominem, aut crede istã opinionem, non obligatur inferior hoc facere, pertinet tamen ad perfectionem obedientiæ (vt ipse S. Tho. dicit) hoc facere, & in his obedire, sed non est obligatio, quia anima ipsa soli Deo subditur. Vnde patet, hominem non potuisse perfici per omnes humanas leges, quæ non obligant ad actus interiores puros, nisi accederet diuina quæ totum potest obligare hominem, & obligat de facto. Istud dictum limitatur à Syluest. ver. excommunicatio. 7. §. 4. quod intelligitur, de actis puris interioribus, qui non sunt commisti cum externis; aliquando enim ratione exterioris, potest esse obligatio interioris, vt, cui præcipitur aliquid facere similiter præcipitur, vt velit absolutè facere, alias enim non faceret. Et hoc modo in Clem. 1. de stat. monach. excommunicatur monachus, qui sine licentia Prælati confugit ad curias Principum secularium, hac intentione, vt suo monasterio nocumentũ inferat.

Secunde

Digitized by Google

Secundum est. Non est obediendum vlli superioti, in his, quæ pertinent ad statum proprium. Istud est eiusdem S. Tho. ibidem, verbi gratia. Pater præcipit filiæ, vt nubat, aut fiat monacha, non tenetur obedire: si quis præcipiat alteri, vt viuat in continentia, non est ei obediendum ex obligatione.

Tertium est, Non est obediendum inferiori contra præceptum superioris, v. g. quando duo Superiores præcipiunt opposita vni, inferior debet obedire superiori maiori, prætermisso minori. Vide, obediendum est potiùs in rebus Ecclesiasticis Papæ, quàm Imperatori, & Deo quàm hominibus. Si igitur Papa præcepit alicui, vt resignaret suum beneficium curatum in aliquē indignum, non esset ei obediendum, quia est contra diuinum præceptum. Ita habet Panormit. in cap. inquisitioni, de sent. excommunicat. & Io. Andr. ca. cùm à Deo, de rescript.

Quartum est, Nulli superiori præcipienti aliquod peccatum, vel veniale, est obediendum. Ita habet cap. literas, de rest, spolia. & 11. quę. 3. can. quid ergo. Hic tamen insurgit dubium, quid debet facere inferior, quando dubius est, an quod ei præcipitur sit peccatum? Dico, debet obedire; ita tenet Sylu. ver. obedientia, §. 2. & habetur hoc expresiè 23. q. 1. can. quid culpatur, vbi statuit, cùm non est certum, Superiorum factum esse malum, esse obediendum. In dubiis enim debet inferior credere superiori,

Quintum est, Nulli superiori præcipienti aliquid, ex quo sequitur scandalum, vel notabile detrimentum aliorum est obediēdum in tali præcepto. Ita habet Pan. vbi suprà, & Sylues. ver. obedientia, §. 5. vbi dicunt non esse in hoc obediendum, quamuis superior sub excommunicationis pœna præcipiat. Hæc enim non ligat quando malè imponitur.

Sextum est, Nulli est obediendum in his in quibus non est superior. Inferior enim solùm obligatur obedire in his, in quibus inferior est, vt seruus in seruilibus, filius in rebus domesticis, in disciplina, & sic de aliis. Ita habet Innoc. cap. inquisitioni, de sentent. excommunica. & est communis doctrina. Hinc si Papa præcipiat alicui, vt donet vineam suam alteri vel vendat, non tenetur obedire.

Septimum est, Nullus obligatur obedire superiori, quamuis cognoscat voluntatē eius, nisi talis voluntas sibi fuerit manifesta exterius, tacitè, vel expresiè. Ita habent S. Thom. quæst. 23. de

Digitized by Google

veritate, & Sylvest. ver. obedientia, §. vlt. Non tamen negant isti Doctores, esse perfectiorem obedientiam, obedire, & facere voluntatem superiorum, antequàm ei manifestetur, sed dicunt non esse obligationem obediendi. Hæc sunt, in quibus nullus obligatur cuicumque superiori citra Deum obedire.

Circa secundum verò, in quibus obediendum est ex obligatione. Dicendum in his in quibus est superior. Tamen vnum emergit dubium, quid sit faciendum, quando duo superiores æquales præcipiunt vni res oppositas, v. g. miles est subditus Duci, & parenti, si precipiat pater vnum quod non potest implere cum eo quod Dux præcipit, quid faciendum est, an debeat obedire patri in domesticis, an Duci in militaribus. Respondet Sylu. ver. obedientia. §. 10. quòd cæteris omnibus paribus, tum obediendum est ei, qui præcipit in ordine ad nobiliorem finem. Vnde, si æquale sequitur detrimentum, in re domestica, & re militari, potiùs est obediendum Duci, quia præcipit in ordine ad bonum commune, quod nobilius est bono particulari vnius domus.

De obedientia Religiosorum respectu Prælatorum.

CAPVT XVI.

HActenus in generali loquuti sumus, quę sint ea in quibus obediendum est, nunc ad particularia ista applicare oportet, ac primum, de obedientia Religiosorum erga suos Prælatos agere debemus. De quo sunt aliquot dicta notanda.

Et primum est, Nullus religiosus tenetur obedire suo Prælato in his quæ pertinent ad maiorē perfectionem quàm sit religionis quam professus est. Istud est, S. Tho, 2. sen. dist. 44. q. 2. ar. 3. vbi dicit, religiosum teneri in his tribus obedire Prælato; in his nempè quæ in regula continentur, & in his sine quibus illa in regula contenta impleri nequeunt, & in pœnis inflictis propter culpas contra prędicta duo. Si aliquis verò superior vellet alia exigere quæ ad maiorem perfectionem pertinent, vt ieiunia, disciplinas & alia, quæ non sunt in regula, quānis perfectius esset ei obedire, sed non

sed non obligatur subditus in talibus obedire. Non enim votum extenditur ad huiusmodi opera.

Secundùm, Religiosus non tenetur obedire Prælato, in his, quę sunt præterilla tria, putà, nec pertinent ad regulam, nec ad ea, sine quibus regula non seruatur, nec ad pœnam. Ita habet Innocen. cap. veniens, de iure iurando.

Tertium, non tenetur etiam subditus, obedire Prælato in his quæ sunt contra regulam. Vnde, si Prælatus præcipiat alicui, ne ieiunet tali die, si regula præcipitur hoc ieiunium, non tenetur obedire, licèt possit Prælatus dispensare. Ita dicit Sylue. ver. religiosus, §. 6. Additur, nisi Prælatus id præcipiat ex aliqua causa rationabili, putà, cùm ieiunium obesset multum subdito ex alia causa rationabili. Hęc igitur tria dicta hoc vno verbo concludun-tur, Non tenetur religiosus obedire Prælato, in his quę sunt supra, aut præter, aut contra, sed in his quæ sunt tantùm secundum re-gulam, quam est professus.

Quartum transgredi mandatum Prælati est mortale peccatum. Ita habet S. Thom. loco citato, sed declaratur benè a Caiet. v. præceptum, nimirum cùm Prælatus præcipit aliquid cùm inten-tione obligandi ad mortale, quod exprimitur, cùm præcipit in virtute sanctę obedientię. Cùm enim taliter non præcipit, non est mortale, & raro habēt Prælati huiusmodi intentiones. Vnde, non erit tunc mortale, nisi quod præcipit Prælatus sit aliàs præceptum diuinum, aut Ecclesiæ, obligans ad mortale.

De obedientia respectu legum.

CAPVT. XVII.

QValiter obedientia legibus sit exhibenda, necessarium quidem, sed difficile est determinare. Oportet primùm quid sit lex statuere. Omissis autē aliis definitionibus quæ plu-rimæ solent dari, videtur sic posse describi; Lex est rationis or-dinatio homini quid agendum, quidvè, non agendum sit, ostēdens, in cōmune bonum instituta. In qua definitione sunt tres partes.

Prima est, *rationis ordinatio*, id est, principium quoddam per

Digitized by Google

rationem constitutum. Est enim lex opus rationis.

Quid autem hoc principium faciat, explicatur in secunda parte, nimirum *ostendit homini quid debeat agere. quid debeat cauere.*

Finis autem explicatur in tertia parte, nimirū, *institutæ in bonum cōmune.* Leges enim in vtilitatē eorum quibus imponuntur, institutæ sunt. Dicitur lex à legendo, quasi homo in ipsa legat, quod facere debeat, seu à ligādo, quasi hominem liget, & obliget facere quod in ea cōtinetur. Solet aliis nominibus appellari. Dicitur enim ius, quia iustū statuat in rebus: dicitur præceptum, quia firmitatem debet habere: dicitur constitutio, quia aliquando multi cōueniunt ad legem stabiliendam. Hæc lex quinque actus habet, nempè præcipere, prohibere, permittere, (sunt enim aliquot leges mala aliqua permittētes ad bonum commune) punire, sunt enim leges aliquot pœnales, pœnam pro malefactis determinantes. Præmiare. Aliquando enim lex præmium statuit implentibus ipsam, & hoc præcipuè conuenit legi diuinæ, iuxta illud Psal. 18. *in custodiendis illis retributio multa.*

Lex in duo diuiditur genera, in diuinam & humanam.

Lex diuina est, quæ à Deo est immediatè instituta, qualis est Euangelica, quæ à Christo domino, & lex Moysis quæ à Deo per Moysen data est.

Humana verò est, quæ ab hominibus est instituta per potestatem sibi à Deo datam, quales sunt illæ, quæ à Principibus & aliis huiusmodi potestatibus sunt instituţe.

Diuina iterum diuiditur in naturalem, & positiuam.

Lex naturalis est, quę sic à Deo est data, quòd rationi hominis naturaliter ei insculpsit, ita vt ratio hominis eam dictet. Huiusmodi sunt decem præcepta decalogi; ita enim Deus ea ordinauit, vt naturale lumen rationis attingat, & cognoscat talia præcepta esse, & esse obseruanda.

Lex verò diuina positiua est, quæ data est à Deo, sed lumen humanum non ea distinguit, nisi priùs per reuelationem aliquam ei manifestetur. Huiusmodi fuerunt in veteri testamento leges ceremoniales, & iudiciales multæ; in Euangelio vero sunt præcepta sacramentorum, & fidei, sunt enim incognita homini, secundum naturam, nec ei innotescunt nisi per diuinam manifestationem.

Lex etiam humana diuiditur in Ecclesiasticam, & secularem. Ecclesiastica est, quę à potestate aliqua Ecclesiastica est instituta

nimirum

nimirum à Papa, Concilio, Episcopo, vel Ecclesiæ aliquo prælato, diciturque canonica lex. Canon enim idem est, quòd regula, & quamuis lex etiam dici possit canon, tamen attribuitur Ecclesiasticæ regulæ, quę inter humanas est potissima.

Sæcularis autem, aut ciuilis est, quæ à potestate sęculari est instituta, nimirum ab Imperatore, vel Rege, vel Duce, vel Republica, vel alioprincipe, aut Repub. aut cõmunitate aut aliquo alio superiori. Est ergo lex diuina naturalis, & diuina positiua, Canonica, & ciuilis. Aliæ diuisiones ad rem pertinentes non sunt.

Quando lex vim obligandi habeat.

CAPVT XVIII.

LEx humana non statim obligandi eos quibus datur, vim habet, sed sunt aliquot conidtiones necessarię.

Primò enim debet esse iusta; Lex enim humana, cùm iniusta est, non obligat. Ad iustitiam, autem legis, sunt quatuor necessaria, vt tradit S. Thom. p. 2. quęst. 96. ar. 4.

Vnum est ex parte finis. Debet enim institui in bonum commune. Vnde leges, quæ instituuntur, & dantur communicatibus in bonum vnius particularis tantùm, sunt iniustæ; nisi bonum illius in totam redundet communitatem.

Alterum est ex parte agentis, vt lex instituatur ab eo, qui habet superioritatem, & potestatem, ita vt non excedat limites suæ potestatis, aliter efficitur lex iniusta.

Tertium, vt sit materia bona, non contineatur, siue præcipiatur in lege res aliqua mala, vel prohibeatur bona.

Quartum est, vt sit forma bona, id est, lex seruet proportionem ciuium, vt non plùs oneret eum qui minus est onerandus, propter quod superiùs diximus leges gabellarum, quę extorquent tributũ ex his quę ciues in proprios vsus & sustentationes emunt, esse iniustas. Tunc enim qui plùs indiget plus soluit, quod est iniquum. Quando ergo in lege ista non reperiuntur, est iniusta, & non habet vim. Tamen notandum est ex eodem

Digitized by Google

Sancto Thoma, quòd lex dupliciter potest esse iniusta.

Vno modo, quia est contra bonum humanum, vt quæ est in bonum priuatum ordinata, vel excedit limites potestatis, institutionis, vel non seruat debitam formam.

Altero modo, quia est contra bonum diuinum, nimirum, quia præcipit aliquid contra Dei legem.

Si priori modo, est iniusta, licèt in conscientia non obliget, tamen propter scandalũ debet aliquãdo seruari, iuxta illud Mat. 5. *Quisquis angariauerit per mille passus, vade & alia duo, & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium.*

Si verò posteriori modo est iniusta, nullo modo est seruanda, vt si lex præciperet non esse colendos sanctos, non esse adorandam crucem, esse fornicandum, vel quid simile. Et sic intelligitur istud Act. 4. *Obedire oportet magis Deo quàm hominibus.* Debet ergo primùm lex esse iusta, vt vim habeat.

Nec hoc satis est, sed secundum omnes necessarium est secundò vt sit promulgata; ante promulgationem enim & manifestationem, quamuis constet voluntas legislatoris, non habet vim obligandi lex, vt probat Soto lib. 1. de iustit. q. 1. ar. 1.

Nec adhuc satis est promulgatio, sed debèt tertiò esse recepta ab his quibus lex datur, vt habetur can. in istis d. 4. si enim lex promulgata est, sed non recepta, non obligat saltem eos à quib. recepta non fuit. Nam potuit ab vna parte communitatis recipi, ab altera verò non.

Adhuc hoc non sufficit, sed opus est quartò, vt postquam est recepta, non sit per aliam contrariam legem, aut consuetudinem derogata. Multi enim extant antiqui canones, & leges, quæ olim promulgata, & recepta fuerunt, modò tamen non obligant, quia per contrariam consuetudinem, aut leges alias sunt derogata

Adhuc ista non sufficiunt, vt lex obliget vnumquemque in particulari, sed opus est quintò, vt non sit inuincibiliter, seu probabiliter ignorata. Cùm enim aliquis probabiliter, seu inuincibiliter ignorat legem, quamuis ipsam transgrediatur, non peccat. Loquor autem hactenus de lege humana. Aduerte tamen quòd non quæuis ignorantia excusat à lege, vt aliàs diximus, sed illa, quando homo ignorat ea quæ scire non tenebatur, aut si tenebatur, non potuit scire, nec per ipsum stetit quò minus sciret. Hæc autẽ dicitur inuincibilis, seu probabilis. Hic ergo quinque positis; lex hu-

Digitized by Google

lex humana vim habet obligandi, siue canonica, siue ciuilis sit. At lex diuina, non sic se habet. Nulla enim lex diuina iniusta est, nec indiget promulgatione, quia iam promulgata, & recepta est, nec etiam potest derogari, sola ignorantia est, quæ excusat ab obseruatione legis huius, sed non naturalis diuinæ. Nullus enim ea peccans contra præceptum decalogi, excusatur a præcepto: nam lex naturalis, nunquam ignoratur inuincibiliter, sed crasse vt habet Sylu. ver. præceptum §. 7. In sola autem diuina positiua locum habet ignorantia. Vnde, infideles, qui nihil audierunt de Euangelio, nec credunt Christo, non peccant peccatum infidelitatis in non credendo. Excusantur enim ob ignorantiam, damnantur tamen propter alia peccata, quæ committunt contra ius diuinum naturale, quod obligantur obseruare.

Quanta sit legis obligatio.

CAPVT XIX.

LEx diuina tam naturalis, quàm positiua non obligat semper ad mortale. Aliquando enim obligat ad veniale. Mendatiũ enim iocosum, & verbum otiosum, venialia sunt, licèt non sint secundũ legem diuinam, frequenter tamen obligant ad mortale, præsertim decalogi præcepta. Cùm enim non est leuitas materiæ, & actus est deliberatus, mortale peccatum est transgressio. De positiua autem lege, vsus Ecclesiæ, & Doctorum doctrina iam declaratum habet, quando mortale, quando non. At vero de lege humana, tam canonica, quam ciuili difficultas est. Sunt autem notanda aliqua in quibus doctores conueniunt.

Primum est, Possunt huiusmodi superiores, tam Ecclesiastici, quàm sæculares obligare ad mortale subditos, & facere præcepta obligantia ad mortale. Et in hoc conueniunt doct. & probatur à Soto, lib. 1. de iustit. q. 6 ar. 4.

Secundum est, quando superior intendit obligare ad mortale, tunc obligat. Quando autem intendit non obligare, non obligat. Itaque illud præceptum obligat ad mortale, cum constat, talem fuisse intentionem præcipientis. Similiter etiam si constat non

Digitized by Google

non fuisse non obligat. Vnde, sanctus Thomas 2. 2. quæst. 186. artic. 9. dicit præcepta sancti Dominici non obligare ad peccatum, quia ipsæ regulæ institutor dixit & expressit, se nolle obligare ad peccatum. In hoc etiam omnes conueniunt.

Tertium est, si quis ex contemptu, seu intentione, non obediendi, vult facere aduersus id quod ei præcipitur à superiori, licèt non præcipiatur sub peccato mortali, peccat mortaliter, verbi gratia, præcipit prælatus inferiori aliquid non obligans ad mortale, si inferior non facit hac causa, quia nolit obedire, aut ex contemptu; peccat mortaliter. Similiter dicendum est respectu cuiusque alterius superioris, etiam respectu Dei. Qui enim consilium diuinum faceret ex cõtemptu, vel quia nolit Deo obedire, etiam mortaliter peccat. Ita habet Caiet. secunda secundæ, quæst. 104. artic. 2. Sylu. v. lex. §. 8. & v. contemptu §. 2. In hoc omnes conueniunt.

Quartum est; Cùm aliquid præcipitur sub pœna excommunicationis, aut alterius pœnæ, quæ homini in gratia existenti non potest conuenire. vt sub pœna maledictionis à Deo, & indignationis Apostolorum, aut alicuius similis; obligat ad mortale; quamuis excommunicatio non imponatur ipso facto. Siue enim ipso facto incurratur, siue non; excommunicatio non potest fulminari, nisi in materia peccati mortalis.

Limitat, autem hoc Caiet. v. præceptum, quòd cùm excommunicatio non imponatur immediatè, sed, ita vt admoneatur prius, qui est excommunicandus, tunc non facit mortale peccatum talis inobedientia, donec præcedat talis admonitio.

Quintum est: Illa lex humana obligat ad mortale, cùm, licèt non constet præcipientis intentio, tamen vsus Ecclesiæ, aut Doctore, communiter solèt interpretari de tali obligatione ad mortale. v. g. Est lex ieiunij in Quadragesima, non habet expressum an obliget ad mortale: at communis sensus Ecclesiæ ita interpretatur cum doctorib. etiam ita declarantibus; ob id, censendum est, obligare ad mortale. Similiter etiam dicendum est de præcepto communionis tempore Paschæ, & Confessionis, iuxta cap. omnis vtriusque, de pœniten. & remiss. Non enim habetur expressum, an obliget ad mortale, tamen Ecclesiæ vsus ita declarat. In hoc dicto nullus etiam discordat.

Sextum est. Agens iuxta intentionem legis, licèt agat contra verba

verba ipsius, aliquando non peccat.

Hoc est dictum etiam commune, & habetur, à S. Tho. 1. 2. quæst. 96. art. 6. v. g. Est lex, quòd portæ ciuitatis noctu sint clausæ, tamen si accidat, vt hostes insequantur ciues, per quos ciuitas seruatur, esseque ciuitati damnosum si non aperirentur, tunc aperire non est peccatum: nam est ob bonum commune, quod lex illa intendebat; & si in tali casu adesset legislator, vtique ita iudicaret. Aduertit tamen S. Thom. non licere agere semper secundum intentionem legis, contra ipsius verbalem sensum, nisi cùm causa vrgens est, & cùm princeps, seu superior cuius est legem interpretari, non adest, nec facilè conuenire potest. Si enim posset, non licet tunc cuilibet, sic contra legem agere. Hęc sunt, in quibus non est discordia inter doctores erga obtentiam legum, seu præceptorum.

De diuersitate Doctorum erga legum obedientiam.

CAPVT XX.

TRia sunt in quibus Doctores discordant erga obedientiam legum humanarum In cuius gratiam notãda est distinctio. Leges humanæ se habent in duplici differentia.

Quædam sunt purè præceptiuæ, quæ aliquid faciendum iubent, vel faciendum prohibent.

Quædam sunt pœnales, quibus pœna infligenda transgressoribus statuitur. Sunt ergò leges Ecclesiasticæ & ciuiles purę præceptiuę, & vtræque pœnales. Et in tribus est difficultas.

Circa leges Ecclesiasticas præcipuas, Nauar. cap. 23. summæ, numer. 48. & sequentibus, dicit quòd generaliter, quoties in lege Ecclesiastica ponitur verbum exprimens præceptum, aut prohibitionem, aut necessitatem, obligat ad mortale, vt cùm dicitur, præcipimus, inhibemus, oportet, debet, & similia. Ratio huius Doctoris est, quia hoc est declaratum iam à Papa, & cùm legislator explicat intentionem suam, vt diximus, tenendum

Digitized by Google

tenendum est, legem obligare secundum intentionem talem. Quod autem Papa declarauerit, hoc probat ex Clem. exiui, de verb. signif. vbi Clemens tertius fratribus Sancti Francisci petentibus, an omnia quæ in eorum regula erant, ad mortale obligarent, an nulla præter tria vota, respondit, aliqua obligare, puta quæ sunt per verbum præceptiuum data, alia verò non. Dicit secundò Naua. quòd, cùm non habetur verbum tale, sed dicitur, declaramus, ordinamus, vel est loquutio per modum imperatiuum, id est, fiat hoc vel illud, tunc non obligat ad mortale, quia non est declarata intentio legislatoris. Probat ex S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 9. qui ita dicere videtur. Contra primum dictum tenet Caietan. verbo. præceptum, vbi dicit, quòd quamuis lex verba talia contineat, adhuc non obligat ad mortale, nisi sit materia alicuius momenti. Si enim decalogi præcepta ex leuitate materiæ obligant ad solùm veniale, multò magis præcepta humana. Et ego ita credo. Nec argumentum Nauar. valet, nam Pontifex ille supponebat materiæ grauitatem. Erant enim diuina consilia, quæ monachis tantæ religionis sunt res magni momenti. Alterum, etiam dictum Naua. eodem modo est intelligendum. Cùm enim res quæ declaratur grauis est, obligat ad mortale, nec refert illo modo loqui Nam in similibus loquutionibus includitur verbum præceptiuum. Nec S. Thomas ita vniuersaliter loquitur, vt dicit Nauarrus.

Circa leges humanas ciuiles, est secùda difficultas. Idem Naua. tenet, quod nulla illarum obligat ad mortale, quàuis sit verbum præceptiuum, nisi res quæ præcipitur, sit alio iure diuino, vel naturali præcepta: tunc enim obligat, sed ratione iuris præcedentis, vt lex quæ prohibet adulteria, obligat ad mortale, sed ratione iuris naturalis, alias non. Ratio eius est, quia non constat, neque est expressa intentio legislatoris volentis obligare ad mortale. Contrarium tenet Soto lib. 1. de iustitia quæst. 6. art. 4. vbi probat leges humanas obligare ad mortale: nec requirit illam explicationem intentionis: immo dum non constat intentio, quòd voluit legislator obligare ad mortale, tenendum est obligare, intellige cùm res est grauis. Cùm enim leuis est, quòd ciues non induantur serico, vel non habeant tales, vel tales vestes, non esset peccatum mortale aliter facere. Ita ego credo, nam eo ipso quod aliquid graue præcipitur, includitur intentio obligandi ad mortale

tale in legibus, nisi contrarium exprimatur, immo legislator forsan non meminit, nec aduertit quicquã de intentione mortalis vel venialis, sed solum vult obligare. Quanta autem sit obligatio relinquitur grauitati materiæ, quæ præcipitur.

Circa leges pœnales tam ciuiles, quàm Ecclesiasticas, est tertia inter Doctores difficultas. Aliquando volunt, eas ad nullam obligare culpam, nisi res ipsa alias ex se esset mala, absque tali lege. ita habet præfatus Nauar. & Castro libr. primo de lege pœnali, cap. nono & videtur idem tenere Caiet. verbor. præceptum. Tamen contrarium tenet Soto, libr. primo de iust. quæst. sexta, articulo quinto, Sylvest. verb. inobedientia, parag. vltim. vbi reprehendit distinctionem Henrici quodlibet. 3. quæstione 22. & verb. præceptum paragr. tertio. Idem enim tenet Armil. verb. præceptum, paragra. sexto. Dicunt isti, quòd obligant tales leges ad culpam, & statuunt regulam. Quando in lege humana ponitur grauis & notabilis pœna, vt pœna capitis, aut amissio omnium bonorum, aut perpetui exilij, obligat ad mortale: quando verò pœna non est tam grauis, non obligat nisi ad veniale, quod intellige supposita grauitate materiæ, quæ in lege iusta, est coniuncta cum grauitate pœnæ. Ego ita puto dicendum cum istis. Est enim communi sententia, & in rebus dubiis non debet homo exponere se periculo peccandi, agendo contra tales leges. Videntur enim istæ exprimere maiorem intentionem obligandi ipsorum legislatorum, cùm non solùm præcipiant, verùm pœnas infligant transgressori. Pœnam autem nullus tenetur soluere ante condemnationem, quamuis aliqui putent contrarium. Sed posita sententia communissima, & vera est. Vnum autem est argumentum contra istos fortè: nam capit. final. de celebratione. Missæ, præcipitur, ne Latinus in Occidentali Ecclesia consacret in fermentato pane, alias priuatus officio, & beneficio. Illa lex est pœnalis, & secundum hos non obligat ad mortale, & nullus profecto auderet dicere non esse mortale peccatum scienter consecrare in fermentato. Lex ergo pœnalis obligat. Hæc sunt in quibus, non est tanta Doctorum concordia circa obedientiam legibus exhibendam: tutior pars tamen tenenda est. Nam si leges humanæ, & pœnales præsertim, non obligant ad culpam, multa fient mala contra bonum commune, nec id

Digitized by Google

nec id affirmare est Doctoris, sed principis, aut alicuius concilij. Simus ergo in communi sententia.

De obedientia clericorum ad Episcopum, & filiorum ad patres.

CAPVT XXI.

ERga obedientiam clericorum ad Episcopos aliquot sunt dicta notanda.

Primum est, clerici in his quæ ad statum proprium clericalem pertinent, tenentur suis Episcopis obedire, & absque rationabili causa nolentes obedire, in re graui, præceptis Episcoporum mortaliter peccant, vt tenet Sylues. verbo. obedientia, §. 7. & Ange. ibidem. numer. 9. Si ergo Episcopus præcipit clerico, vt tali vestitu vtatur propter modestiam, vel taliter se gerat erga cultum diuinum, tenetur obedire.

Secundum est, laici etiam tenentur obedire Episcopis in his quæ ad salutem ipsorum spiritualem pertinent. Ita habent Innoc. & Panor. cap. veniens extr. de sentent. excommunic. In his ergo quæ ad sacrorum susceptionem, & præceptorum Ecclesiasticorum, & diuinorum implectionem spectant, debent laici obedire superioribus Ecclesiasticis.

Tertium est, clerici non sunt subditi secularibus potestatibus, nisi sit ex Pontificis aliqua concessione, ita habetur, cap. Ecclesia, de constitutio. extr. vnde, non tenentur obedire ipsorum præceptis, nisi in his quæ faciunt clerici, vt sæculares, seu laici. Vnde si in negotijs & contractibus secularibus se ingerat clericus, stare debet statutis secularium Principum.

Erga obedientiam filiorum ad patres, id vnum notandum est, teneri obedire parentibus, dum sub eorum sunt potestate, in his quæ ad res domesticas & bonos mores pertinent, & in re graui nolle acquiescere parentum præcepto, mortale est, vt tenet Syl. verb. obedientia §. 1. & Angelus ibidem num. primo. Quando ergo mater præcepit filiæ ne inhoneste viuat, obedire tenetur, & quando præcepit pater filio, vt literis vacet, vt abstineat a

ma ala

Digitized by Google

gnala aliqua conuersatione, vt domus curam habeat, obedire tenetur. Attende autem quod spernere parentum consilia, vel præcepta, etiam obligantia ad veniale, aut nolle facere hoc motiuo, vt non obediant, est mortale. Dico autem spernere positiuè, quia cùm paruipendunt parentum obligationem, mortale est, vt superiùs diximus cap. 19. ista sufficiant modò in particulari attigisse de inobedientia.

De præsumptione.

CAPVT XXII.

ALtera filia superbiæ, secunda post vanam gloriam, præsumptio est. Hæc autem potest sic describi. Est appetitus se exhibendi supra propriam potestatem. Cùm enim homo vult dicere, vel facere supra id quod verè potest, ac si talia exhibendi habere potestatem, dicitur præsumptuosus. Est autem præsumptio in quibusdam casibus mortale peccatum.

Primò cùm præsumptio coniuncta est cum notabili damno proximi, vel saltem periculo talis damni, vt qui cum ignarus sit medicinæ, aut parum sciat, vult exercere medendi artem, & qui ignarus est legum, patrocinandi munus assumit, & qui nescit Theologicas veritates, vult concionari populo de rebus multum arduis.

Secundò, quando est vsurpatio alicuius dignitatis, aut officij secularis, vel Ecclesiastici, vt qui audit confessiones, cùm non habeat facultatem, aut iudicat cùm non habeat potestatem.

Tertiò, cùm exponit se periculo mortaliter peccandi, vt qui cognoscens se sæpe labi in mortale cùm alloquitur fœminas solus, adhuc vult, confidens suis viribus, alloqui. immò etiamsi confidat diuinæ gratiæ, cùm homo aliàs de se habeat prædictam experientiam. Tunc enim esset tentare Deum: secùs, cùm homo non haberet talem notitiam periculi sui, se exposuit. His casibus, mortale est præsumptio, in aliis frequenter est veniale. Est etiam præsumptio, quæ est contra spem, vnam ex virtutibus Theologis, de qua Sanctus Thom. 2. 2. quæst. 21.

Hæc

Hæc autem est cum homo plus fidit diuinæ misericordiæ, quam debeat. Tunc autem fidit plus quàm debet, quando contra diuinam legem aliquid à Deo sperat, vt, qui putaret, seu vellet sola diuina misericordia saluari, nullo suo existente opere & merito, & hæc, cum actus perfectus existit, est mortale peccatum.

De ambitione.

CAPVT XXIII.

TErtia filia superbiæ est ambitio. Hæc autem est appetitus inordinatus honorum, & dignitatum. Ex genere suo non est mortale, sed veniale. In aliquibus casibus est mortale.

Primò, cùm appetitur honor de aliquo mortali peccato. Vt enim laudem de mortali peccato, velle est mortale, ita & velle honorem & dignitatem, pro mortali.

Secundò, cùm appetitur honor, vel dignitas modo illicito, qui est mortale peccatum, vt velle dignitatem per simoniam, vsuram, homicidium, vel per dolum & fraudem.

Tertiò, cùm ponitur vltimus finis in ipso honore, & dignitate, putà, cùm homo paratus est mortaliter peccare, vt dignitatem consequatur. Hoc modo peccat, qui cum sit indignus Episcopatu, vel beneficio aliquo curato, ipsum deliberatè appetit. Malè enim appetitur id quod absque peccato retineri non potest.

Quartò, cùm propter finem aliquem, qui sit mortale peccatum, appetitur honor vel dignitas, vt cùm appetitur propter vindictam, vel ad alium malum vsum mortalem. His modis ambitio mortale peccatum est, in reliquis verò veniale est.

De Ani-

Digitized by Google

De Auaritia quid sit.

CAPVT XXIIII.

SEcundum capitale vitium est auaritia, de qua tractat S. Tho. 2. 2. quæst. 118. Hæc autem sic potest describi. Est amor immoderatus habendi. In qua descriptione sunt tres partes.

Prima est, *amor*. Est enim auaritia, appetitus, & affectus quidam, pertinetque ad voluntatem.

Secunda pars est, *habendi*. Per hoc vocabulum intelligimus res vtiles, putà pecunias, & alia quæ pecunia æstimantur, ad proprios vsus, qualia sunt pecora, vineæ, domus, & alia huiusmodi, quæ diuitiæ vocantur. Amor enim harum, est auaritia.

Si accedat tertia pars diffinitionis, nempè quòd sit *immoderatus*, putà sine modo, & regula, seu mensura rationis. Aduerte autem, quòd auaritia consistit in his casibus, & actibus, vt in retinendo pecunias, & res alias vtiles præter modum, putà non dando, quando, quomodo, & quibus oportet, aut in acquirendo huiusmodi, & congregando, etiam præter modum, aut tertiò in immoderato affectu erga res huiusmodi. Aduerte rursus, quòd auaritia non solùm consistit in ordine ad alterum, putà non dando alteri, aut accipiendo ab altero, sed erga seipsum potest homo esse auarus, cùm sumptus necessarios sibi negat, ex affectu pecuniæ. Habemus ergo ex his, quid sit auaritia. Hæc autem habet vitium quoddam sibi contrarium, & extremum, putà Prodigalitatem. Hæc autem consistit in dando plusquam potest, aut in minus quàm oportet, propria conseruando, non solùm erga alios, sed erga seipsum. Actus enim superfluus ad prodigalitatem spectat. In medio autem consistit liberalitas, quæ moderatus amor est diuitiarum. Dat enim, & quando, & quomodo oportet. Vnum tamen hìc aduertendum est, quòd auaritia opponitur, & contraria est duplici virtuti, putà, iustitiæ, & liberalitati. Tunc enim est contra iustitiam, cùm versatur circa alienum, putà, cùm non datur quod debetur, ex amore ipsius pecuniæ, aut, cùm accipitur quod alienum est, per furtum,

Digitized by Google

rapinam, vsuram, vel alia iniusta via. Cùm verò versatur circa propria, putà circa immoderatum affectum in rebus propriis, tùc est contra liberalitatem. Similiter etiam prodigalitas opponitur iustitiæ, & liberalitati. Iustitiæ, cùm prodigus est aliquis ex alieno, vt, cùm multa debet, inutiliter consumit pecunias, & fit impotens ad soluendum. Liberalitati, cùm ex propriis, tamen immoderatè consumit. Pater ergo quid auaritia, quid prodigalitas sit, & contrariæ sint virtutibus.

Quale peccatum sint auaritia, & prodigalitas.

CAPVT XXV.

AD cognoscendum quale peccatum sit auaritia, oportet considerare, & distinguere, quando contra iustitiam, quando contra liberalitatem est. Cùm enim est contra iustitiam, ex genere suo est mortale peccatum, & de facto est mortale, nisi ob leuitatem materiæ, vel ob defectum deliberationis fiat veniale. Vnde, qui ex auaritia, & pecuniæ affectu, retinet alicui, nolens restituere, aut accipit alienum via aliqua iniusta, mortaliter peccat. Quando verò est contra liberalitatem, tunc ex se veniale peccatum est: quamuis fiat mortale, cùm apponitur præcepto Charitatis. v. g. retinere multùm pecunias proprias, nolendo dare, & succurrere alteri, & habendo immoderatum appetitum earum, veniale est. Si tamen homo ex tali affectu non succurrat indigenti, posito in extrema, aut graui necessitate, cùm obligatur præcepto Charitatis, mortaliter peccat. Similiter, cùm est paratus negligere, seu transgredi diuinum præceptum, potiùs quàm separare affectum à pecunia, peccat, & mortaliter: vt qui paratus est, si posset furari, aut vsuram dare, aut negare indigenti extremo, aut quid simile. Idem etiam dicendum est, de prodigalitate. Cùm enim est contra iustitiam, tùc ex genere suo est mortale peccatum, & verè est mortale peccatum, nisi excusetur vna illarum duarum causarum, quas diximus de auaritia.

Digitized by Google

de auaritia. Vnde, mortaliter peccat prodigus consumens pecunias alienas, vt tutores, & curatores res pupillorum consumentes, & dispensatores, rem sibi traditam prodigentes, peccãt mortaliter. Prodigus autem peccat mortaliter, cùm se impotentem facit ad soluenda debita sua, & cùm relinquit prouidere familiæ, seu vxori, & liberis. At verò cùm est contra liberalitatem ex genere suo est veniale, vt qui ita de propriis est prodigus, vt nullam iniustitiam committat in alterum. Tamen hoc modo fit etiam peccatum mortale, cùm transgreditur aliquod præceptum Charitatis: vt qui notabile scandalum ingerit aliis sua prodigalitate, maximè si est persona Ecclesiastica, & qui dum vixit prodigè, indigenti in graui, aut extrema necessitate non succurrit, & qui paratus est mortaliter peccare, potius quàm à tali prodigalitate, quàm peruersè liberalitatem vocat, desistere.

De filiabus auaritiæ.

CAPVT XXVI.

MVltæ sunt filiæ auaritiæ, quæ ad finem ordinantur, seu ab ipsa procedunt, quas S. Thom. quæst. 118. artic. 8. refert ex Greg. Hæc autem sunt numero septem, obduratio, inquietudo, fraus, fallacia, periurium, violentia, proditio. Quarum prima est obduratio contra misericordiam, quæ consistit in retinendo. Ex eo enim, quòd auarus vult inordinatè retinere pecuniam, fit obdurati cordis, & animo immisericordis ad subueniendum necessitatibus proximorum.

Ex eo etiam, quòd immoderatè habeat affectum, consequitur inquietudo, vt semper solicitus sit mente, & variis curis, & anxietatibus distrahatur. Ex eo etiam quòd vult acquirere immoderatè, sequitur, vt sæpè vtatur fallacia in verbis, & fraude in factis, & periurio, fallum confirmando, & violentia furando, rapiendo aliena, & aliquando prodendo, personas, vt Iudas, qui ex auaritia Christum Dominum prodidit.

Digitized by Google

Inter has filias oportet primò, examinemus obdurationem cordis ad miserendum aliorum. Et quia ad hanc pertinet præcipuè non facere eleemosinam, nec subuenire indigenti, oportet, tractemus istam materiam, de eleemosina & misericordia, per quam cognoscetur, quale, & quantum peccatum sit illa cordis obduratio.

De Eleemosina quid sit.

CAPVT XXVII.

Eleemosina, non potest benè percipi quid sit, nisi prius, misericordia quid sit, cognoscatur. Est igitur misericordia, displicentia mali alieni, ad ipsi subueniendum inclinans. In qua descriptione, duæ sunt partes principales.

Vna est, *Displicentia mali alieni*: Per misericordiam displicet homini miseria proximi, nollerque, in malis eum esse.

Altera pars est, *inclinans ad subueniendum*. Per misericordiam enim, homini non solum displicet malum, & miseria aliena, sed inclinatur ad volendum ei subuenire, & malum ipsius subleuare, vt potest. Tractat S. Thomas de hac virtute, 2. 2. quæstio. 30. Nascitur autem ex Charitate, hoc modo, nam per Charitatem, homo vtitur cum suo proximo, ac malum illius, vt proprium etiam sibi reputat, ac ex hac parte displicet. Nascitur etiã ex charitate, quia cum quis diligit se ipsum, cumque malum quod est alteri, sibi posse accidere considerat, sic ipsum detestatur, sibique displicet. Vnde Aristo. 1. Rhetor. dicebat, prudentes & senes esse misericordes: prudentes quidem, quia considerant malum alterius etiam sibi accidere posse, senes verò quia timent multùm sibi malum. Et ob hanc causam, etiam fœminæ, & miseri homines, ac formidolosi naturaliter quadam misericordia mouentur facilè. Hoc supposito potest sic describi. Eleemosina est opus quo indigentiæ alterius subuenitur, ex misericordia procedens. Velle enim subuenire, est actus misericordiæ, & illud opus quo talis subuentio fit, dicitur eleemosina. Quod verbum, græcè idem valet, ac apud Latinos misericordia. Solet enim nomen ipsum virtutis

entis ipsi effectui attribui. Vide S. Thom 2. 2. q. 32.

Qui possint facere eleemosinam, & quomodo religiosi.

CAPVT XXVIII.

NOn omnes possunt facere eleemosinas, vt habet S. Tho. 2. 2. quæst. 32. artic. 8 Nullus enim subditus, & inferior potest facere eleemosinam de ea re secundum quam subditus est alteri. Potest quidem, si quid habet proprium, erogare in eleemosinam, tamen de re superioris non potest. Vnde, religiosi, vxores viuentibus viris, filij familias, famuli, serui non possunt facere eleemosinas, nisi in quatuor his casibus, videlicet.

Primus, cùm est extrema necessitas indigentis. Quando enim aliquis laborat extrema necessitate, potest inferior eleemosinam facere de re superioris etiam ipso nolente, vt habet Glos. 12. quæst. prima, can. cùm dicatur, quam sequitur communis Doctorum opinio.

Secundus, cùm est grauis etiam necessitas indigentis alicuius: tamen tunc, si potest haberi facultas à superiore est habenda, vt habet Panorm. cap. siquis, de furtis.

Tertiò, cùm ipse superior dat commissionem, & facultatem inferiori, vt possit erogare eleemosinam.

Quartò, cùm inferior cognoscit de suo superiori, ipsum lætari, & sibi esse gratum, quod tales erogentur eleemosinæ. His casibus potest quilibet subditus facere eleemosinam de re superioris. At in particulari opus est ista discutere.

Religiosi enim vltra prædictos communes casus, possunt in duobus eleemosinam facere.

Alter est cùm peregrinantur, vel iter faciunt. Tunc enim de datis in propriam sustentationem, vel à prælato, vel ab aliis facientibus eleemosinam, possunt etiam erogare indigentibus, vt habet Armilla, verb. Eleemosina parag. primo.

Alter est, cùm cognoscunt superiorem suum gaudere de tali

Digitized by Google

eleemosina, & ipse adesset, vtique facturum, vel facultatem daturum. Ita habet Syluest. verb. Eleemosina, §. 5. At aliis casibus, non licet eis. Idem dicendum, quando sunt extra conuentum suum, in studiis, vel vniuersitatibus, commorantes. Tunc enim possunt facere eleemosinam, ac si peregrinantes essent, vt habet Armilla.

Quando maritate possint facere Eleemosinam.

CAPVT XXIX.

PRæter illos generales casus, in quibus licèt cuilibet inferiori facere eleemosinam, sunt etiam aliqui in quibus licèt vxoribus.

Primus est, cùm sciunt gaudere, & lætari ipsarum coniuges, cùm ipsæ faciunt eleemosinam, licet nunquam facultatem expressam fecerint.

Secundus, cùm maritus est amens: Tunc enim rei administrando relicta est vxori.

Tertius, cùm profectus est in longinquam regionem.

Quartus, cùm ipse reliquit rei administrationem ipsi vxori.

Quintus, cùm determinat certam summam pecuniæ quotannis ipsi vxori pro ipsius expensis. Ipsa autem adstringit se, nec expendit multùm, vt aliquid residuum sit, ex hoc potest tunc facere Eleemosinam.

Sextus, cùm ipse maritus est multùm auarus, nec vult facere eleemosinam, etiam cùm deberet, tunc vxor, potest facere exemplo Abigail, 1. Reg. 25. quæ donauit Dauid, viro suo nesciente.

Septimus, cùm ipsa, vltra dotem, aliquid habet proprium, vnde posset facere eleemosinam, sicut potest dispensare in aliis, vt ipsi libuerit.

Octauus, cùm proprio labore lucratur aliquid. Ex hoc potest facere eleemosinam, quamuis non in omni loco id fit, nam in Hispania, quæ mulier proprio labore lucratur, sunt etiam communia

Digitized by Google

munia marito.

Nonus, cum aliquis donat mulieri ipsi aliquid, tunc potest de illo erogare elleemosinam.

Decimus, potest etiam de pecuniis, quas male lucratur, puta, per adulterium. Harum enim domina est, & potest distribuere, vt ipsi placuerit, vt habet Soto lib. 4. de iusti. q. 7. ar. 1.

Rursus vndecimus potest de re etiam communi marito, facere eleemosinam modicam, propter quam non fiet pauper, nec incidet in inopiam. Hæc omnia procedunt, quando non est licentia mariti, qui caput est vxoris, quantum ad rei familiaris administrationem. Nam cum est talis licentia, tunc potest erogare absolutè eleemosinam.

Quomodo filij familias, & famuli possint eleemosinam facere.

CAPVT XXX.

Filij etiam familiàs non possunt facere eleemosinas, nisi in quibusdam casibus, præter illos generales.

Primus, quando habet aliquot bona, quæ in bello consequuti sunt, quæ dicuntur bona castrensia.

Secundus, quando iter faciunt pro quo peragendo, certã summam à Patre accipiunt, tunc possunt ex hac facere elleemosinam.

Tertius, cùm manent extra domum, in studiis, & vniuersitatibus, vel aliis locis ad negotia aliqua, accipiuntque summam pro sustentatione; tunc se in expensis restringendo, possunt erogare residuum in eleemosinam.

Quartus, cùm habent aliquod officium publicum; vt cùm sunt Notarij, Aduocati, Medici, vel aliquam habent dignitatem Ecclesiasticam aut beneficium tunc ex redditibus, aut ex iis quæ lucrantur, possunt erogare eleemosinam.

Quintus, cùm sunt eleemosinæ tenues, & modicæ.

Sextus, cùm sciunt parentes eorum gaudere, quod erogent tales pauperibus eleemosinas. His casibus possunt filij familiàs facere eleemosinas, serui autẽ & famuli, de rebus dominicorũ non

Digitized by Google

possunt facere eleemosinas, extra casus communes, nisi modicum quid sit, & rarò. Vnde isti dispensatores, & villici dominorum non possunt de re domini, ipso nesciente, facere eleemosinam, nisi rarò, idque modicum. Ex his patet, qui possint facere eleemosinam.

Quibus est facienda eleemosina.

CAPVT XXXI.

ELeemosina indigentibus est facienda. Est enim actus misericordię, quę non versatur, nisi circa mala, & miserias proximorum. Non solum autem bonis, sed etiam malis fidelibus, & infidelibus est benefaciendum; nam misericordia nascitur ex charitate, quæ nullum excludit. Sunt tamen aliquot conditiones requisitę in indigente, vt ei sit eroganda eleemosina.

Prima est, vt nequeat laborare, & comparare sibi victum. Cùm enim potest, sed otio vocat, non tenetur ei dare, nisi sit in extrema necessitate, quando iam non potest laborare; & nisi etiam ille non inuenit, qui ipsius labore velit vti; vt habet Sylue. ver. eleemosina, §. 3. Sed ista conditio intelligenda est, cùm per laborem non acquirit homo detrimẽtum honoris. Sunt enim nobiles viri, & fœminæ, quibus esset multum indecens aliis inseruire, & manibus laborare: his non est neganda eleemosina quamuis non laborent.

Secunda, quòd talis indigens non accipiat ansam, & occasionem peccandi, eò quòd habeat talem eleemosinam. Sunt enim qui securi de eleemosina dant operã rebus illicitis, & malis. Imò conuertunt ipsas eleemosinas in malum vsum: his meliùs est negare eleemosinam, vt corrigantur. Ita habetur ab August. sup. q. 5. can. non omnis. *Vtilius*, inquit, *esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quàm esurienti panis frangatur, si iniustitia, seductus acquiescat.*

Tertia, cum indiget in pœnam, vt propter iustitiam iudicis, vt, qui damnati sunt siti & fame perire, his non tenemur facere eleemosinam, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 31. ar. 2. tamen qui voluerit, licet ei

licet ei dare eleemosinam, vt dicit Sot. lib. 5. de iustitia, q 5. ar. vlt. dum non sit minister iustitiæ. Ministris enim, opus est exequi sententia, & iudicis damnationem. Dicit autem Soto, quod ille damnatus potest, si vult, non acceptare cibum, & permittere se mori, & ita est; licet Caiet 2. 2. q. 69. dicat, eum obligari sumere cibum talem, & conseruare vitam, vt potest.

Quarta, cum talis indigentia est in bello iusto. Cùm enim ciuitas inimicorum est circundata iustè, & fame cogetur se tradere, tunc non est ei ministrandus cibus, nec liceret, sed esset graue peccatum; secus in bello iniusto, cùm iniustè est circundata. His est facienda eleemosina; tamen aduerte vnum, quòd non solùm alius extra se homo potest facere eleemosinam, sed si dispensator est eleemosinarum alterius, potest sibi & suis facere de tali pecunia eleemosinam, si ita indiget, ac ille, quibus talis est erogan da eleemosina, vt habet Caiet. 2. 2. q. 32. ar. 9. & Syluest. ver. eleemosina, §. 34. & S. Thomas, ibidem ad tertium, & Fabien v. eleemosina, §. 13. Vt autem rectè dispensetur, debet se considerare, ac si esset tertius, & quod faceret tertio indigenti, eleemosinam eandem sibi faciat.

Ex quo facienda est eleemosina.

CAPVT. XXXII.

ELeemosina debet fieri ex propria substantia.

Vnde notandum est; primò, quòd non est facienda eleemosina de alieno quod est apud nos, vt de depósito, de cómodato. Hæc enim dominis propriis est reruanda, nisi occurreret extrema necessitas, quando ei liceret abalteroſumere, ad erogandum eleemosinam.

Secundò, non est facienda eleemosina de obnoxio ad restitutionem; vt qui multa habet debita, quibus vix potest satisfacere sua pecunia, non debet errogare eleemosinam, & se impotentem facere ad soluendum, nisi in casu præcedenti.

Tertio, non est etiam facienda eleemosina de acquisitis contra iustitiam, vt per vsuram, per rapinam, furtum, vel per aliam

Digitized by Google

iniustum contractum hæc enim sunt dominis restituenda. Dixi autem de acquisitis contra iustitiam; nam aliqua malè acquiruntur, sed non contra iustitiam; vt, qui acquirunt pro aliquo peccato, tamen ipsa acceptio non est contra iustitiam, vt quæ mulier accepit pro abusu corporis quę dicuntur turpia lucra, & de his potest fieri eleemosina. vt habet S. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 7. Hoc etiam modo diximus, lib. 5. instruct. cap. 21. cùm aliquis accipit pecuniam, vt occidat hominem aliquem, quamuis aliqui velint debere dari pauperibus, sed nos illic diximus, non teneri, sed posse sibi retinere, quia dominus est talis pecuniæ. Potest tamen, si velit, facere eleemosinam, & consilium esset vtile id facere.

Rursus quarto, facienda est de non necessario ad vitæ conseruationem. Non enim cum dispendio suæ vitæ debet aliquis alteri erogare, hoc tamen melius explicabitur in sequentibus capitibus.

Quando sit obligatio faciendi eleemosinam.

CAPVT XXXI.

NOn parua difficultas est, scire quando homo sub peccato mortali obligetur facere eleemosinam. In cuius gratiam, sunt duæ distinctiones multùm considerandæ.

Prior est; Pecunia, & pecunia æstimabile quadrupliciter se potest habere respectu habentis, seu possessoris.

Vno modo, est talis pecunia necessaria ad vitæ propriæ & suæ familiæ conseruationem, ita vt sine illa non possint vitam propriam aut suorum, conseruare. Et hæc necessitas naturæ dicitur.

Altero modo, potest esse necessaria ad status sui decentiam simpliciter, ita vt sine illa nullo modo possit sui status decentiam conseruare, & dicitur hæc necessitas personæ.

Tertio, potest esse necessaria, siue ad vitam, siue ad status decentiam, non simpliciter, sed secundum quid, id est, sine illa posset homo decentiã sui status cõseruare, tamen ægrè, & non cõmodè.

Quarto modo, pecunia potest esse necessaria, nec ad vitam, nec ad status decentiam, nec etiam ad commodam conseruationem status,

ſtatus, & tunc dicitur ſuperflua. Aduerte tamen ex Caiet. Sylue, & Armil. v. eleemoſina, & aliis Doct. quod neceſſarium, vel ſuperfluum non debent conſiderari reſpectu præſentis, ſed etiam reſpectu periculorum, quæ probabiliter poſſunt accidere, v. g. modò vnus ſolùm habet vxorem, ſeu ſponſam; non ob id, eſt cenſendum habere pecuniam ſuperfluam, quamuis habeat pluſquam neceſſarium ad decentiam ſtatus. Nam ſperat filios, & filias quibus computatis, non erit forſan ſuperfluum. Similiter, vno anno quando res minus valent, forſan videtur ſuperfluum, tamen ſi cõputentur pericula probabilia, quia altero anno cariùs valebunt, non erit ſuperfluum; tamen non ſunt fingenda aut imaginanda pericula, ſed ſolùm ea conſideranda, quæ probabiliter, & iudicio viri prudentis accidere poſſunt. Aduerte, etiam quòd ſunt diuerſi ſtatus in repu. eccleſiaſtico & ſæculari, nec debent ex eadem expenſæ eſſe, æquales omnibus, ſed quibuſdam maiores, quibuſdam minores, ratione ſtatus ſui.

Poſterior diſtinctio ſit, indigentia ſeu neceſſitas vitæ propriæ perdendæ, vt cum quis eſt in periculo vitæ. Vbi aduerte, ex Sot. lib. 1. de iuſt. q. 3. ar. 4. quod non ſolùm eſt cenſenda extrema neceſſitas, cùm quis eſt in mortis periculo, ſed cum probabiliter ſperatur mors, niſi antè ſubueniatur.

Altera neceſſitas eſt grauis, vt, cùm eſt graue periculum perdendi honores, & decentiæ ſtatus, aut peccandi; vt cùm mater pro indigentia vult proſtituere filias, aut alterius notabilis mali.

Tertia eſt, communis indigentia, quæ nec extrema, nec grauis multum eſt. Hæc omnia ſunt ante oculos habenda, pro intelligentia eorum, quæ ducuntur in cap. ſequenti.

De obligatione faciendi Eleemoſinam.

CAPVT XXXIIII.

SVnt aliquot concluſiones notandæ ſuper dictis præcedentibus diſtinctionibus.

Quarum Prima eſt, eleemoſina eſt in præcepto, obligamurq; ſub mortali aliquãdo facere eleemoſinã. In hac cõcluſione oẽs catholici cõueniunt. Eſt enim catholica, & cõtraria eſt hæret.

Eſt ca-

Est catholica, vt probatur apertis scripturis, Io. 3. *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* 1. Iacob. 2. *Iudicium sine misericordia erit, qui non fecerit misericordiam,* Luc. 3. *quod superest date eleemosynam,* & Mat. 25. *Ite maledicti, &c. quia esurivi & non dedistis mihi manducare, &c.*

Secunda conclusio; De necessariis simpliciter, ad vitæ propriæ aut familiæ conservationem, nullus tenetur alteri succurre etiam necessitate extrema laboranti, id est, cum dispendio suæ vitæ, aut parentum, aut familiæ, nullus tenetur vitæ alterius succurrere, sed potius sibi. Vnde, si laborent duo, in extrema necessitate, vnusque cibum sibi necessarium tantùm haberet, non obligatur alteri dare; & in hoc omnes conueniunt. At. S. Tho. 2. 2. q. 33. ar. 6. excipit, quando persona cui succurritur esset per necessaria reipu. & à qua bonum commune dependet ciuitatis, aut exercitus, tunc enim potius hinc quam sibi succurrendum esset. At verò difficultas est, an iste obligetur sub præcepto id facere. Omnes enim conueniunt, quòd licet ei facere, tamen de obligatione discordant, Sylu. ver. eleemosina, §. 2. & Armil. ver. eleemosina, 4. tenet quòd solùm est consilium; & S. Thom. videtur dicere esse præceptum; & ita tenet Soto lib. 5. q. 1. ar. 7. Et ita est, nam propter bonum commune tenetur, quis proprium negligere. Quòd si non esset illa persona tam necessaria reip. licèt esse inuitum, tunc consilium esset. De hoc tamen diximus lib. 5. Instruct.

Tertia conclusio; Ex necessariis ad decentiam status, tamen non necessariis ad vitæ conseruationē, tenetur homo facere eleemosinam in extrema necessitate existenti. In hac etiam omnes conueniunt. Potius enim homo debet facere iacturam decentiæ status sui, & debet se minuere, & restringere quam quod alius moriatur, ob defectum eleemosinæ, ab ipso faciendæ. Tamen aduerte, istas tres necessitates, esse intelligendas, quando homo in ipsis manet absque culpa & potestate sua. Nam si aliquis diceret; ego me volo occidere, nisi des mihi centum aureos, & de facto vult se occidere, non ob id, sunt ei dandi. Culpa enim potius eius est, quàm necessitas.

Quarta conclusio: Ex necessariis secundùm quid ad decentiam status, seu ad vitæ conseruationem, non tenetur homo facere eleemosinā, extra necessitates extremas, & graues. Non enim, vt succur-

Digitized by Google

vt succurrat communibus indigentiis, tenetur ex præcepto pati incommodum, & restingere ea, quæ ad vitæ, & status conseruationem necessaria sunt. Hæ sunt conclusiones quatuor in quibus Doctores conueniunt, in sequentibus duabus est controuersia.

De discordia Doctorum circa præceptum Eleemosinæ.

CAPVT XXXV.

DVo sunt, in quibus doctores discrepant circa præceptum Eleemosinæ.

Alterum est, an ex superfluis teneatur homo, sub mortali, non solum in necessitate extrema sed etiam in graui succurrere. De extrema enim nullus dubitat. De graui verò, multi dicunt, non obligare, sed ex consilio, & ex æquitate, vnde solum obligatio est sub veniali. Ita habet Alex. 4. p. q 113. mem. 1. & Gab. 4. d. 18. q. 4. con. 5. At verò alij dicunt teneri sub mortali, & ex præcepto etiam in grauibus erogare eleemosinam. Ita habet S. Tho. 4. dist. 15. q. 2. ar. 1. q. 3. Anto. 2. p. tit. 1. ca. 24. §. 4. Ricar. 4. d. 15. Sylu. Tabien, Armil. v. Eleemosina, & Medina. Cod. de pœni. tract. 5. de Eleemosina. Et ita tenendum est.

Vnde sic conclusio iuxta hanc veram sententiam, tenetur quisque ex superfluis sui status, sub mortali peccato facere eleemosinam in grauibus proximorum necessitatibus. Ista conclusio, præmissa Doctorum citatorum auctoritate, videtur manifesta, in scriptura, Matt. 26. *Ite maledicti in ignem æternum, quia sitiui, & non dedistis mihi bibere, esurini, & non dedistis mihi manducare, nudus eram, & non cooperuistis me, infirmus eram, & non visitastis me.* Hic vides profectò non esse has extremas necessitates & tamen damnari hominē quia non succurrit. Ergo obligatio est sub mortali etiā extra extremam necessitatem. Hoc etiā potest colligi ex illo Iac. 2. *Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiā,* & ex illo Ioā. alle. Quę testimonia nō possūt intelligi de sola extr. necessi. Et manifesta est ratio. Amicitia humana non so-

non solùm soluèretur si amicus non succurreret in extrema necessitate amico, sed in graui. Multò ergo magis soluitur amicitia diuina, cùm plus teneamur Christo erogare, quàm cuilibet amico; quod autem pauperi fit, Christo fit; vt ipse dixit; *quod vni ex ministris meis fecistis, mihi fecistis, & sitiui, & non dedistis mihi bibere.*

Alterum est, an, ex superfluis teneamur facere eleemos. in cōmunibus necessitatibus ex præcepto, ita vt nullus superflua possit sibi retinere absque mortali; sed debeat pauperibus distribuere. Caiet. v. eleemos. videtur dicere, ita esse, & S. Tho. 2. 2. q 32. ar. 5. iuxta aliquorum expositionem: tamen communis opinio tenet contrarium. Omnes n. illi Doct. præfati dicunt, non obligari: imò aliqui nec etiā obligari in graui, sub mortali. Sit ergo altero conclusio. Nullus sub mortali tenetur distribuere superflua, extra extremas & graues necessitates. Istam teneo propter communem doct. sententiā; nec audeo obligare sub mortali eos quos tot & tanti Doctores, excusant: vnum tamen admoneo, qui superflua habet, debere multum timere, & confessarios debere illis maximè consulere, vt distribuant, nec apud se retineant; quia etsi Doctor. scholasticorum communis sententia eos excusat, tamen Doctores sancti illos damnant, vt sit profectò sententia probabilis illos obligari sub præcepto Adducam aliquot istorum testimonia. Hieronimi, & habetur in Decret. dist. 42. c. 1. *Aliena*, inquit, *rapere conuincitur, qui vltra sibi necessaria retinere probatur.* Ambros. & habetur, dist. 47. can. sicut hi. *Sicut plusquam sufficit*, inquit, *ad sumptus, violenter obtentum est, non minus est criminis habenti tollere, quam cùm possis, & abundans sis, indigentibus denegare.* Et infernus: *Esurientium est panis quem tu detines, nudorum est indumentum, quod tu recludis miserorum redemptio est pecunia quam in terra defodis: tot ergo scias te inuadere bona, quot, vt possis præstare quod velis.* Hæc Ambros. August. super Psalm. 147. *Superflua*, inquit, *diuiti, necessaria sunt pauperi, aliena rapit, qui ista detinet.* Basil. in Homil. de diuite; *Multa de hoc cumulat, & dicit, quòd, diuiti illi damnatus est, quia nesciebat ex præcepto teneri, superflua distribuere in pauperes.* Chrysost. Homil. 34. ad pop. Antioche. dicit, *diuites habentes superflua, esse œconomos in Dei familia, & ex præcepto teneri distribuere ea in pauperes.* Vides tot sanctos damnātes superflui retentionem sub mortali, multum ergo timendum est. Et si esset tota vnanimis scholasticorum sententia, qua possunt

excusari

excusari modo aliquo tales homines, absque vllo dubio esset omninò damnanda talis retentio. Erga hoc autem, & præcedens caput, vnum obseruandum est, aliter teneri eos qui aliorum habent custam, præsertim Ecclesiæ: aliter eos, qui non habent, quantum ad præceptum Eleemosinarum, hi enim satisfaciunt his indigentibus qui occurrunt erogando, illi verò vltra hoc tenentur inquirere. Nam Episcopus & quilibet superior in sua ditione debet inquirere necessitates vt eis succurrat, aliter non fit sufficienter: superfluum autem magis inuenitur in Ecclesiasticis personis, qui, cùm non habent filias, & filios, non ita indigent, ac seculares, & cum ipsorum etiam victus & vestitus maiorem requirat modum, & modestiam.

De quodam dubio circa Eleemosinas.

CAPVT XXXVI.

CVm certum sit; eum, qui est in necessitate extrema, posse accipere ab alio, & rapere quæ sibi sunt necessaria, dubium est, an huiusmodi homo teneatur ad restitutionem, si ad pinguiorem venerit fortunam. In quo dubio sunt variæ doctorũ sententiæ. Quidam putant eum non teneri, vt Scot. 4. d. 15. q. 2. & Gab. ib. & Soto 4. li. de iust. q. 7. ar. 1. Alij verò tenent eum obligari, vt Nauar. c. 17. sum. num. 60. & Adria. in mater. de restit. in peculiari quæstione de hoc. Medina verò Cod. de pœnit. tract. 5. de Eleemosina, tenet mediam sententiam. Cum enim accipit de superfluo alterius, non tenetur restituere. Cum verò accipit de non superfluo tenetur. Aduerte autem, quòd prædicti doctores in multis conueniunt; in vno autem est discrepantia. Conueniunt, quod in eo quod dicit Scot. quòd si quis ante necessitatem extremam, accipit aliuuid ab altero; ratione cuius acceptionis tenebatur restituere, & postea incurrat illam necessitatem, & vtatur illo quod acceperat, non ob id soluitur ab obligatione restitutionis, si ad pinguẽ venerit fortunã. Rursus cõueniũt, vt dicit Soto, cùm aliquis patitur extremã necessitatẽ in vno loco, in altero tamen habet, vnde posset succurrere suæ necessitati;

tunc

tunc quod accipit, tenetur reddere; vt, si mercator aliquis diues comprehendatur in loco vbi nullas habet pecunias, ita vt inimici velint occidere, nisi det centũ aureos, tunc iste potest illas accipere ab alio, tamẽ tenetur reddere, cùm in suo sit loco. Rursus tertiò conueniunt, quando aliquis verè habet aliquid pecunia appretiabile, tamen non sufficiens, nec vtile illi ad suam necessitatem; vt si habens domos, vineas, indigeat pecunia aliqua, in necessitate quam inuenire non potest, tunc si accipiat, & rapiat, tenetur reddere postea. Rursus etiam conueniunt, cùm res accepta ab altero, adhuc perseuerat expleta necessitate, vt qui manus inimicorum fugiens, quas aliter euadere non poterat, equum alienum rapuit, tunc superstitem tenetur equum reddere domino. In his omnibus non est contradictio. Sed, difficultas posita est de eo quod accipitur vere & absolutè ab indigenti, & ipso vsu consumitur, & satisfit necessitati & de hoc procedunt præfatæ opinionis, quamuis adhuc in hoc vno conueniunt: quando res est modicæ quantitatis, non tenetur reddere, quia præsumitur, quod donaret is à quo accepta est, si sciret; immò adhuc conueniunt, quòd qui acciperit, non obligatur laborare, & negotiari, vt restituat; sed difficultas est, an si ille factus fuerit ditior, teneatur restituere; & in hoc puncto dico duo.

Alterum, Esse probabilem illam opinionem, quam habent, non teneri ad restitutionem, potestque securè securari pœnitens per illa; non restituendo, & confessarius etiam securè potest illum in sua opinione absoluere.

Dico, alterum mihi esse probabilius, illum teneri ad restitutionem vt dicit Medina. Cùm enim accepit ex non superfluo, qua vt dicimus, ille à quo accepit, non obligatur donare, nam poterat mutuare. Vnde, nisi præsumatur, vel iudicetur esse donatum, obligatio est ad restitutionem. Cùm verò acceperit ex superfluo, ob eandẽ rationem, credo etiam obligari ad restitutionẽ contra Medinam. Ratio est, nam hic a quo accepit, non tenetur donare, sed potest mutuando succurrere necessitati illi, tamen nisi præsumatur donatum, ille alius tenetur reddere, ad pinguem veniens fortunam. Ob eande ergo causam, siue accipiat ex superfluo, siue non debet reddere. Hoc idem diximus superiùs cap. 24. l. 1. Instructionis, vbi adduximus aliam rationem, vt ibi poteritis videre.

De aliis

Digitized by Google

De alijs duobus modis erga idem.

CAPVT XXXVII.

ALiud dubium est, ex quo pendet solutio præcedentis, an obligemur in extrema necessitate alterius succurrere per donationem, an sufficiat per mutuum vel venditionem, vel cambium aut alio modo. Sunt & duæ opiniones. Adrian. & Nauar. locis citatis, dicunt, non obligari ex præcepto donare, maximè si est magna quantitas; sed sufficit mutuare; nam hoc modo succurritur necessitati illi. Alij verò dicunt, obligationem esse donandi: Medina loco citato dicit, ex superfluis esse donandum, ex non superfluis sufficere mutuare. In hoc conueniunt omnes, quòd quocumque modo donandum est, tamen, nisi ille acceptet mutuum, donare debemus. Rursus conueniunt, quòd si debet dari sub mutuo, quòd non obligatur reddere, nisi fortè ad pinguiorem venerit fortunam. Puto autem posse sub hoc modo succurri, nec obligari sub præcepto donare. Tamen Gen. 47. legimus, in illa necessitate Ægypti, Ioseph non donasse, sed dedisse sub conditione quadam, & Tob. 1. dedit bonus Thobias Gabelo indigenti summam argenti mutuò sub chirographo. Consilium tamen laudabile est, præsertim ex superfluis donare. Hinc fit, quòd si quis artifex vel robustus, laboraret extrema, aut graui necessitate, quia non inueniret materiam exercendi artem vel laborem, posset aliquis succurrere vsum artis, vel laborem ipsius, nec tenetur donare, quamuis tunc de præsenti malè valeret. Posset enim sub prædicta conditione si benè habeat donare, & non obligando posteà vt laboret.

Aliud dubium est, an qui debent pecunias aliis creditoribus, si occurrat aliquis in extrema necessitate, & det ei ex tali pecunia, sint obligati reddere creditoribus, illud, sicut poterant accipere ab aliis, si ipsi non haberent, & ministrare existenti in necessitate extrema. Hoc dubium mouet Medin. loc. cit. nempe teneri reddere, & soluere creditorib. Nam quamdiu in sua potestate sunt, ipsorum sunt & dare tenentur indigenti illi, nec aufertur obligatio restituendi creditori, sicut iam diximus de illo qui priùs erat

Digitized by Google

debitor, & posteà incidit in extremam, non ob id tollitur obligatio restituendi. Qui verò accipit ab alio, vt reddat indigenti extremè, non obligatur, nam nomine indigente accepit, & indigens est qui ad modum prædictum restituere tenetur ad pinguem veniens fortunam.

De duobus dubijs circa præceptum Eleemosinæ.

CAPVT XXXVIII.

CVm constet iam Eleemosinam esse in præcepto, dubium est, an illud præceptum sit obligans tantùm fideles, scil. Christianos. Ad quod dico, non solùm obligare fideles, sed etiam infideles omnes. Est enim non solum diuinum præceptum, sed simile naturale sicut præceptum, honorandi parentes, non furandi, non mœchandi, quæ quidem obligant omnes, vt habet Cyp. sermo. de Eleemosinis. Vnde peccat mortaliter paganus & infidelis qui non subuenit extremæ aut graui necessitati proximi, vt superiùs est dictum. Et non solùm non subueniendo alteri pagano, sed etiam non subueniendo fideli, sicut fidelis peccat non subueniendo, etiam infideli. Naturale enim est, vt vnusquisque his qui suæ speciei sunt, in necessitate succurrat; nisi aliquando ratio aliud postulet, vt superiùs diximus.

Aliud dubium est, an præceptum Ecclesiæ magis obliget Ecclesiasticas personas respectu bonorum Ecclesiæ, quàm seculares, aut & Ecclesiasticas respectu bonorum quæ non ab Ecclesia, sed aliunde habent. Pollunt enim habere bona aliqua ex patrimonio, vel alio modo conquisita, & non Ecclesiæ beneficio, & in his perinde habentur, ac sæculares. Ad hoc dubium Caiet. 2. q. 87. ar. 1. & 185. ar. 7. tenet, quòd tenentur de sibi superfluis ad vitam, & status decentiam facere eleemosinam, non solum ex misericordia, sed ex iustitia; vt si non faciant, ad restituendum teneantur. Putat enim Caiet. quòd non sunt horum bonorum Ecclesiæ Domini, sed dispensatores, & subiato sibi sufficienti, reliquum est pauperum. Soto verò lib. 10. de iustitia, quæst. 4. ar. 3. tenet contrarium. Dicit enim quòd illius portionis quæ sibi ex donatione obue-

Digitized by Google

obuenerit, est verè dominus, sicut domini tēporales sunt domini suorum bonorum, & peccant non faciendo eleemosinam, sicut & alij, & in iisdem casibus, quamuis magis teneantur succurrere, quàm sæculares, quia patres pauperum sunt. vt habetur 12. q. 1. per totum. Et ita tenendum est, vt satis ostendimus in Instructione: dicit autem vnum Tabiena, verb. restitutio. §. 19. quòd quamuis dispensator sit talium bonorum, tamen nomine eleemosinæ, potest suis consanguineis donare, si indigent, & maritare neptes, etiam filias illegitimas, potestque non solùm pro ratione conditionis ipsorum absolutè illis dispensare, sed etiam debita ratione sui status. Nam maior est conditio ipsorum ob dignitatem consanguinei. Neptes enim Pontificum, Cardinalium, & similiū, pluribus indigent ad decentiam status, sed hoc profectò securiùs dici potest, tenendo tales personas esse dominos talium bonorum. Debent tamen in hoc vitari scandala, & superfluitates, & priùs necessitates grauiores aliorum suppleri, vt statim dicemus.

Quo ordine sit Eleemosina facienda.

CAPVT XXXIX.

QVamuis difficile sit, ordinem vniuersalem & certum faciēdi & distribuēdi eleemosinas constituere, vt omnes Doctores fatentur, tamen aliqua notitia ex sequētibus conciusionibus haberi potest.

Quarum prima est, Maiori seu grauiori necessitati priùs est succurrendum, quàm minus graui, in quocunque subiecto ea sit. In hoc omnes conueniunt: quamuis enim consanguineis, amicis, benefactoribus, notis, & aliis sit eroganda tamen priùs indigentiori est eroganda, quicunque sit ille. Vnde, si necessitas alieni est extrema, & consanguinei est communis, aut grauis, priùs extraneo danda est eleemosina. Similiter, si illa est grauis, & hæc est communis. Hinc sequitur, quòd personæ Ecclesiasticæ, qui volunt suos nepotes ditare, & sæculares qui volunt augere suos status, non possunt cum graues in

Digitized by Google

Rep. sint necessitates, & indigentiæ, quibus priùs satisfacere tenentur.

Secunda conclusio, existente æquali necessitate, & indigentia, priùs homo sibimet quam aliis prouidere debet. In hoc etiam omnes conueniunt Vbi aduerte, cum aliquis est in necessitate extrema vel graui, & alij in simili, nec ipse sibi & aliis potest prouidere, tunc debet sibi, sed non semper ad id tenetur. Aliquando enim potiùs aliis, aliquando licet ei, & est consiliũ consulere aliis: aliquando verò est peccatum, sed potiùs debet sibi. Tenetur quidem aliis, cùm id vergit in beneficium commune. Vt enim superiùs diximus, cùm est persona publica, ex qua salus communitatis pendet, tunc tenetur quilibet particularis, illi potiùs quàm sibi in necessitate extrema aut graui succurrere. Cum vero non esset ita vtilis persona, tamen vtilis aut vir bonus aliquis, aut amicus, aut pater, aut filius, aut multùm coniunctus, tunc esset consilium, his potiùs quàm sibi consulere Cùm verò ipse esset publica persona, & multum vtilis reipub. & ille alius non, tunc tenetur sibi p tiùs prouidere. Tamen circa hanc conclusionẽ, duo dubia breuia existunt.

Alterum est, an homo potiùs sibi in extrema necessitate, quàm creditori suo in eadem necessitate existente succurrere teneatur, ex his quæ ei debet. Ad quod dubium Scot. 4. distinct. 15. q. 2. respondet, quòd si priùs incidit in extremam necessitatem, quàm creditor, non tenetur ei dare, tamen si simul inciderunt, aut creditor priùs, tunc tenetur ei dare. Nauar. cap. 17. num 70. dicit, quòd si res quam habet, est in specie reddenda, nempè quia erat commodatò aut depositò accepta, tunc tenetur reddere potiùs quàm sibi. Si vero non est res in eadem specie reddenda, non tenetur. Sed melius habet Caiet. ver. restitutio, & Tabiena eod. verbo §. 4. & Sotus lib. 4. de iustitia, quæst. 7. ar. 1. quòd non tenetur dare creditori, sed potius sibi succurrere potest. Omnes tamen conueniunt, quòd nulli licèt etiam existenti in graui necessitate sumere ab alio in eadem necessitate existente, imò nec licet accipere, quamuis sit persona publica, & cui alter tenetur dare.

Alterum dubium est, an sicut licet se ipsum anteponere creditori, in extrema necessitate, ita etiam liceat anteponere parentes, vt potiùs succurrere debeat parentibus, an creditori? Tabiena v. restitu-

Digitized by Google

restitutio § 4. dicit, succurrendum potiùs creditori. Soto verò loco allegato tenet, quòd liceret dare parentibus, relicto creditore. Imò etiam filios & vxorem, non tamen fratres, licet anteponere creditori. Et sine dubio de parentibus est sententia S. Tho. quæst. 31. artic. 3. vbi dicit, obligationem parentum vincere omnem obligationem aliam. Et ita credo, imò non solum quod Soto dicit, sed etiam de fratribus, & his qui in primo gradu sunt. Vide lib. 5. instruct. cap. 24. vbi contrarium diximus, quia totum est probabile, sed modò hoc probab. lius videtur.

Tertia conclusio, parentibus, potius quàm filiis in eadem necessitate, est succurrendum. v. g. Laborat pater alicuius extrema necessitate: laborat suus filius, neque potest nisi alteri prouidere, potiùs patri, & matri succurrendum est, quam proprio filio. In hoc omnes conueniunt, & S. Thomas 2. 2. quæst. 31. ar. 3. Aduerte tamen, quòd si ordinem charitatis spectes, potiùs homo debet amare proprios filios, imò & vxorem, quàm parentes, vt author est S. Tho. 2. 2. quæst. 28 Et ratio est, quia plus est sibi cõiunctus filius, cùm sit de propria substantia, & vxor, quæ est vna caro secum, quam parentes, à quibus procedit. Ordo autem charitatis incipit à coniunctionibus. At verò non sic est ordo eleemosinæ, quæ cùm sit beneficium quoddam & retributio, plus respicit debitum, & quia parentibus plus debemus, quàm filiis, hinc est, quòd plus illis est eroganda eleemosina quàm filiis, & vxori.

Quarta conclusio est, in æquali necessitate iste ordo communiter est seruandus, vt primum locum consanguinei, secundum his quorum nobis est cura, tertium benefactores, quartum amici, quintum noti, sextum extranei obtineant. Hoc intellige cæteris paribus, nam tam vtilis potest esse extraneus Reipub. vt præponendus sit consanguineo, & tam amicus, vt præponendus sit minimo benefactori.

In singulis autem ordinibus obseruanda est, quinta conclusio, meliores & vtiliores reipu. sunt præponendi in necessitate æquali: v. g. inter æquales consanguineos præponendus est melior & studiosior reip. & vtilior. Similiter & inter amicos, & inter alios singulorum ordinum. Per has conclusiones mediocris potest haberi notitia ordinis erogandi eleemosinas.

Digitized by Google

Quanta debeat esse Eleemosyna.

CAPVT XL.

OMnes conueniunt abundantem eleemosinam esse faciendam. Tamen aduerte, aliquam eleemosinam dici abundantem ex duplici parte, ex parte accipientis, & ex parte dantis. Ex parte quidem accipientis dicitur duplex abundans.

Vno modo quando supplet omnem necessitatem indigentis, vt qui indiget centum, si accipiat centum abundanter accipit.

Altero modo, cùm non solùm supplet necessitatem sed superfluit. Plus enim accipit, quàm indiget.

De hac ergo abundantia; ex parte accipientis dico primò, Quisque tenetur abundanter dare, vt sufficiat toti necessitati cùm extrema aut grauis est, & ipse potest esse sine periculo æqualis aut maioris indigentiæ propriæ. Quando igitur laborat quis extrema aut graui, tenetur qui potest liberare eum à graui seu ab extrema. Verum est, quòd si essent multi, qui vni vellent conferre, tunc sufficeret singulis dare quantum sufficit, vt vnà cum aliis succurratur necessitati indigentis.

Dico secundò, in communibus necessitatibus, bonum est abundanter dare, non tamen est obligatorium: satis est dare partem aliquam ad subleuandam necessitatem indigentium, præsertim cùm alij etiam simili modo eleemosinam faciunt.

Tertiò dico, dare abundanter ita vt superfluum sit, potest & benè & malè fieri. Benè quidem, si bona intentione datur, vt indigens non solùm sibi sed aliis habeat, vel is ita habeat, ea quibus commodè viuat. Malè fit, si cognoscitur indigens abuti superfluo, in ludis, vel aliis vitiis, & ad hoc ei detur, aut cùm datur ad ostentionem, & vanam gloriam, aut cùm alteri negatur necessarium, dum alteri ministratur superfluum, aut cùm tale superfluum perit, & fit prodigalitas quædam. Et huiusmodi peccata ex se venialia sunt, nisi cùm constaret indigentem mortale aliquid committere ob huiusmodi superfluum. Est etiam eleemosina abundans ex parte dantis, cùm multum datur. Hoc autem

Digitized by Google

tem multum non tam est considerandum in se, quàm habita ratione facultatis ipsius dantis. Aliquando enim qui minùs dat, plùs dat & abundantiùs quia minùs habet, & plus est sibi illud paucum, quàm duiti illud multum. Et sic dicta est illa vidua, Lucæ 21. abundantiùs dedisse, cùm tamen in se paucum dedisset. Hoc autem modo abundanter dare, laudabile est & meritorium, dummodo homo non incurrat, seu contrahat indigentiam tantam, vt familiæ suæ commodè succurrere non possit. Debet enim homo primo loco se & suos constituere in necessitate æquali.

De vtilitate Eleemosynæ.

CAPVT XLI.

PLena est scriptura vtilitate eleemosinæ, tres tamen sunt præcipuæ ipsius vtilitates.

Prima quidem, quòd eleemosina, est meritoria gloriæ & gratiæ augmenti, si fiat ab homine existente in gratia, & propter Deum. Aduerte tamen, quòd duplici ex parte crescit eleemosina, & vna est magis altera meritoria. Vno nomine ratione charitatis. Quæ enim maiori charitate fit, magis est meritoria. Vnde, si quis dat vnum scutum tali affectu, vt si haberet cētum, daret, habet meritum ac si daret centum. Si quis etiam magna deuotione & feruore charitatis, dat vnum Iulium, magis meretur, quàm, qui cum minori deuotione daret etiam Iulium. Crescit etiam altero modo ex parte rei, seu operis ipsius. Vnde, si duo habeant æqualem charitatis feruorem, tamen vnus dat plus, alter minùs, magis meretur ille, quàm hic. Debet tamen considerari quantitas ista eleemosinæ datæ per proportionem vtriusque. Aliquando enim plùs dat qui minùs dat, vt diximus, quia pauperior est.

Est autem altera vtilitas eleemosinæ, quòd est satisfactoria pro pœnis peccatorum dimissorum. Et hoc est quod in Scriptura dicitur, *Peccata tua eleemosinis redime*. Multum enim pœnæ in hoc mundo, aut in Purgatorio soluendæ, remittitur

Digitized by Google

per eleemosinam in gratia factam. Non solùm autem valet ad satisfactionem pro propriis peccatis, sed & pro peccatis aliorum, siue in Purgatorio, siue in hoc mundo sint, & sunt in gratia pro quibus talis offertur.

Tertia vtilitas est, quòd est imperatoria. Consequitur enim multa beneficia à Deo, & qui petit obtinet, qui facit eleemosinam, iuxta illud Math. 5. *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Immò, si est in mortali peccato, est magna dispolitio ad obtinendum à Deo, vt per gratiam disponatur ad contritionem, qua consequatur peccati remissionem.

De solicitudine, seu inquietudine mentis, & quid sit.

CAPVT XLII.

ALtera filia auaritiæ, est solicitudo, seu inquietudo mentis, de qua tractat S. Tho. 2. 2. q. 55. ar. 6. & Ant. 2. p. tit. 1. ca. 25. Potest autē sic describi: Est vehemēs applicatio mētis, cum timore coniuncta. In qua descriptione tres sunt partes.

Prima est, *applicatio mentis*. Applicare autem mentem, nihil aliud est, quàm per mentem operari, intelligendo, cogitando, volendo: sicut applicare manum ad scribendum, est ipsum scribere.

Secunda pars est, *vehemens*. Non enim quælibet applicatio mentis dicitur solicitudo, sed quæ est intensa & fortis.

Adhuc hoc non sufficit, nam vehemens applicatio mentis si aliud non adsit, dicitur studium. Sed tertia pars est necessaria, putà, *cum timore coniuncta*. Cùm applicamus mentem, ad cogitandum & volendum aliquid, & timemus de consequutione, tunc dicimur solicitari. Vnde, qui applicat mentem ad volendum scribere lectionem, & timet, quòd non poterit assequi, dicitur solicitus. Ista solicitudo est causa diligentiæ, & velocitatis ad operandum: vnde Isidor. hoc vocabulū, solicitus dicit deriuari à duobus, solers, & citus, quasi diligenter motus ad operandum. Est etiam ista solicitudo, causa cuiusdam inquietudinis & interioris, & exterioris, ob id Caietan. 2. 2. quæst. 47. art. 9. aliunde trahit

de trahit vocabuli originem, à solum & citus, quasi loco motus, quia, qui est solicitus, nescit in vno manere loco. Quamuis hæc deriuatio non sit multum exacta, cùm illud o, in vocabulo solicitus sit natura longum, in illo verò vocabulo, solum, quod significat, tertiam, sit breue. Est etiam causa, ista solicitudo, vt homo intra se sit cogitabundus, nec externa aduertit, ob id forsan deriuatur vocabulum à solus, & citus, quasi solus seu solitarius agat intra se. Quicquid sit, habemus quid sit solicitudo & effectus ipsius.

Quomodo solicitudo sit peccatum.

CAPVT XLIII.

SOlicitudo, vt diffinita est, de se, nec bona, nec mala est, sed & potest esse studiosa, & vitiosa. Studiosa est, quando est de re bona, & debitis circunstantiis, quando, & quomodo, & fine quo oportet. Vnde in scripturis exigitur solicitudo ista, tum in his quæ sunt ad Deum, ad Rom. 12. *Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes:* tum in his quæ sunt ad se, Deuter. 4. *Custodi teipsum, & animam tuam solicitè:* tum in his, quæ sunt ad proximum, ad Ephes. 4. *Solicits seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Vitiosa est aliquando solicitudo, imino & mortale peccatum, & veniale peccatum. In cuius declarationem aliqua sunt aduertenda dicta.

Primum est, solicitudo de re mala est mala, & quidem si res ipsa de qua solicitamur, est mortalis, ipsa solicitudo est mortalis, si verò venialis, etiam venialis erit solicitudo: verbi gratia, est aliquis solicitus de occidendo inimico, de obtinenda vxore aliena, de rapienda re alterius, est peccatum mortale. Est aliquis solicitus de prodigalitate quadam in conuiuio facienda, de mendaciis iocosis fingendis, de rebus inutilibus sibi, est veniale peccatum.

Secundum est, solicitudo de re temporali, constituendo finem vltimum in ipsa, est etiam peccatum mortale. Hoc est S. Thom. loco citato. Tunc autem aliquis ponit finem vltimum

Digitized by Google

in re aliqua temporali, quando est paratus potiùs mortaliter peccare, quàm omittere rem. Qui sic ergo est affectus pecuniis & diuitiis, & hoc modo solicitus est de ipsis acquirendis, vel conseruandis, mortaliter peccat.

Tertium est, qui ex solicitudine dimittit id quod tenetur facere, mortaliter peccat, vt dicit S. Thomas, si tenebatur facere illud sub præcepto: si verò aliter, venialiter peccat, vt qui præmia solicitudine omittit audire sacrum in die festo, confiteri & communicare quando tenetur, mortaliter peccat, qui verò pro solicitudine, non vacat orationi, aut non attentè, vt decet, diuina officia exercet, venialiter peccat.

Quartum est, qui timet quando timendum non est, venialiter peccat: vt qui pro solicitudine, timet se non consequuturum quod intendit, etiam positis mediis conuenientibus & sufficientibus, venialiter peccat. Est enim timor vanus.

Quintum est, qui solicitus est extra tempus proprium, quo solicitandus est, peccat ex se venialiter, vt, qui tempore Maij solicitatur de vindemia, quamuis sit prudentia respicere & solicitari de futuro, hoc tamen est quando in præsenti possumus prouidere futuro, quando verò nihil possumus prouidere in præsenti, aut non debemus, est vana solicitudo, & peccatum. Similiter peccat, qui dum est in Ecclesia, solicitus est de familia & de re, nō enim tali tempore solicitudo hæc assumi debet. Omnia enim tempus suum habent.

De proditione.

CAPVT XLIIII.

TErtia filia Auaritiæ, vt diximus, erat proditio. Hæc autem potest sic describi: Manifestatio occulti illatiua nocumenti. In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *occulti manifestatio*. Prodere enim, est manifestare id quod latebat.

Tamen non in sola manifestatione consistit ratio proditionis, vt quoddam vitium est, sed est necessaria altera pars, quòd ista manifestatio

manifestatio sit inferens nocumentum, seu apta ad inferendum nocumentum ei cuius occultum manifestatur, aut erga quem occultum manifestatur. Vnde, qui manifestat pecunias alterius latroni, vt eas capiat, dicitur ipsum prodere. Similiter, qui ciuitatem alicuius inimico tradit, dicitur etiam prodere. In vtroque autem casu est manifestatio quædam. In priori manifestatione est per verbum, in posteriori, per factum, dum viam capiendi ciuitatem, ipso facto aperit.

Fit autem ista proditio quadrupliciter.

Prima, circa personas, cum prodit quis personas, ad nocumentum ipsis inferendum, quo modo Dalila prodidit Sanſonem & Iudas Christum Dominum. Et hæc est graue mortale.

Secunda circa res immobiles, vt qui prodit castra, villas, ciuitates suorum dominorum, qui veri domini illarum sunt. Et hoc est mortale obligans ad restitutionem.

Tertia est, circa res mobiles, vt qui absconditam alterius pecuniam, vel testes latroni ostendit, vt rapiat. Et hoc est mortale etiam obligans ad restitutionem.

Quarta, circa secreta, vt qui alterius secretum aperit in eius detrimentum. Et hoc est etiam mortale, cùm res est grauis, & quam celare tenebatur. His modis committi potest proditio, tamen ad maiorem declarationem aliquot dubia in capite sequenti examinare oportet.

De quibusdam dubijs circa proditionem.

CAPVT XLV.

ALiqua occurrunt dubia circa proditionis modos.

Primum est, an si Tyrannus aliquis iniustè detineat castrum, vel ciuitatem, vel villam alterius, liceat alicui priuatæ personæ quæ sub potestate ipsius Tyranni est, & cui est commissa cura illius castri, ipsum tradere domino vero, Tyranno inscio. Ad hoc respondetur per Armill. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 22. §. 7. & dicunt aliqua.

Primum est, si qui tradit castrum, facit hoc, cupiditate pecuniæ, vel

Digitized by Google

niæ, vel odio, & inimicitia motus, vt fiat præcipuo, tunc mortaliter peccat.

Secundò, quando id facit zelo Iustitiæ, licet cum spe pecuniæ, non peccat mortaliter, si aliquæ adsint conditiones, nimirum.

Primò, vt non sequantur mortes, & occisiones hominum, in tali traditione.

Secundò, vt non sequantur grauia scandala.

Tertio, vt dominus verus nequeat alia via recuperare tale castrum. His stantibus, non esset peccatum, aliquo vero, vel omnibus deficientibus, esset peccatum, & quia ferè semper vnum horum est, ob id ratò licet este casus.

Dico quartò, quòd si quis etiam his deficientibus castrum tradat, mortaliter quidem peccat, tamen ad restitutionem non tenetur, quia non rapit alienum à verò domino. immò reddit proprio domino, licet malo & indebito modo. Cõsentit his Tabien. verb. interrogatio. §. 19. & Armill. verb. proditio. Et ita mihi videtur dicendum.

Aliud dubium est, an tyrannum qui habet obsessam ciuitatem iniustè, liceat alicui priuato per proditionem occidere, an liceat medico ipsius, aut coco, ministrare venenum occultè & interficere. Respondent idem Antoni. loco citato & præcipui doctores, quòd nullo modo licet, sed esset mortale. Nam seruare fidem, est ius naturale, quod quidem cum omnibus est seruandum. Non ergo illi sub fide data possunt occultè nocere, quamuis posset miles, vnius exercitus, duce concedente, in nocte aggredi contrarium exercitum, cuius causa iniusta est, & inuadere & occidere dormientes, quia nulla illis debetur fides, & ipsi debebant cautè agere & attendere, cùm alios inuadant. Et hoc modo licet venenum imponere fontibus, vt bibentes pereant, cùm ipsi iniustè inuadant terras aliorum, sub fide tamen data non licet occidere, sicut nec sub saluo conductu, & sic etiam non licet personæ priuatę inuadere loca & terras Turcarum, & ipsos occidere in domibus degentes, licèt infesti & inimici sint nostri. Hinc fit, quòd si in hoc prædicto casu non licet huiusmodi homines occidere tali modo, quòd etiam nulli alteri liceat consulere tale factum, aut ad id iuuare ipsum aliquo modo.

Aliud dubium est, an si quis esset deliberatus iam occidere, per proditionem talem tyrannum, liceret alteri promittere pecunias

Digitized by Google

cunias, si faciat & occidat. Antonin. respondet licere, nam hic non occidit, cùm iam ille animo decreuerit occidere, sed Armil. ver. proditio. §. 3. negat, & ita negandum est: nam consentit in peccato, & hoc sufficit ad peccandum. Adde etiam, quòd iste occidit, nam promissione pecuniæ magis confirmatur animus illius ad occidendum, adeò quòd posset forsan retardari & remoueri ab illo facto, spe tamen pecuniæ non retardabitur.

Aliud dubium est, in secretis: an liceat aperire saltem secretum alicuius Tyranni, vt si haberet ob essam ciuitatem, & vellet occultè inuadere, an liceret alicui militi suo aperire secretum. Dico, si iniustè agit, & inuadit, potest manifestari. Non enim secretum, præter sigillum confessionis, esset seruandum in damnum tertij iniustum, & præsertim communitatis, & sic habemus exemplum in scriptura, 2. Reg. 17. de illo Chusi, qui se finxit amicum Absalon, & manifestauit Dauid secretum consilium Achitophelis. Si vero iustè ageret Princeps aliquis contra alterum, tunc non liceret ipsius secretum prodere. Per hoc patet resolutio peccati eorum qui literas sigillatas alterius aperiunt. Est enim mortale, cùm res est grauis, quando verò scit res esse leuis momenti, esset veniale. Sed tamen periculosum est, nam difficilè cognoscitur huiusmodi leuitas materiæ ante apertionem, & si, non cognito, aperiuntur literæ, mortale esset nisi in aliquibus casibus.

Primus, quando qui aperit probabile cognoscit esse in damnum proprium illas conscriptas, vel in damnum tertij, præsertim communitatis alicuius.

Secundus, cùm est superior, & sic Prælati subditorum literas aperiunt.

Tertius, cùm apertio fit cum ratihabitione, quia speratur rationabiliter quòd ille cui mittuntur, id ratum habebit, & acceptabit. Hæc de proditione.

De

De fraude.

CAPVT XLVI.

QVarta filia auaritiæ, est fraus, quæ sic describi potest, Deceptio alterius opere exhibita. In qua descriptione sunt duę partes.

Altera est, *deceptio alterius.* Est autem decipere, falsam existimationem in alterius animum inducere, & ille actus qui mediante hoc fit, dicitur deceptio.

Altera pars est, *opere exhibita.* Nam deceptio aliquando fit solis verbis, & dicitur dolus seu fallacia, aliquando verò fit etiam factis, vt cùm vendo pro libra, quæ non est libra, & hæc dicitur fraus. Vtrumque autem tam dolus, quàm fraus filiæ sunt auaritiæ. Sed nunc de fraude agamus. Procedit autem fraus ex astutia, quæ est vitium contra prudentiam. In cuius gratiam aduerte, prudentiam esse quandam virtutem, qua circa bonum finem media conuenientia applicamus. Disponit enim prudentia media bona ad finẽ bonum. Cum ergo sint duo in prudentia, & finis bonus, & media bona, duplex ei vitium opponitur.

Vnum est ex parte finis cùm quis intendit finem malum, & huic media proportionata, siue bona, siue mala secundum se aptat. Et vitium hoc dicitur prudentia carnis, vt, qui intendens occidere inimicum, vel committere adulterium, media apta explicat.

Alterum est ex parte mediorum, vt, cum quis bonum aut malum finem intendens, excogitat media mala, sed apta fini, & dicitur astutia. Exemplum est in illo Villico Luc. 16. qui vt ablata villicatione, haberet vnde viueret, media, sed mala, apta excogitauit, nempe remittere debitoribus domini sui partẽ debiti, quod quidem ei non licebat: fuit in hoc astutus, quamuis illum finem fecit sibi vltimum, dum postposuit diuinum præceptum, non defraudando ipsius consequutionẽ, & fuit prudentia carnis, quia finis fuit malus. Astutia solum est in excogitandis mediis, ipsorum verò exequutio ad dolum cùm verbis, ad fraudem cùm operibus

Digitized by Google

operibus fit, pertinet. Est autem fraus ex suo genere peccatum mortale, & de facto est peccatum mortale, nisi excusetur duplici causa, aut quia materia est leuis, vt qui fraudem facit in baioco vel quatrino, aut licet sit in magna quantitate, tamen non fuit intentio defraudandi. Tunc enim cùm ignorantia interfuit, excusatio est peccati: tamen cùm primùm veritas cognita fuerit, tenetur qui fraudem commisit, reddere quod per fraudem accepit, aliter peccat mortaliter, ac si intentionem habuisset, & manet obligatus ad restituendum. Prudentia carnis, & astutia, mortale peccatum sunt, cùm circa finem vel media quæ mortalia sunt, versantur, aliter sunt venialia. De his vide Sanct. Thom. secunda secundæ quæst. 55.

De fraude in emptione ratione iniusti pretij.

CAPVT XLVII.

QVia fraus præcipuè in emptionibus & venditionibus committitur, ob id, in particulari de his aliqua tractanda sunt. Cumque multipliciter proueniat fraus in his contractibus, prima radix est ratione pretij. In cuius gratiam notandum est, iustum in pretio esse duplex.

Vnum est legitimum, & hoc est quod lege aliqua taxatum est, & diffinitum.

Alterum est naturali lege, quod nulla est taxatum, sed iuxta rei valorem. Valor autem hìc dupliciter sumitur.

Vno modo à communi existimatione bonorum mercatorum. Tantùm enim valet res, quantum communiter tali loco & tempore æstimatur, vt habetur l. pretia. ff. ad leg. Falcid.

Altero modo, cùm non est res quæ communiter vendatur arbitrio mercatorum, sed arbitrio alicuius prudentis & intelligentis, vt habet Sylvest. verbo emptio, §. 7. De vtroque isto pretio, tam legitimo, quàm naturali loquitur Arist. li. 5. Eticor. cap. 7. Est autem inter hæc duo pretia duplex discrimen.

Alterum est, quòd pretium legitimum consistit in indiui-

sibili-

Digitized by Google

sibili. Cùm enim sit taxatum lege, vnum & idem est: at naturale non sic, nam non semper communis æstimatio aut arbitrium prudentium in vno & indiuisibili prætio confirmatur, sed hi pluris, illi minoris æstimant, licèt sit in modico differentia, iuxta pretij quantitatem. Vnde solent doctores cõmuniter pretium naturale diuidere in tres partes, in rigidum, medium, & infimum. Rigidum est summum, quod in communi æstimatione vel iudicio mercatorum inuenitur, vt si vnus diceret, valet centum, alter nonaginta quinque, tertius nonagita, centum esset rigidum, infimum, quod minus æstimatur. Inter hoc vtrumque medium est. Omnia ista dicuntur pretia iusta, nec est fraus modò rigidum, modò infimum eodem loco & tempore pro re vna exigere & accipere.

Alterum discrimen est, legitimum pretium manet immobile, nec variatur per augmentum, vel diminutionem, at verò naturale variatur. Sunt enim aliquot causę quę variãt iustũ pretiũ naturale.

Prima causa est, copia vel inopia mercium. Cùm enim copia multa est mercium, tunc minuitur pretium quod ante erat iustũ, & ex copia fit iniustum, nam iustum minus est iam. Contrà verò, cùm est magna copia mercium, augetur iustum pretium. Sed hęc causa intelligitur, cùm non interuenit fraus. Nam solent mercatores duo vel tres conuenire, & facere monopolium, emendo omnes merces nundinarum, aut abscondentes eas, vt inopia appareat, vt augeatur pretium: tale autem augmentum est iniustum, & est obligatio ad restitutionem.

Altera causa, copia vel inopia emptorum. Cùm enim multi sunt emptores, tunc crescit pretium. Cùm verò pauci, minuitur, nam multitudo emptorum inopiam inducit mercium, inopia verò copiam. Ad hanc causam reducuntur aliqui casus.

Primus est, Caietan. ver. emptio. Ea quæ veneunt sub hasta, vel à proxenetis, vilius possunt emi quàm valeant communiter illa in officina mercatorum. Vnde, quod valet centum, potest emi sexaginta, & minoris, dummodò non sit fraus, nam aliqui solent nugari cęemptores, ne emant, aut imponant pretium, vt ipsi vilius emant: hoc autem non licet.

Rursus, etiam potest carius vendi, cùm emptores inter se certant augendo pretium, dummodò non sit etiam fraus, vt venditor secretò emptores supponat falsos, ad augendum pretium.

Alter

Alter casus est, Syluester verbor. emptio. §. 8. cùm aliquis mercenarius non habet aliquem qui conducat ipsum, & roget aliquem vt saltem dimidio pretio, quàm alij soleant dare, ipsum conducat, tunc licitè potest hoc fieri.

Tertia causa est, modus emendi. Viliùs enim emuntur merces quæ simul in magna quantitate emuntur, quàm quæ per partes.

De regulis fraudis ratione iniusti pretij.

CAPVT XLVIII.

COnstitutio iam, quid sit iustum pretium, oportet nunc aduertere, res esse in duplici differentia. Quædam ad vitæ necessitatem, quales sunt, quæ ad victum, vestitum, & huiusmodi spectant: quædam pertinent ad vitæ delectationem, & ornatum, vt gemmæ, pretiosi equi, statuæ, canes, accipitres, & alia huiusmodi.

Sit ergo prima conclusio. Res ad vitæ ornatum seu delectationem pertinentes, non habent pretium naturale certum, sed tantùm possunt vendi, quantum potest venditor extorquere, citra fraudem vllam. Vnde, non est iniustitia, accipere quatuor millia aureorum pro statua antiqua, pro gemma, pro alia simili re, dummodo talis sit res, qualis venditur. Ista est Soto libro sexto de iustit. quæst. 2. artic. tertio in fine.

Secunda conclusio, Excedere iustum pretium, siue legitimum, siue naturale, scienter, est mortale, obligans ad restitutionem, cùm est notabilis excessus, & hoc tam in venditione quàm in emptione. Vnde, qui viliùs iusto emit, aut qui cariùs iusto vendit, peccant, & obligantur restituere. Aduerte tamen, quòd non semper in exteriori foro compelletur venditor vel emptor reddere quod accepit, sed cùm est iniustitia infrà aut supra medietatem iusti pretij, putà, qui emit quatuor quod valet decem, aut qui vendit sexdecim, quod valebat decem, tunc enim rescinditur iste contractus iuxta

Digitized by Google

ciuili C. de rescinden. vendit l. 2. & cap. cùm dilecti, & cap. cùm causa, de emptio. & venditio. Qui autem vendit supra medietatem, tenetur in foro externo reddere acceptum superfluum, vel suam rem accipere. & manet optio apud ipsum. Cum verò res est empta infra medietatem, optio est emptoris, aut reddere rem, aut æquandi pretium iustum, vt habet Siluest. verb. emptio §. 9. In foro verò conscientiæ semper tenetur homo, quamuis fraus non sit tanta, ad restitutionem, vt docet D. Tho. 2. 2. quæst. 77. art. 1. & Innocent. cap. in ciuitat. de vsuris, & Panorm. in cap. plerique, de imminut. Eccl. & Soto lib. 6. art. 1. contra aliquos, qui dixerunt non peccare, cùm quis defraudat præter istam legis taxationem, aut saltem, non teneri ad restitutionem. Sed hoc falsum est, & contra rei naturam. Leges enim ad lites vitandas tantùm id permittunt, nec rescindunt contractum, nisi modo prædicto.

Tertia conclusio, qui vendit, potest supra iustum pretium rei, exigere damnum emergens in vendendo, non tamen potest vendere vtilitatem, quam qui emit accipit supra rei valorem. Ista etiam sunt S. Tho. 2. 2. quæst. 1. art. 1. Explico, Petrus habet domum valentem centum, rogatus ab alio, vt vendat eam sibi, ipse non vult; tamen precibus victus vendit, tamen quia sibi erat multùm commoda, & detrimentum patitur ex venditione, potest exigere totum damnum, admonito tamen emptore de hoc. At verò si nullum damnum patitur, tamen domus est multum vtilis emptori, non potest vltra iustum pretium exigere aliquid ratione ipsius vtilitatis. Ratio vtriusque est, quia damnum est suum, vtilitas alterius. Nullus autem vendere potest, nisi quod suum est.

De fraude ratione rei venditæ.

CAPVT XLIX.

Secunda radix, vnde oritur fraus in emptione seu venditione, est ratione ipsius rei venditæ, cum res ipsa vitium aliquod habet, & venditur, ac si non haberet. In cuius gratiam aduerte,

aduerte, esse triplex vitium in re aliqua venditæ.

Vnum est, in substantia, dum quod non est, venditur pro eo quod est. Vt quod non est aurum, pro auro, quod non est argentum, pro argento, quod non est gemma, pro gemma.

Alterum est, in quantitate, vt quod non est tantum, vendere pro tanto, non libram pro libra, non modium pro modio, non cadum pro cado.

Tertium est, in qualitate, vt quod non est tale pro tali venditur, equus cæcus pro non cæco, mancus pro non manco, vinum limphatum pro puro, latinum pro græco, & sic de aliis. Horum trium vitiorum eadem est ratio. Quæ enim de vno, de alijs etiam dici possunt. Ad cognoscendas autem fraudes ratione rei vitiosæ, aliquot sunt notandæ conclusiones.

Prima est, rem vitiosam vendere tanto pretio quanto si non haberet vitium, peccatum est obligans ad restitutionem, & mortale, si materia non est leuis, & scienter fit. In hac omnes Doctores conueniunt. Vendere ergo equum habentem vitium, vel mancum, centum aureis, quos tantum valeret, si vitium non haberet, iniustitia est.

Secunda conclusio, vitium rei manifestum non tenetur venditor manifestare. Vnde, potest iuste vendere rem vitiosam, dummodò non excedat pretium, accipiendo tantum ac si non esset vitiosa, licet emptor non aduertat esse vitiosam, vt, aliquis habet equum monoculum, potest vendere pretio iusto, quod valet cum illo defectu, quamuis sciat emptorem non aduertisse esse monoculum. Ita est S. Thom. 2. 2. quæst. 77. articul. 3. tamen contrarium tenet Panorm. cap. iniustum, de rerum permutat. & Conrad. quæst 54. de contractibus. Dicunt enim, cum venditor videt emptorem ignorare vitium, debet eum admonere, licet manifestum sit. Sed mihi in hac parte videtur distinguendum. Aut enim emptor poterat aduertere, & ex negligentia non aduertit, aut non poterat aduertere, quia impotens erat, nimirum cæcus aut inexpertus, quia ignorat quis sit defectus. Si modo priori non aduertat, puto non esse iniustitiam vendere, nec obligari ad restitutionem, facta rei venditione, sed solùm ex charitate, &, si vitium est in magnum detrimentum emptoris, erit mortale contra charitatem.

Digitized by Google

aliter erit veniale. Modo verò posteriori tenetur de iniustitia, ac si vitium esset occultum: vt dicemus statim.

Tertia conclusio. Quando vitium est occultum, non licet pretium iustum accipere, quantum cum vitio valet, sed est manifestandum in tribus casibus.

Primus, quando illud vitium est in damnum emptoris, verbi gratia, vendit aliquis equum militi cum vitio occulto, quod periculosum est in bello: tale vitium est manifestandum, quia est in damnum emptoris, qui pro bello emit equum. Similiter, vendit quis vnum quod scit parùm duraturum, volenti emere ad conseruandum, tenetur manifestare, neque sufficit iustum petere pretium.

Secundò, cùm res erit inutilis emptori, verbi gratia, Pharmacopola vendit scammoneam, quæ licèt non nocebit, tamen non erit vllius vsus infirmo. Vendit autem pro alio vtili quod petit emptor, iniustè facit, quamuis pretium rei iustum exigat.

Tertiò, cùm cognoscit probabiliter venditor, emptorem emere ad reuendendum. Tunc debet manifestare vitium, nam vendet emptor ille rem tanto pretio, ac si non haberet vitium. His casibus occultum vitium est manifestandum: aliàs, est mortale peccatum ex genere suo obligans ad restitutionem.

Aduerte tamen vnum, ex Sancto Thoma, loco citato, quòd non sat est, vitium manifestare in genere & in vniuersum. Aliquando enim astuti homines vendentes equum habentem aliquod occultum vitium dicere solent: omne vitium habet, est cæcus, est claudus, est talis & talis, & numerant verum defectum. Hoc autem non sufficit, nam virtualiter negant vitium occultum, dum affirmant vitium, quod videt emptor non esse. Debet ergo vitium clarè, & distinctè aperire.

Quarta conclusio. Quando nullum horum trium est, & causa rationabilis existit, nullumque mendacium intercedit, licet vendere rem iusto pretio, non detecto vitio occulto. Ista est Soto libr. 6. quæst. 3. articul. 2. & deducit eam ex Sanct. Thoma. verbi gratia, est aliquis qui iusto pretio non potest vendere vinum, vel propter iniquitatem, vel propter emptorum malitiam, qui conueniunt inter se, vt pauci emant, ad remittendum pretium, vel propter aliam causam rationabilem, tunc iste potest minuere mensuram, aut parum aquæ miscere, & vendere

vendere pro puro, ac pro completa mensura, iustum exigendo pretium; dummodò non dicat mendacium. Quòd si dicat non erit permitiosum, nec mortale, nec obligans ad restitutionem. Similiter, aliquis habet sericum Granatense, quod verè æquat bonitatem alterius serici. Tunc, si non potest vendere iusto pretio, licet pro eo serico quod petitur vendere, non tamen mentiendo, vt diximus. Eodem modo, licet aliquando latinum pro græco vendere, & alias similiter merces. Aduerte tamen, quòd non licèt hac intentione merces emere, vt vendantur pro aliis, sed emptas licet sic vendere tali causa rationabili existente.

Quinta conclusio: Emptor tenetur manifestare venditori ignoranti rem venditam, valorem ipsius: verbi gratia, rusticus vendit gemmam magni valoris, vili pretio & ignorantia, emptor cognoscens tenetur ei veritatem aperire, & dare valoris iustum pretium, aliàs peccat, & obligatur ad restitutionem. Non tamen est eadem ratio de eo qui emit vineam alterius, in qua scit esse magnum thesaurum, & non manifestat, donec emat, & possideat ipsum. Hic enim licitè id facit, nec tenetur manifestare, vt habet Sanctus Thomas, 2. 2. quæst. 66. artic. 2. ad secundum & Syluester verbor. inuentum patag. 2. & Soto libr. 6. quæst. 3. artic. 2. Et ratio est, quia, cum venditur vinea, vel emitur, sola planities est quæ venditur, cùm his quæ supra sunt, non autem ea quæ subtus sunt. Vnde pretium iustum inde est sumendum, non ab his quæ sub terra occulta sunt. Et quamuis ista sententia nonnihil habeat difficultatis, tamen teneri securè potest, propter authoritatem doctorum.

De fraude ratione modi vendendi.

CAPVT L.

TErtia radix vnde fraus oritur, est ex modo vendendi, vel emendi, putà cùm res emitur, vel venditur credito, aut numerata pecunia. Ad quarum fraudum manifestationem, sunt tres regulæ, seu conclusiones notandæ.

Digitized by Google

Prima est licet vendere rem summo pretio, quo numerata pecunia, vel anticipata non venderetur. Explico, diximus superiùs esse tria pretia iusta naturalia vsus rei, summum, medium, infimum. Dico ergo, quòd potest venditor exigere summum pretium, cùm creditò vendit, quod non exigeret, si numerata pecunia venderet. Rursus, licet emptori emere vilissimo, & infimo, & iusto pretio, cùm anticipata pecunia emit, cùm tamen res ista emeretur medio, vel summo pretio, si non esset talis anticipatio. In hac conclusione omnes conueniunt.

Secunda conclusio, Non licet supra totum iustum precium, vendere rem, quia creditò venditur, nec licet emere infra infimum pretium, quia anticipata pecunia emitur. In hac etiam omnes conueniunt, exemplum sint nobis duo abusus communes.

Alter est mercatorum, qui solent in fine nundinarum, cùm res minùs valet propter inopiam emptorum, vendere suas merces creditò, exigendo precium quod valebat in medio nundinarum tempore, quod propter emptorum copiam multò maius erat: hoc iniquum est, & obligatur venditor restituere, nec excusatur quia ipsa merces tanti stant nec lucrantur quicquam, quia vt bene dicit Soto libr. 6. quæst. 4. art. 1. merces huic periculo ex se sunt expositæ, vt & minus, & plus valeant, & aliquando perdat, aliquando lucretur mercator, neque semper debent vendi tanti, vel pluris, quanti stant venditori ipsi.

Alter abusus est quorundam, qui videntes rusticos, & laboratores, terras, & vineas suas colere ex inopia, subministrant pecunias, emendo anticipata solutione minoris quàm creditò res suo tempore valituras, & sic emunt frumentum, vinum, & alia huiusmodi. Quod quidem nullo modo licet, sed est vsura pallíata, obligans ad restitutionem.

Tertia conclusio, Res tanti debet vendi, aut emi, quanti valet aut valitura probabiliter creditur tempore quo res ipsa traditur: hæc conclusio est radix præcedentium, & per eam multorum casuum solutio habetur. Explico, aliquando non traditur simul res & rei pretium, sed prius vnum alterò, tunc *pretium* iustum sumendum est à tempore quo traditur res, vt valeat tantū, quantum probabiliter valitura creditur, tempore illo. Ex hoc patet solutio huius casus: Aliquis in mense Ianuarij cùm modius

dius frumenti valet, verbi gratia, tria scuta, emit frumenta tantidem mense Augusto. Si creditur probabiliter quod tantum valebit tunc, tribus scutis pretio taxato, & siue res minus, vel plus, tunc valet, nihil refert, sat est, quòd empta est probabili pretio, tunc futuro, licet sit minus præsenti. Ita decidituir ille casus, capitulo nauiganti, de vsur.

Alius casus est; Multi mercatores vehunt frumentum in nauibus ad aliquam ciuitatem, in qua valet modius sex aureis, accedente tamen tanta copia valebit tribus, tunc si vnus mercatorum hoc præuidens, præcurrat, & citiùs præueniat, & vendat tanto pretio antequàm alij venientes sint in causa diminutionis, licitè id potest facere, nec admonere tenetur. Vendit enim frumentum pretio, tunc existenti, cùm res traditur. De futuro enim, non tenetur curare. Ita habet Sanctus Thomas secunda secundæ quæstio. 77. articul. 3. ad 4.

Hoc etiam modo soluitur alius tertius casus. Si quis Princeps vellet taxare & moderari mercium pretia post tres dies, diuulgatur pretium, potest aliquis mercator hoc sciens, vendere merces maiori pretio tunc currenti ante illam taxationem, nec admonere futuri, non tamen liceret ei, qui mandatum habet à Principe, tali tempore pretium taxæ differre, donec suas merces vendat.

Soluitur etiam quartus casus. Aliquis vendit merces, soluendas post sex menses, quæ quidem, cùm futura est solutio magis valebunt, quàm modò, cum traduntur, non licet huic vendere pretio futuro, sed præsenti. Hoc tamen intelligitur quando ille alias non erat seruaturus suas merces, vsque ad illud tempus, nam si seruaturus erat, & precibus emptoris cogitur vendere, potest exigere pretium probabile futurum, & partiri, licet postea minus valeat.

Et sic intelligendus est casus, capituli nauiganti de Vsur. vbi videtur absolutè ille casus concedi, sed limitandus est, iuxta capitulum in ciuitate, de vsuris, quando merces erant seruandæ, & ita tenet Soto libr. 6. quæstione 4. articul. 2. quamuis Caieta. secunda secundæ, quæstione 78. articulo

Digitized by Google

primo, distinctionem metaphisicam imaginetur, quæ parùm aut nihil ad res morales has facit. Soto enim loco citato, limitat prædictam regulam, limitatione bona & notanda, sunt enim aliquot merces quæ non possunt vendi, nisi credito, alias enim non posset iustum percipi pretium, vt fit in serico apud Florentinos. Vehitur enim magna copia serici. Quod si venderetur soluta pecunia, viliqs iusto venderetur propter paucitatem emptorum, solet vendi creditò aliis mercatoribus, donec ipsi reuendant, & habeant vnde soluant, in his pretium potest exigi à tempore solutionis pecuniarum. Quando enim probabiliter creditur, tunc merces valituras, potest exigi, siue tunc plus, siue minus valeant. Rursus, sunt merces quæ aliter vendi aut emi nequeunt, nisi anticipata solutione, quales, merces lanarum. Non enim aliter mercatores possunt eas habere, nisi anticipando solutionem, qua pastores possint pascere oues, & expensas suas facere. In his pretium iustum est sumendum à tempore solutionis, non à tempore quo lanæ traduntur. Hoc tamen non licet in aliis mercibus, nisi in his quæ aliter contractari nequeunt.

De quibusdam dubijs.

CAPVT LI.

DVbium vnum occurrit, an liceat, cùm res creditò venditur infra iustum precium, exigere lucrum cessans ratione pecuniæ numeratæ. Est mercator vendens suas merces, quæ valent centum, si venderet numerata pecunia, & poneret negotiationi centum hæc, & lucraretur plura, an liceat exigere ab emptore illa centum quæ merces valent, & lucrum cessans. Antoni. secunda parte, titul. capit. 8. §. 2. omnino negat, sed putat esse vsuram. Soto lib. 6. quæst. 4. articul. 1. dubitat, tamen inclinat in partem Antoni. At Ricard. & Caietanus, quos ipse citat, tenent licitum esse. Mihi videtur, cum distinctione procedendum. Aut enim venditor sponte vendit sua, aut rogatus ab emptore, cum

cùm aliàs ipse habeat emptores qui emant numerata pecunia, modo priori non licet, posteriori vero licitum est. Nam tunc videtur iam damnum emergens, vt superius diximus, potest exigi.

Aliud dubium est, an liceat supra istud pretium, exigere aliquid ab emptore, ratione periculi, quo exponuntur merces cum credito venduntur, certior enim habetur pecunia præsens, quàm futura. Medina, cod. de restitutione, quæst. 38. tenet licitum esse. Conrad. verò quæstio. 59. de contract. & Soto, loco citato, negant. Concedunt quidem posse exigi aliquid ratione expensarum, quando timentur dictæ expensæ probabiliter futuræ, vt qui vendit homini solito non soluere, quin potius coram Iudice sæpè compareat potest vltra pretium mercium aliquid exigere ratione periculi probabilis expensarum, tamen propter nudum periculum, quod in ipso credito est, non licet. Hoc mihi videtur securius, & tenendum, nam aliàs aperiretur porta ad vsuras. Posset enim tunc in omni mutuo aliquid exigi ratione periculi talis, & tunc vsura suum consequitur intentum.

De emptione cum pacto retrouendendi.

CAPVT LII.

QVarta radix, vnde oritur fraus in emptione & venditione, est, cùm res non simpliciter venditur, aut emitur, putà, cùm sic venditur, quòd obligatur emptor, quoties suam accipiat pecuniam, itetum reuendere rem venditori, & hic contractus dicitur emptio seu venditio cum pacto retrouendendi, & licitus est ex se, & solet etiam apponi conditio, vt nisi intra sex, vel tot annos vēditor redimat, sit emptoris omnino. Et hoc etiam licitum est. Res autem sic empta, minus valet, quàm cùm emitur simpliciter, & sine pacto. Nam emitur res cum tali onere, quamuis minus sit istud onus, cùm apponitur prædicta conditio,

Digitized by Google

vt redimatur intra tot annos, aliàs redimi non possit. Ad iustitiam huius contractus duo exiguntur.

Vnum est, vt qui emit, intentionem habeat emendi, nam aliàs esset vsura & mutuum virtuale cum lucro. Nam accipit capitale, postea & lucrum rei emptæ, & maximè cognoscitur intentio emendi, cùm ob necessitatem fit. Aliqui etenim volentes vllius emere, quia non aliter possunt, tali vtuntur contractu. Hic autem in immobilibus fit rebus, vt domibus, vineis, &c.

Alterum est, vt cùm reuenditio fit, non plùs accipiatur à venditore, quàm fuit quod ei datum fuit. His stantibus duobus, non est fraus in huiusmodi contractu.

De negotiatione.

CAPVT. LIII.

NEgotiatione quædam emptio est. Est enim emptio ad reuenditionem rei inuariatæ ordinata. Emere enim ad reuendendum est negotiari, non quocumque modo. Nam aliqui emunt rem, sed non vt emunt, venduut, sed mutando rem. vt qui emit ferrum, & vendit clauos, emit lignum & vendit scamna. Hoc autem non est negotiari; sed vendere rem, & ipsam sic manentem vendere, vt qui emunt vinum, frumentum, mel, vt iterum vendant. Negotiatio necessaria est in republica. Non enim omnes regiones abundant omnibus, sed in quibusdam hæc, in aliis illa reperiuntur: vnde conueniens fuit, esse homines, qui ab vno loco in locum alium transportarent rem eam, quæ ibi esse non potuit, nisi per negotiationem. Potest autem fieri illicita negotiatio multis modis.

Primò, ratione finis. Negotiatio enim propter solum lucrum, turpis est, vt habet Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 77. articulo quarto. Lucrum enim, nisi in finem bonum ordinetur, ex se bonum non est. Negotiari ergo propter ipsum solum, & non propter sustenta-

Digitized by Google

sustentationem familiæ, vel alium bonum finem, peccatum est ex se veniale.

Secundò, ratione personarum. Non enim clericis licet negotiari, vt habetur distin. 88. per totam.

Tertiò, ratione eorum, cum quibus negotium fit. Est etenim mortale peccatum, & excommunicatio in cœna Domini, vendere Turcis & fidei inimicis, arma, ferrum, pulueres, ligna, & alia huiusmodi, quæ ab bella necessaria sunt.

Quartò, ratione temporis. Non enim in diebus festis negotiandum est, vt habetur cap. 1. de feriis.

Quintò, ratione loci. Non enim in templis, & locis sacris negotiandum est, quod Dominus significauit, cùm ementes & vendentes flagello eiecit à templo. Ita habetur cap. decet, de immunit. Ecclesiarum in 6. Vnde si essent nundinæ & aliæ negotiationes tumultuariæ, essent mortale in templo negotiari, alias esset veniale.

Sextò, est illicita negotiatio quando fit in communitatis detrimentum, solent enim aliqui ex frumento necessario ad communitatis vsum, aut ex vino, vel oleo, aut aliis, emere ad conseruandum, vt alio tempore vendant. Vnde in causa sunt, vt sit eorum inopia, neque inueniant pauperes, vnde emant ad sui sustentationem. & sic mirum in modum augentur pretia. Talis negotiatio est pessima, & nociua Reipublicæ, essentque huiusmodi homines relegandi. Quando verò esset magna abundantia, vt etiam abundaret post satisfactionem cuiusque necessitatis, posset tunc talis negotiatio licita esse, aut quando aliquis ex propriis terris illa colligeret, liceret seruare in aliud tempus. Similiter, etiam licitum est emere ab his qui necessitate aliqua vendunt, nec habent facilè emptores ad iterum reuendendum, vt Romæ faciunt ludæi, & in aliis locis multi faciunt, ementes libros & vestes veteres, & alia huiusmodi.

Septimò, potest esse negotiatio illicita in pretio. Quamuis enim liceat illis negotiatoribus plus exigere pro mercibus, quàm sibi in aliis locis vel temporibus steterint, ratione modi vendendi, quia per minutum venduntur, vel ratione laborum, & expensarum, tamen non licet immoderatum exigere pretium, supra id quod tali loco communis æstima-

Digitized by Google

æstimatio recipit, nec excusantur aliquando, quòd ipsis sibi tanti merces steterint, nam vt supra diximus, his periculis exposita debet esse negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles & imprudenter expensæ, & harum ratio non habenda est in augēdo pretium. Vide de negotiatione Soto lib. 6. quæst. 2. artic. 2. & Summistas verbo negotiatio. Atque hæc satis dicta sint de fraude.

De Mendacio.

CAPVT LIIII.

ALiæ tres filiæ auaritiæ supersunt, nempe periurium, fallacia, mendacium. De periurio autem diximus satis, in octauo præcepto libr. 5. Instruct. Fallacia autem est fraus in verbo, vt diximus superius, & ferè eadem quæ de fraude dicenda sunt. Cùm enim est in damnum notabile proximi, mortale est. Secùs est veniale plurimum. De mendacio autem, nunc pauca dicenda sunt, nempe quid mendacium, quotuplex, & quale peccatum. Mendacium potest sic describi: Verbum falsum cum intentione fallendi. In primis dicitur *verbum*, nam mendacium propriè est peccatum oris, & per verbum non solum vocem sed scripturam, quę loco vocis datur, intelligimus

Rursus dicitur *falsum*, vbi nota, quòd verbum dupliciter potest dici falsum.

Vno modo quando aliter per ipsum enunciatur res quàm ipsa sit in se, vt si quis dicat, Papa non est Romæ, falsum dicit verbum, nam non enunciat rem, vt est, cùm verè sit Papa Romæ.

Altero modo dicitur falsum, cum aliter enunciatur res quàm homo qui profert verbum in suo corde existimat: vt, si ego putans Romæ esse Papam, dicam Papa non est Romæ, dico falsum. Et aduerte, quòd aliquando stat dicere falsum modo prioti, & non hoc posteriori. Si enim ego putans Papam non esse Romę, cùm tamen sit, dicam: Papa non est Romæ, dicam falsum modo priori non posteriori. Non enim est mendacium dicere quod non ita est, sed dicere aliter quam homo putat, siue sit,

siue non

Digitized by Google

siue non sit ita in re. Ob id dicitur mentiri, quasi contra mentem ire.

Tertium verbum est, *cum intentione fallendi:* Qui enim aliter quàm sentit proloquitur, alterum fallit, & fallere intendit Non etenim sic profert, nisi vt diuersam opinionem in animo alterius generet, hoc autem est fallere.

Est autem mendacium triplex, perniciosum, officiosum iocosum.

Pernitiosum est, quod est in damnum & detrimentum alicuius.

Officiosum, quod potiùs est in vtilitatem alicuius.

Iocosum, quod nec in detrimentum, nec vtilitatem alicuius est.

Dico ego primò, omne mendacium vniuersaliter loquendo, est peccatum, ipsum etiam officiosum, quod videtur mendacium minus culpabile, adhuc est peccatum.

Dico secundò, omne etiam mendacium, si cum iuramento fiat, est peccatum mortale. Est enim periurium, quod in quacũqꝫ materia est mortale.

Dico tertiò, pernicioſum mendacium ex genere suo, est mortale, & de facto etiam est mortale, nisi excusetur leuitate materiæ. Cum enim est leue detrimentum, fit veniale: aut etiam nisi excusetur indeliberatione, quando enim homo non fuit plenè compos sui in mendacio tali proferendo, etiam est veniale.

Dico quartò mendacia officiosa & iocosa esse venialia, si sunt sine iuramento.

De Luxuriæ filiabus.

CAPVT LV.

QVia in libro 5. instructionis supra sextum præceptum multa diximus de luxuria, ob id supercedendum huic tractatui censemus: solùm dicam de filiabus ipsius quas illic præ-

Digitized by Google

æstimatio recipit, nec excusantur aliquando, quòd ipsis sibi tanti merces steterint, nam vt suprà diximus, his periculis exposita debet esse negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles & imprudenter expensæ, & harum ratio non habenda est in augēdo pretium. Vide de negotiatione Soto lib. 6. quæst. 2. artic. 2. & Summistas verbo negotiatio. Atque hæc satis dicta sint de fraude.

De Mendacio.

CAPVT LIIII.

ALiæ tres filiæ auaritiæ supersunt, nempe periurium, fallacia, mendacium. De periurio autem diximus satis, in octauo præcepto libr. 5. Instruct. Fallacia autem est fraus in verbo, vt diximus superius, & ferè eadem quæ de fraude dicenda sunt. Cùm enim est in damnum notabile proximi, mortale est. Secùs est veniale plurimum. De mendacio autem, nunc pauca dicenda sunt, nempe quid mendacium, quotuplex, & quale peccatum. Mendacium potest sic describi: Verbum falsum cum intentione fallendi. In primis dicitur *verbum*, nam mendacium propriè est peccatum oris, & per verbum non solum vocem sed scripturam, quę loco vocis datur, intelligimus

Rursus dicitur *falsum*, vbi nota, quòd verbum dupliciter potest dici falsum.

Vno modo quando aliter per ipsum enunciatur res quàm ipsa sit in se, vt si quis dicat, Papa non est Romæ, falsum dicit verbum, nam non enunciat rem, vt est, cùm verè sit Papa Romæ.

Altero modo dicitur falsum, cum aliter enunciatur res quàm homo qui profert verbum in suo corde existimat: vt, si ego putans Romæ esse Papam, dicam Papa non est Romæ, dico falsum. Et aduerte, quòd aliquando stat dicere falsum modo priori, & non hoc posteriori. Si enim ego putans Papam non esse Romę, cùm tamen sit, dicam: Papa non est Romæ, dicam falsum modo priori non posteriori. Non enim est mendacium dicere quod non ita est, sed dicere aliter quam homo putat, siue sit, siue non

sue non sit ita in re. Ob id dicitur mentiri, quasi contra mentem ire.

Tertium verbum est, *cum intentione fallendi:* Qui enim aliter quàm sentit proloquitur, alterum fallit, & fallere intendit Non etenim sic profert, nisi vt diuersam opinionem in animo alterius generet, hoc autem est fallere.

Est autem mendacium triplex, pernicioſum, officioſum iocoſum.

Pernitioſum est, quod est in damnum & detrimentum alicuius.

Officioſum, quod potiùs est in vtilitatem alicuius.

Iocoſum, quod nec in detrimentum, nec vtilitatem alicuius est.

Dico ego primò, omne mendacium vniuerſaliter loquendo, est peccatum, ipſum etiam officioſum, quod videtur mendacium minus culpabile, adhuc est peccatum.

Dico ſecundò, omne etiam mendacium, ſi cum iuramento fiat, est peccatum mortale. Est enim periurium, quod in quacũqꝫ materia est mortale.

Dico tertiò, pernicioſum mendacium ex genere ſuo, est mortale, & de facto etiam est mortale, niſi excuſetur leuitate materiæ. Cum enim est leue detrimentum, fit veniale: aut etiam niſi excuſetur indeliberatione, quando enim homo non fuit plenè compos ſui in mendacio tali proferendo, etiam est veniale.

Dico quartò mendacia officioſa & iocoſa eſſe venialia, ſi ſunt ſine iuramento.

De Luxuria filiabus.

CAPVT LV.

QVia in libro 5. inſtructionis ſupra ſextum præceptum multa diximus de luxuria, ob id ſupercedendum huic tractatui cenſemus: ſolùm dicam de filiabus ipſius quas illic præ-

Digitized by Google

æstimatio recipit, nec excusantur aliquando, quòd ipsis sibi tanti merces steterint, nam vt suprà diximus, his periculis exposita debet esse negotiatio. Aliquando etiam fiunt inutiles & imprudenter expensæ, & harum ratio non habenda est in augēdo pretium. Vide de negotiatione Soto lib. 6. quæst. 2. artic. 2. & Summistas verbo negotiatio. Atque hæc satis dicta sint de fraude.

De Mendacio.

CAPVT LIIII.

ALiæ tres filiæ auaritiæ supersunt, nempe periurium, fallacia, mendacium. De periurio autem diximus satis, in octauo præcepto libr. 5. Instruct. Fallacia autem est fraus in verbo, vt diximus superius, & ferè eadem quæ de fraude dicenda sunt. Cùm enim est in damnum notabile proximi, mortale est. Secùs est veniale plurimum. De mendacio autem, nunc pauca dicenda sunt, nempe quid mendacium, quotuplex, & quale peccatum. Mendacium potest sic describi: Verbum falsum cum intentione fallendi. In primis dicitur *verbum*, nam mendacium propriè est peccatum oris, & per verbum non solum vocem sed scripturam, quę loco vocis datur, intelligimus

Rursus dicitur *falsum*, vbi nota, quòd verbum dupliciter potest dici falsum.

Vno modo quando aliter per ipsum enunciatur res quàm ipsa sit in se, vt si quis dicat, Papa non est Romæ, falsum dicit verbum, nam non enunciat rem, vt est, cùm verè sit Papa Romæ.

Altero modo dicitur falsum, cum aliter enunciatur res quàm homo qui profert verbum in suo corde existimat: vt, si ego putans Romæ esse Papam, dicam Papa non est Romæ, dico falsum. Et aduerte, quòd aliquando stat dicere falsum modo prioti, & non hoc posteriori. Si enim ego putans Papam non esse Romę, cùm tamen sit, dicam: Papa non est Romæ, dicam falsum modo priori non posteriori. Non enim est mendacium dicere quod non ita est, sed dicere aliter quam homo putat, siue sit, siue non

siue non sit ita in re. Ob id dicitur mentiri, quasi contra mentem ire.

Tertium verbum est, *cum intentione fallendi:* Qui enim aliter quàm sentit proloquitur, alterum fallit, & fallere intendit Non etenim sic profert, nisi vt diuersam opinionem in animo alterius generet, hoc autem est fallere.

Est autem mendacium triplex, perniciosum, officiosum iocosum.

Pernitiosum est, quod est in damnum & detrimentum alicuius.

Officiosum, quod potiùs est in vtilitatem alicuius.

Iocosum, quod nec in detrimentum, nec vtilitatem alicuius est.

Dico ego primò, omne mendacium vniuersaliter loquendo, est peccatum, ipsum etiam officiosum, quod videtur mendacium minus culpabile, adhuc est peccatum.

Dico secundò, omne etiam mendacium, si cum iuramento fiat, est peccatum mortale. Est enim periurium, quod in quacũqr materia est mortale.

Dico tertiò, pernicioſum mendacium ex genere suo, est mortale, & de facto etiam est mortale, nisi excusetur leuitate materiæ. Cum enim est leue detrimentum, fit veniale: aut etiam nisi excusetur indeliberatione, quando enim homo non fuit plenè compos sui in mendacio tali proferendo, etiam est veniale.

Dico quartò mendacia officiosa & iocosa esse venialia, si sunt sine iuramento.

De Luxuriæ filiabus.

CAPVT LV.

QVia in libro 5. instructionis supra sextum præceptum multa diximus de luxuria, ob id supercedendum huic tractatui censemus: solùm dicam de filiabus ipsius quas illic præ-

Digitized by Google

illic prætermissimus, de quibus vide Sanct. Thom. secundâ secundæ quæstio. 115. articul. 5. & Greg. lib. 31. moralium, hæ autem sunt octo, nimirum, cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, amor huius mundi, horror futuri sæculi.

Pro quarum intelligentia aduerte, primò animam nostram, quamuis vna sit, habere varias potentias, tam cognoscitiuas, quibus cognoscit, quàm appetitiuas, quibus appetit, maximè autem hæ in duas diuiduntur partes, & in potentias superiores, putà intellectum & voluntatem, & inferiores, putà sensus corporis tam interiores, quàm exteriores, & appetitus hos sensus consequentes. Cùm autem omnes hæ in vnica fundentur, seu ab vna moueantur anima, fit vt dum intensè vna potentia operatur erga suum obiectum, altera aut nullo modo, aut remissè operetur erga suum. Hoc experientia ostendit: Auditu enim multùm occupato in audiendo, visus vix videt quæ sunt ante se: Similiter sensu interiori occupato in imaginando, sensus exterior nullo modo aut remissè sensit. Hoc etiam fit respectu potentiarum superiorum. Cum enim istæ occupatæ sint, inferiores parum sunt suis obiectis intentæ, & quando est contrà, his multùm erga res corporeas intentis, superiores turbantur, & vix erga sua operantur.

Aduerte secundò quantò potentia magis delectatur in obiecto, tantò intentiùs & fortiùs operatur erga ipsum, & è contrà, aliæ potentiæ remisse operantur & rapiuntur ab illa. Cùm igitur inter omnes corporeas delectationes, primum locum obtineat carnalis & luxuriosa delectatio, hinc est, quòd ipsa facit partem sensitiuam & corpoream fortissimè, & intensissimè intentam in tali obiecto, vnde delectatio procedit, parte hac multum occupata in suo obiecto. Consequens est, vt superiores potentiæ perturbentur, & ratio remissior fiat, & debilis in operando, ex eo quòd capitur & absorbetur ab inferiori parte. In hac ergo turbatione rationis, & remissione, consistunt filiæ luxuriæ. Est enim duplex potentia superior, intellectus, & voluntas. Intellectus autem ipse quatuor habet actus.

Primus est, simplex consideratio, qua apprehendit finem bonum

bonum, & secundum rationem.

Alter est, consilium, quo disquirit media, quibus consequendus est finis.

Tertius est, iudicium, quo iudicat de vnoquoque quale sit.

Quartus est imperium, quo voluntati ea quæ facienda sunt, proponit, vt ipsa præcipiat potentiis executiuis, vt faciant. Omnes hi quatuor actus turbantur ex ipso raptu potentiarum inferiorum.

Intellectus enim fit ineptus ad considerationem finis boni, dum rapitur ad cogitanda quæ carnis delectationem faciunt, & hæc est cœcitas mentis.

Rursus fit ineptus ad consultandum de mediis ad finem bonum, & hæc est præcipitatio, qua homo non curat vti consilio, in bonis, ex mentis occupatione in carnalibus.

Rursus remittitur iudicium, & examen rei, dum non curat, quale sit quod faciat, & hæc est inconsideratio.

Rursus fit debilissimus homo ad exequenda bona apprehensa & cognita, nec vires in eo habent bona proposita, qua aliquando proponit facienda: & hæc est inconstantia. Omnes hæ, filiæ, sunt contra quatuor præcipuos actus prudentiæ enumeratos. Vnde benè dixit Aristote. 6. Ethic. quòd intemperantia destruit prudentiam. Est enim præcipua intemperantia, luxuria. Hinc sequitur quam pernitiosum est hoc vitium hominibus contemplatiuis, rectoribus, gubernatoribus, Regibus, Principibus, iudicibus, litteratis, & his qui maximè prudentia vtuntur & intellectu.

Ex parte etiam voluntatis, sunt aliæ filiæ. In voluntate enim sunt duo actus. Est volitio, qua homo vult bonum finem, & volitio qua vult media ad talem finem. Hæc etiam duo turbantur.

Nam rapitur voluntas ad volendum quod sensus vult, & peruertitur finis bonus, & hinc insurgit amor sui, dum homo quæ sibi delectabilia sunt vult.

Et consequenter est odium Dei, id est, quædam auersio animi a Deo, quæ, si perueniat ad consensum plenum, vt odio habeatur Deus, est mortalissimum peccatum.

Rursus rapitur etiam voluntas erga media, vt ea velit quæ ad propriam delectationem carnis ordinantur, & hinc insurgit amor sæculi, & mundi huius.

Et futuri

Et futuri horoi quo ei displicet futura vita, dum vellet permanere in mundo, in quo delectationes suas habet. Atque si hi actus, plenus consensus voluntatis sint, sunt mortalia. Si verò imperfecti quidam actus, & indeliberati, venialia. Priora verò circa intellectum tunc sunt mortalia, aut quando finis vltimus in creatura ponitur, aut quando prætermittitur ex inconsideratione, aut præcipitatione, aut aliis aliquot diuinum mandatum, hęc sufficiant de his filialibus.

De ira, quid & quotuplex sit.

CAPVT LVI.

QVàrum vitium capitale est Ira: hæc autem potest sic describi. Est appetitus vindictæ. In cuius gratiam aduerte, iram non solum homini, qua parte homo est, & animam habet rationalem, conuenire, sed etiam ratione partis sensitiuæ, in qua cum animalibus aliis conuenit.

In ira ergo communi hominibus & animalibus, hæc tria reperiuntur.

Est primò, alicuius mali illati difficilis ad repellendum. Non enim animal irascitur, nisi cùm sensu percipit aliquod malum sibi illatum, vel proximè inferendum, quod non potest facilè repellere à se.

Secundò, est quidam sanguinis ebullitio & feruor, circa cor. Cùm enim congregantur spiritus vitales in corde, ad adiutorium ipsius animalis, contra malum illatum, sanguis, aduentu spirituum calidorum, feruet & ebullit.

Tertiò, est quidem appetitus seu potius appetitio inferendi malum ei à quo est sibi malum illicitum: & hoc quidem, ad releuandum malum illatum. Et hoc tertium proprie est ira. Obiid, definita est, appetitus esse vindictæ. hæc ira est irrationabilis, quæ quidem contingit homini in parte sensitiua, aliquando ipso nolente & contradicente. *Altera*

ira est

ira est, soli homini propria, quę in parte rationabili, putà, in voluntate, accidit, & in hac duo concurrunt.

Alterum ex parte intellectus, putà, perceptio alicuius mali, & iniuriæ illatæ.

Alterum ex parte voluntatis, putà, volitio repellendi tale malum, & inferendum malum ei à quo malum sibi illatum est, atque hæc volitio quæ dicitur appetitus vindictæ, appetitus dicitur, id est, ira, quæ quidem plurimùm coniuncta est cum ira sensus, & motione corporis. Non enim mouetur pars superior, quin pars & inferior & sensitiua moueatur. Dicitur ira ab eundo, quasi homo per iram, extra se eat. Vnde, quiescere ab ira, dicitur in mentem redire.

Huius iræ solent tres species assignari ab Aristot. 4. Ethicor. & Damasc. libr. 2. de fide capit. 18. & Sanctus Thomas. 2. 2. quæst. 158, & ab aliis communiter. Species autem sunt hæ, ira, iracundia, & furor.

Ira dicitur appetitus vindictæ, citò insurgens, & citò etiam definens. Sunt enim homines, qui facili ex causa irascuntur vehementer, & citò sedantur, & isti dicuntur ab Arist. acuti, & inter animalia bruta, aliqua sunt similis conditionis.

Iracundia verò, est ira permanens, vnde dicitur à Damasc. mania, quasi manens, à verbo græco, μένω id est, insanio, quasi insania qua homo diu permanet in apprehẽsione mali illati, & appetitu vindictæ. Et hos vocat Aristot amaros, & inter animalia, sunt aliqua quæ huiusmodi sunt, & hęc memoria pollent. Furor verò est, quando manet quidem memoria mali illati, sed appetitus vindictę nequaquam insurgit, nisi tempore conuenienti, cùm se potest homo vindicare, & dicuntur hi ab Aristot. difficiles, & inter animalia sunt multa huiusmodi, & maximè illa quę astuta & ingeniosa sunt.

Digitized by Google

Quando ira sit peccatum.

CAPVT LVIII.

Aduertendum est, iram, quæ in parte sensitiua hominis est, ex se non esse peccatum, cùm non sit ex libertate procedens, nec etiam est meritoria, ob eandem causam. At verò, cùm consensus hominis accedit, seu ex consensu voluntatis procedit, tunc potest habere rationem boni vel mali, sicut ira rationalis.

Vnde aduertant homines cholerici, qui citò inflammantur & prorumpunt in appetitus vindictæ irrationabiles & inordinatos, quòd non peccant, saltem mortaliter, nisi cùm voluntas liberè consentit, aut cùm sunt negligentes, vt cùm possint frænare, tales appetitus, non frænant, nec cohibeant. Dixi autem iram habere rationem boni vel mali, cùm ex libera voluntate est, *quia* non semper ira est peccatum. Aliquando enim est virtus, cum secundum rationem rectam irascimur contra dæmonem à quo malum accepimus. Irascimur autem inferendo ei malum, dum in nullo ei acquiescere decernimus. Irascimur etiam contra peccatum, ipsum à nobis relegare conantes. Aliquando ira est peccatum, & hoc in quinque maximè casibus.

Primò, ex parte eius cui irascimur, cùm non est dignus illo malo, quod per iram volumus ipsi inferri.

Secundò, cùm, & si dignus sit malo, tamen non tanto.

Tertiò, cùm, etiam si tanto dignus sit, tamen præter ordinē inferri volumus, vt qui per se ipsum mortem vult inferre occisori fratris sui. Quamuis enim dignus sit, tamen non est rectus ordo talis.

Quartò, quando, etiam si omnia ista seruentur, tamen non est debitus finis. Non enim ex iustitiæ zelo, vel amore virtutis, sed potiùs ex odio personæ id volumus. His quatuor casibus, ira est mortale peccatum ex genere suo. Et verè est mortale, cùm est materia grauis, nec deest plenus rationis cōsensus. His quatuor seruatis,

seruatis, putà, quòd subiectum sit dignum, malo, & tanto, vt seruetur ordo & finis, adhuc potest esse peccatum ira, ex parte motus sensitiuæ partis, cùm est nimia perturbatio. Et hoc ex se veniale est.

De filiabus Iræ.

CAPVT. LVIII.

IRa sex habet filias, indignationem, tumorem mentis, clamorem, contumeliam, blasphemiam, seu maledictionem, & rixam. In quarum declarationem aduerte, iram tres habere status.

Primus enim consipitur interiùs tantum.

Secundus exteriùs, aliquo signo manifestatur.

Tertius ad opus pertinet, in quo vindicta consistit. Hi status significantur Matth. 5. per illa verba, *qui irascitur fratri suo, qui dixerit, Racha*, hæc enim vox, inter iectio est, iram manifestantis, *qui dixerit, fatue*. Iam enim per tale verbum, iniuria afficitur frater. Ratione horum, duas habet virtutes contrarias.

Nam ira interior opponitur mansuetudini. Hæc enim virtus frænat motus, & consitationes, & appetitus interiores ad vindictam, ne insurgant, aut immoderatè insurgant.

Rursus ira opponitur clementiæ, ratione exterioris actus. Clementia enim animum iam concitatum cohibet, ne exteriùs procedat ad vindictam. Vnde Cicero dixit, animus concitatus ad puniendum per clementiã retinetur. Qua parte ergo ira interiùs consistit; duas habet filias, indignationem, & mentis tumorem.

Indignatio est, qua homo indignum reputat sua familiaritate, & colloquio eum à quo malum accepit, & hæc mortale est in tribus casibus.

Primus, cùm in tantum procedit, vt homo paratus sit non iuuare proximum illum, etiam in his, in quibus tenetur de præcepto.

Secundus; cùm adest contemptus interior personæ.

Digitized by Google

Tertius, cùm scandalum notabile sequitur ex tali subtractione ab amicitia & conuersatione: Extra hos casus. est veniale.

Tumor mentis, est audacia quædam, qua homo insurgere audet ad vindictam sumendam, ex qua variæ cogitationes in mente sequuntur, quibus homo cogitat modum vindictæ, & iuxta peccatū quod est in vindicta, sic etiam erit in hoc tumore.

Qui parte verò ira in signo exteriore consistit, oriuntur tres filiæ.

Clamor qui est inordinata & confusa loquutio, & ex se veniale est, nisi ob scandalum fiat mortale.

Contumelia, id est, verbum iniuriosum.

Blasphemia, id est, maledictio in Deum vel proximum; de quibus dixi in instructione satis.

Qua parte autem ira est in opere, habet filiam rixam, sub qua est bellum, & vulnera, & contentiones, & alia huiusmodi. Hæc sufficiant de ira.

De gula, quid sit, & quæ eius species.

CAPVT LIX.

QVintum capitale vitium, est gula. Hæc autem sic describi potest: Est appetitus inordinatus cibi & potus. Cibus & potus ad corporis sustentationem ordinatur; quando igitur isti sumuntur propter finem finem, modo & circunstantia debitis, non est vitium, sed potiùs virtus. Quando verò aliquid horum prætermittimus, tunc inordinatio fit, & est vitium gulæ.

Hæc autem gula, vt habet Greg. 20. lib. moralium, & S. Tho. 2. 2. q. 148. quintupliciter committur.

Primò, circa substantiam cibi & potus, cùm præter modum sunt pretiosa & lauta.

Secundò, circa quantitatem, cùm quis vescitur, vel bibit supra id quod indiget.

Tertiò, circa qualitatem, cùm cibos delicatos nimis, & exquisitos quærit.

Quartò, circa ipsam delectationem gustus, cùm nimis complacet in gustus delectatione.

Quintò,

Digitized by Google

Quintò, circa tempus cùm indebito tempore sumuntur cibus & potus.

Huius gulę duę sunt species;

Altera, quæ in cibo immoderato consistit, & dicitur Comessatio & Crapula;

Altera quæ in immoderato potu, & dicitur ebrietas; de quibus meminit Paul. ad Galat 5. ponens has inter opera carnis.

Quale peccatum sit gula.

CAPVT LX.

GVla, tam quæ in cibo, quàm quæ in potu consistit, in se casibus est mortale peccatum.

Primò, quando aliquis in his ponit vltimum finem, iuxta illud Pauli, *Quorum Deus venter est*, nimirum, cùm homo nihil quærit quàm comedere & bibere, ita vt potiùs sit paratus committere quodcumque peccatum, quàm pati defectum in cibo & in potu.

Secundò quãdo ex appetitu cibi & potus, homo prætermittit id quod ex aliquo præcepto tenetur facere, vt qui diebus prohibitis vescitur carnibus, & diebus ieiunij nõ seruat ipsum, & qui vt cibis lautis & prętiosis fruatur, se facit impotentem ad debita soluenda creditoribus, aut non succurrit grauibus vel extremis necessitatibus proximorum, aut filias in debito statu non colloeat.

Tertiò cùm damnum aliquod notable corporis sibi infert, vt qui ob nimium cibum vel potum incidit in febrim, vel alteri & sic ministrat causam, & hoc si aduertenter facit, aut saltem, cùm debuisset aduertere. Nam si expartus est, sibi talem cibum, vel alteri multùm nocere, quam non aduertat, à culpa non excusatur. Quando verò damnum non est graue; tunc erit veniale, vt infirmus patiens febrim, si bibat aquàm, quam scit futuram causam alicuius augmenti, solùm venialiter peccat, sicut etiam qui ministratis.

Quartò, quando graue scandalum datur proximo; Vnde, si

Digitized by Google

alij grauiter scandalizetur ex cibi vel potus superfluitate alicuius, tenetur sub mortali cauere à tali gula, de quo scandalo dicebat Paul. se non manducaturum carnes in æternum, si sciret fratrem suum inde scandalum accepturum.

Quintò, quando cibus vel potus est contra naturam. Vnde vesci carnibus hominis aut humanum bibere sanguinem, mortale peccatum est, vt habet Caiet. 2. 2. q. 148. ar. 2. & Nauar. in summ. cap. 23. nu. 130 Esset tamen hoc licitum ob infirmitatem, vel in graui aliqua necessitate, cùm iam homo occisus inueniretur, non tamen liceret occidere propter hoc, in nullo casu. Ita limitant præfati doctores.

Sextò, quando timetur probabiliter ex nimio potu aliquod peccatum mortale, vt qui se scit multum in luxuria prodiuem, & peccare, cùm modum non seruat, tunc mortale peccatum esset gula. Si quis tamen cognosceret se nocturnam pollutionem passurum ex potu vel cibo inordinato, si non assumeretur hoc hac, & propter talem pollutionem, cibus; non esset mortale sed veniale, vt aliàs diximus in 6. præcepto. His casibus est mortale, in aliis veniale vt plurimum, est peccatum; vt communiter docent Theologi, & Summistæ, ver. gula.

De ebrietate, quale sit peccatum.

CAPVT LXI.

CIrca ebrietatem, id est, actum illum, quo quis ita potu vtitur, vt vsum rationis ad tempus perdat, sunt aliqua dicta notanda.

Primum est, quando, aliquis sciens se vsum rationis perditurum, seu in ebrietatem veaturum, adhuc potum talem sumit, mortaliter peccat. Ita habet S. Thomas 2 2. q. 150. ar. 2. quia damnum notabile sibi infert, nempe amissionem rationis.

Secundum, quando sciens alterum in eandem ebrietatem lapsurum, ei potum ministrat etiam ob eandem causam, mortaliter peccat.

Tertium, quando aliquis expertus est aliàs se vel aliũ, *quoties tanto*

Digitized by Google

tanto vel tali potu vtitur, inebriari; peccat mortaliter sumendo vel ministrando.

Quartum, quando hoc fine, nempe vt inebrietur, aliquis potum sumit, vel alteri ministrat, mortaliter peccat.

Quintum, quando ebrietas non est perfecta, sed imperfecta quę turbat aliquomodò rationē, sed non omninò, tunc est, graue veniale. In his omnes conueniunt. Sunt tamen aliquot dubiola.

Vnum est, an liceat ob sanitatem inebriari. Paucos puto casus, in quibus ebrietas ad sanitatem obtinendam necessaria sit, tamen si aliquis sit, dubitatur, an liceat talem sumere vel ministrare potum. Ang. verb. ebrietas, tenet, non licere; sed esse mortale. At Sylvest. ver. ebrietas, & Caieta. 2. 2. q. 150. ar. 2. tenent licere. Mihi videtur cum Sylvest. & Caiet. dicendum, licitum esse, ad tempus velle amittere vsum rationis, vt postea melius & diuturnius possit recuperari. Tamen id licitum erit, duabus positis conditionibus.

Prima est, vt alia via, vel medicina non possit recuperari salus.

Altera est, vt in illa ebrietate non timeatur aliquod damnum, puta, quòd ebrius blasphemet, vel aliud committat malum; Tunc enim non liceret. Alias esset licitum hoc.

Alterum dubium est, an actus mali, quos ebrius facit in ebrietate existens, sint peccata, vt si fornicetur, si occidat, vulneret, &c. Ad hoc respondent S. Tho. 2. 2. q. 150. ar. 4. Caiet. ver. ebrietas, & ibidem Sylvest. Et responsio in his consistit; Quando ebrius citra culpam suam factus est ebrius, tunc nullam contrahit culpam per quoscumque actus malos in ebrietate, tunc, factos; Quando culpabilis fuit ebrietas, si solitus erat alias inebriari, esse furiosus, & vulnerare, vel blasphemare, vel simile facere, tunc peccat, non solum ebrietatis peccatum, sed etiam alia peccata noua, quæ probabiliter timebantur in ebrietate, & tunc iste peccat quādo etiam peccat ebrietatis peccatum, siue fiat postea, siue non. Et dicit Sylvester. quòd si occidat in ebrietate, fit irregularis, quando solitus erat alias esse furiosus; vt diximus. Quando verò non erat solitus talia mala facere, nec timebantur, tunc non sunt noua peccata, sed ebrietatis peccatum fit grauius.

Aliud dubiū est, si validi sint contractus ebrij. Syl. v. ebrietas, respondet quòd non, & ita est. Vnde nec valet matrimonium,

Digitized by Google

nec alij contractus, nec qui in ludo luctantur ab ebrio, possunt lucrum retinere, sed tenentur ad restitutionem. Ebrius enim, tempore ebrietatis, reputatur vt amens.

De filiabus gulæ.

CAPVT LXII.

QVinque sunt filiæ gulę, de quibus vide S Tho. 2.2. quę. 148. puta mentis hebetudo, inepta lętitia, multiloquium, scurrilitas, & immunditia.

Mentis hebetudo, potius pœna est, quàm peccatum, fit enim ingenium habens, & ineptum ad percipiendum & iudicandum, ex nimio cibo & potu. Esset quidem peccatum, quando homo aduertenter ita fieret ineptus, vt non posset vacare his quæ præcepto tenetur facere, vt habet Angel. verb. hebetudo, vt si medicus deberet tali tempore studere pro aliqua re grauí, & infirmo necessaria, & ipse se ita repleret, vt non posset attendere. Similiter de Aduocato & Concionatore dicendum est, in his casibus vrgentibus.

Altera filia est, inepta lętitia, qua homo congaudet in his, quę nullam delectationem ex se sunt apta facere. Etiam hæc ex se veniale peccatum est, nisi sit materia mala, & quę faciat mortale.

Tertia est, multiloquium & loquacitas, quę ex se veniale est, nisi sit mixta cum contumeliis & infamiis contra proximum, vel blasphemiis contra Deum.

Quarta est, scurrilitas, nempè verba vel facta inhonesta, vel ad risum prouocătia. Et hęc si fiant causa delectationis venereę, mortale peccatum est. Si verò solùm ad risum prouocandi, veniale graue est.

Vltima est immunditia, quando is vsque ad vomitum vescitur & hæc est veniale. Quamuis enim aliquis vsque ad vomitum vescatur, vel bibat, nisi sequatur aliquod damnum notabile corporis, vel scandalum; non est mortale. Imò quamuis aduerteater hoc fiat vt euomat, vt Caiet. ver. regula, & Nauar. cap. 23. nu. 127. dicunt, contra Angel. ver. gula, qui contrarium tenet.

Dein-

Digitized by Google

De inuidia, & quid sit.

CAPVT LXIII.

SExtum capitale vitium est inuidia. Hæc autem sic describitur à S. Thom. 2. 2. quæst 36. Tristitia de alieno bono in quantum propriæ excellentiæ est diminutiuum. In qua descriptione sunt duæ partes.

Altera est, *tristitia de alieno bono.* Est enim inuidia vitium, quo bonum proximi nobis displicet, & de ipso tristamur, volentes non esse tale bonum. Non tamen quæcumque huiusmodi tristitia est inuidia, sed quæ procedit ex hac causa, & motiuo, nimirum quia nobis videtur, per bonum alterius, nostram gloriam & excellentiam minui, dum nobis æqualis, fit maior per tale bonum. Ob id additur posterior illa pars in definitione, *vt propriæ excellentiæ est diminutiuum.* Est enim inuidia inter æquales, vel eos qui ferè æquales reputantur, ob id dicitur inuidia, quasi non videre. Inuidus enim non vult alterius videre bonum, nec ipsum inuidiosum coram se, ne bonum quod displicet, videret. Aduertendum autem est, quod multipliciter contingit aliquem tristari de bono alterius.

Primò quidem, quia aliquod malum inde prouenturum putat, vt qui dolet de electione alicuius in dignitatem, quia sibi mors vel damnum aliquod inde proueniet, & hæc tristitia est affectus, seu effectus timoris.

Secundò, tristari potest aliquis de alterius bono, quia ipse caret eo, vt, quia videt hominem doctum, tristatur de illo bono, non quia in altero sit, sed quia ipse eo caret, & hæc tristitia est æmulatio.

Tertiò, tristari potest de bono alterius, quia eum tali bono indignum iudicat, vt qui tristatur de malorum prosperitate temporali, quia indigni sunt. Et hæc est indignatio. De quib. vide Arist. 2. Rhetor.

Quartò, potest tristari, quia malum illi vult. Quando enim volumus alicui malũ, bonũ eius nobis displicet, & hoc est odium.

Quintò, potest tristari de bono alterius, vt propriæ excellentiæ

Digitized by Google

est diminutiuum, & hæc tristitia inuidia est, vti diximus.

Sextò, potest tristari, quia illi maius bonum volumus, vt tristantur boni de bono temporali malorum, quando illi occasionem ad peccatum futuram vident, & hęc tristitia ex charitate est.

Septimò, potest esse huiusmodi tristitia ex iustitia, vt qui dolet de beneficio collato indigno, quia iniustè datum est, & hæc ex zelo est. Cum ergo multis modis accidat tristari de bono alicuius, vno tantùm contingit inuidia; ob id in diffinitione duæ partes positæ sunt, prior communis est aliis præter inuidiam, posterior autem propria est ipsius.

Quale peccatum sit tristitia ex timore.

CAPVT LXIIII.

NOn solùm de tristitia, quæ inuidia est, sed de aliis etiam oportet considerare, qualiter se habeant. Illa ergo tristitia de bono alterius, quia inde malum timemus, quod ad timorem pertinet, aliquando est peccatum, aliquando non, ob id sunt notanda tria dicta.

Primùm est, quando timemus malum iniustè inferendum ab alio ob bonum ipsi collatum, & nobis certum est, tale malum prouenturum, iustum est tristari, vt, eligitur in iudicem homo, qui committit iniustitias multas. Et mihi probabile est, commissurum esse, licet mihi tristari de tali potestate ei data. Ratio & signum huius est, quòd si ego haberem potestatem priuandi tali potestate illum, in tali casu liceret. Licitum ergo est, tristari de bono alicuius, quo licitè possemus eum priuare, si in nobis esset potestas, ob illam causam propter quam tristamur, vt dicit Caie. 2. 2. quæst. 36. ar. 2.

Secundò, quando malum quod timemus, iustè ab illo inferendum est, tunc tristari de bono, malum est. Eligitur in iudicem homo rectus, qui vitia exterminabit, & castigabit malos iusta pœna, si quis ob timorem tristetur de potestate illi concessa, malè faceret. Quamuis enim liceat timere ipsum malum, non tamen licitum est, ob timorem hunc displicere & tristari de bono illius, sicut

sicut neque liceret ob id, priuare illum tali bono. Huiusmodi autem tristitia, si esset ex consensu voluntatis pleno, & esset de magno bono, esset peccatum mortale, sicut iniuria, vt dicemus.

Tertiò quando malum timemus, iniustè quidem inferendum, tamen non est nobis certum, tale malum prouenturum, sed leui suspicione colligimus; tunc talis tristitia est mala, sicut esset malum etiam in tali casu priuare illum tali bono. Per hæc possumus iudicare in aliis multis casibus similiter.

De æmulatione.

CAPVT LXV.

AEmulatio est tristitia de bono alterius, quatenus nos eo priuati sumus, vti diximus. De hac autem tria etiam dicta sunt notanda.

Primum est, cùm bona quæ æmulamur, sunt spiritualia, & ad animæ salutem pertinentia, talis æmulatio sancta est, & licita, video hominem pœnitentem, deuotum, religiosum, contristor ex tali bono, non quia in illo sit, sed quia in me non est. Hoc licet, imò laudatur à Paulo 1. Cor. 12. *æmulamini charismata meliora.* 1. Cor. 14. *sectamini charitatem, æmulamini spiritualia.*

Secundum, quando bona de quibus tristamur, sunt temporalia, si nobis sunt proportionata, licitum est tristari, sicut etiam licitum esset desiderare talia, v. g. aliquis non habet, quò possit familiam sustinere, videt alios sibi æquales habere tristatur de hoc, quia simili sustentatione priuatur, bonum hoc est.

Tertiò, quando bona sunt temporalia, sed homini tali improportionata, tunc tristari bonum non est, sicut neque desiderare, vt, si mediocris homo tristetur, quia non est Rex, quia non est Papa, & hoc veniale est ex se. Quando autem appetuntur in malum finem temporalia, tunc tristitia omnis mala est, & tantū peccatum, quantum est desiderium talium bonorum ob illum finē.

Indignatio autem est, qua tristamur de bono alicuius, quia indignus est tali bono, & hoc locum habet in temporalib. Et attende, quòd non loquimur, quando ista indignatio est contra iustitiā, & qui dolet ob hoc, dolet quia iniustitia cōmittitur, de hoc enim

enim dicemus pòst; sed de eo, qui dolet, quia videt huiusmodi temporalia collata in hominibus indignis, & non ob alium finem dolet. Huiusmodi indignatio, vt dicit S. Tho. & Caiet. loco citato, si non aliud habet quàm quod dictum est, mala est, & ex se veniale; nam cùm id de quo dolet, nec sit malum culpę, nec pœnæ, videtur quodammodo arguere Deum, & dolere, quasi iniustitia sit exparte datoris. Est ergo mala talis indignatio, & si prorumpat in id quod Deum arguat, quòd iniustus sit, & malè distribuat, est grauissimum mortale peccatum, & blasphemia. Hęc indignatio Psal. 36. reprehenditur, *Desine ab ira, inquit, & dereliuque furorem.* Si autem talis indignatio sit, quia mali abuuntur bonis, vel alio bono fine, iam ad aliam tristitiam pertinet hoc, vt dicemus.

De odio, inuidia, & tristitia bona.

CAPVT LXVI.

TRistitia quæ ex odio procedit, iudicanda est ex ipso odio. Cùm n. malum alicui volumus, propter ipsum subiectum & personam, quæ inimica est nobis, tunc peccatum est; &, si malum est graue & odium ex libera voluntate, mortale est, secùs veniale. Simili modo se habet huiusmodi tristitia, quæ si de bono graui & ex libertate sit, mortale est, secùs autem, veniale. Inuidia autem secundum S. Tho. & omnes Doctores, ex genere suo mortale est, & de facto est mort. si duę adsint cõditiones.

Vna est, cùm est voluntatis consensus. Sæpè enim solùm est quidam motus in parte sensitiua, aut voluntate, sed subitus & ferè naturalis; quo homo tristatur de bono æqualis, & tunc, ad summum est veniale, nam mortale exigit voluntatis plenum consensum.

Altera est, quòd bonum de quo tristamur, sit graue. Cùm enim leue est, vt pueris solis accidit, qui in leuibus solent sociis inuidere; veniale peccatum est. Reliquæ duæ tristitię quæ ex charitate & iustitia sunt, bonæ sunt. Licet tristari de sanitate alicuius, quia occasio est illi peccandi mortaliter. In quo casu, licet illi ma-

Digitized by Google

illi malum velle, & infirmitatem ob bonum maius. Licet etiam tristari, quia dignitates dantur indignis, & violatur iustitia. Licet tristari, quia viuunt Hæresiarchæ & aliorum corruptores, & licet illis mortem desiderare, ne alios inficerent, ne aliis tantum malum inferrent. Ex his multorum casuum resolutio patet.

De filiabus Inuidia.

CAPVT LXVII.

QVinque filiæ inuidæ assignantur, odium, susurratio, detractatio, gaudium in aduersis proximi, & afflictio in prosperis.

Odium est, quo alicui malum volumus, ob malum ipsius, & non ob aliquod bonum eius vel alterius, & hoc peccatum est, de quo diximus in lib. 4. instructionis.

Susurratio est, qua famam auferimus in occulto.

Detractio verò, qua in manifesto; & de his diximus in lib. 5.

Gaudium in aduersis proximi, peccatum est; &, si malum proximi, de quo gaudemus, graue est, & gaudium sit ex rationis consensu, mortale est.

Afflictio in prosperis, est tristitia de bonis proximi. Inuidus enim duas habet tristitias.

Altera est de bono proximi, prout peripsum videtur, propriam minui excellentiam, & hæc est ipsa inuidia.

Altera est consequens. Nam inuidus vellet nihil boni accidere inuidioso, & bonum eius impedire conatur, saltem desiderio. Quando ergo ei tale bonum euenit, quia contra inuidi voluntatem euenit, affligitur, & tristatur. Et hæc tristitia, est filia inuidiæ, vt habet S. Tho. loco citato. Et est peccatum eo modo, quo gaudium in aduersis. Hęc satis sint de inuidia.

De acedia quid sit.

CAPVT LXVIII.

VLtimum capitule vitium, acedia est. De qua primùm percipere oportet, quid sit. Potest autem sic describi: tristitia de bono

Digitized by Google

de bono spirituali, vt ad ipsum hominem attinet.

In cuius declarationem aduerte; bonum spirituale vocari hominis beatitudinem, quæ in fruitione Dei consistit; & ea bona, quæ ad ipsam consequendam ordinantur, vt charitatem, virtutum opera, diuina præcepta, sacramenta, & alia huiusmodi. Hæc bona tripliciter possunt considerari.

Vno modo, vt à Deo procedunt vt ab omnium bonorum principio & authore.

Alio modo, vt in proximis nostris sunt.

Tertio, vt ad nos ipsos etiam pertinent. Aduerte rursus, quòd cùm per charitatem non solùm diligamus Deum, sed etiã proximum, & nos ipsos; & charitatis sit, gaudere de bono illius quem charitate diligimus fit vt charitas inclinet nos ad gaudendum de huiusmodi bonis, secundum illam triplicem considerationem.

Primò quidem vt à Deo sunt, qui enim diligit Deum, gaudet de bono opere ab ipso Deo procedente, quatenus eius potentia, & bonitas, iustitia, sapientiaque manifestantur. Similiter, qui diligit proximum, gaudet de bono spirituali ipsius, quatenus per ipsum bene se habet & disponitur ad suum finẽ consequendum, vel quia iam ipsum est consequutus. Qui etiam diligit se propter Deum, gaudet consequenter de tali bono spirituali, quod ad ipsum pertinet, & gaudet se ad Deum ipsum ordinari per tale bonum, propter quem scilicèt Deum, diligit semetipsum. Aduerte rursus, iuxta triplicem eandem boni spiritualis considerationem, quòd triplex potest esse tristitia in homine de tali bono, & vna quæque est contra charitatem, vel qua diligendus est Deus, vel qua diligẽdus est proximus, vel qua ipse se debet diligere propter Deum.

Prima tristitia est, qua homo contristatur de bono spirituali, vt à Deo est, quasi nolens ipsius manifestationem & gloriam. Et ista tristitia est pessima, & nascitur ex odio Dei, quod est grauissimum peccatum, & maximè in damnatis repetitur.

Secunda tristitia est, qua homo tristatur de tali spirituali bono, vt est in proximo, quasi nolens ipsum proximum tali bono præditum. Et hæc est graue peccatum, & dicitur inuidentia gratiæ fraternæ; & est vnum ex peccatis contra spiritum sanctum, quæ dicuntur non remitti, quia difficilè remittuntur, taliſque inuidentia, ex genere suo, est mortale peccatum; &, si adsit consensus

rationis

rationis & grauitas materiæ de facto, est mortale.

Tertia tristitia est, qua homini displicet bonum spirituale, quæ parte ad ipsum pertinet, quasi nolens & fastidiens se capacem talis boni, & se ad id ordinari. Tristatur enim de beatitudine, de diuinis præceptis, de sacramentis, de bonis aliis spiritualibus, quasi volens ne ad ipsum pertinerent. Hæc tristitia dicitur acedia qua homo velut nauseam habet rerum spiritualium, & nascitur præsertim ex duplici capite.

Vno quidem, ex nimio affectu, quem homo habet rerum temporalium, & huius mundi delectatione.

Altero, ex terrore laborum & studiorum, quibus spiritualia bona sunt consequenda. Et hoc secundum ex priori nascitur. Nã per prius perditur gustus spiritualium. Gustu deperdito, statim res laboriosa fit, vt in his qui vescuntur cibis multùm saporẽ habentibus. Acedia autem nomen est græcum; ἀκηδία, enim dicitur sine labore aut sine cura. Nam κῆδος, græcè curam vel laborem significat; vnde Latinè dicitur accedia illo, η, mutato in, ε, longum. Aliqui putant esse nomen latinum deriuatum ab acidus a, um, id est frigidus; quia sicut frigida non facilè mouentur, ita acedioſus ex nimia tristitia torpescit. Hæc enim nomina ab effectu sumuntur, sed meliùs puto dici quod diximus, esse græcum. Vide S. Thom. 2. 2. quæst. 35.

Quale peccatum sit acedia.

CAPVT LXIX.

ACedia, vt habet S. Thom. loco citato, ex genere suo est mortale peccatum, cùm sit contra charitatem, vt superiùs declarauimus. De hac dicitur 2. Cor. 7. *Tristitia huius seculi mortem operatur*, sit tamen veniale dupliciter.

Vno modo, quando non accedit plenus rationis consensus, sed sistit solùm in parte sensitiua, aut in ratione imperfecta. Suboriuntur enim aliquando quidam metus, & tristitiæ internæ, quibus homo plenum non adhibet consensum; tunc in his non est mortale, sed ad summum, veniale peccatum.

Altero

Digitized by Google

Altero modo, quando, & si ratio consentiat, tamen materia est leuis, tunc autem dicitur materia leuis, quando homo non verè tristatur de bono spirituali, secundum se, sed de eo, ratione alicuius circunstantiæ loci, & temporis; vt qui contristatur de ieiunio, quia tali die obseruandum est, qui tristatur de concione quæ tali tempore fit, tamen absolutè non contristatur de his, quasi nolens esse concionem, esse ieiunium, & alia huiusmodi, frequenter in his, est tantùm veniale. Quando vero acedia est de ipso bono spirituali absolutè, & ex rationis consensu, tunc est mortale. Solet etiam acidia esse peccatum, ratione affectuum suorũ; sed iam hoc potiùs ad filias ipsius, de quibus modo agendum est.

De filiabus acedia.

CAPVT LXX.

SEx sunt filiæ acedię, desperatio; pusillanimitas; torpor, malitia, rancor, mentis euagatio.

Desperatio quidem est, qua homo diffidit se finem consequuturum supremum. Hæc autem facilè oritur ex acedia, qua homo velut à se respuit talem finem. Est autem desperatio peccatum mortale graue, cùm ex consensu rationis pleno fit. Quando verò solùm est quidam motus imperfectus, veniale est.

Pusillanimitas est, qua homo non audet diuina consilia quæ perfectionis sunt, exequi. Et hæc veniale est ex se.

Torpor verò est, quo negligit homo se, & omittit facere quæ ex præcepto tenetur, & hic mortale est.

Malitia autem est, qua homo odio habet ipsa bona spiritualia in se, qua vellet ea non esse, aut qua etiam pœnitet hominem benè fecisse, & impleuisse quæ tenebatur facere, aut contemnit Dei beneficium, desiderando, non fuisse natum, & cognouisse Christum, dolendo &c. Et hæc est mortale.

Rancor est, quo homines qui inducunt ad spiritualia, vt religiosi, concionatores, & alij huiusmodi, sunt ei fastidio, & eos auersatur. Et hic est veniale, nisi coniungatur cum odio, quo eis ma-

Digitized by Google

eis malum notabile deliberatè desiderat.

Euagatio mentis, est defectus intentionis, quæ rebus spiritualibus exequendis & exercendis est adhibenda. Et hæc ex se venialle est, nisi cùm exigitur ex præcepto aliquo talis attentio, vt in recitandis horis Canonicis, quando homo obligatur recitare, & in audiendo sacrum diebus festis. in his enim rebus, euagatio mentis esset mortalis, si notabilis esset, & culpabiliter seu ex negligentia haberetur. Sed de his satis diximus in instructione.

Finis tractatus septem peccatorum mortalium. Laus Deo gloriosæ & eius Genitrici.

Digitized by Google

EIVSDEM AVCTORIS EXPLICATIO CASVVM IN BVLLA COENÆ. Domini reseruatorum.

ANtequam accedamus ad singulos casus, explicandæ sunt tria. 1. agendum est de materia huius bullæ. 2. de antiquitate. 3. de qualitate excommunicationum.

Quoad primum hæc bulla continet duo,

Primò, quasdam excommunicationes particulares, latas in quibusdam casibus specialibus, quorum aliqui iam erant sub excommunicatione in iure, aliqui nullam habebãt excommunicationem, sed de nouo prohibentur sub excommunicatione.

Secundò, continet reseruationem excommunicationum. Fit enim in hac bulla, reseruatio absolutionis à quacunque excommunicatione harum sedi Apostolicæ. Vnde, nota esse differentiam inter excommunicationem reseruatam Papæ, & excommunicationem in bulla cœnæ Domini. Sunt enim multæ excõmunicationes reseruatæ Papæ à iure sed non in cœna Domini. Verum est, quòd omnis excommunicatio, quæ est in cœna Domini est Papalis. Hic est, quòd quando in Iubilæis conceditur facultas absoluendi ab excommunicatione, exceptis his, quæ sunt in cœna Domini, per huiusmodi concessionem potest Confessarius absoluere à quacunque Papali excommunicatione à iure.

Quoad secundum, non videtur valdè antiqua bulla ista. Doctores enim scholastici antiqui considerauerunt excommunicationes, & huius bullæ non meminerunt. Videtur tamen incepisse tempore Martini V. in Concilio Constant. quando viguerunt hæreses Bohemiæ, anno Domini. 1420. cuius bullę meminerunt duo

duō Pontifices Paulus Secundus, & Sixtus Quartus, in extrauag. & Leo contra Lutherum auxit illam, & posteà Paulus Tertius, & sequentes.

Quoad tertium, nota duplex esse genus excommunicationis, à iure, & ab homine. A iure est quæ continetur in canone, vel statuto aliquo ecclesiastico; cuiusmodi sunt in Concilijs & Decretis, &c. Ab homine est, quæ à iudice per aliam sententiam fertur. Est autem differentia inter huiusmodi excommunicationes, quòd excommunicatio à iure manet etiam mortuo conditore, & excommunicatio ab homine perit mortuo illo, qui fulminauit illam, vel depositò ab officio.

Est modò difficultas, an istæ excommunicationes Bullæ cœnæ Domini sint à iure vel ab homine. Si enim sunt à iure, ligant incidentes in huiusmodi casus etiam sede vacante, manent enim mortuo conditore. Si autem sunt ab homine, non ligant sede vacante, incidentes in huiusmodi casus. Soto. lib. 4. sent. d. 22. q. 2. art. 3. tenet, esse ab homine, sicut sunt Regulæ Cancellariæ. Idem tenet Nauar. cap. 27. in summa, nu. 54. &, si ita est, non ligat eos qui sede vacante incidunt; tamen qui inciderunt ante sedem vacantem in huiusmodi casum, manent ligati & excommunicati. Vnde, sede vacante manent huiusmodi casus, sicut erant ante bullam. Quidam enim nullam habebant excommunicationem, & ille qui peccat sede vacante vel nullam incurrit excommunicationem, vel excommunicationem à iure. Ego credo hoc esse verum.

Probatur Primò, quia si esset à iure, sequitur omnes bullas antecedentium Pontificum obligare modò, etiam in illis quæ renouauerunt Pontifices sequentes, quia sequētes non derogarunt.

Secundò, si à iure sunt, ergo non pereunt Papa mortuo. Ergo manent in suo vigore, quod tamen non ita est, nam olim erat excommunicatio in cœna Domini contra addentes vnum punctum in literis Apostolicis, modò verò non est.

Tertiò, quia excommunicationes à iure non renouantur, istæ autem renouantur singulis annis, & immutantur, frequenter.

Prima excommunicatio in Hæreticos, & schismaticos, &c.

PRima excommunicatio fulminatur contra decem genera personarum. Hæreticos, schismaticos. Hæreticorum credentes, ipsorumque receptatores, & fautores, defensores; libros hæreticorum scienter quomodolibet legentes, in domibus suis retinentes, imprimentes, defendentes quolibet colore vel ingenio, quauis causa publicè vel occultè. Ante huiusmodi bullam erant excommunicati in iure hæretici, credentes, fautores, receptatores, defensores, sed excommunicatio non erat reseruata Papæ. Ita habetur in cap. excommunicamus, extrà de hæret & cap. quæcumque de hæret. in 6. schismatici etiam erant olim excommunicati, cap. nulli. 19. dist.

Hoc supposito explicandum est, qui sint hæretici, schismatici &c. duo sunt necessaria, vt homo dicatur Hæreticus, supposito quòd sit baptizatus.

Primum est, vt habeat errorem contra fidem Catholicam, id est, dissentiat iis, quæ fides docet, vel non assentiat isdem, vel assentiat contrariis.

Secundum est, pertinacia. Ita habet August. 24. quæst. 3. cum dixit Apostolus, & can. qui in Ecclesia. Est autem pertinacia, quando homo affirmat id quod scit esse contra Ecclesiam, vel contra scripturam, vel contra Consilium, vel contra principium fidei, & adhuc perseuerat. Vnde, qui ex ignorantia tenet aliquid contra fidem, licèt peccet mortaliter, quando ignorantia est crassa, tamen non censetur hæreticus, nec excõmunicatus: In quo nõ est audiẽdus Sot. in 4. d. 22. q. 1. ar. 3. tenẽs contrariũ. Non solùm autẽ est hæreticus, qui errat pertinaciter sed etiã qui dubitat pertinaciter cõtra fidẽ. Ille verò dubitat pertinaciter, qui, cùm sciat aliquid esse ab Ecclesia definitũ, adhuc deliberato animo dubitat, iste talis censetur hæreticus, capite primo, de hæreticis, vbi dicitur, dubius in fide infidelis est, & capite primo de summa Trinitate, censetur hæreticus qui dubitat animam esse immortalem, & esse formam corporis. Nota, quòd hæreticus se habet dupliciter. Vno modo interiùs, non

expli-

Digitized by Google

explicando quicquam exterius; alio modo interiùs & exteriùs simul.

His suppositis sit prima conclusio Hæretici tantùm interiùs non incurrunt excommunicationem, ideo possunt absolui à quocumque confessore. Ita tenet communis sententia & Alex. Alen. 2. p. quæst. 182 memb. 2. & 5. S. Thom. 2. 2. quæst. 91. art. 4. vbi dicit, quòd non potest Ecclesia circa actus purè inter nos, aliquid præcipere vel punire. Quod in particulari de hæretico tenet Anton. 3. p. tit. 25. cap. 4. Caietan. v. hæresis. Palud. in 4. dist. 13. q. 3. cum aliis multis; licet contrarium teneat Gloss. Clement. multorum, de hæreticis, & Adrian. quodl. 8. quæst. 1. Prior tamen sententia est communissima & tenenda.

Secunda conclusio: In foro exteriori non incurrit excommunicationem hæreticus exterior tantum sine hæresi interiori. Hæc conclusio est contra Caiet. 2. 2. q. 94. ar. 1. qui tenet contrarium, sed conclusio est vera & tenenda. Ita Anton. 3. p. tit. 12. cap. 5. Tabiena verb. hæresis num. 2. & Sylvest. ver. hæresis 1. §. 9. verbi gratia, sit homo qui metu aliquo fecit actum hæreticum, sed interiùs est Catholicus, non est excommunicatus, quamuis in foro exteriori censebitur hæreticus & excommunicatus, sed in conscientia non est. Nam si iste esset excommunicatus, esset propter excommunicationem latam cõtra hæreticos, sed iste non est hæreticus. Nullus enim est hæreticus, nisi habeat errorem cum pertinacia: Ergo non est excommunicatus.

Tertia conclusio. Hæretici, qui verè sunt hæretici, & aliquo exteriori signo hæresim manifestarunt, etiam occulto & secretissimo sunt excommunicati. Hæc conclusio est Caietan. verb. hæresis, Sylvest. verb. excommunicatio. 7. Gloss. 24. quæst. 1. Can. Acatius 1. Palud. 4. dist. 13. quæst. 3. verbi gratia, si quis exprimat scripto suam hæresim, & statim rumpat chartam; vel, si exprimat verbo vel omissione alicuius exterioris quod debet facere, & ex errore omittit, quamuis sit occultissimè, incurrit excommunicationem quia est verè hæreticus, & canon ligat hæreticos, quoscumque ligare potest. Sed hos potest ligare Ecclesia. Ergo ligat. Nam mentales hæreticos non potest, secundum S. Thom. Probatur minor, quia Ecclesia habet potestatem super actus exteriores etiam occultos. Vnde homicidia etiam occultissimus est irregularis. Notandum est hîc, quòd licet excommu-

Digitized by Google

communicentur hæretici, & aliquorum sectæ exprimantur, non tamen ob id, sunt nominatim excommunicati quousque ab Ecclesia declarentur tales, & propterea non tenentur eos vitare, quamuis maximè debemus vitare hæreticos, propter periculum peruersionis, cùm probabiliter imminet, quia sermo eorum serpit vt cancer.

Secundum genus personarum, que comprehenduntur in hoc primo casu, sunt schismatici, qui in aliis bullis antecedentibus non continebantur. Schismatici autem dicũtur à Schismate. Schisma est peccatum contra charitatem, & est separatio rebellis ab ecclesiæ capite. Duo requiruntur necessario ad peccatum schismatis.

Primò, vt separetur homo à Vicario Christi, & summo Pontifice per inobedientiam quia non vult illi parere.

Secundò, vt sit cum rebellione, id est, non recognoscendo eum pro pastore, & capite. Hęc duo faciunt schismaticum; multi enim nolunt obedire, sed tamen recognoscunt illum. Schisma aliquando est cum hæresi coniunctum, aliquando sine illa. Tunc est cum hæresi, quando homo non vult recognoscere Pontificem pro vicario Christi, & ita credit. Quando autem non vult recognoscere ex animi passione, est purũ schisma sine hæresi. Verum est, quòd ferè semper schismatici sunt hæretici, nam hæresis est pallium schismatis, sed nihilominus schismatici sunt excommunicati in isto casu, licèt non sint hęretici; sed tamen quod externus exprimunt suum Schisma, vel verbis vel factis, vel aliquo signo exteriori.

Tertium genus personarum, sunt credentes hæreticis. Qui autem sint credentes explicant benè Archidiac. c. quicumque, de hæret. in 6. & Palud. in 4. distin. 13. quæst. 3. & Sylvest. ver. hæresis. 7. §. 10 qui errorem expressè & explicitè non habent, sed implicitè. Ponit exemplum Palud. cùm quis dicit, velle mori in fide Guilielmi habentis scilicet multos errores quorum ipse nullum scit in particulari. Guilielmus est hæreticus, & hic alius dicitur credens, qui absque dubio est etiam hæreticus, sed dicitur credens, quia adhęret errori implicitè, & in alio profitetur. Vnde, sic inter Catholicos rustici implicitè tenent fidem, credentes quod credit Ecclesia. Credentes ergo hæreticorum excõmunicati sunt, quando errorem implicitum exteriùs exprimunt, vt di-

Digitized by Google

vt dicentes, Caluinum fuisse virum bonum, se velle mori in fide illius, &c.

Quartum genus est, defensores hæreticorum. Qui autem sint defensores hæreticorum, explicat Archid, in c. quicumq; de hæret. in 6. & Sylvest. ver. hæresis. 1. §. 10, qui viribus aut potentia defendunt hæreticos, ne veniant in manus Iudicum inuestigandi, examinandi, vel capiendi. Dicit etiam Cardin. Clem. 1. de pœnit. defensores esse aduocatos, qui patrocinium præstant eis, & defendunt illos, cùm sciant esse hæreticos. Et hoc in causa hæresis. Addit etiam Pallud. 13. quæst. 3. quod notarij & reliqui ministri qui simile patrocinium adhibent in causa hæresis, dicuntur defensores. Non tamen dicitur defensor hæreticorum, qui hæreticos defendit, ne occidantur à priuato latrone, Rursus, non est defensor aduocatus qui defendit hæreticum de crimine extra hæresim, putà in homicidio vel in causa ciuili.

Quintum genus, sunt fautores hæreticorum, qui autem sint fautores, explicant benè prædicti doctores Archidiac. Sylvest. & Pal. loco citato. Dicuntur autem fautores dupliciter, vel omissione vel commissione.

Omissione, qui, cùm iudices sint, & cùm ad ipsorum officium pertineat causa hæreticorum, sunt negligentes in officio, non cõprehendendo, cùm possint, non incarcerando, nec procedunt iuxta caput. ad euellendam, de hæret. Hoc intelligitur in causa hæresis Et addit fautores esse Sylvest. qui ex officio, vel iuramento tenentur accusare hæreticos, & non accusant, etiam si sint homines priuati. Qui enim iurant exequi tale ministerium, si non implent, peccant non denuntiando, & incidunt in istum canonem. Alij verò quibus non ita incumbit, sed solùm ex charitate, tenẽtur quidem non denuntiando, sed non incidunt in istum canonem.

Comissione dicuntur fautores, qui facient verbis vel factis, sed in causa hæresis. Verbis, vt, si dicunt, isti iniustè sunt condemnati, inquisitores non benè procedunt contra istos &c. Factis, in causa hæresis, vt si ministrant eis alimoniam, vel pecunias, vel arma quibus ipsi iuuentur ad suam liberationem.

Sextum genus, sunt receptatores. Notat Archid. loco citato, quòd quamuis apud Grãmaticos, receptatores dicantur qui frequenter recipiunt, tamẽ in Canone non ita sumitur, sed satis est, si

si semel recipiantur. Dicuntur autem receptatores, qui in domibus suis, vel in alio loco recipiunt hæreticos, vt occultent ipsos, ne veniant in manus iudicum. Ita habet Archid. Sylue. & Tabien. verb. excommunicatio 5. casu 2. §. 7. Vnde non dicuntur receptatores, qui recipiunt ipsos gratia hospitij, aut inuitant ipsos publicè, sed qui hoc modo ipsos recipiunt occultè, ne veniant in manus iudicum. Probatur etiam hoc ex lege 1. ff. de receptoribus, & l. 1. ff. de officio Præsid. vbi receptatores dicuntur, sine quibus latro diù latere non potest, ac si dicat, qui latenter recipit, & dolosè, ne comprehendantur. Hoc est quod dicit Caietan. verb. excommunicatio cap. 1. Receptatores, fautores, defensores esse illos qui defendunt hæreticos formaliter, id est, vt hæretici sunt. Noluit dicere qui defendunt hæreticos propter hæresim, sed qui defendunt hæreticos in fauorem hæresis, etiam si propter hæresim non faciant, sed propter infamiam vitandam: putà, si est iuus consanguineus ei qui occultat eum. Nam si vellet dicere Caiet. eum esse receptatorem, qui defendit hæreticum motiuo hæresis, aperte erraut, nam lib. 2. de receptatoribus ff. habet, consanguineos & affines occultantes latronem non esse absoluendos, sed verè puniendos. Vide quomodo dicuntur receptatores, etiam si non receptant propter furtum, quia consanguineus non recipit furem quia fur est, sed quia consanguineus, quia tamen illa receptio est in fauorem furti, & eius occultationem, censetur receptator, sic in præsenti.

Septimum genus est, Legentes libros hæreticorum. Nota vnum verbum, esse necessarium in legentibus vt incurrant istam excommunicationem, sicut in fautoribus, nempe vt scienter id faciant, id est, vt sciant libros esse hæreticorum, & ipsos legant. Libri hæreticorum sunt in duplici differentia: quidam continent hæreses, quidam doctrinam extraneam. Rursus quidam legunt ex professo, quidam verò vnam vel alteram lineam. Rursus quidam legunt propter hæresim vt sciant, alij propter alias rationes. Isti excommunicantur, & hoc significat, quando dicitur quomodolibet legentes. Hîc tamen aduertendum est, aliud esse legere libros hæreticorum, aliud libros prohibitos legere. Multi enim sunt prohibiti, qui non sunt hæreticorum, & qui legunt libros hæreticorum sunt excommunicati hac excommunicatione, legentes verò libros prohibitos, qui non sunt hæreticorum, licèt

peccet

peccent mortaliter, quia contra præceptum in indice, vel catalogo expressum, non tamen sunt excommunicati hac excommunicatione. Quando tamen libri prohibiti sunt propter aliquos errores, vel errorum suspitionē, legentes eos excommunicati sunt alia ex excommunicatione non reseruata, licet eorum autores non sint hæretici, vt patet in indice.

Reliqua personarum genera non indigent expositione, scilicet libros hæreticorum in domibus suis retinentes. Imprimentes, eos quomodolibet defendentes, si hoc fiat scienter, sunt excommunicati, & ideò defendentes libros hæreticorum, ne ab inquisitoribus capiantur & comburantur, sunt excommunicati, vt suprà diximus de defensoribus hæreticorum. Similiter, qui verbis eos laudant, affirmando non esse comburendos, & similia.

Secunda excommunicatio contra latrunculos maritimos.

IN hac excommunicatione excommunicantur piratæ cursarij, latrunculi maritimi, illi præsertim qui à Monte Argentario vsque ad Tarracinam discurrunt deprædantes, mutilantes, interficientes, suis bonis spoliantes eos qui nauigant. Similiter excommunicantur qui hos receptant, aut eis auxilium aut fauorem præbent

Sed est dubium, qui vocentur Piratæ. Angel. verbo Piratæ existimat eum dici Piratam, qui deprædatur in mari vel flumine, id est, prædones qui prædantur in aquis, qui si deprædentur in mari, dicuntur maritimi, si in flumine, fluuiales; ille tamen qui in mari deprædatur, est excommunicatus in cœna domini non autem qui in fluminibus. Qui autem censeantur maritimi, Syl. ver. excommunicatio §. 57. Tabien. ver. excommunicatio 5. casus. 25. num. 4. existimant, non esse piratam absolutè qui deprædatur in mari tantùm, sed esse necessarias tres conditiones, vt aliquis dicatur pirata.

Prima, indifferētia in spoliando, id est, vt spoliet non natione determi-

Digitized by Google

determinatam, scilicet hos vel illos, sed indifferenter homines cuiusuis nationis. Vnde Veneti fooliantes Genuenses, non sunt piratæ.

Secunda, vt habeat intentionem principalem deprædandi. Vnde si aliqui naugant præcipuè ob negotiationem, vt mercatores, & casu aliquo in itinere spoliarunt aliquos, non essent piratę.

Tertia, vt non sit bellum indictum. Quando enim est indictũ bellum, etiam iniustum, qui deprędatur aut spoliat oppositam partem, pirata non est, quia pirata est qui absque titulo belli iusti, vel iniusti deprædatur. Ego puto primam conditionem non esse necessariam, &, si hoc non placet, saltem sub nomine latrunculorum tales comprehenduntur. Vnde quicumque deprędantur in mari, bello non indicto comprehenduntur sub ista excommunicatione siue in verbo pirata, siue in verbo latrunculus. Nec admitto quod ait Syluest. idem esse pyratam & latrunculum. Nam latrunculi dicuntur quicumque depredantur in mari, bello non indicto, siue id contra vnam nationem siue multas, & optimè Caiet. ait, ver. excommunicatio, cap. 18. omne genus latrunculorum comprehendi in isto Canone. Vnde quamuis pirata qui in mari versatur, ingrediatur flumen aliquod, & ibi deprędetur, censetur latrunculus maritimus & est excommunicatus, sicut de prædante in solis fluminibus, vt dicit August. ver. pirata. Cætera de receptatoribus, auxilium dantibus, vel fauorem, intelligenda sunt verba dicta, in P. excommunicatione, & ablatum est verbum, consilium, quod anteà ponebatur, quia comprehenditur sub auxilio.

Notandum, quòd piratę non statim ac mare incipiunt discurrere, incurrunt hanc excommunicationem, vt benè ait Caietan. ver excommunicatio. cap. 18. sed est necessaria vna harum trium actionum, scilicet deprędari, mutilare, interficere, vel spoliare cùm primùm aut vel semel aliquid horum faciunt, excommunicati sunt. Et procedunt hæc, de spoliantibus Christianos non infideles.

Excom-

Excommunicatio tertia contra omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt.

TErtia excommunicatio comprehendit imponentes noua pedagia in terris suis, & prohibita exigentes.

Pro cuius intelligentia est primum dubium, quid intelligatur per pedagia. Respondeo ex Glos. cap. super quibusdam, de verborum significatione, & ex doctoribus, ibidem, & ex Summistis, ver. gabella, aut pedagium; aut ver. vectigal: vedagium vocatur tributum quod accipitur pro inuectis mercibus & pro viri transitu, quando pontes eriguntur, & viæ aptantur, ad differentiam guidagij, quod pro ducatu via que securitate soluitur, quamuis pedagium etiam extendatur absolutè vt comprehendat gabellas, & guidagia, & quodcumque tributum impositum in mercimonijs, & sic sumitur in præsenti, scilicet pro quauis gabella impos ta pro inuectione mercium, venditione, vel emptione rerum. vel pro transitu, vel ducatu, vel alia causa.

Secundum dubium est, qui sint imponentes noua pedagia. Pro solutione note. pedag a esse posse triplici ex parte iniusta.

Vno modo, ratione personarum quibus imponuntur. Non enim licet personis ecclesiasticis imponere tributa sine licentia Pontificis, & imposita absque licentia dicuntur iniusta, vt habetur cap. clericis de immunit. eccles. in 6. Imponentes ergo huiusmodi tributa personis ecclesiasticis sine auctoritate sedis Apostolicæ, licèt non incurrant hanc excommunicationem, incurrunt tamen aliam inferius contentam, vt ibi dicetur.

Secundò, sunt iniusta ex parte causæ, vt si causa sit iniusta, insufficiens, vel nulla, & modus & mensura non seruetur. De quo vide Summistas loco citato, & quæ nos diximus in instructione. Imponentes autem huiusmodi gabellas non excommunicantur in hac excommunicatione, quamuis contrarium existimauerint Angel. & Tabien. ver. pedagium, dicentes excõmunicari hac excommunicatione qui iniustas gabellas imponunt ex parte causæ, sed de-

Digitized by Google

sed decipiuntur, non enim excommunicantur qui iniustas gabellas imponunt ex parte causæ, sed qui nouas.

Tertiò, sunt iniusta ex parte personæ imponentis, non enim licet quibuscumque imponere suis terris noua pedagia, aut gabellas. Illi ergo qui non habentes auctoritatem imponendi gabellas, imponunt etiam iustas gabellas ex parte causæ excommunicãtur hac excommunicatione.

In cuius gratiam nota, tria genera personarum posse imponere gabellas, vt habetur in capit. super quibusdam, de ver. signific. & cap. innouamus, de censibus.

In primo gradu est Imperator, vt habetur in l. vectig. ff. de pub.

Secundò, Reges non tantum Romanorum, sed quicumque Rex, vt habet Innoc. cap. super quibusdam, & Panorm. in cap. innouamus.

Tertiò, Concilium generale, & à fortiori Papa in terris suis.

Quarto, consuetudo antiqua de qua non extat hominum memoria probat pedagia esse licita. Notant Panor. & Inno. in cap. super quibusdam, & etiam ciuitates Italiæ, & similes qui habent mixtum imperium, posse imponere noua pedagia, vt Veneti, Genuenses, Dux Florentiæ, &c. Ciuitates verò quæ non habent imperiũ, sed sunt sine Principe, non possunt. Ita habetur c. vectigalia noua. Hinc est, quòd Duces, Comites, Marchiones Barones & Domini, qui non habent imperium, sed sub alterius sunt iurisdictione, sine licentia sedis Apostolicæ aut Imperialis, aut Regis, imponentes vectigalia, aut pedagia, sunt excommunicati ista excommunicatione.

Tertium dubium, an incidant in hanc excommunicationem qui antiquas gabellas sine licentia augent. Armil. ver. gabella, §. 8. Rosel. excommunicatione, 44. §. 5. existimant non incidere in istum Canonem, quando vetera pedagia erant licita, quia illud non est imponere gabellas, sed augere tantùm. Sententia tamen contraria est communis, & sine dubio tenenda. Ita tenet Sylue. ver. gabella, 3. §. 7. & Angel. verb. pedagium, & Tabien. ver. excommunicatio, 5. casu, 25. Ratio est, quia illic est virtualis institutio nouæ gabellæ. Est quidem augmentum præcedentis, sed tota gabella est noua, quoniam ex alteratione & augmento nouum tributum resultat, & est ibi noua impositio.

Quartum dubium est, an exigere huiusmodi gabellas prohibitum

bitas à sponte soluentibus sit prohibitum sub hac excommunicatione. Nota, pro declaratione, quod in secunda parte huius excommunicationis sub illo verbo, *& prohibita exigunt*, excommunicantur exactores harum gabellarum, quæ sine auctoritate imponuntur.

Nota secundò, quod est discrimẽ inter clericos & sæculares. Exigẽtes enim has gabellas iniunctas à sæcularibus spõte soluentibus, non sunt excõmunicati. Ita habet Sylues. ver. excommunicatio. 7. § 54. Exigentes verò à clericis etiam sponte dantibus, sunt excommunicati, quando gabellæ sunt sine auctoritate Pontificis positę, vt expressè habetur in alia excommunicatione inferiùs.

Quarta excommunicatio contra falsarios literarum Apostolicarum.

HÆc excommunicatio fertur contra quatuor genera personarum.

Primò, contra falsarios literarum Apostolicarum.

Secundò, contra falsarios supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentium signatarum per Romanum Pontificem, aut Vicecancellarium, aut gerentes vicem illorum.

Tertiò, contra signantes easdem supplicationes nomine Pontificis Romani, vel Vicecancellarij, vel gerentis locum ipsorum.

Quartò, contra falsificantes vel mutantes supplicationes per Romanum Pontificem signatas, & datas sine licentia ipsius vel eius datarij.

Pro intelligentia sit primum dubium; quæ dicantur literæ Apostolicæ. Dico breuiter, esse illas, quæ nomine summi Pontificis expediuntur, sicut Bullæ plumbatæ, & breuia Apostolica. Vnde inquit Palud. 4. dist. 18. q. 2. ar. 3. non sunt literę Apostolicæ, literę pœnitentiariæ, quia expediuntur nomine summi pœnitentiarij. Rursus literæ Legati Apostolici non censentur literæ Apostolicæ, & consequenter neque Nuncij Apostolici, & multò minùs alicuius Prælatorum, vel Episcoporum, quia non expedi-

Digitized by Google

expediūtur nomine Summi Pontificis, sed nomine aliorum. Vnde, has literas falsificantes non incurrunt hanc excōmunicationē.

Secundum dubium, quare dicitur in hac excommunicatione extendi cap. ad falsariorum, cùm omnibus pœnis ibi contentis?

Pro solutione, nota in d. cap. excommunicati 1. falsificantes per sel per alios, literas Apostolicas.

Secundò, vtentes literis Apostolicis; falsis, scienter, intellige si laici sint; vt optimè ibi panor. dicit, contra Hostiensem.

Tertiò impetrantes literas falsas, etiam si laici sint, sed non censentur impetrantes literas falsas, qui impetrant literas per falsi suggestionem, vel supprimendo veritatem, vt optimè notat Ricard. 4. d. 18. q. 4. art. 12. Sylvest. ver. excommunicatio. 7. §. 9. & Tabiena, excommunicatio. 25. casu 5. quia tales literæ in se verę sunt, vt à Pontifice cōceduntur, immò nec censentur impetrantes literas falsas, qui sub nomine alieno impetrant literas per se. Nam in his casibus literæ non dicuntur falsæ, sed solùm illi censentur qui ab alijs obtinent literas falsificatas, postquam emissæ sunt de manu Pontificis. Hi ergo ipso facto excommunicantur ibi.

Et vltimò, excommunicantur defensores & fautores falsariorum. Illa tamen excommunicatio non est reseruata, sed ab ordinario potest absolui. Rursus apponitur pœna; nam si clerici sunt & per alios falsificant, priuandi sunt omnibus beneficijs, si per se falsificauerint, vltra priuationem, sunt degradandi & tradendi brachio sæculari, vt pœnis legitimis afficiantur. Excommunicatio ergo hæc bullæ cœnæ domini est strictior illa, in quantum non comprehendit vtentes nec impetrantes, nec fautores vel defensores falsorium, nec falsificantes per alios. Est tamen ex alia parte latior, in quantum cap. illud, ad falsariorum, comprehendit tantum falsarios literarum Apostolicarum; hæc verò excommunicatio comprehendit etiam falsarios supplicationum, & signantes eisdem nomine Pontificis. Hęc omnia genera falsariorum priuanda sunt beneficijs sicut falsificantes literas apostolicas, Ideo enim dicitur extendi ca. ad falsarios, cum omnibus pœnis contentis in eo.

Tertium dubium; Vtrum incidant in hanc excommunicationem, qui in literis Apostolicis corrigunt vnam literam, aut errorem in Grammatica, vel addunt, aut minuunt aliquid, sensum nō mutantes

mutantes. Est varia opinio inter Doctores.

Quidam tenent huiusmodi esse excommunicatos, & comprehendi in bulla Cœnæ Domini, nam corrigere pertinet ad officiales, ita tenet Host. lib. 5. summæ, de crimine falsi. §. porrò. & Panorm. ca. ex literis de fide instrum. Syluest. ver. excommunicatio. 7. §. 10. & Card ver. excommunicatio. §. 26. & in fauorem huius opinionis est hoc. quòd in priuilegiis concessis summo Pœnitentiario, dicitur, vt possit absoluere ab excommunicatione quę ex mutatione vnius literę, vel pūcti sēsu nō mutato incurrit.

Alij verò tenent contrarium, nempè huiusmodi correctorem non esse excommunicatum, nisi mutet sensum: ita vt ex inualidis literæ fiant validæ, vel ex validis validiores. Ita tenet Ricard. 4. d. 18. q. 4. art. 12. & Anton. 2. p tit. 24. casu. 16. & Ange. ver. excommunicatio 5. casu. 3. nu. 3. Tabien. excomm 25. casu, cum aliis multis. Et ita tenendum est. Ratio est, quia modò in bulla Cœnæ, immò multis iam annis retrò, non est positum illud verbum, excommunicamus eos qui mutant punctum aut literam, sicut olim ponebatur, vt patet ex Hostien. loco citato, propterea tunc dabatur illa facultas summo Pœnitentiario, & tunc erat verior prior sententia, modò verò non ponitur illud verbum Dices; Tales sunt etiam falsarij. Respondeo, nequaquam, quia tunc etiā mutantes punctum in supplicationibus, inciderent in excōmunicationē, quod omnes negant, & tamen si falsarij essent, inciderēt.

Secundo probatur ex cap. ex conscientia, de crimine falsi, vbi habetur, quod per rasuram bullæ, in loco non suspecto, non censetur falsa. Ergo nec censetur falsarius qui literam radit, sensu non mutato.

Quartum dubium, an habentes literas Apostolicas falsas, & illis non vtentes incurrant hanc excommunicationem. Respondeo quòd nec incurrit hanc excommunicationem nec aliam. Si tamē intra viginti dies, postquam sciuerint eas esse falsas, non lacerauerint, vel resignauerint, sunt excommunicandi per ordinarium, & semel excommunicati non possunt absolui nisi à Papa Ita habetur cap. ducta, de crimine falsi. In quo cap. excommunicati sunt ipso iure, qui literas Apostolicas accipiunt ab alio quàm à manibus Papæ, vel Officialium & bullatorum, nisi sint Magnates, qui per internuncium possunt accipere; quod de existentibus in Curia intelligunt Ioan. Andr. & Doctores, sed iam non est

in vsu

in vsu hæc excommunicatio, vt ibi notat Gloss. & Panorm. nisi vbi periculum falsitatis timeretur.

Quinta excommunicatio contra deferentes arma infidelibus.

HÆc excommunicatio diuiditur in duas partes. In prima excommunicantur tria genera personarum.

Primo deferentes ad Turcas, & Saracenos, vel quoscumque Christiani nominis inimicos, aliquid ex his octo, equos, arma, armorum materiam, vt ferrum, filum ferri, stannum, chalibem, & alia metallorum genera; instrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliaque prohibita, quibus infideles prædicti Christianos impugnant.

Secundò, facientes certiores huiusmodi inimicos de rebus ad statum reipublicæ Christianæ pertinentibus, in perniciem & damnum Christianorum.

Tertiò, consilium præstantes eisdem in eandem perniciem. In secunda parte reuocantur, omnes concessiones & priuilegia Principibus vel priuatis super hoc a sede Apostolica concessa.

Pro explicatione est primum dubium circa illud verbum, *deferens arma*, an vendentes tantùm sine eo, quòd deferant ad terras infidelium, comprehendantur in isto Canone, sicut qui in terris Christianorum venderent ferrum, equos & reliqua prohibita. Respondet cum Caiet. ver. excommunicatio, cap. 20. & Nauar. super cap. ita quorundam, de Iud. not. 1. nu. 41 quòd non, quia cum hæc materia sit pœnalis, verba sunt intelligenda in sua propria significatione, & precisè. Non enim debet fieri ampliatio. Deferre autem dicit motum ad locum, neque est idem quòd vendere,

Secundum dubium, vtrum qui in vna terra infidelium existēs, defert hęc ad aliam terram eorundem, censetur deferens, Tabien. ver. excommunicatio, 6. num. 7. & Sylvest. ver. excommunicatio, 7 §. 65. respondent negatiuè, quia iste propriè non dicitur deferre ad infideles, cùm maneat inter illos, & allegant prędicti auctores declarationē Greg. 9. in extrauag. quod postulastis, qui ita

Digitized by Google

qui ita declarauit, quam Tabien. dicit esse renouatam quantum ad excommunicationem, non quantum ad declarationem.

Tertium dubium est, an qui mandant deferre huiusmodi prohibita, dicantur deferentes, ita vt incurrant hanc excommunicationem. Silvest. verb. excommunicationem. 7. §. 24. & Panormit. in cap. mulieres, de sententia excommunicationis, & cap. significauit, de iudeis, dicunt generaliter quòd cùm aliquis actus prohibetur sub excommunicatione, comprehēditur & mandans fieri talem actum; & potest probari, quia in illo capite, mulieres, respondet Papa, in canon. si quis suadente diabolo, comprehendit etiam mandantes percuti, quia qui mandat fieri, facere dicitur. His tamen non obstantibus, contrarium est tenendum cum Caietan. ver. excommunicatio, in principio, & Nauarr. cap. 24. n. 33. & Tabien. excommunicat. 5. § 49, n. 5. quia mandans, licèt sit faciens interpretatiuè, non tamen formaliter, & licet primum sufficiat ad rationem peccati, non tamen ad rationem pœnę, quia in lege pœnali verba in formali significatione sunt intelligenda. Nec obstat cap. dictum, quia ibi Papa declarauit, qui habet autoritatem interpretandi. Ibi autem est amplectenda tātū interpretatio, vbi facta est, nō in alijs casibus, nā si mādans superincluderetur in faciente, non esset necessariū exprimere in bulla, & tamen mandans aliquando exprimitur aliquando non.

Quartum dubium, an deferentes huiusmodi prohibita ad hęreticos, comprehendantur in hac censura. Respondeo quòd nullo modo. Ita Nauarr. c. 27. n. 62. quia non dicuntur Christiani nominis inimici, cum Christum profiteantur, & nomine Christiano militent, licèt opera, & fidem Christianam non habeant, peccant ergo mortaliter prædicti, sed non incidunt in hanc excommunicationem.

Quintum dubium, quid per arma intelligitur? Respondeo cū Syl. ver. excommunicatio. 7. §. 59. Tabien. excommunicatio. 6. §. 1. & communi opinione, intelligi tam offensiua, quàm defensiua, quòd probatur ex l. armorum ff. de ver. significatione, & ex l. 3. ff. de vi, & vi armata, vbi habetur, arma esse scuta, galeas, gladios, fustes, & lapides; dicuntque hi doctores, ea dici arma quæ principaliter & verè instituta sunt ad præliandum, offendēdo vel defendendo. Vnde cultri ad scindendum panem, vel ad

Digitized by Google

scindentes calamos, non sunt arma; vt etiam dicit Panorm. c. clerici, de vita & honestat. clericor. nec alia instrumēta in vsum agriculteræ possunt tamen secundum prædictos auctores, hęc censeri arma, ex intentione vtentis. Nam si aliqui vellent his vti ad præliandum, tunc dicerētur arma etiam cultelli & alia huiusmodi, & qui ea diferunt ad infideles, includerentur sub hac censura. Econtrà verò in aliis armis etiam si desit intentio vtendi illis ad præliandum, qui ea deferret ad infideles, incurrit hanc excommunicationem, vt notat Ioan. And. Panorm. & Glos. super cap. ita quorumdam, de Iudæis.

Sextum dubium. quæ dicantur lignamina. Respondeo cum Sylvest. excommunicatio, septimo. parag. decimo nono & Tabien. excommunicatio. 6. num. 3. intelliguntur ligna, ex quibus possunt triremes, naues vel aliæ machinæ ad inpugnandum fieri, & non alia ligna ad comburendum, vel in alios vsus extra bellū, vt patet ex verbo bullæ, vbi dicitur, quibus Christianos impugnat. Nauar. super cap. ita quorumdam not. 7. num. 14. dicit, comprehendi etiam sub hoc nomine ipsas triremes, & naues iam factas, quod mihi placet, licet Caietan. ver. excommunicatio. c. 20. solam materiam intelligat, quia latiùs hic sumitur, quàm in dicto cap. vbi dicitur, lignamina galearum; hic verò sine addito, dicitur lignamina, vt comprehendat materiam, & quæ ex ea fiunt.

Septimum dubium, quid significent alia prohibita. Pro solutione notatur; tria esse genera prohibitorum in iure. Quædam prohibentur absolutè, omni tempore, & omni loco. v. g. deferre prohibita, vt arma, & instrumenta bellica; alia tantum tempore belli, vt mercimonia, victualia. & alia huiusmodi. cap. quod olim, de Iudæis. Alia prohibentur omni tempore, sed non omni loco quia deferre hęc in Alexandriam, Aegyptum, & terram Soldani nullo tempore licet, vt habetur in extrauaga. multa: de Iudæ.

Secundo, nota tempus Treugæ, reputari pro tempore belli, vt habetur c. significauit de Iudæ. Tempus tamen extra actuale bellum & indictarum, non reputatur tempus belli, vt benè notat Tabien. ver. excommunicatio num. 5. qui ad quæst. respondet v. excom. 6. § 4. Omnia hæc tria genera comprehendi sub illo verbo, *alia prohibita*, Sylvest. ver. excommunicatio. 7. §. 60. & Caietan. ver. excommunicatio, c. 20. dicunt, tantùm ea quæ pertinent

pertinent ad bellum ibi intelligi, & ego ita credo, quia illud relativum, alia, refertur ad antecedentia in quibus continentur tãtum prohibita, ad prœliandum pertinentia. Item verbum sequens *(quibus Christianos impugnant)* ad idem determinatur, nam mercimoniis aut victualibus non dicuntur impugnare, licèt tempore belli ministrentur.

Octauum dubium, an qui deferunt ista ad infideles, non vt impugnent Christianos, sed alios infideles, incurrant hanc excõmunicationem. Respondeo, si ista quæ deferunt, permaneant, vt possint postea impugnare Christianos, absque dubio incidunt in hunc Canonem, si verò ea quæ deferunt, verisimiliter consumũtur, talia deferre, non est prohibitum. Hæc de primo genere.

Secundum genus personarum contentum in hac excommunicatione, non comprehendit omnes qui faciunt certiores infideles de quibuscumque rebus Christianorum, sed quomodo huiusmodi res concernunt ad statum communem alicuius reipublicæ Christianæ, & cedunt in damnum & perniciem ipsius. Vtrumque enim est necessarium ad incurrendam hanc censuram. Eodem modo est intelligendum de tertio genere personarum, quòd non quicumque dant consilium, statim sunt excommunicati, sed solùm, quando hoc consilium cedit in damnum & perniciem Christianorum.

In posteriori parte huius excommunicationis, quia aliqui potuissent allegare priuilegium aliquod à sede Apostolica obtentũ, vt possint ad infideles deferre prohibita huiusmodi: ideò Papa derogat in totum huiusmodi priuilegium. Vt autem conferamus prædicta cum iure antiquo, nota, quatuor maximè esse inter alia Pontificum decreta in iure similia huic excommunicationis bullę cœnæ.

Primum est Alex. 3. cap. ita quorundam, de Iudæis, vbi excommunicat tria genera personarum.

Primo, deferentes Sarracenis arma, ferrum, lignamina galearum.

Secundò, gerentes gubernationem & regimen in galeris, & in piraticis nauibus.

Tertiò, subministrantes necessaria ad impugnandos Christianos eisdem Sarracenis. Per Sarracenos autem intelligere oportet, omnes qui sequuntur sectam Mahometanam. Iste

Digitized by Google

canon, vel istud ius in multis excedit bullam, & est illa latior, in quantum sub illo verbo (*subministrant necessaria*) comprehendunt tempore belli, victualia deferentes, quæ in bulla Cœnæ non continentur, vt suprà diximus. Et simile est de dantibus, vel mutuantibus pecunias eis ad impugnandum Christianos. Primum verò genus personarum continetur in bulla cœnæ, & etiam secundum sub illo verbo (*consilium præstantes.*) Est tamen strictius ex alia parte.

Primò, quia bulla cœnę, præter Sarracenos ad quos suis Christiani nominis inimicos extenditur.

Secundò quia complectitur curam Gubernationis gerentes, non tantùm in galeis, & nauibus piraticis, sed omnium infidelium contra Christianos, licèt piratæ non sint.

Tertiò, complectitur deferentes non tantùm arma, & ferrum sed etiam stannum, plumbum, & alia metalla armorum materiam & equos, etiam tempore pacis quę illic non inducuntur, nisi provt necessaria sunt illis Sarracenis ad bellū cōtra Christianos.

Quartò, complectitur certiores faciētes infideles de rebus pertinentibus ad Christianos, quæ non comprehenduntur in iure.

Alterum decretum est Clem. 3. c. quod olim, de Iudæis, vbi excommunicat habentes commercia cum Sarracenis tempore belli, & eos qui per se, vel per alios, nauib. vel quouis alio ingenio, aliqua rerum subsidia, vel consilia duxerint impendenda, etiam tempore belli durante, intelligendo etiam tempus treugæ, vt supra diximus. Hæc excommunicatio non est reseruata, neque pertinet ad bullam cœnæ, nisi merces sint alia omni tempore & loco prohibita, vt supra diximus. Item impedientes subsidia, nisi sit aliquid eorum quæ in hac bulla prohibentur, non incurrit excommunicationem bullę; vt, si victualia, pecunias, & similia impendantur, quia non sunt in ea prohibita.

Tertium decretum est Innocen. 3. c. adliberandum, de Iudæ, vbi excommunicantur omnes, quos Alex. excommunicauit, vt suprà, & insuper addit vendentes galeas vel naues, & qui machinas, auxilium vel consilium præstant Sarracenis, in dispendium Terræ sanctę, & non est reseruata. Apponitur etiam inter alias pœnas, vt hi non absoluantur, nisi totum quod habuerunt ex dānato commercio, & tantundem de suo reddant in fauorem Terræ sanctæ.

næ sanctę, In bulla verò cœnę, non continentur hi, nisi simul deferant ad ipsos, vt suprà diximus. Non continentur, inquam, vēdentes galeas & naues, reliqui verò continentur: & licèt hic can. procedat tantùm, cùm fit in dispendium terræ sanctę, tamen absolutè sunt excommunicati per c. ita quorundam, de Iudę. quia ministrant Sarracenis necessaria. Et dicuntur necessaria, non quia Sarraceni illis indigeant, sed quia ex se sunt necessaria.

Quartum decretum est Clem. 5. in extrauag. multa, de Iudæ. vbi excommunicat deferentes equos, arma, ferrum, lignamina, victualia, & alia quęcumque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ AEgypti, & mittentes hęc, vel portantes, vel de portubus eorum, vt eis deferantur, extrahentes, vel extrahi permittentes, vel talia agentibus quomodolibet fauorem vel auxilium præstantes. Estque hæc excommunicatio Papæ reseruata. Vbi patet, multos excommunicari, qui in bulla cœnæ Domini non continentur, & econtrà in bulla non tantum ad Sarracenos, sed ad infideles alios ista prohibentur deferri. Ibidem continentur certiores facientes tempore pacis, & pro redemptione captiuorum arma deferentes, quod olim licebat in cap. significauit de Iudę. secundum aliquos, vt refert Sylvest. excommunicat. 7, §. 61. sed ego contrarium censeo cum glossis illius cap. quod intelligendum est de alijs mercibus, extra arma, ferrum &c.

Restant quoque duo dubia. Primum est, quæ priuilegia sunt, quę Papa derogat in hac excommunicatione, Respōdet Tabien. verb. excommunicatio 6. num. 5. referens duo priuilegia Genuensib. concessa; Primum à Sixto IIII. viuæ vocis oraculo, vt possint illi exercere commercia cum Turcis, & Sarracenis, & deferre quascumque merces, præter arma, etiam tempore belli. Secundum fuit à Iulio Secundo, putà, vt possent deferre quædam genera metallorum, scilicet plumbum, stannum, electrum, siue aurichalcum. Sylu. v. excommunicatio. 7. §. 58. refert Venetos habere priuilegium pro mercibus deferendis extra arma, ferrum &c. Et licèt dubitet de hoc priuilegio, tamen Conrad. q. 51 affirmat. Possunt alij alia habere priuilegia, de quibus certus non sum, sed Papa non derogat in hac bulla cœnæ priuilegia deferendi merces extra arma, ferrum &c. & exercere commercia, non derogatur in bulla cœnæ, cùm non fiat mētio de ferentibus

talia, vt diximus, sed derogat alia priuilegia de deferendis armis, & aliis in ea prohibitis.

Alterum dubium est, vtrum remigantes in infidelium triremibus contra Christianos, peccent & sint excommunicati. Nauarr. super cap. ita quorundam, de Iudæis, tria dicit. Primò peccare mortaliter; Secundò, non cõtineri in hac bulla cœnæ, neque hanc excommunicationem incurrere. Tertiò, quòd incurrunt excommunicationem iuris, quia necessaria ministrant, & auxilium dant ad impugnandum Christianos. Ego semper de hoc dubius extiti, sed semper inclino in eandem sententiam, quia non licèt auxilium dare alicui volenti alium occidere iniustè, etiam metu mortis. Ergo peccant remigantes contra Christianos in pernicie ipsorum, licèt id faciant ad saluandam vitam, atque adeò non licebit eis metu mortis auxilium dare infidelibus volentibus occidere Christianos, capere, aut furari res eorum. In hoc enim casu loquimur. Sunt & aliæ multæ rationes; quibus nunc supersedeo, quia longum opusculum super hoc paramus, diuino fauore.

Similiter placet Nauar. in aliis duobus, licèt Syluest excommunicat. 7. §. 64. videatur hoc sub nomine exequutorum, ab excommunicatione iure liberare, tamen absque ratione, quia comprehenduntur sub illo verbo, *ministrant necessaria*, & sub illo *subsidia impendunt*.

Excommunicatio sexta.

COntinet quinque genera personarum. Primò impedientes victualia deferentes, vel alia necessaria ad vsum Romanæ Cutiæ. Secundò, inuadentes eosdem. Tertiò, impedientes, ne deferant. Quartò, perturbantes, ne deferantur. Quintò, eos qui hoc faciunt vel defendunt talia facientes. Et extenditur excommunicatio ad omnes, licèt Pontificali, Regali, vel Reginali dignitate, vel alia quauis ecclesiastica, vel sæculari præfulgeãt.

Circa quintum genus personarum. Caiet. verb. excommunicatio, ca. 19. & Nauarr. cap. 27. num. 64. putant. vbi dicitur (*faciunt*) supplendum esse infinitiuum fieri, & tunc essent sex genera

genera personarum; sed mihi non placet hęc opinio, quia nunquā est tale verbum positum à prima bulla Martini Quinti, vsque ad vltimam, & tamen si esset defectus, credibile est, quòd aliquando fuisset emendatus, maximè post aduertentiam Caietani, cùm etiam in aliis locis bullæ dicatur, *qui fieri faciunt*, & cùm sit materia pœnalis, non debet ampliari. Item nos interfuimus in consultatione, cum summo Pœnitentiario, super hanc bullam, & cū ad hunc locum peruenimus, cum Iuris Doctis ibi adstantibus, fuit reiecta hæc Caiet. opinio, vel additio. Verbum ergo *faciunt* repetitio est præcedentium, & significat; excommunicari non tantū prædicta facientes, sed etiam eos defendentes.

Secundò, nota ex Caietano ibi, quòd cum quis suis terris consulens, impedit hæc victualia, non incidit in hanc censuram: quia non vult per se impedire, sed sibi consulere, idque honesta causa, vt si ciues proprij paterentur defectum notabilem in victualibus, non est contra bullam, si Dominus tunc prohibet ne extrahātur; vel si existente peste in curia Romana, prohibet ne quis eat Romam, volens reuerti, ne afficiat peste conciues.

Septima excommunicatio.

COntinet viginti quatuor genera personarum, quia prohibētur octo genera actionum circa tria genera personarum. Excommunicantur ergo qui venientes ad sedem Apostolicam, vel ab ea recedentes, vel in Curia Romana morantes, rapiunt, spoliant, detinent, vel ex proposito deliberato, mutilare, verberare, interficere præsumunt, & qui talia fieri faciunt, & mādant, quorum primum plus extenditur, quia non omnis fieri faciens dicitur mandare.

Pro intelligentia sunt quædam dubia.

Primum est, quid intelligatur per *venientes ad sedem Apostolicam*. Respondeo, eos intelligi qui ratione summi Pontificis veniunt, & non qui ratione stationis, vel indulgentiarum, &c. Sed habentes negocium, prętentionem, gratiam, vel quid aliud; mediante, vel interueniente Papa, siue sit Romę, siue alibi.

Secundum dubium, qui sint morantes in curia Romana. Respondet benè Caiet. verb. excommunicatio, cap. 14. intelligi

Digitized by Google

curiales ipsos vulgo dictos, qui ratione curiæ Pontificiæ in Roma sunt, siue mediatè siue immediatè Pontifici inseruiant, siue sint cum Cardinalibus, siue Episcopis qui curiæ adsunt. Vnde Romani ciues, & alij alijs de causis Romæ existentes, propter quas ibi adessent, licèt curia Pontificis alibi moraretur, non dicuntur morantes in curia.

Tertium dubium, quid sit *ex proposito deliberato mutilare, &c.* Respondet benè Caiet. ibi, non omne homicidium, quod est peccatum mortale, dici in præsenti, ex proposito deliberato, sed commissum ex præmeditato, & animo pacato conceptum, id est, extra rixam & flagrans delictum, & idem dicunt de mutilatione. Et aduertant confessarij, quod sunt excommunicati, verberantes ex tali proposito mutilantes, occidentes curiales, &c. & venientes ac recedentes à sede Apostolica.

Quartum dubium est, vtrum illa tria verba scilicet, *rapere spoliare, detinere*, eodem modo se habeant respectu morantium in curia & aliorum. Respondet Caiet. ibi, quòd non, quia respectu venientium, vel recedentium à sede Apostolica, sufficit aliquid horum facere ad incurrendam censuram, sed respectu morantium, requiritur, vt fiat authoritate vsurpata, tanquam, si esset iudex, aut potestatem habens; vt, si orator Regis comprehenderet aliquem Romæ, vt castigaret, vel mitteret aliò castigandũ, quod videntur significare verba, quia dicitur *excommunicamus illos, qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam non habentes, morantes in curia, temeritate propria rapiunt, spoliant, detinent, &c.* Quæ sententia est probabilis; & licèt non placeat Navar. cap. 27. nu. 65. mihi tamen placet, quia in materia pœnali, vt ista expositio restringens est amplectenda, cùm est commoda. Illa ergo verba, *mutilare, verberare, interficere*, requirunt propositum deliberatũ respectu verentium, recedentium, & morantium; sed illa tria, nẽpe, *rapere, spoliare, & detinere*; nón requirunt autoritatis vsurpationem, nisi respectu morantium in curia.

Octaua excommunicatio.

COmprehendit octo genera personarum, scilicet mutilantes, verberantes, interficientes, capientes, incarcerantes, detinentes

detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos. Similiter aliquid horum mandantes. Vbi nota, non comprehendi hîc Cardinales, qui non sunt Episcopi, sed est alia excommunicatio in fauorem illorum, cap. fœlicis, de pœnitentia, de qua infrà dicemus.

Secundò nota, Episcopos debere esse consecratos, ad incurrendam censuram hanc; nam quamuis electus, confirmatusque sit Episcopus, nisi sit consecratus, non incurritur hæc censura; sed alia Papalis, 17. q. 4. can. si quis suadente, & Caiet. ver. excommunicatio cap. 12.

Aduerte etiam, in iure esse latam excommunicationem Papalem contra omnes hos, vt habetur Clem. si quis suadente, de pœnis, quæ quidem comprehendit omnes hos, & alios plures qui in bulla cœnæ non continentur. Excommunicantur enim Episcoporum percussores. Sub quo verbo, intelliguntur mutilatores, & verberatores; nam hi etiam percutiunt. Excommunicantur etiam interfectores; similiter captores; sub quo verbo intelliguntur, incarcerantes, & detinentes. Excommunicantur etiam bandientes Episcopos, & hi non sunt in bulla cœnæ Domini excommunicati. Similiter excommunicantur qui hæc mandant, vel sunt fautij, vel dant consilium, vel ratificant, vel dant fauorem, vel scienter receptant illos. Similiter excommunicantur Potestates, Rectores, Consiliarij, Consules, Baliui, Scabini, Aduocati, Officiales, quocumque nomine vocentur, qui in aliquo horum culpabiles extiterint. Omnes hi in cœna non continentur. Vnde Clementina est multò amplior in hac parte, quam sit bulla cœnæ. Aliæ autem pœnæ ibi apponuntur; de quibus dicendum est posteà.

Nona excommunicatio.

COmprehendit multa genera personarum, & est amplissima; quia est indefensionem sedis Apostolicæ, & libertatis Ecclesiasticæ. Continet tres partes principales.

In prima continentur quinque excommunicationes.

Secunda complectitur quatuor genera personarum, nempe verberantes, mutilantes, interficientes, & bonis spoliantes per se, vel ver alium, aliquas ex his sex personis; scilicet recurrentes ad

Digitized by Google

Romanam curiam, super negotijs & causis proprijs, vel prosequentes in curia, easdem causas, vel eorum solicitatores & aduocatos, vel procuratores, vel auditores, aut iudices super eisdem causis, vel negotijs deputatos, siue personæ læsæ sint Ecclesiasticæ, siue sæculares. Limitantur tamen hæ quatuor actiones propter quas excommunicatio fertur, quando occasione, & intuitu causarum, vel negotiorum fiunt. Dices, suprà sunt excommunicati qui morantes in curia verberant, mutilant, &c. sed hi modo numerati in hac excommunicatione, pusiunt esse simul morantes in curia. Ergo tales incurrent duas excommunicationes. Respondeo, ita esse, quia propter varia delicta potest quis multis ligari excommunicationibus, vt habetur 3. q. 4. can. Engeltrudam. Vnde, hi duabus egent absolutionibus, vel vna complectēte duas, respectu duarum excommunicationum quas incurrunt.

Secunda excommunicatio complectitur quinque genera personarum, nempè prohibentes, ne literæ Apostolicę, etiam in forma breuis, gratiam vel iustitiam concernentes, etiam monitoria, citationes, exequutoriales executioni mandentur sine eorum beneplacito & examine. Secundò, capientes notarios, exequutores, subexecutores prædictarum literarum, citationum, monitoriarum exequutorialium. Tertiò, eosdem incarcerantes. Quartò, detinentes. Quintò, capi, detineri, incarcerari facientes, Et intelligitur ratione dictarum literarum vel citationum, &c. putà, ne denuntient, vel quid aliud faciant. Hi omnes sunt excommunicati, sed est dubium, vtrum prędicta facientes, excusentur, quādo id facerent in vtilitatem reipublicæ propriæ. Respondeo, hanc excusationem, nullius esse momenti, quicquid ipsi dicant esse in detrimentum reipublicæ, quia non licet ipsis propria authoritate, summo Pastori resistere, nisi quando ipse se tyrannicè gereret, & contra iustitiam vellet eos opprimere, quod non est in præsentia, si enim ipsi proponerent Papę difficultates, & suæ reipublicę detrimentum, & nollet vlla via prouidere, excusationem haberent, quod tamen non faciunt, nec damna sunt ista maxima, vt iactantur, sed maiora sunt scandala, quæ sequuntur ex eorum inobedientia.

Tertia excommunicatio continet duo genera personarum.

Primò, inhibentes ne aliqui pareant mandatis, aut literis Apostolicis, gratiam, vel iustitiam concernentibus, aut legatorū sedis

Apostо-

Digitized by Google

Apostolicæ aut nuntiorum ipsius, vel iudicum delegatorum, ipsorum, & eorum rebus iudicatis, decretis, processibus, aut exequutorialibus; donec ipsi consentiant per suas literas exequutoriales, quas vocant, & aliàs nuncupatorias, certo soluto pretio.

Secundò inhibentes, ne tabelliones vel notarij super huiusmodi literarum, vel processuum executione, aliqua instrumenta conficiant, vel confecta parti cuius interest, tradant, sine ipsorum etiam beneplacito.

Quarta excommunicatio continet tria genera personarum: nempe directè vel indirectè prohibentes, statuentes, mandantes, sub quibusuis pœnis, quibuscumque personis, in genere vel in specie, ne accedant ad Romanã curiam pro quibuscumque negotijs gerendis, vel gratijs impetrandis, vel ne à dicta sede gratias impetrent, vel ne impetratis vtantur.

Quinta excommunicatio comprehendit omnes pertinaciter se subtrahentes ab obedientia sum. Pont. vel quomodolibet recedere præsumentes. Vbi nota, non hic includi schismaticos in prima excommunicatione contentos, nam hi habent inobedientiã cum rebellione, vt dictum est, sed inobedientes Rom. Pontif. non pertinacia, id est, cognoscendo esse mandatum eius, & nolendo obedire.

SECVNDA pars principalis huius excommunicationis continet duas excommunicationes.

Prima ligantur omnes, qui suo officio, vel ad instantiam quorumque personas ecclesiasticas, capitula, conuentus, vel collegia Ecclesiasticorum quorumcumque, coram se ad eorum tribunal, audientiam, cancellariam, consilium, Parlamentumve, præter communis iuris dispensationem, vt infrà declaratur, trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directè vel indirectè quouisque ficto colore.

Secunda ligantur, qui hactenus fecerunt, ordinauerunt vel publicauerunt, vel in posterum facient, & ordinabunt, vel publicabunt statuta, ordinationes, constitutiones, Pragmaticas, vel quæuis alia decreta, in genere vel in specie, quauis causa, vel quouis quæsito colore, etiam prætextu literarum Apostolicarum vsu non receptarum, vel reuocatarum, quibus decretis, ordinationibus, &c. libertas Ecclesiæ tollitur vel in aliquo læditur, vel deprimitur, vel aliàs quouis modo restringitur, vel quibuluis

sedis,

Digitized by Google

sedis Apostolicæ iuribus quomodolibet tacitè, vel expressè præiudicatur.

Circa primam excommunicationem, nota tres præcipuè esse casus, in quibus iudex sæcularis, iudicare potest personas Ecclesiasticas.

Primò, quando traduntur per Iudices Ecclesiasticos brachio sęculari, vt habetur in cap. cùm non ab homine, de Iudiciis.

Secundò, in causa ciuili, de licentia Episcopi proprij, vt habetur capit. 2. de foro compet. Ita habet etiam Sylvest. verb. index 1. § 4.

Tertius est, per viam reconuentionis, vt habetur 3. q. 8. can. 1. quod eodem modo intelligitur in causa ciuili, vt ait ibidem idem Sylvest.

TERTIA pars principalis continet quinque particulas. In prima excommunicantur tria genera personarum, nempè vsurpantes, surripientes, sequestrantes sine expressa licentia sedis Apostolicæ iurisdictiones, fructus, redditus, prouentus ad Ecclesiasticas personas, ratione monasteriorum, Ecclesiarum, vel aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum ab ipsis obtentorum, pertinentes.

Et notatur ex Caiet. ver. excommunicatio, cap. 27. quòd, vt hæc excommunicatio incurratur vsurpando, surripiendo, & sequestrando.

Primò, requiritur vt sint bona pertinentia ratione beneficiorum, &c. quia si personæ Ecclesiasticæ habeant alia bona, aliunde prouenientia, propter eorum vsurpationem non incurritur.

Secundò, requiritur, vt sint bona pertinentia ad ipsas personas Ecclesiasticas, ratione beneficiorum, &c. Vnde, cùm beneficia vacant, & ad nullam personam adhuc pertinent, licèt per vsurpationem eorum, peccatum fiat restitutioni obnoxium, sicut est præcedens, non tamen incurritur hæc excommunicatio.

Tertiò requiritur, vt vsurpatio, vel surreptio sit cum quadam appropriatione, quasi ad ipsum vsurpantem, vel surripientem pertineret; quod intelligit Caietan. cùm dicit surripere bona Ecclesiæ, vt sunt Ecclesiæ. Vnde, non ligantur hac censura fures, latrones, & milites, qui vsurpāt fructus vel bona clericorū rapiunt, quia id nō faciunt sibi appropriantes, quasi ad suū ius pertinerēt.

Quartò, requiritur vt sit sine expressa licētia sedis Apostolicæ.

In secunda particula, excōmunicantur tria genera personarū; impo-

Digitized by Google

imponentes personis Ecclesiasticis, & earum Monasteriorum, Ecclesiarum, vel beneficiorum bonis, fructibus, redditibus, & prouentibus, absque expressa licentia sedis Apostolicæ collectas, decimas, tallias, præstantias, & alia onera, & exigentes variis & exquisitis modis hæc eadem, & accipientes etiam à sponte dantibus. Vbi nota, non tantùm excommunicati, imponentes, exigentes aliquid ex prædictis, vel accipientes ex bonis beneficiorum Ecclesiarum & monasteriorum, sed etiam quando hęc imponuntur ipsis personis Ecclesiasticis, licèt beneficia non habeant, vel alia bona habeant, nisi quando personæ Ecclesiasticæ negociationibus sęcularibus se immiscent. Tunc enim licet illis imponere gabellas, sicut sæcularibus super tali negotiatione, vt notat Syl. ver. gabella, 3. §. 11. Vnde, non est audiendus Nauar. cap. 27. num. 68. qui putat hanc excommunicationem tantùm comprehendere imponentes, exigentes, accipientes, &c. onera super bonis beneficiorum, quia in bulla vtrumque ponitur. In iure antiquo, cap. non minus, extrà de immunit. Eccles. excommunicati sunt imponentes hæc onera personis Ecclesiasticis, sine licentia sedis Apostolicę, nisi propter vtilitatem vel necessitatem communem, quando bona sæcularium ad id non suppetunt. Quæ excommunicatio non fuit reseruata. Posteà verò in Concil. Lateranensi, vt habetur cap. aduersus, extrà, eodem tit. fuit ablata hæc exceptio sub Inno. 4. Posteà Bonifacius VIII. in cap. clerici, de immunit. Eccl. in 6. teseruauit sibi excommunicationem, & extendit ad accipientes quocumque modo etiã à donantibus, & vniuersitatem talia facientem suppositi interdicto, & extendit excommunicationem ad ipsas personas quouis modo, etiam sponte soluentes onera prędicta. Posteà Benedict.. Vndecim. in extrauag. quod olim, de immunit. Eccles. reuocauit hoc vltimum Decretum, quoad hoc, ne habeat locum in accipientibus à sponte dantibus. Posteà Clemens V. in Clem. quoniam, de immunit. Eccles. reuocauit vtrumque decretum, & voluit obseruari illa capita ex Concil. allegata, scilicet non minus, &, aduersùs. His omnibus successit bulla excõmunicans etiã sponte accipiẽtes à sponte dantibus; & quod amplius est, innouat omnia decreta & concilia generalia, etiam Cano. super his. Vnde decretum Bonifacij locum habere videtur, ac si esset in Cœna.

In tertia particula, omnia prędicta in his tribus partibus huius

nonę

nonæ excommunicationis extenduntur ad, per se & per alios, directè vel indirectè aliquid prædictorum facientes, exequentes, procurantes, palàm vel occultè suffragium vel votum dantes. Vbi valdè nota, hanc extentionem cadere super omnia à principio huius nonæ excommunicationis dicta, vt notat Syluest. ver. excommunicatio. 7. §. 70. 71. & 72. Tabien. ver. excommunicatio 6. nu. 12. & propterea, sub vno contextu copulatiuè legitur.

In quarta particula extenduntur omnes hę excommunicationes ad omnia personarum genera, cuiuscumque conditionis, status, præeminentiæ, vt patet in litera.

In quinta particula innouantur canones antiqui super hæc dicta, cum interdicto, de quo diximus suprà, & cum aliis pœnis in eis contentis. Sed nota non innouari decretum Bonifacij, quantum ad hoc quòd ipsi clerici soluentes sunt excommunicati, sed quantum ad ipsos imponentes, vel accipientes, vel exigentes, quia non innouantur Canones nisi quantum ad prædicta in hac excommunicatione, in qua non comprehenduntur soluentes, nec sponte nec alio modo.

Dvm hæc legerimus, publicata est bulla Pij V. in qua multa sunt addita & aliqua mutata.

Primò addita est in secundo loco post primam excommunicationem alia excommunicatio, contra appellantes ad futurum Concilium, vt sequitur.

Excommunicatio decima.

COntinet tria genera personarum, nempè appellantes ad futurum Concilium, à mandatis, ordinationibus, & sententiis Papę.

Secundò dantes consilium ad hoc. Tertiò dantes auxilium ad hoc, vel fauorem, vt fiat appellatio, cuiuscumque status personę. Similiter siue sint personæ, siue capitula, siue collegia, siue vniuersitates. Circa hanc excommunicationem sunt notanda tria.

Primò ponuntur duo verba, scilicet *excommunicamus & interdicimus*. Primum verbum refertur ad personas. Secundum ad collegia. Vniuersitates & capitula appellantia; vel quę dant auxilium; vel consilium; quia hæc non possunt excommunicari, vt habetur cap. Romana, de sent. excom. in 6. Obid interdicuntur.

Secundò,

Secundò nota, hanc excommunicationem contra eadem tria genera personarum esse antiquam, latam à Pio II. & confirmatam à Iulio II. Cuius extrauag. meminit Caiet. verb. excommunicatio, c. 25. licèt tunc non erat reseruata, & modò hic reseruatur occasione quarundam monacharum in Hispania, quæ tempore præsenti appellarunt ad Concilium, consilio nescio cuius aduocati.

Tertiò nota ex eodem Caietano, non incurrere hanc excommunicationem, dantem consilium vel auxilium, nisi de facto sequatur appellatio, quia sunt actiones accessoriæ, & non inducunt pœnam, nisi sequatur principalis.

Circa octauam excommunicationem, etiam est facta additio, quia extenditur ad mutilantes, percutientes, interficientes, incarcerantes, detinentes, captiuantes Cardinales non Episcopos, quod antè non erat, vt ibi diximus, & ad Nuncios, & ad Legatos Apostolicos etiam non Episcopos, nec Cardinales.

Item comprehendit non tantum mandantes, vt priùs, sed etiam dantes consilium, vel auxilium, & addita est excommunicatio cõtra eiicientes Nuncios vel Legatos prædictos à terris suis. Hoc autem erat etiam illud sub eadem Censura prohibitum in extrauag. super gentes Ioan. vigesimi secundi licèt, in hac extrauag. latior fuerit excõmunicatio, quàm contra impedientes Nuncios, vel Legatos, quo minùs exequerentur suum officium. Plus autem est, impedire, quàm eiicire, vt patet. Prædicta verò iuris excommunicatio non est reseruata, & additur in ea noua pœna, quia Regna integra, ciuitates & loca, ipso facto sunt interdicta, quandiu in eadem pertinacia durauerint.

Circa nonam excommunicationem, qua excommunicantur in prima parte, prohibẽtes, ne recursus fiat pro negotiis gerendis, vel gratiis impetrandis ad sedem Apostolicam, additur etiam pro literis impetrandis, & excommunicantur de nouo, qui tales literas apud se, vel notarium, vel alias personas detinent, contra abusum quorundam has literas detinentium, & accipientium à partibus, ac nolentium dare, ne eis vtantur, & augentium moras, donec illi absque literis recedant.

Sunt & alia mutata atque minuta addita, sed non magni momenti: vt ex ipsa bulla apparebit. Illud etiam verbum, contra recedentes ab obedientia Rom. Pontificis, est mutatum, & positũ in prima

in prima omnium excommu.

Habemus ergo iam decem excommunicationes cum hac quam diximus additam esse in 2. loco in bulla Pij V.

Undecima excommunicatio.

ADdita est nunc de nouo hæc excõmunicatio ad maiorem expressioremque declarationem Romani Pontificis, contra duodecim genera personarum, quæ in aliquam ex quatuor actionibus se intromittunt. Hæ personę sunt Maiestratus, Senatores, Præsidentes. Auditores; Iudices quocumque nomine nuncupati, Cancellarij, Vicecancellarij, Notarij, Scribæ. Exequutores, Subexequutores. Omnes, quomodolibet se intromittentes in quatuor actionibus, excommunicantur. Actiones sunt quatuor; in causa criminali contra personas Ecclesiasticas, capere, processare, sententiam ferre, vel exequi Et reuocantur omnia priuilegia etiam à sede Apostolica concessa Regibus, Ducibus, Principibus, Rebuspublicis, Monarchis, Ciuitatibus, aliisque Potentatibus, quouis nomine nominentur. Satis hęc sunt clara. Vtinam Principes Christiani aperiant oculos ad videndũ, & aures ad audiendum. Non enim iam excusationem, vel subterfugium habere possunt,

Duodecima excommunicatio.

COmprehendit tredecim genera personarum, propter aliquam ex octo actionibus, siue per se, siue per alium fiant, nempè, Cancellarios, Vicecancellarios, Consiliarios ordinarios, vel extraordinarios, Præsidentes Cancellariorum, Parlamentorum, Consiliorum, Procuratores generales eorundem, & Imperatorum, Regum, &c. Iudices ordinarios & delegatos, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Commendatarios, Vicarios, Officiales.

Primò, qui auocant causas beneficiales vel decimales vel spirituales, vel annexas spiritualibes, ab Auditoribus Commissariis Appostolicis. aliúve Iudicibus ecclesiasticis, licet id fiat prætextu exemptionum, gratiarum, & aliarum literarum Apostolicarum.

Secundò,

Digitized by Google

Secundò, qui auctoritate laicali impediunt executiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequestrationum, exequutorialium, & aliarum literarum Apostolicarum, tam gratiam, quàm iustitiam concernentium, à Papa, vel Camerario, vel à Præsidentibus Cameræ, Auditoribus, Commissariis, aliisve Iudicibus Apostolicis, in eisdem causis emanatarum.

Tertiò, qui auctoritate laicali impediunt illarum cursum, & audientiam, personas, capitula, collegia, conuentus, causas ipsas exequi volentes.

Quartò, qui sein eisdem causis, vt Iudices intromittu nt.

Quintò, qui compelluat, vel ordinant partes actrices ad reuocandum, vel faciendum reuocare prædictas citationes, monitoria, &c.

Sextò, qui compellunt, vel ordinant easdem partes ad faciendum absolui eos, cõtra quos tales inhibitiones emanarunt, à pœnis & censuris in eis contentis.

Septimò, qui quomodolibet impediunt exequutionem literarum Apostolicarum vel exequutorialium.

Octauò, qui ad prędicta suum fauorem, consilium, vel assensum præstant.

Remouentur autem duo prętextus.

Primus, violentiæ prohibendę personis & subditis suis, qui meritò excluditur, quia debent recurrere ad sedem Apostolicam pro remedio, & non faciunt.

Secundus, quia solent comparere per procuratorem, vel fiscalem, corã Iudice Ecclesiastico deputat eo ad exequutionem literarum, & dicere, se supplicare ad sedem Apostolicam de prædicta exequutione, & cum hoc accipiunt literas, & nunquam supplicationem coram Papa exequuntur. Excluditur hic prætextus, nisi prædictam supplicationem legitimè prosequantur. Qui prętextus secundus, de nouo est in hac bulla adiunctus.

Decimatertia excommunicatio.

ESt contra nouem genera personarum, sex principalia, & tria vltima accessoria, scilicet, mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, detinentes, deprædãtes Romipetas, id est,

Digitized by Google

accedentes ad Vrbem, deuotionis, vel peregrinationis causa; & in ea morantes, vel ab ea recedentes, & qui illis auxilium, consilium, vel fauorem dant. Caiet. verb. excommunicatio, ca. 13. benè notat. Intelligit etiam non existente Romæ sede Apostolica, quia est in fauorem visitantium limina Apostolorum, & olim etiam erat contra talia facientes contra peregrinos in terram sanctam, vt refert Tabien. ver. excommunicatio, 6. in fine.

Decimaquarta excommunicatio.

COntinet quatuor partes. In Prima excõmunicantur quinque genera personarum, nempè occupantes, detinentes, hostiliter destruentes, inuadentes, occupare, detinere, destruere, inuadere præsumentes; & hoc per se, vel per alios directè, vel indirectè, quouis titulo, vel colore, in toto vel in parte almæ Vrbem, Regnum Siciliæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum, Patrimonium B. Petri in Tuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venusinum, Sabinienſem, Marchię, Anachonitaniæ, Massiæ, Tribariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas prouincias, illarumque terras, & loca, & terras specialis commissionis Arnulphorum, Ciuitatesque Bononiam, Cęsenã, Ariminum, Beneuentum. Perusinum, Auenionem, ciuitatem Castellæ, & Turderum, & alias ciuitates, terras, vel loca, vel iura ad ipsam Romanam Ecclesiam spectantia, & pertinentiæ dictæ Romanæ Ecclesiæ, mediatè vel immediatè subiecta.

In secunda parte excommunicantur quatuor genera personarum; vsurpantes, perturbantes, retinentes, variis modis vexare præsumentes supremam iurisdictionẽ in prędictis illis locis Pontifici & Romanæ Ecclesię competentem.

In tertia parte, duæ excommunicationes extenduntur ad adhærentes, fautores, defensores illorum, & consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.

In vltima parte excommunicantur illi qui, sede vacante, & alio quouis tempore abstulerunt à sacro palatio vasa aurea, argentea, vestimenta, suppellectilia cuiusque generis, libros, scripturas, & alia bona, & dictorum detentores, ac quicumque ad quorum manus bona ipsa, quouis titulo, & quauis causa scienter peruenerint, & illi in quorum manibus ad præsens existunt.

In bulla

In bulla præcedenti etiam excommunicantur rapientes bona de naufragijs, & a raptoribus accipientes, sed iam hoc est transpositum ad tertiam excommunicationem.

Post has excõmunicationes, Papa declarat. & protestatur tria: Primò, absolutionem solemnem die Iouis Cœnæ faciendam, vel alias etiam faciendam solemniter, aliquem ex prædictis omnibus excommunicatis non comprehendere, neque eis suffragari, nisi prius a prædictis, cum vero proposito similia non committendi, desiterint.

Secundò, idem protestatur contra eos, qui statuta, Pragmaticas, &c. fecerũt contra libertatem Ecclesiæ, nisi prius illa reuocauerint, & de suis Archiuis, vel locis capitul. ribus, & libris deleuerint, & de reuocatione Papam certiorem fecerint. Sed nota, quòd Papa in die Cœnę, nec aliàs, absoluit etiam ista facientes, sed dicit, quòd si forte fuerit aliqua solemnis & generalis absolutio facta, hæc non comprehendit, nisi cum dictis conditionibus.

Tertiò, reuocat priuilegia omnia per non obstantia, vbi etiam reseruat sibi absolutionem omnium prædictorum; nisi in articulo mortis, cum præcepto, vt etiam tunc non fiat, nisi priùs facta satisdatione vel præstita cautione de stando mandatis Papæ, & reuocat omnia priuilegia, quibus absolutio ab alio quàm à Papa ipso extra dictum articulum poterat exhiberi, reuocatque inter alia, Concilia generalia. Ex quo habes Concilium Tridentinum, sess. 24. cap. 6. esse reuocatum, vbi facultas dabatur Episcopis, vt per se, vel per suos Vicarios, absoluerent ab omnibus casibus Papæ reseruatis, occultis, etiam ab hæresi, tamen per se tantùm non per alium, totum hîc reuocatur.

Vltima excommunicatio.

EST, contra præsumentes absoluere aliquem ex prædictis, & interdicuntur etiam ab officio lectionis, prædicationis, administrationis sacramentorum, & audiendi confessiones, & aliæ pœnæ infligendæ promittuntur, & ipsa absolutio irritatur.

Vltima hæc excommunicatio est reseruata sicut aliæ. Olim enim in bulla Pauli I. in hac excommunicatione ponebatur nouum reseruatio. Excommunicabat enim absoluentes, & addebat, vt illi à nullo, nisi à Romano Pontifice possent absolui. Quæ verba

Digitized by Google

modò non sunt, vt refert Felin. in cap. Pastoralis, de officio iudicis ordinarij, §. præterea, num. 9. Ratio dubij est, quia sicut suprà diximus, hęc bulla est ab homine, & vt habetur in *dicto* capitulo, excommunicatio ab homine, ab eodem fulminante, vel superiore absolui tantùm potest Nauar. c. 27. nu. 74. dicit, non esse reseruatam, quia est generalis, nec est lata contra personam particularem, & determinatam. Talis autem excommunicatio assimulatur excommunicationi à iure, quæ si non est reseruata expressè, censetur non reseruata. Citat Immol. cap. graue dè prębend. qui de tali excommunicatione generali, ita sentit. Felinus tamen loco citato nu. 4. citans Immolam in hanc sententiam, dicit esse singularem opinionem; communem esse in contrarium, nempe tam generalem, quàm particularem excommunicationem ab homine, ab eodem, vel superiore esse absoluendā. Quod videtur probabilius, quia est communis sententia, & quia oppositа non probatur. Item quia cap. nuper, de sent. excommunicationis, in sola excommunicatione à iure dicitur, quòd si non ponitur reseruatio expressè, censetur non reseruata. Vndè præsens excommunicatio reseruata est, imò puto esse in Cœna domini, quia eodem processu bullæ continetur. Et quòd sit reseruata, tenet Sylvest. ver. excom. 7. §. 26. Caiet. etiam verb. excom. cap. 77. Tabiena ver. excommunicatio, sext. in fine.

In residua parte bullæ tria alia continentur.

Primo, præceptum Papę, in virtute sanctæ obedientię, quo obligat sub mortali singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos omnes curam animarum habentes, omnes confessores tam regulares quàm laicos, vt hanc bullam habeant, & studeant attentè, & diligenter legere.

Secundò, præcipit Episcopis, vt faciant eam in suis diœcesibus publicari, & saltem semel in anno in Ecclesiis Cathedralibus legi.

Tertiò, declarat hanc bullam habere vigorem, donec alia promulgetur, siue per eundem Pontificem, siue per successorem. Vnde iuxta hoc, non cessat in sede vacante. Atque hæc notanda sunt circa hanc bullam.

Laus Deo. Finis.

INDEX

Digitized by Google

INDEX EORVM QVÆ HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A

Absoluere ab interdicto, quis possit. lib. 1. Inst. cap. 22.

Absoluere ab excõmunicatione, quis possit. lib. cap. 10.

Absoluere à reseruatis, quando quis possit. lib. 3. c. 8.

Absoluere multos, simul interdũ lib. 3. c. 20.

Absoluere an possit quis, non sibi subditos. lib. 3. c. 23.

Absoluere quare nemo debet cum conditione. lib. 3. cap. 22.

Absoluere absque peccati manifestatione, sacrilegium. lib. 3. cap. 6.

Absoluendi à casibus Papalibus facultas intelligitur da a facultate absoluendi à censuris. lib. 3. c. 13.

Absolui potest quis à peccatis, etiam si sit irregularis. lib. 1. c. 30.

Absolui potest quis à reseruatis, & mitti ad superiorem vt à reseruatis absoluatur vrgente necessitate. lib. 3. c. 17.

Absolui an quis possit multoties ab ijsdem peccatis. lib. 3. cap. 12.

Absolutio non datur, nisi satisfacta parte. lib. 1. c. 10.

Absolutio à suspensione ad quem spectat. lib. 1. c. 16.

Absolutio aliquando differenda, audita confessione. lib. 3. c. 18

Absolutio eorum qui ab excommunicatione bullæ cenæ domini absoluerunt, reseruata Summo Pontifici. p. 720

Absolutionis forma, in Pœnitentiæ Sacramento. lib. 3. c. 12.

Absolutus ab excommunicatione in mortis articulo propter necessitatem, tenetur comparere coram eo qui ex officio absoluere poterat. lib. 1. c. 10.

abusus in Officiorum societate. lib. 5. c. 40.

abusus duo in vendendo res supra iustum pretium. lib. de

Digitized by Google

lib. de 7. pec. mort. cap 50.
accidia, quid quotuplex, & etymon. lib. de 7. pec mor. c. 68.
accidia quale peccatum ibi. caput 69.
accidia filia sex. ibid. c. 70.
accipere ad vsuram, & inducere ad dandum. lib. 5. c. 37.
accipere ad vsuram, an & quando peccatum. ibid.
accusare & denunciare differũt. lib. 5. c. 56.
accusator tenetur testibus comprobare. lib 5. c. 57.
accusare vel denunciare quando teneamur. ibid.
accusator iustitiam seruet, qua in quatuor consistit. ibid.
accusator quandoque tenetur ad restitutionem. Ibid.
actio perfecta requiritur, vt quis incurrat excommunicationem. lib. 5. cap 8.
actio contra iustitiam obigat ad restitutionem. lib 6 c. 19.
actus ordinatus ad occisionem, vel mutilationem inducit irregularitatem. lib. 1 c. 17.
aduocatus peccat si sua culpa innocens plectitur. lib. 5, c. 7.
aduocatus tenetur patrocinari pauperibus. lib. 5 c, 69.
aduocatus pretium petat iustum, & quod sit. lib. 5. cap 69.
aduocatus non paciscatur de quota litis. ibid.
aduocatus haeretici in causa haeresis, subiacet censura bullae. pag. 692.
aduocato quae sunt necessaria. lib. 5. cap. 19.
aduocato an liceat in quauis causa, & quando. ibid.
adulterium quid, & quotuplex. lib. 5. c. 11.
adulterij aliquot casus. ibid.
adultera aliquando tenetur reuelare factum. ibid.
adultera perdit ius petendi, deb. & si potest petere. ibid.
adultis quaedam necessaria vt baptizentur. lib. 1. c. 21.
aegrotus, non valẽs exprimere peccatum, an sit absoluendus. lib. 2. cap 8.
aemulatio quid quando iuo, quando vitium. lib. de 7. peccatis mortalibus. cap 65.
aequiuocatione vti an reoliceat & quando. lib. 5. cap. 58.
aetas requisita in quolibet ordinando. lib. 1 c 25.
aetas excusans à ieiunio quae. lib. 6. c 4.
affinitas, quomodo contrahatur. lib. 7. cap 11
affinitas in confirmatione inter quos. lib. 2 c. 24.
affinitas spiritalis in baptismo, inter quos. lib 2. c. 23.
affinitas spiritualis inter quos, & an impediat matrimonium. ibid.
aliena retinere, inuito domino ni licet. lib. 5 cap 20
aliena iniuste retinens, restituat & fru-

Digitized by Google

& fructus. lib. 3. c. 22.
amare Deum, quando quis teneatur. lib. 3. c. 9.
amare magis creaturam, quam Deum, an sit mortale. ibid.
amandus proximus quantum ad quatuor. ibid.
amor benevolentia in charitate a necessarius. lib. 3. c. 8.
amor Dei & nostri, in quo differant ibid.
amor sui, unde lib. de 7. peccatis mor. c. 55.
amor mundi ac seculi, unde ibid.
amoris quantitas duplex, intentionis & appretiationis. lib. 3. cap. 9.
amor interior erga parentes non sufficit. lib. 5. c. 3.
ambitio quid & quale peccatum lib de 7 pec. mort. cap. 23.
amens & ebrius an peccent. lib. 3. cap 10,
anabaptista sunt irregulares astitue & passiue. lib. 1. c. 28.
angeli ad sunt missa sacrificio. lib. 6. c. 10.
anima ita indiget cibo spirituali, sicut corpus materiali. lib. 6, cap. 13.
appellantes ad futurum Concilium, excommunicati in bulla cœna. pag. 715.
arma, & c. deferentes infidelibus excommunicantur in bulla cœna. pag. 701,
arma & c. eiusmodi vendentes in fidelibus an excõmunictia. p. 701
arma & c. deferentes ex una provincia infidelium ad alia an excommunicati. pag. 702.
arma & huiusmodi reliqua mandantes deferri, an excommun. 702.
arma & c. deferentes ad hereticos an concineantur sub hac excommunicatione. p. 702.
armorum nomine quid intelligatur. p. 703.
apostasia quid. lib. 4. c. 6.
apostasia triplex. ibid.
apostasia in voto duplex. lib. 4. c. 18.
apostasia in clericatu, duplex, ibid.
apostata in fide quis. & subiaceat excommunicationi. li. 4. c. 6.
apostata à fide irregularis, licèt reuertatur. lib. 1. c. 28.
apostoli sola manuum impositione confirmabant. lib. 2, c. 24.
aqua an necessario in calice adhèbenda lib. 2. cap 25.
ara ad celebrandum necessaria, & eius qualitas. lib. 2. c. 3.
ariolos consulentes excommunicari. lib. 4. cap 15.
astrologia uti in triplici casu pec. mor. li. 4. c. 15.
astutia quid. lib. de 7. pec. mort. c. 46.
attritio quid & in quo differat à contritione. li. 3. c. 4.
attritio an sufficiat ad Pœnitentiæ sacramentum, & quando. ibid.

Digitized by Google

auaritia quid & quotuplex. lib. 5. c. 75. & lib. de 7. peccat. mort. c. 24.
auaritia quale peccatum. lib. 5. c. 75. & l. de 7. pec. mor. c. 25
auaritiæ filiæ. lib. de 7. pec. mort. c. 26.
audiens detractorem quando peccet. lib. 5. c. 67.
auersio & conuersio in peccato consideranda. li. 3. c. 3.
aues capere an liceat, quando & vbi. lib. 5. c. 20.
auferens aliquid in extrema necessitate, an teneatur restituere si ad pinguiorem venerit fortunam. lib. 1. c. 24. & lib. de 7. pec. mor. cap. 36.
auferentes à sacro palatio, & detinentes vasa, libros & alia bona excommunicati in bulla cœnæ domini. p. 720.
Augustini canon de Eucharistia quotidie sumenda, Nec laudo, &c. lib. 6. c. 19.
augurium & auspicium, quale peccatum. lib. 4. c. 15,
augurium & auspicium quandoque licita. ibid.
auocantes causas ecclesiasticas & spirituales à sede Apostolica & omnes qui de his si intromittũt, excommunicantur in bulla cœnæ. pag. 717.
authoritatis, Sacerdotem creãdi, est de iure diuino. lib. 1. c. 2.
authoritas vsurpatio requiritur, vt qui rapiunt, spoliant, detinent morantes in curia Rom. excommunicentur in bulla cœnæ. p. 720.

B

BAlsamum in Chrismatis oleo necessarium esse. lib. 2. cap. 24.
Baptismus quid, & quæ in eo sint necessaria, li. 2. c. 18.
baptismus in aqua præsertim ibid.
baptismus triplex, aquæ sanguinis & flaminis. lib. 2. c. 22.
baptismus flaminis & sanguinis non imprimunt characterem. ibid.
baptismus totam aufert culpam & pœnam. lib. 6. c. 21.
baptismus remittit omnia peccata non tamen restitutionem. lib. 2. cap. 22.
baptismus remittit peccatũ cum tota pœna. ibid.
baptismus an tollat quãlibet irregularitatem. li. 1. c. 30.
baptismus mali ministri an conferat tantam gratiam, quantam boni ministri. lib. 1. c. 20.
baptismus si non sit in re vel voto nullus saluatur. l. 2. c. 21.
baptismus sufficit in voto, cùm re haberi non potest. l. 2. c. 17.
baptismi ablutio qualis esse debeat, & quoties. lib, 2. c. 18.
baptismi absolutio, an in qualibet parte corporis. ibid.

baptismi

baptismi aqua debet tangere corpus vel partem. ibidem.
baptismi effectus & species. lib. 2. c. 22.
baptismi forma triplex, Graeca, Latina & dubia. lib. 2, cap. 19.
baptismi forma Latina in quo differat à Graeca. ibid.
baptismi forma mutata an impediat Sacramentum. ibid.
baptismi materia, an qualibet aqua & liquor. lib. 2. c. 18.
baptismi minister est Sacerdos, in necessitate tamen quilibet homo etiam infidelis. l. 2 c. 20.
baptismi vnius ministri plures an esse possint. ibid.
baptismi solemnitates, quæ & ad quid. lib. 2, c, 23.
baptismi forma multipliciter mutatur. ibidem.
baptismi forma & materia simul in baptizando adhabendi. ibidem.
baptismi formam variare, peccatum graue. ibid.
baptismum suscipiens cum voluntate peccandi, non suscipit gratiam, nec est admittendus. lib. 2. c. 21.
baptismum suscipere tenerentur, etiam sanctificati in vtero matris. lib. 2. c. 20.
baptismum quæ peccata præcesserunt, non sunt confitenda, lib. 3. cap. 20.
baptizare in aqua non benedicta. absque necessitate, est mortale peccatum. lib. 2. c. 18.
baptizare non potest quis seipsum. lib. 5. c. 20.
baptizare potest Angelus vel anima sancta. ibid.
baptizare licet in loco interdicto. ibidem.
baptizari quis, quando & quomodo possit. ibid.
baptizari possunt plures simul in necessitate. ibid.
baptizari potius quis potest ab infideli quam à Simoniaco. ibid.
baptizari quomodo debeat si quis esset duplici capite, & corpore. lib. 2. c. 25.
baptizantur parvuli, & quare. lib. 2. c. 20.
baptizatus cum non baptizata, & è contra, non contrahit valide matrimonium. l. 7. c. 7.
baptizandis adultis quædam necessaria. lib. 2. c. 21.
beneficium quid. lib. 5. c. 76.
beneficium curatum suscipiens habeat animum. lib 5. cap. 5.
beneficium seculare habere non potest de iure. lib. 5. cap. 76.
beneficium differt à prebenda. ididem.
beneficium conferatur digniori. lib. 5. ca[illegible] 78.
beneficij quatuor proprietates, lib. 5. c. 82.
beneficia ad quid instituta. lib. 5. cap. 76.
beneficio conferre, resignare, præstare

Digitized by Google

prestare, differunt, ibid. c. 73.
beneficia conferre, cuius sit. ibid.
beneficia quomodo iuste dignis conferantur. ibid. cap. 78.
beneficia conferre indigno graue peccatum mortale. ibid.
beneficia plura habere, quando & quibus liceat. lib 5. c. 81.
beneficia habere in commendam perpetuam. ibidem.
beneficia plura vni concessa, successori non conceduntur. ibid.
beneficia plura cum dispensatione Pontificis, an licitè possint retineri. ibid
beneficia relinquat quis cum resciuerit se symoniacè per se vel per alium adeptum fuisse. lib. 5. c. 90.
beneficia Ecclesiastica diuisa in quatuor partes. lib. 5. c. 76.
beneficiorum species quatuor. ibidem.
beneficiorum vnitas & annexio, quæ & quomodo. lib. 5. c. 81.
beneficiorum pluralitatem annullat Concil. Triden ibidem.
beneficiorum permutatio & locatio. l. 5. c. 91.
beneficiorum fructus locare an liceat. ibidem.
beneficiatus quomodo & ad quæ teneatur quando. lib. 5. c. 4.
beneficiatus habeat mores, scientiam & aptitudinem. lib. 5. c. 78.
beneficiatus persoluat quotidie horas canonicas. lib. 5. c. 82.
beneficiato conditiones necessariæ. lib. 5. c. 79.
beneficiati iuuenes, quorum patres recipiunt reditus, officiis recitare tenentur. lib. 2. c. 14.
bigami sunt irregulares, & qui sint. lib. 1. c. 25.
bigamia triplex. lib 1. c. 26.
blasphemia quid est. l. 4. c. 13.
blasphemia quandoque veniale peccatum. ibidem.
blasphemia triplex, & vtraque tripliciter sit. ibidem.
blasphemia quandoque coniuncta hæresi. ibidem.
blasphemia non solum contra Deum, sed & contra Sanctos. ibidem.
blasphemia peccatum, quomodo dicatur irremissibile. ibidem.
blasphemis pœnitentia imposita. ibidem.
bona fidei possessor, an teneatur restitutioni, & quomodo. lib. 5. cap. 17.
bona & male fidei possessoris differentia. ibidem.
bonum opus nullum sine charitate. lib. 6. c. 2.
bonum opus malo fine aggredi est mortale. l. 3. c. 19.
bonum opus existentis in peccato, ad quid possit. lib. 4. cap 8.
bonum nullum meritorium vitæ æternæ sine charitate. ibidem.
bona ecclesiastica communia ad quod vsque tempus. l. 5. c. 4.
bona ecclesiastica quomodo distri-

Digitized by Google

stribuenda. ibid.
bona ab vsurario alienata an restitutioni maneant obnoxia. lib. 5. c. 35.
bona opera per peccata amissa, an recuperentur per nouam gratiam. lib. 5. c. 11.
bona opera facta etiam in peccato multum valent. l. 5. c. 2.
bulla cœnæ domini an liget sede vacante. li. 2. c. 24. & pag. 688. & pag. 720.
bulla cœnæ domini multas excõmunicationes continet, quæ nõ sunt in iure. pag. 687.
bulla cœnæ Domini quando cœperit. pag. 688.
bullis hactenus concessis de eligẽdo confessore, per Concil. Trid. derogatum est. li. 3. c. 13.

C

CAlicis & patinæ materiæ. lib. 2. c. 2.
Calices & vestes sacræ quomodo vendi possunt. lib. 5. 89.
Cambire aliquid & quomodo. li. 1. c. 55.
Cambire pecunias minus valentes pro re an liceat. li. 5. c. 54.
Cambium quid & quotuplex sit. lib. 5. c. 50.
Cambium aulicum an sit vsurarium. li. 5. c. 52.
Cambium ad minutum, quomodo iustum. lib. 5. c. 51.
cambium ad incertam solutionem. lib. 5. c. 54.
cambium ad creditum quod sit, & quomodo liceat. Ibidem.
cambium siccum quotuplex; & an sit vsura. lib. 5. c. 51.
cambium cum recambio an sit vsura. lib. c. 52.
cambium per literas quinque modis fit. li. 5. c. 54.
Cambij pretium non augetur, tẽporis ratione. li. 5. c. 55.
canonistæ non audiendi qui negãt censuum venditionem, lib. 5. c. 44.
cap. nauiganti, de vsur. quomodo intelligendum. li. de 7. pec. mor. c. 50.
cap. ad falsarios, de crimine falsi explicatur. p. 699.
cap. ita quorundam, de Iudæis. pag. 704.
cap. quod olim de Iudæis in Clem. pag. 705.
cap. ad liberandum, de Iudæ. pa. 70[illegible].
cap. multa, in extrau. de Iud. pag. 706.
capite plectendi an possint communicari. li. 6. c. 16.
carcerem frangere & abire, vincto an liceat. li. 5. c. 6.
cardinalis non semper dicitur Præclaris. l. 3. c. 13.
Cardinales Nuncios, ac Legatos, etiam non Episcopos detinentes, percutientes, interficientes, deiicientes, &c. sub censura bullæ. pag. 716.

car-

carmina, quibus continetur modus detractionis. lib. 5. c. 63.
carmina, quibus includuntur cõsortes peccatorum. lib. 5. c. 9.
carmes comedens tempore prohibito, toties peccat. lib. 5. c. 3.
castrati vtroque testiculo nõ possunt contrahere matrimonium. lib. 7 c. 12.
casus aliquot inducentes irregularitatem. lib. 1. c. 28.
casus aliquot in missa, & eorum remedia. li. 2. c. 9.
casus aliquot in quibus tenemur subuenire proximo, etiam tum vitæ vel alterius rei periculo. lib. 4. cap. 10.
casus reseruati Episcopo qui. lib. 3. cap. 14.
casus aliquot in quibus sortilegiũ licet. lib. 4. c. 15.
casus aliquot de voto, an semper obliget. lib. 4. c. 17.
casus aliquot de iuramento licito & illicito. li 4. c. 21.
casus aliquot quando obligat iuramentum, vel non. l. 4. c. 22.
casus aliquot, in quibus licet die festo operari. lib. 4. c. 25.
casus aliquot de homicidio licito. lib. 5. c. 61.
casus aliquot de rest[illegible] lib. 5, c. 21.
casus aliquot de bona & mala fidei possessore. lib. 5. c. 17
casus aliquot de vsura. lib. 5. cap. 30.
casus aliquot in quibus lucrum exigitur in mutuo absque vsura. lib. 5. cap. 32. 33. 34.
casus aliquot de restitutione fame per totum. lib. 5. c. 65.
casu inuenta, an & cui restituere teneamur. lib. 6. 18.
catechismus impedit matrimonium contrahendii l 7 c. 14
cathecumeni morientes saluantur. lib. 2. c. 21
cathecumeni in prima parte missæ admittendi. li. 2. c. 5.
cathecumeni non admitendi ad Eucharistiam. l. 6 c. 15
causa proxima alicuius rei, quænam dicatur. libro 1. c. 27
causa iusta, iniusta, dubia re. libro 5. c. 60.
censura ablata, nullus casus reseruatus. libro 3. c. 14
census descriptio & declaratio, libro 5. cap. 42.
census in quo differat à locatione ibidem.
census ab emphyteosi in quo differat. ibidem.
census quotuplex. lib. 5. c. 43
census perpetuus ad tempor. redim & irredim. ibidem.
census redimere nemo cogatur. libro 5. c. 47.
census ad tempus certum & incertum. ibidem.
census realis dicitur, quia est supra rem aliquam. ibidem.
census temporales non excedant capitale. libro 5. c 49.
census cum pacto retrouendendi, an sit licitus. libro 5. cap.

Digitized by Google

cap. 45.
censuum conditiones necessaria quæ sint. ibidem
censuum emptor non obliget venditorem ad redimendum, ibid.
censuum emptio & venditio, an sit licita. lib. 5. c. 44
censuum fructus an liceat mutare in pretium. lib. 5. cap. 48.
censuum fructus super re certa, an sit necessarius. libro 5. cap. 45.
censuum redemptio an possit fieri per partes. ibidem
censuum iustum pretium, quodnam sit. ibid. c. 47
census anticipare iniustitia est. ibidem.
census cum apothecatione bonorum & personæ, an licitus. lib. 5. c. 46.
census cum apothecatione vitiatur si rei pretium excedat. ibid.
census non excedat fructum rei, quomodo intelligatur. libro 5. ca. 47.
celebrare, vide multa in verbo, Missa.
cessatio à diuinis quid sit & quotuplex. lib. 1. c. 47
cessatio à diuinis, in quib. differat ab interdicto. ibidem.
cessationis à diuinis causæ & effectus. ibidem.
cessio bonorum an liberet à restitutione. lib. 5. c. 26.
character quid sit. lib. 2. c. 16.
character indelebilis. libro 1. cap. 17.
characteribus quandoque tacitè inuocatio sit dæmonum. libro 4. cap. 14.
charitas necessaria maximè ad duo. lib. 4. c. 8.
charitatis definitio & declaratio ibidem.
chiromantiæ peccatum quod. lib. 4. c. 15.
chrisma nouum in baptismo necessarium. lib. 2. c. 18.
chrisma an sit necessarium. libro 2. cap. 24.
chrisma nouum necessarium in Confirmatione. ibidem
chrismatis seu Confirmationis materia. ibidem.
chrismatis oleum singulis annis renouetur. lib. 5. c. 4.
Christus quonam modo sit in Eucharistia. lib. 2. c. 23
cibus sumptus etiam si euomatur soluit ieiunium. libro 6. cap. 1
cibos prohibitos minicrans tempore prohibito, peccat mortaliter. libro 6. c. 5
circunstantiæ peccatorum mutantes speciem, manifestantiæ. libro 3. cap. 3.
circunstantiæ excusantes quãdoque manifestandæ. ibidem
circunstantiæ homicidij exprimẽdæ in confessione. libro 5. c. 8
circunstantiæ appositæ in bulla Martin. & Calixt. li. 5, c. 46
ciuitati inimicorum iustè obsessæ cibum subministrare, peccatũ mortale

Digitized by Google

mortale. lib. de 7. pec. mor. cap. 31.
clamor ex filiabus iræ, quale peccatum. lib. de septem pec. mor. cap. 58.
claues Petro traditæ, quid significent. lib. 1. c. 16.
clementia quid. ibidem.
clementia si quis suadente, de pœnis quid contineatur p. 711
clericus unde dicatur lib 1. c. 1.
clericus excommunicatus recitet officium solus. lib. 1 c. 9.
clericus prætermittens aliquam horam ex obliuione, non peccat mort. liter. lib 2 c 13.
clericus primæ tonsuræ coniugatus amittit priuilegium lib. 1. cap 20.
clericus admittens ad diuina excommunicatum à Papa eandē contrahit excommunicationē. lib 1 cap. 11.
clericus etiam si casu occidat, est irregularis lib 1. c 29.
clericus existens in mortali peccato an peccet exercendo ordines. lib 1 c 33.
clericus se percutiens etiam grauiter, an sit excommunicatus, ibidem
clerici percussio non semper Papæ reseruatur. ibidem.
clerici & monachi appellatione qui intelligantur lib. 5. c. 8.
clerico quæ sūt necessaria l. 1. c 35
clerici ab episcopo excommunicati recurrentes ad imperatorem sunt irregulares lib. 1. c. 30.
clerici ordinati in maioribus tenētur recitare horas lib 2. c. 12.
clerici inducentes aliquem ad electionem sepulturæ interdicūtur. lib 1. cap 21.
clerici ius ciuile vel medicinam audientes irregular. li. 1. c. 28.
clerici exercentes ordinem quem non susceperunt sunt irreg. ib.
clerici quando teneantur deferre habitum. lib. 4 c. 18.
clerici non accusentur in causa mortis coram iudice seculari, nisi ad eum remissi lib 5 c. 56
cocian soluunt ieiunium gustando. lib. 6. c. 7.
cœcitas mentis vnde. lib. de septē pec. mor. c. 15.
cœlibatus perfectior matrimonio & contrarium asserere hæreticum. lib 7 c. 2.
cognatio triplex. lib. 7. c. 4.
cognatio spiritualis triplex. ibid.
cognatio legalis habet tres grads ibidem.
cognatio naturalis quotuplex, & quæ impediat matrimonium. lib. 7. c. 5.
collectæ an sint licitæ, quomodo & quando. lib 5 c 74.
columbas & aues alias. an liceat empere vbi & quando. lib. 5. c 20.
comessatio & crapula species gulæ lib. de 7. pec. mor. cap 59.
commendæ perpetuæ non licent, & fraudes quæ in his fiunt legi, lib.

Digitized by Google

lib. 5. c 81
communicans cum conscientia peccati mortalis, etiam errore, mor. pec. l. 6. c. 15
communicare frequenter an sit bonum. lib. 6. c. 19
communicare omnes tenentur in Paschate. li. 3. c. 20.
communicandum assiduè & frequenter. lib, 2. c. 29
communicans careat etiam veniali culpa. lib 2. c. 28.
communio an sit danda, ad mortem damnatis. li. 6 c. 16.
communio frequens an sit omnibus concedenda. lib. 6. c 19.
communio & communicans, vide in ver. Eucharistia.
communionis praeceptum quo tẽpore obliget. lib. 6. c. 18.
communionis praeceptum differt à praecepo confessionis. ibidem.
communionis vel ieiunij praeceptum soluens, an iterum teneatur, ibidem.
communionis effectus qui sint, lib. 2. c. 29.
comparationes in Dei amore tantum faciendae in particulari. lib. 4. c. 9.
concilium Trid. quid statuat circa pluralit. benefic. li 5. c. 81.
concionator an possit pretium accipere. li. 5. c. 88.
concubinarius notorius quis sit. lib. 1. c. 15.
concubinarius uotorius etiam si poeniteat & confiteatur, si celebret peccat mortaliter, & fit irregularis. ibidem.
concubinarius excommunicatur, & concubina ciuitate eiicitur. l. 5. cap. 10.
concubinarij non absoluendi, nisi prius dimiserint concubinas, &c. ibidem
concubitus inordinatus, quid & quale peccatum, l. 5. c. 13.
concupiscentia rei venereae, an sit semper pec. mor. lib. 5. c. 14.
conditiones necessariae in quouis casu. lib. 5 c 47.
conditiones necessariae in non residendo. l 5. c. 4.
confessarius obligatus sigillo quãuis non absoluerit poenitentem per quamcumque causam. l. 3 c. 16.
confessarius non omnes admittat ad confessionem. l, 3 c 4.
confessarius non debet imparatos audire. l. 3 c. 9.
confessarius proprius quis dicatur. lib 3. c. 13.
confessarius proprius an possit ab omnibus peccatis absoluere. lib. 3 cap. 14.
confessarius omnino ignarus peccat audiendo confessiones. l. 3. cap. 1[illegible].
confessarius non alloquatur nec ipsum poenitentem de peccatis in confessione auditis extra eam. lib. 3. c. 16.
confessarius quid petere debet à poenitente ante confessionem.

lib.

fessionem. lib. 3. cap. 17
confessarius quid in ipsa confessione petere debet à pœnitente. libro. 3. cap. 18.
confessarius quid post confessionem petere debet à pœnitente. libro 3. cap. 19.
confessarius quomodo prudenter se gerat. ibidem
confessarius de quibus præcipuè inquirat à maleficio. li. 4. c. 16
confessarius quomodo se gerat in usurario pœnitente. lib 5. c. 36
confessarius peccat mortaliter absoluendo usurarium. ibidem
confessarius mille potius mortes pati debet, quam reuelare confessionem. lib. 5. c. 66
confessarius ipsemet restituere tenetur. si non obligat pœnitentē ad id. lib 3. c. 15
confessarij scientia quanta debeat esse. lib. 3 c. 14.
confessario quid considerādum in penitentijs iniungēdis. l. 3. c. 11
confessario quæ sint necessaria: libro 3. cap. 13.
confessario nullo modo licèt peccatum reuelare. li. 3. c. 16
confessario quid agendum, cùm aliquid est sub opinione. lib. 3. cap. 20.
confessarius constitutus in religionibus quilibet potest confiteri, quolibet tempore. libro 3. cap. 13.
confessio non integra, quandoque valida, li. 3. c 8.
confessio ante celebrationem an semper sit necessaria. l. 2. c. 1.
confessio quandoque non sufficit ad celebrandum. ibid.
confessio facta absque contritione iterāda. l. 3. c. 10.
confessio spontanea per torturam differt. l. 5. c. 56.
confessio præmittenda in principio Quadragesimæ. l. 6. c. 2.
confessio frequens optimum & vtile remedium nemo tamen obligandus ad hoc. l. 3. c. 13.
confessio faciendi proprio confessori. ibidem
confessio quare non sit differenda. ibidem.
confessionis descriptio & declaratio. l. 3. c. 6.
confessionis qualitates. l. 3. c 7.
confessionis aliæ qualitates. li. 3. cap. 9.
confessionis sigillum quid sit, & ad quæ se extendat. l. 3. c. 16.
confessionis præceptum quos, & quando, & quomodo obliget. l. 6. c. 11.
cōfessionem citerare, quando quis teneatur. l. 3. c. 10.
confessionem frequentare quantū sit vtile, & quare. l. 6. c. 11.
confiteri quando quis teneatur. lib. 3. cap. 5.
confiteri an liceat per interpretē, vel nutu, l. 3. c. 6.
confiteri quandoque licet in scriptis. ibidem
confiteri Laico an liceat necessitate

Digitized by Google

fitatis tempore. l. 3. c. 13.
confiteri quando liceat non proprio confessori. ibidem
confiteri nolens tempore statuto, toties peccat mortaliter. l. 6. cap. 18.
confiteri in tortura peccatū quod non fecit an liceat, l. 6. c. 66.
confitentes crimen non verum in tortura, an teneantur. ibid.
confitendi nullum statutum tempus in anno, l. 3. c. 20.
confitendi potestas non dicitur clauis. l. 1. c. 3.
confirmatio necessaria, vt quis alia Sacramenta suscipiat. l. 2. c. 24.
confirmationis minister, effectus & modus. ibidem.
confirmationis sacramenti forma quæ. ibidem
coniugum copula nullo tempore prohibita. l. 17. c. 20.
coniugum separatio quando licita ibid.
coniugium, vide matrimonium.
coniugalis copula in loco sacro, an & quando liceat. l. 5. c. 12.
coniugalis copula an impediat cōmunionem. l. 6. c. 16.
conscientia erronea an obliget ad peccatum. l. 3. c. 2.
consecrationis Eucharistiæ forma an mutata. l. 2. c. 26.
consiliū dantes infidelibus ad impugnandos Christianos, subiacent bullæ cœnæ domini. pag. 701.
consilium dantes Aduocati vel alij, non incurrunt pœnam nisi sequatur effectus consilij. pag. 715.
contentio quid & quale peccatū. lib. de 7. pec. mort. cap. 9.
conteri tenentur qui non possunt confiteri. lib. 1 c. 33
conteri statim post peccatum cōmissum. libro 3. c. 5
contritio generalis an sufficiat singulis peccatis. ibidem.
contritio quanta esse debeat, vt peccatum deleat. ibid.
contritio quandoque auſert pœnā totam. ibidem
contritio an sufficiat ad Eucharistiam, & quando. li. 6. c. 16
contritio & confessio remittunt culpam, li. 6. c. 22.
contritio grandis multum auſert de pœna debita. li. 3. c. 12
contritionis & attritionis differētia. li. 3. c. 4.
contractus aperte usurarij sunt inualidi. lib. 5. c. 36
contractus aliquot in societate officiorum. li. 5. ca. 40.
contractus ebrij validi non sunt. lib. de 7. pec. mor. cap. 58.
contumelia & blasphemia filiæ iræ. li. de 7 pec. mor. c. 58.
contumelia & conuicium, quid. lib. 5. cap. 9.
contumelias, conuicia & iniurias proferre, an sit peccatum. ibid.
conuersari cū excōmunicato quis & quomodo possit. li. 1. ca. 9.

Digitized by Google

corporalia munda & mappæ duplices ad celebrandum. l. 2. c. 3.
corpus domini verum & missum libro 1. cap. 3.
corpus Domini sacramentum & sacrificium. lib. 2. c. 5
corporis Christi præsentia, quãdiu duret in cõmunicãte l. 2. c. 29
corporis Christi sacramenti multiplex nomen. l. 2. c. 30
corrigere alios fraternè, quando teneamur. l. 5. c. 57
creditori in extrema necessitate existenti, an præferendi fratres eadem necessitate laborantes. l. 5. c. 24. & l. de 7. pec. mor. c. 59.
crimen falsum imponere graue peccatum. lib. 5. c. 59
crimina quæ impediant matrimonium contrahendum. l. 7. cap. 15.
culpa remissa, non semper tota pœna vexittitur. l. 6. c. 21
curatus infrà annum fiat sacerdos. ibidem
curatus habens duo beneficia curata, alterum relinquat infra sex menses, alioquin vtroque priuatur. ibidem
curatus an possit habere aliud simplex beneficium. ibidem
curatus an possit non residere, & quando. ibidem
curatus an teneatur celebrare singulis diebus. ibidem
curatus sepeleat pauperes gratis. ibidem.
curatus non potest delegare alicui suam authoritatem. lib. 5. cap. 13.
curati officia aliqua, & præsertim de concione. lib. 6. cap. 21.
curati ætas vt possit retinere fructus rei. ibid.
curato an liceat propter periculum mortis relinquere oues. lib. 4. cap. 1.
curiositas quid & quot modis peccatum. lib. de 7. pec. mor. cap. 12.

D.

DÆmon an sciat futura cõtingentia. lib. 4. cap. 15.
demon an possit suscitare mortuos, & quomodo. ibidem
damones non habent potestatem faciendi effectus pr̃s. lib. 4. cap. 14.
damones quomodo aliquid faciunt vel fingunt. ibidem
damnum in iustum inferentes, ad quid teneantur. lib. 4. cap. 19.
damni emergentis gratia exigere aliquid licet, & quomodo. l. 5. c. 32.
debitor qui sua culpa non soluit, tenetur de damno. lib. 5. cap. 22.
debitum coniugale quando liceat alteri coniugum negare. li. 7. cap. 20.

debitum

Digitized by Google

debitum coniugale, quando non licet reddere. ibi.
debitum quando teneatur vir reddere vxori adulteræ. ibid.
decem dare pro centum, an liceat pro censu. libro. 5. cap 49.
decima quadruplex, & de excommunicatione non soluentium. lib. 6. ca 20
decimæ an de iure diuino, & vnde originem. ibid m
decimas soluere quando, quis, quo modo debeat. ibidem
defectus alterius an liceat manifestare quandoque. li. 5. cap. 65.
degradatio quid sit, & eius effectus. li. 5. c. 17.
degradatio in quibus differt à depositione. ibidem
degradatio duplex, & eius forma, ibidem
degradationis modus & species. ibidem.
degradatus non tenetur recitare horas. ibidem
degradatus ob quas causas potest tradi curiæ seculari. ibidem
degradatum solus Papa restituere potest. ibidem
degradatus à iudice seculari potest priuari. libro 5. cap. 56.
delectatio morosa, quid & quando. libro 5. cap. 14.
deliberationis defectus excusat à mortali. li. c. 12.
denariorum valor auctus vel diminutus cui cedat. libro 5. cap 34.
denariorum duo sunt vsus. l. 5. c. 51.
denunciator quis dicatur. lib. 5. cap. 37.
denunciatione non facta contrahentes matrimonium peccant mortaliter. lib. 7. c. 19.
depositarius viès depositi ad quid teneatur. l. 5. c. 22.
desperatio minus peccatū, quàm hæresis, sed periculosius. l 4. c. 17.
desperationis descriptio & declaratio. ibid. & l. de 7. pec. mor. c. 70.
detractio quid sit. l. 5. c. 63.
detractio & contumelia in quo differunt. ibid.
detractio fit octo modis. ibid.
detractio peius peccatum, quàm furtum. lib. 5. cap 64.
detractio quandoque veniale peccatum. ibid.
detractionis qualitas cognoscitur ex tribus. ibid.
detractorem audiens, non minùs peccat quàm ille. l. 5. c. 67.
detractorē non impedire, an semper sit peccatū mortale. ibid.
Deus quomodo amandus. l 4. c. 9
Deus amandus supra omnia quantum ad appretiationem, & quantum ad intentionem, sed cum discrimine ibid.
Deus quomodo adorandus. lib. 4.

Digitized by Google

cap. 12.
Dei cultus maximè in sacrificio consistit. l. 1. c. 1.
Deum amare, quando quis teneatur. l. 4. c. 9.
Deum amare præcipuè propter præmium est mortale. ibid.
Deum tentare, quid & quomodo. l. 4. c. 19.
Deum tetare, an semper sit mortale. ibid.
diaconus potest ministrare sacramentum in necessitate. lib. 2. cap. 28.
diaconus in mortali ordines exercendo, mortaliter peccat. l. 1 cap. 33.
diaconus quandoque potest ministrare Eucharistiam. lib. 5. cap. 17.
dies à media nocte ad mediam noctem. lib. 6. c. 1.
diffamatū in uno loco, an in alio liceat diffamare. l. 5. c. 65.
diplomata de confessore eligendo derogata in Concil. Triden. l. 3. c. 13
discordia quid, & quale peccatū. l. de 7. pec. mor. c. 10
dispensare quis possit à ieiunio. l. 6. c. 4.
dispensatio in ieiunio, alia circa lacticinea, alia circa carnes. l. 5. cap. 2.
dispensatio matrimonij propter affinitatem & honestatē qualis debeat esse. l. 7. c. 11.
dispensatio ne detur contrahentibus impeditis, qui expressè copulam habent, vt dispensetur. l. 7. c. 18.
dispēsatio matrimonij facta quādo duo sunt in duplici gradu tenet, non narrato nisi remotiore. l. 7. c. 5.
dispensatio in plura beneficia, non reddit securos in conscientia. l. 5. c. 85.
dispensatio in pensionibus, & in votis sine causa non licita. l. 5. 83.
diuinatio quid sit, & eius duplex genus. l. 4. c. 15.
diuinatio quale peccatum. ibid.
doctor defendens causam iniustā, peccat mortaliter, & tenetur ad restit. l. 5. c. 60.
domini tenentur restituere seruis fructus beneficiorum. lib. 5. c. 26.
domini & Principes, usurarios permittentes, an & quando peccent. l. 5. c. 37.
dos ab usurario accepta, an sit restitutioni obnoxia. l. 5. c. 35.
dubitare in fide an sit hæresis. l. 4. c. 4.
dubius in fide, an sit apostata. l. 4. c. 6.
duellum quando liceat. l. 5. c. 6.
duellum permittentes & spectantes, patrini, & pugnantes mortaliter peccant, excom. & priuantur sepultura. ibid.
Durandi error circa matrimonium. lib. 7. ca. 1.

E.

Digitized by Google

E

Ebrietas quid, & quale peccatũ. l. de 7. pec. mor. c. 61
ebrij actus mali, an peccata sint. l. 5. c. 10. & l. de 7. pec. mor. cap. 61.
ecclesia polluitur propter quinque l. 5. c. 8.
ecclesia non semper polluitur his causis, & quando. ibid.
ecclesiæ militantis thesaurus quis, vnde. l. 5. c. 51.
ecclesiastici de bonis ab ecclesia habitis, possunt consanguineis dare nomine eleemosinæ. lib. de 7. pec. mort. c. 38.
ecclesiasticorum bonorum Episcopi dispensatores, & quomodo. l. 4. c. 4.
ecclesiasticos ad tribunal laicorũ distrahentes præter communis iuris dispensationem sub censura bullæ cœnæ Domini. p. 712.
eleemosina quid. lib. de 7. pec. mor. c. 27.
eleemosina quibus erroganda. lib. de 7 pec. mor. c. 31.
eleemosina sibi ipsi quando possit distribui. ibidem
eleemosina ex quo non facienda. l. de 7. pec. mor. c. 32.
eleemosina quo ordine facienda. l. de 7. pec. mor. c. 39.
eleemosina quanta debeat esse. li. de 7. pec. mor. c. 40.
eleemosina abundans duplex. ibi.
eleemosina præceptum obligat quoque infideles. lib. de 7. pec. mor. cap. 37.
eleemosinæ præceptum magis ligat Ecclesiasticos. lib. de 7. pec. mor. cap. 36. & 38.
eleemosinæ & charitatis diuersus ordo. l. de 7. pec mor. c. 39.
eleemosinæ vtilitas. lib. de 7. pec. mor. ca. 41.
eleemosinam qui non possint facere. l. de 7. pec. mor. c. 28.
eleemosinam facere, quibus casibus omnibus licet. ibidem
eleemosinam facere, quandoque peccatum. lib. de 7. pec. mor. cap. 40.
eleemosinam faciendi, quando & qua obligatio. lib. de 7. pec. mort. cap. 34. & 35.
emere vilius infimo pretio ob abanticipatam solutionem, vsura & pec. mor. l. 5. c. 31.
emere infimo & vendere summo pretio, an liceat, ibid.
emens fructus agri ante tempus, minoris quàm creditò valituri essent, vsura est, & tanetur ad restitutionem. lib. de 7. pec. mor. c. 50.
emi aut vendi res tanti debet, quanti valet cùm traditur. ib.
emptio cum pacto retrouendendi, vt sit iusta, qua requirantur. l. de 7. pec. mor. c. 52.
emphyteosis quid dicatur. lib. 5. cap. 42.
energumenis non est neganda cõmunio. l. 2. c. 28.

Digitized by Google

episcopatu desiderare, quando peccatum mortale. l. 5. c. 3.
Episcopatum qui desiderat, bonum opus desiderat, *quomodo explicandum. ibidem*
episcopatum recusare, quando que est peccatum mortale. ibidem
episcopus quando incurrit suspensionem à iure. l. 1. c. 13
episcopus solus Confirmationis minister. l. 2. c. 24.
episcopus non confirmat nisi sibi subditos. ibidem
episcopus ponat animam suam pro ouibus suis. l. 4 c. 10
episcopus & Pastor dicuntur presbyteri. l. 5. c. 1.
episcopus debito tempore non consecratus, tenetur restitutioni. lib. 5. cap. 3.
episcopus ad quid tenetur post cõsecrationem. l. 5. c. 4.
episcopus non residens sine causa pec. mor. ibi.
episcopus quando excusatur à residentia. ibidem
episcopus admittens pauperes ad ordines sacros tenetur. ibidem
episcopus conferens beneficia inindignis tenetur. ibid.
episcopus tenetur per se concionari ibidem.
episcopus curet vt concionatores sint idonei. ibidem
episcopus constituens malos ministros, peccat mortaliter. ibi.
episcopus dans consanguineis officia ecclesiastica, an peccet. ib.
episcopus tenetur inquirere & castigare peccata publica. ibidem
episcopus irreprehensibilis, & quomodo. ibidem
episcopus quomodo eleemosinas facere teneatur. ibidem de 7. pec. mor. cap. 36.
episcopus solus Confirmationis minister. l. 2. c. 24
episcopus sub mortali tenetur, subtractis requisitis, reliqua pauperibus distribuere. ibid.
episcopus an possit testari, de licentia Papæ. ibidem
episcopus ex religione assumptus ad quid tenetur. ibidem
episcopus veniens ad religionem, an teneatur. ibidem
episcopus quando tenetur Episcopatum relinquere. ibid.
episcopus pro ordinum collatione, nihil accipiat, quouis prætextu, etiam candelas, quia periculosum est. libro 5. cap 88.
episcopus tempore visitationis nihil accipiat. libro 5. cap. 89.
episcopus quandoque dispensat eum qui vouit castitatem, vt petat debitum matrimonij. l. 7. c. 14.
episcopi denominatio. li. 5. c. 3.
episcopi eligendi qualitates. ibi.
episcopi sacerdotis, diaconi & sub diaconi degradatio. l. 1. c. 17
episcopi status & victus qualis esse

Digitized by Google

esse debeat. l. 5. c. 4.
episcopi absentia quæ incommoda afferat. ibid.
episcopo qui casus reseruati. l. 3. cap. 14.
episcopo quæ à clericis & laicis obedientia debeatur. lib. de 7. pec. mor. cap. 21.
episcopo reseruatur absolutio excommunicati ob contractum matrimoniũ post solemne votum religionis. l. 7. c. 4 & 8
episcopi ad quid tenẽtur. l. 4. c. 4
episcopi tantum creant sacerdotes & hoc de iure diuino. l. 1. c. 1
episcopi & alij Prælati quomodo suspendantur. l. 1 cap. 15.
episcopi ordinantes non sibi subditos suspenduntur. ibidem
episcopi non procedentes contra hæreticos, suspenduntur. l. 1. cap. 6.
error personæ vel sexus an impediat baptismum. l. 2. c. 20
error contra articulos & Ecclesiam, non semper hæresis. lib. 4. c. 3.
euagatio mentis. lib. de 7. pec. mor. cap. 70.
euangelium quare in dextro cornu altaris dicitur. l. 2. c. 5.
eucharistia quid sit explicatur. l. 6. c. 12.
eucharistia Christi corpus, animam & diuinitatem complectitur. ibidem
eucharistia quare instituta, & in quos vsus. l. 6. c. 13
eucharistia an sit pueris ministranda, quibus & quando. l. 6. c. 15.
eucharistia an sit infirmis phreneticis ministranda. ibid.
eucharistiæ quale ieiunium requirat. ibid.
eucharistiæ materia qua & qualis. l. 2. c. 25.
eucharistiæ minister solus Sacerdos. l. 2. c. 28.
eucharistiæ minister quis esse debeat. lib. 6. c. 17.
eucharistia species verum corpus & sanguinem Christi continet. lib. 6. c. 12.
eucharistiæ veritates quæ credendæ. ibidem.
eucharistiæ species sub vtraque, & sub altera totum continet Christi corpus, & de hoc optimum exemplum. ibidem
eucharistiæ fructus & vtilitas. lib. 6. cap. 14.
eucharistiæ consecrationis forma an mutata. l. 2. c. 26.
eucharistia ministrare licet interdictis tempore mortis. l. 1. c. 20
eucharistiam sumendi modus quadruplex. l. 2. c. 29
eucharistiam suscipientis conditiones exemplis contenta. l. 6. c. 15.
eucharistiam sub vtraque specie ministrare. l. 6. c. 17
euntes ad sedem Apostolicam, ab ea recedentes, morantes, quiescunt, detinent, spoliant, interAa 4 ficiunt

Digitized by Google

ficiunt, &c. subiacent censu ra bullæ. p. 708
examen præmittendum ante confessionem. l. 3. c. 17
excommunicare est solum potestatis Ecclesiasticæ. l. 1. c. 5
excommunicare quis possit etiam cum discrimine. l. 1. c. 6
excommunicare quis possit & à quo. ibid.
excommunicatio quid sit, & quæ eius species. lib. 1. ca. 5
excommunicatio maior priuat à communione trium bonorum. ibidem
excommunicatio est pœna inflicta pro culpa. ibidem
excommunicatio maior ab homine, minor à iure. ibid.
excommunicatio comminatoria & lata sententia. ibid.
excommunicatio etiam iniusta seruanda propter scandalum. lib. 1. c. 6
excommunicatio non fertur propter quodcumque peccatū. ibi.
excommunicatio non semper ligat. ibid.
excommunicatio non fertur propter scandalum præteritū ibi.
excommunicatio à iure non indiget trina monitione. ibi. c. 7.
excommunicatio nulla, si lata est absque intentione. ibidem
excommunicatio non incurritur ab ignorante, nec fertur nisi in scriptis. ibidem
excommunicatio iusta, iniusta, valida, nulla. l. 1. c. 8.
excommunicatio à iure & ab homine, & in quibus differant. ibid. & p. 688.
excommunicatio maior & minor in quibus differant l. 1. c. 12.
excommunicatio non ex quauis leui causa. l. 5. ca. 4
excommunicatio contra non soluentes non ligat. si ipsi non possunt. l 5. c. 21.
excommunicatio contra non soluentes, an & quando liget. ib.
excommunicatio an liget eos qui suo patri secretò rapuerant. ib.
excommunicatio in bulla cœnæ Domini, non cessat sede vacante. p. 720
excommunicatio bullæ cœnæ Domini est ab homine. p. 688.
excommunicationis forma, circumstantia & conditiones. l. 1. c. 6.
excommunicationis effectus. l. 1. c. 8.
excōmunicationis multiplex discretio. lib. 1. c. 10.
excommunicationes in bulla cœnæ Domini contentæ sunt Papales. p. 687.
excommunicationes sextæ & cœnæ bullæ cœnæ Domini quomodo differunt, p. 710.
excommunicatur quis pro inobedientia, vt resipiscat. l. 1. c 5.
excommunicatur cōtrahens matrimonium post votum solemne religionis. l. 3. c. 4. & 8.

excom-

excommunicantur solum expressi in sententia. l. 1. cap. 6.
excommunicantur dantes consilium, ne quis inquisitoribus faueat contra hæreticos. l. 4. c. 5
excommunicantur in bulla cœnæ Domini hæretici, schismatici, eorum credentes, receptores, fautores, defensores, libros eorum legentes, imprimentes, domi retinentes, eos defendentes. pag. 689.
excõmunicantur pirata, & tursarij sub bulla cœnæ. p. 694.
excommunicantur in bulla cœnæ, pedagia, tallias, gabellas, &c. noua imponentes & prohibita exigentes. l. 5. c. 73. & p. 695
excommunicatur falsarij literarum apostolicarum in bulla cœnæ. pag. 696.
excommunicantur in bulla cœnæ falsarij supplicationum apostolicarum easq; signantes nomine Pontificis. p. 697.
excommuuicantur arma, lignamina & victualia, vendentes & deferẽtes infidelibus in bulla cœnæ. p 699.
excommunicantur in bulla cœnæ certiores, facientes infideles de rebus Christianorum & quomodo. pag. 699. & 701.
excommunicantur consilium dãtes infidelibus ad impugnandos Christianos in bulla cœnæ. pag. 699.
excommunicantur in bulla cœnæ impedientes eos qui deferunt victualia vel alia ad vsum Romanæ curiæ necessaria & quando non. p. 708.
excommunicantur qui rapiunt, spoliant, detinent, intersciunt, &c. venientes ad sedem apostolicam vel ab ea recedentes, & in ea morantes in bulla cœnæ. pag. 709.
excommunicantur in bulla cœnæ Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos percutientes, mutilantes, incarcerantes, detinentes, &c. p. 710.
excommunicantur in bulla cœnæ recurrentes ad Romanam curiam pro causis & negotiis suis percutientes, impedientes, &c. pag. 711.
excommunicantur in bulla cœnæ impedientes exequutores literarum apostolicarum p 712.
excommunicantur in bulla cœnæ qui distrahunt Ecclesiasticos ad tribunal laicorum præter communis iuris dispensationem. pag. 713.
excommunicantur in bulla cœnæ qui faciunt leges, ordinationes arresta & pragmaticas contra Ecclesiæ libertatem. pag. ibid.
excommunicantur in bulla cœnæ vsurpatas, surripientes & sequestrantes iurisdictiones, fructus & redditus Ecclesiasticos. pag. 714.
excommunicantur in bulla cœnæ

Digitized by Google

Domini, gabellas, tallias &c. ecclesiasticis imponentes, p. 715
excommunicantur in bulla cœnæ Domini recedentes ab obedientia Papæ. pag. 72.
excommunicantur in bulla cœnæ appellantes ad futurum Concil. pag. 715.
excommunicantur in bulla cœnæ consilium dantes appellandi ad futurum Concilium. p. 715.
excommunicantur in bulla cœnæ detinentes, deficientes, percutientes, interficientes, &c. Cardinales, Nuncios & Legatos etiam non Episcopos. p. 716
excommunicantur in bulla cœnæ literas Apostolicas detinentes. pag. 716.
excommunicantur in bulla cœnæ Præfecti, Magistratus, Iudices & Executores quilibet in causa criminali contra Ecclesiasticos procedentes. p. 717.
excommunicantur in bulla cœnæ avocantes à sede apostolica causas spirituales, omnesq; qui de his se intromittunt. p. 717
excommunicantur in bulla cœnæ detinentes, incarcerantes, retardantes, mutilantes, interficientes, &c. Rompetas. pag. 718.
excommunicantur in bulla cœnæ occupantes, vsurpantes perturbantes, retinentes patrimonium & iurisdictionem Ecclesiæ, eisque adherentes. pag. 718.
excommunicantur in bulla cœnæ auferentes à sacro Palatio, & detinentes vasa, libros, & alia bona. pag. 719
excommunicantur ab excommunicatione bullæ cœnæ Domini absoluentes. p. 720
excommunicatus & infamis non faciunt fidem in iudicio. li. 5. cap. 39.
excommunicatus dicitur anathema. l. 1. c. 5.
excommunicatus peccat mortaliter ingerendo se iudiciis. l. 1. cap. 9.
excommunicatus non potest aliũ excommunicare, nec beneficium recipere. ibidem
excommunicatus suscipiens ordines est irregularis. Idemque si quis ab excommunicato suscipiat. lib. 1. c. 30.
excommunicatus non absoluitur à peccatis, nisi prius ab excommunicatione absoluatur. l. 3. cap. 10. & 12.
excusatur quis à ieiunio quatuor causis. lib. 6. c. 4.
excusatur quis ab audiendo sacro quinque de causis. l. 6. c. 9.
excusatur quandoque à ieiunio quis, & à Sacramento, licet non habeat iustam causam. sed apparentem. ibidem
excusantur à ieiunio per multi. l. 6. c. 4.
excusantur à ieiunio, non excusantur ab

Digitized by Google

ſantur ab eſu carnium. li. 6. c. 3.
exigere vltra ſortem in mutuo in pœnam licet. li. 5. c. 33.
extrauag. Calixti & Martini Papæ non obſtant cenſibus. l. 5. c. 46.

F.

FAllacia quale peccatum. l. de 7 pec. mor. c. 54.
fallacia in verbis, fraus in factis l. de 6 p. mor. c. 26. & 46.
falſum dupliciter dici. lib. de 7. pec mor. c. 54.
falſum teſtificãs propter lucrũ an reſtituere teneatur l 5. c. 39
falſi teſtes damnum tenentur reſtituere. lib. 5. c. 21.
falſarij literarum apoſt. excom. in bulla cœnæ. pag. 711.
falſarij ſupplicationum Apoſtolicarum, eaſque ſignantes nomine Pont. excom. in bulla cœnæ. pag. 712.
fama quid. lib. de 7. p. m. c. 6.
fama & honor in quo differant. l. 5. c. 63.
fama reſtituatur coram his coram quibus eſt læſa. l. 5 c. 69
famam auferre quid ſit, & quomodo, & qua. l. 5. c. 63
famam reſtituere cum detrimẽto propria fumæ, an quis teneatur. l. 5. c. 70
famam reſtituere cum periculo vitæ an teneamur. ibidem
famuli quãdo poſſint facere eleemoſinã. l. de 7. p. c. 30.
feſtum non ſanctificare, ex genere ſuo mortale. l 7. c. 24
feſti quomodo ſanctificandi. ib.
feſtum quando incipiendum. ib.
feſtis diebus, quibus caſibus operari liceat, & quomodo. l. 4. cap. 25.
fides quid ſit declaratur. l. 4. c. 1
fides nec. ſſaria adultis vt baptizentur. lib. 2 c. 21
fides ſola non ſufficit ad ſalutem. lib. 4. cap 42.
fides abſque exteriori confeſſione non ſufficit. lib. 4. c. 2
fides manifeſtanda cum vita periculo. ibidem
fides duplex, explicita & implicita. ibidem
fidei materia quænam ſit. l. 4. cap. 4.
fidei articulos, & alia ignorare, eſt mortale. l. 4. c. 2
fides bona vel mala poſſeſſor. vid bona fidei.
fidem propriam confiteri, quando quis tenetur. lib. 4. cap. 2.
fidem implicitam habere, an omnes teneantur. ibidem
filius malè tractans patrem peccat mortaliter. l. 5. c. 4
filius ingrediens religionem, relinquens patrem in neceſſitate, peccat mortaliter. ibidem
filius an teneatur egredi religione, ob patris neceſſitatem. ibidem.
filius non obediens parentibus an pecce-

Digitized by Google

peccet mortaliter. ibid.
filius provocans ad iram patrem an peccet mortaliter. ibid.
filius negans patrem propter paupertatem an peccet mor. ibid.
filius accusans patrem, an peccet mortaliter. ibidem
filius tenetur aliquando patrem accusare. ibidem
filius suppositiuus quid & quomodo. li 5 c. 13.
filius fam. an possit ioco exponere aliquantam summam. lib. 5. cap. 27
filij fam quando possunt facere eleemosinam. li. de 7. pec. mor. cap. 30.
filij tenentur exhibere tria parentibus. l. 5. c. 4
filij impedientes parentum testamenta. pec. mor. ibid.
filiorum procreatio & educatio, concubitus causa est. l. 5. c. 10
fœmina vi oppressa non peccat. ibidem
fornicatio quid & quot eius species. ibidem
fornicationem peccatum mortale non esse, asserere, est hereticum. ibid.
fornicari ad euitandum mortis periculum. ibidem
fornicarius notorius quis dicatur lib. 1. c. 15.
fornicarius notorius, si celebrat, est irregularis. ibid.
fraus quid. lib de 7. pec. mor. cap. 46.
fraus ratione pretij. ibi. c. 47.
fraus ratione rei venditæ. ibid. cap. 49.
fraus ratione modi vendendi. ibi. cap. 50.
fructus rerum in duplici differentia. lib. 5. cap. 35
fructus in societate Officiorum, quomodo locentur. l. 5. c. 40
fructus censuum quandoque mutatur in pretium. l. 5. c. 46.
funambuli & taurorum agressores, an peccent mor. l. 5. c. 6.
fur restituat non solùm rem vel valorem, sed etiam fructus. lib. 5. cap. 22.
fur restituat rem & damnum emergens. ibidem
fur si furatur à fure, cui restituet. l. 5. c. 23.
furari an liceat aliquando. l. 5. cap. 15.
furari quæ sibi debentur quibus conditionibus liceat. ibidem
furtum quid. & eius species. ibi.
furtum quàdo sit peccatum mortale, & quando non. l. 5. c. 18
furtum etiam modicum quandoque mortale. ibidem
furtum obligat ad restitutionem. ibidem.
furtum prohiberi cùm possit, an obliget ad restitutionem, & quomodo. lib. 5. ca. 21.
furtum manifestare an teneamur. ibidem
furor quid. lib. de 7. pec. mor. cap. 56.

G.

Digitized by Google

G.

Gabella quid sit, & eius causa. libr. cap. 72.
Gabella quadruplex. ibidem
Gabella, vectigal, dogana, portorium, pedagium, tallia. ibi. & pag. 695.
Gabella non est de his quæ in proprios vsus vehuntur. ibidem
gabella in quo differat à collecta. ibidem
gabella quota debeat esse. ibid.
gabella non sine necessitate imponenda. l. 5. c. 74.
gabella alcauala iniusta. ibid.
gabella seu tallia conditiones tres. ibidem
gabellæ debent cessare, cessante causa. ibidem
gabellas imponere cuius sit. l. 5. c. 73. & pag. 696.
gabellas nouas imponētes excommunicantur in bulla cœnæ. ibidem, & pag. 695.
gabellas exigens de his quæ in proprios vsus emuntur, excommunicatur in bulla cœnæ Domini. ibidem
gabellas iustas non soluens peccat, non tamen tenetur ad pœnam l. 5. c. 75.
gabellas, tallias, &c. quauis causa Ecclesiasticis imponentes subiacēt censuræ bullæ. p. 714
gaudium boni spiritualis ex triplici consideratione. lib. de 7. pec. mor. cap. 68.
Genuenses habent priuilegium deferendi quædam genera metallorum Sarracenis. p. 707
gloria quid. l. de 7. pec. mor. c. 6.
gloriæ appetitus ordinatus & inordinatus. ibidem
gradus finiti valoris in sacramēto rationē sacramenti. lib. 2. cap. 6.
gratiæ infusio per sacramentum abstergit peccati maculam. lib. 3. cap. 11.
gratiæ augmentum meretur, offerens sacramentum. l. 2. c. 6
gratiæ gradus in sacramento est finiti valoris. l. 2. c. 8.
gratiam confert communio quæ mortale remittitur. l. 2. c. 29
gratiam omnino aufert pec. mor. lib. 3. cap. 2.
gratiam & remissionem peccatorum confert sacramentorum. l. 2. c. 6.
gratiam confert Baptismus, quæ remittitur peccatum non solùm originale, sed actuale quoque in adultis, quantum ad totam pœnam. lib. 2. c. 22
gratiam melius est, quàm pœnæ remissiones acquirere. l. 6 c. 21
guidagium, quid, an liceat, quomodo & quibus. lib. 5. c. 74.
gula quid & eius species. lib. de 7. pec. mor. c. 59.
gula quale peccatum. lib. de 7. pec. mor. c. 60.
gulæ filiæ quinque. lib. de 7. pec. mor. c. 62.

Digitized by Google

gustabilium tria genera. li. 6. cap. 1.

H.

HÆbetudo mentis, filia gulæ, quando peccatum. *lib. de 7 pec. mor. cap. 62.*

Hæresis, quid sit, declaratur. li. 4. c. 3. & pag. 689.

Hæresis triplex, interiùs, exteriùs, & simul. l. 4 c. 4. & p 690

Hæresis nulla absque pertinacia. li. 4. c. 3. & p. 689.

Hæresis peccatum an semper subsecat excommunicationi. l. 4. cap. 4.

hæresis peccatum occultum cui reseruatur. ibid.

hæresis exteriùs tantùm peccatii, à quolibet potest absolui ibi.

hæreticus quis & quando dicatur. l. 4. c. 3. & p. 690

hæretici interiùs non sunt excommunicati. pa. 690.

hæretici non sunt nominatim excommunicati, donec ab ecclesia tales declarentur. p 691

hæretici exteriùs vel interiùs & exteriùs simul, subiacent bullæ cœnæ. pag. 698.

hæreticorum credentes, receptatores, fautores, defensores, libros eorum legentes, imprimentes, domi retinentes, eos defendantes subiacent censuræ bullæ. pag. 698.

hæreticorum credentes qui dicantur. p. 692

hæreticorum defensores qui. pag. 692.

hæreticorum receptatores qui. pag. 693.

hæreticorum fautores qui. lib. 4 c. 4. & p. 699.

hæreticorum libros legentes qui excommunicati. pa. 695.

hæreticorum libri in duplici differentia. ibidem

hæreticorum libros defendentes qui. pag. 696.

hæreticos inquisitoribus reuelare, quilibet tenetur. l. 4. c. 5

hæreticos pertinaces accusare tenemur. l. 5. c. 57

hæredes necessarij & non necessary qui dicantur. li. 5. c. 33

hæredes usurariorum tenentur ad restitutionem. l. 5. c. 35

hermaphroditus an possit ordinari. lib. 1. cap. 25

homicidium an semper cõtinuat irregularitatem li. 1 c. 27. & 29.

homicidium in sua defẽsione non inducit irregularitatem. ibid.

homicidium & mutilatio eandẽ inducunt irregularitatem. lib. 1. cap. 29.

homicidium quid & quotuplex. l. 5 c. 6.

homicidium, facto, consilio, præcepto, promissione, auxilio. ibidem

homicidium an semper sit cum peccato & quando. ibidem.

homicidium tribus causis excusatur.

Digitized by Google

tur. ibid.
homicidium in sui defensionem non semper licet. ibidem
homicidium sine intentione an sit peccatum. lib. 5. c. 7.
homicidio causam dantes, an semper peccent mortaliter. ibidem.
homicidium non impedientes, an semper peccent mortaliter. ibidem
homicidium concomitantia. l. 5. cap. 9.
homicidij circunstantia exprimenda. l. 5. c. 8.
homicidio an teneatur, qui innocentem diffamauit, vnde morti addictus est. lib. 5. c. 70.
honor, quid. li. 5. c. 63. & li. de 7. pec. mor. c. 6,
honora Patrē tuum, & matrē tuam, &c. l. 5. c. 1
horæ canonicæ à quibus recitandæ. l. 2. c. 14.
horæ canonicæ quare septem. l. 2. cap. 11.
horæ canonicæ quando recitandæ. l. 2. c. 3.
horarum ordo, an sit sub præcepto. lib. 2. c. 12
horas recitare tenentur omnes beneficiati. ibidem
horas recitare qui excusentur. lib. 2. cap. 14.
horor futuri seculi, vnde. lib. de 7. pecca. mortali. cap. 55.
hypocrisis quid, & quale peccatum. lib. de 7. pec. mort. cap. 9.
hypocrisis duæ species, ibidem

I.

Iactantia quid & quale peccatum. lib. de 7 pec. mor. cap. 8.
Iactantia quibus modis sit mormartale. ibidem
Idololatria definitio & an subiaceat excommunicationi. l. 4 cap. 14.
Ieiunium quid sit lib. 6. c. 1.
ieiunium an semper necessarium, vt quis communicet. lib. 2. cap. 28.
ieiunium quale requiratur ad celebrandum. lib. 6. c. 1.
ieiunium spirituale quid sit. ibi.
ieiunium in quadragesima, quare præcipiatur. lib. 6. c. 2.
ieiunium in vigiliis quare præcipiatur. ibidem
ieiunium factum in peccato, licet non sit meritorium, valet tamen ad multa. ibidem
ieiunij modus & finis. ibidem
ieiunij modus duplex intrinsecus & extrinsecus. ibidem
ieiunij hora, & an peccatum eam anticipare. ibid.
ieiunij tempus & de eius obligatione. lib. 6. cap. 3.
ieiunij præceptum obligat omnes ad mortale. ibid.
ieiunium soluens an teneatur illa die

Digitized by Google

illa die amplius ieiunare. ibi.
ieiunium non seruat infirmitas, labor, paupertas, pietas. l. 6. cap. 4.
ieiunium domini seruare faciant alioquin peccant. lib. 2. c. 5.
ieiunium seruare extra propriam ciuitatem an quis teneatur, cùm in sua non tenetur. ibid.
ieiunans à quibus cibis abstinere debet, & eorum differentia. l. 6. c. 2.
ieiunanti licet ientaculum sumere & de eius quantitate. ibid.
ieiunare quandoque quis tenetur ex diuino precepto. li. 6. c. 3.
ientaculum vespertinum in matutinum commutare an liceat. l. 6. c. 5.
ignorantia iuris & facti. li. 1. cap. 7.
ignorantia iuris & facti dummodo non crassa excusat. l. 5. c. 26.
ignorantia quomodo excuset à peccato. l. de 7. pec. mor. c. 1
ignorare articulos fidei & alia est mortale. lib. 4. c. 2.
immunditia filia gule. lib. de 7. pec. mor. c. 62.
impedens ne quis consequatur beneficium, an teneatur, & quomodo. l. 5. c. 19.
impediens aliquod bonum, an teneatur restituere, & quando. ibidem
impedientes eos qui deferunt victualia & alia necessaria ad vsum Romanæ curiæ, excommunicantur in bulla cœnæ, & quando. pa. 709
impedientes literarum apostolicarum exequutores subiacent bullæ cœnæ. pag. 711.
impietatis peccatum est, imaginem conculcare. li. 4. c. 13
imponẽtes pedagia, gabellas, &c. Ecclesiasticis excommunic. in bulla. pag. 713. & 714
imeffus quid, & quomodo impediat matrimonium. lib. 5. cap. 22. & lib. 7. c. 25.
incessuosus spe coniugij dispensationem non habeat. ibi.
inconsideratio vnde. li. de 7. pec. mor. cap. 55.
inconstantia vnde. ibidem
indignatio quid & quale peccatum. lib. de 7. pec. mor. c. 58. & 65. 66.
inducere aliquem ad iurandum falsum. est mortale. l. 4. c. 21
inducere aliquem ad dandum ad vsuram, an liceat. l. 5. c. 37
indulgentia quid sit. li. 6. c. 21
indulgentia in se continet misericordiam & iustitiam. lib. 6. cap 22.
indulgentia non remittit culpam ibidem.
indulgentia à pœna & à culpa, quomodo intelligatur. ibid.
indulgentia non prodest existenti in peccato. ibidem
indulgentia non remittit pœnam æternam. ibidem
indul-

Digitized by Google

Indulgentia non est nova in Ecclesia, sed antiqua. ibidem.
Indulgentia quomodo concedi debeat. lib. 6. cap. 23.
Indulgentia non solum remittit pœnam taxatam. ibidem.
Indulgentia tot annorũ, quomodo intelligatur.. ibidem.
Indulgentia acquiritur sex modis limitatare. lib. 6 c. 24.
Indulgentia plenaria omnem delet pœnam. ibidem.
Indulgentia limitata cum numero quarentenarum, quomodo. ibidem.
Indulgentia limitata cum tertia vel quarta parte peccatorum, quomodo. ibidem.
Indulgentia plenaria & Iubilei in quo differant. ibidem.
Indulgentia prodest mortuis, & hoc negare hereticũ est. l. 6. c. 26
Indulgẽtia pro mortuis certissima contra Caietan. ibidem.
Indulgẽtia quomodo prodest mortuis in modum suffragij, & quid. ibidem.
Indulgentia an prosit mortuis, si in peccato est qui eam sumit. ibidem.
Indulgentia non concedenda absque causa, & qua sit ista. libro 6. cap. 27.
Indulgentia data confessis & cõtritis, an sit opus statim confiteri & conteri. ibidem.
Indulgentia magna propter parvam causam, an sit valida. lib. 6. cap 28.
Indulgentia ad certum tempus, non potest nisi semel consequi. ibidem.
Indulgentia perpetua sepius eodẽ etiam die, consequi potest. ibi.
Indulgentia consecuta, an teneatur quis amplius satisfacere. libro 6. c. 23.
Indulgentiam conferre, cuius sit, & quomodo cum discrimine. lib. 6. cap. 25.
Indulgentiam prodesse vivis fide catholica tenendum. l. 6. c. 27
Indulgentiam non consequitur existens in peccato. ibidem.
Indulgentiam non consequitur, qui non adimplet opus impositum, & si implet, in peccato, & postea confiteatur, an consequatur. ibidem.
Indulgentiã consequutus, an possit de oblitis postea absolui. ibidem.
Indulgentia remittunt pœnam debitam in Purgatorio. libro 3. cap 6.
Indulgentiarum fons, origo & thesaurus. lib. 5. ca. 21.
Indulgentias magnas pro parva causa dare, peccatum est. libro 6. cap. 28.
Inebriari ob sanitatem, an liceat. lib. 5. cap. 10. & li. de septem pec. mor. cap. 61.
Infamare alios, quale peccatum. lib. 5. cap. 63.
Infamare seipsum an liceat.

Digitized by Google

lib. 5. c. 66.
infamans aliquem tenetur de dãno illato. li. 5. c. 68.
infamantes se inuicem an teneãtur reddere famam. li. 5. c. 69.
infamatus crimine verò iniustè, an teneatur fateri. ibidem.
infamatus dicitur quis dupliciter lib. 5. c. 65.
infantes quare baptizantur. lib. 2. cap. 21.
inferior non iudicet maiorum facta. lib. 5. ca. 57.
inferior cedat in baptismo præsente superiore. lib. 2. c. 20.
infidelis coniux eius an cum altero coniuge remanente infideli debeat cohabitare. lib. 7. c. 7
infideles petentes baptismum, non sunt statim admittendi. lib. 2. cap. 21.
infideles non excusantur à decalogi transgressione. lib. 4. c. 6.
infidelium filij an possint baptizari inuitis parentibus. lib. 2. c. 21.
infidelibus arma, victualia, lignamina, deferentes, &c. excom. in bul. cœn. p. 698.
infidelitas non semper est peccatum. lib. 4. c. 6.
infidelitatis descriptio & declaratio. ibidem.
infirmitas quadruplex liberat à ieiunio. l. 6. c. 4.
infirmo an satis sit adorare corpus Christi. lib. 6. c. 17
inimico non sunt subtrahenda cõmunia beneficia, lib. 4. c. 10.
inimicis qua, quando & quomodo officia exhibenda. ibidem.
inimicis non tenemur relaxare satisfactionem. ibidem
iniuriam verbis proferre, est per se mortale. lib. 5. cap. 9.
iniuria satisfactio quanta. lib. 5. cap. 24.
inobedientia quid. libro de septem peccatis mortalibus. cap. 14.
inquietudo & sollicitudo mentis. lib. de septem peccatis mort. cap. 26. & 42.
inquisitores quomodo incurrunt excommunicationem. lib. 4. cap. 5.
intellectus habet quatuor actus. libro de septem peccatis mortalibus. c. 55.
intentio ministri necessaria in quolibet sacramento. libro 2. cap. 20.
intentio necessaria & in suscipiente sacramentum. ibidem.
interdici potest populus totus. lib. 2. cap. 19.
interdictum quid & quotuplex. & eius effectus. libro 1. cap. 18.
interdictum generale comprehendit etiam innocentes. libro 1. cap. 19.
interdictum generale propter unius delictum quare. ibidem.
interdictum in scriptis cum causa & trina monitione. ibidem.
interdi-

Digitized by Google

interdictum à iure, ipso facto incurritur. lib. 1. cap. 20
interdictũ non seruatur quibusdam diebus festis. ibidem.
interdictum quomodo incuritur & propter quid. lib. 1. c. 21.
interdictum nemo tenetur seruare ante denunciationem. ibid.
interdictum violantes an sint irregulares. l. 1. c. 20.
interdictum impedit matrimonium contrahendum. lib. 7. cap. 14. & 18.
interdicti tempore non licet ministrare extremam vnctionẽ. libro 1. cap. 20.
interdicti effectus pauciores nunc quàm prius. ibid.
interdicti personalis effectus. ibidem.
interdicti absolutio ad quem spectat lib. 1. cap. 22.
interdictus immiscens se diuinis peccat mortaliter. lib. 1. ca. 20
interdictus quomodo incurrit irregularitatem. ibidem.
interdictus personaliter exercens ordines, fit irregularis. lib. 1. cap. 30.
inuenta casu cuius sint & quotuplicia. lib. 5 cap. 8.
inuenta casu an & cui restituere teneamur. lib. 5. c. 18.
inuentio nouitatum quando & quale peccatum. lib. de sept. pec. mort, cap. 13.
inuidia quid, & vnde dicitur. lib. de sep. pec. mor. cap. 63.
inuidia quale peccatum. libro de septem peccatis mortalibus cap. 66.
inuidia quinque filiæ. li. de 7. pec. mort. cap. 67.
inuidia gratiæ fraternæ peccatũ in Spiritum sanctum. libro de 7. pec, mor. c. 68.
Iobilei vide iubilei infra,
ira quid & quotuplex. lib. de 7. pec. mor. cap. 56.
ira quando peccatum & quale. lib. de 7. pec. mori. cap. 57.
ira aliquando virtus. ibidem.
ira filia sex. l. de 7. p. mor. c. 58.
iræ tres status. ibidem.
iracundia quid. l. de 7. p. m. c. 56
iniurias & offensas remittere an teneamur. lib. 4. cap. 10.
innocentem occidere propter bonũ an liceat. lib. 5. cap. 6.
irregulares sunt omnes illegitimè lib. 1. cap. 25.
irregulares sunt filij & nepotes hæreticorum. ibidem
irregularitas quid sit, & eius species. l. 5. ca. 24.
irregularitas non continetur nomine censuræ. lib. 1. cap. 31.
irregularitas an tollatur per ingressum religionis, ibidem.
irregularitas quibus casibus incurratur. lib. 1. cap. 27
irregularitatem quomodo cõtrahit excommunicatus. l. 1. c. 9.
irregularitatem inducit proxima causa occisionis & mutilationis. lib. 1. c. 27.

Digitized by Google

irregularitatem casus aliquot inducentes libro 1.c.28.
irregularitates omnes sunt de iure humano. lib 1 c 24.
irregularitates quæ ex aliquo defectu proueniunt. lib.1 c.25
irregularitates aliquæ ex parte corporis. ibidem.
irregularitates ante ordinationem, in ipsa & post ipsam. lib. 1. cap. 27.
iubilei origo, modus, tempus & causa. lib 5.cap.24
Iudas an communicauerit in cœna. lib.6 c.17
iudex excõmunicãs absque scripto suspenditur ab officio. lib.1.c.5.
iudex quomodo incurrat suspensionem. ibidem.
iudex secundum allegata & probata potest innocentem condẽnare. lib. 5. c.6.
iudex nocentem damnans non zelo iustitiæ. p.m. ibidem
iudex damnans non sibi subditos an peccet. ibidem.
iudex subornatus an teneatur ad restitutionem. lib.5. c.22.
iudex sæcularis peccat contra iustitiam, iudicando clericum, præterquam in quibusdam casibus & est excommunicatus in bulla cœnæ l.5.c.56.p.712
iudex iudicet secundum allegata & probata. ibidem.
iudex seruet formam iuris, alioquin pec.mor. ibidem.
iudex neminem connocet sine accusatore. ibidem.
iudex supremus & inferior quomodo. ibidem.
iudicis sentẽtiam seruare an quis teneatur. li.5.cap.6.
iudicis officium in condemnandis reis, & de tortura. ibidem.
iudicis potestas quadruplex ordinaria. lib 5.ca.56.
iudici quæ sunt necessaria. ibidẽ.
iudici quædam necessaria vt sit verus & rectus. ibidem
iudici an procedere liceat in causa, accusatore desistente ibid.
iudices & alij officiales non parẽtes inquisitoribus excommunicantur. lib.4.c.5.
iudices iniustè detinentes in carcere operarios, tenentur ad restitutionem. lib 5 c 19
iurare an teneamur secundum mentem aliorum. li .4.c.21.
iurare in dubium est mortale. lib 4. cap. 22.
iuramentum quid sit declaratur. lib. 4. cap. 20
iuramentum falsum etiam in leui materia est mortale. lib. 2. cap 16 & 4. cap. 24.
iuramentum quomodo necessariũ lib. 4. c. 20.
iuramentũ requirit veritatẽ, iustitiam, necessitatem l.4.c.21.
iuramentum an liceat & quomodo. ibidem.
iuramentum verum & falsum vt cognoscatur. ibidem.
iuramẽtum non seruare est mortale,

Digitized by Google

tale, etiam in re leuissima. lib. 4. cap. 22.
iusramentum non seruare quandoque licet. ibid.
iusramentum annullari, dispensari, mutari, absolui, quomodo possit & quando. l. 4. c. 23
iusramenti quotuplex differentia. l. 4. c. 20.
iusramenti iustitia & necessitas qualis. l. 4 c. 21
iusramenti liciti & illiciti casus aliquot. l. 4. c 21
iusramentum quibus casibus obliget vel non. l. 4. c 22.
iurisdictio necessaria in sacramentorum administratione. l. 1. c. 32.
iurisdictio triplex, ordinaria, delegata, iure concessa. l 3. c. 13
iurisdictionem habens potest suos absoluere. l. 3. c. 19
ius patronatus vendere an sit symonia. l. 5. c 90
iusti inter se participant. l. 5. c. 5
iustum petere eo fine, vt alteri noceat. peccat mor. l. 5. c 57
iustitia quid. l. 5. c. 1.
iustitia & obseruantia quomodo differant. ibidem.

L.

LAbor an semper excuset à ieiunio, & qualis. l. 6. c 4
Lætitia nupta filia gulæ, quale peccatum. l. de 7. p. m. c. 62
Latinus baptizans in forma Græca verò baptizat, iudi peccet. l. 2 c. 19.
Latro ablatam rem restituat cum lucro cessante. l. 5 c. 22
laus, quid. li. de 7 pec m. c. 6
Laus Dei duplex. l. 4 c. 3
lex quid, & eius diuisio. l. de 7. pec. mor c. 17.
lex debet esse iusta, quomodo. l. de 7. pec. mor. c. 18.
lex debet esse promulgata, recepta & scita. ibidem
lex quomodo obliget. l. de 7. pec. mor. c. 19. & 20.
lex de censuum pretio an possit excedere. l. 5. c. 45
legem condens in fauorem vsurarij excõmunicatus. l. 5 c. 37
libellos infamatorios scribens vel vel recipiens an excõ. l. 5 c 64
lignamina deferentes ad infideles excommunicati in bulla cœnæ. pag. 701.
lignamina quid. pag 703
literas apostolicas falsificates excommunicati in bulla cœnæ. pag 698
litera apostolica quæ dicantur. 699.
literis falsis non vtentes, non excommunic. p. 701
literas apostolicas ab incongruitate corrigentes sensu non mutato, an excõmunicati. p. 700
literas apostolicas detinentes excomm. in bulla cœna. 716.
loquacitas & multiloquium filiæ gulæ. l. de 7. pec. m. c. 6.
Loth an peccauerit, quando cum filiabus

Digitized by Google

filiabus coiuit. l. 5. c. 10
lucrum aliquod vltra sortem, an conflituat vsuram. l. 5. c. 28
lucrum non principaliter intendere, non est vsura. l. 5. c. 29
lucrum in mutuo quandoque licet. l. 5. c. 32
lucrum cessans & damnii emergens, in quo differant. ibid.
lucrum cessans an possit exigi, cum res venditur creditò. li. de 7. pec. mor. c. 51.
lucri cessantis conditiones quadam. l. 4. c. vlt.
lucri cessantis condemnationem. vt quis accipiat vltra sortem. l. 5. c. 32.
lucri cessantis ratione vltra sortem quando accipere licet. l. 5. c. 55.
ludus alearum, sic prohibetur clericis ac secularibus. l. 5. c. 27
ludus cum magna summa, vix à mor. pec. excusatur. ibid.
ludus & sors dominium rerum transfert. ibidem
ludo deperdita an teneamur restituere. ibidem
ludens cum his qui non sunt sui iuris, tenetur restituere. ibi.
luxuria filia gula. lib. de 7. pec. mor. c. 55.

M.

MAgia quid, & an per eam dæmones compellantur. l. 4. c. 14.
Magus quandoque excommunicatus. ibidem
magus examinandus an credat. ibidem
magi frequenter habent pactum cum dæmone. ibidem
magi licèt non sint excommunicati, eorum tamen opera vtentes sunt excommunicati. ibi.
Magistratus, Iudices & officiales quicumque in causa criminali contra Ecclesiasticos procedentes, excommunicati in bulla cœna Domini. p. 716.
maledicus, vide detractor.
maledicere creaturis, an sit mortale. l. 4. c. 13
malefici, magi & diuini differentia. ibidem
malefici amatorij ac venefici descriptio. l. 4. c. 16
malefici an teneantur ad restitutionem. l. 4. c. 14
maleficium dissoluere eadem arte, malum est. ibid.
malitia, quale peccatum. l. de 7. pec. mor. c. 70.
malum ex se, nulla potest conditione fieri bonum. l. 5. c. 44
Manichæi damnabant nuptias. l. 7. c. 1.
manifestare occulta peccata proximi contra ius naturæ. l. 5. c. 27.
manifestare crimen occultum alterius an sit detrahere. l. 5. c. 69.
mansuetudo quid. li. de 7. pec. mor.

Digitized by Google

mor. c. 58.
Maria virgo sine peccato originali. l. 6. c. 21
martyrium remittit peccatum cum tota pœna.. l. 2. c. 22
materia sensibilis in sacramento. l. 3. c. 6.
materia leuitas excusat à mortali. l. 4. c. 12
matrimonium quid, & quomodo contrahatur. l. 1. c. 31. & l. 7. c. 1.
matrimonium esse sacramentũ. l. 7. c. 1.
matrimonium infidelium est cõtractus, non sacramentum. ib.
matrimonium legis naturæ & Mosayca, nõ erat sacramẽtũ. ib.
matrimonium à Christo est ordinatum sacramentum. ibid.
matrimonium fidelium in tribus differt ab aliis. ibidem
matrimonium in foro poli non est, nisi intersit consensus interior. l. 7. c. 2
matrimonium contractum dirimitur per errorem in substantia personæ. l. 7. c. 3
matrimonium non impeditur per errorem in sola qualitate personæ. ibid.
matrimonium quandoque impeditur per errorẽ conditionis. ib.
matrimonium contractum dirimitur per votum solemne religionis. l. 7. c. 4
matrimonium contrahens post votum solenne religionis excommunicatur. l. 7. c. 4. & 8
matrimonium nullũ cum adultero, & homicidia mariti prioris. l. 1. c. 6
matrimonium nullum, si non baptizatus cum baptizata, vel è cõtra contrahat. l. 7. c. 7
matrimonium vi vel metu contractum nullum. l. 7. c. 8
matrimonium ratum, licèt non consumatum impedit alterũ contrahendum & dirimit contractum. l. 7. c. 10
matrimonium inter affines contractum nullum. l. 7. c. 11
matrimonium contrahens cum aliqua per verba de præsenti, ea viuente, cum alia non potest contrahere. l. 7. c. 9
matrimonium impeditur per iustitiam publicæ honestatis. l. 7. c. 10.
matrimonium impeditur & adnullatur per impotentiam coëundi, & quomodo. l. 7. c. 12.
matrimonium nullum vbi apponitur conditio contra bonum matrimonij. l. 7. c. 13
matrimonium nullum quod contrahitur inter rapientem & raptam, toto tempore raptus. ibidem.
matrimonium contrahendum, non contractum impedientia. l. 7. c. 14.
matrimoniũ de præsenti non potest contrahere, qui cum alt.a

Digitized by Google

ſponſalia iniit. ibid.
matrimonium contrahendū qua crimina impediant. l. 7. c. 15
matrimonium contrahendū impeditum interdicto. l. 7. c. 14. & 18.
matrimonium contractum non impeditur interdicto. l. 1. c. 20
matrimonium tempore ebrietatis contractum, non valet. l. de 7. pec. m. c. 61.
matrimonium ratum quid. l. 7. cap. 9.
matrimonij onus excuſat ab vſura. l. 5. c. 31
matrimonij finis triplex. l. 7. c. 2
matrimonij quatuor cauſa. ibid.
matrimonij ad eſſentiam, requiruntur minister & duo teſtes poſt Conc. Trid. ibidem
matrimonio in ipſo qua peccata committuntur. l. 7. c. 18
matrimonia clandeſtina nulla. l. 7. c. 9.
matrimonio contracto poſt ſolēne votum religionis, abſolutio excommunicationis reſervatur Epiſcopo. l. 7. c. 4 & 8
matrimonio ſecundo contracto, priore coniuge viuo, qui credebatur mortuus, quid l. 7. c. 9
matrimonij diſpenſatio quando duo ſunt in duplici gradu mētione ſolùm facta de remotiori valet. l. 7. c. 5
matrimonij diſpenſatio propter affinitatem & honeſtatem qualis debeat eſſe. l. 7. c. 11
matrimonium contractum impedimentum dirimens Papa ſolus relaxat. l. 7. c. 18
matrimonium contrahentes, nulla denunciatione præmiſſa, p. m. l. 7. c. 19
matrimonij ſacramento accedens cum mortali pec. peccat. ibi.
matrimonij in vſu qua peccata cōprehendantur. l. 7. c. 20
medicus peccat mor. ſi ſua culpa infirmus moritur. l. 5. c. 7
medicus quando incurrit irregularitatem vel peccatum, non curando infirmum. l. 1. c. 19
medici ſuadentes molliciem vel propter ſanitatem, p. m. lib. 5. c. 12.
membrū ſibi abſcindere eſt mortale, etiam prætextu ſanitatis. l. 5. c. 6.
membrorum defectus quando cōſtitnat irregularitatē. l. 3. c. 35
mendacium in Confeſſionem an ſemper mortale. lib. 3. cap 9
mendacium quocunque modo & ſine, eſt peccatum. l. 5. c. 80
mendacium, quid, quotuplex. & quale peccatum. l. 5. c. & l. de 7. pec. mor. c. 54.
mercator an teneatur quærere exactores gabellarum. l. 5. c. 75
meretur quandoque quis credendo dogma hæreticum. l. 4. c. 3
merendi tempus non eſt in Purgatorio. l. 6. c. 2
meretrix, non tenetur ad reſtitutionem lucri. l. 5. c. 21

Digitized by Google

metus in constantem, virum cadens, quis. l. 7. c 8
ministrans Eucharistiam potest in multis delinquere. l. 6. c. 21.
ministrans sacramentū in mortali, mortaliter peccat. l. 1. c 33
misericordia, quid. l. de 7 pec. mor. c. 27.
missa quid, & declaratio. l. 2. c. 4
missa quibus, & quomodo prosit. l. 4. c. 19
missa existentis in mortali, an prosit & quibus. l. 4. c 8
missa defunctorum an prosit magis ipsis, quàm vivis. ibid.
missa pro pluribus, an ita prosit singulis ac si pro uno. ibid.
missa, quomodo, quáue reuerentia audienda. l. 6 c. 10
missæ partes quot sint. l. 2. c. 5.
missæ totius breuis declaratio. ib.
missæ valor ratione sacrificij. ib.
missa sacrificium soli Deo debetur. l. 4. c. 12
missæ in celebratione multi casus occurrētes & remedia. l. 2. c 9
missa in sacrificio id fit quod Dominus in morte fecit. l. 2. c. 4
missæ in corpore, non omnia sunt de iure diuino. l. 2. c. 3
missam audire multum dat, & ad multa prodest. l. 6. c. 18
missam audire, in quo consistat, & quomodo. l. 6. c. 6
missam audire in parochia propria an teneantur. l. 6. c. 7
missam integram audire, an sit de precepto. ibidem
missam audire ab interdicto, vel excōmunicato an liceat. l. 6. c. 8
missam audire, quis, quibus, diebus, & quando teneatur. ibid.
missam audiens an possit recitare horas canonicas. l. 6. c. 6
missam quamlibet audiens precepto satisfacit. l. 6. c. 7
missam vnicam audiens die Natiuitatis precepto satisfacit. ib.
missam non audiens quandoque, & quibus ex causis excusatur. l. 6. c. 9.
missam celebrare non persolutis matutinis, non est mortale. l. 2. c. 1
missam celebrare ante auroram graue peccatū, nisi certo casu. i.
missam celebrare sine candela est mortale. l 2. c. 2
missam celebrare interdum licet bis in die. l. 2. c. 3
missam in die Natiuitatis ter celebrare, quid significet. ibid.
missam celebrare, quādo quis possit non recitādo officiū. l. 2. c. 13
missam celebrare quomodo licet in loco interdicto, & quando. l. 1. c. 20.
missæ celebrare sine debita munditia est mortale. l. 2. c. 21
mollities, quid, & an semper sit peccatum mortale. l 5. c. 13
mollities difficillime emendationis, & eius remedium. ibid.
mollities voluntaria grauissimi peccati. ibidem

Digitized by Google

monachus facer dos per duos menses vacans Iuris ciuili vel Medicinæ extra monasterium, peccat & est excommunicatus. lib. de 7, pec. mor, cap. 12.
monachi appellatione qui intelligantur. lib. 5. cap. 8.
monialem extrahens à religione ad quid teneatur. li. 5. cap. 19
monialem in vxorem capiens, cũ alia non potest contrahere matrimonium. lib. 2. cap. 15.
monopolium quid sit, & an liceat lib. 5. cap. 53.
monopolium obligat ad restitutionem. lib. de 7 pec. mor, c. 47
mons Pietatis quid sit, ad quid institutum. libro 5. ca. 38
mons Pietatis non habet labem vsuræ contra Canonistas. ibidem.
mons Pietatis tenetur mutuare petenti, & ob id licitus. ibid.
mons Pietatis quibus conditionibus licitus. ibidem.
monte pereunte redditus pereant. libro 5. cap. 39.
montes alij, qui sunt in vsu an liciti. ibidem.
montes isti non instituantur absque graui necessitate. ibid.
montium istorum conditiones necessariæ. ibidem.
montium redditus an varientur augente culmine. ibidem.
montium redditus an possint vendi, &c. ibidem.
morantes in curia Romana qui rapiunt, spoliant, detinent, mutilant, interficiunt &c. excõ. in bulla cœn Domini p. 708.
morantes in curia Romana, qui dicantur. pag. 709
morosa delectatio, vide delectatio
mortis periculo se exponere, absque necessitate peccatum est. lib. 4. cap. 19.
mortem sibi vel alteri optare, an semper sit mortale. l. 5. c. 9
morientes sine fide, an saluentur. libro 4. cap. 2.
mortem pati ex sententia damnati communicandi. l. 2. c. 28
mulier in defensionem castitatis potest occipere inuasorem. lib. 5. cap. 6.
mulier nõ est irregularis. libro 1. cap. 24.
mulieres delectationis ergo concupiscere, an peccatum mortale, libro 5. cap. 14.
mulieres grauida & lactantes, non tenentur ieiunare. l 6. c 4.
multi simul confiteri an possint. lib. 3. cap. 20.
mutilantes Prælatos, Cardinales, Legatos euntes ad sedem vel curiam, vel Rom. morantes, recedentes à curia Rom. excommunic. in bulla cœna p. 707. 708. 709. 710. 718.
mutilare ex proposito deliberato, quid. pag. 708.
mutilatio & homicidium, eandem irregularitatem incurrunt. libro 1. c. 24.
mutilator digiti an sit irregularis.

Digitized by Google

vis. lib 1.cap.27.
mutuare rem quo tempore minus valet, & exigere tempore quo pluris valet, an sit vsura, & quando. libro 5.c.34.
mutuans cum pignore fructificante vsurarius est.li.5.c.30
mutuum, quid, & quomodo à commodato differt.l.5.c.28.
mutuum differt à cambio, lib.5. cap 53.
Mutuum dãtes, nihil inde sperantes, quomodo intelligatur. libro 5.c.29.

N

Necessarium vel superfluum quot modis dicatur. lib. de 7.pec.mor.cap.23.
necessitas an liberet à restitutione. lib.5.cap.27.
necessitate extrema laborans, an si quid acquirerit, teneatur restituere cùm ad pinguiorẽ venerit fortunam.lib. 1.cap.24. & lib. de 7.pec.mor.cap.36.
necessitate extrema vel graui laboranti an sufficiat mutuare, vendere, vel ad cambium dare, &c.l. de 7.p.mor.cap 37.
necessitati parentum an filij teneantur subuenire.lib.5.c.1.
necromantiæ peccatum mor.grauissimum. lib.4.c.1
negociatio quando illicita, lib. de 7.pec. mor. cap. 53.
neophitus ordinari non debet. libro 1 cap.25.
notarius habeat scientiam, fidelitatem, iustitiam.lib.5. c.62.
notarius in contractu fingens ea quæ non sunt, peccat mortaliter. ibidem.
notarius semper seruet apud se registrum, alioquin tenetur. ib.
notarius occultans contractus peccat mortaliter, & ad damnũ partium tenetur. ibidem.
notarius conficiens instrumentũ illicitum,p. m. ibidem.
notarius instrumentum conficiẽs pallians vsuram,p. m. & restit. tenetur. ibidem.
notarius nihil accipiat pro dimissorijs. ibidem.
notarius pro litteris dimissorijs an possit aliquid exigere & quantum. l.5.c.88
notarij pretium an sit lege taxatum. lib.5.c.61.
notarij protocollon an fidẽ faciat. ibidem.
nouitatum inuentio quando & quale peccatũ,l.de7.p m.c.13
numismata ad quid inuenta. libro 5.cap. 50.
numorum diuersus valor an cedat damno creditoris.l.5 c.31
numorum valor duplex,naturalis & legalis. l.5.c.51
nuptiarum benedictio.li.7.c.19
nuptiarum tempus secundum Concil. Trid. ibidem.

O

Obduratio contra misericordiam.libro de 7.pec. mor. cap.26.

obedi.

Digitized by Google

obediendum quibus. l. 1 de 7. pec. mor. cap. 14
obediendum superiori, quando, & in quibus nō. l. de 7. p. m. c. 15
obedientia religiosorum debita Prælatis. l. de 7. p. m. c. 16
obedientia filiorum parenti debita. li. de 7. pec. mor. c. 21
obedientia Episcopo debita à Clericis & laicis. ibid.
oblatio Domini in cruce, differt ab homine in missa. l. 2. c. 5
observantia & Iustitia quomodo differant. l. 5. c. 1
observantia vana, qua & an sit mortale. l. 4. c. 6
occasiones peccandi omninò extirpanda. l. 3 c. 18
occidere inimicum se defendendo, an liceat, & quando. l 5 c 6
occidens innocentum propter castitatem non peccat. ibidem
occidens sacerdotē, non potest cō. trahere matrimonium. l 7. c. 15
occidentes quouis prætextu Cardinales, Legatos, Nuncios, subiacent censuræ bullæ. p. 716
occidentes eos qui essent ad sedem Apost, recedētes, morantes. excomm. in bulla cœnæ. p 708
occidentes Patriarchas, Archiepiscopos, episcopos. excomm. in bulla cœnæ. p. 709
occidentes eos qui recurrunt ad Rom. curiam pro suis negotiis, excom. in bulla cœnæ. p. 711
occupantes terras Ecclesiæ, & iurisdictionem, excom. in bulla cœnæ. p. 718
odium Dei, unde. li. de 7. pec. mor. c. 35.
odium Dei omnium peccatorum maximum. ibid. & l. 4 c. 3
odium tenemur remittere, non satisfactionem. l 4. c. 10
odio aliquem prosequi quomodo liceat. l 4 c. 11
officium mutare an liceat ordinatis. l 2. c. 13
officium divinum quid, & quare sic dictum. l. 2. c. 10
officium quomodo recitandum. l. 2. c. 13.
officium recitare qui non tenentur. ibidem
officium recitare tenentur beneficiati, & si totum reddidum dent pro pensione. l. 2. c. 13
officiorum societas nō potest vltra duodecim perceptorum reddere. l 5. c. 40
officiorum societas potest renunciari alteri. ibid.
officiorum societas: vide in ver. societas.
omen, qual. peccatum. l. 4. c. 15
opus bonum nullum est meritorium sine fide l. 4. c. 1.
opus onum existentis in peccato quid prosit. l. 4. c. 8
opus operantis & operatum in Missa quid sit. l. 2. c. 6.
opera animæ non prohibentur diebus festis, libro. 4. c. 24
opera bona aliàs debita imponi possunt pro satisfactione. libro

Digitized by Google

libro 3. c. 11.
opera bona sunt meritoria & satisfactoria. l. 6. c. 21
opera bona alicuius an possint mereri alteram gratiam. ibi.
opera bona existentis in peccato, an prosint mortuis in Purgatorio. l. 6. c. 26
opera externa ordinata ad rem veneream sunt mortalia. l. 5. cap. 14.
opera pietatis an excusent nominem à iejunio. l. 6. c. 4
operari festis diebus quomodo & quando liceat. l. 4. c. 25
orare an liceat pro excommun. & quomodo. l. 1. c. 9.
oratio in Missa semper dirigitur Deo, & non sanctis. l. 2 c. 5
oratio externa coniuncta ad interna semper est melior quàm altera per se. l. 2 c. 10
oratio Leonis Papa dicenda post officium cum indulgentia. l. 2. c. 13.
ordo seruandus in restitutione. l. 5. c. 25.
ordines exercens suspensus est irregularis. l. 1. c 13
ordines exercens in mortali mormortaliter peccat. l. 1. c. 33
ordines maiores suscipiens, habet votũ solenne castitatis l. 7. c 8
ordinatus ante etatem sine licentia est suspensus. l. 1. c. 15
ordinatus à degradato manet suspensus. l. 1. c. 13
ordinatus ante vsum rationis nõ cogitur ad castitatẽ, l. 5. c. 23
ordinationes, constitutiones & pragmaticas contra Ecclesiæ libertatem facientes, excom. in bulla cœnæ. pag. 713
oscula, tactus, & amplexus an sint peccata mor. l. 5. c. 14

P.

PActum cum damone duplicẽ fieri potest. l. 4. c. 14
pactum de quota litis ab aduocato vel procuratore factum cum cliente, an licitum. l. 5. c. 26
pactum ne per tot annos redimatur census, an licitũ. l. 5. c. 48
pactum, nisi infra tẽpus certum redimatur census, vt maneat irredimibilis, an liceat. ibid.
pactum de redimenda pensione an liceat. l. 5. c. 32
Papa an sine causa possit circa residentiam dispensare. l. 5. c. 4
Papa Calixtus & Martinus approbauerunt census l. 5. c. 44
Papa Nicolaus approbauit census cum appotecatione. l. 5. c. 46
Papa non est dominus, sed dispensator bonorum Ecclesiasticorum. l. 5. c. 83
Papa non potest dispensare in vera sponsa. l. 5. c. 85
Papa solus dispensat in impedimento matrimonium contractum dirimente. l 7 c. 18
Papa reseruantur quinque vota. l. 4. c. 16.
Papa præceptum an obliget ad pecca-

Digitized by Google

peccatum. l.5.c.40
parcere an teneamur. l.4.c.10
parentes filiis præferendi in extrema necessitate. lib. de 7. pec. mor. cap 39.
parentum necessitati an filij subuenire teneantur. l.5.c.1
parentibus nō obedire, an sit peccatum mortale. ibid.
parochus, vide Curatus.
participans & cooperans tenentur in solidum. l.5.c.21
participantes cum excommunicato notorio in eodem crimine maiorem incurrunt excōmunicationem. l.1.c 11
pascha tempus communicandi. l.3.c.20.
passio Christi in missa repræsentatur. l.6.c.10
pater & mater qui dicantur. l.5.c.1.
pater tenetur filium alere. ibid.
pater correctionis ergo ad tempus filio potest negare alimenta. ibidem.
pater exponens filium extra necessitatem, peccat mor. ibid.
pater extrahens à religione filiū, pec. mor. ibid.
pater arcens filium à confessione & communione pec. mor. ibidem.
pater cogens filium aut filiam ad mutationem status, p. m. ib.
patri licet ad tempus expellere filium. l.4.c.10
Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos mutilantes, &c. excommunicati in bulla cœnæ Domini. p.710
patrinus an quilibet esse possit, & eius officium. l.2.c 23
patrini vel susceptores in baptismo vnus tantùm, vel ad summum vnus & vna. ibid.
paupertas an liberet à ieiunio. l.6.c.4.
peccatum, quid sit. l 3. c.1
peccatum nullum nisi voluntarium. ibid. & l. 5.c.7
peccatum mortale quid sit. ibid. & l. de 7 pec. mor. c. 1.
peccatum veniale quid. ibid.
peccatum mortale duplex. lib.de 7. pec. mor. c. 2.
peccatum veniale quandoque fit mortale. l.3.c.2
peccatum commissionis, omissionis, cordis, operis. ibid.
peccatum contritum, confessum & satisfactum, materia sacramenti Pœnitentiæ. l.3 c 4
peccatum nullum reseruatum Papæ, nisi ratione censuræ. l.3. c.14.
peccatum mortale à veniali quomodo differt. l.3.c.13. & l. de 7. pec. mor. c. 2.
peccatum est transgressio diuinorum mandatorum. l.4.c.1
peccatum contra naturam quadruplex. l.5.c. 13
peccatum non consistit nisi in voluntate. l.5.c.84
peccatum veniale maius ipsa excommuni-

Digitized by Google

communicatione. l.1.c.5
peccatum notorium quid. li.1. cap. 28.
peccatum mortale an semper impediat vsum sacramentorum, l.1.c.13.
peccatum contra praeceptum de genere suo semper est mortale, nisi vna trium causarum excuset. l.4 c.12
peccati effectus macula & reatus l.3.c.3.
peccati poena duplex. l de 7. pec. mor. c. 1.
peccata confitendo se excusare abusus est. l.3.c.6
peccata reseruata à quo, quando, & quomodo absoluenda. l3 c.8
peccata dissimulare in confessione quandoque licet. ibid.
peccata reuelare audita in cõfessione, nunquã licet. l.3.c.16
peccata solùm commissa post baptismum ad confessionem pertinent. l.3.c.20
peccata contra charitatem quae. l.4.c.9.
peccata quomodo dignoscantur. l.3.c.2.
peccata in triplici differentia, itẽ dupliciter se habent. l.5.c 57
peccata contra charitatem & iustitiam. l.5.c.19
peccata contra charitatẽ & contra iustitiã differũt. l.5.c.68
peccata contra charitatem non contra iustitiam, non obligant ad restitutionem. l.5.6.59
peccata occulta licet quandoque reuelare. l.5.c.61
peccata contra iustitiam obligãt ad restitutionem. l.5.c.68
peccata Prælatorum in ipsa collatione. l.5.c.3
peccata quae committuntur in ipso matrimonio. l.7.c.10
peccata quae in ipso vsu matrimonij. l.7.c.20
peccatorum multiplex diuisio. l..c.7.
peccatorum materia & forma. l.2.c.2.
peccatorum circunstantiae, an sit per manifestanda. l.3.c.7
peccatorum numerus necessarius in confessione. ibid.
peccatorum circunstantia excusantes quandoque manifestãda. l.3.c.9
peccator incurrit culpam & reatum poenae. l.6.c.21
peccatoribus publicis poenitentia. l.6.c.17.
peccatoribus occultis an sit neganda communio. ibid.
peccatores publici arcendi à communione. l.2.c.18
peccat quis contra charitatem dupliciter. l.4.c.9
pecunia praesertim aurea venditur, locatúrue absque vsura. l.5.c.30.
pecunia praesens magis valet quã absens. l.5.c.31
pecunia an possit commodari, locari, vendi, &c. l.5.c.51

pecunia

Digitized by Google

pecunia potest multis casibus dari pro re spirituali. l. 5. c. 53
pecunia duplex valor ratione formæ & materiæ. l. 5. c. 51
pecunias vendere vltra pretium legale an liceat. ibidem
pecunias pecunias commutare & vltrà. ibidem
pecuniarum pretium tribus de causis variatur. l. 5. c. 53
pedagia noua imponentes & prohibita exigentes exc in bulla cœna. l. 5. c. 73. & p. 696
pẽsio differt à beneficio. l. 5 c. 76
pensio quid, quotuplex, & in quo differat à beneficio. l. 5. c. 82
pensio an possit vendi, & quantum. ibidem & c. 92
pensio an possit redimi sine facultate, & quantum. ibidem
pensio nõ danda nisi clericis. l. 5. cap. 82.
pensio non potest mutari cum beneficio matrimonij causa ibid.
pensio quanta, non ex beneficio exigua, non multa. l 5. c. 85
pensionem habere licitè quis potest. l. 5. c. 83
pensionem retinere etiã cum dispensatione non sẽper licet. ibi.
pensionem habere quomodo quis licitè potest, regula. l. 5. c 85
pensiones supra Montes quandoque pluris venduntur, & licet. l. 5. c. 39.
percutientes Patriarchas, & reliquos Prælatos, Cardinales, Romipetas, &c. excommunicantur in bulla cœnæ. p. 708 709. 715. & 718.
percutiens clericum non semper incurrit excommu. l. 5. c. 8
peregrini à quolibet absolui possunt. l. 3. c. 13
peregrini excusantur à ieiunio. l. 6. c. 4.
periculi causa an possit aliquid amplius exigi cum res venditur creditò. l. de 7. p m. c. 51
periurium semper mortale. l. 3. c. 58. & l. de 7. p. m. c. 54
permittere se occidi, an semper sit mortale, & quando. l. 5. c. 6
perseuerans in voluntate homicidij an multoties peccet. l. 5. c. 8
pertinacia quid & quale peccatum. l. de 7. pec. mor. c. 10
pietas & religio quomodo differunt. l. 5. c. 1
piscatio, venatio, syluarum cæsio non omnibus licet. l. 3. c. 20
pluralitas beneficiorum quando permissa. l. 5. c. 5
pœna damni & census quid sit. l. 3. c. 3.
pœna temporalis soluenda in hoc mundo, vel in alio. l 3. c 10
pœna capitis infligitur Monialium raptori. l. 5. c. 87
pœna non exigenda ab eo qui non habet vnde l. 3. c. 40
pœna apposita in censu an liceat. l. 5. c. 48.
pœna non exigenda, vbi nulla inest causa. ibid.
pœna non semper remittitur tota per

Digitized by Google

ta per confessionem & comm. libro 6. cap. 2.
pœna remittitur iuxta quantitatem deuotionis. li. 6. ca. 21.
pœna quantitas duplex, intentionis & extentionis. li. 6. c. 23.
pœnam soluere nemo tenetur ante condemnationem. l. 3. c. 12
pœnam grauem pro minima culpa imponere nefas. lib. 5. c. 48.
pœna decem contra usurarios. libro 5. cap. 37.
pœne aliqua ad pœnam nõ obli libro 5. cap. 38.
pœnitens tenetur acceptare pœnam à confessore. lib. 3. ca. 9.
pœnitens non absoluendus nisi pœnitentiã acceptet. l. 3. c. 11.
pœnitens nesciens symbolum & diuina mandata, an sit absoluendus. lib 3. c. 17.
pœnitens an potest manifestare alijs peccata à se commissa, & pœnitentiã iniunctã. l. 3. c. 20
pœnitens aliquando obligat confessorem, vt eum absoluat in sua opinione. l. 3. c. 16
pœnitentia sufficit in voto cúm re fieri non potest. libro 2. c. 13.
pœnitentia septem annorum pro simplici peccato mortali quãdoque verò duodecim. libro 6. cap. 23.
pœnitentia sacramentalis ab sufficit ad totam pœnam. ibidem.
pœnitentia imposita blasphemã libro 4. ca. 13.
pœnitentiæ effectus qui sunt. lib. 3. cap. 16.
pœnitentiæ quomodo iniungenda lib. 3. cap. 11.
pœnitentiæ materia duplex. lib. 3. cap. 1.
pœnitentiæ materia propinqua est contritio. libro 3. cap. 4.
pœnitentiæ sacramẽto nemo ante vsum rationis accedat. lib. 3. cap. 20.
pœnitentiam iniunctam an alius mutuare possit. libro 3. ca. 21
pollutio nocturna quando sit peccatum. lib. 5. c. 13
pollutio peruigil an sit peccatum & quando. ibidem.
pollutio triplex, & an impediat communionem. lib. 6. c. 16.
pollutionis causam quãdo tenemur auferre, libro 5. cap. 13.
possessio necessaria in præscriptione. &c. lib 5. c. 26.
possessor bona & malæ fidei. vide bonæ fidei.
potestas ordinis & iurisdictionis. lib. 1 cap. 3.
potestas ordinis in omni sacerdote. ibidem.
potestas absoluendi non iurisdictionis. ibidem
potestas ordinis quid & quare dicatur character. ibidem.
potestas confitendi non dicitur clauis ibidem.
potestas triplex in Sacramentis. libro 1. cap. 16.
potestas iurisdictionis ordinaria

 dele

Digitized by Google

& delegata. l. 1. c. 3
potestas distribuendi indulgentias in Ecclesia. l. 6 c 21
potestatem absoluendi nemo habuit ante Christi aduentum. l 1. c 2.
prebenda differt à beneficio. l 5. cap. 76.
præceptum negatiuum semper obligat, affirmatiuum non. l 4 c 9 & l. 6. c. 3.
præceptum primum decalogi. l. 4 cap. 12.
præceptum secundum decalogi. l. 4 c. 20.
præceptum tertium. l. 4. c. 24
præceptum quartum decalogi. l. 5. c 1.
præceptum quintum decalogi. l 5. c. 6.
præceptum sextum. l. 5. c. 10
præceptum septimum, non furaberis. l 5 c. 15
præceptum octauum. Non falsum testimonium dices. l. 5. c. 56.
præceptum nonum & decimum: Non concupisces. l. 5. c. 71
præceptum abstinendi ab esu, quibus & quando & quomodo, l. 6. c. 16.
præceptum sub pœna excommunicationis vel maledictionis à Deo obligat ad mortale. l. de 7 spec. mor. c 19.
præcepta prima & secunda tabulæ quæ sint. l. 2. c. 16
præcepta non ad finem sed ad actum obligant. l. 4. c. 12
præcepta implere quoad substantiam. ibid.
præcepta prima tabul. ad Dei dilectionem. l. 5. c. 1
præcepta secunda tabulæ ad proximi dilectionem. ibid.
præcepta decalogi fundata in iustitia. ibid.
præcepta Ecclesiæ quæ sint. l. 6 c. 1
præcipitatio, vnde. li. de 7. pec. mor. c. 55
prælatura perfectior monachatu. l. 5. c. 3.
prælaturas desiderare, quando sit peccatum mortale. ibid.
prælatus non residens tenetur. l. 5. c. 4.
prælatus dans beneficia famulis an sit symoniacus. l. 3. c. 90
prælati an sint symoniaci tradentes beneficia propter famulatum. l. 5. c. 26
prælatorum absentia quando permittitur. l. 5 c. 4
prælatos percutiēs excommunicatus in bulla cœnæ. p 712
prælatos percutiens ante consecrationem an incurrat excōmunicationem bullæ cœnæ Domini. l. 5 c. 8
præscriptio & vsucapio an liberent à restitutione. l. 5. c. 26
præscriptio & vsucapio quid & quomodo. ibidem
præsumptio duplex & quandoque hæresi coniuncta. l. 4. c. 7
præsumptio quid & quale peccatum,

Digitized by Google

tum. lib. de 7. pecca. mor. cap. 22.
praestigij peccatum mortale grauissimum. l. 4. c. 15
presbiter vnde dicatur. l. 1. c. 1
pretium iustum quid, & quomodo cognoscatur. l. 5. c. 41. & l. de 7. pec mor. c 47.
pretium naturale triplex. li. de 7. pec. mor. ibidem
pretium legitimum semper. ibid.
pretium naturale quibus causis varietur. ibid.
pretium vt constituatur, regula quadam. lib. de 7. pec. mor. cap. 48.
pretium iustum qui excedit, mor. pec. & ad restit. tenetur. ibidem
pretium iustum in censu quodnam sit. l. 5. c. 47
pretium ratione temporis augere vel minuere non licet. lib. 5. c. 53.
pretium in cambiis quomodo ministrandum. l. 5. c. 53
pretium quodlibet pro re spirituali est symonia. l. 5. c 87
pretium accipere pro quauis re spirituali est symonia. l. 5. cap. 89.
pretium accipere pro labore in confessione est symonia. li. 5. cap. 88.
pretium accipere vel pacisci pro missa, an liceat. ibid. c 89.
pretio summo rem vendere licet, quia credito venditur. li. de 7. pec. mor. cap. 50.
pretio infimo potest emi res ob anticipatam solutionem. ibid.
princeps non peruestigans & puniens latrones cum possit. pec. mor. si ipsi occidant. l. 5 c. 7
priuilegiati tempore interdicti. l. 1. c 20.
procurator si quid sua culpa euenit, tenetur ad restitutionem. lib. 5. c. 16
procurator quibus modis peccet. ibidem.
procuratoris officium in quibus consistit, & quomodo. ibid.
procuratori necessaria, scientia, diligētia, veritas & iustitia. ib.
prodigalitas, quid. lib. de 7. pec. mor. c. 24.
prodigalitas quale peccatum. li. de 7. pec. mor. c. 25.
proditio quid, quotuplex & quale peccatum. l. de 7. pec. mor. cap. 44.
prophetia nostri sacrificij. l. 1. c. 2
promittens ducere, an semper ducere teneatur. l. 5. c. 11
proximus noster quis dicatur. l. 4. c. 16.
proximus diligendus quantum ad quatuor. ibid.
proximo subuenire quando quis tenetur. ibidem. & lib. 5. cap 70.
proximo quilibet tenetur subuenire etiam cum proprie vitæ discrimine in aliquo casu. ibid. & l. de 7. p. m. c. 39.

Digitized by Google

proximum quilibet tenetur diligere sicut se, non quantum se. ibidem.
prudentes & senes misericordes. lib. de 7. pec. mor. cap. 27.
prudentia quid. lib. de 7. pecca. mor. cap. 46.
prudentia carnis. ibidem.
pueri septimum annum agentes peccare possunt, & tenentur confiteri, &c. lib. 6. c. 15.
purgatorij pœna maior quam huius mundi, & quantum. lib. 4 cap. 23.
purgatorij pœna respondet pœnæ temporali. ibidem.
pusillanimitas quale peccatum. libro de 7. pec. mor. cap. 70.
pyrata, qui, hique excommunicati in bulla cœnæ pag. 695.
pyromantia peccatum. l. 4. c. 15.

R

Rancor quale peccatum. lib. de 7. pec. m. ca. 90.
Rapiens puellam, non potest eam ducere toto tempore raptus, lib. 7. cap. 13.
Raptus alienæ sponsæ impedit matrimonium. lib. 7. cap. 15
Raptus quid & eius pœna inflicta. libro 5. cap. 12.
rationis usus necessarius in suscipiente sacramenta. l. 2. c. 28.
recedentes ab obedientia summi Pontif. eis sub censura bulla. pag. 709.
recurrentes ad Romanam curiam pro causis & negotijs suis, percutientes, impedientes, &c. subiacēt censuræ bullæ p. 708
Reges, Principes, Domini honorandi sub quarto præcepto decalogi. lib. 5. cap. 1.
regula, Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non valuit. lib. 5. c. 44.
religio & pietas quomodo differant. lib. 5. c. 1.
religionis votum an dirimat matrimonium. lib. 4. c. 18. & lib. 7. cap. 3. & 14.
religiosus an ob patris necessitatem teneatur relinquere religionem. lib. 5. c. 1
religiosi detrahēdo grauiter peccant. lib. 5. cap. 64.
religiosi quando possint facere eleemosynam. l. de 7. p. m. c. 28.
religiosi dimittentes habitum an sint apostatæ. lib. 4. c. 18
remedia contra superbiam. libro de 7 pec. mor. cap. 5.
remigantes in infidelium triremibus contra christianos etiam metu compulsi peccant. pag. 703.
restituere quis teneatur. l. 5. c. 17
restituere rem locatæ an teneamur, si furtò ablata sit. l. 5. c. 58
restituere tenemur quando peccatum est contra iustitiam. libro 5. cap. 19.
restituere quid teneantur homicida. ibidem.

Digitized by Google

restituere tenentur iudices iniustè detinentes in carcere operarios.. ibid.
restituere an malefici teneantur. l. 4. c. 14.
restituere an teneatur iudex subornatus. l. 5. c 22
restituere aduocati quando tenentur. li. 5. c. 62
restituere procurator quando teneatur. ibid.
restituere notarius tenetur conficiens instrumentum pallians vsuram. l. 5. c. 61
restituere vsurarij tenentur, eorumque heredes. lib. 5. c. 35. & 36.
restituere tenentur qui per monopolium carius venduns. lib. de 7. pec. mor. c. 47.
restituere tenetur qui vendendo iustum pretium excedit. lib. de 7. pec. mor. c. 45.
restituere tenetur vendens vitiosam rem tanto pretio, ac si non esset vitiosa. l. de 7. p. m. c. 49
restituere tenetur qui tribus casibus vitium occultum non manifestat. l. de 7. p. m. c. 49.
restituere tenetur quæ quis in ludo lucratus est ab ebrio. li. de 7. pec. mor. c. 61.
restituere an teneatur qui in extrema necessitate aliquid abstulit, cùm ad pinguiorem venit fortunam. l. 5. c. 24. & li. de 7. pec. mor. c. 36.
restituere tenentur & cooperantes, & participantes iniustitia. l. 5. c. 21
restituere an teneatur eandem rem. ibid.
restituere rem deterioratam, an & quando liceat. l. 5. c. 22
restituere his qui abusi sunt pecuniis an liceat. l 3. c. 23
restituere cum detrimento proprio an teneamur. l. 5. c. 24
restituere an teneamur cum fama vel vitæ periculo an teneamur. l. 5. c. 24. & 26
restituere famam cum periculo vitæ an teneamur. li. 5. c. 24. & 70.
restituere famam cum fama propria periculo an teneamur. l. 5. c. 26. & 70.
restituere famam coram his qui audierunt detractionem. l. 5. cap. 69.
restituere quando quis teneatur quæ ludendo vicit. l. 5. c. 27
restituere ludo acquisita quandoque teneamur. ibidem
restituere dotem ab vsurario acceptam quis teneatur. lib. 5. cap. 35.
restituere an teneatur qui stuprum commisit. li 5. c. 11
restituere cui symoniaci teneantur. lib. 5. c. 93
restituere an teneantur suffragium indebitè concedentes. l. 5. cap. 21.
restituere tenetur ipsemet confessarius si non obligat ad id

Digitized by Google

pœnitentem. li.3.c.15
restituere an teneatur, impediens aliquod bonum. l.5. c.19
restituere non tenetur cui cessit bonis. l.5.c.26
restituere non tenetur cui debiti remissio valida est facta & quæ sit remissio valida. ibid.
restituere non tenetur quis, ob compensationem. ibid.
restituere testis quandoque tenetur. l.5.c 59
restituẽdi ordo & locus. l.5.c.25
restituenda priùs debita quam vsuræ ibid.
restitutio quid. li.5.c.17
restitutio cui facienda. l 5.c.23
restitutio quomodo facienda absenti & heredibus. ibidem
restitutio pauperibus facienda, quando & quomodo. ibid.
restitutio quanta, quomodo & quando sit facienda. l.5 c.24
restitutio integrè facienda non per partes. ibidem
restitutio creditori absenti, quomodo facienda. lib. 5 c. 23. & 25.
restitutio in quauis necessitate citra extremam facienda. l.5. c. 27.
restitutio ex quibus bonis facienda. l.5.c.35
restitutio quædam facienda in societate officiorum. l.5.c.41
restitutionis casus carmine contenti. l.5.c.17
restitutionis obligatio an transeat ad heredes, & quomodo. l.5. c. 21.
restitutioni obnoxia res vsuraria ad quemcumque peruenerint. l.5.c.35.
restitutionẽ differre, cùm statim fieri potest, peccatum mortale. l.5. c.24.
reus an teneatur verum respondere & quando. l.5.c.58
reo an liceat de carcere fugere, & ad quid teneatur. ibid.
rixæ, bellum, contentiones vulnera, &c. opera iræ l. de 7. pec. mor. c. 58.
Romipetas, detinentes, mutilantes, reterdantes, interficientes, &c. excommunicatur in bulla cœnæ. p. 718.

S.

SAbathum nomem comprehendit alia festa. l 4.c.16
Sabathum quid, & quare sanctificandum. l.4.c.24
Sabathum cur in dominicã trãslatum. ibid.
sacerdos recipit gratiam in ipsa institutione, & potestatem conficiendi corpus Christi, in quo excedit Angelos. Lib.1. cap. 2.
sacerdos etiam simplex potest absoluere ab omni excommunicatione, & ab omnibus peccatis, &c. in mortis articulo, l. 1.c.10. & l. 3.c.3.

sacerdos

Digitized by Google

Sacerdos an denuntians furem sit irregularis. l. 1. c. 27
Sacerdos non habens iurisdictionem, non absoluit. l. 1. c. 32
Sacerdos non ieiunus quando possit celebrare. lib. 2. c. 1
Sacerdos celebrans prima non recitata non peccat. ibidem
Sacerdos non valens absoluere nec dimittere aliquem sine scandalo, quid facit. ibid.
Sacerdos tenetur celebrare saltem festis solennibus l. 2. c. 3
Sacerdos excedat vigesimũ quartum annum. l. 5. c. 1
Sacerdos recipiens eleemosinam à multis, an satisfaciat vnico sacramento. l. 2. c. 8
Sacerdos impeditus in missa quid agat. l. 2. c. 9
Sacerdos habens iurisdictionem in aliquos, potest eos in quauis diœcesi absoluere. l. 3. c. 13
Sacerdos si non obligat pœnitentem, tenetur ipse ad restitutionem. ibid.
Sacerdos inscio ordinario benedicens nuptias, ipso iure suspensus. l. 7. c. 19
Sacerdotis definitio & declaratio. l. 1. c. 1.
Sacerdotis, causa efficiens, materialis, formalis, finalis. li. 1. cap. 1.
Sacerdotis potestas absoluendi. lib. 1. cap. 1.
Sacerdotis officium, omnia alia superat, & ideo non debet alienis implicari officiis. ibi.
Sacerdotis conditiones aliquæ. l. 2 cap. 2.
Sacerdotis impedimenta. ibidem
Sacerdotis seruandi pœna decem annorum. lib. 6 cap. 24
Sacerdotes Ethnicorum differunt ab Euangelicis, qui diuina authoritate constituti retrocedere nequeunt. lib. 1. cap. 2.
Sacerdotes ab omnibus honorandi. ibidem
Sacerdotes an possint mutuò confiteri inter se. lib 3. cap. 13
Sacerdotium complectitur actiuam & contemplatiuam vitam. l. 1. c. 2
Sacramentum quid. libro 2. cap. 15.
Sacramentum existentibus in peccato non prodest. lib. 2. cap. 8.
Sacramenti effectus & gratia duplex. li. 2 c. 16
Sacramenti materia sensibilis. l. 3. c. 4.
Sacramentum quodlibet dantis & accipientis intentio necessaria. lib 2 c 20
Sacramentum à suspenso accipiẽs scienter, mortaliter peccat. l. 1. c 3.
Sacramentum suscipiens debet habere vsum rationis l 2 c 29
Sacramenta ab excommunicato quis potest recipere. li 1. c 9

Digitized by Google

Sacramenta collecta à præcisis tenent. l. 2. c. 33
Sacramenta suscipere à malis ministris an liceat. l. 1. c. 34
Sacramenta nouæ legis differunt ab his quæ in veteri. l. 1. c. 15
Sacramenta carentia charactere. l. 2. c. 16.
Sacramenta quædam in omnibus necessaria. l. 2. c. 17
Sacramenta non semper remittunt totam pœnam. l. 6. c. 2
Sacramenta in remissionem venialium. l. 6. c. 24
Sacramentorum septem sufficientia in se. l. 2. c. 12
Sacrificium, in triplici genere. l. 2. c. 4.
Sacrificium fit Deo solùm non sanctis. l. 2. c. 5
Sacrificium oblatiũ confert bona temporalia, gratiã & remissionem peccatorum. l. 2. c. 6.
Sacrificium taurorum mutatum &c. l. 5. c. 44
Sacrificium Missæ soli Deo debetur. l. 4. c. 12
Sacrificium Missæ. Vide Missa.
Sacrum, vide Missa.
Sacrilegium est absoluere sine materia. l. 3. c. 6
Satisfacere an possit vnus pro alio lib. 3. c. 11. & l. 1. c. 21.
Satisfactio quid. l. 3. c. 11
Satisfactio per ieiunia, orationes & eleemosinas. ibidem
Satisfactio duplex & earum discrimen. ibidem
Satisfactio huius mundi excedit satisfactionẽ Purgatorij. l. 6. cap. 2.
Schisma quid. li. 4. c. 11. & p. 691.
Schisma tribus lex & subiacet censuræ. ibid. & p. 692.
Scientia in clericis quanta esse debeat. lib. 1. c. 35
Scribens libellos infamatorios an excommunicetur. l. 5. c. 74
Scribentes vel legentes contra montem pietatis exc. l. 5. c. 38
Secretum alicuius reuelare, vel aperire, quando & quale peccatum. li. de 7. p. m. c. 45.
Secularis non potest præscribere vel vsucapere Ecclesiastica. l. 5. c. 26.
Separatio coniugum quando licita. l. 7. c. 20
Sepeliens vsurarium in loco sacro est excommunicatus. l. 5. c. 36
Sepultura terræ an vendi possit. l. 5. c. 89.
Septem peccata capitalia, cur mortalia dicta. lib. de 7. pec. mor. c. 2.
Sermo vester sit, est, est, *quomodo intelligatur.* l. 4. c. 20
Seruus si ordinetur, quid. lib. 1. cap. 25.
Sigillum Confessionis ad quæ se extendat. l. 5. c. 16
Sigillum seruare tenentur non solùm sacerdotes, sed & circumadstantes. ibidem
Signum demonstratiuũ, remembrationis

Digitized by Google

natiuã & prognosticã. l. 2. c. 15
simulatio quid. l. de 7. pec. mor. c. 9.
societas officiorum, quid, & quãdo originem sumpsit. l. 5. c. 37
societas in negotiatione an sit licita. l. 5. c. 41
societas in emptione animalium. ibidem
societatis officiorum conditiones nonnullæ. l. 5. c. 38
societatis in negotiatione tres cõditiones. l. 5. c. 41
societatis alterius cõditiones seruandæ. ibid.
sodomia abominabile peccatum. l. 5. c. 13.
solicitudo quomodo & quale peccatum. l. de 7. p. m. c. 43.
sors, sponsiones, & risa, quandoque licent. l. 5. c. 27
sortilegium triplex, & an semper sit mortale. l. 2. c. 21
spes, desiderium & intentio quomodo differant. l. 5. c. 29
spei definitio, & quid in ea considerandum. li. 4. c. 7
spei, desiderij & amoris definitio. ibidem
spirituales in quadruplici differentia. l. 5. c. 84
spiritualia se habent in quadruplici differentia. l. 5. c. 87
spiritualia commutare inter se, an sit symonia. l. 5. c. 88
sponsalia, quid. l. 7. c. 16
sponsalia non fiunt nisi inter habentes vsum rationis. ibid.
sponsalia ante septennium non valida. ibidem
sponsalia nulla matrimonio nullo. ibid.
sponsalia quatuor modis contrahuntur. ibid.
sponsalia & matrimonium in quibus differant. l. 7. c. 17
sponsalia quibus casibus dissoluuntur. ibid.
sponsalia impediunt aliud matrimonium contrahendum. l. 7. c. 14.
stationum Romanarum origo & causa. l. 6. c. 28
status continentiæ lõgè perfectior coniugatorum. l. 1. c. 12
sterilitatem procurare est peccatum mortale. l. 5. c. 6
stuprum quid, & an obliget ad restitutionem. l 5. c. 11
suffragium iniustè concedentes, an ad restitutionem teneantur. l. 5. c. 21
superbia quid. l. de 7. p. m. c. 3
superbia quando mortale. li. de 7. pec. mor. c. 4.
superbiæ species quatuor. ibid.
superbire fit tripliciter. li. de 7. pec. mor. c. 3.
superstitio quid, eiusque duplex genus. l. 4. c. 14
superstitio an sit mortale. ibid.
superstitio in obtinenda sanitate, in consequendo, ex eis inconsiciendis malis futuris, & an sit mortale. l. 4. c. 16
superstitiones aliquæ tacitæ inuo-

Digitized by Google

eationes dæmonum. l.4.c.14.
Susceptor filij proprij, non potest contrahere matrimonium. l.7.c.15.
Suspensio quid, & eius species. l.1.c.12.
Suspensio in totum, vel ad tempus, & eius causa. l.1.c.13.
Suspensio an indigeat monitione & scripto. ibid.
Suspensionis forma, & an ipso facto incurratur. ibid.
Suspensionis effectus. l.5.c.14.
Suspensionis & excommunicationis differentiam. l.1.c.6.
Suspensus à minori, etiã à maiori ordine suspeditur. l.1.c.12.
Suspensus quid sit. l.1.c.14.
Suspensus nisi obediat, peccat mortaliter, & quandoque fit irregularis. l.1.c.14.
Suspensus potest recipere sacramenta. l.1.c.17.
Suspensus exercens ordines fit irregularis. l.1.c.30.
Suspensus ab ordine vel depositus vel degradatus, an possit absoluere. l.3.c.13.
Syluas cædentes in vsum, an teneantur, & ad quid, & quãdo. l.5.c.20.
Symonia quid. l.5.c.84.
Symonia vnde dicatur, & quale peccatum sit. ibid.
Symonia prohibita de iure diuino humano & canonico. l.5.c.85
Symonia cognoscitur ex tribus regulis. l.5.c.87.
Symonia non est, si datur pecunia pro re spirituali, non tanquã pretium. ibid.
Symonia est pacisci vel dare aliquid de religionis ingressu. l.5.c.89.
Symonia quomodo committatur circa beneficia. l.5.c.90.
Symonia in electione. ibid.
Symonia in locatione & permutatione beneficiorũ. l.5.c.91.
Symonia an sit, ius patronatus vendere. l.5.c.90.
Symonia pretiũ in pecunia vel aliquo pec. æstimabili. l.5.c.84.
Symonia tres species, mẽtalis, realis & conuentionalis. ibid.
Symoniam vitans quandoque auarus efficitur. l.5.c.89.
Symoniam non committit, qui fingit se daturum. l.5.c.90.
Symoniacè accipiens beneficium, an retinere possit. ibid.
Symoniacus an semper incurrat excommunicationem latam. lib.5.c.93.
Symoniacus tenetur reddere beneficium, & cui. ibid.
Symoniaci pœna quadruplex ex conuentione. ibid.
Symoniaci pœna an pro quauis symonia incurratur. ibid.
Symoniaci pœnam an incurrat qui nondum accepit. ibid.
Symoniaci qui restituere teneantur. ibid.
Synodus diœcesana singulis annis facienda. l.5.c.4.

Tactus

Digitized by Google

T.

TActus inter coniuges quomodo prohibiti. l.7.c.20
tentare Deum interdum licet. l.4.c.19.
tentationis descriptio & eius materia. ibi.
testis quando teneatur testimonium reddere. l.5.c.59
testis quando obligatur ad restitutionem, & quomodo. ibid.
testes repulsare, an, quando, & quibus de causis liceat. ibid.
testes repulsando, non omnia crimina aperiantur. ibid.
testibus falsis uti etiam ad veritatem probandum est mortale. l.5. cap.67.
testibus qua sunt necessaria. l.5. cap.59.
testimonium reddere, cum sui detrimento, an quis teneatur. ib.
theologica virtus dicitur, qua circa Deum versatur. l.4.c.7
theologiæ lector pretium potest accipere absque symonia. l.5. cap.88.
thesaurus Ecclesiæ militantis, quis, unde. li.5.c.51
torpor, quale peccatum. l. de 7. pec. mor. c.70.
tortura reo adhibita. l.5.c.6
tortura an excuset eos qui aperiunt secretum. l.5.c.66
tregua tempus, tempus belli reputatur. pag.703
Trinitas tota per concomitantiam in hostia consecrata. l.2. cap.27.
tristitia de bono alterius multiplex. l. de 7. pec. mor. c.63.
tristitia ex timore, quando, & quale peccatum. l. de 7. pec. mor. c.64.
tristitia ex odio, quale peccatum. lib. de 7. p. m. cap.66.
tristitia boni spiritualis ex triplici consideratione. li. de 7. pec. mor. cap. 68.
tumor mentis quid, & quale peccatum. li. de 7. pec. mort. cap. 58.
tyrannum an occidere liceat propria authoritate. li.5.c.6
tyrannum an liceat per proditionem occidere. lib.de 7 pec. mor. cap. 45.
tyrannum volenti occidere an liceat quidquam promittere ad eum incitandum. ibid.
tyranno occupante vi ciuitatem, an eam per proditionem liceat tradere. ibid.

V.

VAlor rei dupliciter sumitur. l. de 7. p.m. c.47
valor rei venditori ignoranti à emptore est manifestandus ibidem. cap.49.
vana gloria quid, & unde. lib. de 7. pec. mor. cap. 6.
vana gloria quale peccatum. ibi. cap. 7.
venatio, piscatio, sylvarum casio non

Digitized by Google

non omnibus licent, nec omni loco. l. 5. c. 20

vendere ultra summū pretium, propter præsens pretium est usura. l. 5. c. 31

vendere summo & ab eodē redimere infimo pretio, usura. ibi.

vendens rem vitiosam, eodē pretio ac si non esset vitiosa, restituere tenetur. l. de 7. pec. mor. c. 49.

vendens carius per monopolium restituere tenetur. l. de 7. p. mor. c. 47.

vendi aut emi res tanti debet, quanti valet cùm traditur. ibid. c. 50.

venenū fontibus imponere, quando licitum. l. de 7. pec. mor. c. 43.

Veneti habent privilegium defendi ad infideles, alias merces, extra arma, servū, &c. p. 705

veniale peccatum, non est materia necessaria pœnitentia. l. 3. c. 3. & l. 6. c. 11.

venialia quare confitenda, & quomodo remittantur. ibid.

venialia remitti possunt absque contritione. l. 3. c. 5

venialia inducunt culpam & pœnam, licèt non æternam. l. 6. c. 21.

verba intelligenda ex mente proferentis. l. 6. c. 58

veritas & falsitas triplex. l. 4. cap. 21.

veritas in iuramento qualis. ibi.

veritas in dubio duplex. l. 5. c. 56

vestes aptæ ad celebrandum sacrificium. l. 2. c. 2

vestes sacerdotales quid denotēt. ibidem

vestes sacræ quomodo vendi possunt. l. 5. c. 89

vexationem redimere an liceat, & quomodo. l. 5. c. 90

vidua post mariti obitum, quanto tempore excusentur à sacro audiendo. l. 6. c. 8

vir impediens vxorem à bonis sive causa, an pec. mor. l. 5. cap. 2.

vir ad qua teneatur erga vxorē. ibidem

vir percutiens sine causa vxorem an pec. mor. ibid.

virgo vi oppressa non peccat, nec virginitatem amittit. li. 5. cap. 11.

virginem defloras aut ducat, aut dotet. ibid.

vita spiritualis similitudo & corporalis. l. 2. c. 46

vitam alterius cum propria dispendio salvare. l. 5. c. 71. & l. de 7. pec. mor. c. 39.

vitium rei triplex. l. de 7. p. mor. c. 49.

vitium rei manifestum quando emptori manifestandum. ib.

vitium rei occultum tribus casibus manifestandum. ibid.

vitiosum vendere, tanti quanti si non esset vitiosum. pec. mor. oblig. ad restit. ibid.

volun-

Digitized by Google

voluntarium opus quomodo dicatur. l. de 7. pec. mor. c. 1.
voluntatis duo actus. l. de 7. pec. mor. c. 55.
voluntatis motus triplex, & quis obliget ad peccatum. l. 4 c. 17
votum quid. l. 4. c. 16
votum quando obliget, casus aliquod. l. 4 c. 17
votum sine promissione est nullum. ibid.
votum continentiæ & virginitatis, quid. l. 4. c. 17
votum religionis determinatæ vel non, quomodo obliget. ibid.
votum subditorum quando & à quo irritatur. ibi.
votum obligat ad ea ad quæ se intentio extendit. ibid.
votum simplex & solemne quid. l. 4. c. 18.
votum reale aut personale quid. ibidem
votum castitatis solenne dirimit matrimonium post contractũ. l. 4. c. 18. & l. 7. c. 4.
votum simplex castitatis vel religionis qui fecit peccat contrahendo matrimonium, quod tamen tenet, & ad quid tenetur. l. 4. c. 18. & l. 7. c. 14.
voti materia possibilis; ex qua multi casus. l. 2. c. 24
voti materia debet esse non solùm bona sed etiam meliori non contraria, alioquin peccatum est. l. 2. c. 17
voti conditionalis pœnalis & absoluti differentia. l. 4. c. 18
voti commutatio in æquivalens. ibidem.
voti transgressio potest à quolibet confessore absolui. ibid.
votum irritare, commutare, dispensare, & absoluere voti transgressorem non idem est. ibidem
vox articulata necessaria homini, & quare Deus vocalem quærat laudem. l. 2. c. 10
usucapi multa prohibentur, & quæ sint. l. 5. c. 26
usurcapio & præscriptio an liberent à restitutione. ibidem
usurcapio liberat à restitutione in utroque foro. l. 5. c. 19
usura quid sit, & quæ in ea considerandæ sunt. l. 5. c. 28
usura comparatur morsui aspidis. ibid.
usura est peccatum mortale, & hoc negare, est hæreticum. ib.
usura triplex, mentalis, explicita & implicita. l. 5. c. 29
usura mentalis, qua & quomodo fit. ibid.
usura mentalis tripliciter contingit. l. 5. c. 30
usura exterior explicita. ibid.
usura palliata dupliciter fit. l. 5. cap. 31.
usura quando palliata sub titulo societatis. ibidem
usura est contra ius naturæ. l. 5. cap 37.
usura non est absque mutuo, etiam si

Digitized by Google

etiam si intercedat pecunia. lib. 5. c. 30.
vsura quandoque in societate officiorum committitur. li. 5. cap. 40.
vsura restituatur vel dominis, vel heredibus, vel pauperibus. l. 5. c. 35.
Ad dandum ad vsuram, an aliquem inducere liceat. l. 5. c. 37
vsuras restituere tenentur, non solùm vsurarij. l. 5. c. 36
vsuras agnoscēdi regula. l. 5. c. 30
vsurarius duplex, notorius & occultus. l. 5. c. 36
vsurarius non absoluendus à peccato, nisi prius restituat. ibi.
vsurarius notorius non sepeliatur in loco sacro. ibidem
vsurarius in mortis articulo, an sit absoluēdus, & quomodo. ibi.
vsurarius an restituat solùm vsuras, an etiam fructus. l. 5. c. 21
vsurarius quantum restituat. l. 5. c. 35.
vsurarius an teneatur restituere etiam fructus & damnū. ibi.
vsurarij vxor, filij & famuli an possint sustentari ex bonis vsurarum acquisitis, & an ad restitutionem teneantur. ibid.
vsurarij & fures nunquam acquirunt dominium. l. 5. c. 26
vsurariorum heredes tenentur ad restitutionem. l. 5. c 35
vsurariorum bona in quadruplici differentia. ibidem
vsurariorum bona omnia restitutioni obnoxia, etiā si ad alios peruenerint ex causa onerosa. i.
vsurariorum testamenta quomodo irrita. l. 5. 36
vsurariorum aduocati, procuratores, notarij, tenentur ad restitutionem. ibid.
vsurariis fauentes tenentur ad restitutionem. ibid.
vsurpantes, & surripientes, & sequestrantes iurisdictiones, fructus, & redditus Ecclesiasticos, sub censura bullæ. p. 710.
vsurpantes de patrimonio Ecclesiæ exc. in bulla cœna. p. 718
vxor tenetur ad quadam erga virum. l. 5. c. 2
vxor an excusetur à ieiunio propter coniugis præceptū. l. 6. c. 4
vxorē ducere inuito patre, quando sit mortale. l. 5. c. 2
vxores quādo possunt facere eleemosinam l. de 7. p. m. c. 29
vxoricidium impedit matrimonium & quomodo. l. 7. c. 15.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google